

SEPTUAGINTA

PSALMII
ODELE
PROVERBELE
ECLEZIASTUL
CÂNTAREA CÂNTĂRILOR

Volum coordonat de:

CRISTIAN BĂDILIȚĂ, FRANCISCA BĂLTĂCEANU,
MONICA BROȘTEANU

în colaborare cu

pr. IOAN-FLOVIN FLORESCU

Traduceri de:

CRISTIAN BĂDILIȚĂ, FRANCISCA BĂLTĂCEANU, FLORICA BECHET,
MONICA BROȘTEANU, IOANA COSTA, MARIUS DAVID CRUCERU,
CRISTIAN GAȘPAR, EUGEN MUNTEANU, ION PĂTRULESCU

COLEGIUL NOUA EUROPĂ

POLIROM

2006

Notă asupra volumului

Volumul IV al Septuagintei cuprinde cărțile poetice și sapiențiale, urmând ca volumele V și VI, ultimele din serie, să fie consacrate Profeților, „mici” și „mari”. După canonul Vechiului Testament grecesc, „scrierile poetice, sapiențiale și profetice” alcătuiesc un volet complementar „Pentateuhului și cărților istorice”. Dimensiunile volumului de față au impus publicarea lui în două tomuri. Toate chestiunile referitoare la datare, tipologie literară, origine, aspecte teologice, raportare la TM și fructificare patristică au fost tratate în fiecare Introducere. Aici mă voi limita la câteva observații privind ansamblul.

Grupajul de cărți poetice și sapiențiale este, probabil, cel mai universal din Vechiul Testament. El își găsește corespondenți atât în literatura anterioară a Orientului (Egipt sau Mesopotamia), cât și în cea contemporană, elenistică. Așa cum subliniază editorii Bibliei de la Ierusalim, în scrierile respective „înțelepții Israelului nu se preocupă neapărat de istoria și de viitorul poporului lor, nu acordă atenție marilor teme ale Legii, Legământului, Alegerii sau Mântuirii, ci se apleacă, precum confrății lor orientali, asupra soartei indivizilor”. Într-adevăr, teologia pe care o descoperim aici se îmbină cu o anumită „filozofie a cotidianului”, izvorâtă dintr-o experiență îndelungată, decantată în poeme și sentințe. Totuși, nu avem de-a face cu un simplu umanism sapiențial, ci cu un umanism *devoțional*, ale cărui valori decurg din raportarea nestrămutată a credinciosului la transcendență. Eticul se înrădăcinează în credință, din această perspectivă nebunia echivalând cu impietatea, iar bunătatea/desăvârșirea morală cu frica respectuoasă față de Dumnezeu.

Cele mai multe scrieri din acest volum prelungesc filonul iudeo-elenistic al Cărților Macabeilor (în special cărțile 3 și 4). Ele atestă o reală „aculturație” din partea elitei evreiești, mai cu seamă la Alexandria, care a știut să asimileze formele culturii dominante fără a-și altera însă fondul tradițional și credința monoteistă. Textele prezintă o dublă atitudine față de elenism: de acceptare concurențială și de respingere neechivocă. Chiar dacă terminologia provine din recuzita culturii grecești, ea se întoarce, polemic, împotriva Greciei, preluând conținutul valorilor moral-religioase ale civilizației ebraice. Astfel, *sophia* din Cartea Proverbelor, din Înțelepciunea lui Solomon sau din Iisus Sirah nu denumește doar un ansamblu de aptitudini intelectuale și fizice ale ființei umane, ci rezumă atitudinea de respect devoțional față de Singurul cu adevărat înțelept, Dumnezeu.

TM prezintă următoarea grilă canonică: Iov, Psalmii, Proverbele, Ecleeziastul (*Qoheleth*), Cântarea Cântărilor. LXX diferă nu doar prin ordinea textelor, ci și prin

patru cărți suplimentare. Iată structura din LXX: Psalmii, Odele, Proverbele, Ecleeziastul, Cântarea Cântărilor, Iov, Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Iisus Sirah, Psalmii lui Solomon.

Odele reprezintă o culegere alcătuită din paisprezece bucăți, rugăciuni sau imnuri de slavă, majoritatea dintre ele provenind din VT sau NT și întrebuințate frecvent în ritualul liturgic al Bisericii Ortodoxe (parțial și al celei Catolice). Toate pot fi citite în cheie creștină, constituind, alături de Psalmi, partea poate cea mai intens creștinată din textele Septuagintei. Exemplul cel mai evident al acestui proces de creștinare este fragmentul din Avacum (Od. 4): textul grec, mult diferit de originalul ebraic, a fost asumat de creștini ca o profeție.

Dintre toate cele paisprezece piese, zece fac parte din Vechiul Testament (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10 și 11), două sunt excerptate din Noul Testament (9 și 13), iar două sunt creații poetice autonome (12 și 14).

Nici Înțelepciunea lui Solomon nu face parte din canonul ebraic. Scrierea a fost redactată direct în greacă, de către un evreu perfect elenizat, trăind probabil la Alexandria cândva în ultimele decenii ale secolului I î.H. La nivelul limbii, al teologiei și „ideologiei de rezistență” există multe apropieri de opera lui Philon din Alexandria. Înțelepciunea devine aici apanaj al lui Iahve, căpătând dimensiunea unui principiu deopotrivă transcendent și personal, principiu care va fi identificat de creștini cu Iisus-Logos.

Al treilea „inedit” îl constituie Siracidul. Titlul grecesc exact apare la 51,30: „Înțelepciunea lui Iisus, fiul lui Sirah”. În tradiția latină, cartea e cunoscută sub numele de *Ecclesiasticus* (Ecleziasticul, diferit de Ecleziast), începând cu secolul al III-lea d.H. La originea acestui text, nepreluat în canonul ebraic, se află scrierea unui înțelept evreu, Iesus Ben Sirah, care a trăit cândva, în secolul al II-lea î.H., la Ierusalim. Nepotul său, ajuns în Egipt, în 132 î.H., îi traduce culegerea de reflecții și învățături în greacă. O revizuire a acestei prime traduceri, cu pasaje interpolate, va apărea în secolul I î.H. Textul original, ebraic, n-a fost recuperat integral până astăzi. Tradiția creștină ne-a transmis versiunea greacă. O parte a originalului ebraic s-a descoperit abia în 1896.

În fine, al patrulea „inedit” față de TM, Psalmii lui Solomon (un apocrif), încheie grupajul poetico-sapiential. Scrierea apare citată în sumarul Codex-ului *Alexandrinus* (sec. al V-lea), dar textul propriu-zis n-a fost descoperit (și publicat) decât în secolul al XVII-lea, de către J. L. de La Cerda. Psalmii lui Solomon au fost, probabil, compuși în ebraică, dar noi nu dispunem decât de versiunile greacă și siriacă. Ca și Odele ansamblate de creștini în scop liturgic, și Psalmii lui Solomon datorează mult Psalmilor lui David. Avem de a face cu un colaj original realizat într-o perioadă recentă (unii savanți văd în ei opera fariseilor sau a esenienilor). Tradiția creștină îi cunoaște și citează începând cu Lactanțiu.

Reamintim în continuare structura ediției noastre, precum și normele mai importante de redactare:

Norme de redactare

I. Siglele, abrevierile și trimiterile bibliografice la scrierile antice și moderne citate în note și comentarii sunt menționate în Bibliografia volumului.

II. Titlurile întregi ale cărților biblice au fost scrise cu litere drepte.

– În citările prescurtate, virgula (,) desparte capitolul de verset, punctul (.) și liniuța (-) delimitează versete, iar linia mai lungă (—), capitole. Minuscu-
lele (a, b, c, ...) notează stihurile în cadrul aceluiași verset sau, după caz,
versetele suplimentare din ediția Rahlfs.

– Abrevierile pentru cărțile biblice sunt următoarele (în ordinea alfabetică a
prescurtărilor):

- pentru VT: Abd. (Abdia); Agg. (Aggeu); Am. (Amos); Av. (Avacum);
Bar. (Baruch); Bel (Bel și dragonul); Cânt. (Cântarea Cântărilor); Dan.
(Daniel); Deut. (Deuteronomul); Ecl. (Ecleziastul); Ep. Ier. (Epistola lui
Ieremia); Est. (Ester); Ex. (Exodul); 1Ezr. (1 Esdra); 2Ezr. (2 Esdra = Ezra
și Nehemia TM); Gen. (Geneza); Ier. (Ieremia); Iez. (Iezechiel); Iis. Nav.
(Iisus/Iosua Nave); Ioel; Iona; Iov; Is. (Isaia); Iud. (Iudit); Înt. (Înțelep-
ciunea lui Solomon); Jud. (Judecătorii); Lev. (Leviticul); 1,2,3,4Mac. (1,
2, 3, 4 Macabei); Mal. (Malachia); Mich. (Michea); Na. (Naum); Num.
(Numerii); Od. (Odele); Os. (Osea); 1,2Par. (1, 2 Paralipomene = 1, 2
Cronici TM); Plâng. (Plângerile lui Ieremia); Prov. (Proverbele/Pildele lui
Solomon); Ps. (Psalmii); Ps. Sol. (Psalmii lui Solomon); 1,2Rg. (1, 2 Regi
= 1, 2 Samuel TM); 3,4Rg. (3,4 Regi = 1, 2 Regi TM); Ruth; Sir.
(Înțelepciunea lui Iisus Sirah); Soph. (Sophonia); Suz. (Suzana); Tob.
(Tobit); Zah. (Zaharia).

- pentru NT: Apoc. (Apocalipsa); Col. (Coloseni); 1,2Cor. (1, 2 Corin-
teni); Ef. (Efeseni); Evr. (Evrei); Flm. (Filimon); Flp. (Filipeni); Gal.
(Galateni); Fp. (Faptele Apostolilor); Iac. (Iacob); In. (Ioan); 1,2,3In. (1, 2,
3 Ioan); Iuda; Lc. (Luca); Mc. (Marcu); Mt. (Matei); 1,2Pt. (1, 2 Petru);
Rom. (Romani); 1,2Tes. (1, 2 Tesaloniceni); 1,2Tim. (1, 2 Timotei); Tit.

În unele cazuri, numele aceleiași cărți este citat în mod diferit, după
versiunea greacă, respectiv textul ebraic la care se face referire: de ex. Par.
(Paralipomene pentru LXX), dar Cron. (Cronici pentru TM), 1Rg. (1 Regi
LXX), dar 1Sam. (1 Samuel TM) etc. Referințele la cărțile Pentateuhului și
la cele istorice din LXX, din note și comentarii, au în vedere primele trei
volume din prezenta ediție a Septuagintei (v. Bibliografia).

III. Reguli de transliterare:

- Cuvintele sau expresiile grecești din note s-au scris cu caractere grecești. Corespondentele latine sunt: α, A = a, A; β, B = b, B; γ, Γ = g, G; δ, Δ = d, D; ε, E = e, E; ζ, Z = z, Z; η, H = e, E; θ, Θ = th, Th; ι, I = i, I; κ, K = c, C (dar k, K înainte de e și i); λ, Λ = l, L; μ, M = m, M; ν, N = n, N; ξ, Ξ = x, X; ο, O = o, O; π, Π = p, P; ρ, P = r, R; σ, Σ = s, s, S; τ, T = t, T; υ, Υ = u (în diftongi), y, U (în diftongi), Y; φ, Φ = ph, Ph; χ, X = ch, Ch; ψ, Ψ = ps, Ps; ω, Ω = o, O.
- Termenii ebraici s-au transliterat după următoarele reguli:
 X = ' (stop glotal); ʘ = b; ʘ = bh (pronunțat spirant, aprox. ca [v]); λ = g; λ = gh (pronunțat spirant); ʔ = d; ʔ = dh (pronunțat spirant, aprox. ca engl. „th” sonor); ʔ = h; ʔ = w; ʔ = z; ʔ = h; ʔ = t; ʔ = y; ʔ = k; ʔ = kh (pronunțat spirant, aprox. ca [h]); ʔ = l; ʔ = m; ʔ = n; ʔ = s; ʔ = ' (guturală); ʔ = p; ʔ = ph (pronunțat spirant, aprox. ca [f]); ʔ = t; ʔ = q; ʔ = r; ʔ = s; ʔ = s; ʔ = t; ʔ = th (pronunțat spirant, aprox. ca engl. „th” surd); ʔ = ā (în silabă închisă, înainte de accent: o); ʔ = ē; ʔ = ī; ʔ = ō; ʔ = ū; ʔ = a; ʔ = ° (pentru simplificare, am transliterat la fel *šwa mobile* și *šwa quiescens*); ʔ = e; ʔ = i; ʔ = o; ʔ = u.
- Transcrierea numelor proprii (inclusiv a etnonimelor): s-a plecat de la forma lor greacă, din LXX, și s-a transliterat cât mai aproape de această formă. Singura excepție a fost transliterarea diftongului „ou”: nu s-a transliterat Iouda, Routh, Saoul, ci Iuda, Ruth, Saul; așadar, „ou” s-a redat peste tot cu „u”. În cazul numelor foarte cunoscute, s-a preluat forma românească tradițională (ex. Avram sau Avraam, nu Abram sau Abraham; Goliat, nu Goliath; filistenii, nu philistenii etc.; dar Iisus Nave, nu Iosua Navi; Phinees, nu Finees; cheteu, nu heteu etc.); acolo unde s-a impus folosirea altei forme decât cea curentă, s-a dat o notă explicativă.
- Acolo unde nu este menționată o altă semnificație a lor, parantezele drepte [ ] semnaleză cuvintele care s-au adăugat în traducere, pentru clarificarea sensului, și care nu există în textul original.
- Cuvintele ebraice care au fost transliterate ca atare în textul grecesc au fost date în caractere italice și explicate în note.
- Notele s-au numerotat cu numărul capitoului și versetului respectiv, date în bold. În cadrul aceleiași note, comentariile diferite se evidențiază printr-un romb plin, ♦.

Structura ediției

Volumul I: Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul.

Volumul II: Iisus Nave/Iosua, Judecătorii, Ruth, 1–4 Regi.

Volumul III: 1–2 Paralipomene, 1–2 Ezdra, Ester, Iudit, Tobit, 1–4 Macabei.

Volumul IV* (tomul I): Psalmii, Odele, Proverbele lui Solomon, Ecleziastul, Cântarea Cântărilor.

Volumul IV** (tomul II): Iov, Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Sirah, Psalmii lui Solomon.

Volumul V: Osea, Amos, Michea, Ioel, Abdia, Iona, Naum, Avacum, Sophonia, Aggeu, Zaharia, Malachia.

Volumul VI: Isaia, Ieremia, Baruch, Plângerile lui Ieremia, Epistola lui Ieremia, Iezechiel, Suzana, Daniel, Bel și dragonul.

*

Septuaginta noastră se construiește organizat, în etape. Pregătirea terenului, acumularea bibliografiei, propunerea unor prime variante de traducere, parțial sau integral abandonate uneori, discutarea lecțiilor în cadrul întâlnirilor de lucru, propunerea altor versiuni, iată parcursul standard al muncii noastre împreună. Ultima confruntare, la cuvânt, este făcută de coordonatori, pe rând. Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, pr. Ioan-Florin Florescu și eu însumi, cu competențe complementare, ne străduim să ameliorăm atât traducerile finale cât și conținutul notelor și al introducerilor. Confruntarea și îmbogățirea aparatului de note pot dura câteva luni de zile. La fel s-au petrecut lucrurile și în cazul volumului de față. Un rol esențial îl are, de fiecare dată, colaborarea cu specialiștii străini. Până când studiile despre LXX se vor coace deplin și în România, aportul occidental rămâne de neprețuit. Mulțumim așadar colaboratorilor francezi, americani, belgieni care ne-au însoțit și acum și care țin ridicată la maximum, cred, ștacheta LXX românești. De asemenea, mulțumim, pentru entuziasta lor complicitate, reprezentanților celor trei instituții nestatale din România, care permit desfășurarea proiectului în condiții optime: Colegiul Noua Europă, Fundația Anonimul și Editura Polirom.

Cristian Bădiliță

PSALMII

Introducere

„Toată Scriptura este inspirată de Dumnezeu și folositoare” (2Tim. 3,16). De aceea a fost scrisă de Duhul: pentru ca toți oamenii să luăm fiecare leac pentru suferința proprie ca dintr-un spital de obște. [...] Într-adevăr, profeții ne învață unele și cărțile istorice altele; altele Legea, și altele chipul în care ne sfătuiesc Proverbele; dar Cartea Psalmilor cuprinde ce este folositor din toate: profetește cele viitoare, ne aduce aminte de istorii și, într-un cuvânt, este o vistierie obștească de învățături bune, aflând pentru fiecare ce i se potrivește, după strădania lui. Tămăduiește rănilor vechi ale sufletelor, iar celui de curând rănit îi aduce grabnică îndreptare; celui bolnav îi redă sănătatea, iar pe cel nevătămat îl păstrează astfel; pe scurt, îndepărtează, pe cât e cu putință, patimile care pun stăpânire în felurite chipuri pe suflete [...]. Și aceasta o face îndrumând armonios sufletele și în chip plăcut, punând în ele cugetare chibzuită. Când a văzut Duhul Sfânt că neamul omenesc e greu de îndrumat spre virtute și că din pricina aplecării spre plăcere lăsăm la o parte cu totul trăirea dreaptă, ce a făcut? A împletit cu învățăturile farmecul melodiei, pentru ca o dată cu sunetul dulce și lin să primim fără să băgăm de seamă folosul cel din cuvinte. [...] De aceea s-au alcătuit pentru noi aceste melodii armonioase ale psalmilor, pentru ca cei care sunt copii ca vârstă sau cei cu totul tineri în felul de a se purta, părându-li-se că ei cântă, în fapt să primească educație pentru suflet. Într-adevăr, nimeni dintre cei mulți și delăsători n-a plecat vreodată [de la biserică] ținând minte vreo învățătură apostolică sau profetică, dar cuvintele psalmilor le cântă și acasă și le poartă și prin piață. [...] Psalmul este seninătate a sufletelor, aducător de pace, îndepărtând zarva și furtuna gândurilor; înmoaie mânia sufletului, iar pe cel neorânduit îl face cumpătat. Psalmul leagă prietenii, e unirea celor dezbinăți și împăcarea celor învrăjbiți. Într-adevăr, cine se mai poate socoti dușman al celui cu care a înălțat același cânt către Dumnezeu? Prin urmare, psalmodia aduce binele cel mai de seamă, iubirea. [...] În psalm se află învățătura desăvârșită despre Dumnezeu, prevestirea despre venirea în trup a lui Hristos, amenințarea Judecării, nădejdea învierii, teama de pedeapsă, făgăduințele slavei, dezvăluirile tainelor: ca într-o mare și obștească vistierie sunt strânse toate laolaltă în Cartea Psalmilor.

Cuvintele arată cât de sensibil era acest mare Păstor la bogăția și frumusețea Psaltirii, care, într-un fel, îmbrățișează toată Scriptura: Dumnezeu care Se revelează îi dă omului cuvinte cu care să-I răspundă, în aceeași lumină unică și irepetabilă a Duhului.

I. Titlul cărții

Numele ebraic tradițional al Psaltirii este *Sepher T^ehillim* („Cartea Laude-lor”), ceea ce sugerează importanța acordată acestui tip de rugăciune în toate împrejurările vieții la care se referă psalmii. În Septuaginta, cartea este intitulată, în codicele *Vaticanus*, *Psalmoi* sau *Biblos Psalmôn*. Gr. *psállō* înseamnă, la origine, „a trage”, „a smulge”, „a ciupi (coarda arcului sau a unui instrument muzical)”; se specializează pentru „a cânta la un instrument cu coarde” (ciupindu-le cu degetele, nu cu plectrul), mai ales la harfă; de aici, *psálma*, „melodie cântată la un instrument cu coarde”, *psalmós*, „melodie cântată la harfă sau la liră/alăută”, „psalm = cântec cu acompaniament de harfă”. În codicele *Alexandrinus* apare numele de *Psaltérion*, termen care, la origine, desemnează un instrument cu coarde (un fel de harfă) ce acompania aceste cântări. Aceste nume corespund ebraicului *miz^emôr*, „psalm”, (substantiv derivat de la *zāmar*, „a cânta la un instrument cu coarde”), care apare în titlul a cincizeci și șapte de psalmi în TM. Rezultă de aici că psalmii, destinați mai ales cultului, erau cântați: avem informații despre cetele de cântăreți de la Templu (cf., de ex., 1Par. 25), despre diverse tipuri de execuție, în titlurile psalmilor, iar Ps. 150 oferă inventarul instrumentelor muzicale, pe lângă care amintește și dansul. Din păcate, indicațiile muzicale sunt insuficiente pentru a da o idee despre melodiile psalmilor, chiar dacă există actualmente încercări de reconstituire¹.

Marea majoritate a psalmilor are un titlu care indică autorul sau destinatarul, uneori chiar împrejurarea istorică la care se referă, specia literară, modul de execuție (instrumentul sau instrumentele acompaniatoare, titlul melodiei pe care trebuie cântat etc.). Multe titluri au ajuns greu de înțeles, probabil încă dintr-o perioadă timpurie, astfel încât LXX prezintă multe diferențe față de TM în această privință.

1. Cf. E. Gerson-Kiwi, „Musique” în *Dictionnaire de la Bible (Supplément)*, Paris, 1957, col. 1411-1468. Suzanne Haik-Vantoura a încercat o reconstituire pe discul *La musique de la Bible révélée*, cu texte din Psalmi, Cântarea Cântărilor, Plângeri, Isaia etc.

II. Numerotarea psalmilor

Între Psaltirea ebraică și cea a Septuagintei apare o diferență de numerotare datorată faptului că Psalmii 9 și 10 din TM sunt considerați ca formând o unitate în LXX – Ps. 9. Psalmii 114 și 115 din TM sunt de asemenea luați împreună în LXX, alcătuiind Ps. 113. În schimb, Ps. 116 din TM este împărțit în două în LXX: Ps. 114 și 115. Către sfârșitul Psaltirii, Ps. 147 din TM este la rândul său împărțit, în LXX, în Ps. 146 și 147, astfel încât ultimii trei psalmi își corespund în numerotare.

TM	LXX
1-8	1-8
9-10	9
11-113	10-112
114-115	113
116	114-115
117-146	116-145
147	146-147
148-150	148-150

LXX mai are în plus Ps. 151, necanonic, ceea ce poate sugera existența inițială a mai multor psalmi din care au fost aleși cei actuali. De altfel, „psalmi” se mai găsesc și în alte cărți ale Bibliei: de ex. Ex. 15,1-18,21; Deut. 32,1-43; 33; Jud. 5; 1Sam. 2,1-10; 2Sam. 22; Tob. 3,11-15 etc. și mai cu seamă la profeți: Is. 12,1-6; 21,1-5; 26,1-19; 38,9-20; 42,10-17; 59; 63,7-64,12; Am. 4,13; 5,8 și urm.; 9,5; Mich. 7,18-20; Soph. 3,14-17; Av. 3.

Există în interiorul cărții semne ale unei împărțiri în cinci părți, menite a corespunde celor cinci cărți ale Pentateuhului, fiecare dintre ele terminându-se cu o doxologie (în finalul psalmilor 40, 71, 88, 105, Ps. 150 fiind în întregime o doxologie). Comentatorii evrei fac astfel o analogie între David și Moise: „După cum Moise a dat lui Israel cele cinci cărți ale Legii, tot astfel David a dat lui Israel cele cinci cărți ale Psalmilor” (*Midraș T^ehillim* la Ps. 1,2). Acest punct de vedere a fost adoptat și de primii Părinți, la Hipolit apărând expresia „al doilea Pentateuh”. Chiar dacă orice încercare de a pune în legătură tematica celor cinci părți ale Psaltirii cu fiecare dintre cărțile Pentateuhului a fost sortită eșecului, această apropiere semnifică faptul că rugăciunea Psalmilor e răspuns la cuvântul lui Dumnezeu.

III. Datarea

Încercările de a situa cronologic alcătuirea Psaltirii au fost total infructuoase, diverși cercetători situând-o între epoca de început a monarhiei și perioada Macabeilor, cu toate momentele intermediare posibile. Este însă evident faptul că Psaltirea s-a format treptat, ca Biblia însăși: se poate întrezări existența unor colecții intermediare care vor fi fost adunate ulterior până s-a ajuns la forma pe care o cunoaștem astăzi. Astfel, după titluri, se poate distinge o „psaltire” a fiilor lui Core (Ps. 41–48), o serie a „rugăciunilor lui David” (50–71), „psaltirea” lui Asaph (49 și 72–82), „psalmii treptelor” (119–133) etc. Cercetătorii au atras atenția și că, în grupul 3–41 TM, apare în mod predominant numele divin *YHWH* și au denumit acești psalmi „psaltirea yahvistă”, caracterizată și prin faptul că David e menționat în titlul fiecăruia din acești psalmi, cu excepția lui 33/32. În grupul 42–89 predomină, în schimb, numele divin *'Elohîm* – de aici denumirea de „psaltire elohistă”. O a doua colecție „yahvistă” ar fi formată de restul psalmilor (90–150).

IV. Autorii

În mod tradițional, se vorbește de „Psalmii lui David”. Într-adevăr, titlurile îi atribuie șaptezeci și trei dintre psalmi, iar cărțile istorice vorbesc despre talentul lui muzical și poetic (1Rg. 16,16-18; cf. și Amos 6,5; 2Rg. 1,19-27) și preocuparea lui pentru cult (2Rg. 6,5.15); de altfel, 2Rg. 22 reproduce un poem atribuit lui David, pe care îl regăsim în Ps. 17. Chiar dacă cercetătorii care au presupus o dată târzie pentru compunerea psalmilor au respins orice paternitate davidică, astăzi mulți manifestă o poziție moderată, atribuindu-i lui David un rol important în formarea poeziei religioase a poporului ales. Mai apar ca autori Asaph, precum și fiii lui Core, Aiman și Ethan. Aceștia sunt amintiți în Paralipomene în calitate de cântăreți în slujba Templului (1Par. 15,16-19). De asemenea, în 2Ezr. 2,41, sunt pomeniți o sută douăzeci și opt de cântăreți, „fiii lui Asaph”, printre cei întorși din exilul babilonian. În ultimă instanță, trebuie să fim conștienți că psalmii au circulat din generație în generație, fiecare dintre acestea simțind că textul o exprimă, și de aceea trebuie să presupunem existența a nenumărate remodelări actualizante în decursul timpului, până la forma rămasă definitivă.

V. Tematica

În vederea unei mai bune înțelegeri a conținutului, cercetătorii au căutat să identifice și să sistematizeze temele principale ale Psaltirii. Inițiativa acestei abordări este legată de numele lui Hermann Gunkel², care încearcă o catalogare și o descriere a „genurilor literare” ce pot fi identificate în psalmi, pe de o parte, și, pe de altă parte, caută să identifice experiența autorului fiecărui psalm și contextul de viață (expresia sa, *Sitz im Leben*, s-a impus) unic și irepetabil care au generat fiecare psalm. El ajunge să distingă astfel cinci „genuri” principale: imnuri (printre care și „cântările Sionului” și psalmii de înscăunare), lamentații colective, psalmi regali, lamentații individuale, cântări individuale de mulțumire, precum și o serie de „genuri” secundare, printre care cântări de pelerinaj, cântări colective de mulțumire, poeme sapiențiale, liturgii ale Legii și profetice și, în sfârșit, „genuri amestecate”.

Lucrările ulterioare, fie că-l continuă sau îl contestă pe Gunkel, au oferit felurite liste de genuri și motive literare. O tendință puternic marcată la un moment dat a fost aceea de a plasa psalmii în contextul cultului³, legându-i de diferitele sărbători și ajungându-se chiar la presupunerea existenței unor sărbători neatestatate în Biblie.

Chiar dacă bogăția tematică a psalmilor și realismul lor care îmbrățișează simultan mai multe aspecte ale vieții omului refuză orice clasificare rigidă, se pot identifica mai multe „familii” de psalmi, după tematica predominantă⁴.

1. O primă familie este cea a *psalmilor de laudă*, care sunt strâns legați de cult; le este caracteristic aspectul comunitar, care se manifestă uneori prin dialoguri, refrene, aclamații („Amin”, „Aleluia”) sau referiri la procesiuni ori la gesturi (aplauze, închinări, dansuri etc.). Psalmii în care

2. *Die Psalmen*, Göttingen, 1926, 1968; *Einleitung in die Psalmen. Die Gattungen der Religiösen Lyrik Israels*, Göttingen, 1933, 1966.

3. Cf., de exemplu, S. Mowinkel, *Psalmenstudien*, Oslo, 1921-1924 și *Offersang og Sangoffer*, Oslo, 1951, mai cunoscută sub titlul englezesc *The Psalms in Israel's Worship*.

4. Cf., pentru această clasificare, TOB, „Introduction aux Psaumes”, mai ales pp. 1276-1282.

predomină aducerea de laudă lui Dumnezeu sunt, la rândul lor, de mai multe feluri.

a) Imnuri adresate Dumnezeului Legământului (8, 18, 32, 99, 102, 103, 110, 112, 113, 116, 134, 135, 144–150) – Israel aduce laudă lui Dumnezeu pentru un atribut sau altul, pentru lucrarea creației și pentru faptele minunate săvârșite în istoria sa; un motiv special de laudă este Legea, văzută ca dar al lui Dumnezeu, călăuză de viață, a cărei înțelepciune îl deosebește pe Israel de celelalte popoare.

b) Psalmii Împărăției (22; 95–99) sunt o aclamație plină de bucurie adresată lui Dumnezeu ca Rege al lui Israel și al întregului univers.

c) Cântările Sionului (45, 47, 75, 83, 86, 122 și, într-o oarecare măsură, 23, 67, 131). Admirația față de Ierusalim, față de Sion, față de Templu este de fapt o preamărire a prezenței neconținute a lui Dumnezeu în mijlocul poporului Său, prezență mântuitoare care inspiră o încredere absolută; tocmai această prezență deschide Cetatea și pentru celelalte neamuri, care își vor găsi în ea „toate izvoarele”.

d) Tot legați de Templu sunt „psalmii treptelor”, ai „suișurilor” (119–133), psalmi de pelerinaj a căror varietate de subiecte e unificată de bucuria apropierii de Dumnezeu.

e) Psalmii regali (2, 17, 19, 20, 44, 71, 88, 100, 109, 131, 143) sunt, la un prim nivel de lectură, o preamărire a regilor davidici, la anumite ocazii: încoronarea sau aniversarea încoronării, nunta, o victorie în război etc. Specifică pentru Israel este însă convingerea că adevăratul Rege al poporului ales este Dumnezeu însuși, iar regele pământesc, dacă nu Îl reprezintă ca un fel de mijlocitor, nu înseamnă nimic. La ceremoniile de înscăunare se presupunea că Dumnezeu reiterează făgăduința făcută lui David (2Rg. 7,14: „Eu îi voi fi Tată, iar el Îmi va fi fiu”). Deși fiecare dintre regi este un „uns al Domnului”, în desfășurarea istoriei așteptările poporului bazate pe făgăduința lui Dumnezeu au fost întotdeauna mai mari decât împlinirile chiar ale celor mai buni dintre regi, iar dinastia davidică încetează de a mai domni o dată cu exilul babilonian. Se observă în texte, mai ales în cele profetice, cum așteptările legate de următorul rege se focalizează treptat asupra unui rege ideal dintr-un viitor cunoscut doar de Dumnezeu, care va fi adevăratul *Uns (Mesia/Hristos)* prin care Dumnezeu Își va împlini planul de mântuire. Astfel se conturează și se amplifică așteptarea mesianică. Rezumând secole de discuții și clasificări exegetice, se poate spune, într-o formă esențializată, că textele Scripturii au un sens literal, acela pe care îl decriptează orice

cititor aflat în fața unui text, și, totodată, prin acesta și fără a-l desființa, un sens plinar, sensul pe care Dumnezeu îl așază în text și pe care oamenii îl descoperă treptat într-o continuă aprofundare, până la Parusie. Pentru creștini, sensul plinar îl are în centru pe Iisus Hristos cel istoric, plinirea Revelației, dar și *Christus totus* (după expresia latină), Hristos și trupul Său mistic, comunitatea celor credincioși aflată în mers spre împlinirea finală a Împărăției lui Dumnezeu. În acest sens, lauda adusă regelui pământesc are o dimensiune mesianică, referindu-se în ultimă instanță la Hristos.

2. A doua „familie” o constituie *psalmii de implorare*, în care cererea de ajutor este împletită cu exprimarea încrederii și cu aducerea de mulțumire. Implorarea poate fi exprimată într-o formă individuală (5–7, 12, 16, 21, 24, 25, 27, 30, 34, 35, 37, 38, 41, 42, 50, 53–56, 58, 60, 62, 63, 68–70, 85, 87, 101, 108, 119, 129, 139–142) sau colectivă (11, 43, 57, 59, 73, 78, 79, 82, 84, 89, 93, 107, 122, 136, dar și, într-o oarecare măsură, 76, 81, 105, 125), în funcție de situația de suferință, chiar dacă trecerea de la o categorie la alta poate fi adesea presupusă. Psalmii de implorare în care predomină strigătul de ajutor îmbrățișează toate situațiile de viață reală, toate nevoile și durerile în care se poate afla un om sau o comunitate și care par fără ieșire. În acești psalmi e frecvent transferul metaforic: omul prigonit de dușmani sau cuprins de o boală grea poate fi înfățișat ca încolțit de fiare sălbatice, prins în capcană, sau în furtuni pe mare, căzut în groapă, în noroiul mlaștinii etc. Întrucât suferința era considerată ca o pedeapsă divină aproape automată pentru păcatele săvârșite, implorarea se împletește adesea cu recunoașterea stării păcătoase a omului și cu cererea de iertare. În liturgia creștină există tradiția celor „șapte psalmi de pocăință”: 6, 31, 37, 50, 101, 129, 142. Implorările colective par ocazionate de o calamitate publică: invazia dușmanilor, profanarea Templului, o situație de intensă nedreptate socială. Temeiul principal pentru a cere ajutorul lui Dumnezeu sunt faptele Lui minunate din trecut pentru poporul Său și fidelitatea Lui nedezmăniată.

În unii psalmi de implorare e exprimată predominant încrederea, liniștea dată de comuniunea cu Dumnezeu (Ps. 3, 4, 10, 15, 22, 26, 61, 114, 120, 123, 128, 130).

În alții străbate mai ales aducerea de mulțumire, deoarece psalmistul, în încrederea sa, vede acțiunea divină deja împlinită (Ps. 9, 29, 31, 33, 39, 40, 91, 106, 115, 137); modul de exprimare a recunoștinței sugerează uneori o ceremonie liturgică individuală sau colectivă (Ps. 65, 66, 117, 123).

3. Într-o a treia „familie” se pot grupa „psalmii de învățătură”. Elemente de acest gen se găsesc în toți psalmii, dar sunt unii care au acest scop declarat, uneori chiar în titlu („pentru înțelegere”), metodele „didactice” fiind foarte diferite.

a) Există trei psalmi care evocă pe larg istoria lui Israel, cu o insistență deosebită asupra Exodului – evenimentul exemplar al intervenției divine salvatoare (Ps. 77, 104, 105).

b) În alți psalmi învățătura se transmite în cadru liturgic, psalmistul insistând asupra atitudinii morale cerute celui care se înfățișează lui Dumnezeu (Ps. 14, 23, 133, dar și 90, 94).

c) Un alt grup este apropiat de îndemnurile profetice și de stilul deuteronomic, reamintind exigențele Legământului (Ps. 13, 49, 51, 52, 74, 80, 94).

d) Un ultim grup este format de psalmi foarte apropiați de cărțile sapiențiale, care îl învață pe om că meditarea și împlinirea Legii este adevăratul izvor de fericire (Ps. 1, 36, 48, 72, 111, 118, 126, 133, dar și 127 și 138).

Orice încercare de clasificare a psalmilor e menită să ofere doar un cadru ajutător pentru o mai bună înțelegere a conținutului. De fapt, tematica lor e bogată și variată ca viața însăși, astfel încât orice om, în orice situație de viață, se poate regăsi în ei.

În încercarea de a stabili o ierarhie a temelor Psaltirii, pot fi sugestive rezultatele unei analize statistice nuanțate și pertinente, care s-a realizat pe textul ebraic al Psaltirii, rezultatele esențiale fiind însă valabile pentru orice traducere fidelă⁵. S-a observat astfel că, în totalul de 2527 de versete, numele divin *YHWH* („Domnul”) se întâlnește de 735 de ori, cel de *'Elohîm*, *'El*, *'Eloah* („Dumnezeu”), de 438 de ori, iar *'Adhôn' / Adhōnay* („Domnul”) de 62 de ori: acest record absolut al frecvenței arată că Dumnezeu se află în centrul Psaltirii. Urmează vocabularul Legământului, care e sufletul Psaltirii: „milostivire” – de 127 de ori, „Lege și porunci” – de peste 200 de ori, „încredere”, „nădejde” – de peste 100 de ori. Tematica celor două căi se reflectă în vocabularul care îi desemnează pe cei „răi”, „păcătoși”, „nelegiuîți” (cca 200 de ocurențe) și pe cei „drepti” – familie numeroasă care îi cuprinde pe „nevinovat”, pe „sărac”, pe „slujitor”, pe „Cel Uns”. Confruntarea dramatică dintre aceste două categorii umane e punctul de pornire a rugăciunii

5. Cf., de exemplu, Georges Athanasiades, „Les psaumes – des mots pour la prière”, în *Les Échos de Saint-Maurice* 4/1980, Tome 10 Nouvelle série, pp. 213-229.

Psalmilor. Verbele cele mai frecvente care se întâlnesc în Psaltire (începând de la 100 până la cca 50 de ocurențe) sunt în număr de douăsprezece: „a lăuda”, „a aduce mulțumire/a da mărturie”, „a binecuvânta”, „a asculta”, „a păzi”, „a se teme (de Domnul)”, „a se bucura”, „a-și aduce aminte”, „a chema”, „a striga”, „a mântui”, „a cânta”.

VI. Poezia biblică

După cum se știe, psalmii sunt poezie, ca și multe alte texte biblice, mai ales din profeți. De altfel, pentru literatura ebraică, unde structurile metrice sunt destul de puțin codificate sau constrângătoare, o distincție netă între poezie și proză nu este operantă. De fapt nici nu există în Biblie un nume generic pentru „poezie”, ci doar pentru anumite subcategorii caracterizate din alte puncte de vedere (conținut, mod de execuție etc.). Pe o linie continuă între maximum de poezie și maximum de proză, psalmii s-ar situa însă în primul segment.

Pentru caracterizarea acestuia, s-a propus⁶, de pildă, fără pretenție de exhaustivitate, o listă de zece caracteristici formale deosebit de reprezentative pentru poezie în general și pentru poezia biblică în special, enunțate într-o aproximativă ordine de importanță:

a) structură armonioasă, manifestată de obicei prin forme de *paralelism*, în grupări (de obicei binare sau ternare) de unități structural simple, marcate prin corespondențe în organizarea lexicală, sintactică, de sens și/sau sunet (inclusiv un sistem *ritmic* de accente de intensitate), cu o pauză majoră la capătul fiecărei unități complexe;

b) diferite feluri de *repetiție*, sinonimică și contrastivă, orânduită adesea în forma unor structuri simetrice, atât lineare cât și concentrice, având o funcție importantă structurală sau tematică;

c) o *condensare* generală a structurii lingvistice – la nivel fonologic, gramatical și/sau lexical (e.g. elipsa);

d) ca o consecință specifică în limba ebraică, o *reducere a „particulelor”* caracteristice prozei;

6. „It is more a matter of degree than of «either-or»” (E. R. Wendland, „The Discourse Analysis of Hebrew Poetry: A Procedural Outline”, în *Discourse Perspectives on Hebrew Poetry in the Scriptures*, UBS Monograph Series, nr. 7, UBS, SUA, 1994, pp. 1-27 (p. 3).

e) *poziționări neuzuale sau marcate* de cuvinte sau fraze în vers/stih/propoziție (e.g. chiasm, *enjambement*, anacruză) sau *disjuncția* deliberată a elementelor unor expresii stereotipe;

f) *jocuri fonetice* (aliterație, asonanță, rimă, homoioteleuton, onomatopee, jocuri de cuvinte etc.) folosite spre a scoate în evidență anumiți termeni;

g) o concentrare relativ mare a unor *elemente marcate stilistic*: cuvinte rare, arhaice, proverbiale, dialectale; termeni aluziv-evocatori, imagistică concretă, limbaj figurat (mai ales metaforă și metonimie);

h) apariția relativ frecventă a altor *mijloace afective*: ironie, aluzie, întrebări retorice, hiperbolă, intensificatori (e.g. exclamații, interjecții);

i) preferința pentru *vorbirea directă*, asociată cu forme interactive (e.g. vocative, mai ales ale numelui divinității, imperative), având drept scop dramatizarea discursului;

j) *forme poetice standardizate* religioase/liturgice sau tradiționale: perechi de cuvinte, formule introductive/concluzive, clișee, toposuri/teme/motive scripturare, eventual acrostihuri și alte tipare verbale bazate pe alfabet.

Se poate observa că trăsăturile propuse se grupează în jurul câtorva puncte: procedee care țin de structura textului și procedee care țin de construirea imaginii.

VI.1 Structura textului

Procedeele care țin de structura textului sunt cele care tind la realizarea muzicalității lui.

a) Ceea ce s-ar putea numi cu un termen generic *paralelism* (implicând și repetiția) este trăsătura cea mai vizibilă a poeziei ebraice. Se manifestă prin organizarea unităților de text în grupuri binare, uneori ternare (distihuri/terține), în care elementele constitutive își răspund de la un stih la altul într-un sistem uneori foarte subtil.

În general se disting trei forme de paralelism:

– sinonimic:

„Păcatul meu l-am dezvăluit
și fărădelegea mea nu am acoperit-o” (Ps. 31,5);

– antitetic:

„Domnul cunoaște calea celor drepti,
iar calea nelegiuitorilor se va nimici” (Ps. 1,6);

- sintetic/complementar (ideea primului/primelor vers(uri) apare dezvoltată/rezumată în versul final):

„Iată un om care nu și L-a pus ajutor pe Dumnezeu,
ci și-a pus nădejdea în mulțimea bogăției sale
și s-a întărit în zădărnicia sa” (Ps. 51,9),
sau:

„Mai înainte de a se fi făcut munții
și de a fi plăsmuit pământul și lumea,
din veac până în veac Tu ești” (Ps. 89,2).

Unii autori vorbesc și despre un paralelism „climatic”⁷ (de la gr. *klimax*, „scară”), unde al doilea stih reia o parte din primul, subliniindu-l. Această structură apare frecvent în psalmii „treptelor”:

„Domnul cel tare și puternic,
Domnul cel puternic în război” (Ps. 23,8b-c).

b) În original, paralelismul este marcat și prin jocul *corespondențelor sonore*, ceea ce înseamnă în primul rând un anumit sistem ritmic. Caracteristic pentru metrul ebraic este numărul de silabe accentuate în fiecare stih. Gruparea cea mai simplă este 2 + 2, dar există și scheme 3 + 3, destul de frecvent 3 + 2 (așa-numitul ritm elegiac), sau chiar 3 + 4, sau 4 + 4. După cum am văzut, versurile pot fi formate din două sau trei stihuri și pot fi grupate în strofe (delimitate prin refrene, indicații de oprire sau schimbarea literei inițiale în psalmii cu acrostih, de ex. Ps. 118). Pot apărea și corespondențe sonore ca aliterația, asonanța sau chiar rima.

c) În plan lexical, paralelismul este caracterizat prin folosirea *sinonimelor/antonimelor* sau a altor feluri de echivalențe.

d) Sintactic, se manifestă prin aranjarea marcată a cuvintelor/sintagmelor în serii paralele sau în chiasm, incluzând eventual și alte elemente de subliniere.

e) Tot de paralelism ține și recurența anumitor formule (perechi de cuvinte, formule introductive/concluzive, refrene).

Cum sinonimia nu e niciodată perfectă, în seriile paralele se constată adesea o gradație ascendentă sau descendentă, ori complexă, în sens invers între mai multe serii. De asemenea, prin alăturarea a două cvasi-sinonime se conturează o a treia noțiune, neegală cu suma celorlalte două, ci mai difuză dar mai largă. Se poate ajunge uneori la combinații de sugestii și nuanțe foarte subtile.

7. Cf., de exemplu, Lancellotti, p. 23.

VI.2 Construirea imaginii

Procedee de *articulare/construire a imaginii*, altfel spus, tot ceea ce „face imagine”, pot fi:

- a) vocabularul poetic;
- b) caracterul concret al imaginii;
- c) figurile, în special metafora și metonimia;
- d) elemente aluzive/evocatoare (având, în cazul textului biblic, o deosebită valoare nu numai poetică, ci și teologică).

Vocabularul poetic își are trăsăturile specifice, cu diferențe pe genuri, culturi, epoci, autori etc. Pentru poezia veche ebraică se poate sublinia recurgerea la arhaisme, cuvinte rare, sinonime poetice ale cuvintelor uzuale. Arhaismele în Biblie nu au un simplu rol de înfrumusețare; ele subliniază căutarea rădăcinilor, conștiința încadrării într-o istorie, asumarea trecutului.

Nici recurgerea la *concret, la amănuntul semnificativ*, nu are în Biblie doar o valoare formală, exterioară. Ea are în primul rând menirea de a actualiza pentru destinatar cele relatate, de a-i oferi repere spre a se implica imaginar în acțiune sau de a sublinia intuitiv mesajul.

Metafora se caracterizează⁸ prin crearea unei tensiuni între două realități potențial echivalente, tensiune cu atât mai mare cu cât apropierea dintre cele două este mai puțin vizibilă; acest fenomen de tensiune este capabil să degajeze semnificații noi. Aproximarea neașteptată dintre două realități din sfere diferite provoacă o suprapunere aproape vizuală⁹, care arată lucrurile într-o lumină cu totul nouă. Chiar dacă, în poezia biblică, ea nu are frecvența din poezia modernă, metafora este importantă și din punct de vedere teologic, întrucât oferă limbajului posibilitatea de a se apropia întrucâtva, în mod viu, de mister.

Importante poetic sunt și elementele de *intertextualitate*. Privite din punctul de vedere al definiției lui Roman Jakobson: „Funcția poetică [a limbajului] proiectează principiul echivalenței de pe axa selecției pe axa

8. Sinteză și bibliografie în P. Ricoeur, *La métaphore vive*, Paris, 1975.

9. Umberto Eco, art. „Metafora”, în *Enciclopedia Einaudi*, IX, Torino, 1980, pp. 191-236, apud V. Fusco, „Tendances récentes dans l'interprétation des paraboles”, în *Les paraboles Évangéliques. Perspectives nouvelles*, XIIe Congrès de l'ACFEB, Lyon (1987), publié sous la direction de Jean Delorme, Cerf, 1989, p. 33.

combinației”¹⁰, aluzia, evocarea, citatul pot avea în anumite condiții o intensă valoare poetică, întrucât cuvântul/expresia dintr-un text B care trimite la un text preexistent A realizează o echivalență între cele două și astfel îmbogățește textul secund cu valențele conotative ale celui dintâi. Evident, o condiție indispensabilă este ca textul prim să fie bine cunoscut celui care receptează textul al doilea. Altă condiție este ca această cunoaștere să fie vie, eventual vitală, pentru receptor; altfel totul se îneacă în livresc.

Pentru Biblie, acest proces declanșat în mintea celui ce receptează textul are o deosebită importanță, care depășește sfera esteticului. De pildă, pentru omul neotestamentar care trăiește în așteptarea împlinirii profețiilor, o aluzie la un psalm îl face pe acesta prezent cu toată încărcătura lui teologică și poetică. S-ar putea spune că astfel Vechiul Testament oferă a treia dimensiune textului din Noul Testament sau, cu altă analogie, că textele veterotestamentare „chemate” intuitiv prin elementul evocator formează armonicile care dau bogăția sunetului din Noul Testament¹¹.

Din vocabularul poetic, din constelația amănunțelor concrete, din elementele care constituie semnificatul (de ex. elementele descrierilor de natură) sau semnificantul (sfera de selecție a metaforelor), din alte texte evocate prin aluzie sau citat, se constituie *universul poetic* caracteristic unei forme literare sau unui autor. Acesta reflectă pe de o parte imaginarul de referință al autorului, dar și atitudinea lui spirituală: la autorii biblici, inspirația poetică din natură are un caracter teocentric unic; omul biblic vede „spiritualul în material, vizibilul în invizibil, veșnicia în timp”¹².

Pe de altă parte, prin valoarea sa simbolică, universul poetic își are rolul în Revelație: de pildă „copacii pădurii” care „dănuiesc” (Ps. 95,12) sau „dealurile” care „saltă precum miei” (Ps. 113,4) la venirea Domnului semnifică tensiunea cosmosului în așteptarea venirii lui Dumnezeu, ceea ce va fi explicat de către Pavel în Epistola către romani: „Făptura așteaptă cu nerăbdare descoperirea fiilor lui Dumnezeu” (8, 19) ... „toată făptura împreună suspină” așteptând „să fie părtașă la libertatea mării fiilor lui Dumnezeu” (8,22.21).

10. „Linguistics and Poetics”, in T. Sebeok (ed.), *Style in Language*, pp. 350-377 [358], Cambridge MA: MIT Press, 1960.

11. Pentru exemplificare, vezi *infra* la „Lectura creștină a psalmilor”.

12. W. Harrington, *Nouvelle Introduction à la Bible*, Éd. du Seuil, 1971, p. 464.

VII. Psaltirea LXX față de TM

În 1Mac. 7,17 este citat Ps. 78,2c-3 într-o formă foarte apropiată de cea din LXX. Acest fapt ar putea sugera că traducerea unor psalmi, sau chiar a Psaltirii întregi, este anterioară mijlocului secolului al II-lea î.H.¹³

Dacă traducerea Pentateuhului e caracterizată printr-o mare fidelitate față de original, dar și printr-o flexibilitate creativă în procedeele de traducere, psalmii au fost situați într-un grup care are ca model Pentateuhul, la egală distanță de literalismul extrem (cum ar fi, de ex., Ecleziastul) și de o libertate ce tinde spre parafrază (cum ar fi, de ex., Proverbele). Coerența modalității de traducere de la un capăt la altul al textului ar indica existența unui singur traducător sau a unei singure echipe de traducători. Reluând o sugestie a lui D. Barthélemy, O. Munnich (1982) presupune că aceștia sunt niște înaintași ai așa-numitului grup *kaige*, pe care îl vor fi influențat în trei privințe: traducerea lui *YHWH* *ʾēbhā'ōth* cu *Kyrios tōn dynámeōn*, „Domnul puterilor”, spre deosebire de Pentateuh, unde apare *Kyrios Pantokrātōr*; folosirea a două cuvinte distincte pentru „corn” și „trâmbiță” și folosirea gr. *bāris* doar în sens de „fortăreață”, nu și de „barcă cu fundul plat” (de fapt sunt două omonime cu flexiune oarecum diferită).

După tradiție, locul traducerii este Alexandria; încercările de a stabili o localizare palestiniană nu au fost convingătoare.

Diferența cea mai vizibilă față de TM este cea de numerotare (cf. mai sus). Se poate presupune că numerotarea LXX e cea originară, pentru că Ps. 9–10 formează o unitate în acrostih. Pe de altă parte, mai multe manuscrise ebraice pun sub același număr Ps. 114–115, așa cum face și LXX¹⁴. Lista psalmilor este cvasi-identică cu cea a TM, în contrast cu forma abundentă a uneia din Psaltirile de la Qumran¹⁵. Singurul adaos este psalmul 151, despre care nu se știe când a fost adăugat. Primul care îl amintește este Atanasie, în *Epistola către Marcellinus*.

În privința titlurilor, diferențele destul de însemnate au dus la concluzia că foarte de timpuriu anumiți termeni tehnici din acestea nu mai erau inteligibili.

13. M. Harl, G. Dorival, O. Munnich, *La Bible grecque des Septante. Du judaïsme hellénistique au christianisme ancien*, Paris, 1988, 1994², pp. 91-93.

14. Cf. *ibid.*, p. 179.

15. Cf. *ibid.*, p. 327.

Diferențele semnificative între traducerea LXX și TM sunt semnalate în note; atragem atenția aici doar asupra a trei aspecte generale:

a) Psaltirea este cartea în care se manifestă cu precădere tendința generală a LXX de a înlocui termenii concreți care fac imagine cu referire la Dumnezeu, cu termeni abstracți (de ex. „Stâncă”, „Cetate întărită”, „Scut” devin „Ocotitor”, „Ajutor”, „Tărie”).

b) Diferența între sistemul verbal ebraic (caracterizat în principal de categoria gramaticală a aspectului) și cel grecesc (în care, cel puțin în parte, se manifestă și categoria timpului, iar opozițiile aspectuale sunt oarecum altele) duce uneori la diferențe de nuanțe. Opoziția principală în sistemul aspectual ebraic este între acțiunea terminată (așa-numitul „perfect”) și acțiunea în curs de desfășurare (așa-numitul „imperfect”). Când trebuie aleasă în traducere o valoare temporală după sens, atunci „perfectul” ebraic poate fi tradus cu un timp trecut sau cu prezentul rezultativ, iar „imperfectul”, cu viitorul, prezentul, sau, mai rar, chiar cu un timp trecut. În general, traducătorul LXX simte diferențele de valoare, dar uneori traduce automat „imperfectul” cu un timp trecut din greacă, mai ales cu un aorist. În acest caz, ceea ce în ebraică apare ca o acțiune continuă ori repetată, sau chiar urmând a se împlini în viitor, în greacă apare ca exprimarea unei experiențe trăite în trecut, temei de speranță și pentru viitor: de exemplu, în Ps. 3,5 LXX „Cu glasul meu către Domnul am strigat / și m-a ascultat din muntele Său sfânt” – față de textul ebraic corespunzător, indiferent la timp, care s-ar putea traduce „strig/voi striga... mă ascultă/mă va asculta”.

c) Traducerea LXX insistă asupra unor teme care capătă importanță în iudaismul postexilic¹⁶: clarificarea ideilor despre răsplata/pedeapsa viitoare duce la accentuarea caracterului moralizator (e.g. 4,3a și 4,5b; 7,13; 84,9; 88,11a; 110,3a) sau evlavios (Ps. 8,3; 18,15b); se dezvoltă angelo-logia și demonologia (8,6a; 95,5; 96,7c); mântuirea și judecata îmbracă adesea un caracter mesianic și sunt împinse spre un viitor eshatologic (Ps. 1,5; 15,10).

16. Cf. É. Beaucamp, art. „Le Psautier”, în *SDB*, 48, ed. Letouzey & Ané, Paris, 1973, col. 125-206 (205).

VIII. Exegeza iudaică

Targumurile sunt traduceri în aramaică ce adesea parafrazează sau chiar comentează textul ebraic. La început traducerea, pentru ascultătorii slujbei de la sinagogă care nu mai înțelegeau bine ebraica, era orală (cf. 2Ezr. 18,5-8); apoi s-a fixat fragmentar în scris (sec. I) și mai târziu aceste fragmente au fost adunate în colecții. Targumul la Psalmi este de origine palestiniană și de dată târzie (sec. IV-V) în forma finală. Fiind martorul unei vechi tradiții orale, poate fi un argument pentru existența, pe alocuri, a unor lecțiuni mai vechi, diferite de textul masoretic, mai ales dacă sunt confirmate de versiuni sau de fragmentele de psalmi găsite la Qumran.

Midrașul, în primul sens al termenului, este o lectură actualizantă a textului biblic; în sensul devenit uzual, desemnează o întreagă literatură formată din scrieri foarte diferite ca dimensiuni și date, care adună comentariile rabinilor din vechime asupra unei cărți sau unui ansamblu de cărți biblice. Midrașurile la Psalmi datează din sec. al X-lea d.H. și sunt interesante pentru modul în care au fost înțeleși psalmii în diverse epoci.

Comentariile rabinice medievale (sec. XI-XIII) se întorc spre o exegeză literală, chiar dacă adesea manifestă și deschideri alegorice sau mistice. Iosef Ibn Abithur (sau Abī Thaur), care a trăit în secolul al X-lea, e cunoscut doar din citări. Au rămas comentarii la psalmi de la Abraham ben Meir Ibn Ezra din Toledo (1089-1164), Șelomoh Ibn Gabirol (secolul al XI-lea), de la marele exeget și rabin din Troyes, Rași (1040-1105), urmat de cunoscutul exeget David Qimhi (1160-1235) de la Narbonne. Comentariile biblice ale acestuia din urmă sunt considerate o culme a „epocii de aur” a exegezei ebraice medievale și, în traducerea lor latină, au fost cunoscute și apreciate și de învățații creștini din Renaștere. El combină interpretarea istorică a textului cu cea eshatologică, marcată de o intensă așteptare mesianică. Reflecții alegorice se găsesc la filosoful Moșe Maimonide (1135-1204). Foarte popular a fost comentariul lui Menahem ben Șelomoh Meiri, rabinul din Perpignan (la sfârșitul sec. al XIII-lea), reeditat până în 1970.

IX. Lectura creștină a Psalmilor

În spațiul restrâns al acestei Introduceri, vom vedea pe scurt cum se reflectă psalmii în textele Noului Testament și, în al doilea rând, locul lor în literatura patristică.

IX.1 Psalmii în Noul Testament

Căutând să înțeleagă și să exprime misterul lui Iisus, autorii textelor Noului Testament au cercetat Scripturile, și mai ales psalmii, și totodată au subliniat rolul acestora în învățătura și în rugăciunea Mântuitorului¹⁷.

Acest demers izvorăște din lunga tradiție iudaică a „actualizării”: citire a Scripturilor spre a le aplica la evenimente actuale, din convingerea că ele, în calitatea lor de cuvânt inspirat de Dumnezeu și adresat la un moment dat unei comunități, rămân valabile și pentru toate momentele ulterioare trăite de poporul lui Dumnezeu. Psalmii înșiși stau mărturie pentru această atitudine. De pildă, Ps. 94, amintind răzvrătirea poporului împotriva lui Dumnezeu și împotriva lui Moise în pustiu și urmările ei, lansează îndemnul: „Astăzi... nu vă împietriți inimile ca la răzvrătire, ca în ziua încercării din pustiu...”, iar Epistola către evrei îl reia, pentru iudeo-creștini.

Un model de actualizare este și cuvântul lui Iisus în sinagoga din Nazaret (Lc. 4,17-21), pornind de la Isaia 61,1. În acest din urmă exemplu e însă vorba de mai mult decât de o simplă actualizare: Iisus vorbește de o „împlinire” o dată cu venirea Sa: „Astăzi s-a împlinit Scriptura aceasta...”. Convinși fiind că planul lui Dumnezeu cu neamul omenesc și cu lumea se îplinește definitiv în evenimentul Hristos, creștinii au cercetat în Scripturi vestirea, prefigurarea, făgăduirea Lui. În Evanghelia după Luca, Iisus înviat le spune apostolilor: „Acestea sunt cuvintele pe care vi le-am grăit când eram cu voi: că trebuie să se îplinească toate cele scrise în Legea lui Moise, în profeți și în psalmi despre Mine” (24,44). Lectura nouă, în lumina credinței pascale în învierea și în dumnezeirea lui Iisus, a descoperit, pe de o parte, sensuri noi, actuale, în vechile Scripturi, iar, pe de altă parte, a lărgit înțelegerea misterului hristic.

17. O foarte bună sinteză a acestor aspecte, în Michel Gourgues, „Les Psaumes et Jésus”, *Cahiers-Évangile* 95 (1978).

Psalmii s-au dovedit un filon nespuse de prețios pentru acest tip de lectură.

În primul rând ei au slujit la aprofundarea și exprimarea *misterului morții și învierii* Mântuitorului. Psalmul 15,10 este citat de Apostolul Pavel în predica sa din Antiohia Pisidiei (Fp. 13,35) ca o profeție a învierii: „Tu nu vei lăsa sufletul meu în lăcașul morților, nici nu vei îngădui ca dreptul Tău să vadă stricăciunea.” Iar Petru, răspunzând membrilor Sinedriului care îl întrebaseră cu ce putere vindecase un olog (Fp. 3,1-10), le spune: „Prin numele lui Iisus Hristos Nazarineanul pe care voi l-ați răstignit, dar pe care Dumnezeu l-a înviat” și face referire la Ps. 117,22: „El este Piatra pe care ați lepădat-o voi, ziditorii, și care a ajuns în capul unghiului.” În osândirea lui Iisus, creștinii au văzut împlinirea Ps. 2,2 interpretat ca o profeție: „Regii pământului și căpeteniile s-au adunat laolaltă împotriva Domnului și împotriva Unsului Său”, profeție ce se reactualiza la începutul prigonirii Bisericii (Fp. 4,29-30). După înviere și înălțare Iisus „sade de-a dreapta lui Dumnezeu” sau, după expresia din Evr. 1,3, „S-a așezat de-a dreapta mării întru cele de sus”. Formularea se inspiră din cuvintele Ps. 109,1: „Zis-a Domnul către Domnul meu: «Șezi de-a dreapta Mea...»” Ca „Domn”, Iisus exercită o stăpânire universală. Și pentru formularea acestei idei a slujit Ps. 8,7b („toate le-ai așezat sub picioarele lui”), iar 109,1b („... voi pune pe dușmanii tăi scaunul sub picioarele tale”) a ilustrat biruința eshatologică a lui Hristos. O profeție despre înălțarea la cer a lui Hristos este văzută și în Ps. 67,19: „Te-ai urcat întru înălțime, ai dus în robie robia, ai luat daruri pentru om”, iar Efes. 4,7-8 aplică cele spuse despre „daruri” revărsării Duhului Sfânt asupra credincioșilor. Fp. 2,33-34 asociază în același fel înălțarea lui Iisus și revărsarea Duhului.

Psalmii au jucat un rol important și în aprofundarea sensului în care Iisus este numit *Mesia/Hristos*, adică „Unsul lui Dumnezeu”. Evr. 1,8-9 îi aplică Ps. 44,8: „Iubit-ai dreptatea și ai urât fărădelegea; de aceea te-a uns, Dumnezeu, Dumnezeul tău [cu] untdelemnul bucuriei, mai presus de tovarășii tăi.” Pentru autorul Faptelor, El este „Unsul” despre care vorbește și Ps. 2,2 deja citat. Făgăduința pe care o cântă Ps. 131,11 („A jurat Domnul lui David adevăr pe care nu-l va lua înapoi: «Din rodul pântecelui tău voi așeza pe tronul tău») și Ps. 88,21-30 se referă la El (*cf.* Fp. 13,22-23). Acest titlu ajunge sinonim cu „Fiul lui Dumnezeu”, iar Ps. 2,7 („Fiul Meu ești tu, Eu astăzi te-am născut”) este văzut ca o profeție. Ulterior, reflecția teologică formulează explicit că acest „Fiu al lui Dumnezeu” e de o ființă cu Dumnezeu și preexistent Creației (*cf.* Evr. 5,8; Fil. 2,6).

Reflecția asupra lui *Hristos-Marele Preot* din Epistola către evrei se întemeiază pe Ps. 109,4: „Jurat-a Domnul și nu-I va părea rău: «Tu ești preot în veac după rânduiala lui Melchisedec.»”

Numeroase sunt referirile la psalmi în relatările despre *pățimirea lui Iisus*, în special în legătură cu răstignirea și moartea Lui. Ps. 21,19 e citat ca prevestire a împărțirii hainelor lui Iisus între ostașii romani; v. 8 al aceluiași psalm e văzut ca o descriere a atitudinii martorilor răstignirii (Lc. 23,35; Mc. 15,29; Mt. 27,39), iar Mt. 27,42 citează explicit Ps. 21,9: „A nădăduit în Domnul: să-l elibereze, să-l mântuiască, de vreme ce-l voiește!” Descrierea băuturii îmbiate lui Iisus răstignit este, la Matei 27,34, cea din Ps. 68,22: „Au pus în mâncarea mea fiere și în setea mea mi-au dat să beau oțet.” La Lc. 23,46, ultimele cuvinte ale lui Iisus pe cruce sunt din Ps. 30,6: „În mâinile Tale încredințez duhul meu.” Iar când, după moartea lui Iisus, evangelistul spune despre cunoștii Lui și despre femei că priveau de departe (Lc. 23,49) recunoaștem cu ușurință aluzia la Ps. 37,12: „Prietenii și cunoștii mei s-au apropiat de mine și s-au oprit; cei apropiați mi-au stat departe.” Relatările despre pățimirea lui Iisus abundă în citate din psalmi și aluzii la ei deoarece își propun să arate realizarea planului lui Dumnezeu și totodată identitatea Aceluia care îl duce la îndeplinire: Iisus este Dreptul prin excelență care suferă, Nevinovatul prigonit fără vină care, în psalmi, își strigă nenorocirea, dar și nădejdea și încrederea în „Cel care-L putea scăpa de la moarte” (Evr. 5,7).

Această înțelegere a identității profunde a lui Iisus a determinat apoi o reexaminare a *întregii Lui vieți*, pentru a-i pătrunde mai bine semnificația. Și în acest demers, psalmii au oferit sugestii importante. De pildă, în episodul în care relatează alungarea negustorilor din Templu (In. 2,14-17), evangelistul precizează sensul celor întâmplare spunând că ucenicii și-au amintit de cuvintele „răvna Casei Tale mă mistuie” (Ps. 68,10a). Matei consideră faptul că Iisus vorbea în parabole o împlinire a celor profețite în Ps. 77,2: „Deschide-voi în pilde gura mea...” Relatările despre botezul în Iordan și despre schimbarea la față conțin formula: „Acesta este/Tu ești Fiul Meu...” care evocă Ps. 2,7 („Domnul mi-a spus: «Fiul Meu ești tu, Eu astăzi te-am născut»”). Iar ispitirea lui Iisus în pustiu este prezentată de Matei și Luca sub forma unui dialog făcut din referiri la Scriptură. Ispititorul citează Ps. 90,11-12: „Îngerilor Săi le va porunci pentru tine să te păzească în toate căile tale. Pe mâini te vor ridica, nu cumva să-ți izbești de piatră piciorul...”; Iisus refuză ispita de a-L pune pe Dumnezeu la încercare, dar profetia

psalmului se împlinește deja la sfârșitul ispitirii, căci se spune: „Niște îngeri s-au apropiat și Îl slujeau” (Mt. 4,11).

Întreaga semnificație a *persoanei și misiunii* lui Iisus este ilustrată de Epistola către evrei cu ajutorul a două citate din psalmi. Autorul îi atribuie, la venirea în lume, cuvintele Ps. 39,7-9: „Jertfă și prinos nu ai voit, dar mi-ai întocmit *un trup* (psalmul are aici «urechi»); arderi de tot și jertfă pentru păcat nu ai binevoit (în ps. «ai cerut»). Atunci am zis: Iată, vin. În sulul cărții este scris despre mine, să fac voia Ta, Dumnezeule...” (Evr. 10,5). Misiunea lui Hristos a fost să-i înalțe pe oameni la demnitatea de fii ai lui Dumnezeu, să facă din ei frați ai Săi: autorul epistolei Îi pune pe buze cuvintele Ps. 21,23: „Voi povesti Numele Tău fraților mei, în mijlocul adunării Îți voi cânta” (Evr. 2,12).

De asemenea, Evangheliile subliniază rolul important al psalmilor în *rugăciunea și în propovăduirea lui Iisus*. Cercetătorii au evidențiat 16 citate din psalmi puse pe buzele Lui. Dintre acestea, 13 se situează între intrarea triumfală în Ierusalim și moartea pe cruce. Este interesant de urmărit în ce sens le folosește Iisus, ce semnificație le dă și ce spune astfel despre Sine.

Arhiereilor și cărturarilor indignați că Iisus se lasă aclamat în Templu de copii (Mt. 21,15-16), Iisus le amintește Ps. 8,3 („Din gura copiilor și a celor ce sug Ți-ai pregătit laudă” – cf. Mt. 21,17). Evanghelistul subliniază astfel că Iisus este „Domnul”.

După acest eveniment, sinopticii plasează parabola lucrătorilor ucigași (Mt. 21,33-44; Mc. 12,1-12; Lc. 20,9-19), la sfârșitul căreia Iisus se identifică cu fiul ucis citând ca pe o profeție a parcursului Său pascal și eshatologic Ps. 117,22-23: „Piatra pe care au disprețuit-o ziditorii, aceea a ajuns în capul unghiului.”

În polemica Sa cu cărturarii privind identitatea lui Mesia (Mt. 22,41-46; Mc. 12,35-37; Lc. 20,41-47), Iisus citează Ps. 109,1 („Zis-a Domnul către Domnul meu: «Șezi de-a dreapta Mea...»”), atrăgând atenția că „David Îl numește Domn”, deci nu poate fi un simplu urmaș al lui, așa cum îl concepeau interlocutorii.

După cuvintele aspre la adresa cărturarilor și fariseilor, Evanghelia după Matei Îl arată pe Iisus plângând pentru cetatea Ierusalimului din pricina nenorocirilor ce aveau să vină asupra ei și spunând că locuitorii nu-L vor mai vedea până ce nu vor spune „Binecuvântat cel care vine în numele Domnului!” (Ps. 117,26). Plasat în acest loc, citatul pare a se referi la a doua venire a lui Iisus, în vreme ce același verset pus pe buzele lui Iisus în

Lc. 13,33, într-un moment în care Iisus se îndrepta spre Ierusalim, pare o profeție care se împlinește nu după multă vreme, când mulțimea ucenicilor îl întâmpină cu această aclamație la intrarea în Ierusalim (19,38).

În Evanghelia după Marcu, la Cina de pe urmă, Iisus spune: „Adevăr vă spun, unul dintre voi Mă va vinde, unul *care mănâncă cu Mine*” (14,18). Această spusă este o aluzie la Ps. 40,10: „Chiar și prietenul apropiat, în care nădăjduiam, cel care mânca pâinea mea, și-a ridicat asupra mea călcâiul.” Rostul ei este să arate că și actul odios al ucenicului trădător face parte, în chip misterios, din planul lui Dumnezeu. Iar la Ioan, Iisus, după plecarea lui Iuda, le vorbește ucenicilor despre ce avea să I se întâmple și citează, din Ps. 68, care este cea mai amară plângere a dreptului prigonit, v.5: „... M-au urât fără pricină.”

Când Evangheliile după Matei și Marcu descriu rugăciunea lui Iisus din Grădina Măslinilor, Îi pun pe buze o mărturisire: „Întristat e sufletul Meu până la moarte” (Mt. 26,38; Mc. 14,34), expresie ce amintește de Ps. 41,6: „Pentru ce ești mâhnit, sufleto, și de ce mă tulburi?” Iar In. 12,27 evocă același verset într-o rugăciune similară: „Acum sufletul Meu e tulburat.”

Răspunsul lui Iisus în fața Sinedriului, care a fost considerat o hulă și I-a adus osândirea la moarte, este identificarea cu misteriosul personaj din Ps. 109,1 (cf. supra), suprapus peste „Fiul omului” din Daniel 7: „De acum înainte îl veți vedea pe Fiul Omului șezând de-a dreapta Puterii...” (Mt. 26,64; Mc. 14,62; cf. Lc. 22,69).

Dintre cele „șapte cuvinte” ale lui Iisus pe cruce, pe care pietatea creștină le-a cules din Evanghelia, două sunt luate din psalmi: „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, [...] de ce m-ai părăsit?” (Ps. 21,2 – Mt. 27,46; Mc. 15,34); „[Tată,] în mâinile Tale încredințez duhul meu” (Ps. 30,6 – Lc. 23,46b). Un al treilea, „Mi-e sete” (In. 19,28), face aluzie la Ps. 21 și 68, care menționează setea printre cele mai mari chinuri ale dreptului prigonit: „Uscatu-s-a ca un vas de lut țâria mea, limba mi s-a lipit de gâtlee...” (Ps. 21,16); „Au pus în mâncarea mea fiere și în setea mea mi-au dat să beau oțet” (Ps. 68,22).

Această trecere în revistă a pasajelor evanghelice în care Iisus face referiri explicite sau aluzii la psalmi sugerează într-o oarecare măsură rolul psalmilor în viața Sa, dar mai ales aruncă o lumină asupra înțelegerii pe care acești psalmi, citați ca o profeție despre El, le-au oferit-o primilor creștini și autorilor evangheliilor.

IX.2 Comentarii patristice

Psaltirea este textul care a fost cel mai mult comentat în tradiția creștină: deși comentariile patristice au ajuns până la noi în forme adesea mutilate sau modificate și multe s-au pierdut, amploarea lor rămâne impresionantă.

În plus, o serie de cercetări s-au concentrat asupra recuperării fragmentelor de comentarii din catene și asupra paternității fiecăruia: de ex. R. Cadiou, *Commentaires inédits des Psaumes. Étude sur les textes d'Origène contenus dans le manuscrit Vindobonensis 8* (Coll. d'Études Anciennes), Paris, 1936; G. Mercati, *Osservazioni a proemi del Salterio di Origene, Ipolito, Eusebio, Cirillo Alessandrino e altri, con frammenti inediti*, coll. Studi e Testi 142, Città del Vaticano, 1948; R. Devreesse, *Les anciens commentateurs grecs des Psaumes*, ST 264, Città del Vaticano, 1970; M. Harl, *La chaîne palestinienne sur le Psaume 118 (Origène, Eusèbe, Didyme, Apollinaire, Athanase, Théodoret)*. Notes et indices, avec la collaboration de G. Dorival, SC 189-190, Paris, 1972; H. J. Auf der Maur, *Das Psalmenverständnis des Ambrosius von Mailand. Ein Beitrag zum Deutungshintergrund der Psalmenverwendung im Gottesdienst der Alten Kirche*, Leiden, 1977. Gilles Dorival continuă cercetările pe acest filon, iar traducerea lui la Psalmi, proiectată în colecția *La Bible d'Alexandrie*, va beneficia și de o exegeză patristică cvasiexhaustivă.

Evident, notele la prezentul volum au drept scop să dea numai o idee cu privire la modul în care Părinții au receptat psalmii și se constituie într-un imbold pentru un recurs mai extins la textele Părinților. Din acest motiv, lista de mai jos cuprinde doar principalele comentarii patristice păstrate, fără a intra prea mult în complexele discuții asupra paternității unor opere. Acolo unde titlul operei indică explicit că e vorba de un comentariu la psalmi, indicația nu a mai fost repetată în notă. (De exemplu, indicația „Augustin” se referă la *Enarrationes in Psalmos*.)

Bibliografiile cuprinzătoare asupra temei se pot găsi, de exemplu, în lucrarea *Il Salterio della Tradizione, Versione del Salterio greco dei LXX* a cura di Luciana Mortari della Comunità di Monteveglio, Piero Gribaudi Editore, Torino, 1983 și în G. Coppa, *Origene-Gerolamo, 74 Omelie sul libro dei Salmi*, ed. Paoline, Milano, 1993. O expunere amplă și bine documentată asupra comentariilor patristice grecești și latinești între sec. III-V, în Marie-Josèphe Rondeau, *Les Commentaires Patristiques du Psautier*, 2 vol., Orientalia Christiana Analecta, 219-220, ed. Pontificium Institutum Studiorum

Orientalium, 1982, 1985 și în vol. I din Marguerite Harl, *La chaîne palestinienne sur le Ps. 118*, SC 189-190, Paris, 1972.

Părinții greci

Origen († 253) a fost primul care a explicat întreaga Psaltire (cf. Ieronim, *Epist.* 112) și a influențat exegeza ulterioară, mai cu seamă pe cea alexandrină, caracterizată prin alegorism (chiar dacă sensul termenului se va modifica mult de la o epocă la alta) și aplicarea la viața spirituală. Din păcate, o bună parte din opera lui imensă s-a pierdut, mai ales după Conciliul din 553, care i-a condamnat teologia. Accesibile despre psalmi sunt:

- *Ex Commentariis in Psalmos* (PG 12). Aici multe atribuiri sunt puse sub semnul întrebării, cu excepția celor nouă omilii la Ps. 36-38 traduse de Rufinus. [Citat aici Origen.]
- Recuperarea pasajelor origeniene din Catene apare în vechile ediții ale lui Delarue (PG 12) și Pitra (*Analecta sacra II - III*, Veneția, 1883), puternic contestate ulterior [citată aici Origen ed. Pitra].
- Cea mai apreciată ediție actuală este Marguerite Harl, *La chaîne palestinienne sur le Ps. 118*, SC 189-190, Paris, 1972 [citată aici CP].
- O descoperire care amplifică în mod esențial bibliografia origeniană este V. Peri, *Omellie origeniane sui Salmi. Contributo all'identificazione del testo latino*, coll. Studi e Testi, 289, Vatican, 1980, care afirmă pe bune temeiuri că opera lui Ieronim, descoperită și editată în 1958 de G. Morin, *Tractatus siue homiliae in Psalmos, in Marci Euangelium, aliaque uaria argumenta*, constituie de fapt o traducere din opera lui Origen, actualizată în mod destul de personal de Părințele latin (vezi mai jos, la Ieronim). O importantă traducere italiană, cu introducere și note, este cea a lui G. Coppa, *Origene-Gerolamo, 74 Omellie sul libro dei Salmi*, ed. Paoline, Milano, 1993 [citată aici Origen/Ieronim].

Eusebiu al Cezareii († 340), *Commentarii in Psalmos* (PG 29). A comentat toată Psaltirea, dar s-a păstrat circa o treime. Paternitatea fragmentelor atribuite lui în catene este mult disputată de cercetători.

Atanasie († 373), *Expositiones in Psalmos* (PG 27; SC 239, ed. David). Operă adunată din catene și destul de contaminată.

Didim din Alexandria († 395), *Expositio in Psalmos* (PG 39, 1155-1622).

Evagrie Ponticul († 399) a compus un comentariu la Psalmi, care a fost atribuit de către moderni lui Origen; i-a fost restituit în ultima vreme (cf. Rondeau: „Le Commentaire sur les Psaumes d'Évagre le Pontique”, în *Orientalia Cristiana Periodica*, 26, 1960, pp. 307-348).

Theodor al Mopsuestiei († 428), *Le Commentaire de Théodore de Mopsueste sur les Psaumes* (Devreesse, Vatican, 1939). Reprezintă direcția exegetică antiohiană, literalist-spirituală: are meritul de a situa psalmii în contextul lor istoric.

Vasile al Cezareii († 379), *Homiliae in Psalmos* (PG 29).

Grigore al Nyssei († 400?), *Tractatus prior et tractatus alter in psalorum inscriptiones* (PG 44); *Sur les titres des Psaumes* – Introduction, texte critique, traduction, notes et index par Jean Reynard (SC 466, Cerf, Paris, 2002). Este o lucrare de tinerețe, cu puternice influențe neoplatonice, în care încearcă să reconstruiască întreaga Psaltire ca pe o cale a înaintării spirituale.

Ioan Gură de Aur († 407), *Expositiones in Psalmos* (PG 55, 39-528). După metoda origeniană, compară diversele versiuni grecești ale Psaltirii. De asemenea, conține note filologice foarte interesante. Se presupune că sunt omilii reelaborate metodic.

Theodoret al Cyruului († 466), *Interpretatio in Psalmos* (PG 80, ed. Schultze, 857-1998). Operă de „vulgarizare inteligentă făcută de un păstor cultivat” (Rondeau).

Chiril al Alexandriei († 444), *Explanatio in Psalmos* (PG 69, 717-1273, ed. A. Mai). A comentat, probabil, întreaga Psaltire, dar fragmentele păstrate constituie un amestec cu atribuiri foarte diferite.

Euthymios Zigabenos (sec. al XII-lea), *Commentarius in Psalterium* (PG 128, 41-1326).

Părinții latini

Ilarie († 367?), *Tractatus super Psalmos* (PL 9).

Ambrozie († 397), *Enarrationes in XII Psalmos Davidicos* (PL 14; ed. bilingvă lat.-it. Città Nuova, 2 vol., Roma, 1980).

Ieronim († 419) rămâne în istorie ca marele traducător al Psaltirii în latină. Mai întâi i s-a încredințat misiunea de a revizui traducerea latină existentă deja (tradusă după greacă); a corectat textul confruntându-l cu cel al LXX. Aceasta a ajuns cunoscută sub numele de „Psaltirea romană”. Mai târziu, el a făcut o nouă revizie, pe baza Hexaplei lui Origen. Această Psaltire, care a primit ulterior numele de „galică”, după teritoriul unde a fost cel mai bine primită, este cea care a intrat în Vulgata latină și a fost folosită în liturgia latină de-a lungul timpului. În sfârșit, urmându-și principiul referitor la *Hebraica ueritas*, a realizat o a treia traducere, de această dată din ebraică (*Liber Psalmorum iuxta Hebraicam ueritatem* sau *Psalma iuxta Hebraeos* [prescurtat Hebr.]). Comentariile atribuite în mod tradițional lui Ieronim sunt:

- *Breuiarium in Psalmos* (PL 26, 821-1270) e de fapt o compilație realizată după sec. al IX-lea, în care apar fragmente din Origen, Eusebiu, Ilarie și Ieronim¹⁸. Am hotărât să păstrăm explicațiile exegetice deoarece sunt interesante și se consideră că poartă influența lui Ieronim [citată aici Ieronim].
- *Tractatus in Librum Psalmorum*, CCSL 78, 3-446. Istoria textului este complexă; pe scurt, în 1958, G. Morin editează, în „S. Hieronymi presbyteri Opera II, Opera homiletica”, *Tractatus siue homiliae in Psalmos, in Marci Euangelium, aliaque uaria argumenta*, partea nuper detexit, partea adulteris mercibus exempt, auctori uindicauit, adiectisque commentariis criticis primus edidit Germanus Morin (CCSL 78, Turnhout, 1958; volumul reproduce ediția critică apărută în *Anecdota Maredsolana, Maredsoli-Oxoniae*, 1897-1903). Pateritatea lui Ieronim a fost unanim acceptată până în 1980, când lucrarea lui V. Peri, *Omellie origeniane sui Salmi. Contributo all'identificazione del testo latino*, coll. Studi e Testi, 289, Vatican, demonstrează că *Tractatus* este de fapt o traducere făcută de Ieronim din Origen, cu intervenții uneori destul de personale în text. Opinia lui Peri este actualmente împărtășită de mulți specialiști (vezi mai sus, la Origen).
- *Commentarioli* (editate de Morin în PLS 2 – supliment la PL, condus de Hamman – și în CCSL 73) în care Ieronim însuși spune că substanța e împrumutată de la Origen.
- *Epistulae* (PL 22 și 30).

18. Cf. Rondeau, vol. I, p. 155; Coppa, p. 13, nota 3.

Augustin († 430), *Enarrationes in Psalmos* (PL 36-37; CCSL 38 - 40; o bună ediție bilingvă latină-italiană, Città Nuova, 4 vol., Roma, 1967-1977).

Cassiodor († 575?), *Expositiones in Psalterium* (PL 70, 9-1056).

Grigore cel Mare (pseudo-), *In septem psalmos poenitentiales expositio* (PL 79). Opera a fost restituită lui Heribertus (sec. al X-lea), de către L. Jaquet (*Les Psaumes et le coeur de l'homme - étude textuelle littéraire et doctrinale*, Gembloux, 1975-1979).

Exegeza medievală e foarte influențată de Ambrozie și mai ales de Augustin. Cei mai importanți comentatori sunt:

- Beda (pseudo-), *In Psalmorum librum exegesis* (PL 93).
- Rufinus (pseudo-), *In Psalmum 75 commentarius* (PL 21). Lucrarea aparține de fapt lui Lietbert (sec. al XII-lea).
- Rupert din Deutz († 1129), *In librum Psalmorum Commentariorum liber unus* (PL 167, 1181-1234).
- Petrus Lombardus, *Commentarius in Psalmos dauidicos* (PL 191, 55-1296).
- Toma de Aquino, *In Psalmos Davidis Expositio* (*Opera omnia* 14, Parma, 1872).

În afară de operele ce comentează în mod expres psalmii, aproape toate operele Părinților și ale scriitorilor bisericești medievali sunt presărate cu referințe la ei. În notele la această traducere, am dat exemple și din:

- *Barnabae Epistula* (Funk-Bihlmayer), Tübingen, 1956.
- Clement Romanul (sec. I), *Ad Corinthios* (Funk-Bihlmayer), Tübingen, 1956.
- Iustin († 165), *Apologia I*, PG 6; *Dialogus*, PG 6.
- Irineu (sec. al II-lea), *Demonstratio Apostolicae Praedicationis*, SC 62, Paris, 1959; *Aduersus Haereses*, SC 153, Paris, 1969.
- Ciprian al Cartaginei († 258), *Epistulae*, PL 4.
- Clement Alexandrinul (sec. II-III), *Paedagogus*, GCS, Akademie-Verlag Berlin, 1972.
- Hipolit (începutul sec. al III-lea), *Commentarium in Daniel*, SC 14, Paris, 1947.
- S. Efreim Syri († 379), *Hymni et Sermones*, ed. Lamy, Malines, 1902.
- *Constitutiones Apostolicae* (sec. al IV-lea), SC 320, 329, 336, Paris, 1985-1987.

- Macarie (sec. al IV-lea), *Omilia 33* (atribuită lui), PG 34.
- Chiril al Ierusalimului († 387), *Catecheses*, PG 33.
- Grigore din Nazianz († 389), *Orationes*, PG 35-36.
- Maximus din Torino, PL 57.
- Hesychios din Ierusalim (sec. al V-lea), în *Les anciens commentateurs grecs des psaumes*, ed. Devreesse, Vatican, 1970 și în *Clavis Patrum Graecorum 3*.
- Chiril al Alexandriei († 444), *In Ioannem Commentarius*, PG 73.
- *Regula S. Benedicti* (sec. al VI-lea), SC 181-186, 1971-1972.
- (pseudo-) Meliton al Sardesului (sec. al VII-lea), *Chronicon Paschale*, SC 123, Paris, 1966.
- Grigore cel Mare († 604), *Moralia*, SC 32, Paris, 1950.
- Ioan Damaschinul († 654), *Homiliae in Sabbatum Sanctum*, PG 96.
- Rupert din Deutz († 1129), *De Operibus Spiritus Sancti*, PL 167; SC 131, Paris, 1967; SC 165, Paris, 1970.

*

Psaltirea este cea mai utilizată carte a Bibliei și, datorită folosirii ei pentru rugăciunea liturgică și pentru cea personală, a fost constant publicată și în ediții separate. De ea se leagă și începuturile traducerilor românești (Psaltirea Scheiană).

O imensă literatură exegetică privind psalmii s-a adunat de-a lungul veacurilor și se scrie și astăzi foarte mult, fie într-o continuare critică a metodelor mai vechi, fie prin analiza comparativă cu literaturile antice din aceeași zonă geografică, fie prin aplicarea metodelor moderne de analiză de text: poetică, retorică, simbolică etc. Nu am putut da aici decât puține repere ale acestui „microcosmos bibliografic”¹⁹, repere menite să stârnească interesul cititorului și să-l îndemne să meargă mai departe. Toate comentariile sunt bune numai în măsura în care îl fac pe pe cititor să se apropie de text cu mai multă înțelegere și afecțiune. Sperăm ca Psaltirea de față să aibă acest efect. Mai presus de toate însă, dacă îi va face pe cititori să se și roage cu psalmii, recitându-i sau învățând din ei să-și îndrepte propriile cuvinte și gânduri către Dumnezeu, scopul nostru va fi atins pe deplin.

Francisca Băltăceanu și Monica Broșteanu

---

19. Cf. Ravasi, I, p. 40.

Psalmii

1

¹ Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul celor nelegiuți
și în calea păcătoșilor n-a adăstat
și pe scaunul ucigașilor nu s-a așezat,
² ci în Legea Domnului e voia lui

---

1 Tema celor două căi, între care omul este liber să aleagă, e clasică în Biblie – cf. Deut. 30,15-19; Ier. 21,8; Prov. 1,10-15; 4,18-19. Calea vieții constă în a-L iubi pe Dumnezeu și a-I împlini poruncile (cf. Deut. 30,16). După tradiție, primii doi psalmi formau unul singur, ca introducere la întreaga Psaltire: în Fp. 13,33 (în unele manuscrise), Ps. 2,7 e citat cu mențiunea: „după cum e scris în Psalmul întâi”; aceeași informație apare în Talmudul Babilonian (*Berakoth* 9b, 10a) și la Iustin (*Apol.* 1,40): Ps. 1 descrie calea celui drept, iar Ps. 2 arată biruința acestuia. Eusebiu al Cezareii spune că Ps. 2 îl completează pe cel dintâi: nu e de ajuns ca omul să se îndepărteze de păcat și să cugete la Legea lui Dumnezeu, ci trebuie să I se încredințeze lui Hristos și să intre în moștenirea Lui. ♦ Despre cele două căi, temă universală, prezentă și în mitul păgân al lui Heracles, cf. în special *Didahia* (sfârșitul sec. I d.H.) și *Păstorul* lui Hermas (sec. al II-lea d.H.).

1,1 „Fericit...”: exprimarea ține de limbajul cultic – genul literar al „macarismelor” (cf. și Ps. 2,12; 32,1-2; 41,2; 94,12 etc.) cu un conținut mai marcat teologic decât „fericirile” din limbajul sapiențial – cf. Prov. 3,13; Iov 5,17; Ecl. 10,17 etc. (cf. Ravasi, I, p. 73). ♦ „nelegiuți... păcătoși... ucigași”: terminologia pentru „păcătoși” în TM: *r^oša'im*, „răuvoitori” față de Dumnezeu și față de oameni; *hattā'im*, „păcătoși”; *lēfīm*, „batjocoritori, care nu au nimic sfânt” (poate și „defăimători”) este redată în LXX prin ὄσεβεις, ὀμάρωλοι, λοιμοί (litt. „aducători de molimă ucigătoare”; unii traduc chiar cu „ciumași”). ♦ „n-a umblat... n-a adăstat... nu s-a așezat”: aceste trei verbe descriu laolaltă totalitatea vieții, explicitând „calea” (cf. Ravasi, I, p. 78). ♦ „pe scaunul ucigașilor nu s-a așezat”: Vasile cel Mare îi identifică pe λοιμοί cu „lucrătorii fărădelegii”: idealul este să nu te molipsești de la ei, dar, dacă totuși ți s-a întâmplat, să nu „te așezi/adăstezi”, să nu rămâi în această stare.

1,2 „voia”: gr. θέλημα; TM are *hepheit*, „bucurie, desfătare”. Fericirea de a-L găsi pe Dumnezeu prin împlinirea voinței Lui este explicitată pe larg în Ps. 118. ♦ „în Legea”: paralelismul poetic ar fi cerut un sinonim a doua oară; faptul că se repetă „Legea” subliniază importanța ei. ♦ „va cugeta”, gr. μελετᾶν, litt. „a avea grijă, a se gândi intens”: TM are *haggāh*, „a murmura, a șopti”.

și întru Legea Lui va cugeta ziua și noaptea.

³ Și va fi ca pomul sădit lângă izvoarele apelor,
care-și va da rodul la vreme cuvenită;
frunza lui nu va cădea

și toate câte le va face îi vor merge bine.

⁴ Nu [sunt] așa nelegiuții, nu [sunt] așa,
ci ca pleava pe care o spulberă vântul de pe fața pământului.

⁵ De aceea nu se vor ridica nelegiuții la judecată,
nici păcătoșii, în sfatul celor drepti.

⁶ Pentru că Domnul cunoaște calea celor drepti,
iar calea nelegiuților se va nimici.

2

¹ Pentru ce s-au întărit neamurile

1,3 „pomul”: aceeași imagine, în Ier. 17,7-8, pentru cel care își pune încrederea în Dumnezeu. ♦ Pomul plin de sevă și de rod a fost socotit un simbol al crucii și a fost pus în legătură cu pomul vieții din Ierusalimul ceresc (Apoc. 2,7; 22,2), care reface armonia din grădina raiului (Gen. 2,9) (cf. Iustin, *Apol.* I, 40,8-9; *Dial.* 86,4). Apele dătătoare de viață au fost înțelese ca izvorul mântuirii prin botez: simbolistica baptismală este bogat atestată la Părinți (*Epist. lui Barnaba* 11; Ciprian, *Epist.* 73,10; Hipolit, *Comm. Dan.*, 1,17; Grigore al Nyssei, PG 46,593-596; Ieronim, PL 26,15-22 – *apud* Ravasi, I, p. 85). Pe larg despre acest subiect, în J. Daniélou, *Bible et liturgie*, Paris, 1958, *passim*. ♦ „izvoarele apelor”: TM are *pal'ghim*, „canale de irigație”, ceea ce, pentru clima Palestinei, sugerează udare permanentă. ♦ „la vreme cuvenită”: gr. καρπός, „momentul prielnic pentru o acțiune”. În NT a devenit termen teologic, desemnând vremea mântuirii.

1,4 „Nu [sunt] așa”: repetarea nu apare în TM. ♦ „Pleava”, gr. χυρός, se referă la orice substanță ușoară, poroasă, spumă, puf etc. TM are *moř*, „pleavă”. ♦ „de pe fața pământului”: nu apare în TM.

1,5 „se vor ridica”: față de ebr. *qum*, gr. ἀναστήσονται (ἀνίστημι) a favorizat interpretările eshatologice, ca putând trimite la învierea de apoi.

1,6 „Domnul cunoaște”: termenul biblic tradus uzual cu „a cunoaște” nu cuprinde doar intelectul, ci și voința și afectivitatea, implicând o dorință intensă de apropiere față de obiectul cunoașterii. ♦ „calea celor drepti”: unii Părinți au identificat-o cu Hristos.

2 Psalmul face parte din categoria psalmilor regali (sau „împărătești”): se presupune că inițial era folosit la ceremonia de încoronare, ca și Ps. 109. Deși sunt amintite elemente din istoria lui David, psalmul exprimă teologia regalității în general: aceasta are sens numai dacă regele este într-adevăr reprezentantul lui Dumnezeu și cel care veghează la împlinirea voinței Lui. După Exil, când dispare speranța restaurării monarhiei davidice, se dezvoltă interpretarea mesianică și eshatologică a psalmilor regali. Ps. 2 și Ps. 109

și popoarele au cugetat lucruri deșarte?

² S-au înfățișat regii pământului
și căpeteniile s-au adunat laolaltă
împotriva Domnului și împotriva unsului Său.

Oprire

³ „Să sfărâmăm legăturile lor,
și să aruncăm de la noi jugul lor!”

⁴ Cel ce locuiește în ceruri va râde de ei,
Domnul își va bate joc de ei.

⁵ Atunci va grăi către ei în mânia Sa
și cu urgia Sa îi va tulbura.

⁶ Dar eu am fost pus rege de către El
peste Sion, muntele Său cel sfânt,

devin texte mesianice clasice și au intrat ca atare în liturgia creștină. Ciprian, Ambrozie, Ioan Gură de Aur și Theodoret considerau Ps. 2 reprezentativ pentru nașterea lui Hristos; Iustin, Lactanțiu și Ilarie îl vedeau ca prevestind botezul lui Hristos în Iordan; în alte tradiții liturgice este un imn pascal (cf. Ravasi, I, 89).

2,1 Perioada dintre două domnii era propice tulburărilor.

2,2 „împotriva unsului Său”: la un prim nivel de lectură este vorba de noul rege, care, conform ritualului, este consacrat prin ungere; la Qumran, primele două versete vizau războiul pe care îl vor avea de dus membrii comunității, socotiți „aleșii din Israel”, cu „regii neamurilor păgâne” (4Q 174.1.18-19). Lectura creștină le aplică biruinței lui Iisus, Unsul (ebr. *Māšiah*; gr. *Χριστός*) lui Dumnezeu (cf. Fp. 4,24-25). ♦ „*Oprire*”, *litt.* „interludiu”; TM are *selāh*: expresie liturgică al cărei sens nu se cunoaște cu certitudine. Ar putea fi o indicație pentru cântarea psalmului. Vulgata și Aquila au „întotdeauna”. Grigore al Nyssei dă termenului o interpretare spirituală: cursul psalmului se întrerupe în clipa în care Duhul Sfânt îl luminează pe profet și-i dă un surplus de cunoaștere cerească, spre folosul celor care vor primi cuvântul (2, cap. X).

2,3 „jugul”: TM are „funiile”.

2,5 „mânia... urgia...”: de obicei, succesiunea este θυμός, care se referă la aspectul psihologic, apoi ὀργή, ce desemnează manifestarea exterioară a mâniei, rezultatul ei. Aici ordinea este inversă; le-am tradus totuși în ordine logică, paralelă cu raportul între „va grăi” și „va tulbura”.

2,6 „Dar eu am fost pus rege de către El”: TM are „Eu l-am uns pe regele Meu” – în LXX vorbește regele, iar în TM Dumnezeu vorbește despre rege. ♦ „Sion, muntele Său cel sfânt”: „muntele lui Dumnezeu” era, la început, muntele Sinai, unde Dumnezeu a încheiat legământ cu poporul Său și i-a dat Legea; după ce Solomon construiește templul pe colina Sionului, aceasta devine „muntele sfânt” al prezenței lui Dumnezeu, spre care vor „urca” toate popoarele. „Sion” se folosește metonimic și spre a desemna Ierusalimul, cetatea sfântă, prefigurare a „Ierusalimului ceresc” (Apoc. 21,10 și Ilarie 9,263 și urm.).

⁷ ca să vestesc porunca Domnului:

Domnul mi-a spus: „Fiul Meu ești tu,

Eu astăzi te-am născut;

⁸ cere-Mi și-ți voi da neamurile ca moștenire

și în stăpânirea ta – marginile pământului;

⁹ le vei păstori cu toiag de fier,

ca pe vasul olarului le vei sfărâma.”

¹⁰ Și acum, regilor, înțelegeți,

2,7 „porunca Domnului”, gr. *πρόσταγμα*, *lit.* „decret”. În ceremonia înscăunării regelui se proclama „protocolul regal”, decretul de investitură (cf. 4Rg. 11,12). Aici, autorul acestuia este însuși Dumnezeu. ♦ „Fiul Meu ești tu, Eu astăzi te-am născut”: legătura deosebită care se instituie între Dumnezeu și rege era exprimată prin metafora înfierii. Aceasta apare și la popoarele învecinate, dar în Israel este transformată într-un sens pur spiritual. Pornind de la făgăduința mesianică din 2Rg. 7,13-14, versetul i-a fost aplicat prin excelență lui Iisus Hristos, începând cu Fp. 13,30-33, unde Pavel îl citează ca pe o profeție despre învierea lui Iisus; același verset este citat și în Evr. 1,5 și 5,5 despre preoția lui Hristos derivând din filiația lui divină; tradiția și liturgia creștină au înțeles mai apoi acel „astăzi te-am născut” ca referindu-se la nașterea din veșnicie a Cuvântului. ♦ Ilarie înțelege acest verset ca referindu-se la învierea și glorificarea lui Iisus, punându-l în legătură cu Mt. 26,64 și In. 17,5: este o „naștere din morți”.

2,8 „cere-Mi și-ți voi da”: cererea adresată lui Dumnezeu de noul rege făcea probabil parte din ritualul înscăunării (cf. 3Rg. 3,5-15; 2Rg. 24,12). ♦ „neamurile”: greaca biblică reflectă specializarea de sens care se conturează în ebraică: *‘am* denumește cu precădere poporul ales, spre deosebire de *gōyim*, care se referă la toate celelalte popoare, adică la „păgâni”. În gr., primul termen e tradus cu *λαός* (= lat. *populus*; rom. „popor”), iar cel de-al doilea, de obicei la plural, cu *ἔθνη* (= lat. *gentes*; pentru română, traducerea înțeleșită este „neamuri”). ♦ „moștenire”: cuvântul ebraic ce se traduce cu „moștenire” are un sens mai larg: se referă la posesia stabilă a unor bunuri care îi îngăduie omului o viață independentă. Se află în relație cu legământul și cu conștiința că Pământul făgăduinței este darul pe care Dumnezeu i-l face poporului; de aceea termenul se situează în sfera sacralului. ♦ „marginile pământului”: această expresie a fost înțeleasă de creștini ca referindu-se la regalitatea universală a lui Hristos și la misiunea Bisericii de a vesti tuturor popoarelor Evanghelia (cf. Mt. 28,19 și par.).

2,9 „le vei păstori”: TM are „le vei zdrobi”. Deosebirea s-ar putea explica printr-o vocalizare diferită. ♦ Ilarie atrage atenția asupra călăuzirii și ocrotirii de către păstor pe care le presupune vb. *ποιμαίνω*. ♦ „cu toiag de fier”: e vorba de sceptrul regal, care, într-o perioadă arhaică, putea fi și un fel de ghioagă folosită în luptă. Trecerea tribunilor evreiești de la epoca bronzului la cea a fierului în jurul anului 1000 î.H. este atestată în 1Rg. 13,19-20: fierul era încă rar și, de aceea, prețios. Pasajul este citat după LXX, în interpretare eshatologică, de Apoc. 2,27; 12,5; 19,15.

2,10 „primiți învățătură”: TM are „lăsați-vă muștrați/primiți îndreptare”. Capacitatea de a accepta muștrarea spre îndreptare apare în cărțile sapiențiale ca o caracteristică a înțeleptului.

primiți învățătură, toți cei ce judecați pământul!

¹¹ Slujiți Domnului cu frică

și bucurați-vă de El cu cutremur!

¹² Prindeți învățătură, ca nu cumva să se mânie Domnul

și să pieriți de pe calea cea dreaptă.

¹³ Când se va aprinde cu iuțeală mânia Lui,

fericiți toți cei care și-au pus încrederea în El!

3

¹ Psalm al lui David, când fugea din fața lui Abessalom, fiul său.

2,11 „bucurați-vă de El cu cutremur”: textul a pus de-a lungul timpului multe probleme exegeților. TM are aici vb. *gîl*, ce desemnează *litt.* executarea unui dans ritual în jurul altarului, în strigăte de bucurie; acestuia i se alătură, oximoronic, „cu cutremur”, frica de Dumnezeu fiind o componentă esențială a sentimentului religios.

2,12 „Prindeți învățătură”: TM are misterioasa sintagmă *naṣqū bar* (*bar* este echivalentul aramaic al ebraicului *bēn*, „fiu”). S-au propus ca interpretări „sărutați-l pe fiul”, sărutarea fiind și un gest de cult (*cf.* Os. 13,2; 3Rg. 19,18 etc.): Ieronim (*Commentarioli*) echivalează cu *adorate Filium*, explicând că este porunca lui Dumnezeu Tatăl ca oame-nii să i se închine Fiului, dar propune ca posibilă și lectura *bōr*, „adorati întru curăție” (*cf.* Ravasi, I, p. 109, n. 36); alte emendări propuse, pe baza Targumului, s-ar putea traduce „sărutați-i picioarele” (BJ). LXX pornește, probabil, de la alt text: vb. *δράσσομαι* înseamnă „a apuca cu putere”, „a se agăța [de ceva]”. ♦ „și-au pus încrederea”, gr. *πεποιθότες*: perfectul arată o acțiune terminată în trecut, ale cărei rezultate se manifestă și în prezent. ♦ „fericiți...”: acest final al grupului de psalmi introductiv îi răspunde primului cuvânt din Ps. 1 (cu un termen tehnic, „formează incluziune”), „Fericit...”, sugerând tonalitatea întregii cărți.

3 Acest psalm, în care alternează tristețea cu încrederea în Dumnezeu, e folosit drept cântare de seară la ritualul sinagogal al evreilor așkenazi, iar în ritul bizantin e primul din cei șase psalmi ai utreniei.

3,1 Despre titlurile psalmilor în general, vezi Introducerea. ♦ „al lui David”: gr. *τῷ Δαυιδ* (*litt.* lui David) echivalează ebr. *l' Dawid*, interpretat ca indicarea autorului. În gramatică, prepoziția *l-* în acest context e numită *lamed auctoris*. Unii consideră însă că este vorba de o dedicație, presupunere acceptabilă în unele cazuri. ♦ Despre David fugind de Abessalom, *cf.* 3Rg. 13–19. ♦ Pentru Grigore al Nyssei aluziile istorice din titlurile psalmilor au un scop spiritual: prezentând personaje de imitat sau de evitat, ele îndeamnă la virtute și îi acuză pe cei vicioși. Aici, Abessalom este văzut ca o imagine a răului: momentele revoltei lui sunt echivalate în acest sens: revolta împotriva propriului tată = omul însuși e autorul răului care îl chinuie; Abessalom se apropie de concubinele tatălui său = corupția îl aruncă pe om în puterea răului; David fuge în fața fiului său = dacă nu poți înfrunta răul e mai bine să fugi pentru a prinde putere; Abessalom e spânzurat pe

² Doamne, de ce s-au înmulțit cei ce mă străntorează?

Mulți se ridică împotriva mea;

³ mulți spun sufletului meu:

„Nu este izbăvire pentru el în Dumnezeu lui!”

Oprire

⁴ Dar Tu, Doamne, ești apărătorul meu,

slava mea și Cel care înalți capul meu.

⁵ Cu glasul meu către Domnul am strigat

și m-a ascultat din muntele Său sfânt.

Oprire

⁶ Culcatu-m-am și am adormit;

m-am trezit, pentru că Domnul îmi va ține partea.

⁷ Nu mă voi teme de miile de oameni

lemn = păcatele au fost bătute în cuie pe lemnul Crucii ; Abessalom e ucis de trei sulite = vrăjmașul de pe urmă e nimic de misterul Treimii (55).

3,2 „de ce s-au înmulțit”: TM are „cât s-au înmulțit”.

3,4 „apărătorul”: TM are „scutul”. ♦ „slava mea”, gr. δόξα μου, ebr. *k'bhodhī*: în Biblie, termenul, referitor la Dumnezeu, semnifică manifestarea Prezenței glorioase și binefăcătoare a Celui transcendent, într-un mod la limita exprimabilului (mai concret, e metaforizată în nor, foc etc.). Numai Dumnezeu o poate împărtăși omului (cf. Ps. 8,6; Ier. 2,11).

3,5 Despre timpurile verbelor, față de TM, cf. Introducerea. ♦ „Cu glasul meu către Domnul am strigat”: cu glasul interior, cel mai intim și cel mai intens (Augustin). ♦ „Oprire”: Grigore al Nyssei presupune că, printr-o iluminare a Duhului, David primește revelarea misterului Pătimirii. Se înveșmăntează în Persoana Domnului și exclamă... (50).

3,6 „Culcatu-m-am... m-am trezit”: în afară de sugestia evidentă de trecere de la angoasă la încredere, s-a presupus că poate fi vorba și de o referire culturală la un rit, prezent și în alte zone din Semiluna fertilă, dar și din Grecia etc.: credinciosul petrecea noaptea în templu, așteptând un răspuns al divinității (cf. 3Rg. 3,4-16). O interpretare mesianică – la Rabbi Berakhia, sec. al IV-lea d.H.: David așipit este trezit la lumina interioară prin cuvintele lui Nathan; tot astfel comunitatea care stă așipită în fața cuvintelor profeților se trezește la venirea regelui Mesia (*Com. la Ps. 3,6, ap. Ravasi, I, 115*). Începând cu Clement Romanul (*Ad Cor. 26,2*) și Iustin (*Apol. I, 38,5*), Părinții aplică acest verset lui Hristos mort și înviat, cu atât mai mult cu cât verbul care traduce ebr. „a se trezi”, gr. ἐξγειρω, are, încă de la Eschil, și sensul de „a se ridica din morți” și a fost redat aici în Vulgata prin *exsurrexi*. Origen consideră că Domnul își istorisește „adormirea”, vremea când, la pătimire, sufletul i-a fost despărțit de trup sau, mai exact, a încetat să se slujească de instrumentul său trupesc.

3,7-8 Siguranța este dată de încrederea în Dumnezeu; profetic, Hristos este cel care vorbește, știind că dușmanii îi vor cere răstignirea (Origen).

care din toate părțile mă împresoară.

⁸ Scoală-Te, Doamne, izbăvește-mă, Dumnezeuul meu,
căci Tu i-ai lovit pe toți cei ce mă dușmănesc degeaba:
dintții păcătoșilor i-ai zdrobit.

⁹ De la Domnul este izbăvirea
și peste poporul Tău [fie] binecuvântarea Ta!

4

¹ Pentru sfârșit, între psalmi; cântare a lui David.

² Când am strigat spre El, m-a ascultat, Dumnezeuul dreptății mele;
din strâmtorare m-ai scos la larg;
ai milă de mine și ascultă-mi rugăciunea!

3,8 „Scoală-Te, Doamne”: expresie antropomorfică frecventă prin care psalmistul pare a voi să-i atragă atenția lui Dumnezeu. Era și strigătul arhaic de război, când israeliții plecau la luptă având în mijlocul lor Chivotul legământului (cf. Num. 10,35).

3,9 „izbăvirea... binecuvântarea”: chiar dacă în text ambele vin de la Dumnezeu, cărturarul evreu Rași (sec. al XI-lea d.H.) atrage atenția că izbăvirea vine numai de la Dumnezeu, dar și poporul trebuie să-L binecuvânteze pe Dumnezeu.

4 Psalmul, care este folosit liturgic ca rugăciune de seară, exprimă contrastul între cei „greoi la inimă” care își pun fericirea în deșertăciuni și cel credincios, pentru care binele este vederea feței lui Dumnezeu, aducătoare de bucurie și pace.

4,1 „Pentru sfârșit” e interpretat de unii Părinți în sens eshatologic; pentru Grigore al Nyssei (II 31), este o imagine sportivă: ținta spre care trebuie să privească cei care suferă spre a se încuraja; ținta spre care trebuie să tindă toți alergătorii de pe „stadionul vieții”: atunci când acestei expresii i se mai adaugă ceva, se arată felul în care trebuie să se pregătească omul pentru a dobândi biruința finală. ♦ TM are *lam^anaftēah*: „Pentru mai-marele cântăreților” (interpretabil și „Al mai-marelei cântăreților”), expresie prezentă în titlul a 55 de psalmi – se presupune că era vorba de o colecție rezervată conducătorului corului, pentru liturgia sinagogală. ♦ „între psalmi”: poate fi tradus și „pentru instrumente cu coarde”; TM are *bin^aghinōth*, „pe strune”. ♦ „cântare”: Grigore al Nyssei deosebește cinci „specii literare”: psalm (gr. ψαλμός), „melodie produsă de instrument”; cântare (gr. ψδῆ), „expresie melodică însoțită de cuvinte”; laudă (gr. δῖνεος), „elogiere intensă a minunățiilor divine”; imn (gr. ὕμνος), „aclamație către Dumnezeu pentru binefacerile primite” și rugăciune (gr. προσευχή), „implorare pentru ceva de folos” (32).

4,2 „m-a ascultat... m-ai scos”: trecerea de la pers. a III-a la pers. a II-a poate sugera trecerea de la un enunț la o izbucnire a rugăciunii; TM are de la început pers. a II-a. ♦ „m-ai scos la larg”: Dumnezeu scoate la larg nu împiedicând acțiunea celor răi, ci dând credinciosului Său un suflet mare (Origen); „să fii la larg” înseamnă să-L ai pe Dumnezeu în inimă și să vorbești cu El înlăuntrul ființei tale (Augustin).

³ Fii ai oamenilor, până când [veți fi] greoi la inimă?
Pentru ce iubiți deșertăciunea și căutați minciuna?

Oprire

⁴ Și să știți că l-a făcut minunat Domnul pe cel sfânt al Său;
Domnul mă va asculta când voi striga spre El.

⁵ Mâniați-vă și nu păcătuiți;
vorbiți în inimile voastre
și în culcușurile voastre căți-vă [în tăcere]!

Oprire

⁶ Jertfiți jertfă de dreptate și nădăjduiți în Domnul.

⁷ Mulți zic: „Cine ne va arăta cele bune?”

Însemnatu-s-a peste noi lumina feței Tale, Doamne!

⁸ Dat-ai bucurie în inima mea
mai mult decât la vremea când grâul și vinul și untdelemnul lor s-au
înmulțit.

4,3 „Fii ai oamenilor” – semitism: TM are *b'ne'y 'iṣ* (rar, față de mai frecventul *b'ne'y 'adhām*) „fii ai omului”. ♦ „greoi la inimă”: TM are *k'bhōdhī likh'limmāh*, „îmi disprețuiți slava”; LXX presupune *kibh'dēy lēbh lammāh*.

4,4 „l-a făcut minunat”: TM are „l-a pus deoparte”. ♦ „pe cel sfânt”: gr. ὁσιος, „sfânt, pios, credincios; drept, nepărtinitor”, se folosește mai ales despre oameni, corespunzând ebr. *hasīdh* sau, mai rar, *yāšār*, spre deosebire de ὅσιος, „sfânt”, referit mai ales la Dumnezeu, corespunzând ebr. *qādhoš*.

4,5 „Mâniați-vă și nu păcătuiți”: TM are „Înfiorați-vă și nu păcătuiți”. Pentru acest text dificil s-au propus felurite interpretări: psalmistul cheamă la înfiorare în fața râului și la evitarea păcatului (Ravasi, I, p. 129); LXX cu „mâniați-vă” interpretează moralizator, iar când e citat în Ef. 4,26, versetul e explicat prin „să nu apună soarele peste mânia voastră”; aceeași linie moralizatoare la Ieronim (*Comm. in Epist. ad Ephesios*, PL 26, 510-511), care scuză izbucnirea de mânie cu condiția să nu dăinuie și să nu devină obicei; Toma de Aquino, pe baza acestui text, afirmă că există și o mânie legitimă, de dragul dreptății (*Summa*, II-a II-ae q.158,1). ♦ „în inimile voastre”: în limba biblică, „inima” simbolizează interioritatea omului întreg: minte, voință, sentimente. ♦ „căți-vă”: καταύσομαι, *litt.* „a simți o înțepătură dureroasă” (având și o conotație de „tăcere încremenită”); de aici și tema „străpungerii inimii” din literatura creștină ascetică. ♦ TM are „chibzuiți și tăceți”.

4,6 „jertfă de dreptate”: în lumina învățăturilor profeților, e vorba de cultul unit cu respectarea Legii (mai exact, cu împlinirea voinței lui Dumnezeu).

4,7 „Însemnatu-s-a peste noi”: TM are o formă dificilă, interpretată ca „ridică/fă să răsără/răspândește peste noi”. ♦ „lumina feței Tale”: lumina este un puternic simbol teologic, trimițând simultan la transcendența lui Dumnezeu și la manifestarea prezenței Lui. În Psaltire, „lumina” și „fața lui Dumnezeu” sunt adesea asociate.

⁹ În pace mă voi culca și voi adormi de îndată
căci Tu, Doamne, m-ai așezat deoparte, întru nădejde.

5

¹ Pentru sfârșit, despre moștenitoare; psalm al lui David.

² La cuvintele mele pleacă-Ți urechea, Doamne,
înțelege strigătul meu;

³ ia aminte la glasul cererii mele,
Împăratul meu și Dumnezeuul meu,
căci Ție mă voi ruga, Doamne!

⁴ Dis-de-diminează vei auzi glasul meu,
dis-de-diminează voi sta înaintea Ta și voi privi.

⁵ Căci Tu nu ești un Dumnezeu care voiești fărâdelegea,
nici nu va locui lângă Tine făcătorul de rele;

4,9 Părinții au interpretat acest verset ca prevestind moartea și învierea lui Hristos.

5 Este un psalm de dimineață concentrat asupra Templului ca loc al prezenței lui Dumnezeu (v. 8). Evocarea dimineții se leagă de ritualul de la Templu, după rugăciunea de noapte sau chiar după ce credinciosul și-a petrecut noaptea în Templu (cf. Ps. 3). Au dreptul să-și afle scăparea în Templu cei nevinovați și asupriți (vv. 12-13), dar călcătorii de lege, care aici sunt cu precădere mincinoșii, calomniatorii, cei vicleni, nu sunt primiți în fața lui Dumnezeu (vv. 5-7). Este și o cerere de ajutor.

5,1 „Pentru sfârșit, despre moștenitoare”: TM are „Pentru mai-marele cântăreților. Pe flaut”. ♦ Pornind de la titlul psalmului, Augustin îl interpretează în cheie ecleziologică și eshatologică: prin Hristos, Biserica îl primește pe Dumnezeu și moștenește pământul; ea se roagă aici să-i fie dat să străbată prin tot răul care este în lume și să ajungă la Dumnezeu.

5,2 „pleacă-Ți urechea”: gr. ἐνῳτιζομαι, de la οὖς, ὠτός „ureche”. ♦ „strigăt”: TM are *haghgh*, „murmur”, „geamăt”.

5,3 „Împăratul meu”: în Biblie, Dumnezeu este adevăratul rege al lui Israel și al întregului pământ (cf. Introducerea, despre psalmii regali).

5,4 „Dis-de-diminează”: după Grigore al Nyssei, „dimineța este timpul purificării sufletului, al biruinței luminii asupra întunericului” (2, XI). ♦ „voi sta înaintea Ta”: verbul gr. sugerează mai ales apropierea; TM are *lit.* „voi pregăti pentru Tine [jertfe?]”.

♦ „voi privi”: gr. ἐπινομομαι are nuanța de ațintire a privirii; TM are „voi aștepta”, dar e vorba tot de o tensiune în așteptare. ♦ „Pentru a ne ruga, n-avem nevoie de cuvinte și nici de gesturi; trebuie doar să ne golim spiritul de orice altă grijă și să-L așteptăm pe Dumnezeu consacându-I toată atenția, până când va veni să ne viziteze sufletul, intrând prin toate porțile și căile, chiar și ale simțurilor” (Omilia 33, 1-3 atribuită lui Macarie: PG 34,742-743).

⁶ nu vor dăinui călcătorii de Lege înaintea ochilor Tăi,
urât-ai pe toți cei care săvârșesc fărădelegea.

⁷ Vei da pieirii pe toți cei ce grăiesc minciuna;
de omul sângeros și viclean îi este silă Domnului.

⁸ Dar eu, întru mulțimea milei Tale, voi intra în casa Ta,
mă voi închina spre sfântul Tău lăcaș, întru frica Ta.

⁹ Doamne, călăuzește-mă întru dreptatea Ta, din pricina dușmanilor mei,
îndreptează înaintea mea calea Ta!

¹⁰ Că nu este în gura lor adevăr,
inima lor e deșartă;

mormânt deschis e gâtlejul lor,
cu gurile lor au urzit vicleșug.

¹¹ Judecă-i, Dumnezeuule;
să dea greș în uneltirile lor;
pentru mulțimea nelegiuirilor lor, alungă-i,
căci Te-au amărât, Doamne!

¹² Dar să se veselească toți cei care nădăjduiesc în Tine;
în veci vor tresălta, iar Tu Îți vei așeza în ei sălaș
și se vor lăuda întru Tine toți cei ce iubesc Numele Tău.

5,6 „călcătorii de Lege”: TM are „cei trufași”.

5,8 „mila”, gr. ἔλεος: corespunde adesea ebr. *hesedh* care se referă la o atitudine de bunăvoință, de afecțiune, ce intră în cadrul relațiilor stabile, chiar instituționalizate (între Dumnezeu și om, între suzeran și vasal, dar și între fiu și tată etc.); de la cel mai mic spre cel mai mare, poate fi respect, pietate; de la cel mai mare spre cel mai mic – ocrotire, ajutor, iertare. ♦ „Casa Ta”, în paralelism cu „sfântul Tău lăcaș” (ebr. *lit.* „templul sfințeniei Tale”), face parte din vocabularul referitor la Templu. În acest context, „calea” (v. 9) se poate referi și la drumul de acces la Templu. ♦ „întru frica Ta”: frica de Dumnezeu este o componentă esențială a sentimentului religios: respect, uimire, adorație, grija de a nu-L supăra.

5,10 „au urzit vicleșug”: TM are „alunecă [cu limba], linguesc”.

5,11 „Te-au amărât”: gr. πικραίνω este mai dur, mai aproape de „a mânia”. ♦ Asemenea apeluri la răzbunarea divină împotriva dușmanilor lui Dumnezeu sau ai credinciosului sunt frecvente în psalmi exprimând nevoia de dreptate; experiența avea să arate însă că dreptatea nu se realizează imediat, punându-l astfel pe om în fața misterului dreptății transcendente a lui Dumnezeu (cf. Iov), pentru ca, mai apoi, NT să-l îndemne la iubirea de dușmani (Mt. 5,43-48). Purificate de resentimente personale, respectivele apeluri din psalmi rămân, pentru Biserică și pentru orice creștin, expresia aceleiași nevoi de dreptate, în fața puterilor răului, care nu încetează să acționeze în lume.

¹³ Căci Tu îl vei binecuvânta pe cel drept;
Doamne, ca și cu o pavază de bunăvoință ne-ai înconjurat.

6

¹ Pentru sfârșit, printre imnuri, despre [ziua] a opta; psalm al lui David.
² Doamne, să nu mă mustri în mânia Ta,
nici cu urgia Ta să nu mă pedepsești!
³ Fie-Ți milă de mine, Doamne, căci sunt slab;
vindecă-mă, Doamne, căci s-au tulburat oasele mele
⁴ și sufletul meu s-a tulburat foarte;
iar Tu, Doamne, până când...?
⁵ Întoarce-Te, Doamne, izbăvește sufletul meu,
mântuiește-mă pentru mila Ta!
⁶ Căci nu este în moarte cine să Te pomenească;

5,13 „înconjurat”: vb. στεφανόω înseamnă și „a încununa”; poate avea și sensul metaforic de „a acorda onoruri” (a înconjura cu lauri capul învingătorului).

6 Psalmistul este în același timp pătruns de teama judecării lui Dumnezeu și înflăcărat de iubirea divină. Dorința de a se împăca cu Dumnezeu nu rabdă întârziere: el își adună puterile și cheamă în ajutor milostivirea divină (*Expositiones* la cei șapte psalmi de pocăință, atribuite o vreme lui Grigore cel Mare). Tradiția creștină a grupat laolaltă șapte psalmi pe care i-a numit „de pocăință” (6, 31, 37, 50, 101, 129, 142).

6,1 În TM titlul este „Pentru mai-marele cântăreților. Pe strune. *'Al hașș^o mînîth*. Psalm, al lui David”. *'Al hașș^o mînîth*, litt. „pe a opta” – termen muzical care a fost interpretat în diferite feluri: „pe un instrument cu opt coarde”; „pe a opta coardă a harfei”; „la octava inferioară” (ca ton de lamentație). ♦ Grigore al Nyssei (35): „Începutul veșniciei este numit *ziua a opta*, pentru că urmează după timpul ce cade sub simțuri, al cărui ciclu este de șapte. Titlul ne sfătuiește să nu privim la timpul de față, ci la ziua [...] când învierea va schimba condiția firii noastre, când timpul trecător va înceta și va urma ziua a opta, veșnicia viitoare, care formează în întregime o singură zi, luminată de Soarele dreptății, Răsăritul fără de apus.”

6,5 „Întoarce-Te, Doamne”: chemare frecventă în Biblie, ca și cum Dumnezeu, mâniat, s-ar fi îndepărtat de om. Unii Părinți interpretează pornind de la altă rugăciune, tot atât de frecventă: „Întoarce-mă și mă voi întoarce” (în Ieremia și în Psalmi), însemnând că, în convertire, primul impuls vine de la Dumnezeu. De ex., Augustin explică acest verset: „Fă-mă să mă întorc: [...] sufletul acesta nu a atins încă rugăciunea desăvârșită despre care este scris: «Mai înainte ca ei să fi sfârșit vorba, Eu voi zice: Iată-Mă» (Is. 65,24).”

6,6 „iar în lăcașul morților...”: credința în învierea morților a apărut târziu în VT (Dan. 12; cărțile Macabeilor). Până atunci se spunea despre cei morți că merg în „lăcașul

iar în lăcașul morților, cine Îți va aduce mulțumire?

⁷ Ostenit-am în suspinul meu,
 voi spăla noapte de noapte culcușul meu,
 cu lacrimile mele îmi voi scâlda așternutul.

⁸ S-a tulburat de mânie ochiul meu,
 îmbătrânit-am între toți dușmanii mei.

⁹ Îndepărtați-vă de la mine, toți cei ce făptuiți fărădelegea,
 căci a ascultat Domnul glasul plângerii mele;

¹⁰ a ascultat Domnul cererea mea,
 Domnul rugăciunea mea a primit-o.

¹¹ Să fie rușinați și să se tulbure foarte toți dușmanii mei,
 să fie întorși îndărăt și rău să fie făcuți de rușine, cât mai degrabă!

---

morților” (ebr. *šeol*; gr. *Hades*), definit mai mult neutru: acolo nu există nici cunoaștere, nici sentiment, nici răsplată, nici pedeapsă. ♦ Părinții s-au străduit să dea un sens spiritual acestor pasaje. De ex., Didim spune că aici este vorba de moartea păcatului, care desparte sufletul de viață. ♦ Particula *de*, tradusă aici prin „iar”, fără corespondent în TM, sugerând o gradație între cele două stihuri, deschide calea interpretării creștine (cf., de ex., Grigore cel Mare): „Dacă nu Te întorci, dacă nu smulgi sufletul meu, mă lași în întunericul păcatelor, adică în moarte. După cum păcătosul ajunge din moarte în iad, așa cade, din mulțimea păcatelor, în groapa deznădejdi” (*apud* Mortari, p. 98). ♦ „cine Îți va aduce mulțumire”: gr. *ἐξομολογούμεναι*, *litt.* „a recunoaște, a mărturisi, a fi recunoscător” redă stereotip ebr. *yādhāh* (de unde subst. *tōdhāh*), „a aduce laudă/ mulțumire lui Dumnezeu, amintind faptele Sale minunate”. Sub influența limbajului biblic, cuvântul grecesc dobândește și acest din urmă sens: *εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ καὶ ἐξομολογούμενοι ἐφ’ οἷς εὐεργέτησεν ἡμᾶς ὁ θεός*, „aducând mulțumire lui Dumnezeu și laudându-L/dându-I mărturie pentru câte binefaceri ne-a dat Dumnezeu” (*Const. Ap.* 7,30,1). Și Ioan Gură de Aur spune: „Sunt două feluri de *mărturisire*: recunoașterea păcatelor proprii și recunoașterea binefacerilor lui Dumnezeu” (*Ex. Ps.* 9). *Ἐξομολόγησις* are aici sensul de *εὐχαριστία* („aducere de mulțumire”) și nu de *ἐξαγόρευσις* („exprimarea greșelilor”) (Grigore al Nyssei, 20).

6,7-8 În sens literal, e descrisă suferința omului înconjurat de dușmani. Tradiția creștină o referă însă și la căința pentru păcate (cf. Grigore al Nyssei și *Omilia* atribuită lui Macarie).

6,11 „Să fie rușinați...”: în efortul general de a oferi o interpretare spirituală chemărilor la răzbuflare, Grigore cel Mare explică: „De ar roși [cerând iertare], la fel ca mine, toți cei care au fost creați după chipul și asemănarea lui Dumnezeu [...]. Sufletul nobil nu respinge umilirea când a păcătuit [...]. Și să se întoarcă la Dumnezeu foarte repede, căci Dumnezeu va veni în toiul nopții, ca un fur (2Pt. 3,10).”

7

¹ Psalm al lui David, pe care l-a cântat Domnului cu privire la cuvintele lui Chusi, fiul lui Iemeni.

² Doamne, Dumnezeul meu, în Tine am nădăjduit, mântuiește-mă de toți prigonitorii mei și eliberează-mă,

³ ca nu cumva să răpească, precum leul, sufletul meu fără să aibă cine să mă răscumpere și să mă mântuiască.

⁴ Doamne, Dumnezeul meu, de-am săvârșit aceasta, dacă este nedreptate în mâinile mele,

⁵ dacă am plătit la rândul meu celor care mi-au plătit cu rele, atunci fie să cad înaintea dușmanilor mei gol,

⁶ atunci să prigonească dușmanul sufletul meu și să-l ajungă și să culce la pământ viața mea și slava mea s-o așeze în țărână.

Oprire

⁷ Scoală-Te, Doamne, întru urgia Ta, înalță-Te în hotarele dușmanilor mei; ridică-Te, Doamne, Dumnezeul meu, după porunca pe care ai dat-o!

⁷ Psalmul oscilează între lamentația individuală și jurământul cultural de nevinovăție de tipul celui prescrip în Ex. 22,6-10. Conține figuri de stil din sfera juridică și militară, precum și de vânatoare („leu”, „groapă”).

7,1 „Psalm”: TM are *šiggāyōn*: termen obscur, care mai apare doar în Avacum 3,1. A fost interpretat ca „plângere/ mărturisire/ elogiul/ un tip de melodie/ un instrument muzical”. ♦ „cu privire la cuvintele”: TM „despre” (*‘al-dibh^erēy*, litt. „asupra cuvintelor”); expresia tinde să se transfere ca atare și în greacă). ♦ „Chusi, fiul lui Iemeni”: TM *Kūš ben-Y^mminī*: personaj necunoscut, identificat de unele versiuni cu etiopianul care i-a vestit lui David moartea lui Abessalom (2Rg. 18,21-32), sau cu Kiș, tatăl regelui Saul; în acest caz, „fiul lui Iemeni” ar reprezenta o traducere a etnonimului Beniamin. Aluzia rămâne obscură.

7,5 TM are: „Dacă am răspuns prietenului meu cu rău și l-am cruțat (alții traduc «l-am despuiat») pe dușmanul meu fără teme.”

7,6 „slava mea”: ebr. *KBDY* este interpretat fie *k^bhōdhī*, „slava mea”, fie *k^bhēdhī*, „fiatul meu”, considerat în vechime ca organul emoțiilor, pozitive sau negative.

7,7 „în hotarele”: TM are „împotriva exceselor” – probabil trad. LXX a confundat ebr. *BRWT* cu *BRY*. ♦ „ridică-Te, Doamne, Dumnezeul meu”: TM are „ridică-Te către mine”. ♦ „după porunca pe care ai dat-o”: TM are „Tu ai poruncit judecata”. Theodor al Mopsuestiei parafrazează: „Fă Tu însuși ce ai poruncit: ia apărarea celor asupriți.”

- ⁸ Și adunarea popoarelor Te va înconjura
și pentru ea întoarce-Te întru înălțime!
- ⁹ Domnul va judeca popoarele;
judecă-mă, Doamne, după dreptatea mea
și după nevinovăția care este în mine!
- ¹⁰ Pune capăt răutății păcătoșilor
și călăuzește-I pe cel drept,
Tu, care cercetezi inimile și rărunchii, Dumnezeu!
- ¹¹ Drept este ajutorul meu de la Dumnezeu,
Cel care mântuiește pe cei drepți cu inima.
- ¹² Dumnezeu e Judecător drept și puternic și îndelung răbdător,
care nu-și varsă mânia în fiecare zi.
- ¹³ Dacă nu vă întoarceți, va străfulgera cu sabia;
arcul Și l-a întins și l-a pregătit
- ¹⁴ și cu el a pregătit unelte aducătoare de moarte,
săgețile Și le-a făurit împotriva celor care ard.
- ¹⁵ Iată, [cel rău] s-a căznit să facă nedreptate,
a zămislit necaz și a născut fărădelege;
- ¹⁶ a săpat o groapă și a adâncit-o,
dar va cădea în prăpastia pe care a făcut-o;
- ¹⁷ se va întoarce asupra capului său răul [făptuit]
și pe creștet îi va coborî nedreptatea.
- ¹⁸ Aduce-voi mulțumire Domnului după dreptatea Sa
și voi cânta Numelui Domnului Celui Preaînalt.

7,8 „pentru ea”: gr. ὑπὲρ τούτης poate fi tradus și „deasupra ei”, ca și ebr. *‘ăleyhā*.

7,10 „pune capăt răutății”: *litt.* „să se sfârșească răutatea”. ♦ „călăuzește-I”: TM are „întărește-I”. ♦ „...Dumnezeule”: TM are „Dumnezeule drept”.

7,11 „Drept este ajutorul meu de la Dumnezeu”: TM are „Scutul ce mă apără este Dumnezeu”.

7,12 „...și puternic și îndelung răbdător”: nu apare în TM. ♦ „care nu-și varsă mânia...”: TM are „și Dumnezeu gelos...”.

7,13 „Dacă nu vă întoarceți, va străfulgera cu sabia”: TM are „dacă nu se întoarce, își ascute sabia”. Subiectul vv. 13-14 din TM este neclar. ♦ „arcul Și l-a întins”: Dumnezeu „arcaș” apare și în Iov 16,12-14. Unele versiuni au trecut „armele” pe seama păcătoșului.

7,14 „săgețile Și le-a făurit împotriva celor care ard”: TM are *litt.* „săgețile lui le-a făcut arzânde”. ♦ Pentru Vasile cel Mare, săgețile lui Dumnezeu sunt îndreptate împotriva celor care primesc în ei săgețile aprinse ale Vrăjmașului și ard de patimi trupești.

7,18 „voi cânta”, gr. ψάλλειν (ebr. *zāmar*): înseamnă, mai exact, a cânta la un instrument cu coarde sau a cânta cu acompaniament instrumental.

8

¹ Pentru sfârșit, despre teascuri; psalm al lui David.

² Doamne, Stăpânul nostru, cât de minunat este Numele Tău pe tot pământul,

căci s-a înălțat măreția Ta mai presus de ceruri!

³ Din gura pruncilor și a celor ce sug Ți-ai pregătit laudă din pricina dușmanilor Tăi,

ca să nimicești pe dușman și pe răzbuțător.

⁴ Căci voi privi cerurile, lucrarea degetelor Tale, luna și stelele pe care le-ai întemeiat.

⁵ Ce este omul, de-Ți amintești de el,

8 Pornind de la contemplarea celor create, omul își înalță gândul la măreția Creatorului. La această măreție e făcut părtaș și omul, fiindcă Dumnezeu se pleacă spre el și îi poartă de grijă și lui i-a supus întreaga creație (cf. Gen. 1,28; 9,1-3).

8,1 „Pentru sfârșit”: TM are „Pentru mai-marele cântăreților”. ♦ „despre teascuri”: după Grigore al Nyssei (36), „teascul” reprezintă conștiința omului; prin ea, din strugurii muncii noastre se pregătește vinul pentru viața viitoare. TM are „pe *ghitiit*” – cuvânt cu sens necunoscut, pe care unele versiuni l-au interpretat ca instrument muzical originar din orașul Gat, iar altele au considerat că este un cântec referitor la culesul viilor.

8,2 „Doamne, Stăpânul nostru”: gr. Κύριε ὁ κύριος ἡμῶν echivalează ebr. *YHWH 'Adhonēymū*. La un moment dat, din respect, evreii au început să evite a rosti numele revelat al lui Dumnezeu, înlocuindu-l la lectură cu *'Adhonāy*, „Stăpânul meu”. Din acest motiv vocalizarea tetragramei sacre nu s-a transmis, ea putând doar să fie dedusă de specialiști; TM transferă vocalele lui *'Adhonāy* asupra scheletului consonantic *YHWH*. Așadar, LXX a echivalat nu sensul propriu al misterioasei tetragrame, ci pe al substitutului ei. Ca urmare, în rarele cazuri când apar alăturate tetragrama și substitutul ei scris ca atare, în gr. apare κύριος repetat. În românește se poate evita repetarea aceluiși apelativ divin datorită sinonimiei între „Domn” și „Stăpân”. ♦ „Numele Tău”: omul biblic consideră că numele exprimă natura intimă a celui care îl poartă sau misiunea acestuia. Dumnezeu își revelează Numele (Ex. 3,14), dar semnificația lui trimite la misterul divin. În iudaismul târziu, însuși cuvântul „Numele” (*haššēm*) ajunge sinonim cu „Dumnezeu”. ♦ „s-a înălțat”: TM are *'ašer l'nāh* – text neclar, pentru care s-au propus mai multe explicații: „care așezi”, sau „care cântă” etc.

8,3 „Din gura pruncilor...”: citat în Mt. 21,16 ca profeție mesianică. ♦ „Ți-ai pregătit laudă”: această laudă este însăși rostirea numelui (cf. P. Tournay, „Le Psaume 8 et la doctrine biblique du Nom”, în *RB*, ian. 1971, p. 18); TM are „Ți-ai așezat fortăreața”. ♦ „pe dușman și pe răzbuțător”: literatura rabinică și Părinții Bisericii văd aici și o aluzie la îngerii căzuți (cf. Gen. 6 și nota respectivă).

8,4 „cerurile”: TM are „cerurile Tale”.

8,5 „il cercetezi”: „vizita” lui Dumnezeu e o temă biblică importantă: ea aduce viață și binecuvântare (e.g. Gen. 18), dar poate fi și spre pedepsirea celor care se încapățânează

sau fiul omului, de-l cercetezi?

⁶ L-ai făcut cu puțin mai prejos decât îngerii,
cu slavă și cinste l-ai încununat;

⁷ și l-ai rânduit peste lucrările mâinilor Tale,
toate le-ai așezat sub picioarele lui,

⁸ oile și vitele toate,

ba chiar și dobitoacele câmpului,

⁹ păsările cerului și peștii mării,

tot ce străbate cărările mărilor.

¹⁰ Doamne, Stăpânul nostru, cât de minunat este Numele Tău pe tot
pământul!

9

¹ Pentru sfârșit, despre cele ascunse ale fiului; psalm al lui David.

în păcat. Omul trebuie să vegheze pentru a nu pierde clipa în care e „cercetat” de Dumnezeu (cf. Lc. 19,44).

8,6-7 Pasaj citat în Evr. 2,6-8 și aplicat lui Hristos; cf. și 1Cor. 15,25-27 și Ef. 1,22. ♦ „decât îngerii”: TM are „decât *'elohim*”, interpretat ca un plural desemnând „îngeri” în LXX, Vulg., Peșitta, Targ., în vreme ce Aquila, Symmachos, Theodotion, bazași pe doctrina despre chipul lui Dumnezeu în om, interpretează „decât Dumnezeu”. ♦ „cu slavă”: vezi nota la 3,4.

8,10 Pentru prima dată se întâlnește în Ps. refrenul, care, aici, marchează începutul și sfârșitul, subliniind ideea principală.

9 Este un psalm de recunoștință pentru izbăvire și de implorare a ajutorului lui Dumnezeu împotriva dușmanilor. Poate că este, la origine, psalmul exilaților care se întorc din Babilon: bucuria reînțarcerii e umbrită de opoziția pe care o întâmpină din partea celor rămași în țară, care îi privesc ca pe niște intruși. Peste toate, se afirmă încrederea în Dumnezeu, care îi izbăvește pe cei sărmani ai Săi. Aici (v. 11) se dă, poate, cea mai bună definiție a „săracilor Domnului”: cei care cunosc Numele Domnului, cei care-L caută pe Domnul și își pun toată nădejdea în El (cf. Gélin, p. 44). ♦ Chiril al Alexandriei vede în acest psalm o referire la venirea lui Hristos la plinirea timpurilor: biruința Lui definitivă asupra diavolului.

9,1 „cele ascunse ale fiului”: „Titlul îți dă ca lumină cuvântul care scrutează tainele cunoașterii lui Dumnezeu: cea mai însemnată este credința în Fiul” (Grigore al Nyssei, 35). ♦ În TM, psalmul are titlul: „Pentru mai-marele cântăreților (vezi nota la 4,1). *'Al mūth labbēn*. Psalm al lui David.” *'Al mūth labbēn* – expresie misterioasă, care a fost interpretată în diferite feluri: „despre cele ascunse ale fiului” (LXX); „despre moartea fiului” (Targ.); s-a presupus și că acesta ar putea fi titlul unei melodii cunoscute, pe care

- ² Lăuda-Te-voi, Doamne, cu toată inima mea,
 voi povesti toate faptele Tale minunate;
³ mă voi bucura și mă voi veseli întru Tine,
 voi cânta Numelui Tău, Preaînalte.
⁴ Când va da înapoi dușmanul meu,
 vor slăbi și vor pieri dinaintea feței Tale,
⁵ căci Tu ai judecat pricina mea și mi-ai făcut dreptate,
 Te-ai așezat pe tron ca drept Judecător.
⁶ Muștrat-ai neamurile și a pierit nelegiuitul,
 numele lor l-ai șters în veac și în veacul veacului.
⁷ Săbiile l-au părăsit pe dușman pentru totdeauna și Tu ai cucerit cetăți,
 a pierit amintirea lor, cu răsunet.
⁸ Însă Domnul dăinuie în veci,
 Și-a pregătit de judecată tronul Său.
⁹ El va judeca lumea cu dreptate,
 va judeca popoarele cu nepărtinire.
¹⁰ Domnul S-a făcut scăpare pentru sărman,

urma să se cânte psalmul; sau că ar fi indicarea unor instrumente muzicale (TOB; „oboi și harfă” – BJ).

9,2 „Lăuda-Te-voi...”: vezi nota la 6,6. Sensul este explicat de paralelismul cu stihul următor. ♦ „cu toată inima... toate faptele”: Origen consideră că numai Mântuitorul poate face aceasta, pentru că numai El cunoaște tainele lui Dumnezeu.

9,3 „voi cânta”: gr. ψάλλω, *lit.* „a cânta cu acompaniament de instrument cu coarde”. La fel și la v. 12.

9,4 „dușmanul... vor slăbi”: trecerea de la singular la plural este frecventă în ebraică, singularul având adesea valoare de colectiv. ♦ Dușmanul care va fi nimicit de Dumnezeu este, în cele din urmă, moartea (*cf.* 1 Cor. 15,26; Origen; Eusebiu; Augustin).

9,5 „ca drept Judecător”: gr. ὁ κρίνων δικαιοσύνην, *lit.* „cel care judecă/discerne dreptatea”.

9,6 „numele lor l-ai șters în veci”: Augustin spune că se referă la „numele de păcătoși și de nelegiuiți” pe care Dumnezeu le șterge, dând fiecărui om un nume nou.

9,7 În TM: „S-au prăbușit dușmanii, pustietăți fără sfârșit, ai nimicit orașe, s-a stins și amintirea lor.”

9,8-9 Într-un context social în care o manifestare frecventă a asuprii celor sărmani era amânarea la nesfârșit a judecării pricinilor lor, ziua în care Dumnezeu va veni să judece este așteptată cu bucurie și speranță. ♦ Augustin și Chiril al Alexandriei referă acest verset la Hristos, care, înviat, domnește de-a dreapta Tatălui. Pentru Chiril, „judecător” este cel care are toată puterea.

9,10 Faptele minunate ale Domnului se manifestă și în situațiile favorabile, dar mai cu seamă în cele potrivnice. Atunci este „vremea potrivită” pentru ajutorul lui Dumnezeu și a bucuriei supranaturale în încercări (*cf.* Mortari, nota *ad loc.*).

scăpare la vreme potrivită, în strâmtorare;

¹¹ să nădăjduiască în Tine cei care cunosc Numele Tău,
căci Tu nu i-ai părăsit pe cei ce Te caută, Doamne.

¹² Cântați Domnului, care locuiește în Sion,
vestiți între neamuri lucrările Sale,

¹³ căci El, care cere socoteală pentru sângele [vărsat], și-a amintit de ei,
nu a uitat de strigătul sărmanilor.

¹⁴ Ai milă de mine, Doamne, vezi cum mă înjosesc dușmanii mei,
Tu care mă ridici de la porțile morții,

¹⁵ ca să vestesc toate laudele Tale

la porțile fiicei Sionului;

voi tresălta de bucurie întru mântuirea Ta.

¹⁶ S-au cufundat neamurile în stricăciunea pe care au făptuit-o,
în lațul pe care l-au ascuns și-au prins piciorul.

¹⁷ Domnul Se arată făcător de [drepte] judecăți,
în lucrările mâinilor sale s-a prins cel păcătos.

Cânt de oprire

¹⁸ Aruncați să fie păcătoșii în lăcașul morților,
toate neamurile care uită de Dumnezeu;

¹⁹ căci nu va fi uitat până la capăt cel sărac,
răbdarea celor sărmani nu va pieri în veci.

²⁰ Ridică-Te, Doamne, ca să nu se întărească omul,
să fie judecate neamurile înaintea Ta.

²¹ Așază, Doamne, peste ei legiuitor

9,11 „cei ce Te caută”, gr. τοὺς ἐκζητοῦντας; preverbul indică stăruința, sau/și ducerea acțiunii până la capăt.

9,12 „Sion”: vezi nota la 2,6. ♦ „lucrările Sale”: se referă și la creație, dar mai ales la „lucrarea mesianică” (Origen).

9,16 „neamurile”: cf. nota la 2,8. ♦ „stricăciunea”: TM are „groapa”.

9,17 „Domnul... judecăți”: TM are „Domnul s-a arătat, a făcut dreptate”. ♦ „Cânt de oprire”, gr. ᾠδὴ διαπύλωματος; TM are, față de obișnuitul *selah*, „oprire”, *higgāyōn selah*; *higgāyōn* e o notație muzicală cu sens obscur, tradusă în moduri foarte diferite: „muzică răsunătoare”, „meditație” (BDB), „cu toate instrumentele”; „în surdină”; „modulație”; „intermezzo muzical” (cf. Ravasi, I, nota *ad loc.*, p. 208).

9,19 „răbdarea”: TM are „nădejdea”.

9,20 „Ridică-Te...”, gr. ἀνάστηθι: Atanasie îl interpretează referitor la întruparea Domnului.

9,21 „Așază, Doamne, peste ei legiuitor”: TM are „Așterne, Doamne, spaimă peste ei”.

♦ După Atanasie, profetul cere să vină mai curând ziua chemării neamurilor.

să știe neamurile că oameni sunt.

Oprire

²² Pentru ce, Doamne, stai departe,

[de ce] treci cu vederea la vreme de strâmtorare?

²³ Când se trufește cel nelegiuit, cel sărac se aprinde,
se prind în sfaturile pe care le pun la cale.

²⁴ Căci se laudă păcătosul cu poftele sufletului său
și cel nedrept își urează de bine.

²⁵ Păcătosul l-a întăritat pe Domnul [când a zis]:

„El nu va cerceta cu mulțimea urgiei Sale!”

Nu este Dumnezeu înaintea lui.

²⁶ Pângărite sunt căile lui în toată vremea,
s-au îndepărtat de la el judecățile Tale,
peste toți dușmanii săi va pune stăpânire.

²⁷ Căci a zis în inima sa: „Nicidecum nu mă voi clătina,
din neam în neam nu mă va ajunge nici un rău.”

²⁸ De blesteme e plină gura lui și de amăreală și de vicleșug,
sub limba lui, trudă și necaz.

²⁹ S-a așezat la pândă cu cei bogați

în loc ascuns, ca să-l ucidă pe cel nevinovat.

Ochii lui privesc la cel sărman;

³⁰ stă la pândă în ascunzătoare, ca leul în vizuină,

9,22 Aici începe Ps. 10 în TM și de aici rezultă diferența de numerotare a psalmilor între cele două tradiții: de aici până la Ps. 147 inclusiv, diferența va fi în general de o unitate. Unele elemente de alfabetism și faptul că Psalmul 10 nu are titlu par a sprijini împărțirea din LXX. ♦ „treci cu vederea”: TM are „te ascunzi”.

9,24 În TM, versetul este oarecum neclar. S-ar putea traduce: „Nelegiuitul se laudă cu dorința sufletului său, cel lacom de câștig binecuvântează, disprețuiește pe YHWH” („binecuvântează” ar putea fi o corectură pioasă, pentru a evita alăturarea verbului „a blestema” cu Numele divin). ♦ Răul e socotit bine, păcătosul se laudă cu nelegiuirea sa (Chiril al Alexandriei).

9,25 O frazare diferită a dus la traducerea: „Cel păcătos L-a întăritat pe Domnul, după mulțimea mâniei sale nu-L va căuta: Dumnezeu nu este înaintea lui” (Brenton).

9,26 În TM: „La fiecare pas îi merge bine totdeauna, sunt prea înalte pentru el judecățile Tale; privește cu dispreț la toți dușmanii săi.”

9,28 Prima parte a versetului e citată în Rom. 3,14. ♦ „trudă și necaz”: TM are „silnicie și răutate”.

9,29 „cu cei bogați”: TM are „lângă cătune”.

stă la pândă ca să-l prindă pe cel sărac,
să-l prindă pe cel sărac trăgându-l [spre sine];

³¹ în lațul său îl va smeri,

[dar] se va încovoia și va cădea chiar când va pune stăpânire peste cei sărmani.

³² Căci el și-a zis în inima sa: „A uitat Dumnezeu,

Și-a întors fața ca să nu mai vadă niciodată.”

³³ Scoală-Te, Doamne Dumnezeule, să se înalțe mâna Ta,

să nu uiți de cei sărmani!

³⁴ De ce l-a întărâtat nelegiuitul pe Dumnezeu?

Căci și-a zis în inima sa: „El nu va cerceta.”

³⁵ Tu vezi, căci Tu iei seama la trudă și mânie

ca să le iei în mâinile Tale;

Ție Ți s-a încredințat cel sărac,

orfanului Tu i-ai fost ajutor.

³⁶ Zdrobește brațul celui păcătos și viclean,

cercetat va fi păcatul lui, iar el nu se va mai găsi;

³⁷ Domnul va fi Împărat în veac și în veacul veacului.

Pieriți, neamurilor, de pe pământul Său!

³⁸ Dorința celor sărmani a auzit-o Domnul,

spre râvna inimii lor Ți-ai îndreptat urechea

³⁹ spre a face dreptate orfanului și celui asuprit,

ca să nu se mai trufească omul pe pământ.

9,31 În TM: „Se năpustește, se culcă la pândă, și cel sărman cade în puterea lui” (traducere aproximativă, text dificil).

9,35 „trudă și mânie”: TM are „durere și chin”. ♦ „cel sărac, orfanului”: folosirea singularului arată că Dumnezeu are grijă de fiecare ca și cum ar fi unic (Origen).

9,36 „el nu se va mai găsi”: a fost interpretat în două feluri: păcatul nu va mai fi găsit pentru că totul va fi purificat (Origen) sau păcătosul va fi dat pieirii (Ieronim, Augustin).

9,38b În TM: „Vei întări inima lor și îți vei pleca urechea.”

9,39b În TM, stihul poate fi înțeles fie „și să nu-i mai înspăimânte omul făcut din țărână”, fie „nu va mai fi înspăimântat omul făcut din țărână”.

10

¹ Pentru sfârșit; psalm al lui David.

În Domnul mi-am pus nădejdea; cum veți spune sufletului meu:

„Fugi în munți ca o pasăre?”

² Căci, iată, cei păcătoși și-au încordat arcul,

și-au pregătit săgeți în tolbă

spre a-i străpunge în beznă pe cei drepți cu inima.

³ Cele pe care Tu le-ai alcătuit le-au nimicit:

dar dreptul ce-a făcut?

⁴ Domnul e în templul Său cel sfânt;

Domnul în ceruri Își are tronul.

Ochii Săi privesc la cel sărman,

pleoapele Sale cercetează pe fiii oamenilor.

⁵ Domnul cercetează pe cel drept și pe cel nelegiuit,

dar cel ce iubește nedreptatea își urăște sufletul.

⁶ Va ploua peste cei păcătoși cu lațuri,

foc, pucioasă și vijelie este partea paharului lor.

10 În fața nedreptății și violenței, cel drept refuză fuga și își pune toată nădejdea în Dumnezeu, care își va manifesta puterea.

10,1 În TM, titlul psalmului este „Pentru mai-marele cântăreților. Al lui David”. ♦ „mi-am pus nădejdea”: TM are „am căutat scăpare”.

10,2 „și-au pregătit săgeți în tolbă”: TM are „pe coardă și-au pregătit săgeata”.

10,3 În TM: „Dacă se surpă stâlpii [lumii], ce face dreptul?” ♦ „dreptul ce-a făcut?” – întrebare interpretată fie ca referindu-se la neputința omului, fie el și drept, în fața dezastrului, fie la Dumnezeu: ce face El în fața răului din lume? Versetele următoare dau răspunsul, descriind „inspecția” (= atotștiința) lui Dumnezeu care e gata să intervină (cf. și Ravasi, I, p. 237).

10,4a-b Cf. Apoc. 4,2.

10,4c „Ochii Săi privesc la cel sărman”: TM are numai „Ochii Săi privesc”, iar Theodotion și Hexapla au: „Ochii Săi privesc la lumea [locuită].” ♦ Origen interpretează „pleoapele” ca imagine a îndurării lui Dumnezeu care închide ochii asupra multor păcate. Eusebiu le interpretează ca simbolizând puterea lui Dumnezeu care, cercetându-l pe sărman, îl ferește de păcat. Augustin vede în „pleoapele” care „cercetează” faptul că Dumnezeu uneori își închide ochii spre a fi căutat, alteori și-i deschide luminându-i pe oameni și umplându-i de fericire.

10,5b TM are „dar pe iubitorul de silnicie îl urăște sufletul Său”.

10,6 „lațuri”: Symmachos are „cărboni aprinși”. Intervenția lui Dumnezeu aduce aminte de pedepsirea Sodomei și Gomorei (Gen. 19,24-25), dar și de tofania de pe Sinai (Exod 19,16-18).

⁷ Căci drept este Domnul și a iubit cele drepte,
spre nepărtinire a privit fața Sa.

11

¹ Pentru sfârșit, despre [ziua] a opta; psalm al lui David.

² Mântuiește-mă, Doamne, căci nu mai este nici un credincios,
s-au împușinat cele adevărate la fiii oamenilor.

³ Deșertăciune a grăit fiecare către aproapele său;
buze viclene cu inimă fățarnică au grăit.

⁴ Să nimicească Domnul toate buzele viclene
și limba ce vorbește cu trufie,

⁵ pe cei care au zis: „[Cu] limbile noastre [ne] vom semeți,
buzele noastre sunt la noi:
cine e stăpân peste noi?”

⁶ „Pentru nenorocirea săracilor
și pentru suspinul sărmanilor

10,7b TM e dificil; a fost emendat în „cei drepti vor privi fața Lui”. Traducerile vechi s-au sfiit să redea întocmai acest stih, din scrupul teologic.

11 Psalmul e socotit printre rugăciunile colective de implorare a ajutorului. Săracii au cel mai mult de suferit din pricina ipocriziei și a minciunii care tind să se generalizeze. Salvarea vine de la Dumnezeuul adevărului.

11,1 În TM titlul este „Pentru mai-marele cântăreților. Pe a opta (vezi nota la 6,1). Psalm, al lui David”.

11,2 „cele adevărate la...”: TM are „cei credincioși dintre...”. ♦ „La oameni toate s-au întors pe dos: înțelepciunea, vorbirea, modul de viață. [...] Toți muritorii de sub cer au nevoie să li se întindă o mână. Cu adevărat, Hristos este așteptarea neamurilor (Gen. 49,10).” (Chiril al Alexandriei)

11,3 „buze viclene cu inimă fățarnică au grăit”: *litt.* „buze viclene în inimă și în inimă au grăit”.

11,4 „cu trufie”, gr. μεγαλορήμων, *litt.* „care vorbește lucruri mari, enormități” (neologism tardiv).

11,6 „Mă voi ridica...”: Ieronim parafrazează: „Acum Îl trimit pe Fiul Meu și Îl voi face Mântuitorul neamurilor.” ♦ „în mântuire”: gr. ἐν σωτηρίῳ – lecțiune preferată de Rahlfs; ms. *Alexandrinus* are ἐν σωτηρίῳ, care concordă mai bine cu demonstrativul următor, οὗτῳ. Mortari traduce aici „un salvatore”, trimitând și la Is. 19,20. ♦ „voi vorbi pe față întru aceasta”: se poate înțelege și „...întru acesta”, ceea ce ar da textului un sens mesianic mai marcat. TM are „pe acela peste care se suflă” – text dificil, interpretat variat în traduceri.

acum Mă voi ridica – zice Domnul –,
 îi voi așeza în mântuire, voi vorbi pe față întru aceasta.”

⁷ Cuvintele Domnului sunt cuvinte curate,
 argint lămurit în foc, curățit de pământ,
 curățit de șapte ori.

⁸ Tu, Doamne, ne vei păzi
 și ne vei ocroti de neamul acesta și în veac.

⁹ Jur împrejur umblă nelegiuirii;
 după măsura înălțimii Tale ai purtat grijă de fiii oamenilor.

12

¹ Pentru sfârșit; psalm al lui David.

² Până când, Doamne, mă vei uita [?] Până la capăt?
 Până când Îți vei întoarce fața de la mine?

³ Până când voi îngrămădi gânduri în sufletul meu,
 dureri în inima mea, zi după zi?

Până când se va înălța vrăjmașul meu asupra mea?

⁴ Privește, ascultă-mă, Doamne, Dumnezeuul meu;
 luminează ochii mei ca nu cumva să adorm spre moarte,

11,8 „de neamul acesta”: gr. γένεά înseamnă atât „grup bazat pe rudenie (familie, trib, națiune)”, cât și „generație”.

11,9 „ai purtat grijă”: gr. πολυωπέω are și conotația „a trata cu respect, a prețui”. ♦ În TM, 11,9b este un text dificil, interpretat conjectural „cum se ridică ticăloșia oamenilor” (TOB). Targumul parafrazează: „Ca lipitoarea ce sugă sângele oamenilor.”

12 Rugăciune pentru a implora ajutorul lui Dumnezeu în vremuri de restriște. Credinciosul trece de la angoasă la certitudinea plină de bucurie a izbăvirii, anticipând cântarea de mulțumire.

12,1 În TM titlul este „Pentru mai-marele cântăreților. Psalm al lui David”.

12,2 „Până când...?”: comentatorii au atras atenția asupra repetării formulei de patru ori, numărul patru simbolizând „totalitatea direcțiilor cardinale ale spațiului” (Ravasi, I, p. 258). ♦ „Îți vei întoarce”: TM are „Îți vei acoperi”. ♦ Dumnezeu Își ascunde fața, pe care îngerii o contemplă pururi, ca să ne aducem aminte de El (Origen). Majoritatea Părinților afirmă că „fața lui Dumnezeu” este Hristos, „chipul nevăzutului Dumnezeu” (Col. 1,15).

12,3 „voi îngrămădi gânduri”: gr. θήσομαι βουλὰς implică a-ți face planuri, a cere sfaturi, a te sfătui cu tine însuți, a-ți face griji și temeri.

12,4 „ascultă-mă”: TM are „răspunde-mi”. ♦ „luminează ochii mei” – cf. In. 1,9.

⁵ ca nu cumva să spună vrăjmașul meu: „Am biruit asupra lui!”
Cei ce mă necăjesc vor tresălta de bucurie dacă mă clatin.

⁶ Eu însă în îndurarea Ta am nădăjduit,
va tresălta de bucurie inima mea de mântuirea Ta;
voi cânta Domnului, care mi-a făcut bine,
voi cânta pentru Numele Domnului Celui Preaînalt.

13

¹ Pentru sfârșit; psalm al lui David.

Zis-a nebunul în inima sa: „Nu este Dumnezeu!”
Stricatu-s-au și s-au spurcat în îndeletniciri,
nu-i nimeni care să facă binele, nu-i nici măcar unul!

² Domnul S-a aplecat din cer către fiii oamenilor
ca să vadă de este [vreunul] care înțelege sau îl caută pe Dumnezeu.

³ Toți au rătăcit, laolaltă s-au făcut netrebnici,

12,5 „Ori de câte ori păcătuim, diavolul zice «Am biruit asupra lui!». După cum îngerii se bucură pentru un păcătos care se căiește, la fel diavolii joacă de bucurie când cineva păcătuiește.” (Origen)

12,6a „Dar ce ai făcut ca să fii ascultat? [...] Răspunde: «În îndurarea Ta am nădăjduit!».” (Ioan Gură de Aur)

12,6b Cf. Lc. 1,47.

12,6d Nu apare în TM.

13 Acest psalm este aproape identic cu Ps. 52. Este descris „nebunul” (ebr. *nābhāl*) echivalat cu omul care nu ține seama de Dumnezeu: indiferența religioasă naște indiferența morală.

13,1 „Nu este Dumnezeu” nu este o afirmație teoretică: în Israelul biblic nu există ateism absolut; doar un ateism practic: „nebunul” se poartă ca și cum Dumnezeu nu ar exista (Origen). Targumul traduce: „Nu este stăpânire dumnezeiască pe pământ.” ♦ La 1b, Augustin comentează citând Rom. 1,28 („precum n-au găsit de cuviință să păstreze cunoașterea lui Dumnezeu, atunci și Dumnezeu i-a lăsat în seama minții lor fără judecată”). ♦ „nu-i nici măcar unul”: nu apare în TM. ♦ 13,1c și 13,2b sunt citate în Rom. 3,10-12. ♦ Tema corupției generalizate care ajunge să perturbe și ordinea cosmică și care va atrage pedeapsa lui Dumnezeu este frecventă în Biblie (e.g. Gen. 3,14.16-19; 6,6-12; Ier. 5). Ea este strâns legată de ideea necesității unui mântuitor.

13,3 „[Mormânt... ochilor lor.]”: adaos în ms. *Alexandrinus*, din Rom. 3,13-18, unde Pavel, citând primele două fragmente de verset, a adăugat aceste cuvinte luate din alte texte din VT (Ps. 5,10; 139,4; 9,28; Is. 59,7,8; Ps. 35,2). În TM nu apare. ♦ Eusebiu, comentând decăderea universală care face necesară venirea lui Hristos în lume, citează Is. 50,2.

nu-i nimeni care să facă binele, nu-i nici măcar unul.

[Mormânt deschis este gâtlejul lor,
cu gurile lor au urzit vicleșug,
venin de năpârcă sub buzele lor,
de blesteme e plină gura lor și de amăreală;
iuți sunt picioarele lor la vărsare de sânge;
pustiire și nenorocire este în căile lor
și calea păcii nu au cunoscut-o;
nu este frică de Dumnezeu înaintea ochilor lor.]

⁴ Oare nu-și vor da seama toți cei care săvârșesc fărădelegea?

Cei care mănâncă poporul meu cum ar înghiți o pâine nu L-au chemat pe Domnul.

⁵ Acolo au tremurat de spaimă unde nu era spaimă,
căci Dumnezeu este în neamul cel drept.

⁶ Gândul celui sărac l-ați făcut de ocară,
pentru că Domnul este nădejdea lui.

⁷ Cine va da, din Sion, mântuirea lui Israel?
Când Domnul Își va întoarce poporul din robie,
să tresalte Iacob și să se veselească Israel!

13,4 Frazare diferită în TM: „Oare nu știu toți cei care săvârșesc fărădelege, care-și mănâncă pâinea înghițind pe poporul Meu? Pe Domnul nu L-au chemat.” Textul ebraic e dificil și a dat naștere la felurite echivalări. ♦ „cum ar înghiți o pâine”: gr. βρώσει ἄρτου, *litt.* „cu mâncare de pâine”.

13,5 „unde nu era spaimă”: nu apare aici în TM, ci doar în pasajul similar – Ps. 53,6 ebr.

13,6 „pentru că Domnul...”: TM are „dar Domnul...”.

13,7 „mântuirea”, gr. σωτηριον: Origen și alți Părinți spun că acesta este numele dat în mod deosebit lui Mesia atunci când Isaia prevestește chemarea păgânilor; deci „mântuirea” este Hristos. ♦ „(Își va întoarce) poporul din robie”: gr. ἀρχιμαλώσιον τοῦ λαοῦ, *litt.* „...robia poporului”. TM are *b^e-šūbh YHWH š^ebhūth ‘ammō*, *litt.* „când YHWH întoarce cu întoarcere poporul Său”, ceea ce poate însemna „când YHWH va aduce înapoi poporul Său” sau „când YHWH va schimba cu totul soarta poporului Său” – expresie cu înțeles mesianic și mai ales eshatologic (cf. Ier. 29,14 TM; Os. 6,11; Soph. 2,7). ♦ „să tresalte... să se veselească”: TM are „va tresălta... se va bucura”. ♦ Ieronim: „Întregul psalm profetește că răscumpărarea noastră vine din Sion.” Augustin citează Is. 49,20: „Să vină din Sion cel care va îndepărta fărădelegea lui Iacob.” ♦ Pentru Origen, „robia” este trecerea voită de la cunoaștere la necunoaștere și de la purtarea dreaptă la purtarea ticăloasă. ♦ Părinții văd în această intervenție mântuitoare a lui Dumnezeu o prefigurare a întrupării lui Hristos, sau/și o preamărire a roadelor învierii Lui din morți (e.g. Maximus din Torino, PL 57, 361-364).

14

¹ Psalm al lui David.

Doamne, cine va fi oaspete în cortul Tău
și cine se va sălășlui în muntele Tău cel sfânt?

² Cel care umblă fără prihană și făptuiește dreptatea,
cel care grăiește adevăr în inima sa,

³ cel care n-a viclenit cu limba sa,
nici n-a făcut rău semenului său

și n-a răbdat [să se aducă] ocară împotriva vecinilor săi;

⁴ de nimic în ochii săi e făcătorul de rele,
iar pe cei ce se tem de Domnul îi cinstește;

cel care nu-și calcă jurământul făcut aproapei lui său,

⁵ nu și-a împrumutat banii cu dobândă

și daruri împotriva celor nevinovați nu a luat.

Cel care face astfel nu se va clătina în veci.

14 Se presupune că psalmul reflectă o ceremonie la intrarea în sanctuar: pelerinii pun întrebarea rituală, iar preoții le reamintesc condițiile apropierii de Dumnezeu: trăirea în adevăr, înfăptuirea dreptății, iubirea de aproapele. Și în Egipt, și în Babilon există, la intrarea în temple, inscripții de tipul: „Cel care intră trebuie să fie curat; la intrarea în templul marelui zeu trebuie să se purifice cum se cuvine.” În Biblie însă, puritatea rituală și exterioră tinde tot mai mult să devină una etică și existențială (cf. Ravasi, I, p. 272).

14,1 „va fi oaspete”: gr. παροικέω, „a locui alături/printre”, „a locui ca străin/oaspete”.

♦ „Muntele cel sfânt” este, pentru Origen, cunoașterea lui Hristos; a-l urca înseamnă a te uni cu Hristos (la Ps. 119,5). Pentru Eusebiu, „muntele cel sfânt” este Ierusalimul ceresc, iar pentru Ilarie, Hristos însuși (citează Is. 2,2).

14,2 „umblă fără prihană”: Origen comentează citând Gen. 17,3: „Umblă înaintea Mea și fii desăvârșit.”

14,3 IPT. 2,22 face aluzie la acest loc, arătând că dreptul desăvârșit este Hristos; cf., despre cei care Îl urmează pe Hristos, Apoc. 14,4-5. ♦ „n-a viclenit”: TM are „nu a clevetit”. ♦ „n-a răbdat [să se aducă] ocară”: *litt.* „nu a luat (= acceptat) ocară”. ♦ „vecinilor”: gr. οἱ ἔγγιστοι, *litt.* „cei de foarte aproape”. ♦ În TM, 3c este „cel care nu aduce ocară asupra aproapei lui său”.

14,4a În TM: „Disprețuit e în ochii săi omul de nimic.” ♦ Pentru Ieronim, acesta este diavolul.

14,4c *Litt.* „cel care se jură aproapei lui său și nu-și ia înapoi/nu-și calcă jurământul”. TM are „și chiar dacă păgubește, nu-și calcă jurământul”.

14,5 Împrumutul cu camătă dat fratelui întru credință este interzis de legea mozaică (Ex. 22,24; Lev. 25,36; Deut. 23,20-21; Iez. 18,2.13.17; 2Ezr. 15 [= TM Neh. 5], 2-12). Această opreliște continuă în Evanghelie, la Părinți și în Talmud.

15

¹ Inscripție pe stâlp, a lui David.

Păzește-mă, Doamne, căci în Tine am nădărduit.

² Zis-am Domnului: „Domnul meu ești Tu, de bunurile mele nu ai trebuință.”

³ Pentru sfinții care sunt pe pământul Său,

15 Psalmul exprimă bucuria copleșitoare a prezenței lui Dumnezeu, încrederea totală că El îl însoțește pe credinciosul Său și dincolo de moarte. Chiril al Alexandriei îl numește și „psalmul îndreptării prin credință”.

15,1 „Inscripție pe stâlp”: de fapt, e vorba de o stelă comemorativă. După Grigore al Nyssei, acest titlu ne îndeamnă să păstrăm cu deosebire în memorie cele scrise (38). ♦ În TM, titlul este „*Mikk'ām* al lui David”. Termenul *mikk'ām* a fost interpretat în diferite feluri: „rugăciune tainică”, „rugăciune cu gura închisă”, „în șoaptă”, „învățătură”, „ispășire”, „întâmplare negrăită”, sau chiar, de la altă rădăcină, „cu litere aurite”. În aramaică, titlul este „Formă corectă”; Vulg. și unele tradiții rabinice au „David cel smerit și drept”. Textul ebraic al întregului psalm este unul dintre cele mai dificile. ♦ „Păzește-mă, Doamne”: Hristos vorbește prin gura profetului, ca un om asaltat de dușmanii săi (Origen). Hristos vorbește despre Biserică, trupul Său, în numele întregului neam omenesc (Atanasie).

15,2 „Zis-am Domnului”: TM are *litt.* „Tu [fem.] spui lui *YHWH*”, dar mulți comentatori interpretează „Eu îi zic lui *YHWH*” sau „Eu zic: *YHWH*...”. ♦ „Domnul meu ești Tu”: Beda: „După cum nimeni nu poate spune Iisus este Domnul dacă nu-i dă Duhul Sfânt» (1Cor. 12,3), tot astfel doar cel care se supune în întregime lui Dumnezeu se poate învrednici să spună aceste cuvinte.” ♦ „de bunurile...”: *litt.* „căci (עַל) de bunurile...”. ♦ „nu ai trebuință”: orice lucru îi oferim lui Dumnezeu, El îl primește nu pentru că ar avea nevoie de el, ci spre a ne dărui bunurile cerești (Origen). ♦ TM are *tōbhāthī bal 'āleykhā*, *litt.* „binele meu nu mai presus de tine”, tradus fie „ești singurul meu bine”, fie „Tu ești binele meu; mai presus de Tine nu e nimeni”. Ieronim (*Hebr.*), urmându-l pe Symmachos, traduce „*bene mihi non est sine te*”.

15,3 După TM, traducerea literală a versetului ar fi: „Pentru sfinții care sunt pe pământul lor și cei puternici, toată desfătarea mea în ei.” ♦ „Pentru sfinții”: în TM, *l'q' dhōšim* poate însemna și „celor sfinte” sau „celor sfinți”, dar la populațiile canaanene și feniciene, ziii/idolii sunt adesea numiți „sfinții” și acest lucru influențează uneori și exprimarea biblică (e.g. 1Sam. 2,2). ♦ „minunate”: TM are *'addīrīm*, „nobili”, „principi”. În ugaritică, divinitatea principală Baal-Hadad este adesea numită *'adr*, „puternic”, „minunat”, „prinț”. Urmând aceeași tradiție, Pavel îl numește pe Satana „prințul puterii văzduhului” (Ef. 2,2) (cf. Ravasi, I, p. 289). S-a presupus că autorul ar recunoaște că la un moment dat a fost atras de idoli (profeții au ridicat adesea glasul împotriva unui anume sincretism religios latent mai ales în Regatul din nord, dar mai apoi chiar și în cel din sud). Altă interpretare: „Sfinții care sunt pe pământ, oameni aleși, ei [au fost] desfătarea mea.”

minunate a făcut toate voile Sale în ei.

⁴ S-au înmulțit slăbiciunile celorlalți,
după aceea ei s-au zorit.

Eu nu mă voi lipi nicicum de adunările lor sângeroase
și nici nu le voi pomeni numele cu buzele mele.

⁵ Domnul este partea mea de moștenire și cupa mea;
Tu ești Cel care îmi așezi iarăși moștenirea.

⁶ Sorții mi-au căzut printre cele mai bune,
căci minunată este pentru mine moștenirea mea.

⁷ Îl voi binecuvânta pe Domnul, care mi-a dat pricepere;
la aceasta chiar și noaptea m-au învățat răunchii mei.

⁸ L-am văzut mereu în fața mea pe Domnul,
căci stă la dreapta mea, să nu mă clatin.

15,4 „celorlalți”, *litt.* „lor”: gramaticii consideră că de multe ori în Biblie un pronume sau adjectiv pronominal subînțelege un „altul”; acest *ὄρω* se află deci în opoziție cu *ὄρω* de la sfârșitul versetului anterior. Aceste antiteze prin simplă alăturare sunt mai frecvente în textele poetice (*cf.* Mortari, p. 109, nota 1). ♦ „S-au înmulțit... s-au zorit”: stihul din TM a fost înțeles în mai multe feluri: „Își sporesc suferințele cei care urmează pe alt [dumnezeu]” sau „Ei sporesc nenorocirile (eufemism, poate, pentru «idoli») și [lumea] se năpustește după ei”. ♦ „nu mă voi lipi... de adunările”: *litt.* „nu mă voi aduna... cu adunările”. ♦ „adunările”: TM are „libațiile”. Se poate referi la infanticidul ritual canaanean, pe care, în perioadele de decadență l-au adoptat ocazional și evreii (*cf.* Ps. 105,35-38; Ier. 7,31; 19,4-6; Iez. 22,4; Is. 57,5-6). ♦ „nu le voi pomeni numele”: Origen și Atanasie văd aici o speranță de convertire, parafrazând: „Nu-i voi mai chema cu numele de idolatri, ci-i voi numi aleși și sfinți.”

15,5-6 Sunt aici mai multe sinonime care exprimă binefacerile primite de la Dumnezeu: „partea de moștenire” (trimite la împărțirea Pământului făgăduinței după cucerirea lui de Iosua. Cum tribul lui Levi nu avea parte de pământ, s-a spus că „partea sa este Domnul”). De aceea, psalmul a fost uneori atribuit unui preot; „cupa” (poate fi paharul din care se aruncau la întâmplare pietrele pentru tragerea la sorți, sau „cupa ospitalității”, obicei cunoscut în tot Orientul, aici simbol al comuniunii cu Domnul); „moștenirea” (la 5b, TM are „Tu păzești *gōral*-ul meu”, acesta fiind „sortul” ieșit prin diferite procedee divinatorii) și „sortii”, *litt.* „funiile” (folosite la măsurarea suprafețelor de teren: pământul era împărțit în loturi care se distribuiau periodic prin rotație sau prin tragere la sorți).

15,6 „printre (*litt.* întru) cele mai bune”: *gr.* *ἐν τοῖς κρείστοις* poate însemna și „între cei mai puternici”. ♦ „minunată”: *gr.* *κρείστη*.

15,8-11 Versetele sunt citate de Petru în cuvântarea din Fp. 2,25-28.31, unde sunt interpretate ca o profeție despre învierea lui Hristos.

15,8 „L-am văzut”: TM are „Îl pun”.

⁹ De aceea s-a bucurat inima mea
 și a tresăltat limba mea,
 chiar și trupul meu se va sălășlui întru nădejde,
¹⁰ căci Tu nu vei lăsa sufletul meu în lăcașul morților,
 nici nu vei îngădui ca dreptul Tău să vadă stricăciunea.
¹¹ Tu mi-ai arătat căile vieții;
 mă vei umple de bucurie cu fața Ta,
 desfătare de-a dreapta Ta până la capăt.

16

¹ Rugăciune, a lui David.

Ascultă, Doamne, dreptatea mea,
 ia aminte la cererea mea,
 pleacă-Ți urechea la rugăciunea mea, care nu e din buze viclene.

² De la fața Ta să-mi vină judecata,
 ochii mei să vadă cele drepte!

³ Pus-ai la încercare inima mea, ai cercetat-o noaptea;

15,9 „limba mea”: TM are *k'bhōdhī*, „slava mea”, pe care unii comentatori îl vocalizează *k'bhēdhī*, „ficatul meu”, continuând seria metaforelor somatice („rărunchii” = pasiunile; „inima” = mintea și voința; „ficatul” = emoțiile, sentimentele; „trupul”, *litt.* „carnea” = condiția pieritoare a omului) (cf. Ravasi, I, p. 297).

15,10-11 Aceste versete au fost interpretate în două feluri: ca referindu-se la îndepărtarea de o moarte iminentă ori ca exprimând nădejdea nemuririi. Traducând ebr. *ṣahath*, „groapă”, cu *διαφθορά*, „stricăciune”, LXX dă de înțeles că e vorba de eliberarea din stricăciunea morții, în spiritul teologiei alexandrine exprimate de Înț. 1-5 și de Philon. Această interpretare a înflorit mai ales în creștinism. Prima atestare este citarea psalmului și actualizarea lui hristologică făcută de Petru în cuvântarea din Fapte 2. Apoi, 15,10b e citat în cuvântarea lui Pavel de la Antiohia Pisidiei (Fp. 13,35) cu privire la învierea lui Hristos.

16 Bogații nemilostosi își închid inima față de Dumnezeu și față de cel sărman; față de învinuirile lor nedrepte, acesta din urmă îl imploră pe Dumnezeu să-i dovedească nevinovăția. Singura lui dorință este să se bucure de prezența lui Dumnezeu.

16,1 „dreptatea mea”: TM are „dreptate”. Părinții spun că aici răsună glasul lui Hristos în pătimirea Sa.

16,2 „de la fața Ta”: Origen vede în aceasta o referire la Hristos Judecătorul. ♦ „ochii mei să vadă cele drepte”: Origen înțelege: să fie însănătoșită lumea întreagă, să nu mai rămână în ea nimic păcătos.

16,3 „prin foc m-ai trecut”, gr. *ἐπύρωσας*: vezi nota la 17,31. ♦ În TM, versetul continuă: „nu a trecut de gura mea”.

prin foc m-ai trecut și nu s-a aflat în mine nedreptate.

⁴ Ca să nu grăiască gura mea faptele oamenilor,
pentru cuvintele buzelor Tale eu am păzit căi aspre.

⁵ Îndreptează pașii mei pe cărările Tale,
ca să nu se clatine pașii mei.

⁶ Eu am strigat pentru că Tu m-ai ascultat, Dumnezeuule,
pleacă-Ți urechea spre mine și ascultă cuvintele mele!

⁷ Minunate arată-Ți îndurările Tale,
Tu care mântuiești pe cei care nădăjduiesc în Tine
de cei care stau împotriva dreptei Tale.

⁸ Păzește-mă ca pe lumina ochilor,
sub acoperământul aripilor Tale mă vei adăposti

⁹ de la fața nelegiuitorilor care m-au cufundat în necaz.

Dușmanii sufletul meu l-au împresurat;

¹⁰ în grăsimea lor s-au închis,

gura lor a grăit trufie.

16,4 „Ca să nu grăiască...”: Augustin: „Să iasă din gura mea numai ce este spre lauda Ta.” ♦ În TM, primul stih („întru faptele oamenilor”) e dificil. Unii îl leagă de 3c („Gura mea n-a păcătuit întru faptele oamenilor” – Ravasi), alții, de ceea ce urmează („Pentru a plăti omului după cuvintele buzelor Tale...” – TOB). Targumul: „Am mustrat faptele oamenilor după cuvântul buzelor Tale.” ♦ „am păzit căi aspre”: TM are „m-am păzit de căile făcătorilor de rele”.

16,5 „Îndreptează...”: gr. καταρτίζω înseamnă „a potrivi”, „a îmbina” părțile așa încât să stea bine laolaltă și să rezulte un tot armonios. ♦ TM are „Păstrează pașii mei statomici...”.

16,6 „Eu am strigat pentru că Tu m-ai ascultat”: se exprimă experiența credinciosului a cărui rugăciune a fost întotdeauna ascultată, dar și o altă realitate spirituală: însăși rugăciunea manifestă bunăvoința lui Dumnezeu, căci fără El nu ar putea fi formulată. Hristos ne îndeamnă să ne rugăm cu această încredere (cf. Mc. 11,24). TM are „...Tu mă ascultă/mă vei asculta”.

16,7 „Minunate arată-Ți...”: gr. θαυμαστόω – „a face minunat”, „a arăta ca minunat”, „a preamări”.

16,8 „lumina ochilor”: *litt.* „pupila ochiului”. ♦ „sub acoperământul aripilor...”: cf. Mt. 23,37.

16,9 „sufletul”: gr. ψυχή în limbaj biblic echivalează ebr. *nepheş* care-l definește pe om sub aspect de ființă vie. Se poate traduce și cu „viață”.

16,10 „în grăsimea lor s-au închis”: *litt.* „grăsimea lor și-au închis-o”, care traduce exact expresia din ebraică. Origen interpretează expresia ca desemnând orgoliul, Atanasie, ca referindu-se la prosperitatea arogantă a celor răi.

¹¹ Cei ce mă alungau acum m-au împresurat,
ochii lor și-au ațintit ca să [mă] aștearnă la pământ.

¹² Pânditu-m-au ca leul gata de vânatoare,
ca puiul de leu ce locuiește în ascunzișuri.

¹³ Scoală-Te, Doamne! Ieși în calea lor și-i împiedică,
izbăvește sufletul meu de cel nelegiuit,
sabia Ta, de dușmanii mâinii Tale.

¹⁴ Doamne, de cei puțini de pe pământ
desparte-i în viața lor!
Din cele ascunse ale Tale s-au umplut pântecul lor;
s-au săturat cu fiii
și au lăsat rămășițe pruncilor lor.

¹⁵ Eu însă întru dreptate mă voi arăta feței Tale,
sătura-mă-voi când se va arăta slava Ta.

16,12 „Pânditu-m-au ca leul”: TM are *litt.* „asemenea leului”.

16,13 „izbăvește... mâinii Tale”: versetul e mai scurt în TM: „Cu sabia Ta izbăvește-mă de cel nelegiuit.” ♦ „sabia Ta, de...”: Brenton interpretează: „Scoate sabia Ta din pricina...”. ♦ În „sabia Ta”, Ieronim vede un simbol al lui Hristos Judecătorul.

16,14 Versetul este dintre cele mai dificile, atât în TM, cât și în LXX. ♦ „de cei puțini...”: gr. ὀλιγῶν (Rahlfs); ms. *Vaticanus* are ὀπολύων, la fel de dificil („care nimicești”? – cf. Mortari, Brenton). ♦ „desparte-i”: presupune ebr. *hal'qēm* în loc de TM *hel'qām*, „partea lor”. În TM textul e dificil și traducerea sunt interpretative: „Nimicește-i cu mâna Ta, YHWH, nimicește-i din lumea aceasta, din partea lor între cei vii” sau „Alungă-i, YHWH, cu mâna Ta din partea lor din lume!”. ♦ „Din cele ascunse”: TM are „din cămările/comorile/tainițele”. ♦ „s-au umplut... s-au săturat... au lăsat”: TM are „umple... să se sature... să lase”. Psalmistul pare a-i spune lui Dumnezeu că poate să le dea celor răi toate bunurile materiale din belșug; el nu are altă dorință decât pe Dumnezeu însuși (cf. și Atanasie). ♦ „cu fiii”: ms. *Alexandrinus*, urmat de Rahlfs și de majoritatea comentatorilor, are υἱῶν, nearticulat: unii Părinți au înțeles expresia ca pe o referire la canibalism, după blestemul din Lev. 26,29. Origen (ed. Pitra) interpretează, mai rezonabil, că e vorba de nerecunoștința celor care au primit de la Domnul, din belșug, bunuri și fii (atunci s-ar traduce „de fii”, cf. Biblia de la Blaj); se poate înțelege însă că belșugul de bunuri a fost suficient pentru mai multe generații. *Vaticanus* și *textus receptus* au βεῖτων, *litt.* „porcării”, „lucruri spurcate”.

16,15 În TM versetul este: „Eu însă întru dreptate voi privi fața Ta, sătura-mă-voi când voi vedea, la trezire, chipul Tău.” „Chipul”: ebr. *l'mūnāh*, termen rezervat pentru a desemna înfățișarea pe care o ia Dumnezeu în teofanii pentru a putea fi perceput de om. S-a considerat că aici psalmul exprimă o intuiție puternică privind învierea morților (cf. și Apoc. 22,4). Traducătorii LXX au atenuat textul, ca și în alte locuri, din scrupul teologic, evitând să spună că omul l-ar putea vedea pe Dumnezeu față către față.

16,15b Cf. Col. 3,4.

17

¹ Pentru sfârșit; al lui David, slujitorul Domnului,
care a grăit către Domnul cuvintele acestei cântări
în ziua în care Domnul l-a eliberat din mâna tuturor vrăjmașilor lui
și din mâna lui Saul;

² și a zis:

Iubi-Te-voi, Doamne, tăria mea!

³ Domnul este întărirea mea și scăparea mea și eliberatorul meu,
Dumnezeu meu, ajutorul meu, și voi nădăjdui în El,
pavăza mea și puterea mântuirii mele și ocrotitorul meu.

⁴ Lăudând, Îl voi chema în ajutor pe Domnul
și de vrăjmașii mei voi fi izbăvit.

17 La origine este, poate, o ilustrare a destinului lui David, căruia Dumnezeu îi dă biruință asupra dușmanilor. Este o cântare de aducere de mulțumire (vv. 5-28) precum și un cânt regesc de biruință (vv. 29-51). A fost, firește, reactualizat în diverse epoci. Sunt schițate profetic trăsăturile Regelui-Mesia, biruitor peste puterile răului. După Chiril al Alexandriei, într-o interpretare spirituală, cei care cred în Hristos îi aduc această cântare pentru că i-a eliberat de dușmani, adică de „stăpânitorul lumii acesteia”. Psalmul e rostit și de Hristos, care se exprimă în grai omenesc: se referă la coborârea din ceruri a Fiului Unul-născut, la înălțarea Sa, la biruința asupra diavolilor și la chemarea neamurilor. ♦ Text aproape identic cu psalmul din 2Rg. 22,1-51. Am avut în vedere traducerea identică a pasajelor identice (cu mici diferențe, din motive stilistice) și marcarea deosebiri- rilor. În TM, deosebirile dintre cele două texte sunt mult mai puține.

17,1 „Pentru sfârșit”: TM are „Pentru mai-marele cântăreților”, restul titlului fiind același ca în LXX. ♦ „slujitorul”: gr. παῖς, „copil” și „slujitor”, cu o conotație mai familiară, diferit de δοῦλος, „rob”, ca și de οἰκέτης, „servitor (născut) în casă”. Euthymios Zigabenos observă că David preferă să se numească παῖς mai degrabă decât „rege” sau „profet”, termenul însemnând în același timp „slujitor credincios” și „fiu preaiubit”.

17,2 „Iubi-Te-voi...”: TM are 'er^hhām^hkhā: verbul denominativ rāham, „a iubi, a fi compătimitor”, de la rehem, „uter”, are conotația iubirii materne, necondiționate și sensibile. Este folosit de obicei pentru iubirea lui Dumnezeu față de om; aici este singurul caz în care exprimă iubirea omului față de Dumnezeu.

17,3 „întărirea mea și scăparea mea”: TM are „stânca mea și cetatea mea întărită”. ♦ „puterea mântuirii”: litt. „cornul mântuirii” (calc semantic după ebraică, ce se regăsește și în cântarea lui Zaharia, din Lc. 1,69). Cornul de animal ca metaforă pentru putere este răspândit în tot Orientul Mijlociu precum și în Egipt. Unii zei sunt reprezentați cu diademe împodobite cu coarne. Și aici, poezia biblică îl demitizează, transformându-l în metaforă pentru puterea salvatoare a lui Dumnezeu și pentru tăria pe care El o dă omului.

- ⁵ Mă cuprinseseră chinurile morții,
 suvoaiele nelegiurii năvăliseră asupra mea,
⁶ chinurile iadului mă împresuraseră,
 s-au năpustit asupra mea laturile morții.
⁷ În restriștea mea, L-am chemat pe Domnul
 și către Dumnezeuul meu am strigat;
 El a auzit din templul Său cel sfânt glasul meu
 și strigarea mea dinaintea Lui va ajunge la urechile Lui.
⁸ Clătinatu-s-a și s-a cutremurat pământul
 și temeliile munților s-au zdruncinat,
 clătinatu-s-au căci S-a mâniat pe ele Dumnezeu.
⁹ S-a ridicat fum de mânia Lui
 și foc de la fața Lui a pârjolit,
 cărbuni s-au aprins de la El.
¹⁰ Plecat-a cerurile și S-a coborât
 și negură [era] sub picioarele Lui.
¹¹ Suitu-S-a pe heruvimi și Și-a luat zborul,
 a zburat pe aripile vântului.
¹² Și-a pus bezna ascunziș;
 jur împrejurul Lui, cortul Lui,
 apă întunecată în norii văzduhului.

17,5 „chinurile”: gr. *ὀδύνας*, *litt.* „durerile nașterii”. TM are „funiile”, emendat de unii traducători, după pasajele paralele din 2Rg. și din Fp. 2,24, „talazurile morții”. ♦ „suvoaiele nelegiurii”: TM are „suvoaiele lui *B^elīya 'al*”.

17,6 „chinurile”: TM are „funiile”.

17,8-12 Termenii manifestării cosmice a lui Dumnezeu amintesc de teofania de pe Sinai (Ex. 19,16 și urm.). Pasajul a influențat descrierea tulburării cosmosului la moartea lui Hristos precum și pasajele apocaliptice din evangheliile sinoptice (e.g. Mt. 27,45.51; Mc. 15,23; Lc. 23,44).

17,9 „de mânia Lui... de la fața Lui”: TM are „din nările Lui... din gura Lui”. În ebr., nările care freamătă exprimă mânia; ca de multe ori, și aici, LXX evită antropomorfismele.

17,10 Cf. Is. 64,1-3.

17,11 Cf. Iez. 1; 9,3; 11,22. Imaginea are ca punct de plecare chivotul străjuit de cei doi heruvimi.

17,12 „cortul Lui”: Origen scrie că, în VT, când se revelează, Dumnezeu se ascunde în nor; „cortul” este și trupul lui Hristos. Grigore din Nazianz (*Orationes*, 28, PG 35): „Întunericul este și opacitatea noastră, pentru că suntem greoi la inimă.”

¹³ De strălucirea dinaintea Lui s-au dat la o parte norii,
grindină și cărbuni de foc.

¹⁴ Și a tunat din cer Domnul,
Cel Preaînalt a dat glas.

¹⁵ A trimis sulite și i-a risipit,
înmulțit-a fulgere și i-a cutremurat;

¹⁶ arătat-s-au izvoarele apelor
și au ieșit la iveală temeliile lumii
de certarea Ta, Doamne,
de viforul suflării mâniei Tale.

¹⁷ Trimis-a din înălțime și m-a luat,
m-a luat la Sine din apele multe.

¹⁸ Mă va elibera de dușmanii mei cei puternici
și de cei ce mă urăsc, căci s-au întărit peste mine.

¹⁹ S-au năpustit asupra-mi în ziua necazului meu,
dar Domnul mi-a fost sprijinitor.

²⁰ M-a scos la loc larg,
mă va izbăvi, căci m-a voit.

[Mă va elibera de dușmanii cei puternici
și de cei care mă urăsc.]

²¹ Îmi va răsplăti Domnul după dreptatea mea
și după curăția mâinilor mele îmi va da răsplată,

²² căci am păzit căile Domnului

și n-am săvârșit nelegiuire departe de Dumnezeu meu,

²³ căci toate rânduielele Lui sunt înaintea mea

și îndreptările Lui nu le-am depărtat de la mine.

²⁴ Și voi fi fără prihană cu El

17,14 În TM, la sfârșitul versetului, se repetă 13b („grindină...”).

17,16 „izvoarele”: TM are „albiile”. ♦ „mâniei”: TM are din nou „nărilor”.

17,17 „Trimis-a din înălțime”: Origen vede aici prevestirea răscumpărării. În prezent nu suntem eliberați de toate relele, dar, cu ajutorul lui Dumnezeu, le îndurăm cu dragă inimă.

17,20 „m-a voit”: TM are „își află desfătarea în mine”. Iubirea gratuită și liberă a lui Dumnezeu e cauza unică a mântuirii. ♦ „[Mă va elibera... mă urăsc.]”: pasajul e propus spre eliminare (între croșete) de Rahlfs și omis în textul paralel din 2Rg. Este un dublet prescurtat al v. 18.

17,24 În TM verbele sunt la perfect: răsplata divină apare ca o consecință directă a purtării bune a omului. ♦ „nelegiuire”: *litt.* „nelegiuirea mea”. ♦ Pentru Origen, Cel Neprihănit prin excelență este Hristos.

și mă voi păzi de nelegiuire;
²⁵ și îmi va răsplăti Domnul după dreptatea mea
 și după curăția mâinilor mele înaintea ochilor Săi.
²⁶ Cu omul pios Te vei purta cu pietate
 și cu omul nevinovat vei fi nevinovat.
²⁷ Cu cel ales, ales vei fi,
 dar cu cel viclean vei fi iscusit.
²⁸ Căci Tu poporul cel smerit îl vei mântui
 și ochii celor trufași îi vei smeri,
²⁹ fiindcă Tu vei lumina lampa mea, Doamne;
 Dumnezeuul meu, Tu îmi vei lumina întunericul.
³⁰ Căci în Tine voi fi izbăvit din încercare
 și întru Dumnezeuul meu voi trece zidul.
³¹ Dumnezeuul meu, neprihănită este calea Sa,
 cuvintele Domnului sunt lămurite în foc,
 El este pavază pentru toți cei care nădăjduiesc în El.

17,26 „...pios (gr. ὅσιος), Te vei purta cu pietate (gr. ὀσιωθήσῃ)”: în limbaj biblic, ὀσιος, referitor la om, înseamnă „pios, evlavios, credincios”, iar referitor la Dumnezeu, „sfânt, curat”, dar are și o conotație de bunăvoință, grijă, cf. lat. *pius*.

17,27 „ales”: TM are „curat” ♦ „cu cel viclean vci fi iscusit”: cf. Lev. 26,24.

17,29 După Origen, Dumnezeu este Cel care luminează ochiul; în om este și o parte de întuneric, dar Dumnezeu o luminează și pe aceasta pentru cel drept. Cei a căror lampă este luminată de Dumnezeu sunt cufundați în lumina adevărului și-și împlinesc toate faptele în această lumină, pentru a vedea limpede. Atunci și întunericul este luminat. ♦ Chiril al Alexandriei: „Psalmistul se referă la Cuvântul lui Dumnezeu, care este Lumina cea adevărată” (*In Ioan.* 1,8, PG 73,112).

17,30 „voi fi izbăvit din încercare”: gr. περιετήριον înseamnă „încercare” (de la περιάω), dar și „ceată de pirai” (de la περιόρης), sens preferat de TOB, nota *ad loc*. TM are „alerg în pâlc de pradă”, text controversat, adesea emendat după 2Rg. 22,30, „pătrund în incintă”/„sar peste șanț”. ♦ „Zidul” este cel al dușmăniei, ridicat de păcat, pe care l-a surpat Hristos (Origen, Augustin, Ieronim, trimițând la Ef. 2,14).

17,31 „lămurite în foc”: gr. πεπρωμένα – „aprinse, înflăcărate”, „curățite/lămurite în foc”, „încercate prin foc” (cf. și Ps. 118,140). Origen preferă interpretarea „înflăcărate” și comentează într-un pasaj țesut din texte biblice: «Oare nu ardea inima în noi când ne vorbea...» (Lc. 24,32). Și ei sunt «în Duh arzând» (Rom. 12,11) și nu primesc nici un foc străin (cf. Lev. 10,1) de Dumnezeu, care este în săgețile celui rău (cf. Ps. 119,4). Dar Domnul, care a spus: «Foc am venit să arunc pe pământ», avea cuvinte înflăcărate; de aceea zice: «și ce voiesc decât să fie deja aprins?» (Lc. 12,49)” (*apud* Mortari, nota *ad loc.*).

³² Căci cine este Dumnezeu, afară de Domnul?

Cine este Dumnezeu, afară de Dumnezeul nostru?

³³ Dumnezeu, Cel ce mă încinge cu tărie

și a făcut neprihănită calea mea,

³⁴ Cel ce a alcătuit picioarele mele ca ale cerbului

și pe înălțimi mă așază,

³⁵ El învață mâinile mele la război

și Tu ai făcut arc de aramă brațele mele,

³⁶ mi-ai dat pavăza mântuirii mele

și dreapta Ta m-a sprijinit,

certarea Ta m-a îndreptat până la capăt

și certarea Ta aceasta mă va învăța.

³⁷ Lărgit-ai pașii mei sub mine

și n-au slăbit tălpile mele.

³⁸ Îi voi urmări pe vrăjmașii mei și-i voi ajunge

și nu mă voi întoarce până ce nu se vor mistui;

³⁹ îi voi izbi și nu vor putea să stea,

vor cădea sub picioarele mele.

⁴⁰ Tu m-ai încins cu tărie pentru război,

piedică le-ai pus tuturor celor care se ridicau împotriva mea, sub mine.

17,32a Origen parafrazează: „Cine este Dumnezeu, dacă nu Hristos?”

17,32b „Cine este Dumnezeu”: TM are „Cine e Stâncă”. Aceeași echivalare și la v. 47.

17,34b Augustin, Ieronim: „Gândul meu, speranța mea sunt în ceruri.”

17,35a În descrierile bătăliei victorioase, psalmul amintește de unele imnuri egiptene. Aici, versetul poate fi ilustrat cu o pictură egipteană care îl reprezintă pe zeul Seth învățându-l pe faraonul Tutmosis să tragă cu arcul (S. Mowinckel, *The Psalms in Israel Worship*, I, p. 72, *apud* Ravasi, I, p. 321). Și imaginile sumbre au paralele în mitologiile ugaritică sau babiloniană; e interesant cum psalmul le demitizează, raportându-le metaforic la unicul Dumnezeu.

17,35b TM are „și brațele mele întind arcul de aramă”. ♦ Lui Ilarie, „arc de aramă brațele mele” îi sugerează brațele lui Iisus pe cruce (*In Ps. 143*, v. 3.).

17,36 „certarea Ta”: TM are *'an'wath'khā*, interpretat fie ca „grija Ta”, fie ca „smerenia Ta”; Ieronim și Aquila: „blândețea/bunăvoința Ta”; Targumul: „cuvântul Tău”. ♦ „m-a îndreptat... mă va învăța”: TM este mai scurt: „m-a spirit”.

17,37 „tălpile”: TM are „gleznele”.

17,39 „nu vor putea să stea, vor cădea...”: pentru Ieronim, aceasta poate să însemne că vor înceta să săvârșească fărâdelegea. Vor cădea, poate, călcați în picioare ca un dușman învins, dar, poate, vor cădea pentru a-L adora pe Dumnezeu. Beda: „Nu vor putea rezista Duhului înțelepciunii [...] nu mai sunt dușmani.”

- ⁴¹ Pe vrăjmașii mei i-ai făcut să dea dosul
și pe cei care mă urăsc i-ai nimicuit.
- ⁴² Ei au strigat, dar nu aveau izbăvitor,
spre Domnul, dar nu le-a dat ascultare.
- ⁴³ Îi voi mărunți ca pulberea în bătaia vântului,
ca pe noroiul ulițelor îi voi subția.
- ⁴⁴ Tu mă vei izbăvi de răzvrătirea poporului,
mă vei așeza în fruntea neamurilor:
popor pe care nu l-am cunoscut mi s-a supus,
- ⁴⁵ cu luare aminte mi-a dat ascultare,
fiii străinilor m-au lingușit,
- ⁴⁶ fiii străinilor și-au pierdut vîlga
[s-au abătut] schiopătând de pe cărările lor.
- ⁴⁷ Viu este Domnul și binecuvântat Dumnezeuul meu,
înălțat fie Dumnezeuul mântuirii mele!
- ⁴⁸ Dumnezeu Cel care îmi dă răzbunările
și mi-a supus popoarele sub mine,
- ⁴⁹ Cel ce m-a izbăvit de dușmanii mei aprigi;
de la potrivnicii mei mă vei înălța,
de omul nedrept mă vei izbăvi.
- ⁵⁰ De aceea Te voi preamări printre neamuri, Doamne,
și Numelui Tău îi voi cânta:
- ⁵¹ El mărește izbăvirile regelui Său
și Își arată îndurarea către unsul Său,
către David și seminția lui până în veac.

17,41 „să dea dosul”: gr. ἔδωκάς μοι νότον poate însemna și „mi i-ai dat la spate”. Ieronim și Beda interpretează „i-ai făcut să mă urmeze”.

17,44c Augustin: „Este poporul păgânilor pe care, spune Hristos, nu l-am cercetat la venirea Mea, nu M-a văzut cu ochii lui, dar i-a primit pe trimișii Mei și le-a dat ascultare.”

17,45 „cu luare aminte”: gr. εἰς ἀκοήν ὀπίου, *litt.* „la auzul urechii”. ♦ „fiii străinilor”: *litt.* „fiii străini”.

17,47 Ieronim referă acest verset la învierea lui Hristos.

17,50 Cf. Rom. 15,9. ♦ „Te voi preamări”, gr. ἐξομολογήσομαι: cf. nota la 6,6.

17,51 „El mărește... Își arată...”: gr. are participii, pe care le-am tradus cu persoana a treia, după logica textului.

18

- ¹ Pentru sfârșit; psalm al lui David.
² Cerurile povestesc slava lui Dumnezeu
iar lucrarea mâinilor Sale o vestește tăria:
³ ziua îi revarsă zilei cuvânt
și noaptea îi dă de știre nopții.
⁴ Nu sunt graiuri, nici cuvinte
ale căror glasuri să nu se audă:
⁵ pe tot pământul s-a răspândit sunetul lor

18 Psalmul este o aducere de mulțumire lui Dumnezeu pentru că S-a făcut cunoscut omului prin natură și prin Lege. Chiril al Alexandriei spune: „Dumnezeu S-a făcut cunoscut prin trei revelații: legea naturii create (frumusețea și ordinea ei), revelație cosmică ce ne face să-L cunoaștem pe Creator (cf. Înț. 13,1-5; Rom. 1,19), Legea scrisă, dată prin Moise, care aduce în plus porunca iubirii și precizările morale și Legea spirituală, a Evangheliei, care le desăvârșește pe primele două (cf. Mt. 5,17).” Qimhi subliniază paralelismul: „După cum cerul, soarele și stelele manifestă și povestesc slava și înțelepciunea lui Dumnezeu, la fel fac Tora și preceptele pe care El le-a dat poporului Său Israel; după cum cerul și soarele sunt binefăcătoare pentru lume și lumea dăinuie datorită lor, la fel face Tora, care e desăvârșită și înviorează sufletul.”

18,1 TM are „Pentru mai-marele cântăreților. Psalm al lui David”.

18,2 „Cerurile”, gr. οὐρανοί: pluralul redă dualul ebr. *šamayim*. ♦ „povestesc”: gr. διηγοῦμαι înseamnă „a povesti, a expune (pe larg)”. ♦ „tăria”: gr. στερεώμα traduce ebr. *rāqia*. După o cosmologie arhaică, bolta cerului e tare și desparte lumea văzută de „apele cele mai presus de ceruri”. Cf. rom. „tăria cerului”. ♦ Pentru Grigore al Nyssei, David arată că a înțeles muzica cerului și a stelelor, imnul ritmat de mișcare și repaos, unde repaosul strălucește în mișcare, unde mișcarea neconținută strălucește în imuabil. Aceasta este muzica adevărată și primordială, care le precedă pe celelalte, în armonia universală. Lumea întreagă este o muzică al cărei Autor și Interpret este Dumnezeu (cap. III).

18,3 „revarsă”: gr. ἐρεύομαι, lat. *ructare*, „a răgâi”, „a scuipa”, se poate folosi, la figurat, de ex. despre valurile care se sparg cu spumă. ♦ „dă de știre”: gr. ἀναγγέλλει γινώσκω, lit. „vestește cunoaștere”. TM are *y^hawweh dā'ath*: vb. *HWH* (doar la forma *pi'el*), poetic, tardiv, „a spune, a declara, a face cunoscut”.

18,4 „graiuri”: gr. λαλιá, „vorbi, conversație; fel de a vorbi, dialect”. ♦ „glasuri”: gr. φωνή, „glas [de om], sunet, strigăt; vorbire”. La v. 5 apare φθόγγος, „sunet (în general)”. ♦ TM are „Nu sunt graiuri și nu sunt cuvinte; nu se aude glasul lor” — e vorba de tăcerea astrilor/a cosmosului (concepție asiriană): se subînțelege apoi: (totuși) vestea s-a răspândit peste tot. Versiunile, traducând cu o subordonată relativă („ale căror glasuri”), au înțeles, dimpotrivă, că glasurile cosmosului se aud peste tot.

18,5 Citat în Rom. 10,18. ♦ „lumii”: gr. οἰκουμένη, „lumea (locuită)”. ♦ „În soare”: TM are „Pentru soare acolo [Dumnezeu a așezat] cort în ele” (i.e. în ceruri/la marginile lumii).

și până la marginile lumii cuvintele lor.

În soare Și-a pus [Dumnezeu] cortul Său;

⁶ iar el, precum un mire ce iese din iatac

se va bucura ca un voinic să-și străbată calea în fugă.

⁷ Din înaltul cerului ieșirea lui,

și sosirea lui până în înaltul cerului

și nu se va putea ascunde nimeni de dogoarea lui.

⁸ Legea Domnului e fără prihană, înviorând sufletele;

mărturia Domnului e vrednică de crezare, înțeleptînd pruncii.

În Orientul Antic, soarele era simbolul dreptății, ceea ce fundamentează legătura dintre cele două părți ale psalmului (BJ). Expresia „Soarele dreptății” (Mal. 3,20) a fost interpretată mesianic (v. mai ales liturgia Crăciunului, în riturile bizantin și latin). Rupert din Deutz (*De Op. Spir. Sancti*, SC 131, p. 97) dă pasajului o interpretare mariologică: iatacul nupțial din care iese mirele e sânul, inima Fecioarei Neprihănite.

18,6 „iar el”: i.e. soarele. ♦ „iatac”: gr. ἐκ παστοῦ αὐτοῦ, *litt.* „din iatacul său”; este un cuvânt rar, mai frecvent fiind παστός, „iatac, cameră nupțială”. ♦ „se va bucura”: gr. ἀγαλλιάομαι înseamnă „a fi cuprins de mare bucurie, a tresălta de bucurie”. ♦ „voinic”: gr. γίγας redă ebr. *gibbōr*, „viteaz”.

18,7 „Din înaltul... până în înaltul...”: TM are „de la marginea ... la marginea cealaltă”. LXX transpune imaginea pe verticală. Mersul soarelui care iese din înaltul cerului și se întoarce în înaltul cerului a fost văzut ca o figură a lui Hristos, care pornește de la Tatăl, se întoarce la El și va veni din nou (Iustin, *Dial.* 64,8).

18,7c Ieronim interpretează spiritual: la împărțirea harurilor, nu este nimeni care să nu primească ceva.

18,8-15 Legea lui Dumnezeu e privită cu recunoștință, ca un dar neasemuit făcut omului spre a putea ajunge la împlinire. Importanța ei se manifestă într-o sinonimie bogată (v. mai ales Ps. 118):

18 LXX	19 TM	118 LXX	119 TM	Rom.
νόμος v. 8	<i>tōrāh</i>	νόμος v. 18b	<i>tōrāh</i>	Lege
μαρτυρία v. 8	<i>'ēdhūth</i>	μαρτυρία v. 14	<i>'ēdhūth</i>	mărturie
δικαιώματα v. 9	<i>piqqūdhīm</i>	δικαιώματα v. 5	<i>huqqīm</i>	îndreptări/rânduieli
ἐντολή v. 9	<i>miṣ'wāh</i>	ἐντολή vv. 4, 6, 15	<i>miṣ'wāh</i>	poruncă
			<i>piqqūdhīm</i>	
κρίματα v. 10b	<i>miṣ'paṭīm</i>	κρίματα v. 7b	<i>miṣ'paṭīm</i>	judecăți/hotărâri

„Legea” în accepție biblică este, de fapt, o înțelepciune de viață care îi permite omului să ajungă la împlinire. ♦ Augustin spune: „Legea Domnului nu-l încovoiea pe om sub un jug de robie, ci prin ea sufletul se îndreaptă spontan spre imitarea lui Dumnezeu.”

18,8 „înviiorând”: gr. ἐπιστρέφω, *litt.* „a întoarce la loc/spre” – de aici, „a reface”. ♦ „Mărturia Domnului” cea „vrednică de crezare” este cea a lui Hristos, singurul care îl cunoaște pe Tatăl (Augustin). ♦ „pruncii”: TM are „cel neștiutor”.

⁹ Rânduieile Domnului sunt drepte, înveselind inima;
porunca Domnului strălucește până departe, luminând ochii;

¹⁰ Frica de Domnul e preacurată, dăinuind în vecii vecilor;
judecățile Lui sunt adevărate, toate sunt drepte deopotrivă,

¹¹ mai de dorit decât aurul și decât mulțime de nestemate,
mai dulci decât mierea și decât fagurele.

¹² Și robul Tău le păzește:

în păzirea lor e răsplată multă.

¹³ De greșeli cine își va da seama?

De cele ascunse ale mele curățește-mă

¹⁴ și de cele străine cruță-l pe slujitorul Tău:

dacă nu mă vor stăpâni, atunci voi fi fără prihană

și voi fi curățit de păcatul cel mare.

¹⁵ Și Îți vor fi plăcute cuvintele gurii mele

18,10 „Frica de Domnul e preacurată”: Augustin interpretează astfel: „Spre deosebire de frica servilă, care e teama de pedeapsă, cea curată, izvorâtă din iubire gratuită, se teme doar să nu fie despărțită de cel iubit; e neamestecată cu frica de oameni.” ♦ 10b e citat în Apoc. 16,7 și 19,2. ♦ „deopotrivă”, gr. ἐν τῷ αὐτό: *litt.* „în aceeași direcție, laolaltă, deopotrivă”. TM *ḵādh-qū yahd-dāw* e interpretat „[ne] învață toată dreptatea” (BCh), „mereu drepte” (BJ), „toate sunt drepte” (TOB). ♦ „Hotărârile lui Dumnezeu nu sunt discordante și în luptă între ele, ci sunt surori și convergente; nu există nici o contradicție între legile Mântuitorului.” (Chiril al Alexandriei)

18,11a Cf. Prov. 8,10-11,19; Iov 28,15-17. ♦ 11b: cf. Ps. 118,103b; Iez. 2,8 – 3,3; Apoc. 10, 8-11.

18,12 „le păzește”: TM are „își ia din ele învățătură”. ♦ 12b: însăși păzirea e o răsplată, faptul că poți ține poruncile e darul lui Dumnezeu (Augustin).

18,13 „greșeli”: gr. παραπτώματα, *litt.* „căderi pe alături”. ♦ „Cele ascunse” sunt greșelile ascunse de ceilalți sau chiar neștiute, neconștientizate de autorul lor.

18,14 „(de) cele străine”: gr. (ἀπό) τῶν ἄλλοτρίων. TM are (*miz*)zēdhīm, „(de) cele trufase”. După Augustin, păcatele „străine” sunt cele făcute la îndemnul altuia; diavolul a păcătuit din vina sa, Adam din vina altuia. ♦ „păcatul cel mare”: tot după Augustin, acesta este lepădarea de Dumnezeu, care vine din orgoliu.

18,15 „vor fi plăcute”: gr. ἔσονται εἰς εὐδοκίαν, *litt.* „vor fi spre plăcere”. Εὐδοκία (ebr. *vāḵōn*) este aici plăcerea, bucuria, desfătarea cu care privește Dumnezeu pe cineva, de ex. pe Slujitorul Său (Is. 42,1); εὐδοκεῖν, citat aprox. în Mt. 12,18 cu referire la Fiul; cf. și Mt. 3,16; Mc. 1,11. ♦ „ajutorul”: TM are „stânca”. ♦ „răscumpărătorul”, gr. λυτρωτής, ebr. *go'el*: la origine, ruda cea mai apropiată care trebuie să intervină în caz de criză, de ex. răzbunătorul sângelui, fratele mortului, care trebuie să se căsătorească cu văduva pentru „a-i ridica urmași” celui mort (legea leviratului), cel care trebuie să-și răscumpere ruda căzută în robie/ogorol înstrăinat etc. (cf. Ruth 2,20; cap. 4 și notele *ad loc.*).

și cugetarea inimii mele va fi neconținut dinaintea Ta,
Doamne, ajutorul meu și răscumpărătorul meu!

19

¹ Pentru sfârșit; psalm al lui David.

² Să te asculte Domnul în ziua strămtorării,
pavază să-ți fie Numele Dumnezeului lui Iacob!

³ Să-ți trimită ajutor din [lăcașul] sfânt
și din Sion să te întărească!

⁴ Să-Și amintească toată jertfa ta
și arderea de tot a ta să-I fie bine primită.

Oprire

⁵ Să-ți dea ție după inima ta
și toată voia ta s-o împlinească!

Apoi, în temelul Legământului, Dumnezeu e considerat *go'el*-ul poporului său. Grecii, apoi latinii preiau sensul cel mai inteligibil pentru ei: răscumpărarea sclavului (lat. *redimere, redemptor*).

19 Este un psalm regal: fie la sărbătoarea înscăunării, fie după o victorie în război, poporul se roagă pentru rege. În vreme ce păgânii se încred în puterea lor militară, Israel se întemeiază numai pe Dumnezeu, care îl ocrotește. Părinții dau o interpretare hristologică: această rugăciune e înălțată de corul îngerilor și al sfinților (Eusebiu); Hristos este regele, preotul, dar și jertfa (Ieronim).

19,1 „Pentru sfârșit”: TM are „Pentru mai-marele cântăreților”.

19,2 „Numele Dumnezeului lui Iacob”: desemnare arhaizantă, care amintește de numele divin „Cel puternic al lui Iacob” (Gen. 49,24; Is. 1,24).

19,3 „[lăcașul] sfânt”: expresia își află ecou în „cerul Său sfânt” (v. 7b). Între templul cereș și cel pământesc există o revărsare de viață și de sfințenie. Această idee stă la baza teologiei Templului elaborată de școala deuteronomistă (cf. 3Rg. 8, rugăciunea lui Solomon) și e o încercare de a ieși din aporia iscată de contradicția între transcendența cerească a lui Dumnezeu și „locuirea” Sa în Templul din Ierusalim, între infinitate și spațialitate sacră (cf. Ravasi, I, p. 375).

19,4 „să-I fie bine primită”: gr. *πρωτότω*, *lit.* „să o afle grasă”. Ieronim, adresând psalmul lui Hristos, interpretează că toate rugăciunile și jertfele oamenilor sunt cuprinse în rugăciunea și jertfa Lui.

19,5 „voia ta”: TM are „planul tău”. Eusebiu consideră că, de aici încolo, psalmul este profetic, referindu-se la Hristos. Pentru Atanasie, Augustin și alții, „voia” aceasta este planul de mântuire.

⁶ Bucura-ne-vom de mântuirea ta
și în Numele Dumnezeului nostru vom fi măriți;
împlinească Domnul toate cererile tale!

⁷ Acum știu că a izbăvit Domnul pe unsul Său;
îl va asculta din cerul Său sfânt.

Prin fapte puternice mântuiește dreapta Sa.

⁸ Unii în carele de luptă și alții în cai,
dar noi în Numele Domnului Dumnezeului nostru vom fi măriți.

⁹ Aceia s-au împiedicat și au căzut,
dar noi ne-am ridicat și am rămas în picioare.

¹⁰ Doamne, izbăvește-l pe regele Tău
și ne ascultă în orice zi Te vom chema!

20

¹ Pentru sfârșit; psalm al lui David.

² Doamne, întru puterea Ta se va veseli regele
și de mântuirea Ta se va bucura foarte.

³ Dorința sufletului său i-ai împlinit-o

19,6 „vom fi măriți”: TM are „vom înălța stindardul” – verb denominativ rar NDGL (de la ebr. *degel*, „steag, stindard”). Trad. LXX a citit probabil NGDL (de la *gādhōl*, „mare”). ♦ „cererile”: Ieronim le raportează la rugăciunea lui Iisus: „Preamărește-mă cu slava pe care am avut-o la Tine mai înainte de a fi lumea” (In. 17,5) și „păzește-i în Numele Tău pe aceia pe care mi i-ai dat” (cf. In. 17,11).

19,7 „unsul”: gr. *χριστός*, ebr. *māšīah*; cf. și nota la 2,2. ♦ „Prin fapte puternice mântuiește dreapta Sa”: *lit.* „În fapte puternice [e] mântuirea drepte Sale”.

19,8 „în Numele... vom fi măriți”: TM are „Numele... îl vom pomeni”.

19,9 „am rămas în picioare”: forma de pasiv a vb. gr. *ἀναρθώθημεν* sugerează că autorul acțiunii e Dumnezeu.

19,10b TM are: „Regele ne va răspunde în ziua în care îl vom chema.”

20 Psalm regal, structurat în două părți, urmate de antifoane corale (vv. 8 și 14). Datorită accentului său mesianic și eshatologic a fost aplicat în iudaism regelui mesianic, iar Părinții Bisericii l-au raportat la Hristos.

20,1 „Pentru sfârșit”: TM are „Pentru mai-marele cântăreților”.

20,2 „Profetul David vestește biruința deplină a Regelui care va fi urmașul său” (Eusebiu). Ieronim vede în acest Rege chipul lui Hristos, „Regele regilor și Domnul domnilor”.

20,3 „Dorința lui Hristos este ca și noi să fim una, după cum El și Tatăl una sunt.” (Ieronim)

și de voia buzelor sale nu l-ai lipsit.

Oprire

⁴ Că l-ai întâmpinat cu binecuvântările bunătații,
pus-ai pe capul lui coroană de nestemate.

⁵ Viață a cerut de la Tine și i-ai dat[-o],
lungime de zile în veacul veacului.

⁶ Mare este slava lui întru mântuirea Ta,
slavă și măreție vei pune asupra lui;

⁷ căci îi vei da binecuvântare în veacul veacului,
îl vei umple de bucurie cu fața Ta.

⁸ Căci regele nădăjduiește în Domnul
și întru mila Celui Preaînalt nicidecum nu se va clătina.

⁹ De i-ar afla mâna Ta pe toți dușmanii Tăi,
dreapta Ta de i-ar ajunge pe toți cei care Te urăsc!

¹⁰ Îi vei face ca pe un cuptor de foc la ceasul [arătării] feței Tale:

20,4 Cf. Apoc. 6,2. ♦ „nestemate”: *litt.* „piatră de preț”. TM are *pāz*, „aur curat”. ♦ „Dumnezeu este cununa lui Hristos, iar Hristos este cununa făpturii raționale.” (Origen)

20,5 „i-ai dat[-o]”: punctuație conform împărțirii stihurilor în ed. Rahlfs; alte variante leagă de stihul următor: „i-ai dat lungime...” ♦ „De ce a cerut Hristos viața, când era în prag de moarte? Pentru a vesti învierea Sa din morți.” (Irineu, *Dem. Ap.* 72)

20,6 Origen apropie acest verset de cuvintele Tatălui din In. 12,28, iar Ieronim, de cuvintele din „rugăciunea arhierescă” (In. 17,5). ♦ „slavă ... măreție”: gr. *δόξα... μεγαλοπρέπεια*, ebr. *hōdh* („strălucire, maiestate”)... *hādhār* („podoabă, cinstire”) sunt adesea în Biblie termeni care se atrag și care se referă la Dumnezeu (Ps. 145,5 TM etc.)

20,7 „îi vei da binecuvântare”: TM are *šīthēhū bh' rākhōth*, *litt.* „îl vei așeza [ca] binecuvântări” (cf. Gen. 12,2 TM, către Avraam: „vei fi binecuvântare”). ♦ „îl vei umple de bucurie”: gr. *εὐφρανεῖς αὐτὸν ἐν χαρῆι*, *litt.* „îl vei veseli întru bucurie”. ♦ „cu fața Ta”: „Fața Tatălui este Fiul: «Cine Mă vede pe Mine vede pe Tatăl» (In. 14,9)” (Symmachos, PG 16).

20,8 „nicidecum nu...”: am redat astfel gr. *οὐ μὴ* – negația cea mai puternică.

20,9-10a.11-13 Aceste versete, care par a se adresa regelui, lasă să se presupună, datorită limbajului eshatologic, că în textul ebraic primar se adresau lui *YHWH* (cf. BJ, nota *ad loc.*).

20,9 „De i-ar afla... pe”: gr. *litt.* „de-ar fi aflată... de către”. De aceea, Chiril al Alexandriei interpretează: „Dumnezeu se lasă găsit de către păcătos ca Judecător, iar de cel care își mărturisește păcatul, ca Mântuitor.” ♦ „de i-ar ajunge”: TM are „să-i găsească”. Ca de foarte multe ori, Ieronim interpretează pozitiv: bunătaatea lui Dumnezeu vrea să-i întoarcă spre Hristos pe dușmanii Săi, spre a-i mântui.

20,10 „îi vei face”: TM are „îl vei face”. ♦ „ceasul”: gr. *καιρός*, „momentul oportun pentru a face ceva”. ♦ „îi va zguduî”: TM are „îi va înghiți”. ♦ Eusebiu, ca și alți Părinți,

Domnul în mânia Sa îi va zgudui

și îi va mistui văpaia.

¹¹ Rodul lor îl vei nimici de pe pământ,

și sămânța lor, dintre fiii oamenilor.

¹² Pentru că au revărsat către Tine rele,
au urzit un plan, dar nu-l vor putea înfăptui.

¹³ Căci Tu îi vei da la spate,

[dar] celor rămași ai Tăi le vei întări fața.

¹⁴ Înalță-Te, Doamne, întru puterea Ta;

cânta-vom și vom lăuda faptele puterii Tale.

21

¹ Pentru sfârșit, despre ajutorul de dimineată; psalm al lui David.

referă versetul la ziua Judecării; Augustin precizează că dușmanii vor fi arși lăuntric de judecata conștiinței lor. Ieronim: „Văpaia va mistui păcatele oamenilor.” ♦ Focul este un simbol care are cel puțin patru dimensiuni în teologia VT: expresie a Dumnezeului transcendent, care totuși se manifestă omului (e.g. Gen. 15,7 și urm.); semn teofanic ce evocă mai ales legământul de la Sinai (Deut. 4,12; 5,5; 22,25); semn al „geloziei” lui Dumnezeu, care nu tolerează idolatria (Ex. 20,5); emblemă eshatologică a marelui foc purificator din „Ziua Domnului” (Am. 1,4-14; 2,2-5; Mal. 3,2; 4,1) (cf. Ravasi, I, p. 392).

20,13 „la spate” (sau „cu spatele”): text dificil; altă interpretare (cu altă separare a stihurilor decât în Rahlfs): „Îi vei face să dea dosul în cele rămase/din urmă ale Tale” (e.g. Brenton). După interpretarea lui Atanasie, întrucât cei care nu au inima curată nu pot vedea fața lui Dumnezeu, El Se lasă văzut de ei din spate, adică din faptele urmării Lui, ca să ajungă apoi să-I vadă fața. ♦ „le vei întări fața”: gr. ἐτοιμάζω, „a pregăti, a face să fie pregătit, a face să fie gata (de)” și chiar, uneori, „a face să fie ferm, a întări”.

20,14 „vom lăuda”: gr. ψάλλω traduce ebr. *zimmer*, „a cânta la un instrument cu coarde”, „a cânta din gură cu acompaniament de instrument cu coarde”. ♦ „faptele puterii”: gr. δυναστεῖα; pluralul se referă la faptele săvârșite cu putere.

21 Înrudit cu „cântările Slujitorului” (mai ales Is. 52,13 – 53,12), cu „confesiunile lui Ieremia” (15,15; 17,15; 20,7 sq.) și cu Cartea lui Iov, acest psalm, strigăt de suferință și de încredere a dreptului prigonit, pare a descrie anticipat pătimirea lui Hristos, dar și bucuria Învierii. E citat și analizat în întregime de Iustin (*Dial.* 98-106) și comentat pe larg de mulți alți Părinți, precum și de autori medievali și moderni. Pentru Eusebiu, e psalmul pătimirii și învierii, dar profetește și întemeierea Bisericii, chemată din toate neamurile. Exegeza iudaică, de la Qumran până la comentatorii medievali, vede în acest psalm biografia poporului evreu, prigonit în atâtea rânduri, în exiluri repetate, dar așteptând cu încredere izbăvirea mesianică (cf. Ravasi, I, pp. 399-400).

21,1 „Pentru sfârșit”: TM are „Pentru mai-marele cântăreților”. ♦ „despre ajutorul de dimineată”: Grigore al Nyssei (35) explică: noaptea simbolizează răul, dar ajutorul divin

² Dumnezeule, Dumnezeul meu, ia aminte la mine, de ce m-ai părăsit?
Departate sunt de mântuirea mea cuvintele greșelilor mele.

³ Dumnezeul meu, striga-voi ziua și nu vei auzi,
și noaptea, și nu-mi [va fi socotit] ca sminteală.

⁴ Dar Tu în cele sfinte locuiești, lauda lui Israel!

⁵ În Tine au nădăjduit părinții noștri,
au nădăjduit și Tu i-ai eliberat;

⁶ către Tine au strigat și au fost mântuiți,
în Tine au nădăjduit și n-au rămas de rușine.

⁷ Dar eu sunt vierme și nu om,
ocara omului și batjocura poporului.

⁸ Toți cei care m-au văzut au râs de mine,
au grăit din buze, și-au clătinat capul:

⁹ „A nădăjduit în Domnul: să-l elibereze,
să-l mântuiască, de vreme ce-l voiește!”

¹⁰ Căci Tu ești Cel care m-ai scos din pântece[le mamei],

ne dă zorii vieții virtuozose și astfel vom ajunge la biruință când vom fi părăsit faptele
întinericului. Targumul are: „pentru ajutorul/tăria jertfei neîncetate de dimineață”. TM
are „Pe Ciuta din zori”: se presupune că era titlul unei melodii cunoscute pe care se
putea cânta și acest psalm.

21,2 Cf. Mt. 27,46; Mc. 15,34. Evangheliile citează începutul psalmului în aramaică, nu
în ebraică, iar traducerea greacă pe care o dau alăturat nu este identică cu LXX. Aceasta
arată existența unei tradiții autonome străvechi transmise și în creștinismul palestinian
(cf. Ravasi, I, p. 410). ♦ „Dumnezeul meu... de ce m-ai părăsit”: angoasa părăsirii e
alăturată paradoxal cu familiaritatea și îndrăzneala manifestate prin pronumele posesiv
și prin întrebare. ♦ „ia aminte la mine”: nu apare în TM. ♦ „cuvintele”: gr. λόγος
înseamnă și „povestire, relatare”, și „socoteală, calcul”. ♦ Grigore din Nazianz comen-
tează: Hristos nu a fost părăsit de Tatăl, dar ia asupra Sa condiția omului: noi eram
părăsiți și disprețuiți și El ne-a răscumpărat luând asupra Sa păcatul nostru (cf. Or. 30,5,
PG 36,110). ♦ „cuvintele greșelilor mele”: TM are „cuvintele urletului meu”. ♦ 2b:
„Păcatele mele cască o prăpastie între angoasa mea și mântuire.” (Origen)

21,3 „nu-mi [va fi socotit] ca sminteală”: TM are „nu am liniște/odihnă”.

21,4 „în cele sfinte”: poate însemna și „între cei sfinți”. Unele mss. au „în cel sfânt” =
„în sanctuar”. ♦ În TM versetul este: „Dar Tu ești Cel Sfânt care locuiești, [Tu.] lauda lui
Israel.” Altă traducere posibilă: „...care locuiești întru laudele lui Israel!”

21,8 Cf. Mt. 27,39.

21,9 Cf. Mc. 15,29-31; Lc. 23,35. ♦ „il voiește”: TM are *hāphēṭ bō*, „și-a aflat desfătarea
în el”.

21,10 Eusebiu vede aici prevestirea Nașterii celei mai presus de fire a lui Hristos. Origen
compară Nașterea lui Hristos cu a lui Iacob, a lui Ieremia și a lui Ioan Botezătorul.

nădejdea mea de la pieptul maicii mele.

¹¹ Spre Tine fost-am aruncat cum m-am născut,
din sânul maicii mele Tu ești Dumnezeuul meu.

¹² Nu Te îndepărta de mine, căci se apropie restriștea
și n-are cine să mă ajute.

¹³ Înconjuratu-m-au juncani mulți,
tauri grași m-au împresurat;

¹⁴ căscat-au spre mine gura lor
ca leul ce răpește și răcnește.

¹⁵ Ca apa m-am vărsat
și s-au desfăcut toate oasele mele,
ajuns-a inima mea precum ceara ce se topește înlăuntrul meu.

¹⁶ Uscatu-s-a ca un vas de lut tăria mea,
limba mi s-a lipit de gâtlej
și în țărâna morții m-ai coborât.

¹⁷ Că m-au înconjurat câini mulți,
ceată de răufăcători m-a împresurat;
străpuns-au mâinile și picioarele mele,

¹⁸ numărat-au toate oasele mele,
iar ei m-au cercetat și m-au privit.

21,11 „cum m-am născut”: gr. ἐκ μήτρας, *litt.* „din uter”.

21,12 Cf. Mt. 26,46.

21,13 „juncani... tauri”: TM are „tauri... fiare puternice din Bāsān” (zonă din nordul Transiordaniei, cu pășuni bogate).

21,15 „Ca apa m-am vărsat”: Chiril al Alexandriei, interpretând hristologic, pune în legătură cu Flp. 2,7: ἐκὺτὸν ἐκέκωσεν..., *litt.* „s-a golit pe sine...”. ♦ „înlăuntrul meu”: *litt.* „în mijlocul pântecelui meu”. ♦ 15c: Chiril vede aici o expresie a compătimirii Învățătorului pentru durerea ucenicilor Săi.

21,16 Cf. In. 19,28. ♦ 16c-17 sunt citate de Irineu ca profeție a pătimirii lui Hristos (*Adv. Haer.* 4,20,8; 33,12 și *Dem. Ap.* 79). Ioan Damaschinul: „Cel care îl plâsmuise pe om din țărână e coborât în țărâna morții” (*Hom. 27 in Sabb. S.*, PG 96, 628).

21,17 „mulți”: nu apare în TM. ♦ „străpuns-au”: gr. ὀρύσσω are ca sens de bază „a săpa”, de unde, în *Psaltirea galicană* a lui Ieronim, *foderunt*; în TM, text dificil; în textul scris: „ca un leu”, interpretat în comentariile rabinice „m-au înconjurat cum înconjuri un leu”, sau „îmi frâng/îmi mușcă (mâinile și picioarele) precum leul”. Aquila, Symmachos și Ieronim (*Hebr.*): „mi-au legat” (cf. TOB, nota *ad loc.*).

21,18a TM are „Îmi pot număra toate oasele”. Augustin precizează: este descrierea exactă a unui trup răstignit.

- ¹⁹ Și-au împărțit veșmintele mele
și pentru cămașa mea au tras la sorți.
²⁰ Dar Tu, Doamne, nu-Ți întârzia ajutorul,
spre ocrotirea mea grăbește!
²¹ Scapă de sabie viața mea,
din laba câinelui, singura mea [avuție]!
²² Izbăvește-mă din gura leului
și de coarnele inorogilor pe mine, sârmanul!
²³ Voi povesti Numele Tău fraților mei,
în mijlocul adunării Îți voi cânta.
²⁴ Cei care vă temeți de Domnul, lăudați-L,
toată seminția lui Iacob, preamăriți-L!
Să se teamă de El toată seminția lui Israel!

21,19 Cf. Mt. 27,35; Mc. 15,24; Lc. 23,34; In. 19,23-24. ♦ 19b: „Cel care i-a acoperit pe protopărinții neamului omenesc cu tunici de piele e așezat de bunăvoie gol pe cruce, pentru ca noi să fim despuiți de firea pieritoare și să ne poată îmbrăca cu strălucirea nesticăciunii” (Ioan Damaschinul, *Hom. 24 in Sabb. S.*, PG 96, 624). După Efreim Sirul, cămașa nesfășiată este o imagine sublimă a credinței pe care apostolii au semănat-o în lume păstrând-o în integritatea ei (cf. *Immuri*, Lamy 1, 688).

21,20: „nu-Ți întârzia ajutorul”: TM are „nu Te depărta de mine”.

21,21 „viața”: vezi nota la 16,9. ♦ „singura mea”: gr. ἡ μονογενής, *litt.* „singurul născut” (de. ex. singurul copil din familie), aplicat în creștinism Fiului Unul-născut din Tatăl; ebr. *y^hhīdhāthī*, „unica mea”, folosit poetic pentru „viață”, unica avuție de neînlocuit a cuiva (BDB s.u.). Iustin pune în legătură pasajul cu strigătul lui Iisus din Lc. 23,46 („În mâinile Tale încredințez duhul Meu”).

21,22 „inorogi”, gr. *litt.* „unicorni”: TM are „tauri sălbatici”. În „animalul cu un singur corn”, Părinții au văzut aici și chipul diavolului: „Îl numește leu și câine și unicorn pe cel care are puterea morții” (Theodoret). ♦ „pe mine, sârmanul”: gr. ταπεινός, *litt.* „înjosire, smerenie”. TM are *'anīthānī*, „mi-ai răspuns”. LXX presupune ebr. *'anīyatī*.

21,23-27 Certitudinea psalmistului de a fi ascultat se exprimă, ca de multe alte ori, într-o aducere de mulțumire anticipată. Se întrevede în ea structura rugăciunii liturgice de mulțumire (*tōdāh*) (cf. Ravasi, I, p. 402).

21,23 „Voi povesti Numele Tău”: gr. διηγέομαι, „a relata, a descrie amănunțit, a explica pe larg”. Cf. In. 17,6; Evr. 2,12. Pentru Chiril al Alexandriei, Iisus afirmă și revelează nu numai existența Tatălui, ci și bunătatea și slava Lui. O face prin însăși ființa Sa: „Cine Mă vede pe Mine Îl vede pe Tatăl” (In. 14,9). ♦ „Îți voi cânta”: gr. ὑμνέω, *litt.* „a cânta laude/immuri”; TM are „te voi lăuda”: este prima apariție în Psaltire a verbului *hālal*, de la care vine și numele ebraic al Psaltirii (*T^hhillim*, *litt.* „Laude”). ♦ Origen: „De aici înainte, Hristos se roagă ca și cum ar fi deja înviat și rugăciunile pentru frații Săi, deja ascultate.”

²⁵ Căci El nu a disprețuit, nici nu a lepădat ruga săracului
și nici nu Și-a întors fața de la mine,
iar când strigam spre El, m-a ascultat.

²⁶ De la Tine e lauda mea în adunarea cea mare,
făgăduințele mele le voi împlini în fața celor ce se tem de El.

²⁷ Mânca-vor săracii și se vor sătura
și Îl vor lăuda pe Domnul cei care Îl caută;
vii vor fi inimile lor în veacul veacului!

²⁸ Își vor aminti și se vor întoarce la Domnul toate marginile pământului
și se vor închina în fața Ta toate semințiile neamurilor,

²⁹ căci a Domnului este împărăția
și El e stăpân peste neamuri.

³⁰ Au mâncat și s-au închinat toți grașii pământului,
în fața Lui se vor pleca toți cei care coboară în țărână.

Dar sufletul meu va trăi pentru El

³¹ și seminția mea Îi va sluji;

21,25 „ruga”: TM are „sărăcia/mizeria”. ♦ „de la mine... strigam... m-a ascultat”: TM are „de la el... striga... l-a ascultat”.

21,26a Atanasie pune versetul în legătură cu In. 12,28, iar Origen, cu 1Cor. 1,31.

21,27 „Mânca-vor săracii” trimite la jertfa de comuniune, în care o parte se ardea pentru Dumnezeu, iar o parte se mânca de cei ce o aduceau, sugerând o anume comensalitate cu divinitatea (cf. Ex. 24,9-11); în ritul bizantin, versetul este rostit ca rugăciune la masă. ♦ „vii vor fi”: TM are: „vii să fie...”. ♦ Numeroși Părinți au văzut aici o prevestire a Euharistiei. Pentru Atanasie, „săracii” sunt păgânii, care vor fi chemați și ei la mântuire.

21,28 „semințiile (neamurilor)”: gr. αἱ πατριαὶ (τῶν ἐθνῶν). Πατριαὶ, *lit.* „stirpe/moștenire părintească”, „popor”, „neam”, „familie”.

21,30-32 În TM textul e nesigur.

21,30 „Au mâncat” (după ebr. *’ākk’lū*): unii exegeți emendează în *’ak lō*, „doar Lui” (BJ). ♦ „grașii pământului”: expresia poate desemna personajele importante. În aram. și syr., „toți flămânzii...”. ♦ „Dar sufletul meu va trăi pentru El”: TM are *lit.* „și sufletul lui nu l-a păstrat în viață”, text dificil, care a cunoscut variate traduceri: „nimeni nu-și poate păstra viu sufletul” (KJV), „chiar și cel care nu-și poate păstra viața” (RSV), „nu i-a lăsat să trăiască” (TOB) etc. Unele mss. ebr. și LXX emendează textul în lumina credinței în învierea morților.

21,31 „seminția mea”: TM are „o seminție”. ♦ „se va vesti Domnului generația”: TM are: „Va fi vestit Stăpânul meu generației” (trad. conjecturală). ♦ „generația care vine”: multiple interpretări la Părinți: cei născuți din Înțelepciune (Origen); cei născuți din Duhul înfierii (Eusebiu); cei care nu sunt născuți din trup, ci de la Dumnezeu (Atanasie); poporul născut din credință (Augustin). ♦ „vor vesti”: TM are „vor veni și vor vesti”.

se va vesti Domnului generația care vine
și vor vesti dreptatea Lui
poporului ce se va naște: [acestea le-]a făcut Domnul.

22

¹ Psalm al lui David.

Domnul mă paște și nimic nu-mi va lipsi.

² La loc cu verdeață, acolo m-a sălășluit,

la apa odihnei m-a hrănit,

³ sufletul meu l-a întors.

M-a călăuzit pe cărările dreptății

pentru Numele Său.

⁴ Chiar de-aș umbla prin mijlocul umbrei morții,

♦ „a făcut Domnul”: TM are *lit.* „a făcut”. ♦ Apare aici motivul biblic al lanțului catehetic neîntrerupt care, trecând din generație în generație, constituie tradiția de credință (e.g. Deut. 6,7.20 și urm.; Ps. 77,5-7). În centrul acestui mesaj stau faptele minunate ale Domnului (cf. și Ravasi, I, p. 424).

22 Grija lui Dumnezeu pentru oameni e descrisă prin imaginea păstorului (vv. 1-4) și cea a ospățului mesianic (vv. 5-6). Apa, untdelemnul și vinul au fost văzute ca prefigurări ale Tainelor inițierii creștine (Botezul, Mirul, Euharistia). Psalmul era cântat de noii botezați în noaptea de Paști.

22,1 Tema „Dumnezeu-Păstorul poporului Său” e frecventă în profeti, în psalmi și este reluată în sens hristologic în NT (cf. Is. 40,11; Ier. 23,1-6; Iez. 34,11-16; In. 10; Apoc. 7,17). ♦ Chiril al Alexandriei și Atanasie văd în acest psalm expresia bucuriei păgânilor, pe care Bunul Păstor i-a călăuzit la pășunile Sale. ♦ „Iisus-Bunul Păstor” este una din cele mai vechi teme iconografice creștine, cf. M. Dulaey, *Des forêts de symboles. L'initiation chrétienne et la Bible (Ier-VIe siècles)*, Paris, 2001.

22,2 TM are: „În pășuni/pajiști proaspete mă așază/culcă, la apa odihnei mă călăuzește.” Pentru Chiril al Alexandriei, „locul cu verdeață” este raiul, de unde am căzut și unde Hristos ne-a „întors” (v. 3) ♦ „apa odihnei”: cf. In. 4,13; 7,37.

22,3 La Augustin și Ieronim, „cărările dreptății” reprezintă calea cea strâmtă a poruncilor. ♦ „pentru Numele Său”: nu pentru meritele noastre, ci pentru că Dumnezeu este bunătațe – cf. Iez. 20,9; 36,21-23.

22,4 „prin mijlocul umbrei morții”: TM are „prin valea umbrei morții”. Părinții au dat diferite interpretări. După Eusebiu, umbra morții este chipul morții – e vorba de moartea trupului, care este doar o imagine a morții adevărate, aceea a sufletului. Cine crede în Fiul lui Dumnezeu nu mai moare, ci a trecut de la moarte la viață și socotește că trece doar printr-o imagine a morții. După Beda, e vorba, poate, tocmai de neștiința în care suntem cufundați. ♦ „varga... toiagul”: pentru Atanasie sunt simboluri ale autorității învățătorului. Alții înțeleg că e vorba de mijloacele de îndreptare părintească (cf. Evr. 12,6).

nu mă voi teme de rele, căci Tu ești cu mine;
varga Ta și toiagul Tău, ele mi-au adus mângâiere.

⁵ Ai pregătit masă înaintea mea în fața celor ce mă asupresc;
uns-ai cu untdelemn capul meu
și paharul Tău îmbătător e minunat!

⁶ Și mila Ta mă va însoți în toate zilele vieții mele
și voi locui în casa Domnului întru zile îndelungate.

23

¹ Psalm al lui David pentru întâia zi a săptămânii.

22,5 „în fața”: gr. ἐξ ἐναντίας, „în fața, împotriva”. ♦ „uns-ai cu untdelemn capul meu”: obicei oriental de a da cinstire unui oaspete ungându-i capul cu ulei înmiresmat (cf. Ps. 91,11; 132,2; Lc. 7,46). ♦ „...îmbătător e minunat”: gr. μεθύσκον ὡς κρᾶτιστον se mai poate traduce „...îmbătător, cât e de minunat!”, „mă îmbată cât se poate de bine/precum cel mai bun [vin]”, sau (trad. tradițională) „mă adapă ca un puternic”; TM are „bine umplut/plin de se revarsă”. ♦ „Masa” pregătită e interpretată de Origen drept cunoașterea tainelor pe care Domnul le revelează prietenilor Săi. Majoritatea Părinților văd în această „masă” Taina Euharistiei. ♦ Pentru Grigore al Nyssei, Chiril al Ierusalimului, Grigore din Nazianz, ungerea cu untdelemn este σφραγίς, pecetea consacrării, amprenta lui Dumnezeu asupra omului (cf. Nesmy, *ad loc.*). ♦ Majoritatea Părinților văd în „pahar” imaginea potirului euharistic; pentru Grigore al Nyssei și Ciprian este și simbolul extazului.

22,6 „mila Ta”: TM are *tōbh wā hesedh*, „bunătate/bine și bunăvoință/milostivire”. ♦ Origen: „Această milă vie care te însoțește este Hristos însuși.” ♦ „voi locui... zile îndelungate”: *litt.* „lungime de zile”: ca și odihna sabbatului, e o figură a odihnei sfinților în veșnicie (Chiril al Alexandriei), în lumina cea fără de apus (Eusebiu).

23 Textul evocă o procesiune care înaintează spre sanctuar (sugerând, poate, aducerea chivotului). O primă parte (vv. 1-2) este o laudă adusă Creatorului. A doua parte, un dialog la intrarea în sanctuar, amintește modul în care trebuie să se înfățișeze omul înaintea lui Dumnezeu (vv. 3-6). Finalul aclamă, tot în dialog, intrarea glorioasă a lui Dumnezeu în lăcașul Său.

În tradiția creștină, acest psalm a fost referit la învierea și înălțarea lui Hristos sau la intrarea Lui în lume prin Întrupare. Socotit printre cei mai arhaici din liturgia ebraică, psalmul este amplu folosit și în cea creștină. Dialogul din final stă la originea „dramei” care se „joacă” de Paști, în ritul bizantin, înaintea ușilor bisericii, dramă având ca fundal îndepărtat literatura „coborării în iad” a lui Iisus pentru eliberarea sufletelor încâtușate (cf. 1Pt. 3,19; cf., de asemenea, celebra *Evanghelie a lui Nicodim*, cap. XVII-XXII). În context pascal creștin „căpeteniile” sunt căpeteniile iadului, iar „regele slavei”, cel care intră spre a mântui și lumea infernală („de jos”), este Iisus Hristos. (Cf. C. Bădiliță, *Evangheliile apocrife*, ed. a IV-a, Iași, 2005, pp. 179-219.)

Al Domnului este pământul și plinătatea lui,
lumea și toți cei care locuiesc în ea.

² El l-a întemeiat peste mări

și peste râuri l-a întocmit.

³ Cine se va sui în muntele Domnului

și cine va sta în locul cel sfânt al Lui?

⁴ Cel nevinovat cu mâinile și curat cu inima,

cel care nu și-a primit în zadar sufletul său

și nu s-a jurat cu vicleșug aproapei lui.

⁵ Acesta va primi binecuvântare de la Domnul

23,1 „Pentru întâia zi a săptămânii (*lit.* «...a sâmbetelor»)” a rămas traducerea tradițională, dar $\sigma\acute{\alpha}\beta\beta\omicron\tau\alpha$ înseamnă și „sâmbătă” la plural, și „săptămână”: e vorba de duminică. Această primă zi a fost pusă în legătură cu începutul creației. În TM, titlul psalmului este doar „Psalm al lui David”, dar tradiția talmudică raportează și ea acest psalm la „începuturi”, folosindu-l ca imn în sărbătoarea de început al anului (Talmud, *Ro'š haššānāh* 31a – *apud* Ravasi, I, p. 453). ♦ „plinătatea lui”: *cf.* Gen. 1,20.24-25 etc. ♦ „pământul... lumea”: gr. $\gamma\eta \dots \omicron\iota\kappa\omicron\upsilon\mu\acute{\epsilon}\nu\eta$ (*lit.* „lumea locuită”): TM are *'eref... tēbhēl* (*lit.* „uscatul”). În cosmologia antică a zoncii, pământul era imaginat ca o suprafață plană sprijinită pe stâlpi, peste apele adâncului, având deasupra „tăria” cerului, ca o boltă ce desparte văzduhul de „apele cele mai presus de ceruri” (vezi și Ps. 103). ♦ Versetul este citat în 1Cor. 10,26, precum și în *Păstorul* lui Hermas, 1,3,4, aici „pământul” fiind Biserica.

23,2 „l-a întocmit”: gr. $\eta\tau\omicron\iota\mu\alpha\sigma\epsilon\nu$, *lit.* „l-a făcut să fie gata, l-a pregătit” (*cf.* Gen. 1,9 – aluzie la despărțirea uscatului de ape). ♦ Ieronim vede aici și o imagine a Bisericii, întemeiată de Hristos peste schimbările timpului și întărită pe certitudinea credinței.

23,3 „muntele Domnului”: este vorba de Sion, culmea din Ierusalim pe care se afla Templul („locul cel sfânt”). Pentru Ieronim, este și Ierusalimul ceresc.

23,4 „Mâinile” și „inima” reprezintă fapta și intenția. Un ecou – în Mt. 5,8 („Fericiți cei curați cu inima...”); de altfel, Chiril al Alexandriei vede în vv. 4-5 o prevestire a cuvântării de pe munte a lui Hristos. ♦ Pentru Origen, „inima curată” simbolizează contemplația, iar „mâinile nevinovate”, viața activă a creștinului. ♦ „nu și-a primit în zadar sufletul”: altă traducere posibilă: „nu și-a îndreptat sufletul spre deșertăciune” (termen frecvent pentru a desemna idolii). TM are un text dificil, interpretat de unii traducători „care nu tinde spre rău”. ♦ „nevinovat... curat... nu s-a jurat cu vicleșug”: după Augustin, există o armonie între simplitatea lui Dumnezeu, care nu se schimbă, și simplitatea omului care nu e cu două fețe. ♦ Personajul desăvârșit descris aici a fost identificat de *midraș* cu Moise, cu Avraam, sau cu Iacob, marii slujitori și prieteni ai lui Dumnezeu; tradiția creștină l-a identificat în el pe Hristos, modelul omului care vrea să se apropie de Dumnezeu.

23,5 „milostivire”: TM are *f dhāqāh*, „dreptate” – în sensul biblic de trăire după voința lui Dumnezeu.

și milostivire de la Dumnezeu, mântuitorul său.

⁶ Acesta este neamul celor care-L caută,
al celor ce caută fața Dumnezeului lui Iacob.

Oprire

⁷ Ridicați, căpetenii, porțile voastre,
ridicați-vă, porți veșnice,
și va intra Regele slavei.

⁸ Cine este acesta, Regele slavei?

Domnul cel tare și puternic,
Domnul cel puternic în război.

⁹ Ridicați, căpetenii, porțile voastre,
ridicați-vă, porți veșnice,
și va intra Regele slavei.

¹⁰ Cine este acesta, Regele slavei?

Domnul puterilor – acesta este Regele slavei.

23,6 „neamul”: gr. γενεά, *litt.* „generație”. ♦ „al celor ce caută fața Dumnezeului lui Iacob”: TM are „al celor care caută fața ta, Iacob”, ceea ce se poate interpreta: „... fața ta, Iacobe” sau „... fața Ta: [acesta e] Iacob”. Se indică totuși o variantă de manuscris care are „... Dumnezeului lui Iacob”. La fel are și versiunea siriacă.

23,7.9 „Ridicați, căpetenii, porțile voastre”: *litt.* după Rahlfs: „Ridicați porțile, căpeteniile voastre” (porțile se deschideau prin ridicare printr-un sistem de scripeți). TM are: „Porți, înălțați-vă capetele”: pentru un Rege atât de mareț, porțile, personificate, sunt îndemnate să se pregătească înălțându-și frontoanele. ♦ „[porți] veșnice”: gr. αἰώνιος traduce de obicei ebr. *’ōlām* cu sensul inițial „străvechi”, „cu dăinuire îndelungată (în trecut sau în viitor)”, care dobândește ulterior sensul de „veșnic”. La primul nivel, s-ar putea referi aici la vechile porți ale Ierusalimului cucerit de David. ♦ „Regele slavei”: vezi nota la 3,4. ♦ Ieronim consideră că e vorba de porțile raiului, care s-au închis după căderea lui Adam și se deschid în fața lui Hristos înviat.

23,8.10 După Irineu, cuvântul lui David se aplică profetic înălțării lui Hristos: îngerii de la poarta cerului întreabă „Cine este acesta...?”, iar cei de pe pământ, care l-au văzut în misiunea Lui, răspund (*cf. Dem. Ap. 84*). Iustin vede aici un dialog între căpeteniile îngerilor și Duhul Sfânt (*Dial. 36,6*). Grigore din Nazianz alătură îngerilor știutori, care răspund, și pe creștinul chemat să se înalțe la cer împreună cu Domnul său (*Or. 45,25, PG 36,658*).

23,10 „Domnul puterilor”: TM are *YHWH ʾĕbhā’ōth*, „YHWH al oștirilor” – sintagma a trecut de la sensul războinic (Dumnezeu în fruntea oștirii lui Israel) la imaginea Creatorului, stăpân peste forțele haosului și peste mulțimea astrilor și, în sfârșit, la Dumnezeu puterilor îngeresti, al celor nevăzute.

24

¹ Psalm al lui David.

Către Tine, Doamne, mi-am înălțat sufletul, Dumnezeuul meu,

² în Tine mă încred: să nu fiu dat de rușine,

nici să nu rădă de mine dușmanii mei!

³ Căci toți cei care Te așteaptă nu vor fi dați de rușine:

să se rușineze toți cei care în zadar calcă Legea!

⁴ Căile Tale, Doamne,

fă-mi-le cunoscute

și învață-mă cărările Tale!

⁵ Călăuzește-mă la adevărul Tău

și învață-mă, căci Tu ești Dumnezeu, mântuitorul meu,

și pe Tine Te-am așteptat ziua întregă.

⁶ Adu-Ți aminte de îndurările Tale, Doamne,

și de milostivirile Tale, căci din veac sunt.

⁷ De păcatul tinereții mele și de neștiințele mele nu-Ți aminti;

24 Acest psalm este rugăciunea oricărui om care se știe păcătos, dar vrea să trăiască după voința lui Dumnezeu și de aceea se îndreaptă cu toată încrederea spre El, știind că va fi bine primit și va dobândi izbăvire și ocrotire. În TM, psalmul este alfabetic în acrostih (cu două litere lipsă), iar versetul final, după ultima literă, pare un adaos.

24,2 „mă încred”: în Biblie, „credința” este în primul rând încredere în Dumnezeu ce implică întreaga viață a omului. ♦ „să nu rădă de mine dușmanii mei”: TM are „să nu se bucure dușmanii de răul meu”.

24,3 „cei care calcă Legea”: gr. ἀνομοῦντες, „ticăloși, nelegiuți”; TM are „cei care trădează”.

24,4 „Alungat din rai și pribeag în pământ străin, nu mă pot întoarce singur, fiindcă am luat-o pe căi greșite. Pentru tot timpul vieții mele muritoare, mă încred în îndurarea Ta ca să mă pot întoarce.” (Augustin)

24,5 „ziua întreagă”: Eusebiu înțelege aici „viața întreagă”.

24,6 „Adu-Ți aminte...”: amintirea este o metaforă a fidelității neclintite a lui Dumnezeu. De fapt, omul este cel care își amintește faptele măntuitoare din trecut ale lui Dumnezeu, temeiul nădejzii sale pentru viitor. ♦ „Îndurările... milostivirile” se referă la faptele prin care Dumnezeu își arată bunăvoința față de om. TM are perechea *rahāmim* (afecțiunea tandră, maternă, cvasi-viscerală) și *has^ddhīm* (iubirea, îndurarea ce decurg din fidelitatea față de legământ). ♦ Origen: „Când oamenii își aduc aminte, trezesc în ei înșiși idei despre lucrurile pe care le-au cunoscut; dar când Dumnezeu își amintește de creatura Sa rațională, vine să locuiască în ea.”

24,7 „păcatul tinereții”: după Augustin, e vorba de păcatele omului încă imatur, săvârșite mai mult din teribilism decât din răutate. ♦ „neștiințele”: păcatele săvârșite din ignoranță

după milostivirea Ta, amintește-Ți de mine
pentru bunătatea Ta, Doamne!

⁸ Bun și drept este Domnul:

de aceea îi va îndruma pe păcătoși pe calea [Sa].

⁹ Îi va călăuzi pe cei blânzi întru judecată,

îi va învăța pe cei blânzi căile Sale.

¹⁰ Toate căile Domnului sunt milă și adevăr
pentru cei ce caută legământul și mărturiile Lui.

¹¹ Pentru Numele Tău, Doamne,

vei și ierta păcatul meu: căci mult este.

¹² Cine este omul care se teme de Domnul?

Îl va îndruma pe calea Legii, pe care și-a ales-o.

¹³ Sufletul lui între cele bune își va afla sălaș

și seminția lui va moșteni pământul.

¹⁴ Întărire e Domnul pentru cei care se tem de El

[și Numele Domnului, pentru cei care se tem de El]

și legământul Lui, spre lămurirea lor.

sau din nebagare de seamă. TM are „încălcare”. ♦ „pentru bunătatea”: *litt.* „din cauza/de dragul bunătății”. Motivul nu este meritul omului, ci Dumnezeu însuși.

24,8 „îi va îndruma...”: *litt.* „le va da legi (νομοθετήσει) păcătoșilor pe cale”.

24,9 „cei blânzi”: gr. *πραεῖς* traduce ebr. *'anāwīm*, „săraci, smeriți, blajini”, cei pe care profeții îi vor identifica cu rămășița sfântă și cu poporul mesianic (*cf.* de ex. Soph. 3,12).

♦ „întru judecată”: a fost interpretat în diverse feluri. Pentru Augustin, cei blânzi își supun judecării divine voința și astfel sunt călăuziți. Theodoret înțelege prin judecată darul de a discerne natura lucrurilor și, într-un sens, darul cunoașterii tainelor lui Dumnezeu (*cf.* Mortari, nota *ad loc.*)

24,10 „milă și adevăr”: gr. *ἔλεος καὶ ὀλιθήεια* traduce ebr. *hesedh w^e 'emeth*, sintagmă frecvent folosită pentru a caracteriza atitudinea lui Dumnezeu față de om. Pentru *hesedh*, vezi nota la 5,8; *'emeth* desemnează coerența persoanei cu sine, cu realitatea, calitatea de a fi vrednică de încredere, fidelitatea. ♦ „Mărturiile Lui” sunt în tot ceea ce Dumnezeu ne-a făcut cunoscut în Scriptura inspirată (Eusebiu).

24,11 „Pentru numele Tău...”: deși căința omului este necesară, Dumnezeu îi iartă păcatele în primul rând pentru că acest lucru ține de esența Lui, care este iubirea.

24,12 „Îl va îndruma...”: vezi nota la v. 8.

24,13 „A moșteni pământul” trece, în timp, de la sensul concret și imediat la unul eshatologic: *cf.* Mt. 5,5, „Fericiți cei blânzi...”.

24,14a „Întărire e Domnul”: TM are „Taina/intimitatea/sfatul de taină al Domnului este...”. ♦ După „se tem de El”, unele mss. adaugă „și Numele Domnului, pentru cei care se tem de El”. Rahlfs pune stihul între croșete, socotindu-l un dublet al celui dintâi.

¹⁵ Ochii mei sunt pururea spre Domnul,
căci El va scoate din laț picioarele mele.

¹⁶ Caută spre mine și mă miluiește,
căci singur și sărman sunt eu.

¹⁷ Necazurile inimii mele au sporit:
din strâmtorările mele scoate-mă!

¹⁸ Vezi umilirea mea și osteneala mea
și iartă toate păcatele mele!

¹⁹ Vezi dușmanii mei, că s-au înmulțit
și cu ură nedreaptă m-au urât.

²⁰ Păzește sufletul meu și mă izbăvește:
să nu mă rușinez că am nădăjduit în Tine!

²¹ Cei nevinovați și drepti se alipeau de mine,
căci pe Tine Te-am așteptat, Doamne!

²² Răscumpără, Dumnezeule, pe Israel
din toate necazurile lui!

25

¹ Al lui David.

Judecă-mă, Doamne, căci eu în nevinovăția mea am umblat

24,15 După Origen, are ochii sufletului îndreptați neconținut spre Domnul acela care face tot ce poate ca să-L cunoască.

24,16 „singur”: gr. *μονογενής*, *litt.* „singurul născut”, „unic”.

24,17 „au sporit”: gr. *ἐπλάτυνθησαν*, *litt.* „au câștigat teren, s-au lărgit”, în complementaritate cu *θλίψεις*, „strâmtorări, necazuri”, și cu *ὄνγκοι*, cu același sens.

24,20 „am nădăjduit în Tine”: TM are „m-am adăpostit la Tine”.

24,21 „drepti”: gr. *εὐθείς*, *litt.* „care merge drept la țintă, sincer, nepărtinitor”. ♦ În TM, 21a este: „Deplinătatea și dreptatea mă ocrotesc.”

24,22 Invocație finală, cu valoare liturgică. ♦ Prin „Israel”, Beda înțelege poporul rob în Babilon, dar și pe toți aceia pe care Dumnezeu îi pregătește pentru contemplarea Feței Sale. Rupert aplică termenul „Israel” întregii Biserici penitente.

25 Psalmistul face apel la judecata lui Dumnezeu, în care și-a pus încrederea. Deși pare o afirmare oarecum prezumțioasă a propriei nevinovății, accentul psalmului cade pe dragostea față de locul prezenței lui Dumnezeu între oameni și pe dorința de a vedea slava lui Dumnezeu.

25,1 „Judecă-mă”: în VT Dumnezeu e văzut ca judecătorul nepărtinitor, care, spre deosebire de oameni, va face dreptate celui sărac și neînsemnat și nu-i va tot amâna Judecata. ♦ „nevinovăția”: TM are *tummāh*, „integritate, simplitate”; la fel și la v. 11. ♦ După Eusebiu, virtutea lui David este un amestec de umilintă, blândețe și uitare a ofenselor.

și, nădăjduind în Domnul, nicicum nu voi șovăi.

² Cercetează-mă, Doamne, și încearcă-mă,
treci prin foc rărunchii mei și inima mea!

³ Că mila Ta este înaintea ochilor mei
și mi-am pus desfătarea în adevărul Tău.

⁴ Nu am șezut laolaltă cu adunarea deșertăciunii
și cu cei fără de lege nicicum nu voi umbla.

⁵ Urât-am adunarea celor vicleni
și cu cei nelegiuți nu voi șede.

⁶ Spăla-voi între cei nevinovați mâinile mele
și voi înconjura altarul Tău, Doamne,

⁷ ca să aud glasul de laudă
și să istorisesc toate faptele Tale minunate.

⁸ Doamne, iubit-am frumusețea casei Tale,
locul unde sălășluiește slava Ta.

⁹ Să nu pierzi laolaltă cu nelegiuții sufletul meu
și cu vărsătorii de sânge, viața mea,

¹⁰ într-ale căror mâini sunt fărădelegi,
dreapta lor e plină de daruri.

25,2 „Rărunchii” erau considerați sediul pasiunilor, iar „inima”, sediul minții, voinței și afectelor superioare. Cf. și Apoc. 2,23. ♦ Eusebiu: „Cererea nu izvorăște din slavă deșartă, ci din dorința de a fi purificat.”

25,3 „mi-am pus desfătarea”: TM are „am umblat” (= „am trăit”). ♦ „adevărul”: TM are „fidelitatea”.

25,4-5 „cei fără de lege... vicleni... nelegiuți”: gr. *παρονομοῦντες* („cei care calcă legea, care merg pe lângă ea”)... *πονηροῦμενοι* („răi, care urzesc rele, umblă cu viclesuguri”)... *ὄσβεῖς* („lipsiți de pietate”).

25,6 „între cei nevinovați”: TM are „întru nevinovăție”. ♦ Chiril al Ierusalimului echivalează spălarea mâinilor cu puritatea faptelor (*Cat.* 23,2). ♦ „voi înconjura”: la unele celebrări, preoții înconjurau altarul dănțuind – este un străvechi gest liturgic, păstrat până astăzi în ritualul căsătoriei din ritul bizantin. ♦ Pentru Origen, „altarul” este contemplația; pentru Augustin, este altarul de pe pământ și altarul din cer, unde Marele nostru Preot stă înaintea lui Dumnezeu.

25,7 „ca să aud”: TM are „ca să fac auzit”.

25,8 „frumusețea”: gr. *εὐπρεπεία*, „înfățișare plăcută, armonie”; TM are „locuirea (casei Tale)” (= casa în care locuiești). ♦ Pentru Origen, „locul Domnului” este pacea sufletului. ♦ „slava”: vezi nota la 3,4.

25,10 „daruri”: TM are un termen mai precis: „mită”.

¹¹ Iar eu în nevinovăția mea am umblat:
răscumpără-mă și îndură-Te de mine!

¹² Căci piciorul meu stă pe cale dreaptă,
în adunări Te voi binecuvânta, Doamne.

26

¹ Al lui David, înainte de a fi uns.

Domnul e lumina mea și mântuitorul meu: de cine mă voi teme?

Domnul este ocrotitorul vieții mele: de cine mă voi înfricoșa?

² Când au venit cei răi asupra mea ca să-mi mănânce trupul,
asupritorii și dușmanii mei – ei au slăbit și au căzut.

³ De s-ar rândui împotriva mea oștire, nu se va înspăimânta inima mea;
de s-ar porni asupra mea război, tocmai atunci am eu nădejde.

⁴ Un lucru cerut-am de la Domnul, pe acesta-l voi căuta:
să locuiesc în casa Domnului în toate zilele vieții mele,
ca să privesc frumusețea Domnului
și să cercetez templul Lui.

⁵ Căci m-a ascuns în cort în ziua necazurilor mele,
m-a acoperit în ascunzișul cortului Său,
pe stâncă m-a înălțat;

⁶ și acum, iată, mi-a înălțat capul asupra dușmanilor mei;

25,12 „cale dreaptă”: gr. εὐθύτης, „faptul de a merge drept la țintă, fără ocolisuri”. Ieronim interpretează: calea dreaptă este Hristos însuși.

26 În fața greutăților vieții, credinciosul își pune încrederea în Dumnezeu și îl caută cu toată ființa.

26,1 „lumina... mântuitorul”: TM are „lumina... mântuirea”. ♦ „ocrotitorul”: gr. ὑπεροπιστής, *lit.* „cel care apără cu scutul”. TM are „loc întărit, fortăreață”.

26,2 „ca să-mi mănânce trupul”: metaforă pentru furia dușmanilor, iar în aramaică, în special pentru calomnatori (cf. Dan. 3,8 și 6,25).

26,4 „frumusețea”: gr. τερπνότης derivat tardiv de la τερπνός, „frumos, plăcut, fermecător”.

26,5 „în cort... cortului Său”: TM are „în colibă... cortul Său”. „Cortul” – metaforă pentru Templu, aluzie la sanctuarul din pustiu.

26,6 „înconjurat-am”: cf. Ps. 25,6. Augustin acordă acestui gest liturgic o semnificație mai largă: „Iată, «jertfa de bucurie»: unde am căutat-o și unde am găsit-o? [...] Spiritul tău să facă înconjurul întregii creații: de pretutindeni îți va striga făptura: Dumnezeu m-a făcut! [...] Ce să spună făpturile despre Creatorul lor, decât că, mai presus de orice cuvânt, rămâne numai strigătul de bucurie.” ♦ „...asupra dușmanilor mei; înconjurat-am

înconjurat-am și am adus în cortul Lui jertfă de bucurie.

Cânta-voi Domnului cu glasul și din strune.

⁷ Ascultă, Doamne, glasul meu când strig:

îndură-Te și mă ascultă!

⁸ Ție Ți-a spus inima mea: „Am căutat fața Ta.”

Fața Ta, Doamne, o voi căuta.

⁹ Nu-Ți întoarce fața de la mine,

nu Te abate întru mânie de la robul Tău!

Ajutorul meu fii, să nu mă ocărăști!

Să nu mă părăsești Dumnezeuule, mântuitorul meu!

¹⁰ Căci tatăl meu și mama mea m-au părăsit,

dar Domnul m-a primit la Sine.

¹¹ Învăță-mă, Doamne, pe calea Ta

și călăuzește-mă pe cărare dreaptă, din pricina dușmanilor mei!

¹² Nu mă da pradă în voia prigonitorilor mei,

căci s-au sculat împotriva mea martori mincinoși

și nedreptatea s-a mințit pe sine.

¹³ Cred că voi vedea cele bune ale Domnului în pământul celor vii.

¹⁴ Așteaptă-L pe Domnul,

îmbărbătează-te și să se întărească inima ta

și așteaptă-L pe Domnul!

și am adus...”: TM are „...dușmanilor mei care mă înconjoară, iar eu aduc...”. ♦ „bucurie”: gr. ὀλαγωγμός, *litt.* „strigăt, aclamație”; ebr. *l'ru'ah*, „aclamație rituală în cultul public (însoțită și de trâmbițe)”.

26,8 „Am căutat fața Ta”: este forma din *Vaticanus* și *Alexandrinus* (și VL). Rahlfs optează pentru lecțiunea din *Sinaiticus* (*lectio difficilior?*), *litt.* „a căutat fața mea”. ♦

TM are: „Ție Ți-a spus inima mea: «Căutați fața Mea»” – text dificil, corectat în diverse feluri în versiuni: „Despre Tine a spus inima mea: «Căutați fața Lui»” (CEI); „Eu cuget la cuvântul Tău: «Căutați fața Mea»” (TOB). Augustin: „N-am cerut de la Tine nici o răsplată în afară de Tine, ci numai fața Ta.”

26,9 „(să nu mă) ocărăști”: gr. ἀποσκοπεῖζω, *litt.* „a blestema, a alunga”. TM are „nu mă lăsa”.

26,11 „Învăță-mă”: cf. 24,8. ♦ „dușmanilor mei”: TM are „celor care mă pândesc”.

26,12 „și nedreptatea s-a mințit pe sine”: TM are „care suflă/respiră silnicie”.

26,13 „Pământul celor vii” a însemnat, inițial, pământul oamenilor, lumea aceasta; ulterior a fost interpretat eshatologic, chiar la sfârșitul VT, apoi de rabini și de exegeții creștini, iar versetul a fost înțeles ca o expresie a credinței în învierea morților.

27

¹ Al lui David.

Către Tine, Doamne, am strigat,
Dumnezeul meu, să nu rămâi tăcut față de mine!
Nu cumva să rămâi tăcut față de mine,
căci voi fi asemenea celor care se coboară în groapă!

² Ascultă glasul cererii mele când mă rog către Tine,
când înalț mâinile către templul Tău cel sfânt!

³ Să nu târăști alături de cei păcătoși sufletul meu
și cu făptuitorii nedreptății să nu mă dai pieirii,
cu cei ce grăiesc pace către aproapele lor,
dar [au] lucruri rele în inimile lor!

⁴ Dă-le după faptele lor
și după răutatea făptuirilor lor;
după lucrarea mâinilor lor dă-le,
plătește-le după cum li se cuvine!

⁵ Căci ei n-au luat seama la lucrările Domnului
și la faptele mâinilor Lui;
îi vei năru și nu-i vei mai zidi.

⁶ Bindecuvântat [fie] Domnul, căci a ascultat glasul cererii mele.

⁷ Domnul este ajutorul meu și scutul meu:

27 Imploarea individuală la vreme de restriște se transformă în aducere de mulțumire și în rugăciune pentru poporul mesianic.

27,1 „Dumnezeul meu”: TM are „Stânca mea”. ♦ 1b-c „tăcut... tăcut”: TM are „surd... mut”.

27,2 „templul Tău cel sfânt”: TM are „sfânta sfintelor”.

27,3 Origen: „Hristos a stat alături de vameși și de desfrânate, dar nu și împreună cu cei ipocriți.”

27,4d „plătește-le după cum li se cuvine”: gr. ἀπόδος τὸ ἀνταπόδομα, *litt.* „plătește-le înapoi plata”.

27,5 „lucrările... faptele”: gr. ἔργα... ἔργα. ♦ „îi vei năru...”: TM are „El îi va năru...”.

27,7 „ajutorul”: TM are „tăria”. ♦ „scutul”: gr. ὑπερασπιστής, *litt.* „cel care ține scutul în fața (cuiva, spre apărare)”; la fel, la v. 8b. ♦ „a înflorit ... mărturie”: TM are „inima mea tresaltă și în cântări Îi dau mărturie/Îi aduc preamărire”. Eusebiu cunoaște ambele lecțiuni și citează din Aquila („inima mea a fost preamărită”), Symmachos („înflorește, o, inima mea!”) și Theodotion („inima mea a înflorit iarăși”). Augustin aplică stihul la învierea lui Hristos. ♦ „bucuros”: gr. ἐκ θελήματος, *litt.* „din voință”. ♦ „Îi voi da mărturie”: gr. ἐξομολογήσομαι – vezi nota la 6,6.

în El a nădărdit inima mea și am primit ajutor,
a înflorit iarăși trupul meu;
și bucuros Îi voi da mărturie.

⁸ Domnul e tăria poporului Său
și scutul de mântuire al unsului Său.

⁹ Mântuiește poporul Tău și binecuvântează moștenirea Ta:
păstorește-i și înalță-i în veci!

28

¹ Psalm al lui David; la încheierea [sărbătorii] Corturilor.

Aduceți Domnului, fii ai lui Dumnezeu,
aduceți Domnului pe fiii berbecilor!

Aduceți Domnului slavă și cinste,

² aduceți Domnului slavă pentru Numele Său,
închinați-vă Domnului în curtea Sa cea sfântă!

³ Glasul Domnului peste ape,
Dumnezeul slavei a tunat,

Domnul peste ape multe.

⁴ Glasul Domnului întru tărie,
glasul Domnului întru măreție.

⁵ Glasul Domnului care sfărâmă cedrii,

27,8 „de mântuire”: *litt.* „... mântuirilor” (= faptelor mântuitoare). ♦ În TM, 8b este: „fortăreață de mântuire pentru unsul Său”, dar se poate înțelege și „fortăreață de mântuire este unsul Său”. ♦ „unsul”: vezi nota la 2,2.

28 În dezlănțuirea stihilor credinciosul recunoaște glasul lui Dumnezeu și Îi laudă atotputernicia, dar și grija față de poporul Său.

28,1 În TM, titlul este doar „Psalm al lui David”. ♦ „[sărbătorii] Corturilor”: *cf.* Zah. 14,16. În ultima zi a acestei sărbători avea loc o procesiune în care se aducea apă de la izvorul Siloam și se vărsa în jurul altarului. ♦ 1b nu apare în TM. ♦ „cinste”: TM are „tărie”.

28,2 „în curtea Sa cea sfântă”: TM are „în strălucirea sfințeniei/în podoabă sfântă” – se poate referi și la manifestările stihilor, dar și la veșmintele preoțești.

28,3 Vasile cel Mare: „Glasul Domnului s-a auzit la Iordan: «Acesta e Fiul Meu preaiubit» (Mt. 17,5) și atunci când a spus: «Mergeți și botezați toate neamurile» (*cf.* Mt. 28,19)”. După Eusebiu, „glasul Domnului peste ape s-a auzit la creație, la potop și apoi la Marea Roșie”.

28,4 Ieronim: „«Glasul Domnului întru tărie» s-a auzit și când Hristos a strigat: «Lazăre, vino afară!»” (In. 11,43).

și va sfărâma Domnul cedrii Libanului,
⁶ și-i va subția, [va zdrobi] Libanul ca [odinioară] pe vițel,
 iar cel iubit [va fi] ca puiul de inorog.
⁷ Glasul Domnului taie para focului,
⁸ glasul Domnului care cutremură pustiul,
 și va cutremura Domnul pustiul Cadesului.
⁹ Glasul Domnului care înfiripă cerbii
 și va dezgoli desișurile
 și în templul Lui cu toții strigă: „Slavă!”
¹⁰ Domnul va sălășlui în potop
 și va șede Domnul împărat în veci.
¹¹ Domnul tărie poporului Său va da,
 Domnul va binecuvânta poporul Său cu pace.

28,6 „ca [odinioară] pe vițel”: poate fi o aluzie la nimicirea vițelului de aur (cf. Ex. 32,20). ♦ „inorog”, *litt.* „unicorn” – simbol al forței, care poate fi îndreptată spre rău, ca la 21,22, sau spre bine, ca aici; în acest animal fantastic, Părinții au văzut fie Israelul, a cărui tărie este Dumnezeu unic (Eusebiu, Theodoret), fie pe Hristos, a cărui putere este una cu a lui Dumnezeu Tatăl (Vasile cel Mare), fie pe omul credincios, care „privește numai la Dumnezeu și se sprijină numai pe El” (cf. Clement Alex., *Paed.* 1.5). ♦ În TM versetul e foarte diferit: „Va face să salte ca un vițel Libanul, și Siryonul ca un pui de zimbru” (Siryon este numele canaanean al muntelui Ermon).

28,7 „para focului”: TM are „limbi de foc” – aluzie la fulger.

28,8 „pustiul”: pentru Augustin și Ieronim, e simbolul neamurilor păgâne, odinioară pământ sterp, dar acum locuit de Dumnezeu.

28,9 „înfiripă cerbii”: unii înțeleg „pregătește cerboaicele [să nască]”. În TM textul este dificil. S-ar putea înțelege: „face să tremure/să se zbată cerboaicele”, iar cuvintele din al doilea stih sunt *hapax*-uri. Targumul: „zgâlțâie fiarele pădurii”. ♦ „cu toții strigă”: toți oamenii sunt chemați să dea slavă lui Dumnezeu (Eusebiu).

28,10 „va sălășlui”: gr. κατοικεῖ are valoare factitivă (unii au propus emendarea în κατοικεῖ, „va locui”). TM are „șade”, în sens de „tronează”. ♦ „potop”: pentru mulți Părinți, potopul care a purificat lumea este o imagine a botezului. Pentru Ieronim, este revărsarea harului care spală păcatele.

28,11 „cu pace”: Ieronim trimite la Ef. 2,14: „Hristos este pacea noastră.”

29

¹ Pentru sfârșit; psalm de cântat la resfințirea Casei. Al lui David.

² Te voi preamări, Doamne, pentru că m-ai primit și nu i-ai veselit pe dușmanii mei pe seama mea.

³ Doamne, Dumnezeul meu, strigat-am către Tine și m-ai vindecat;

⁴ Doamne, ai scos din lăcașul morților sufletul meu, m-ai izbăvit dintre cei ce se coboară în groapă.

⁵ Cântați Domnului, voi, credincioșii Lui, dați mărturie amintirii sfințeniei Lui,

⁶ căci urgie este în mânia Lui și viață în bunăvoința Lui.

Seara se va sălășlui plânsul, și în zori, veselia.

⁷ Iar eu am zis în bunăstarea mea:

„Nu mă voi clătina în veac!”

⁸ Doamne, în bunăvoința Ta ai dat frumuseții mele tărie, dar Ți-ai întors fața și am fost cuprins de tulburare.

⁹ Către Tine, Doamne, voi striga și către Dumnezeul meu voi înălța rugă:

29 Încercându-se numai în sine, omul ajunge la dezastru; dacă strigă către Domnul este izbăvit. Psalmul subliniază acest contrast între urmările a două atitudini. Vasile cel Mare vede aici toată istoria mântuirii; Ieronim, istoria căderii și a răscumpărării.

29,1 În TM, titlul este „Psalm. Cântare de resfințire a Casei pentru David”. Se mai poate înțelege „...a Casei. Al lui David”. S-a considerat că e vorba de palatul regal (cf. 2Rg. 5,6-12), dar Targumul consideră că e vorba de Templu (1Rg. 8,63 TM), iar liturgia iudaică folosește acest psalm la Hanukka, sărbătoarea resfințirii Templului de către Iuda Macabeul (1Mac. 4,52.59). La această sărbătoare se referă In. 10,22.

29,2 „m-ai primit”: TM are „m-ai scos” (ca dintr-o fântână).

29,4 Cf. Fp. 2,31. ♦ „groapă”, gr. λάκκος; Vasile cel Mare spune că e vorba de temnițele de sub pământ, ca aceea în care a fost aruncat profetul Ieremia.

29,6 „urgie... bunăvoința Lui”: TM are „o clipă [ține] mânia Lui și o viață bunăvoința Lui”. ♦ „se va sălășlui”: TM are *litt.* „va înnopta”. ♦ „Seara... veselia”: cf. In. 16,20. Pentru Augustin, seara e simbolul căderii și alungării lui Adam; tot seara a fost înmormântat Domnul, dar dimineața a ieșit din mormânt. Pentru Ieronim, dimineața este învierea lui Hristos, învierea oamenilor și dimineața veșnică de la sfârșitul veacurilor.

29,8 „ai dat frumuseții mele tărie”: TM are aici un text dificil, *litt.* „ai înălțat muntelui meu tărie”. ♦ „Ți-ai întors fața”: TM are „Ți-ai acoperit fața”. Pentru acest stih, cf. Ps. 103,29. ♦ „frumuseții mele”: după Vasile cel Mare, numai natura divină e frumoasă, dar cine o contemplă primește un reflex al ei, care dă strălucire chipului lui, cum a fost în cazul lui Moise. Dacă Dumnezeu Își întoarce fața, totul e pierdut: tăria și frumusețea.

29,9 „către Dumnezeul meu”: TM are „către Stăpânul meu”.

¹⁰ ce folos de sângele meu
de mă voi coborî în stricăciune?
Oare Îți va da mărturie țărâna,
sau va vesti adevărul Tău?

¹¹ A auzit Domnul și m-a miluit,
Domnul mi-a venit în ajutor.

¹² Mi-ai schimbat jalea în dănțuire,
sfășiatu-mi-ai haina de pocăință
și m-ai încins cu bucurie,

¹³ ca slava mea să-Ți cânte Ție și să nu mai fiu măhnit.
Doamne, Dumnezeuul meu, în veac Îți voi aduce laudă!

30

¹ Pentru sfârșit; psalm al lui David, [la vreme] de spaimă mare.

² În Tine, Doamne, am nădărdit: să nu fiu rușinat în veac,
întru dreptatea Ta eliberează-mă și mă scapă!

29,10 „sângele meu” = „moartea mea” (ca și „țărâna”, din 10c). Revelația despre învierea morților apare limpede abia către sfârșitul VI (Daniel 12, 2 Macabei și Cartea Înțelepciunii). ♦ „în stricăciune”: TM are „în groapă”. ♦ „adevărul”: TM are *'emeth*, „fidelitate, coerență cu sine” (cf. nota la 24,10) – de aici „adevăr” (cum echivalează LXX și Vulg.).

29,11 În TM: „Ascultă, *YHWH*, miluiește-mă, *YHWH*, fii ajutorul meu!”

29,12 „dănțuire”: după Rahlfs – χορόν (concordant cu TM); celelalte manuscrise au χορόν, „bucurie”. ♦ „haina de pocăință”: *litt.* „sacul”.

29,13 „slava mea... măhnit”: TM are „slava să-Ți cânte fără încetare”. Targumul înțelege „cei slăviți în veșnicie”, iar Ibn Ezra interpretează „orice om care are în el slavă (= înțelegere)” (cf. TOB, nota *ad loc.*). ♦ „slava mea”: Atanasie parafrazează: „Dă-mi înapoi slava, pentru a Te putea preamări.” ♦ „să nu mai fiu măhnit”: gr. καταλύσομαι, *litt.* „a fi străpuns în inimă de durere, a încereni în măhnire”. ♦ „Îți voi aduce laudă” = „Îți voi da mărturie laudându-Te/mulțumindu-Ți”.

30 Psalmul este, pe rând, rugăciune de încredere neclintită în Dumnezeu (vv. 1-9), strigăt de deznădejde al omului încolțit de dușmani și părăsit de prieteni (vv. 10-19) și cânt de recunoștință pentru izbăvire (vv. 20-25). Evocă „mărturisirile” din Ieremia. Creștinii au văzut în el o profeție despre suferințele și învierea lui Hristos.

30,1 „spaimă mare”: gr. ἔκστασις, *litt.* „ieșire din sine”, fie de spaimă, fie la primirea unei revelații divine, și atunci poate fi tradus prin „extaz”. ♦ TM are titlul: „Pentru mai-marele cântăreților. Psalm al lui David.”

30,2 „și mă scapă”: nu apare în TM.

- ³ Pleacă-Ți spre mine urechea,
grăbește să mă scapi;
fii pentru mine Dumnezeu ocrotitor
și casă de scăpare, ca să mă mântuiești!
- ⁴ Căci întărirea mea și scăparea mea ești Tu
și pentru numele Tău mă vei călăuzi și mă vei hrăni;
⁵ mă vei scoate din cursa aceasta pe care mi-au întins-o pe ascuns,
căci Tu ești ocrotitorul meu.
- ⁶ În mâinile Tale voi încredința duhul meu;
Tu m-ai răscumpărat, Doamne, Dumnezeul adevărului.
- ⁷ Urât-ai pe cei care păzesc deșertăciuni zadarnic;
dar eu am nădărdit în Domnul.
- ⁸ Mă voi bucura și mă voi veseli întru mila Ta,
pentru că ai privit la smerenia mea,
izbăvit-ai din strâmtorare sufletul meu
⁹ și nu m-ai închis în mâinile dușmanului,
așezat-ai în loc larg picioarele mele.
- ¹⁰ Îndură-Te de mine, Doamne, căci sunt asuprit;
s-au tulburat de mânie ochiul meu,
sufletul meu și pânțelele mele.
- ¹¹ Căci s-a sfârșit în durere viața mea
și anii mei în suspine;

30,3 „ocrotitor”: *litt.* „care ține pavăză”; la fel și la v. 5: *cf.* și 26,1. ♦ „Dumnezeu ocrotitor și casă de scăpare”: TM are „stâncă de tărie și fortăreață”.

30,4 „întărirea... scăparea”: TM are „stânca/steiul... cetățuia”. ♦ „mă vei călăuzi” etc.: și în greacă și în ebraică verbele din acest verset și din următorul pot fi interpretate ca exprimând o certitudine (gr. indicativ viitor) sau un strigăt de ajutor (valoare de imperativ).

30,5 „ocrotitorul meu”: TM are „fortăreață”.

30,6 *Cf.* Lc. 23,46.

30,7 „Urât-ai... deșertăciuni zadarnic”: TM are „Urât-am... aburii deșertăciunii”; expresia se referă la idoli sugerând inconsistența lor.

30,8 „mila”: TM are *hesedh*, *cf.* nota la 5,8. ♦ „izbăvit-ai din strâmtorare sufletul meu”: TM are „ai cunoscut strâmtorarea sufletului meu”.

30,9 Origen înțelege „locul larg” ca libertate spirituală.

30,11 „de sărăcie”: TM are „din pricina fărâdelegii mele”.

30,11-14 Mulți Părinți (ca Eusebiu, Chiril al Alexandriei, Augustin, Ieronim) văd aici descrierea suferințelor lui Hristos părăsit de ai Săi.

de sărăcie a slăbit puterea mea
și oasele mele s-au tulburat.

¹² La toți dușmanii mei am ajuns ocară
și pentru vecinii mei, [mai] mult,
și spaimă pentru cunoscuții mei,
cei care mă vedeau afară fugeau de mine.

¹³ Am fost uitat, ca un mort, din inima [lor],
ajuns-am ca un vas sfărâmat;

¹⁴ căci am auzit clevetirea multora care locuiesc împrejur;
când se adună laolaltă împotriva mea
ca să-mi ia viața au uneltit.

¹⁵ Dar eu în Tine am nădăjduit, Doamne,
zis-am: Tu ești Dumnezeuul meu.

¹⁶ În mâinile Tale sunt soroacele mele;
eliberează-mă din mâna dușmanilor mei
și de cei care mă prigonesc!

¹⁷ Strălucește fața Ta peste slujitorul Tău,
mântuiește-mă întru îndurarea Ta!

¹⁸ Doamne, să nu fiu rușinat că am strigat spre Tine;
să fie rușinați nelegiuții și coborâți în lăcașul morților!

¹⁹ Mute să ajungă buzele viclene,
care vorbesc împotriva celui drept fărădelege,
cu trufie și dispreț.

²⁰ Cât e de mare mulțimea bunătății Tale, Doamne,
pe care o păstrezi pentru cei ce se tem de Tine,
[pe care] ai înfăptuit-o pentru cei ce-și pun nădejdea în Tine,
dinaintea fiilor oamenilor.

²¹ Îi vei ascunde în taina feței Tale de zarva oamenilor,

30,13 „am fost uitat... din inima [lor]”: inima este metaforic, în Biblie, sediul rațiunii, al memoriei, al voinței și al afectelor superioare.

30,16 „soroacele”: gr. οἱ κερφοί. Κερφόс desemnează „timpul potrivit pentru ceva”, „momentul optim”, „ocazia”. La plural, e uneori conotat negativ: „momentele grele/critice”, dar sensul general este „vremurile, starea de fapt”, păstrând însă încărcătura pe care o are la singular. În NT, κερφόс este folosit pentru momentul spre care curge toată desfășurarea istoriei mântuirii: venirea Mântuitorului. Chiril al Alexandriei îl referă aici la bunurile Pământului făgăduinței.

30,21 Pentru Origen, „taina feței Tale” este cunoașterea adevărului.

fi vei adăposti în cort de înfruntarea limbilor.

²² Binecuvântat [fie] Domnul, căci a arătat minunată îndurarea Lui în cetate întărită.

²³ Iar eu am zis în spaima mea cea mare:

„Lepădat am fost din fața ochilor Tăi!”

De aceea ai ascultat glasul rugii mele
când am strigat către Tine.

²⁴ Iubiți-L pe Domnul, toți credincioșii Lui,
căci adevărul îl caută Domnul

și le plătește celor care peste măsură se trufesc.

²⁵ Îmbărbătați-vă și să se întărească inima voastră,
voi toți cei care nădăjduiți în Domnul!

31

¹ Al lui David; al înțelegerii.

Fericiți cei cărora li s-au iertat fărădelegile

și cărora li s-au acoperit păcatele;

² fericit omul căruia Domnul nu-i va socoti păcatul

30,22 „cetate întărită”: pentru Chiril al Alexandriei, este Fiul, care îi ascunde pe credincioși în cortul Său, ferindu-i de larma lumii. Este și Biserica, pe care porțile iadului nu o vor birui. Pentru Ieronim, este Ierusalimul, centrul universului, fiindcă acolo Hristos a înfăptuit mântuirea.

30,23 „spaima”: gr. ἔκστασις – vezi nota la 30,1. Pentru Ieronim, este amețea ce-l cuprinde pe Adam – și pe fiecare dintre noi – la amintirea Paradisului pierdut. ♦ „lepădat am fost...”: după Ieronim, cel care rostește aceste cuvinte este Adam, după ce a săvârșit păcatul și a fost alungat, și noi toți împreună cu el.

30,24-25 După Eusebiu, psalmistul nu vrea să fie mântuit doar el singur, ci îi îndeamnă pe toți să-L iubească pe Dumnezeu.

31 Fericirea omului care, după ce și-a mărturisit vina, a primit iertarea.

31,1 „al înțelegerii”: este primul din doisprezece psalmi care au în titlu gr. σύνεσις, „înțelegere, pricepere, inteligență”, un termen cu o conotație puternic pozitivă în Scriptură, referindu-se la înțelegerea lucrurilor spirituale. TM are *mas^okil*, „poem sapiențial, didactic, contemplativ”. Comentatorii evrei înțeleg acest titlu prin referire la cunoașterea pe care David a dobândit-o asupra păcatului său, în urma muștrării lui Nathan. Alții sunt de părere că în titlu se cere de la Dumnezeu darul de a înțelege adevărurile adânci din textul psalmului (cf. Mortari, nota *ad loc.*) ♦ „iertat”: gr. ὀφίημι, *litt.* „a arunca la o parte”; același verb e folosit și în rugăciunea „Tatăl nostru”.

31,2 „în gura lui”: TM are „în duhul lui”, dar unele manuscrise au „în gura lui” sau „în inima lui”.

și în gura lui nu este vicleșug.

³ Pentru că am tăcut, s-au învechit oasele mele
de strigătul meu, ziua întreagă;

⁴ că zi și noapte s-a îngreunat peste mine mâna Ta,
m-am întors spre nenorocire când mi s-a înfipt spinul.

Oprire

⁵ Păcatul meu l-am dezvăluit
și fărădelegea mea nu am acoperit-o;
zis-am: „Voi mărturisi împotriva mea fărădelegea mea Domnului”,
iar Tu ai iertat nelegiuirea păcatului meu.

Oprire

⁶ Pentru aceasta se va ruga Ție tot omul credincios, la vreme potrivită;
nici la revărsarea apelor multe, de el nu se vor apropia.

⁷ Tu ești adăpostirea mea de strămtorarea ce mă împresoară;

31,3 „am tăcut... strigătul”: câtă vreme omul nu și-a mărturisit păcatul, și-a strigat în zadar suferința. Origen (*Fragmenta in Proverbia*, PG 13.24 AB) dă acest verset ca exemplu de frază obscură și propune interpretarea paradoxală: câtă vreme omul striga laudându-L pe Dumnezeu și mărturisindu-și păcatul, nimic din el nu se învechea, dar când a tăcut, mâna Domnului s-a îngreunat asupra lui. Alte interpretări: tăceam cu privire la păcat, dar strigam dezvinovățiri (cf. Mortari, nota *ad loc.*). Grigore cel Mare: și păcatul își are strigătul său, strigătul care se înalță din Sodoma. Rupert din Deutz (*De Op. Spir. Sancti*, SC 131, p. 229) vorbește despre tăcerea vinovată a lui Adam, din Gen. 3,9. ♦ „s-au învechit”: verbul ebraic corespunzător are și sensurile „a se uza, a se mistui, a se topi”.

31,4 „m-am întors... spinul”: TM are un text dificil, care a fost interpretat în traduceri moderne „uscatură-s-a vлага mea în arșița verii/ca paiul în dogoarea verii”; versiunile dau soluții diferite, pornind toate din lecțiuni posibile cu mici modificări de litere: Targumul, „mi se usca seva ca arșița verii”; syr., „necazul mi s-a răsucit în piept până ce m-a nimicit”; Ieronim (*Hebr.*), „m-am răsucit în nenorocirea mea în timp ce se aprindeau holdele” (cf. TOB, nota *ad loc.*). ♦ „spinul”: Părinții arată că de multe ori în Scriptură spinul reprezintă sentimentul de vinovăție pentru păcat.

31,5 „nelegiuirea”: TM are „vinovăția”.

31,6 „la vreme potrivită”: TM are un text obscur, *litt.* „doar la vremea aflării”. A fost interpretat „atunci când Te întâlnește” (TOB), „la vremea angoasei” (*m^efo'raq* corectat ca *māfōq*) (BJ, RSV). ♦ În „apele multe”, Augustin vede o analogie cu apele Potopului; sfârșitul lumii va veni pe neașteptate, ca prăpădul în zilele lui Noe.

31,7 „bucuria mea... înconjurat”: TM are „cu cântări de izbăvire mă înconjori”. Aquila și Ieronim (*Hebr.*) traduc „[Tu,] lauda mea, mă înconjori izbăvind-mă” (TOB, nota *ad loc.*).

bucuria mea, răscumpără-mă de la cei ce m-au înconjurat!

Oprire

⁸ „Te voi înțelepți și te voi însoți pe calea aceasta pe care vei merge, așinti-voi asupra ta ochii Mei.”

⁹ Nu fiți asemenea calului și catărului, care nu au pricepere; cu zăbală și cu frâu fălcile lor strânge-le, ale celor care nu se apropie de Tine.

¹⁰ Multe sunt loviturile păcătoșului, dar pe cel care nădăjduiește în Domnul mila Îl va înconjura.

¹¹ Bucurați-vă în Domnul și tresăltați, dreptilor, și laudați-vă, toți cei drești la inimă!

32

¹ Al lui David.

Veseliți-vă, dreptilor, în Domnul:

31,8 „așinti-voi...”: în TM, stihul este „Te voi sfătui, cu ochii asupra ta”. ♦ După Eusebiu și Atanasie, ochii lui Dumnezeu răspândesc o lumină care luminează duhul omului și îi arată calea spre Pământul făgăduinței (*apud* Nesmy, p. 141).

31,9 „fălcile lor... Tine”: TM are *litt.* „înaintarea lui pentru a-l ține în frâu, nu e apropiere de Tine”, ceea ce a fost interpretat: „dacă înaintează [omul] ca să-l țină în frâu, tot nu se apropie de Tine” (BJ); „trebuie să-l strunească și nu ți se va întâmpla nimic” (TOB), „trebuie strunit, altfel nu se ține de Tine” (RSV); „îl împodobesc pentru a-l struni ca să nu se apropie de Tine” (Chouraqui)! ♦ Pentru Ilarie, necazurile celui nelegiuit sunt loviturile Domnului care vrea să-i mântuiască pe păcătoși. Augustin comentează: Nu se apropie: ca să se apropie, ar trebui să se smerească; e nevoie de multe lovituri ca să fie îndreptați cei nelegiuiți: silește-i, Doamne!

31,10 „loviturile păcătoșului”: loviturile de care are parte cel păcătos; la fel în TM. ♦ „mila”: ebr. *hesedh*, vezi nota la 5,8.

31,11 „laudați-vă”: TM are „strigați de bucurie”. Psalmistul vrea să-și împartă bucuria cu toți oamenii (Eusebiu). Grigore cel Mare explică prin 2Cor. 10,17: „Cel ce se laudă, în Domnul să se laude!” ♦ „cei drești la inimă”: „Drești – nu pentru meritele voastre, ci pentru că ați fost îndreptățiți” (Augustin).

32 Psalmul glorifică lucrarea lui Dumnezeu în creație, în istorie și în viața celor drești.

32,1 „Veseliți-vă”: TM are „strigați/chiuiți de bucurie”. ♦ „drești... cinstiți”: gr. *δικαιοσ*, „drept, care respectă legile și obiceiurile, corect”; *εὐθὺς*, „cinstit, sincer, deschis, drept, direct”. ♦ „li se cuvine laudă”: expresie bivalentă: „li se cuvine să fie laudați” și „au cinstea să aducă laudă [lui Dumnezeu]”. ♦ Augustin spune că numai cei aflați în armonie cu Dumnezeu Îl pot lauda pe deplin; altfel, omul Îl laudă când îi merge bine și încetează când îi merge rău.

celor cinstiți li se cuvine laudă.

² Dați mărturie Domnului în alăută,
în harfă cu zece strune cântați-I Lui!

³ Cântați-I cântare nouă,
cântați frumos, în strigăte de bucurie!

⁴ Că drept este cuvântul Domnului
și toate faptele Lui – întru credincioșie;

⁵ El iubește milostivirea și judecata,
de mila Domnului plin este pământul.

⁶ Prin cuvântul Domnului cerurile s-au întemeiat
și la suflarea gurii Lui, toată oștirea lor.

⁷ El adună ca într-un burduf apele mării,

32,2 „Dați mărturie”: vezi nota la 6,6. ♦ Lui Augustin, instrumentele muzicale îi sugerează bucuria fără margini, mai presus de cuvinte.

32,3 „Cântați... cântați”: primul termen traduce gr. ᾄδω, „a cânta din gură”; al doilea, gr. ψάλλω, „a ciupi [coardele], a cânta la un instrument cu coarde, a cânta cu acompaniament instrumental”. ♦ „cântare nouă”: este cântarea omului reînnoit lăuntric (Origen), este viața nouă (Chiril al Alexandriei, Ieronim), exultarea mistică (Eusebiu). ♦ „strigăte de bucurie”: *litt.* „ovație” – ebr. *ʾrū'āh*, aclamație solemnă în cadrul cultului, însoțită de sunet de corn și trâmbiță, specifică sărbătorii de lună nouă, apoi la anul nou (*ro'ṣ haššānāh*) – *cf.* și 26,6.

32,4 „credincioșie”: traduce ebr. *'emūnāh*, „fidelitate, statornicie, sinceritate, adevăr, stabilitate” (din aceeași rădăcină cu liturgicul „amin”).

32,5 „judecata”: aici în sens de discernere între bine și rău, instaurarea dreptății. ♦ „milostivirea și judecata”: TM are „dreptatea și judecata”. ♦ „mila”: vezi nota la 5,8; la fel și la 32,18. Pământul n-ar putea dăinui dacă nu l-ar susține îndurarea lui Dumnezeu, comentează Atanasie.

32,6 „cuvântul... suflarea”: gr. λόγος... πνεῦμα. Părinții înțeleg că este vorba aici de Logos, de Fiul lui Dumnezeu, prin care Dumnezeu a creat lumea (Iustin, *Dial.* 61,1). Pentru Irineu, Dumnezeu este Înțelepciune și Duh, creația este lucrarea Cuvântului și a Duhului Său (*Dem. Apost.* 5), Cuvântul Său nu încetează să lucreze (*Adv. Haer.* 2,2,5). Aceeași interpretare trinitară la Origen, Eusebiu, Vasile și Atanasie. ♦ „oștirea”: gr. δύναμις traduce ebr. *ʾjābhā*, pl. *ʾbhā'ōth*, „armată”, apoi „oastea cerească”; termenul se referă inițial la mulțimea aștrilor și, târziu, la cetele de îngeri. „Domnul Sabaoth” (*YHWH ʾbhā'ōth*) este Dumnezeu care merge în fruntea oștilor lui Israel, apoi Creatorul universului și al îngerilor – *cf.* și 23,10.

32,7 „ca într-un burduf”: TM are „ca într-o îngrămădire” (*kannēdh*), aluzie la minunea de la Marea Roșie (Ex. 15,8) și de la trecerea Iordanului (Iis. Nav. 3,16); unele manuscrise au *k'no d*, „ca în burduf”, lecțiune preluată de versiuni. ♦ „noianul”: *litt.* „abisurile” – la sg., oceanul primordial (Gen. 1,1), la pl., apele din adâncurile pământului sau

El pune în cămări noianul.

⁸ Să se teamă de Domnul tot pământul,
să se cutremure de El toți locuitorii lumii;

⁹ căci El a zis și s-au făcut,

El a poruncit și s-au întemeiat.

¹⁰ Domnul risipește planurile neamurilor,
zădărnicește cugetările popoarelor
și face deșarte planurile cărmuitorilor;

¹¹ dar planul Domnului dăinuie în veac,
cugetările inimii Lui, din neam în neam.

¹² Fericit neamul al cărui Dumnezeu este Domnul,
poporul pe care Și l-a ales ca moștenire!

¹³ Din cer a privit Domnul,
i-a văzut pe toți fiii oamenilor;

¹⁴ din lăcașul pe care Și l-a pregătit
a privit la toți locuitorii pământului.

¹⁵ Cel care a plâsmuit, una câte una, inimile lor,
Cel ce pătrunde toate lucrările lor.

¹⁶ Nu se izbăvește împăratul cu toată oștirea [lui] multă
și uriașul nu va afla scăpare întru mulțimea puterii sale.

¹⁷ Amăgire e calul pentru izbăvire,
cu toată mulțimea puterii lui nu va afla scăpare.

¹⁸ Iată, ochii Domnului spre cei ce se tem de El,

---

ale mării. Pentru Origen, „noianul” simbolizează comorile lui Dumnezeu, iar pentru Vasile, gândurile lui Dumnezeu, pe care nu le înțelegem.

32,8 „să se cutremure”: pentru Origen și Ieronim, această cutremurare simbolizează convertirea.

32,9 „s-au făcut... s-au întemeiat”: Atanasie și Chiril al Alexandriei văd o aluzie la prima creație, respectiv la făptura nouă, regenerată în Hristos.

32,12 „moștenire”: *litt.* „patrimoniu, proprietate inalienabilă”.

32,13-15 „a privit... a văzut” etc.: verbele din TM au sens de acțiune îndeplinită, cu rezultate permanente.

32,15 „una câte una, inimile”: TM are „unitatea inimilor”. ♦ Dumnezeu are grijă de fiecare dintre oamenii plâsmuiți după chipul Său (Eusebiu). ♦ „pătrunde”: gr. συνίημι, „a pricepe, a înțelege”.

32,16-17 „uriașul”: TM are „viteazul/voinicul/războinicul”. ♦ Pentru Grigore al Nyssei (2, VIII), „calul” și „uriașul” ce nu pot salva sunt simboluri ale înțelegerii trupești, materiale (astăzi am zice „literaliste”) a poruncilor lui Dumnezeu.

spre cei ce nădăjduiesc în îndurarea Lui,

¹⁹ ca să scape de la moarte sufletele lor
și să-i hrănească în timp de foamete.

²⁰ Sufletul nostru așteaptă pe Domnul,
căci El este ajutorul și scutul nostru.

²¹ În El se va bucura inima noastră
și în numele Lui cel sfânt ne-am pus nădejdea.

²² Fie, Doamne, mila Ta spre noi
precum [și] noi am nădăjduit în Tine!

33

¹ Al lui David, când și-a schimbat înfățișarea în fața lui Abimelech,
iar [acesta] i-a dat drumul și el a plecat.

² Voi binecuvânta pe Domnul în toată vremea,
pururea lauda Lui e în gura mea.

³ În Domnul se va lăuda sufletul meu;
să asculte cei blânzi și să se bucure!

⁴ Măriți-L pe Domnul împreună cu mine,
să preînălțăm Numele Lui laolaltă!

⁵ L-am căutat pe Domnul și El m-a ascultat
și din toate pribegiile m-a izbăvit.

32,19 „să-i hrănească”: în această „hrană”, Părinții văd mai ales cunoașterea (Origen), hrana cerească (Grigore al Nyssei), Cuvântul Său (Ieronim), Adevărul veșnic (Augustin).

32,22 „mila”: vezi nota la 5,8. ♦ „Ce drept avem la mila Lui? Faptul că am nădăjduit în El!”, spune Augustin.

33 Aducere de mulțumire și reflecție asupra destinului celor dreți și al celor nelegiuți. În TM este un psalm alfabetic (acrostih pe versete), dar ordinea este uneori inversată. Origen pune acest psalm în rostirea lui Hristos.

33,1 „și-a schimbat înfățișarea... i-a dat drumul”: TM are „s-a prefăcut nebun... l-a alungat”: cf. 1Rg. 21,14, dar acolo e vorba de regele filistean din Geth numit Anchus (ebr. 'Akhîș din Gath).

33,3 „cei blânzi”: ebr. 'anāwîm – cf. nota la 24,9. Portretul lor e continuat de-a lungul psalmului. Vasile cel Mare pune versetul în legătură cu „Fericiți cei blânzi...” (Mt. 5,4).

33,5 „pribegiile”: TM are „spaimile”. ♦ „L-am căutat”: Vasile atrage atenția că termenul ἐξεζητησα are o semnificație mai amplă decât „a căuta”. Într-adevăr, prefixul sugerează ducerea acțiunii până la capăt, în profunzime.

⁶ Apropiati-vă de El și veți fi luminați
și fețele voastre nu vor rămâne de rușine.

⁷ Săracul acesta a strigat și Domnul l-a ascultat
și din toate strâmtorările lui l-a mântuit.

⁸ Îngerul Domnului va străjui în jurul celor care se tem de El
și-i va izbăvi.

⁹ Gustați și vedeți că bun este Domnul;
fericit omul care nădăduiește în El!

¹⁰ Temeți-vă de Domnul, voi, sfinții Lui,
căci de nimic nu duc lipsă cei care se tem de El.

¹¹ Bogații au sărăcit și au flămânzit,
dar cei ce-L caută pe Domnul nu vor fi lipsiți de tot binele.

Oprire

¹² Veniți, copii, ascultați-mă:
vă voi învăța frica de Domnul.

¹³ Cine este omul care voiește viața,
căruia îi place să vadă zile bune?

¹⁴ Oprește-ți limba de la rău
și buzele tale să nu grăiască viclenie.

¹⁵ Ferește-te de rău și fă binele,
caută pacea și urmează-o!

¹⁶ Ochii Domnului [sunt] peste cei drepți

33,6 „Apropiati-vă... veți fi luminați și fețele voastre...”: TM are „Cei care privesc spre El strălucesc de lumină și fețele lor...” (vezi chipul lui Moise transfigurat de vederea lui Dumnezeu – Ex. 32,16; cf. și 2Cor. 3,7-18).

33,7 „Săracul acesta”: pentru Vasile, acesta este Hristos, care S-a făcut sărac pentru noi, dar și toți cei care, urmându-L, s-au făcut săraci pentru Dumnezeu. Exprimarea sugerează experiența directă a psalmistului.

33,9 Augustin, Ieronim, Beda văd aici o prevestire a Euharistiei. Lectura hristologică și euharistică apare și în *Const. Apost.* 8,13-16 și în *Catehezele mistagogice* ale lui Chiril al Ierusalimului (23,20).

33,11 „Bogații”: TM are un termen dificil, interpretat ca „leii”: fiarele sălbatice sunt adesea metaforă pentru cei puternici, uneori cu conotație negativă (e.g. Ps. 3,8; Iov 4,9-10; Iez. 38; Zah. 11,3) ♦ „tot binele”: totalitatea luată în individualitatea elementelor.

33,12 „copii”: gr. τέκνα, termen afectiv. Pentru Ieronim, Hristos este Cel care cheamă.

33,13-17 Citat de 1Pt. 3,10-12.

33,15 „caută pacea”: Părinții pun expresia în legătură cu Ef. 2,14: „Hristos este pacea noastră.”

33,16b „ruga”: TM are „strigătul [după ajutor]”.

și urechile Lui, spre ruga lor.

¹⁷ Însă fața Domnului e împotriva făcătorilor de rele,
ca să nimicească de pe pământ amintirea lor.

¹⁸ Strigat-au cei drepți și Domnul i-a ascultat
și din toate necazurile i-a izbăvit.

¹⁹ Aproape este Domnul de cei cu inima zdrobită
și pe cei smeriți cu duhul îi va mântui.

²⁰ Multe sunt necazurile celor drepți,
dar din toate îi va izbăvi;

²¹ Domnul va păzi toate oasele lor:
nici unul din ele nu va fi zdrobit.

²² Moartea păcătoșilor este rea

și cei ce-l urăsc pe omul drept vor da greș.

²³ Va răscumpăra Domnul sufletele slujitorilor Săi
și nicicând nu vor da greș toți cei ce nădăduiesc în El.

34

¹ Al lui David.

Judecă-i, Doamne, pe cei ce mă nedreptățesc,
războiește-Te cu cei care se războiesc cu mine!

² Apucă platoșa și pavăza și ridică-Te în ajutorul meu!

33,18 „cei drepți”: în TM subiectul nu este exprimat și ar putea fi păcătoșii de la v. 17 care se pocăiesc, sau dreptii de la v. 16.

33,19 „Aproape este Domnul”: Chiril al Alexandriei face legătura cu Ier. 23,23: „Sunt un Dumnezeu apropiat”; Ieronim trimite la Ps. 90,15. ♦ „zdrobită”: cf. Ps. 50,19. ♦ „smeriți cu duhul” – cf. Mt. 5,3.

33,20 TM are la final „YHWH”, printr-o decupare diferită a versetelor 20-21.

33,21 Tradiția creștină raportează versetul la Hristos (cf. In. 19,36).

33,22 „Moartea... rea”: TM are „pe cel rău răutatea îl va nimici”. ♦ „vor da greș”: gr. πλῆμμέλεια, *lit.* „notă falsă”, în LXX „greșeală” (mai ales involuntară); la fel la v. 23. TM are „vor fi pedepsiți”.

34 Este rugăciunea oricărui om prigonit pe nedrept, căruia i se răsplătește binele cu răul, dușmanii profitând de candoarea lui. Qimhi spune că David a rostit această rugăciune pe când era prigonit de Saul. Majoritatea Părinților văd în acest psalm rugăciunea lui Hristos în pătimirea Sa.

34,1 „pe cei ce mă nedreptățesc”: TM are „pe cei ce se judecă cu mine”.

³ Scoate sabia și închide [drumul] dinaintea celor ce mă prigonesc; spune sufletului meu: „Eu sunt mântuirea ta.”

⁴ Să fie rușinați și făcuți de ocară cei ce caută sufletul meu, să dea înapoi și să fie făcuți de rușine cei care îmi urzesc rele!

⁵ Să ajungă ca pleava în fața vântului și îngerul Domnului să-i necăjească!

⁶ Să le fie drumul întunecime și alunecare și îngerul Domnului să-i fugărească!

⁷ Fiindcă fără temeii au ascuns înaintea mea laț spre pieire, fără pricină mi-au ocărât sufletul.

⁸ Să le iasă în cale cursă pe care n-o cunosc și capcana pe care au ascuns-o să-i prindă! Vor cădea în cursă, chiar în ea!

⁹ Iar sufletul meu va tresălta în Domnul, se va desfăta întru mântuirea Lui.

¹⁰ Toate oasele mele vor zice: „Doamne, cine este asemenea Ție, Tu care-l izbăvești pe sărman din mâna celor mai tari decât el, pe cel sărac și lipsit – de cei care-l jefuiesc!”

¹¹ Sculatu-s-au martori nedreți:

m-au întrebat de lucruri pe care nu le știam,

¹² mi-au răsplătit binele cu rău,

34,3 „sabia”: TM are „lancea”. ♦ „și închide”: la fel în TM, dar unii interpretează ebr. *s'ghor* ca numele unei arme (toporișcă?), pe baza unui text de la Qumran (BJ), sau prin analogie cu gr. *σάρατις* (cf. Gesenius-Robinson).

34,4 Aproape identic cu 39,15 și 70,13. ♦ Origen înțelege că dușmanilor li se dorește să-și conștientizeze păcatul spre a se pocăi. ♦ „să dea înapoi”: gr. *ἀποστραφήτωσαν*, după ms. B; alte mss. au *ἀποστραφεῖν*. Verbul ar putea însemna și „să se întoarcă”: de aceea Eusebiu observă că mulți dintre cei care au cerut răstignirea lui Hristos L-au primit apoi (trimite la In. 1, 12), iar blestemul profetic se adresează numai diavolului.

34,5 „ca pleava”: psalmistul vrea convertirea păcătoșilor; doar cei care o refuză ajung ca pleava (Augustin, Ieronim). ♦ „îngerul Domnului”: Meliton al Sardesului (*Chron. Pasch.* 152) și Chiril al Alexandriei trimit la îngerul exterminator din Ex. 12,13. ♦ „să-i necăjească”: TM are „să-i izgonească”.

34,7 În TM textul e corupt, dar cuprinde lațul și săparea unei gropi.

34,8 Verbele sunt la singular în TM și s-ar putea înțelege că sunt cuvintele dușmanilor împotriva celui drept. Traducerile însă redau verbele la plural, după logica textului.

34,11 Cf. Mt. 26,59-60.

34,12 „mi-au pustiit sufletul”: *lit.* „lipsă de copii pentru sufletul meu (= pentru mine)”. Expresia se poate interpreta literal sau metaforic.

mi-au pustiit sufletul.

¹³ Dar eu, pe când mă necăjeau, mă îmbrăcam în sac
și smeream cu post sufletul meu;
și rugăciunea mea în sânul meu se va întoarce.

¹⁴ Ca și cu un vecin, ca și cu fratele nostru, așa mă purtam de bine,
ca unul care jelește și se mâhnește, așa mă smeream.

¹⁵ [Dar] ei împotriva mea s-au veselit și s-au adunat;
s-au strâns împotriva mea bice, iar eu n-am știut;
împrăstiați au fost, dar nu s-au căit.

¹⁶ M-au pus la încercare, m-au împroșcat cu batjocuri,
au scrâșnit din dinți împotriva mea.

¹⁷ Doamne, când vei privi [spre mine]?

Întoarce sufletul meu din răutățile lor,
din [gura] leilor, singura mea [avuție]!

¹⁸ Îți voi da mărturie, Doamne, în adunarea cea mare,
între popor mult Te voi lăuda.

¹⁹ Să nu se bucure pe seama mea cei care mă dușmănesc pe nedrept,
cei ce mă urăsc fără temei și își fac cu ochiul.

²⁰ Căci mie îmi grăiau de pace,

34,13 „pe când mă necăjeau”: TM are „când ei erau bolnavi”. ♦ „se va întoarce”: TM are „se întorcea” – ideea de rugăciune al cărei rod îi revine doar celui care o face – cf. Mt. 10,13. ♦ Eusebiu spune că Mântuitorul Își manifestă blândețea ca un tată care suferă și plânge pentru pierderea fiilor (trimite la Lc. 13,34). După Augustin, versetul ne învață ce trebuie să facem când suntem atacați – să nu răspundem cu rău, ci cu rugăciune pentru dușmani.

34,14b TM are: „Ca unul care-și jelește mama mă încovoiam de tristețe.”

34,15 „împotriva mea”: TM are „de poticnirea mea”. ♦ „bice”: TM are *nēkhīm*, „loviiți”, „infirmi”, dar versiunile, pentru coerență, traduc „cei care lovesc” (Targum, Ieronim [*Hebr.*], Symmachos). ♦ „eu n-am știut”: Eusebiu vede în aceasta o ilustrare a kenozei Fiului lui Dumnezeu. ♦ „împrăstiați au fost, dar nu s-au căit”: TM are „mă sfășiau fără încetare”.

34,16a TM are un text neclar: „cu batjocoritorii necurați dimprejur”. Ieronim are „cu chip de cuvinte mincinoase”, iar Targumul „cu cuvinte dulci, cu batjocuri și cu ocări”.

34,17 „când vei privi?”: TM are „cât vei mai privi?”. ♦ „singura mea [avuție]” = viața/ființa (cf. 21,21).

34,17-18 Eusebiu atrage atenția asupra multiplelor analogii cu Ps. 21. ♦ „Adunarea cea mare” se referă la chemarea și adunarea tuturor oamenilor în Biserică (Chiril al Ierusalimului, *Cat.* 18,24).

34,20 În TM, versetul este: „Căci ei nu vorbesc de pace; împotriva oamenilor liniștiți din țară urzesc clevetiri.”

dar cu mânie cugetau vicleșuguri,

²¹ își deschideau gura larg asupra mea

zicând: „Bine, bine, văzut-au ochii noștri!”

²² Ai văzut, Doamne: să nu taci!

Doamne, să nu Te îndepărtezi de mine!

²³ Trezește-Te, Doamne, și vino la judecata mea,

Dumnezeul meu și Domnul meu, spre a-mi face dreptate!

²⁴ Judecă-mă după dreptatea Ta, Doamne, Dumnezeul meu,

și să nu se bucure pe seama mea;

²⁵ să nu zică inimile lor: „Bine, bine pentru sufletul nostru!”

Nici să nu zică: „L-am înghițit!”

²⁶ Să fie rușinați și făcuți de ocară laolaltă

cei ce se bucură de necazurile mele,

să se acopere de rușine și de ocară cei care spun vorbe mari împotriva mea!

²⁷ Să tresalte și să se veselească cei care voiesc dreptatea mea

și să spună pururi: „Preamărit fie Domnul!”

cei care voiesc pacea slujitorului Său.

²⁸ Și limba mea va vesti dreptatea Ta,

ziua întreagă, lauda Ta.

34,21 „Bine, bine”: TM are *he'āh he'āh* – interjecție de ironie amenințătoare. ♦ „Văzut-au ochii noștri” poate fi înțeles ca o acuzație adusă de martori mincinoși.

34,25 „Bine, bine pentru sufletul nostru!”: TM are *litt.* „Aha, sufletele noastre!” interpretat de unii „dorința sufletelor noastre”.

34,27 „cei care voiesc pacea”: TM are „Cel care voiește pacea”, referindu-se la Dumnezeu. ♦ A ura cuiva „să spună pururi: «Preamărit fie Domnul!»” înseamnă a-i dori fericirea veșnică (Eusebiu, Origen).

34,28 „va vesti”: gr. *μελετῶν*, „a se preocupa, a se îngriji”; de aici „a exersa”, specializat în retorică pentru „a declama”, dar și, mai ales în Biblie, „a medita”. ♦ „dreptatea Ta”: „Voi cânta dreptatea Ta pentru că ai chemat nu un singur popor, ci toate neamurile; e o singură zi, dar e o zi înfinită, pentru că a rămâne cu Tine este Ziua cea veșnică” (Eusebiu). ♦ „ziua întreagă, lauda Ta”: „Orice faci, să faci cum se cuvine, și astfel L-ai laudat pe Domnul. [...] În curăția lucrărilor tale, pregătește-te să-L lauzi pe Dumnezeu ziua întreagă” (Augustin).

35

¹ Pentru sfârșit; al slujitorului Domnului, David.

² Își spune în sine cel nelegiuit să păcătuiască,
nu este frică de Dumnezeu înaintea ochilor lui;

³ căci și-a pus amăgiri în fața ochilor
ca să nu-și descopere fărădelegea și s-o urască.

⁴ Cuvintele gurii sale – fărădelege și viclenie,
n-a voit să priceapă, spre a face binele;

⁵ fărădelege a cugetat în așternutul său,
a stăruit pe orice cale care nu e bună
iar răutății nu i s-a împotrivit.

⁶ Doamne, în ceruri este mila Ta
și adevărul Tău – până la nori;

⁷ dreptatea Ta – ca munții lui Dumnezeu,
judecățile Tale – noian adânc:

oameni și animale vei izbăvi Tu, Doamne!

35 După cum Ps. 1 prezintă în contrast cele două căi care stau în fața alegerii omului, psalmul acesta înfățișează cele două tipuri opuse de oameni care pășesc pe ele.

35,1 TM are „Pentru mai-marele cântăreților. Al slujitorului lui YHWH, al lui David”.

35,2 TM are *litt.* „Oracol de păcat pentru cel nelegiuit – lângă inima mea” – text dificil, pe care versiunile l-au citit într-o vocalizare diferită, rezultând: „Spune nelegiuitul să păcătuiască” și emendează *libbî*, „inima mea”, în *libbō*, „inima lui”. Însă ebr. *n^eum* este termenul consacrat pentru oracolul divin; prin urmare, după TM, e vorba de o ascultare față de păcat care înlocuiește ascultarea de YHWH. ♦ „nu este frică... ochilor lui”: citat în Rom. 3,18.

35,3 „și-a pus amăgiri... ca să nu-și descopere”: Augustin interpretează: „Dacă ai fi sincer, ți-ai fi descoperit deja fărădelegea și ai fi urât-o; dar, în loc să o urăști, o aperi.”

35,5 „în așternutul său”: în opoziție cu Ps. 4,4, unde omul e îndemnat să se căiască de păcate. Noaptea oferă răgaz pentru introspecție și rugăciune. Augustin interpretează expresia la figurat: „în taina inimii”. ♦ „pe orice cale”: TM are „pe calea”.

35,6 „mila... adevărul”: traduc perechea de termeni ebr. *hesedh* și *'emeth* (vezi nota la 24,10). Ieronim le identifică cu însuși Hristos.

35,7 „Munții lui Dumnezeu” traduce ebr. *har^rrēy 'Ēl* – mod de a exprima superlativul, „munții cei mai înalți”. ♦ „munții... noian”: cf. Efes. 3,18. ♦ „animale”: providența lui Dumnezeu care se extinde și asupra animalelor e o temă recurentă în Biblie: cf., de ex., Ps. 103,14.21; 147,9; Iov 38,39–39,30. Chiril al Alexandriei însă interpretează metaforic termenul, considerând că se referă la cei care nu-L cunosc pe Dumnezeu; și ei sunt chemați la mântuire.

- ⁸ Cum Ți-ai înmulțit îndurarea, Dumnezeuule!
Iar fiii oamenilor sub acoperământul aripilor Tale vor nădăjdui.
- ⁹ Se vor îmbăta de belșugul casei Tale
și din șuvoiul desfătării Tale îi vei adăpa;
- ¹⁰ că la Tine este izvorul vieții,
întru lumina Ta vom vedea lumină.
- ¹¹ Întinde mila Ta peste cei ce Te cunosc
și dreptatea Ta, peste cei drepți la inimă!
- ¹² Să nu mă ajungă piciorul trufiei
și mâna păcătoșilor să nu mă clatine!
- ¹³ Acolo au căzut cei care făptuiesc fărădelege,
au fost alungați și nu vor putea să stea.

36

¹ Al lui David.

35,8 „Cum Ți-ai înmulțit îndurarea”: TM are „Cât de prețioasă e îndurarea Ta”. ♦ În „acoperământul aripilor” Ieronim vede o imagine a crucii.

35,9 „Se vor îmbăta...”: Chiril al Ierusalimului (*Cat.* 17,19) interpretează: „Beți de o beție trează, care ucide păcatul și dă viață inimii [...] îmbătați pentru că am băut vinul Viței celei de taină, care spune: «Eu sunt Vița, iar voi, mlădițele» (In. 15,5).” ♦ „belșug”: *litt.* „grăsime” – metaforă frecventă pentru bunăstare, abundență (de ex., Is. 25,6; 55,2 etc.). ♦ „șuvoiul”: pentru Ambrozie, acesta evocă râurile Paradisului (Gen. 2,10); pentru Eusebiu și Atanasie, îl evocă pe Hristos, iar Ieronim vede aici o aluzie la Duhul Sfânt.

35,10 „izvorul vieții”: cf. In. 4,14; 7,37-38; Apoc. 21,6. ♦ „lumina”: cf. In. 1,4; 8,12. ♦ Grigore din Nazianz (*Or.* 31,3, PG 36, 135): în lumina Duhului Sfânt vedem și vestim lumina care e Hristos, izvorând din lumina care e Tatăl.

35,12 „piciorul trufiei”: aluzie la obiceiul oriental ca învingătorul să-și pună piciorul pe grumazul învinsului.

35,13 „Acolo” traduce literal ebr. *šām*, care are însă și valoare de interjecție („iată!”). ♦ „au căzut”: este „perfectul încrederii”: acțiunea divină viitoare e prezentată ca deja împlinită (cf. Mt. 5,23-24; Mc. 11,24).

36 În ebraică acest psalm este alfabetic, ceea ce explică multele repetări ale ideii de bază: în fața scandalului prosperității celor răi, experiența de viață și credința oferă o rezolvare, chiar înainte de apariția ideii răsplătii după moarte – însăși trăirea după Legea lui Dumnezeu și sub călăuzirea Lui este o valoare superioară, o răsplată care întrece necazurile vieții, în vreme ce bunăstarea păcătoșilor este efemeră. Eusebiu socotește psalmul un fel de continuare a celui precedent: Ps. 35 arăta îndurarea infinită a lui Dumnezeu care îl rabdă pe păcătos, iar acesta îl îndeamnă pe omul drept să fie răbdător ca Dumnezeu.

Nu te tulbura de cei nelegiuți
 și nu-i pizmui pe cei ce fac fărădelegea;
² căci, precum fânul, degrabă se vor usca
 și, ca firele de iarbă, iute se vor ofili.
³ Nădăjduiește în Domnul și fă binele,
 locuiește pământul și te vei hrăni din bogăția lui;
⁴ află-ți desfătarea în Domnul
 și El va împlini dorințele inimii tale.
⁵ Dezvăluie Domnului calea ta
 și nădăjduiește în El, iar El va săvârși:
⁶ va scoate la iveală ca lumina dreptatea ta
 și judecata ta, precum amiaza.
⁷ Supune-te Domnului și roagă-te fierbinte;
 nu te tulbura de acela care propășește în drumul lui,
 de omul ce săvârșește fapte nelegiuite!
⁸ Potolește-ți mânia și lasă furia deoparte,
 nu te tulbura așa încât să faci rele;
⁹ fiindcă cei care fac rele vor fi nimiciți,

36,1 „tulbura”: gr. ποροζηλοῦμαι, derivat al verbului ζηλώω din stihul următor. Același la vv. 7 și 8. Ζήλος, „zel” sau „gelozia”, când este dorința de a avea și tu binele pe care îl vezi în alții, e lucru bun în sine; dar există un „zel amar”, invidia, care este durere în fața fericirii altuia. Așadar, „zel” și „gelozia” sunt uneori bune (însuși Dumnezeu se autonumește în VT „Dumnezeu gelos” pe poporul Său, în sensul că nu admite închinarea la idoli, alteori rele, dar invidia e întotdeauna rea (Eusebiu). ♦ „Nu te tulbura...”: Eusebiu redă interpretările altor versiuni, e.g. Aquila („nu te întrece cu cei nelegiuți”), Symmachos („nu discuta cu ei”).

36,3 „Locuirea”, deci „cultivarea” pământului, e înțeleasă de Ambrozie în sens spiritual, ca fiind cultivarea propriului spirit, spre a aduce roadele Duhului.

36,5 „Dezvăluie Domnului”: TM are „Îndreaptă spre YHWH”.

36,6 „dreptatea... judecata”: TM are perechea, frecvent întâlnită, *f dhāqāh... miš pāṭ*: dreptatea în sens de împlinire a voinței lui Dumnezeu și judecata care face dreptate. ♦ „judecata”: gr. κρίμα, *lit.* „judecată; sentință, hotărâre judecătorească”. ♦ Versetul intră în rezonanță cu Is. 58,10: „...dacă dai din hrana ta celui flămând și îndestulezi sufletul celui oropsit, atunci va răsări în întineric lumina ta și bezna ta va fi ca amiaza.”

36,7 „roagă-te fierbinte”: *lit.* „împloră”. ♦ În TM, 7a este: „Stai liniștit înaintea lui YHWH și așteaptă-L” (*cf.* Is. 30,15).

36,9 „vor moșteni pământul” (vezi și v. 11): *cf.* Mt. 5,5, leitmotiv al întregului psalm. Înțelegerea expresiei a evoluat în timp de la sensul literal, concret, la un sens spiritual (viața cea nouă) și eshatologic (viața veșnică).

dar cei care-L așteaptă pe Domnul vor moșteni pământul.

¹⁰ Încă puțin și nu va mai fi cel păcătos:

îi vei căuta locul și nu-l vei mai afla.

¹¹ Dar cei blânzi vor moșteni pământul

și se vor desfăta în belșug de pace.

¹² Îl va pândi păcătosul pe cel drept

și va scrâșni din dinți împotriva lui,

¹³ dar Domnul va râde de el,

căci vede dinainte cum îi vine ziua.

¹⁴ Sabia și-au scos-o păcătoșii,

și-au încordat arcul,

ca să-l doboare pe cel sărac și sărman,

ca să-i străpungă pe cei drepti cu inima.

¹⁵ Sabia lor să le pătrundă în inimă

și arcurile lor să fie sfărâmate!

¹⁶ Mai bun e puținul pentru cel drept

decât multa bogăție a păcătoșilor;

¹⁷ căci brațele păcătoșilor vor fi zdrobite,

dar Domnul îi întărește pe cei drepti.

¹⁸ Domnul cunoaște căile celor neprihăniți

și moștenirea lor va fi în veac;

¹⁹ nu vor fi făcuți de ocară în clipa cea rea

și în zilele de foamete vor fi îndestulați.

²⁰ Căci păcătoșii vor pieri

și dușmanii Domnului, tocmai când sunt slăviți și înălțați,

risipindu-se ca fumul, au și pierit.

²¹ Păcătosul ia cu împrumut și nu dă înapoi,

dar cel drept se îndură și dăruiește:

36,10 „nu va mai fi cel păcătos”: Origen propune și o altă interpretare: „nu va mai fi păcătos” (= se va converti).

36,12 Eusebiu comentează: păcătosul nu-l suportă pe cel drept pentru că însăși viața acestuia îl osândește (cf. Înț. 2,15).

36,14 „cei drepti cu inima”: TM are „cei drepti pe cale”.

36,16 „multa bogăție a păcătoșilor”: TM are „bogăția multor păcătoși”. ♦ „La ce le folosește belșugul? Cei puternici nu se satură niciodată”, spune Eusebiu.

36,18 „cunoaște căile”: TM are „cunoaște zilele”.

36,20 „tocmai... înălțați”: TM are „pier precum podoaba pajiștii”.

²² cei care-l binecuvântează vor moșteni pământul,
iar cei care-l blestemă vor fi nimicivi.

²³ De Domnul sunt îndreptați pașii omului
și acesta va îndrăgi calea Lui.

²⁴ Dacă va cădea, nu va fi doborât,
căci Domnul îi sprijină mâna.

²⁵ Tânăr am fost și am îmbătrânit,
dar n-am văzut om drept să fie părăsit,
nici seminția lui să caute pâine;

²⁶ ziua întreagă se îndură și dă cu împrumut
și seminția lui va fi binecuvântată.

²⁷ Îndepărtează-te de rău și fă binele,
și sălășluiește-te în veacul veacului.

²⁸ Căci Domnul iubește judecata:
nu-i va părăsi pe credincioșii Săi,
până în veac vor fi păziți;
dar cei nelegiuți vor fi urmăriți până la capăt
și seminția celor fără de lege va pieri cu totul;

²⁹ cei drepti însă vor moșteni pământul
și-l vor locui în veacul veacului.

³⁰ Gura celui drept va cugeta înțelepciune
și limba lui va grăi despre judecată.

³¹ Legea Dumnezeului său e în inima sa
și nu vor întâlni piedică pașii săi.

³² Păcătosul îl pândește pe cel drept
și caută să-l dea morții,

³³ dar Domnul nu-l va lăsa în mâinile lui,
nici nu-l va osândi când îl va judeca.

36,22 Cf. Gen. 12,3, Dumnezeu către Avraam: „Îi voi binecuvânta pe cei care te binecuvântează...” – Dumnezeu ia partea celui drept. ♦ TM are „cei pe care el îi binecuvântează...” – subiectul poate fi Dumnezeu sau dreptul.

36,23 „va îndrăgi”: *litt.* „va voi”.

36,28 „cei nelegiuți”: gr. ἄνομοι. *Vaticanus* și *Sinaiticus* au ἄνομιοι, „cei neprihăniți”.

♦ 28d nu apare în TM.

36,30 „va cugeta”: *litt.* „se va preocupa de”; TM are „murmură” (cf. nota la 1,2).

36,32 După Eusebiu, păcătosul îl invidiază pe cel drept și vrea să-l facă să cadă: este replica primului verset: „Nu te întrece cu cei păcătoși.”

- ³⁴ Așteaptă-L pe Domnul și păzește calea Lui
și El te va înălța ca să moștenești pământul:
când vor fi nimiciți păcătoșii, vei vedea.
- ³⁵ L-am văzut pe cel nelegiuit preafînălțându-se
și ridicându-se precum cedrii Libanului,
- ³⁶ și am trecut și, iată, nu mai era,
l-am căutat și nu s-a mai aflat locul lui.
- ³⁷ Păzește nevinovăția și privește dreptatea,
căci există o rămășiță pentru omul de pace.
- ³⁸ Dar cei fără de lege vor pieri de îndată,
rămășița celor nelegiuiți se va nimici.
- ³⁹ Însă mântuirea celor dreți este la Domnul,
El e ocrotitorul lor la ceas de strâmtorare.
- ⁴⁰ Îi va ajuta Domnul și-i va izbăvi
și-i va scoate de la păcătoși
și-i va mântui pentru că au nădăduit în El.

37

- ¹ Psalm al lui David; spre amintire despre sabat.
- ² Doamne, în mânia Ta să nu mă mustri
și în urgia Ta să nu mă pedepsești!
- ³ Căci săgețile Tale s-au înfipt în mine,
ai întărit peste mine mâna Ta.

36,35 În TM, versetul este: „Am văzut un nelegiuit îngrozitor ...” (continuarea e neclară; unii interpretează „desfășurându-se ca un copac falnic al locului”).

36,37 „există o rămășiță”: în lumina versetului următor, se referă la urmași. Și TM are aici (și la 38b) „...posteritate/urmași”. ♦ Chiril al Alexandriei interpretează „rămășița” ca pe o moștenire spirituală: omul de pace lasă ceva în urma sa.

36,38 „de îndată”: se mai poate înțelege „toți laolaltă”.

37 Un om strivit de boală (lepră?) și prigonit pe nedrept își strigă către Dumnezeu suferința, recunoscându-se păcătos, dar și încrederea în atotștiința și îndurarea divină. Creștinii îl socotesc printre cei șapte psalmi de pocăință (cf. prima notă la Ps. 6).

37,1 „spre amintire despre sabat”: TM are „spre a face amintire”. În LXX, aceasta a fost pusă în legătură cu ceremonialul de sabat (cf. Lev. 24,7-8).

37,2 Unii, traducând literal, interpretează „nu cu mânie să mă mustri și nu cu urgie să mă pedepsești”.

37,3 „ai întărit”: TM are „s-a lăsat” (*tin^hhath*). Traducătorul LXX a citit *lⁿnahheth*.

⁴ Nu este vindecare în trupul meu din pricina urgiei Tale,
nu este pace oaselor mele din pricina păcatelor mele.

⁵ Căci fărădelegile mele s-au ridicat peste capul meu,
ca o povară grea s-au îngreunat peste mine.

⁶ Împuțitu-s-au și au putrezit rănilile mele
din pricina nebuniei mele;

⁷ nenorocit sunt și m-am încovoaiat cu totul,
toată ziua mâhnindu-mă umblam.

⁸ Căci șalele mi s-au umplut de batjocuri
și nu este vindecare în trupul meu;

⁹ lovit am fost și înjosit peste măsură,
răcnit-am de suspinul inimii mele.

¹⁰ Doamne, în fața Ta e toată dorința mea
și suspinul meu nu stă ascuns de Tine.

¹¹ Inima mi s-a tulburat, m-a părăsit puterea
și lumina ochilor mei, nici aceea nu mai e cu mine.

¹² Prietenii și cunoștii mei s-au apropiat de mine și s-au oprit;
cei apropiați mi-au stat departe.

¹³ Mi-au făcut silnicie cei ce vor să-mi ia viața
și cei care-mi vor răul au grăit deșertăciuni
și vicleșuguri au pus la cale ziua întreagă.

¹⁴ Iar eu, precum un surd, nu auzeam,
precum un mut ce nu-și deschide gura.

¹⁵ Am fost ca omul care nu aude
și-n gura lui nu are cuvinte de răspuns.

¹⁶ Căci în Tine, Doamne, am nădăjduit :

Tu mă vei asculta, Doamne, Dumnezeuul meu!

37,4 „vindecare”: TM are „loc sănătos/întreg”; la fel și la v. 8. ♦ „din pricina”: *litt.* „din fața”.

37,8 „batjocuri”: TM are „fierbinteală” (*niq^eleh* – de la *qālāh*, „a arde, a pârjoli”). Traducătorul a avut în vedere verbul omofon *qālāh*, „a disprețui”!

37,12 „s-au apropiat de mine și s-au oprit”: TM are „în fața răniilor mele (*minnegedh nig^e’i*) s-au oprit”. Traducătorul a citit *minneg^edhī nag^e’šū*. ♦ Începând cu acest verset, Părinții referă psalmul la Hristos. Chiar și afirmațiile adecvate unui păcătos sunt interpretate în sensul că El ia asupra Sa păcatele lumii (de ex., v. 19).

37,13 „Mi-au făcut silnicie”: TM are „Mi-au întins curse”. ♦ „vor să-mi ia viața”: *litt.* „caută sufletul meu”. ♦ „au grăit deșertăciuni”: TM are „au vorbit nenorociri”.

¹⁷ Căci am zis: să nu se bucure împotriva mea vrăjmașii mei;
când mi s-a clătinat piciorul au grăit împotriva mea cu trufie.

¹⁸ Gata sunt eu pentru biciuire
și durerea mea înaintea mea este pururea.

¹⁹ Căci fărădelegea mea o voi vesti
și mă voi îngrijora pentru păcatul meu.

²⁰ Dar dușmanii mei sunt vii și s-au făcut mai puternici decât mine,
s-au înmulțit cei care mă urăsc pe nedrept.

²¹ Cei care-mi răsplătesc binele cu rău
mă cleveveau când urmăream dreptatea;

[m-au azvârlit pe mine, cel iubit, ca pe un mort de care-ți este silă.]

²² Să nu mă părăsești, Doamne,

Dumnezeul meu, să nu Te îndepărtezi de mine!

²³ Grăbește întru ajutorul meu, Doamne al mântuirii mele!

38

¹ Pentru sfârșit, pentru Idithun; cântare a lui David.

² Zis-am: Voi păzi căile mele, ca să nu păcătuiesc cu limba mea;
pus-am gurii mele pază

37,18 „biciuire”: TM are „schiopătare” – ambele în sens figurat de „lovitură, prăbușire”.

37,20 „decât mine”: nu apare în TM.

37,21c Rahlfs pune textul între croșete, sugerând eliminarea lui, deoarece nu apare în principalele manuscrise.

37,22 După Augustin, Hristos transfigurează în Sine persoana primului om, care, într-un anume sens, a fost îndepărtat. Omul nostru vechi este pironit pe cruce cu El – cf. Col. 2,13 sq.

37,23 Psalmul se termină cu un strigăt după ajutor; Eusebiu îl pune în strânsă legătură cu următorul.

38 Un om lovit de mare suferință nu e în stare să cugete cu seninătate; oricât s-ar strădui să nu dea glas revoltei, cu strigătul său ajunge chiar să-L înfrunte pe Dumnezeu, asemenea lui Iov. Deoarece credința în înviere nu exista încă la acea vreme, singura sa nădejde explicită în fața caracterului derizoriu al vieții este că Dumnezeu îi va mai dăru un răgaz.

38,1 „Idithun”: poate fi același cu Idithon, unul dintre cei trei „dirijori” numiți de David pentru muzica din lăcașul sfânt (cf. IPar. 25,1.6). ♦ TM are „Pentru mai-marele cântăreților, pentru Y^odhithūn. Psalm al lui David”.

38,2 „pază”: TM are „botniță”. ♦ „când stătea”: TM are „cât timp va sta”.

când stătea păcătosul înaintea mea.

³ Amuțit-am și m-am smerit și am tăcut despre cele bune și durerea mea s-a înnoit.

⁴ Înfierbântatu-s-a în mine inima mea și în cugetarea mea se va aprinde foc.

Grăit-am cu limba mea:

⁵ Fă-mi cunoscut, Doamne, sfârșitul meu și care este numărul zilelor mele, ca să știu de ce sunt lipsit.

⁶ Iată, ai făcut de o palmă zilele mele și ființa mea e ca nimic înaintea Ta; într-adevăr, toate sunt deșertăciune, orice om care trăiește.

Oprire

⁷ Într-adevăr, ca o închipuire trece omul, în zadar e zbaterea lui; adună și nu știe cine va culege.

⁸ Și acum, care-i așteptarea mea? Oare nu Domnul? Și ființa mea este lângă Tine.

38,3 „m-am smerit”: TM are „în tăcere”. ♦ „despre cele bune”: TM are *mittöbh*, *litt.* „de la bine” interpretat fie „fără folos”, „deși mi-ar fi fost bine [să vorbesc]”, fie „din pricina binelui [nelegiuitului]”. ♦ „s-a înnoit”: TM are „s-a stărnit”.

38,4b *Cf.* Ier. 20,9. ♦ „cugetarea mea”: TM are „murmur/suspin”: rugăciune alcătuită mai mult din gemete decât din cuvinte. Apare numai de două ori în Psaltire: aici și la 5,2. ♦ „se va aprinde”: TM are „arde”.

38,5 „sfârșitul”: gr. πέρας, *litt.* „margină, limită, graniță”. Origen îl înțelege ca exprimând ținta: natura spirituală are drept țintă cunoașterea Sfintei Treimi. Pentru Ambrozie și Ieronim, aici întreaga omenire întreabă când va încredința Hristos Tatălui împărăția (*cf.* 1Cor. 15,24). ♦ „de ce sunt lipsit”: TM are „cât sunt de trecător”.

38,6 „(ai făcut) de o palmă (zilele mele)”: gr. πολαιστός; *Alexandrinus*, urmat de Rahlfs – ca în TM; *Vaticanus* și *Sinaiticus* au „(ai făcut) vechi...” (πολαιός). ♦ „ființa”: gr. ύπόστασις, „existență”, „așteptare”, „temei”. La fel și la 38,8. TM are *litt.* „durata mea”. ♦ „toate sunt deșertăciune, orice om care trăiește”: TM are „e doar un abur tot omul care stă”.

38,7 „ca o închipuire”: Ambrozie interpretează: sub Lege se trăia în prefigurare, o dată cu Evanghelia trăim în imagine, în cer vom trăi în adevăr, pentru că-L vom vedea față în față (*cf.* 1Cor. 13,12). ♦ „e zbaterea lui”: gr. ταράσσονται, *litt.* „se agită/se tulbură” (la pl.). ♦ 7c: *cf.* Lc. 12,20.

38,8 „Oare nu Domnul?”: TM are „Doamne!”.

⁹ De toate fărădelegile mele izbăvește-mă;
ocară celui fără de minte Tu m-ai dat.

¹⁰ Tăcut-am și nu mi-am deschis gura, căci Tu ești Cel ce m-a făcut.

¹¹ Depărtează de la mine loviturile Tale;
de puterea mâinii Tale m-am sfârșit.

¹² Cu mustrări pentru fărădelege l-ai pedepsit pe om,
ai șters ca pe o pânză de păianjen viața lui;
cu adevărat se zbate în zadar tot omul.

Oprire

¹³ Ascultă rugăciunea mea, Doamne,
și la strigarea mea ia aminte;
la lacrimile mele nu rămâne mut,
căci străin sunt eu la Tine,
un trecător, ca toți părinții mei.

¹⁴ Dă-mi răgaz ca să-mi trag răsufierea,
înainte de a mă duce și de a nu mai fi!

39

¹ Pentru sfârșit; al lui David. Psalm.

38,9 „Tu m-ai dat”: TM are „să nu mă dai”.

38,10 „Tu ești Cel ce m-a făcut”: TM are „Tu ai făcut[-o]”.

38,11 „de puterea”: TM are „de izbirea”.

38,12b În TM: „Precum molia rozi tot ce-și dorește.” ♦ „cu adevărat se zbate în zadar”: TM are „ca o suflare e”.

38,13d-e „străin... trecător”: cf. Lev. 25,23; 1Pt. 2,11; Evr. 11,13. Ambrozio: „Fiind iertat de Dumnezeu, nu vei mai fi străin, ci cetățean (cf. Ef. 2,19).”

38,14a Cf. Iov 10,20; TM are „nu Te mai uita la mine, ca să arăt un zâmbet” – cf. Iov 9,27. ♦ 14b: „de a nu mai fi”: Origen și Atanasie completează „nu voi mai fi păcătos, căci prin iertarea Ta voi fi transformat”. După Augustin, psalmistul se teme să meargă în locul în care „nu este”; vrea să meargă acolo unde este Ființa supremă.

39 Psalm de încredințare a întregii ființe lui Dumnezeu. Mulți Părinți îl pun în rostirea lui Hristos. Chiril al Alexandriei afirmă că, din diverse puncte de vedere, psalmul poate fi considerat ca rostit de Hristos vestindu-Și Întruparea și lucrarea răscumpărătoare, de poporul ales, care își povestește suferințele, dar și de omenirea întreagă chemată să îmbrățișeze credința în Hristos. Chiar și versetele în care psalmistul se declară păcătos sunt interpretate hristologic în lumina pasajului 2Cor. 5,21 („Pe cel care n-a cunoscut păcatul, Dumnezeu l-a făcut păcat, pentru noi”).

39,1 „Pentru sfârșit”: TM are „Pentru mai-marele cântăreților”.

² Cu dor L-am așteptat pe Domnul și El a luat aminte la mine
și a ascultat rugămintea mea

³ și m-a ridicat din groapa nenorocirii,
din noroiul mlaștinii,

a așezat pe stâncă picioarele mele

și a îndreptat pașii mei

⁴ și a pus în gura mea cântare nouă,
imn de laudă pentru Dumnezeuul nostru;

vor vedea mulți și se vor teme

și vor nădăjdui în Domnul.

⁵ Fericit omul căruia Numele Domnului îi e nădejde

și care n-a privit spre zădărnicie și spre nebunii mincinoase.

⁶ Multe sunt minunile pe care le-ai făcut, Doamne, Dumnezeuul meu,
și nu e nimeni asemenea Ție în gândurile Tale:

am vestit și am grăit că s-au înmulțit fără de număr.

⁷ Jertfă și prinos nu ai voit,

dar mi-ai întocmit urechi;

arderii de tot și [jertfă] pentru păcat nu ai cerut.

⁸ Atunci am zis: Iată, vin.

În sulul cărții este scris despre mine;

⁹ să fac voia Ta, Dumnezeule, am voit

39,2 „Cu dor L-am așteptat”: *litt.* „așteptând L-am așteptat”. ♦ „a luat aminte la mine”: TM are „s-a plecat spre mine”. ♦ „rugămintea”: TM are „strigătul”.

39,3 „nenorocirii”: TM are „învolburării”.

39,4 „cântare nouă”: pentru majoritatea Părinților latini, aceasta reprezintă Noul Legământ și omul nou, răscumpărat de Hristos.

39,5 „omul”: TM are *gebher*, „om curajos”. ♦ „Numele Domnului”: TM are „YHWH”. ♦ „zădărnicie”: TM are *r^ehābhīm*, *litt.* „trufași”, interpretat de exegeți ca referindu-se la idoli. ♦ „nebunii mincinoase”: TM are „rătăciți ai minciunii”. LXX a interpretat abstract și această referire la idoli.

39,6 „gândurile Tale”: TM are în plus „pentru noi”.

39,7-9 Pasaj citat de Evr. 10,5-10.

39,7 „dar mi-ai întocmit urechi”: după Rahlfs, dar majoritatea mss. LXX au „mi-ai întocmit un trup” (așa cum citează și Evr. 10,5); TM are „mi-ai deschis (*litt.* săpat) urechi” (fără acel „dar”, care sugerează o înlocuire a jertfei cu altceva).

39,8 „sulul cărții”: după interpretarea hristologică a lui Origen, nu e vorba de o carte anume, ci de întreaga Scriptură, pentru că toată vorbește despre Hristos, după cum El însuși afirmă (*cf.* In. 5,39).

39,9 „adâncul inimii”: *litt.* „în mijlocul pântecelui”.

și Legea Ta este în adâncul inimii mele.

¹⁰ Am binevestit dreptatea în adunarea cea mare;

iată, buzele mele nu le voi închide:

Doamne, Tu știi.

¹¹ Dreptatea Ta n-am tăinuit-o în inimă,

adevărul Tău și mântuirea Ta le-am grăit,

n-am ascuns mila Ta și adevărul Tău în adunarea cea mare.

¹² Iar Tu, Doamne, nu îndepărta îndurările Tale de la mine :

mila Ta și adevărul Tău m-au întărit pururi.

¹³ Căci m-au împresurat rele fără număr,

m-au înconjurat fărădelegile mele și nu puteam vedea.

Înmulțitu-s-au mai mult decât perii capului meu

și mi-a pierit îndrăzneala.

¹⁴ Binevoiește, Doamne, să mă izbăvești,

Doamne, ca să-mi ajuți grăbește-Te!

¹⁵ Să fie rușinați și făcuți de ocară laolaltă cei ce caută sufletul meu ca să-l piardă;

să dea înapoi și să fie făcuți de ocară cei ce-mi voiesc răul!

¹⁶ Să-i cuprindă pe dată rușinea pe cei care-mi spun: „Bine! Bine!”

¹⁷ Să se veselească și să se bucure în Tine toți cei care Te caută,

Doamne,

și să spună pururi : „Preamărit [fie] Domnul!” cei ce iubesc

mântuirea Ta.

¹⁸ Iar eu sunt sărac și lipsit: Domnul va avea grijă de mine;

ajutorul și ocrotitorul meu Tu ești:

Dumnezeul meu, nu zăbovi!

39,11 „Adevărul” de la 11b traduce ebr. *'emūnāh*, „fidelitate, statornicie”, iar pentru „mila... adevărul” de la 11c și 12b, TM are *hesedh*... *'emeth* – vezi nota la 24,10.

39,13 „îndrăzneala”: *litt.* „inima”.

39,14-18 = Ps. 69,2-6.

39,16 „Bine! Bine!”: TM are *he 'āh he 'āh* – exclamație batjocoritoare (*cf.* și 34,21).

39,18 „eu sunt sărac și lipsit”: Ieronim raportează expresia tot la Hristos care „bogat fiind, S-a făcut sărac pentru noi” (2Cor. 8,9).

40

¹ Pentru sfârșit; psalm al lui David.

² Fericit acela care ia aminte la cel sărac și sărman:
în ziua cea rea îl va izbăvi Domnul.

³ Domnul să-l păzească și să-i dea viață și fericire pe pământ
și să nu-l dea în mâinile dușmanului său.

⁴ Domnul să-l ajute pe patul durerii lui:
tot culcușul lui l-ai schimbat, în slăbiciunea lui.

⁵ Eu am zis: Doamne, miluiește-mă;
vindecă sufletul meu, căci am păcătuit împotriva Ta.

⁶ Dușmanii mei au vorbit rele împotriva mea:
„Când, oare, va muri și va pieri numele lui?”

⁷ Și, dacă intra [vreunul] să [mă] vadă, rostea vorbe deșarte:
inima lui i-a adunat nelegiuire,
ieșea afară și [tot] vorbea.

⁸ Șușoteau laolaltă împotriva mea toți dușmanii mei,
împotriva mea cugetau rele,

40 Omul bolnav părăsit de prieteni și bârfit de dușmani își pune toată nădejdea în Dumnezeu.

40,1 „Pentru sfârșit”: TM are „Pentru mai-marele cântăreților”.

40,2 „care ia aminte”, gr. ὁ συνίων: συνίηται înseamnă „a percepe, a auzi”, „a pricepe, a înțelege”, „a lua seama la”. ♦ „sărac și sărman”: TM are numai *dāl*, care acoperă nuanțele ambelor cuvinte grecești. Majoritatea Părinților raportează expresia la Hristos care „S-a făcut sărac” (2Cor. 8,9), „a luat chip de rob” (Flp. 2,7) și care se identifică cu cel sărman (cf. Mt. 25,35 sq.: „Am fost flămând... însetat... străin...”). Augustin spune: „Recunoaște bogățiile ascunse în Acela pe care tu Îl vezi sărac! [...] Într-adevăr, în El sunt ascunse toate comorile înțelepciunii și ale științei (Col. 2,3)...” ♦ „ziua cea rea”: după Eusebiu, e ziua Judecății, când Hristos le va spune celor drepti: „Veniți, binecuvântații Tatălui Meu” – cf. Mt. 25,34.

40,3-4a LXX are verbele la optativ aorist, în vreme ce TM are „imperfectul”, cu sens de prezent sau viitor. ♦ „în mâinile dușmanului”: TM are „[pradă] poftei dușmanului”. ♦ „Acest dușman este diavolul; să nu crezi că dușmanul tău este vecinul care s-a certat cu tine! [...] Dușmanul tău este cel despre Domnul a spus: «Dușmanul a făcut aceasta» – Mt. 13,28.” (Augustin)

40,4b Poate fi o imagine paternă a lui Dumnezeu, care „face/schimbă” patul bolnavului, dar a fost înțeleasă și ca sugerând un gest de vindecare. Părinții l-au pus în legătură cu vindecarea paralizicului (Mc. 2,9: „Ja-ți patul tău...” și *par.*).

40,8 „laolaltă”: gr. ἐν τὸ αὐτό: majoritatea Părinților îl interpretează astfel, dar Atanasie îl înțelege ca „în același fel” = „cu minciună și trădare”.

⁹ cuvânt nelegiuit au pus împotriva mea:

„Cel adormit va mai putea cumva să se ridice?”

¹⁰ Chiar și prietenul apropiat, în care nădăjduiam,
cel care mânca pâinea mea, și-a ridicat asupra mea călcâiul.

¹¹ Dar Tu, Doamne, îndură-Te de mine și ridică-mă
și le voi da răsplată.

¹² Întru aceasta am cunoscut că ai [bine]voit întru mine
pentru că nu se va bucura dușmanul [de răul] meu.

¹³ Dar Tu pentru nevinovăția mea m-ai primit
și m-ai statornicit înaintea Ta pe veci.

¹⁴ Binecuvântat [este] Domnul Dumnezeu lui Israel din veac și până
în veac.

Așa să fie, așa să fie!

41

¹ Pentru sfârșit; spre înțelegere, al fiilor lui Core.

² Precum tânjește cerboanca spre izvoarele de apă,

40,9 În TM, versetul e pus în întregime în gura dușmanilor: „Lucrarea lui *Beli'al* s-a revărsat în el; el zace și nu se va mai putea scula.”

40,10 „prietenul apropiat”: *litt.* „omul păcii mele” – calc după ebr. ♦ „și-a ridicat”: gr. *μεγαλύνω* înseamnă mai ales „a se trufi, a se sumeți”. ♦ „călcâiul”: traducătorul LXX folosește aici un neologism care mai apare o singură dată în Biblie (2Rg. 10,19), subst. abstract *περπονισμός*, care sugerează lovitura mișlească, vicleană. 10b e citat în In. 13,18, dar nu după LXX, ci direct după ebr.

40,12 „ai [bine]voit întru mine”: *litt.* „m-ai voit”. În interpretarea lui Atanasie, Tatăl Îl voiește pe Hristos și voiește omenirea, pe care diavolul o dușmănește.

40,14 Acest verset este doxologia care încheie prima carte a Psaltirii. ♦ „Așa să fie, așa să fie”: TM are „Amin! Amin!”.

41 Dorul unui exilat după Templu devine expresie a setei omului după Dumnezeu.

41,1 „Pentru sfârșit”: TM are „Pentru mai-marele cântăreților”. ♦ „spre înțelegere”: TM are *mas^e kil*: *cf.* nota la 31,1. ♦ „al fiilor lui Core”: gr. *τοῖς υἱοῖς Κορε* traduce ebr. *libh^e nēy Qorah* care poate fi înțeles și „pentru fiii...”, dar e mai probabil „al...”, *cf.* nota la 3,1. „Fiii lui Core” apar în textul biblic ca leviți (*cf.* Num. 25,28), însărcinați îndeosebi cu cântările din Templu (*cf.* 2Par. 20,19). Le sunt atribuite grupul Ps. 41–48, precum și 83, 84, 86, 87, pe care unii exegeți îl numesc „mica colecție a fiilor lui Core”.

41,2-3 Pentru Ioan Gură de Aur, setea exprimă iubirea, stăruința în iubire, nerăbdarea ei. Profetul știe că-l va vedea pe Dumnezeu când va ieși din această lume, dar nu poate să aștepte și spune: „când?”.

așa tânjește sufletul meu spre Tine, Dumnezeule.

³ Însetat-a sufletul meu de Dumnezeul cel viu:

când voi veni și mă voi arăta în fața lui Dumnezeu?

⁴ Mi-au fost lacrimile pâine ziua și noaptea,

când îmi spuneau în toată ziua: „Unde e Dumnezeul tău?”

⁵ Mi-am amintit de aceasta și mi-am revărsat în mine sufletul,

căci voi străbate spre locul cortului minunat, până la casa lui Dumnezeu,

în glas de veselie și de laudă, în zvonul [mulțimii] în sărbătoare.

⁶ Pentru ce ești mâhnit, suflete, și pentru ce mă tulburi?

Nădărduește în Domnul, căci Îi voi aduce laudă,

mântuirea feței mele, Dumnezeul meu.

⁷ Tulburatu-s-a în mine sufletul meu:

de aceea îmi voi aminti de Tine, din pământul Iordanului și al

Ermonului,

de la muntele mic.

⁸ Adânc pe adânc cheamă la glasul căderii apelor Tale :

41,3 „de Dumnezeul...”: *litt.* „spre Dumnezeul”, care sugerează tensiunea dorinței (*cf.* și 7). ♦ „mă voi arăta”: *litt.* „voi fi văzut”, traducând exact ebr. 'ērā'eh. Se presupune că acest pasiv este o corectură de copist, atenuând textul din scrupul teologic, întrucât unele mss. ebraice, aramaice și latine au „voi vedea fața...”.

41,4 „Unde e Dumnezeul tău?": *cf.* Mt. 27,42-43; Mc. 15,29-32; Lc. 23,35-37.

41,5 „a-și revărsa sufletul”: expresie care se referă la rugăciune. ♦ „voi străbate”: TM are o formă de imperfectiv a verbului „a trece”, care arată doar că acțiunea nu e încheiată, fără a specifica un timp. De aceea, traducătorii o redau de obicei cu „treceam”. ♦ „spre locul cortului...”: neclar în TM.

41,6 „mă tulburi”: TM are „te tulburi asupra mea”. Dialogul rugătorului cu sine însuși apare și în alți psalmi (*e.g.* Ps. 102,1-5). ♦ „Îi voi aduce laudă”: TM are „din nou Îi voi aduce laudă”; la fel și la v. 12 și la 42,5.

41,7 „în mine”: *litt.* „către mine”, ceea ce poate sugera o anumită dinamică, eventual în contrast cu acel „spre” din vv. 2 și 3. Augustin interpretează: îndreptat spre Cel ne schimbător, sufletul meu se înviorează, este refăcut; îndreptat spre mine, se tulbură: sunt sigur de dreptatea lui Dumnezeu, dar nu de a mea. Așadar, să nu rămâi închis în tine! ♦ „Pământul Iordanului și al Ermonului” ar putea fi nordul Galileii, zona izvoarelor Iordanului, la sud-vest de Ermon. ♦ „muntele mic”: TM are „muntele Miṭ'ār” – neidentificat. Mortari traduce „departe de muntele mic”. Rabinii interpretează „departe de muntele Sion” (*cf.* Mortari, nota *ad loc.*).

41,8 „Adâncurile” sunt interpretate tradițional ca abisul mizeriei umane care cheamă abisul îndurării lui Dumnezeu. Ieronim are o interpretare originală: e vorba de cele două Testamente, care se cheamă unul pe altul, iar „glasul căderilor de apă” e glasul profeților care vestesc venirea Domnului.

toate furtunile și talazurile Tale au trecut peste mine!

⁹ Ziua va trimite Domnul îndurarea Sa

și noaptea, cântare de la mine,

rugăciune către Dumnezeuul vieții mele.

¹⁰ Spune-voi Domnului: „Apărătorul meu ești Tu – de ce ai uitat de mine?

De ce umblu întristat, prigonit de vrăjmaș?”

¹¹ Pe când îmi frângeau oasele, m-au ocărât asupritorii mei,

spunându-mi în toată ziua: „Unde e Dumnezeuul tău?”

¹² Pentru ce ești măhnit, suflete, și pentru ce mă tulburi?

Nădărduește în Domnul, căci Îi voi aduce laudă,

mântuirea feței mele, Dumnezeuul meu.

42

¹ Psalm al lui David.

Judecă-mă, Dumnezeule, și apără dreptatea mea

de neamul necredincios;

de omul nedrept și viclean izbăvește-mă!

² Căci Tu ești, Dumnezeule, întărirea mea: de ce m-ai alungat?

Și de ce umblu mohorât când mă strâmtorează dușmanul?

³ Trimite lumina Ta și adevărul Tău;

41,9 „cântare de la mine”: text nesigur. Aceasta e lecțiunea lui Rahlfs; ms. A are „cântarea Lui”, iar B și S au „[o] va arăta”. TM are „cântarea Lui [este/va fi] cu mine”; tot versetul e neclar și are un ritm diferit de restul psalmului. ♦ „Ziua... noaptea”: după Grigore cel Mare, îndurarea lui Dumnezeu ne e trimisă ziua: e recunoscută și primită în timp de pace; se dezvăluie noaptea: darul primit în pace se manifestă în vreme de restriște (cf. *Moralia*, SC 32, p.128).

41,10 „Apărătorul”: TM are „Stânca”.

41,11a TM are *litt.* „în frângerea din oasele mele mă ocărăsc...”.

42 După mulți comentatori, acest psalm formează o unitate cu cel precedent, având în vedere structura și conținutul.

42,1 În TM, psalmul nu are titlu. ♦ „necredincios”: gr. οὐχ ὀσιος, „neevlavios, necuvios”. TM are *lo' ḥāsīdh*, care s-ar putea traduce „cel care nu împlineste voința lui Dumnezeu”. ♦ După Origen, ca să poți spune „apără dreptatea mea”, trebuie să fi renunțat să-ți faci dreptate singur și să-ți fi încredințat cauza dreptății divine.

42,3 „lumina... adevărul”: Origen, Chiril, Augustin consideră că e vorba despre Hristos, pe care psalmistul Îl întrezărește profetic. ♦ „m-au călăuzit... m-au dus”: TM are „să mă călăuzească... să mă ducă”. ♦ „muntele Tău cel sfânt”: TM are „muntele sfințeniei Tale”. E vorba de muntele Sionului, pe care se află Templul.

ele m-au călăuzit și m-au dus la muntele Tău cel sfânt
și la lăcașurile Tale.

⁴ Și voi intra la altarul lui Dumnezeu,
la Dumnezeu, care bucură tinerețea mea;
Îți voi aduce laudă cu alăuta, Dumnezeule, Dumnezeul meu!
⁵ Pentru ce ești mâhnit, suflete, și pentru ce mă tulburi?
Nădăjduiește în Dumnezeu, căci Lui Îi voi aduce laudă:
mântuirea feței mele, Dumnezeul meu.

43

¹ Pentru sfârșit; al fiilor lui Core, spre înțelegere, psalm.
² Dumnezeule, cu urechile noastre am auzit,
părinții noștri ne-au povestit
lucrarea pe care ai săvârșit-o în zilele lor, în zilele de demult:
³ mâna Ta a nimicit neamuri și i-ai sădit pe ei,
ai lovit popoare și le-ai alungat.
⁴ Că nu prin sabia lor au moștenit pământul
și nu brațul lor i-a mântuit,
ci dreapta Ta și brațul Tău
și lumina feței Tale, că ai binevoit întru ei.
⁵ Tu ești Împăratul meu și Dumnezeul meu,
Cel care poruncești izbăvirile lui Iacob;
⁶ întru Tine îi vom străpunge pe vrăjmașii noștri

42,4 „Dumnezeu care bucură tinerețea mea”: TM are *litt.* „Dumnezeul bucuriei veselirii/dăntuirii mele”. ♦ „tinerețea mea”: după Grigore al Nyssci, aceasta e viața cea nouă, înfăptuită prin misterul mântuirii.

42,5 „mă tulburi”: TM are „te tulburi în mine”.

43 După o grea înfrângere, poporul strigă către Dumnezeu, cerând ajutor și amintindu-și de izbăvirile din trecut. După Origen, acest psalm e cântarea israeliților din diaspora; după Chiril al Alexandriei, e ruga profeților, iar după Ioan Gură de Aur, a Macabeilor.

43,1 În TM, titlul este: „Pentru mai-marele cântăreților, al fiilor lui *Qorah. Maș^hkîl.*”

43,4 Origen și Ieronim apropie acest verset de Mt. 5,5: „Fericți cei blânzi, căci ei vor moșteni pământul.”

43,6 „îi vom străpunge”: *litt.* „îi vom lua în coarne”. Ambrozie interpretează: „Domnul a înzestrat cu coarne animalele împotriva fiarelor [...] însă omul nu are coarne. [...] Cornul nostru ești Tu, Doamne Iisuse! [...] Credința are coarne, primindu-le de la Hristos. [...] Așa le-a primit Moise de la Fiul lui Dumnezeu Unul-născut, care i s-a arătat în rug. [...]”

și în numele Tău îi vom nimici pe cei care ne stau împotrivă.

⁷ Căci nu în arcu meu îmi pun nădejdea

și sabia mea nu mă va izbăvi;

⁸ ci Tu ne-ai izbăvit de cei ce ne strâmtorau

și pe cei ce ne urau i-ai rușinat.

⁹ În Dumnezeu ne vom lăuda ziua întreagă

și Numelui Tău îi vom aduce mărturie în veac.

Oprire

¹⁰ Dar acum ne-ai alungat și ne-ai rușinat

și nu mai ieși cu oștirile noastre.

¹¹ Ne-ai făcut să dăm înapoi din fața dușmanilor noștri,

iar cei ce ne urăsc și-au luat pradă.

¹² Ne-ai dat ca pe niște oi drept mâncare

și printre neamuri ne-ai risipit;

¹³ vândut-ai poporul Tău fără câștig

și nu Te-ai îmbogățit cu prețul lui.

¹⁴ Ne-ai făcut de ocară vecinilor noștri,

de batjocură și de răs pentru cei din jur;

¹⁵ ne-ai făcut de poveste printre neamuri,

clatină din cap popoarele.

¹⁶ Ziua întreagă înjosirea mea îmi stă dinainte

și rușinea feței mele m-a acoperit,

¹⁷ de glasul celui ce mă ocărăște și mă vorbește,

de fața vrăjmașului și a prigonitorului.

După cum taurul călăuzește cireada, tot astfel Hristos a călăuzit către Biserică poporul păgânilor. La mugetul acestui taur, moartea a luat-o la fugă. [...] Coarne bune, cu care l-a împuns pe dușmanul nostru, leul. Coarne bune, care ne-au eliberat de spaima coarnelor dușmanului...!"

43,6-9 În TM toate verbele din acest pasaj sunt la imperfect, ceea ce indică doar o acțiune neterminată; majoritatea traducătorilor le redau cu un timp trecut, inserându-le astfel în amintirea binefacerilor divine, temei pentru speranța din prezent.

43,13 „vândut-ai poporul Tău”: cf. Rom. 7,14. ♦ „și nu Te-ai îmbogățit cu prețul lui”: *litt.* „și nu era mulțime în schimburile (ἀλλάγμασιν) lor”. Manuscrisele mari au ἀλλάγμασιν, care a fost pus în legătură cu ἀλλοαγμός, „strigăt, aclamație”, iar versetul a fost tradus „și nu era mulțime la aclamațiile lor”. Lectiunea adoptată aici de Rahlfs se sprijină pe TM și pe versiunea bohairică.

43,17 „prigonitorului”: TM are „răzbunătorului”.

¹⁸ Toate acestea au venit peste noi, dar n-am uitat de Tine
și n-am încălcat Legământul Tău.

¹⁹ N-a dat înapoi inima noastră;
dar Tu ai abătut cărările noastre de la calea Ta.

²⁰ Tu ne-ai smerit în locul de mânăire
și umbra morții ne-a acoperit.

²¹ De vom fi uitat de Numele Dumnezeului nostru,
de vom fi întins mâinile spre dumnezeu străin,

²² oare Dumnezeului nu va cerceta acestea?

Căci El cunoaște taințele inimii.

²³ Căci pentru Tine suntem dați morții în toată ziua,
am fost socotiți ca niște oi de înjunghiere.

²⁴ Trezește-Te, de ce dormi, Doamne?

Scoală-Te și nu ne alunga până la capăt!

²⁵ Pentru ce Ți-ai întors fața,
ai uitat de sărăcia noastră și de necazul nostru?

²⁶ Căci a fost smerit în pulbere sufletul nostru,
lipitu-s-a de țărână pântecul nostru.

²⁷ Scoală-Te, Doamne, și ne ajută
și răscumpără-ne pentru Numele Tău!

44

¹ Pentru sfârșit, despre cei ce vor fi schimbați; al fiilor lui Core,
spre înțelegere; cântare despre cel iubit.

43,19b TM are „și pașii noștri nu s-au abătut de pe calea Ta”.

43,20a În TM: „Tu ne-ai zdrobit în locul [unde băntuie] șacalii.” Textul din LXX e
ciudat și a dat naștere unor interpretări foarte variate.

43,22 Cf. Rom. 8,27.

43,23 Citat în Rom. 8,36; cf. și 2Cor. 4,11.

43,24 „Trezește-Te...”: cf. Mt. 8,25 și par. ♦ 24b: Atanasie interpretează: „Să nu fim
lipsiți de viața pe care o dă Hristos.”

43,27 „pentru Numele Tău”: TM are „pentru îndurarea (*hesedh*) Ta”.

44 La origine, psalmul a fost un cântec pentru nunta regelui, care a suferit remanieri
ulterioare în vederea folosirii lui în cult; a primit deja în tradiția rabinică o interpretare
explicit mesianică. Ibn Ezra spune despre v. 3: „Acest psalm a fost recitat cu privire la
David, sau la Mesia, fiul său.” Targumul, la v. 3: „Frumusețea ta, o, Rege-Mesia, e mai
presus de frumusețea celor născuți din femeie. Pe buzele tale s-a revărsat duhul

² Revărsat-a inima mea cuvânt bun:

eu spun lucrările mele Împăratului,
limba mea e condei de scriitor iscusit.

³ Desăvârșit ești în frumusețe mai presus de fiii oamenilor,
s-a revărsat har pe buzele tale:

de aceea te-a binecuvântat Dumnezeu în veci.

⁴ Încinge-ți sabia peste coapsa ta, viteazule,
întru desăvârșirea și frumusețea ta,

⁵ încordează-ți [arcu], fii biruitor și domnește

profeției" (cf. Qimhi, I, p. 353). NT îl referă la Hristos (cf. Evr. 1,9). A fost mult folosit în disputele hristologice: Cel care este numit „Dumnezeu” în v. 7 și despre care se spune că Dumnezeu l-a uns la v. 8 este echivalat cu Fiul: „Cine poate fi acest Dumnezeu uns de Dumnezeu, dacă nu Acela despre care vestește Evanghelia: «Cuvântul era la Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu.»” (Eusebiu, cf. Rondeau II, p. 184). Descrierea reginei a dus la aplicarea mariologică a versetului, mai ales în liturgie.

44,1 În TM titlul este: „Pentru mai-marele cântăreților. Pe *Crini*”. Al fiilor lui *Qorah*. *Mas^qkil*. Cântec de iubire.” Se presupune că indicația „Pe *Crini*” se referă la o melodie cunoscută („*Crinii*...”), pe care urmează să fie cântat psalmul. Traducătorul LXX va fi interpretat vocabula *șoșanîm*, „crini”, ca provenind de la rădăcina *ȘNH*, „a repeta; a fi diferit, a se schimba”. ♦ „cei ce vor fi schimbați”: unii au interpretat că ar fi vorba de coruri alternative în cântarea psalmului, iar alții că s-ar referi la o transformare spirituală. ♦ „despre cel iubit”: expresia a fost referită de creștini la Hristos (cf. Grigore al Nyssei, 58).

44,2 „Revărsat-a”: TM are „e învolburată/vibrează”. ♦ „(cuvânt) bun”: atât gr. *ἀγαθός*, cât și ebr. *tôbh* pe care îl traduce înseamnă și „bun”, și „frumos”. Origen afirmă că în vremea sa toți interpretează acest verset, ca și aproape întregul psalm, ca fiind rostit de Dumnezeu Tatăl, care își naște din veșnicie Cuvântul. El însă nu pare întru totul de acord cu această interpretare, ci, precum mai târziu Vasile și Eusebiu, atribuie acest verset psalmistului (cf. Mortari, nota *ad loc.*). ♦ „condei”: *litt.* „trestie”. ♦ „scriitor iscusit”: *litt.* „scrib care scrie repede”. ♦ Întregul verset exprimă „conștiința literară a unui poet care știe că aparține unei categorii și că își poate exprima lauda și rugăciunea și prin artă” (Ravasi, I, p. 807). ♦ „Împăratului”: greaca nu are termeni diferiți pentru „rege” și „împărat”. Datorită interpretării mesianice și folosirii liturgice a acestui psalm, am preferat aici traducerea cu termenul care are mai multe conotații poetice și religioase.

44,3 „Desăvârșit”: gr. *ὀμοῖος*, *litt.* „frumos, la apogeul frumuseții” („copt” despre un fruct). Cf. și v. 4. ♦ „har”: gr. *χάρις*, „bunăvoință”, „farmec, frumusețe”, „har”: cf. In 1,14. Eusebiu interpretează că Moise și Noe au primit har, dar Maria, care a fost slujitoarea dumnezeieștii Întrupări, este plină de har; și tot harul Tatălui se revărsă de pe buzele Fiului.

44,4 „desăvârșirea”: TM are *hōdh*, „strălucire, măreție”.

44,5 „încordează-ți”: gr. *ἐντεινὼν*, *litt.* „întinde”, poate fi înțeles și ca „înaintează”; TM are tot „măreția ta”, ca la finalul v. 4. Traducătorul va fi citit DRK în loc de HDR.

pentru adevăr, blândește și dreptate
și te va călăuzi minunat dreapta ta.

⁶ Săgețile tale ascuțite, o, puternice,
în inima dușmanilor împăratului:
popoare sub tine vor cădea.

⁷ Tronul Tău, Dumnezeule, este în veac de veac,
sceptrul nepărtinirii e sceptrul domniei tale.

⁸ Iubit-ai dreptatea și ai urât fărădelegea;
de aceea te-a uns, Dumnezeule, Dumnezeul tău

♦ „domnește”: TM are „suie în car[ul de luptă]”. ♦ „adevăr”: ebr. *'emeth* înseamnă și „fidelitate”, una din virtuțile privitoare la Legământ; „blândețe” ține mai mult de chipul regelui ideal, iar „dreptatea” e virtutea care se cere în primul rând de la rege. Acest triptic conturează mai ales figura regelui mesianic (cf. Zah. 9,9). ♦ „te va călăuzi minunat”: TM are „îți va arăta lucruri minunate”. ♦ Atanasie spune că, deoarece amintește blândețe după ce vorbește de arme, psalmul ne arată că împărăția lui Hristos este spirituală.

44,6 „săgețile”: după Ioan Gură de Aur, Cuvântul este săgeata care, coborând din cer, atinge inima și, din dușmană, o face prietenă. Neamurile răzvrătite sunt atunci împăcate, învățate și introduse în planul de mântuire. După Chiril al Alexandriei, săgețile ajung în inima Satanei ca să-i dea pieirii și în inimile oamenilor dușmani ca să-i convertească. ♦ „o, puternice”: nu apare în TM.

44,7 „Dumnezeule”: adresare șocantă, căci pare a se aplica aici regelui. Pentru textul ebr. faptul a fost explicat prin înlocuirea numelui *YHWH* cu *'Elohim*, în această parte a Psaltirii; se presupune că aici textul va fi avut *YHYH* (de la verbul „a fi”), citit eronat *YHWH* și înlocuit automat. Există totuși locuri în Biblie unde termenul „dumnezei” se aplică unor personaje foarte importante: conducători, judecători etc., sau e folosit în comparații ori metafore: Ex. 4,16 TM – pentru Moise; 2Sam. 14,17 – pentru David; în 1Par. 29,23, Solomon se așază „pe tronul Domnului”. În NT expresia a fost aplicată în mod firesc lui Hristos.

44,8 „Dumnezeule” (gr. ὁ θεός) poate fi interpretat aici ca un vocativ, ca și cel de la v. 7. Se știe că, de foarte multe ori, în cazul cuvântului θεός, pentru valoarea de vocativ se folosește nominativul. Interpretarea hristologică apare deja în NT, în Evr. 1. ♦ „tovarășii”: gr. μετόχοι, *lit.* „părtași (împreună cu)”, „cei care fac parte din același grup/ aceeași categorie”. ♦ Chiril al Ierusalimului: „Hristos nu a fost uns în mod material de oameni, ci Tatăl, rânduindu-L Mântuitor al lumii întregi, L-a uns cu Duhul Sfânt, după cum spune Petru (Fp. 10,38): «Iisus din Nazaret, pe care Dumnezeu L-a uns cu Duhul Sfânt...»” (Cat. 21,2).

44,7-8 „Tronul... te-a uns... mai presus de tovarășii tăi”: pentru Irineu, Fiul dumnezeiesc primește de la Tatăl tronul regalității veșnice și untdelemnul ungerii, care este Duhul Sfânt; „tovarășii” Lui sunt profeții, dreptii etc. (Dem. Apost. 47).

[cu] untelemnul bucuriei, mai presus de tovarășii tăi.

⁹ Smirnă și balsam și scorțișoară, din veșmintele tale,
din palate de fildeș – cu ele te-au bucurat.

¹⁰ Fiice de regi [vin] în cinstea ta;
stă împărăteasa de-a dreapta ta, în veșmânt aurit
învăluită, împodobită.

¹¹ Ascultă, fiică, și vezi și pleacă-ți urechea
și uită de poporul tău și de casa tatălui tău

¹² căci a dorit împăratul frumusețea ta:
el este domnul tău.

¹³ Lui i se vor închina fiicele Tyrului, cu daruri,
feței tale se vor ruga bogății poporului.

¹⁴ Toată slava ei, a fiicei de rege, este înăuntru,
în veșminte cu ciucuri de aur învăluită, împodobită.

¹⁵ Vor fi aduse împăratului fecioare în urma ei,
însoțitoarele ei vor fi aduse la tine;

44,9 „din veșmintele tale”: Ioan Gură de Aur îl pune în legătură cu Lc. 8,46 – și din veșmintele lui Hristos ieșea o putere de vindecare. ♦ „cu ele te-au bucurat”: TM are „strune te înveselesc”.

44,10 „Fiice de regi [vin] în cinstea ta”: TM are „sunt printre iubitele tale”. Ele „sunt neamurile păgâne care vor veni să se supună lui Mesia... Fecioarele sunt neamurile care, precum fecioara ce nu a cunoscut bărbat... nu vor cunoaște lege până când vor primi învățăturile Regelui-Mesia” (Qimhi, I, p. 357). Cf. și Cânt. 1,3; 6,8; Is. 60,3-4; 61,5. ♦ „împodobită”: *lit.* „împestrițată”, „felurit colorată”. ♦ 10b în TM este: „doamna de-a dreapta ta, în aur de Ofir”; „doamna”, ebr. *šēghāl*, termen foarte rar, probabil de origine babiloniană, se referă, poate, la regina-mamă, dar alții presupun că e vorba de mireasă care, devenind regină, se așază de-a dreapta regelui. În acest sens, mulți Părinți (Origen, Eusebiu, Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare, Chiril al Alexandriei) văd în ea o imagine a Bisericii.

44,12-13 TM împarte altfel cele două versete: „...el este domnul tău: închină-te lui.

¹³ Fiica Tyrului...”. „Fiica” este probabil metaforă pentru popor, ca în expresia frecventă „fiica Sionului”. ♦ „feței tale se vor ruga bogății poporului”: cu sensul de „bunăvoința ta o vor implora...”. ♦ Pentru Atanasie, Tyrul simbolizează toate neamurile păgâne; pentru Ioan Gură de Aur, el este simbolul diavolului, care și el se supune lui Dumnezeu.

44,14 „slava”: TM are „splendoarea”. ♦ În TM, 14b este „în țesături aurite înveșmântată”.

44,15 În TM: „În haine bogat împodobite va fi înfățișată regelui; fecioare în urma ei, însoțitoarele ei sunt aduse la tine.” ♦ Origen vede simbolizată aici înțelepciunea multi-formă a lui Dumnezeu, Eusebiu – varietatea limbilor, Vasile – întregul învățării creștine, Theodoret – toate darurile Duhului Sfânt.

¹⁶ vor fi aduse în bucurie și veselie,
 vor fi aduse în palatul împăratului.
¹⁷ În locul părinților tăi și se nasc fii;
 îi vei așeza căpetenii peste tot pământul.
¹⁸ Își vor aminti de numele tău din neam în neam;
 de aceea popoarele îți vor aduce laudă
 în veac și în veacul veacului.

45

¹ Pentru sfârșit; pentru fiii lui Core, despre cele ascunse, psalm.
² Dumnezeu nostru este scăpare și putere,
 ajutor în strâmtorările care ne-au aflat foarte.
³ De aceea nu ne vom teme când se va cutremura pământul
 și se vor muta munții în inimile mărilor.
⁴ Au vuit și s-au tulburat apele lor,
 s-au tulburat munții de puterea Lui.

Oprire

⁵ Năvălirile râului veselesc cetatea lui Dumnezeu,

44,16 „palatul”: gr. *voóc* redă automat ebr. *hēykhal*, „templu”, dar și „palat”.

44,18 „Își vor aminti”: TM are „Voi aminti”. Poetul e convins că faima regelui, ca și poezia, pot trece peste timp.

45 Este prima din cele șase cântări ale Sionului (45, 47, 75, 83, 86, 121) care preamăresc muntele sfânt ca loc al prezenței lui Dumnezeu. Pentru Grigore al Nyssei (59), psalmul este un cânt de biruință care vestește în chip tainic arătarea Domnului în trup.

45,1 În TM: „Pentru mai-marele cântăreților. Al fiilor lui *Qorāh*. Pe *'alāmōth*. Cântare.” „Pe *'alāmōth*” a fost interpretat de unii „pe [melodia] *Fecioarele*” sau „pentru fecioare”, iar de alții „[de cântat] pe oboi”. ♦ „pentru fiii...”: prepoziția este *ὕπερ*, *litt.* „peste, asupra; cu privire la”.

45,2 „Dumnezeu nostru este”: TM are „Dumnezeu ne este”. ♦ 2b în TM: „ajutor în necazuri s-a aflat foarte.”

45,3 Cf. Rom. 8,31 – la fel și pentru v. 8.

45,5 „Năvălirile râului...”: TM are „Un râu, brațele lui...”: imagine a paradisului din care izvorăște râul cu patru brațe, reluată de profetul Iezechiel și aplicată Ierusalimului eshatologic (47,1 *sq.* – cf. Apoc. 22,1 *sq.*). ♦ Pentru unii Părinți „râul” îl simbolizează pe Hristos sau pe Duhul Sfânt, iar „cetatea lui Dumnezeu” simbolizează adunarea credincioșilor (de ex. Euthymios Zigabenos, *apud* Mortari, nota *ad loc.*). Pentru Ioan Gură de Aur, aici este o imagine a Providenței lui Dumnezeu, care le îmbrățișează pe toate.

sfințit-a Cel Preaînalt lăcașul Său,

⁶ Dumnezeu e în mijlocul ei: ea nu se va clătina;

o va ajuta Dumnezeu în revărsatul zorilor.

⁷ S-au tulburat neamurile, s-au surpat împărățiile:

El a dat glas și s-a cutremurat pământul.

⁸ Domnul puterilor este cu noi,
apărătorul nostru – Dumnezeul lui Iacob.

Oprire

⁹ Veniți și vedeți lucrările Domnului,
semnele pe care le-a pus pe pământ.

¹⁰ Potolind războaiele până la marginile pământului,
va sfărâma arcurile și va frânge armele,
iar scuturile le va arde cu foc.

¹¹ „Luați-vă răgaz și cunoașteți că Eu sunt Dumnezeu;
preaînălțat voi fi între neamuri, preaînălțat pe pământ.”

¹² Domnul puterilor este cu noi,
apărătorul nostru – Dumnezeul lui Iacob.

46

¹ Pentru sfârșit; pentru fiii lui Core, psalm.

² Toate neamurile, bateți din palme,

Augustin pune versetul în legătură cu In. 7,38 („răuri de apă vie...”): „A spus aceasta despre Duhul pe care aveau să-l primească.”

45,6 „în revărsatul zorilor”: mss. *Vaticanus* și *Sinaiticus* au „cu fața [Lui]”. Pentru unii Părinți (Ioan Gură de Aur, Theodoret), „revărsatul zorilor” arată că Dumnezeu nu se va lăsa așteptat; pentru alții (Chiril al Alexandriei, Ambrozie) e o prevestire a Învierii lui Hristos.

45,8 „(Domnul) puterilor”: gr. δυνάμις înseamnă și „oștire”. TM are *YHWH T'bhā'ōth*. ♦ „cu noi”: cf. Is. 7,14. ♦ „apărătorul”: TM are „fortăreața” – la fel și la v. 12.

45,9 „semnele pe care le-a pus”: TM are „care a pus pustiiri pe pământ”.

45,10 „armele”: *litt.* „arma”. TM are „lancea”. ♦ „scuturile”: TM are „carele [de luptă]”.

45,11 „Luați-vă răgaz și cunoașteți...”: mulți Părinți atrag atenția că e nevoie de răgaz, de reculegere, de alungarea preocupărilor pământești, de stăruință pentru a-L cunoaște pe Domnul.

46 Face parte din așa-numiții „psalmi ai împărăției” (alături de psalmii 92, 95–98), care Îl aclamă pe Dumnezeu ca Împărat a toate. ♦ Pentru Grigore al Nyssei (59), psalmul profetește Înălțarea Domnului. Și în liturgia Bisericii este folosit în sărbătoarea Înălțării.

46,1 TM: „Pentru mai-marele cântăreților. Al fiilor lui *Qorāh*. Psalm.”

46,2 „neamurile”: TM are „popoarele”.

strigați lui Dumnezeu cu glas de bucurie!

³ Căci Domnul e preainalt, înfricoșător,
Împărat mare peste tot pământul.

⁴ El ne-a supus popoare
și neamuri sub picioarele noastre;

⁵ a ales pentru noi moștenirea Sa,
mândria lui Iacob, pe care l-a iubit.

Oprire

⁶ S-a înălțat Dumnezeu în strigare,
Domnul – în glas de trâmbiță.

⁷ Cântați Dumnezeului nostru, cântați,
cântați Împăratului nostru, cântați,

⁸ că Împărat a tot pământul este Dumnezeu :
cântați-l cu pricepere!

⁹ Dumnezeu Și-a așezat împărăția peste neamuri,
Dumnezeu S-a așezat pe tronul Său cel sfânt.

¹⁰ Mai-marii popoarelor s-au adunat cu Dumnezeul lui Avraam,
căci ai lui Dumnezeu sunt puternicii pământului și au fost înălțați foarte.

46,5 „moștenirea Sa”: TM are „moștenirea noastră”. Termenul biblic „moștenire” înseamnă mai degrabă proprietate sacră și se referă în primul rând la Pământul făgăduinței. În acest sens se spune și că poporul ales este moștenirea lui Dumnezeu. ♦ Pentru Atanasie, versetul se referă la profeția lui Iacob din Gen. 49,10: „...el este așteptarea neamurilor”. Mândria lui Iacob este că toate neamurile vor privi la urmașul său.

46,6 Scenă de triumf, când Dumnezeu Și-a luat în stăpânire capitala prin aducerea solemnă a chivotului în sanctuarul din Ierusalim (cf. 2Rg. 6,15). ♦ După Chiril al Alexandriei, în a doua parte a psalmului, Duhul vestește puterilor îngerești că Îl vor vedea ridicându-Se la cer pe Cel care coborâse din cer (cf. Ef. 3,10; 4,9).

46,8 „cu pricepere”: TM are *mas^ekil*. Termenul apare în titlul a 13 psalmi; se presupune că ar însemna „psalm sapiențial”. Pentru Chiril al Alexandriei, e vorba de înțelegerea pe care o au sfinții, spre a cunoaște taina lui Hristos. Pentru Ioan Gură de Aur, va cânta cu pricepere cel care va fi cunoscut toate faptele minunate ale Domnului. Benedict citează acest fragment punându-l în legătură cu 2,11 („... cu cutremur”) și 137,1 („... înaintea îngerilor”) și conchide: „Să psalmodiem în așa fel încât mintea noastră să fie în armonie cu glasul” (*Regula*, 19).

46,10 „puternicii pământului”: TM are *litt.* „scuturile pământului”. ♦ „au fost înălțați”: TM are „El S-a înălțat”.

47

¹ Psalm de cântare al fiilor lui Core;
pentru a doua zi după sabat.

² Mare e Domnul și vrednic de laudă foarte
în cetatea Dumnezeului nostru, muntele cel sfânt al Lui,

³ bine înrădăcinat, spre bucuria întregului pământ.

Munții Sionului, laturile dinspre miazănoapte,
cetatea marelui rege:

⁴ Dumnezeu în palatele ei Se face cunoscut
ori de câte ori îi vine în ajutor.

⁵ Căci, iată, regii s-au adunat,
au venit laolaltă:

⁶ ei înșiși, văzând, au rămas uluiți,
s-au tulburat și s-au cutremurat,

⁷ acolo i-au cuprins fiorii
ca durerile celei ce naște.

⁸ Cu suflu puternic vei sfărâma corăbiile [de] Tharsis.

47 Face parte din „cântările Sionului”. Frumusețea și tăria Sionului manifestă prezența lui Dumnezeu. În „cetatea lui Dumnezeu”, Apocalipsa și apoi Părinții au văzut imaginea Bisericii (cf. Apoc. 3,12; 21,10 sq.).

47,1 În TM titlul este doar: „Cântare. Psalm al fiilor lui *Qorāh*.” ♦ „a doua zi după sabat”: se poate înțelege și „a doua zi a săptămânii”.

47,2 Cf. Evr. 12,22 („V-ați apropiat de muntele Sionului și de cetatea Dumnezeului viu...”).

47,3 „bine înrădăcinat”: TM are „frumos în semeție”. ♦ „Munții”: TM are „Muntele”. ♦ „miazănoapte”: gr. βορρῶς denumește vântul de nord, dar și punctul cardinal. Ioan Gură de Aur interpretează: de la miazănoapte veneau năvălirile și războaiele, însă, de unde venea durerea, vine acum bucuria. ♦ „laturile dinspre miazănoapte”: fenicienii situau reședința zeilor lor într-un misterios „munte de la miazănoapte”; psalmistul preia denumirea ca pe o metaforă pentru muntele lui Dumnezeu. ♦ După Grigore al Nyssei (2,XII), Pământul rece și întunecat, simbolul puterii dușmane, a devenit Cetatea lui Dumnezeu. După Ambrozie, Cetatea lui Dumnezeu se adună laolaltă din toate ținuturile, inclusiv miazănoaptea păcătoșilor.

47,4 „Se face cunoscut... ajutor”: TM are „S-a arătat loc de scăpare”.

47,6 „s-au tulburat și s-au cutremurat”: TM are „s-au îngrozit și au rupt-o la fugă”.

47,7 Rufinus observă că „durerile nașterii” sugerează o suferință aducătoare de viață (cf. In. 16,21).

47,8 „Cu suflu... vei sfărâma”: TM are „ca vântul de răsărit care sfărâmă”. ♦ „corăbiile [de] Tharsis (ebr. *Tar^oșîș*)”: corăbii puternice, construite pentru a străbate distanțe lungi,

⁹ Precum auzisem, așa am văzut
 în cetatea Dumnezeului puterilor,
 în cetatea Dumnezeului nostru;
 Dumnezeu a întemeiat-o în veac.

Oprire

¹⁰ Dumnezeule, am cugetat la îndurarea Ta
 în mijlocul templului Tău.

¹¹ Precum Numele Tău, Dumnezeule,
 așa și lauda Ta până la marginile pământului :
 plină de dreptate e dreapta Ta.

¹² Să se bucure muntele Sionului,
 să se veselească fiicele Iudeii,
 pentru hotărârile Tale, Doamne!

¹³ Înconjurați Sionul, dați-i ocol,
 povestiți despre turnurile sale,

¹⁴ îndreptați-vă inimile către puterea lui,
 cercetați-i palatele,
 ca să povestiți generației care vine

¹⁵ că Acesta este Dumnezeu, Dumnezeul nostru
 în veac și în veacul veacului:
 El ne va păstori în veci.

---

cum erau cele feniciene, care străbăteau Mediterana până la Tartesos (Spania) – vezi Is. 23,1; Iez. 27,25; Iona 1,3. Expresia „vântul de răsărit” din TM a dus și la presupunerea că aici ar fi vorba de celălalt Tharsis, aflat între Golful Persic și Oceanul Indian (cf. 3Rg. 10,22; 2Par. 9,21). Pentru Atanasie, „corăbiile de Tharsis” sunt simbolul puterii lumești. Pentru Rufinus, Tharsis e Cartagina; flota din Tharsis e simbolul trușiei păgânilor.

47,9a După Augustin, ceea ce am auzit de la profeți am văzut împlinit în Evanghelie.

47,13 „povestiți despre”: TM are „numărați”. ♦ Theodoret vede aici un îndemn adresat mai-marilor Bisericii ca să vegheze asupra ei și să o întărească.

47,14 „puterea lui”: TM are „zidurile lui”.

47,15c În TM: „El ne va călăuzi 'al mūth' (litt. „pe moarte” – expresie enigmatică, interpretată în multe feluri: Ieronim [*Hebr.*], „în moarte”; syr., „dincolo de moarte”. Foarte probabil, făcea parte din titlul psalmului următor, fiind o indicație melodică: „Pe melodia *Moartea*.” Traducătorul LXX a citit 'ōlamōth, „în veci”).

48

¹ Pentru sfârșit; al fiilor lui Core, psalm.

² Auziți acestea, toate neamurile,
luați aminte, toți locuitorii lumii,

³ fii ai pământului și fii ai oamenilor,
bogat și sărac, deopotrivă!

⁴ Gura mea va grăi înțelepciune
și cugetarea inimii mele, pricepere :

⁵ pleca-voi spre pilde urechea mea,
tâlcui-voi pe harfă taina mea.

⁶ De ce să mă tem în ziua cea rea?

Nelegiuirea celor ce mă pândesc mă împresoară:

⁷ cei ce s-au încrezut în puterea lor

și cu mulțimea bogăției lor se laudă;

⁸ nici frate [pe frate] nu [poate] răscumpăra: va răscumpăra, oare, omul?

Nu [poate] da lui Dumnezeu răscumpărare pentru sine

⁹ și preț de răscumpărare pentru sufletul său.

48 Psalmul vorbește despre primejdia și deșertăciunea bogățiilor. În TM e psalmul cu textul cel mai nesigur; în multe locuri traduceri moderne sunt doar conjecturale; e firesc deci ca și textul LXX să fie uneori neclar.

48,3a Am tradus literal expresia enigmatică, deoarece a fost interpretată de Părinți ca atare. Pentru expresia similară din TM s-a propus interpretarea „oameni de rând și oameni de neam mare”, aflată în chiasm cu „bogatul și săracul” din 3b.

48,6 „celor ce mă pândesc”: *litt.* „călcâiului meu”. (Lovitura cu) călcâiul sugerează viclenie, trădare (*cf.* Ps. 40,10).

48,8 *Cf.* Mt. 16,26. ♦ „nici frate etc.”: Augustin comentează: un singur frate ne poate răscumpăra: Hristos. ♦ „va răscumpăra, oare, omul?”: „Nu căuta, așadar, un frate care să plătească prețul de răscumpărare, ci pe unul mai presus de tine ca fire; nu pe un simplu om, ci pe Omul-Dumnezeu, Iisus Hristos, care singur poate să-I aducă [jertfă de] împăcare lui Dumnezeu pentru noi toți” (Vasile cel Mare). ♦ „răscumpărare (pentru sine)”: gr. ἐξιλασμα trimite la termenul cultic de „împăcare (cu Dumnezeu printr-o jertfă)” – *cf.* Lev. 4,20 *sq.* și nota *ad loc.*

48,9 „preț de răscumpărare”: gr. λύτρωσις; în anumite cazuri, Legea prevedea pentru condamnații la moarte posibilitatea de a plăti „preț de răscumpărare” (*cf.* Ex. 21,30). ♦ Și în TM versetul e neclar. A fost interpretat: „Mare e prețul de plătit pentru viața lor și lipsește întotdeauna” sau „Scumpă e răscumpărarea vieții lor și va lipsi mereu [suma]”. El se clarifică totuși prin legătura cu versetele următoare. ♦ Pentru Ioan Gură de Aur, e un singur preț: sângele Fiului Unul-născut, iar pentru Augustin, milostenia e singurul mijloc pentru „a plăti” lui Dumnezeu prețul propriului suflet.

¹⁰ S-a trudit până în veac și va trăi până la capăt
căci nu va vedea stricăciunea, în timp ce-i vede pe înțelepți cum mor.

¹¹ Deopotrivă vor pieri cel necugetat și cel fără minte
și vor lăsa unor străini avutul lor,

¹² mormintele le vor fi casă în veac,
sălașurile lor din neam în neam,

[deși] cu numele lor și-au numit pământurile.

¹³ Omul fiind în cinste n-a priceput,
s-a asemuit cu vitele fără minte și s-a făcut asemenea lor.

¹⁴ Însăși calea lor le e poticnire,
dar din gură se vor arăta mulțumiți.

Oprire

¹⁵ Ca pe niște oi i-au așezat în lăcașul morților, iar moartea îi va păstori
și-i vor stăpâni cei drepti dis-de-dimineață,

iar ajutorul lor se va învechi în lăcașul morților, [departe] de slava lor.

¹⁶ Însă Dumnezeu va răscumpăra sufletul meu
din mâna lăcașului morților, când mă va prinde.

Oprire

¹⁷ Să nu temi dacă se îmbogățește omul
și dacă sporește slava casei lui;

48,10 În TM: „Ca omul să trăiască și să nu vadă niciodată mormântul.”

48,11 În TM: „Căci îi vede pe înțelepți cum pier, deopotrivă cu cel fără de minte și cu cel nebun, lăsând altora avuția lor.”

48,13 „n-a priceput”: TM are *litt.* „nu trece noaptea” (= nu dănuie mult). La fel și la v. 21. ♦ „fără minte”: TM are „mute”. ♦ „și s-a făcut asemenea lor”: nu apare în TM. ♦ „vitele fără minte”: pentru Irineu, omul creat ca ființă rațională a pierdut adevărata rațiune și, trăind irațional, s-a depărtat de dreptatea lui Dumnezeu, lăsându-se pradă duhului lumii și plăcerilor ei (*Adv. Haer.* 4,41,3).

48,14 În TM – text dificil. S-ar putea înțelege: „Aceasta e calea celor ce se încred în sine și sfârșitul celor mulțumiți de ei” (*litt.* „care-și pun în gura lor desfătarea”).

48,15 „i-au așezat”: plural nedefinit, cu o funcție asemănătoare cu a „pasivului teologic”, de a evita menționarea Numelui divin, mai ales când e vorba de o acțiune punitivă (*cf.* Mortari, nota *ad loc.*). Este posibilă însă și interpretarea verbului ca formă medie: „ca niște oi s-au așezat”, ei au ales să se așeze în lăcașul morților. ♦ 15b-c este ininteligibil și în TM. ♦ „Dis-de-dimineață” poate însemna și „până dimineață”, deci foarte curând.

48,16 Versetul exprimă o nădejde în înviere, în care unii au văzut o aluzie la învierea lui Hristos.

¹⁸ căci la moarte nu va lua nimic cu sine,
nici nu va coborî cu el slava lui.

¹⁹ Sufletul lui în viața lui se va binecuvânta:
te va lăuda când îi vei face bine;

²⁰ [dar] va merge la neamul strămoșilor lui,
până în veac nu va vedea lumina.

²¹ Omul fiind în cinste n-a priceput,
s-a asemuit cu vitele fără minte și s-a făcut asemenea lor.

49

¹ Psalm al lui Asaph.

Dumnezeu dumnezeilor, Domnul, a grăit și a chemat pământul
de la răsăritul soarelui și până la apus.

² Din Sion, măreția frumuseții Lui,
Dumnezeu în chip vădit va veni,

³ Dumnezeu nostru, și nu va tăcea;
foc înaintea Lui va arde,

iar împrejurul Lui, vijelie puternică.

⁴ Va chema cerul de sus
și pământul, ca să-Și judece poporul.

⁵ Adunați-i la El pe credincioșii Lui

48,19 În TM: „Își fericea el sufletul în timpul vieții: «Te vor lăuda că te-ai îngrijit de tine»” – dar textul e nesigur.

48,21 „fiind în cinste”: bucurându-se de cinstirile lumești; cf. v. 13.

49 Ca și în Is. 1,2, reproșurile făcute de Dumnezeu poporului îmbracă forma unei chemări în judecată, la care sunt luați martori cerul și pământul, adică cele două jumătăți ale cosmosului. În prima parte (vv. 5-15) reproșurile îi vizează pe cei care au o evlavie pur exterioară, fără ecou în comportament, iar în partea a doua (vv. 16-21), ele se adresează celor care se poartă ca și cum Dumnezeu nu ar exista. Origen, Chiril al Alexandriei și Theodoret văd în acest psalm o aluzie la cele două venituri ale lui Hristos.

49,2 Cf. Mt. 24,30; Apoc. 1,7. ♦ „în chip vădit”: TM are „strălucește”.

49,3 Cf. Dan. 7,10.

49,5 În TM, cuvintele sunt puse în rostirea lui Dumnezeu: „Adunați-i la Mine... legământul Meu...”. ♦ După Atanasie, aceste cuvinte sunt adresate îngerilor; pentru Theodoret, „credincioșii” se referă la Aaron, Moise, Eleazar și Phinees, cărora Dumnezeu le va spune cum să-I aducă închinare. Ieronim subliniază paralelismul cu Mt. 24,31 (cei alesi adunați din cele patru vânturi): Același este Domn peste Vechiul și peste Noul Testament.

care au așezat legământul Lui pe jertfe
⁶ și vor vesti cerurile dreptatea Lui,
 căci Dumnezeu este Judecător.

Oprire

⁷ „Ascultă, poporul Meu, și-ți voi grăi,
 Israele, voi da mărturie împotriva ta :
 Eu sunt Dumnezeu, Dumnezeul tău.

⁸ Nu pentru jertfele tale te mustru,
 căci arderile de tot ale tale sunt pururi înaintea Mea.

⁹ Nu voi primi din casa ta juncani,
 nici țapi din turmele tale,

¹⁰ căci ale Mele sunt toate fiarele pădurii,
 dobitoacele de pe munți și boii,

¹¹ Eu cunosc toate păsările cerului
 și strălucirea câmpului este cu Mine.

¹² Dacă aș flămânzi, nu ți-aș spune ție,
 căci a Mea este lumea și plinătatea ei.

¹³ Oare voi mânca Eu carne de tauri,
 sau sângele țapilor îl voi bea?

¹⁴ Jertfește lui Dumnezeu jertfe de laudă
 și împlinește pentru Cel Preaînalt făgăduințele tale,

¹⁵ apoi cheamă-Mă în ziua de restriște
 și te voi scăpa, iar tu Îmi vei da slavă.”

Oprire

¹⁶ Iar păcătosului i-a spus Dumnezeu:

„De ce povestești îndreptările Mele
 și porți mereu legământul Meu în gura ta?

¹⁷ În vreme ce tu ai urât rânduiala
 și ai dat la spate cuvintele Mele.

49,6 Cf. Fp. 17,31.

49,9 Cf. Ps. 50,17.

49,10 „dobitoacele de pe munți și boii”: TM are *litt.* „dobitoacele de pe munții boilor”.

49,11 „strălucirea câmpului”: TM are „tot ce mișcă de pe câmp”.

49,14 Cf. Evr. 13,15. ♦ Ioan Gură de Aur consideră că în jertfa de laudă se include și ceea ce se spune în Mt. 5,16 („...văzând faptele voastre bune, să-L preamărească pe Tatăl vostru care este în ceruri”).

- ¹⁸ Dacă vedeai un hoț i te alăturai
și cu desfrânații te-ai făcut părtaș;
¹⁹ gura ta prisosea în răutate
și limba ta împletea vicleșug;
²⁰ te așezai să grăiești împotriva fratelui tău,
fiului mamei tale i-ai pus piatră de poticnire.
²¹ Acestea le-ai făcut, iar Eu am tăcut;
ai cugetat nelegiuit că Eu sunt asemenea ție :
te voi mostra și îți voi pune [toate] în față.
²² Pricepeți acestea, voi care uitați de Dumnezeu,
ca nu cumva să vă răpească și să nu aveți izbăvitor!
²³ Jertfa de laudă Mă va preamări
și acolo e calea pe care Îi voi arăta mântuirea lui Dumnezeu.”

50

- ¹ Pentru sfârșit; psalm al lui David
² când a venit la el Nathan prorocul, pentru că [David] intrase la
Bersabee.
³ Miluiește-mă, Dumnezeule, după mare mila Ta
și, după mulțimea îndurărilor Tale, șterge fărâdelegea mea!
⁴ Spală-mă cu totul de fărâdelegea mea

49,22 „să vă răpească”: TM are „să nu vă sfășii”.

49,23 A doua parte a versetului a fost interpretată în mai multe feluri. TM are *šam derekh*..., *litt.* „așază calea”. LXX a citit *šam derekh*, „acolo e calea”. Symmachos și Ieronim (*Hebr.*) au citit, probabil, *tām derekh*, „desăvârșit în cale”, varianta propusă în aparatul critic al Bibliei ebraice de la Stuttgart, alături de *šomer derākhāy*, „cel care păzește calea Mea”. Ultimele două emendări ar oferi un text mai coerent cu întregul psalm (Dumnezeu îl mântuiește pe cel care Îi împlinește voința în întregime).

50 La un prim nivel, psalmul exprimă căința regelui David după adulter (2Rg. 12,13), dar în el se poate regăsi și căința poporului întors din exil, unde a devenit conștient de infidelitatea sa, precum și părerea de rău a oricărui om care și-a dat seama de starea sa păcătoasă. Încercător în îndurarea nemărginită a lui Dumnezeu, el cere nu doar iertare, ci și transformarea inimii.

50,1 „Pentru sfârșit”: TM are „Pentru mai-marele cântăreților”.

50,3 „după mare mila Ta”: TM are „după mila (*hesedh*) Ta”. ♦ „îndurărilor”: gr. οἰκτιρμοί are nuanța de „compasiune” (ebr. *rahāmim* – pentru termenii ebraici, vezi 5,8 și 24,6).

și de păcatul meu curățește-mă!

⁵ Că fărădelegea mea eu o cunosc
și păcatul meu înaintea mea este pururea.

⁶ Doar împotriva Ta am păcătuit
și ce este rău înaintea Ta am făcut,
așa încât Te vei arăta drept în cuvintele Tale
și vei birui când Te vor judeca.

⁷ Căci, iată, întru fărădelegi am fost zămislit
și în păcate m-a zămislit maica mea.

50,6 „Doar împotriva Ta am păcătuit”: orice păcat este în primul rând o răzvrătire împotriva lui Dumnezeu; El este de partea celui nedreptățit. ♦ „când Te vor judeca”: TM are „în judecata/judecarea Ta”, unde Dumnezeu poate apărea fie ca subiectul, fie ca obiectul acțiunii. Sunt interpretări multiple: în general, Părinții greci înțeleg că, dacă Dumnezeu îl va ierta, se va vedea că Iși ține făgăduința, în vreme ce Părinții latini înțeleg mai degrabă: „Am păcătuit, așadar judecata Ta e dreaptă” (cf. Nesmy, p. 232). Ieronim referă acest verset la Hristos: „Ai fost recunoscut ca drept, Doamne Iisuse, în cuvintele Tale, atunci când, dus fiind la moarte pentru păcatele poporului, nu s-a aflat vicleșug în gura Ta; ai biruit când ai fost judecat, atunci când principele întunericului nu a găsit în Tine nimic vrednic de moarte” (cf. Mortari, nota *ad loc.*).

50,7 „m-a zămislit”: greaca are aici două verbe: συλλαμβάνω, *litt.* „a lua (în pântece)”, în stihul întâi, și κισσάω, în stihul al doilea, *litt.* „a pofti” (despre femeia însărcinată care dorește o anumită mâncare) și, în general, „a zămisli”. S-ar mai putea traduce aici: „a dorit/poftit să mă zămislească”. Versetul a cunoscut multe interpretări. Ioan Gură de Aur și Theodoret o identifică pe mamă cu Eva și văd aici o trimitere explicită la păcatul originar (cf. Gen. 3,6) – interpretare clasică în patristică, acceptată și în epoca modernă de mulți exegeți de seamă. Și rabinismul era favorabil acestei interpretări, după cum apare în Cabbala și în unele tradiții hasidice. O altă lectură, encratică, maniheeană și gnostică, vedea „păcatul originar” în actul procreării, care i-ar „infecta” pe părinți și pe cei zămisliți. Există și interpretări, oarecum stranii, *ad personam*: autorul ar fi un fiu nelegitim, sau regele Ioiakin, care a fost muștrat împreună cu mama sa de profetul Ieremia. O interpretare metaforică vede în „mamă” Ierusalimul, iar în autor, pe Israel aflat în exil. Citit în context, însă, versetul își manifestă mai clar semnificația: până acum, autorul își mărturisise faptele păcătoase; acum, își arată starea de păcat, caracteristică condiției umane. Prin zămislire și naștere, poetul exprimă metonimic ansamblul vieții care izvorăște din ele: această limită a creaturii nu apare ca o scuză pentru păcatele săvârșite, ci ca invocare a milostivirii nemărginite a lui Dumnezeu, cu aceeași credință care va fi exprimată și în Rom. 5,20: „Unde s-a înmulțit păcatul, a prisosit harul.” Acest fel de a înțelege statutul omului se manifestă și în Imnul IV de la Qumran: „Făptura de lut... se află în fărădelege încă din sânul mamei și până la bătrânețe e într-o vinovată infidelitate” (cf. Ravasi, II, pp. 46-47, cu o bogată bibliografie).

- ⁸ Dar, iată, adevărul l-ai iubit:
cele nearătate și ascunse ale înțelepciunii Tale mi le-ai arătat.
- ⁹ Mă vei stropi cu isop și mă voi curăți,
mă vei spăla și voi fi mai alb decât zăpada.
- ¹⁰ Îmi vei da să aud veselie și bucurie:
vor tresălta oasele care au fost smerite.
- ¹¹ Întoarce fața Ta de la păcatele mele
și toate fărădelegile mele șterge-le!
- ¹² Inimă curată zidește în mine, Dumnezeule,
și duh drept înnoiește înlăuntrul meu!
- ¹³ Nu mă lepăda de la fața Ta
și duhul Tău cel sfânt nu-l lua de la mine!
- ¹⁴ Dă-mi iarăși veselia mântuirii Tale
și cu duh stăpânitor întărește-mă!
- ¹⁵ Voi învăța pe cei fără de lege căile Tale
și cei nelegiuți la Tine se vor întoarce.
- ¹⁶ Izbăvește-mă de sânge, Dumnezeule, Dumnezeul mântuirii mele,

50,8 În TM: „Iată, Ți-a plăcut adevărul (*'emeth* – cf. nota la 24,10) din lăuntru și în ascuns mă înveți înțelepciunea.”

50,9 Cf. Evr. 9,19.22. Majoritatea Părinților vede aici o prevestire a purificării prin sângele vărsat de Hristos. ♦ „Mă vei stropi”: TM are „Curățește-mă”. ♦ „isop”: arbust aromatic folosit în stropirile rituale (Lev. 14,4; Num. 19,18). ♦ „mai alb decât zăpada”: cf. Is. 1,18.

50,10 „care au fost smerite”: TM are „pe care le-ai zdrobit”. ♦ „veselie și bucurie”: e bucuria învierii de apoi (Atanasie), cea a Zilei Domnului (Chiril al Alexandriei), a prietenului Mirelui când Îi aude glasul (Beda).

50,12 „inimă curată”: Ieronim interpretează: „*inimă curată* pentru a Te vedea: «Fericii cei curați cu inima căci ei Îl vor vedea pe Dumnezeu» (Mt. 5,8).” ♦ „(duh) drept”: TM are *nakhōn*, „drept, ferm, stabil”.

50,13 Păcătuiește împotriva Duhului Sfânt cine nu crede în iertarea păcatelor (cf. Gen. 4,13: „Fărădelegea mea e prea mare...”). Psalmistul cere să fie ferit de deznădejde (Grigore cel Mare).

50,14 „(duh) stăpânitor”: TM are *n^edhībhāh*, „generos, nobil”. Expresia se poate referi la duhul omului doritor să împlinescă voința lui Dumnezeu, sau, mai degrabă, la Duhul lui Dumnezeu, dăruit cu generozitate, sau izvor de generozitate (cf. TOB, nota *ad loc.*).

50,15 „cei nelegiuți”: TM are „cei păcătoși”.

50,16 „sânge”: gr. αἷμα, la pl., calchiind ebr. *damīm* (plurale tantum). De aceea și vechile traduceri românești echivalează prin „sângiuri”. Altă traducere posibilă: „vărsările de sânge”. ♦ „va preamări”: gr. ἀγαλλόομαι, „a tresălta de bucurie”, „a ridica în slăvi”.

[și] limba mea va preamări dreptatea Ta.

¹⁷ Doamne, buzele mele vei deschide

și gura mea va vesti lauda Ta.

¹⁸ Că, de-ai fi voit jertfă, aș fi adus:

arderile de tot nu-Ți vor fi pe plac.

¹⁹ Jertfă lui Dumnezeu [este] duhul zdrobit,

inima zdrobită și smerită Dumnezeu n-o va disprețui.

²⁰ Fă bine, Doamne, întru bunăvoința Ta, Sionului

și să se zidească zidurile Ierusalimului!

²¹ Atunci Îți vor plăcea jertfa de dreptate,

prinosul și arderile de tot,

atunci vor aduce pe altarul Tău viței.

51

¹ Pentru sfârșit; de înțelegere, al lui David,

² când a venit Doec idumeul și i-a dat de veste lui Saul spunând:

„David a venit în casa lui Abimelech.”

³ De ce te fălești cu răutatea, o, puternice,

50,17 „vei deschide”: TM are imperativul.

50,18 În TM: „Căci jertfele nu-Ți sunt pe plac și ardere de tot de Ți-aș aduce, ea nu Ți-ar fi pe plac.”

50,19 „Dumnezeu n-o va disprețui”: TM are „Dumnezeule, n-o disprețuiești/n-o vei disprețui”. ♦ „duhul zdrobit, inima zdrobită și smerită”: Theodoret apropie versetul de Dan. 3,39.

50,20 „să se zidească”: TM are „zidește [iarăși] zidurile”. ♦ Theodoret vede aici o prevestire a noului Sion, unde se aduce „jertfa de dreptate”, jertfa spirituală; el citează aici Rom. 12,1 („... jertfă vie, sfântă, plăcută lui Dumnezeu, închinarea voastră spirituală”).

50,21 „prinosul și arderile de tot”: în vocabularul sacrificial LXX, „prinos” traduce de obicei gr. κάρπωμα. Aici însă e gr. ἀναφορά, care, mai exact, desemnează partea de jertfă ridicată. TM are *’olāh w^e-khālil* – termeni sinonimici, la singular, pentru „arderea de tot”. ♦ „viței”: TM are „tauri”.

51 Violent rechizitoriu împotriva celor mincinoși și calomniatori.

51,1 „Pentru sfârșit; de înțelegere”: TM are „Pentru mai-marele cântăreților, *mas^eki^l*”. ♦ „Doec idumeul”: cf. 1Rg. 21,8 și 22,9-19.

51,3 „fărădelege”: TM are *hesedh* *’Ēl*, „mila lui Dumnezeu”. În aramaică există un cuvânt omonim cu *hesedh*, cu sensul de „rușine, mustrare”, pe care îl vor fi preluat traducătorii LXX. Peșitta a citit *’el hasīdh*, „către cel drept/împotriva celui drept”. ♦ Este o

fărădelege ziua întreagă!

⁴ Nedreptate a grăit limba ta,
ca briciul ascuțit ai săvârșit vicleșug.

⁵ Ai iubit răutatea mai mult decât bunătatea,
nedreptatea mai mult decât a grăi ce e drept.

Oprire

⁶ Ai iubit toate vorbele care aruncă în adânc,
limba vicleană.

⁷ De aceea Dumnezeu te va nimici până la urmă;
de te-ar smulge și te-ar azvârli din cort
și rădăcinile tale, din pământul celor vii!

Oprire

⁸ Vor vedea cei dreپți și se vor teme,
vor râde de el și vor spune:

⁹ „Iată un om care nu și L-a pus ajutor pe Dumnezeu,
ci și-a pus nădejdea în mulțimea bogăției sale
și s-a întărit în zădărnicia sa.”

¹⁰ Eu însă, ca un măslin roditor în casa lui Dumnezeu,
am nădăjduit în mila lui Dumnezeu
până în veac și în veacul veacului.

¹¹ Ți voi aduce mulțumire în veci, pentru că ai făcut [așa],
și voi aștepta Numele Tău, căci este bun dinaintea credincioșilor Tăi.

---

imagine a păcătosului mândru că „a dat lovitura”, în opoziție cu păcătosul căit din Ps. 50 (Eusebiu).

51,5 „nedreptatea”: TM are „minciuna”.

51,7 „de te-ar smulge și te-ar azvârli”: TM are „te va smulge și te va azvârli”. ♦ „și rădăcinile tale”: TM are „El te va dezrădăcina”. ♦ Pentru Ilarie, judecata trimite la Gen. 3,14 (blestemul aruncat asupra șarpelui), „cortul” este Trupul lui Hristos, iar „cei vii” sunt credincioșii, care, și după moarte, sunt vii pentru Dumnezeu (cf. Ex. 3,6: „Eu sunt Dumnezeul lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacob”).

51,9 „în zădărnicia sa”: TM are „în dorința lui [rea]”.

51,10 Ilarie trimite la Rom. 11,17 – măslinul sălbatic altoit pe cel bun.

51,11 În „așteptarea numelui”, Ilarie vede trăirea în așteptarea lui Hristos și trimite și la Rom. 10,13 („Oricine va chema Numele Domnului va fi mântuit”).

52

¹ Pentru sfârșit, pe *maeleth*; de înțelegere, al lui David.

² Zis-a nebulun în inima sa: „Nu este Dumnezeu.”

Stricatu-s-au și s-au spurcat întru fărădelegi,
nu-i nimeni care să facă binele.

³ Dumnezeu S-a aplecat din cer către fiii oamenilor,
ca să vadă de este [vreunul] care înțelege sau Îl caută pe Dumnezeu.

⁴ Toți au rătăcit, laolaltă s-au făcut netrebnici,
nu-i nimeni care să facă binele, nu-i nici măcar unul.

⁵ Oare nu-și vor da seama toți cei care săvârșesc fărădelegea?

Cei care mănâncă poporul meu cum ar înghiți o pâine pe Dumnezeu nu
L-au chemat.

⁶ Acolo vor fi cuprinși de spaimă unde nu era spaimă,
căci Dumnezeu a împrăștiat oasele celor care plac oamenilor;
au fost făcuți de rușine pentru că Dumnezeu i-a disprețuit.

⁷ Cine va da, din Sion, mântuirea lui Israel?

Când Domnul Își va întoarce poporul din robie
va tresălta Iacob și se va bucura Israel.

53

¹ Pentru sfârșit, în imnuri; de înțelegere, al lui David,

² când au venit cei din Ziph și i-au spus lui Saul:

„Iată, nu cumva e ascuns David la noi?”

---

52 Psalmul este aproape identic cu Ps. 13. Vezi și notele *ad loc*.

52,1 În TM: „Pentru mai-marele cântăreților, pe *māhalath*, *mas^ekil* al lui David.” Se presupune că *māhalath* este un termen tehnic muzical, poate o melodie tristă; celelalte versiuni grecești au „în cor”. Pentru *mas^ekil*, cf: nota la 31,1.

52,2-4 Versete citate în Rom. 3,10 și urm.

52,6 „celor care plac oamenilor”: mulți Părinți apropie versetul de Ef. 6,6 și Gal. 1,10.

53 Rugăciune plină de încredere a dreptului prigonit.

53,1 În TM: „Pentru mai-marele cântăreților, pe strune (cf: nota la 4,1), *mas^ekil* al lui David.” ♦ Mulți Părinți pun psalmul în rostirea lui Hristos, „care vorbește și suferă ca om” (Ilarie). Eusebiu pune însă accentul asupra autorului uman – vorbește David și vorbește orice om care suferă.

53,2 Cf: IRg. 23,19.

³ Dumnezeu, întru Numele Tău măntuiește-mă
și întru puterea Ta mă judecă!

⁴ Dumnezeu, ascultă rugăciunea mea,
ia aminte la cuvintele gurii mele!

⁵ Căci străini s-au sculat asupra mea
și [oameni] tari au căutat să-mi ia viața
și nu L-au pus pe Dumnezeu dinaintea lor.

Oprire

⁶ Iată, Dumnezeu îmi vine în ajutor,
Domnul e Apărătorul vieții mele.

⁷ Va întoarce relele peste dușmanii mei:
întru adevărul Tău, dă-i pieirii!

⁸ De bunăvoie Îți voi aduce jertfă,
voi da mărturie Numelui Tău, Doamne, că este bun:

⁹ căci din orice strâmtorare m-ai izbăvit
și la dușmanii mei a privit ochiul meu.

54

¹ Pentru sfârșit, în imnuri; de înțelegere, al lui David.

53,3 „întru Numele Tău”: numele Îl reprezintă pe Dumnezeu însuși (cf. Ex. 3,14); aici, în paralelism cu „puterea”, Îi subliniază atotputernicia. Pentru creștini, acest „Nume” este și numele lui Iisus, care a primit „Numele care este mai presus de orice nume” (Fil. 2,6).

53,5 „au căutat să-mi ia viața”: *litt.* „au căutat sufletul meu” – gr. ψυχή, „suflet”, are și sens de „viață”. La fel și la v. 6.

53,7 „adevărul”: TM are *'emeth*, „fidelitate”. ♦ Părinții (Origen, Iarie) subliniază că Adevărul este Hristos. Beda parafrazează: așază-i în adevărul Tău, în iubirea celor veșnice, și spulberă-le minciuna, dragostea pentru cele pământești! – cerând să piară doar păcatul.

53,8 După interpretarea lui Eusebiu, David se afla atunci în pustiu și nu putea oferi decât voința sa; știa că Dumnezeu, de atunci încolo, voia doar jertfe spirituale. Iarie și Ieronim accentuează jertfa de bunăvoie a lui Hristos. Augustin și Cassiodor vorbesc mai ales de îndatorirea credinciosului de a aduce jertfă spirituală de laudă și mulțumire.

53,9 „m-ai izbăvit”: TM are „m-a izbăvit”. ♦ 9b: expresie ebraică exprimând triumful asupra dușmanilor.

54 Strigătul unui om prigonit tocmai de cei apropiați. Începând cu Părinții, creștinii au văzut în autorul psalmului o prefigurare a lui Hristos trădat de ai Săi, rugându-Se în agonie etc.

54,1 În TM, identic cu 53,1, ca și în LXX.

² Pleacă-Ți urechea, Dumnezeuule, la rugăciunea mea,
nu trece cu vederea ruga mea,

³ ia aminte la mine și ascultă-mă!

Întristat am fost în cugetarea mea și m-am tulburat,

⁴ de glasul dușmanului și de asuprairea păcătoșului,

căci au abătut asupra mea fărădelege

și cu mânie m-au urât.

⁵ Inima mea s-a tulburat în mine

și spaima morții a căzut asupra mea;

⁶ teamă și cutremur au venit peste mine

și m-a acoperit bezna.

⁷ Și am zis: „Cine îmi va da aripi ca de porumbel,

ca să zbor și să mă odihnesc?”

⁸ Iată, am fugit departe

și m-am sălășluit în pustiu.

Oprire

⁹ L-am așteptat pe Cel care mă mântuiește

de slăbiciunea sufletului și de vifor.

¹⁰ Cufundă-i, Doamne, dezbină limbile lor,

căci am văzut fărădelege și dezbinare în cetate!

¹¹ Zi și noapte o înconjoară pe zidurile ei,

fărădelege și trudă în mijlocul ei, și nedreptate,

¹² și n-au lipsit din piețele ei camătă și viclenie.

54,3b În TM: „Neliniștit în plângerea mea mă tulbur (*'ahīmāh* – sens nesigur).”

54,6 „bezna”: TM are „fiorii”.

54,7 Pentru metafora „aripilor”, cf. Ex. 19,4; Deut. 32,11; Ps. 16,8; 90,4; Apoc. 12,14. ♦ Pentru Origen, „aripile” sunt contemplația prin care se trece de la creație la odihna în Dumnezeu.

54,8 „am fugit... m-am sălășluit”: TM are „aș fugi... mi-aș petrece noaptea”.

54,9 TM are „m-aș zori să-mi aflu adăpost de vântul aprig și de furtună”.

54,10-12 Grigore al Nyssei (67) interpretează alegoric: locuitorii ticăloși ai cetății răului, care vor fi nimiciți, sunt: fărădelegea, vrajba, nedreptatea, înșelătoria și ipocrizia – care e cea mai rea din toate, pentru că simulează iubirea și armonia. ♦ „Cufundă-i... dezbină limbile...”: imagini preluate din istorisirile despre potop și despre turnul Babel (Origen, Eusebiu, Ilarie etc.).

54,11 „o înconjoară”: *litt.* „o va înconjura”: traducere automată a imperfectivului ebr. cu viitorul.

54,12 „camătă”: TM are „asupraire”.

¹³ Căci de m-ar fi urât dușmanul, aș fi răbdat,
și cel care mă urăște, de-ar fi grăit cu trufie împotriva mea, m-aș fi
ascuns de el.

¹⁴ Dar tu, omule întocmai la suflet cu mine,
îndrumătorul meu și cunoscutul meu,

¹⁵ care laolaltă cu mine [te-]ai îndulcit din bucate,
în Casa lui Dumnezeu am umblat într-un gând!

¹⁶ Să vină moartea peste ei,
să se coboare de vii în lăcașul morților,
căci răutăți sunt în sălașurile lor, în mijlocul lor.

¹⁷ Dar eu către Dumnezeu am strigat
și Domnul m-a ascultat.

¹⁸ Seara și dimineața și la amiază voi povesti,
voi vesti, și El va asculta glasul meu.

¹⁹ Va răscumpăra în pace sufletul meu de cei ce se apropie de mine,
căci în multe au fost cu mine.

²⁰ Va asculta Domnul și-i va smeri,
El, care este mai înainte de veci.

Oprire

Căci nu este în ei îndreptare
și nu s-au temut de Dumnezeu.

²¹ Întins-a mâna Lui spre răsplătire,
[iar] ei l-au pângărit Legământul.

54,13-14 Cf. Mt. 26,23; In. 1,11; 13,2. În omul descris la v. 14 toată tradiția creștină vede chipul lui Iuda.

54,15a În TM: „cu care laolaltă făceam dulce convorbire.”

54,15 „[te-]ai îndulcit din bucate”: *lit.* „îndulceai mâncărurile” ar putea însemna: tovărășia lui făcea să pară mai bună mâncarea.

54,16 Ieronim consideră că vorbirea în chip de blestem e folosită de psalmist pentru a-și arăta mai bine durerea inimii; imaginile sunt preluate din istorisirea despre Datan și Abiron (Num. 16,23).

54,18 „voi povesti, voi vesti”: TM are „mă jeluiesc și gem”.

54,19 „căci în multe au fost cu mine”: TM are „căci mulți s-au ridicat împotriva mea”.

54,21 „Întins-a mâna Lui spre răsplătire”: TM are „și-a întins mâna împotriva prietenilor” – subiectul nu este exprimat, dar din context s-ar deduce că este „dușmanul”. LXX a citit probabil cu altă vocalizare și a echivalat „spre a răsplăti”, iar atunci subiectul ar putea fi Dumnezeu. ♦ „l-au pângărit”: TM are „a pângărit legământul său”.

²² Risipiți au fost de mânia feței Lui
și s-a apropiat inima lui,
s-au înmuiat cuvintele lui ca untdelemnul,
dar ele sunt sulițe.

²³ Aruncă asupra Domnului grija ta și El te va hrăni;
nu va îngădui nicicând să se clatine cel drept.

²⁴ Iar Tu, Dumnezeu, îi vei coborî în groapa pierzării:
vârsătorii de sânge și cei vicleni
nu vor ajunge la jumătatea zilelor lor.
Iar eu voi nădăjdui în Tine, Doamne.

55

¹ Pentru sfârșit, despre poporul care a fost îndepărtat de cele sfinte;
al lui David, ca inscripție pe stâlp, când l-au prins Străinii la Geth.

² Miluiește-mă, Doamne, căci m-a călcat în picioare omul,

54,22 „s-a apropiat inima lui”: text obscur; unii l-au pus în legătură cu trădarea lui Iuda (cf. Lc. 22,47), iar alții au corectat „lui” în „lor”. ♦ În TM, 22a-b este neclar: „linguși-toare *mahmā'ōth* (termen ininteligibil, la plural, emendat în *me-hem'āh*, «mai mult decât untul» – în concordanță cu Targumul, Symmachos și Ieronim [*Hebr.*] gura lui, dar inima lui este război.” Traducătorul LXX a citit verbul *qārebh*, „a se apropia”, în loc de *qarābh*, „război”.

54,23 Cf. 1Pt. 5,7; Ps. 36,5.

54,24 „în groapa pierzării”: TM are „în adâncul gropii”.

55 Omul nedreptățit își dă seama că lui Dumnezeu îi pasă de rugăciunea și de lacrimile oamenilor. Ilare vede aici descrierea suferinței lui David, dar și a lui Hristos.

55,1 „cele sfinte”: Grigore al Nyssei (XIV,71) interpretează τῶν ἁγίων ca un masculin: „de sfinții [ingeri]”. Pomind de aici, interpretează tot psalmul în legătură cu Gen. 3: câtă vreme oamenii erau departe de sfinții îngeri, erau călcați în picioare de pasiunile firii. Omul, epuizat și chinuit de lungimea luptei și speriat în noapte, când ajunge să nădăjduiască în Dumnezeu, răstoarnă ca pe o povară răstăcirea nădejdlor mincinoase și își laudă propriile cuvinte de mărturisire a credinței. Dar dușmanii urăsc cuvintele vrednice de laudă, urzesc răutate și stau la pândă. Ucigașul de oameni „pândește călcăiul” (Gen. 3,15). Însă Dumnezeu măntuiește „pentru nimic” (în dar, în mod gratuit); „alunecarea” este abaterea de la porunci. O dată măntuit, omul se poate întoarce în lumina din care fusese alungat. ♦ În TM, titlul este „Pentru mai-marele cântăreților, pe *Yōnath 'ēlem r'hoqīm*. Al lui David, *mikh'tām*, când filistenii îl țineau prins la Gath”. Sensul expresiei *yōnath 'ēlem r'hoqīm* este nesigur, probabil titlul unei melodii pe care se putea cânta psalmul; unii traduc „porumbița din ținuturi îndepărtate”. *Mikh'tām*: termen tehnic în titlurile unor psalmi, cu sens necunoscut. ♦ Evenimentul la care se referă – cf. 1Rg. 21,10.

ziua întreagă, războindu-se, m-a strămtorat.

³ M-au călcat dușmanii mei ziua întreagă,
căci mulți sunt cei ce se războiesc cu mine din înălțime.

⁴ Ziua voi fi înspăimântat, dar eu voi nădăjdui în Tine.

⁵ În Dumnezeu voi lăuda cuvintele mele, toată ziua.

În Dumnezeu am nădăjduit, nu mă voi teme;
ce-mi va face mie trupul?

⁶ Ziua întreagă de cuvintele mele s-au scârbit,
împotriva mea, toate gândurile lor spre rău.

⁷ Se vor așeza lângă mine și se vor ascunde;
ei înșiși îmi vor pândi călcâiul,
precum au așteptat, ca să-mi ia viața.

⁸ Pentru nimic Tu [nu-]i vei izbăvi,
întru mânie vei doborî popoare, Dumnezeule.

⁹ Viața mea Ți-am spus-o Ție,
pus-ai lacrimile mele înaintea Ta, după făgăduința Ta.

55,3-4 „din înălțime. Ziua...”: *Vaticanus* și *Sinaiticus* au „ziua” lângă „din înălțime”, la 3b, deci sensul ar putea fi: „de la începutul zilei”, iar v. 4 începe „ei se vor teme”, oferind un text mai inteligibil. TM are *mārôm*, „înălțime”, care a fost interpretat de Targum, Aquila, Ieronim (*Hebr.*) și Rași ca un titlu al lui Dumnezeu: „O, Preaînalt!”. Ibn Ezra, urmat de TOB, se gândește la marea ceată a îngerilor din cer și atunci s-ar traduce „pentru mine” și nu „cu mine” (*cf.* TOB, nota *ad loc.*). ♦ În TM, v. 4 este: „În ziua în care mă înspăimânt, la Tine mă adăpostesc.”

55,5 „voi lăuda cuvintele mele”: expresia a fost explicată în legătură cu In. 7,16 („învățătura Mea nu este a Mea, ci a Aceluia care M-a trimis”). TM are: „voi lăuda cuvântul Lui” – acest cuvânt fiind făgăduința în care se încrede psalmistul. ♦ „trupul”: traduce ebr. *bāšār*, care desemnează omul privit sub aspectul lui trupesc, fizic. Este în paralelism cu „omul” de la v. 12. ♦ După Origen, numai Hristos, care e fără păcat, poate spune „Nu mă voi teme: ce-mi va face Mie trupul?”. Eusebiu, însă, citează Rom. 8,31: „Când Domnul e cu noi, cine e împotriva noastră?”

55,6 „de cuvintele mele s-au scârbit”: TM are „îmi fac dureroase cuvintele/lucrările”; Targum: „se întristează din pricina mea”; syr. „uneltesc împotriva mea”; Ieronim (*Hebr.*): „mă măhneau prin cuvinte”.

55,7 „îmi vor pândi călcâiul” – vezi nota la 40,10. Grigore al Nyssei (71) spune că este acțiunea tipică a diavolului (*cf.* Gen. 3,15). ♦ „ca să-mi ia viața”: *litt.* „ca să ia sufletul meu”. În *Vaticanus* și *Sinaiticus*, 7c este: „precum am așteptat pentru sufletul meu”.

55,8 „întru mânie vei doborî popoare”: Părinții interpretează că popoarele se vor supune lui Dumnezeu. Eusebiu: „Dumnezeu le va doborî trufia, spre binele lor.”

55,9 În TM: „Pașii pribegiei mele sunt numărați la Tine; așază lacrimile mele în burduful/urciorul Tău! Nu sunt ele [socotite] în cartea Ta?”

¹⁰ Se vor întoarce dușmanii mei îndărăt
în ziua în care Te voi chema;
iată, am cunoscut că Dumnezeuul meu ești Tu.

¹¹ În Dumnezeu voi lăuda lucrarea,
în Domnul voi lăuda cuvântul.

¹² În Dumnezeu am nădăjduit, nu mă voi teme;
ce-mi va face mie omul?

¹³ În mine, Dumnezeule, [sunt] făgăduințele
pe care Ți le voi aduce în schimb, ca laudă, Ție.

¹⁴ Căci ai scăpat sufletul meu de moarte
și picioarele mele, de alunecare,
ca să fiu bineplăcut dinaintea lui Dumnezeu în lumina celor vii.

56

¹ Pentru sfârșit; *nu nimici*; al lui David, ca inscripție pe stâlp,
când fugea din fața lui Saul, în peșteră.

² Miluiește-mă, Dumnezeule, miluiește-mă,
căci în Tine s-a încrezut sufletul meu
și la umbra aripilor Tale voi nădăjdi

55,10 „Dumnezeul meu ești Tu”: TM are „Dumnezeu e de partea mea” (*lit.* „pentru mine”).

55,11 „lucrarea”: gr. *ποίημα*, ca și ebr. *dabhar*, poate însemna și „cuvânt”, și „lucru”. Am optat pentru această traducere întrucât am tradus cu „cuvânt” gr. *λόγος* din versetul următor. Pe acesta mulți Părinți îl referă la Hristos-Cuvântul lui Dumnezeu (*cf.* In. 1).

55,13 În TM: „Peste mine sunt, Dumnezeule, făgăduințele Tale: Ție îți voi aduce laudă/ mulțumire.”

55,14 „ca să fiu bineplăcut”: TM are „ca să umblu”. ♦ Pentru Eusebiu, „lumina celor vii” este Hristos care „luminează pe tot omul ce vine în lume” (In. 1,9).

56 Rugăciunea unui om încolțit de dușmani.

56,1 În TM, titlul este: „Pentru mai-marele cântăreților, pe *Nu nimici*. Al lui David, *mikh^htām*. Când a fugit dinaintea lui Saul, în peșteră.” „*Nu nimici*” se presupune că era începutul unei cântări cunoscute, pe a cărei melodie se putea cânta psalmul. ♦ Se referă la episodul din 1Rg. 22,1-2 sau din 1Rg. 24; *cf.* Ps. 141,1.

56,2 „s-a încrezut... voi nădăjdi”: TM are „caută adăpost... voi căuta adăpost”. ♦ „fărădelegea”: TM are „urgie”. ♦ După Atanasie, profetul înalță această cântare în numele omenirii. Pentru Ilarie, Hristos este cel care vorbește. Pentru Augustin, e glasul lui Hristos și glasul nostru: trebuie să răbdăm până la sfârșit, până trece fărădelegea.

56,2-6 Fragmentul corespunde cu Ps. 108,2-6.

până va trece fărădelegea.

³ Strigat-am către Dumnezeu cel Preaînalt,
Dumnezeu care mi-a făcut bine.

⁴ Trimis-a din cer și m-a izbăvit,
i-a dat de rușine pe cei ce mă călcau în picioare.

Oprire

Trimis-a Dumnezeu mila Sa și adevărul Său
⁵ și a scăpat sufletul meu din mijlocul puilor de lei.

Adormisem tulburat:

fiii oamenilor – dinții lor sunt sulițe și săgeți
și limba lor – sabie ascuțită.

⁶ Înălță-Te mai presus de ceruri, Dumnezeule,
și peste tot pământul, slava Ta!

⁷ Cursă au pregătit picioarelor mele
și au încovoiat sufletul meu:
săpat-au în fața mea groapă
și au căzut în ea.

Oprire

⁸ Gata este inima mea, Dumnezeule,
gata este inima mea: [Îți] voi cânta [cu glasul] și din strune.

⁹ Deșteaptă-te, slava mea,

56,3 „mi-a făcut bine”: TM are „împlinește pentru mine”.

56,4 „mila... adevărul”: în TM, *has^edō wa- 'amitō* – cf. nota la 24,10 (la fel și la v. 11). ♦ Mulți Părinți văd în acest verset o aluzie la trimiterea Mântuitorului.

56,5 În TM: „Sufletul meu e culcat în mijlocul puilor de leu care-i sfășie pe fiii oamenilor; dinții lor...”. ♦ Cf. 1Pt. 5,8. ♦ „Adormisem tulburat”: mulți Părinți pun expresia în legătură cu spusele lui Iisus din grădina Măslinilor, „Întristat e sufletul Meu până la moarte” (Mc. 14,34; Mt. 26,38).

56,6 V. reluat în 56,12. După Ieronim, profetul spune aceasta despre Înălțarea lui Hristos. Ilarie și Atanasie leagă versetul de Ef. 4,9. Fiindcă S-a înălțat, a revărsat peste tot pământul pe Duhul Sfânt (Ilarie).

56,8 „din strune”: *lit.* „voi cânta la/cu acompaniament de instrument cu coarde”. ♦ Eusebiu și Atanasie referă versetul la așteptarea Duhului Sfânt.

56,9 „deștepta-mă-voi dis-de-diminează”: TM are „voi deștepta zorile”. ♦ Conștient de prezența Duhului, psalmistul se însufletește și profetește (Eusebiu). „Slava mea” este puterea de a profeti. Rufinus vede în „Deșteaptă-te, slava mea” o profecie a Învierii lui Hristos și, pentru el, „dis-de-diminează” e ceasul Învierii.

deșteaptă-te, harfă și alăută,
deștepta-mă-voi dis-de-dimineată.

¹⁰ Îți voi aduce laudă între popoare, Doamne,

Îți voi cânta între neamuri,

¹¹ căci s-a mărit până la ceruri mila Ta

și până la nouri, adevărul Tău.

¹² Înălță-Te mai presus de ceruri, Dumnezeu,
și peste tot pământul, slava Ta!

57

¹ Pentru sfârșit; *nu nimici*; al lui David, ca inscripție pe stâlp.

² Oare cu adevărat grăiți dreptate?

Judecați oare nepărtinitor, fii ai oamenilor?

³ Voi din inimă săvârșiți nelegiuiri pe pământ,
nedreptate urzesc mâinile voastre.

⁴ S-au abătut păcătoșii [încă] din sânul [mamei],
au rătăcit [încă] din pântece, au grăit minciuni.

⁵ Furia lor e asemenea cu a șarpelui,

57 Invectivă împotriva judecătorilor nelegiuți. Reproșurile și blestemele sunt exprimate în limbajul colorat al Orientului, dar ele afirmă mai presus de toate că dreptatea lui Dumnezeu nu poate fi pervertită de ticăloșia omului și până la urmă se va arăta biruitoare.

57,1 În TM: „Pentru mai-marele cântăreților, pe *Nu nimici*. Al lui David, *mikh^htām*.”

57,2a În TM, text neclar; s-ar putea înțelege: „Într-adevăr, tăcută e dreptatea [când] vorbiți” (TOB). Targumul interpretează: „Într-adevăr, când tăceți spuneți dreptatea?” Majoritatea acceptă însă emendarea lui *'ēlem*, „tăcut”, în *'ēlīm*, *litt.* „zei” – termen folosit pentru magistrați și alți oameni puternici.

57,4 Chiril al Alexandriei interpretează „s-au îndepărtat păcătoșii de la sân” – adică de la sânul duhovnicesc, care ar putea da roade bune fiindcă a primit sămânța de la Dumnezeu. Respinge interpretarea „încă din sân” pentru că i se pare maniheistă.

57,5-6 „furia”: TM are „veninul”. ♦ „descântători”: gr. ἐπόδοτες, *litt.* „cei care cântă incantații/descânțete”. Pentru Părinți, aceștia sunt sfinții care vorbesc în Lege și Profeti, precum și vestitorii Evangheliei, cărora li se opune „neascultarea încăpățanată și obraznică a șarpelui străvechi” (Ilarie). ♦ „șarpelui”: mulți Părinți trimit la șarpele din Gen. 3. ♦ „viperei surde”: conform cunoștințelor zoologice ale vremii, unii Părinți explică: șarpele veninos, dacă ascultă cuvintele împlânzitorului, își varsă la pământ veninul și devine inofensiv. Augustin pune în legătură cu Fp. 7,57 (călăii lui Ștefan își astupau urechile). ♦ „farmecelor”: gr. φάρμακον înseamnă „medicament”/„otravă” și „vrajă”.

ca a viperei surde care-și astupă urechile
⁶ pentru a nu asculta glasul descântătorilor,
 al farmecelor fermecătorului priceput.

⁷ Dumnezeu le-a zdrobit dinții în gură,
 colții leilor i-a sfărâmat Domnul.

⁸ Vor fi nimiciți ca apa care se scurge:
 va ține întins arcul Său până când vor slăbi.

⁹ Precum ceara ce se topește vor fi nimiciți,
 a căzut foc și n-au mai văzut soarele.

¹⁰ Înainte ca spinii voștri să ajungă rug,
 vă va înghiți de vii ca întru mânie.

¹¹ Se va bucura dreptul când va vedea răzburarea asupra celor nelegiuți:
 mâinile și le va spăla în sângele păcătosului.

¹² Și va spune omul: „Așadar, este un rod pentru cel drept,
 este deci [un] Dumnezeu care-i judecă pe pământ.”

Augustin interpretează ca „medicament”: „Oare medicamentul are glas? Există un medicament care are glas: este medicamentul pe care îl purtăm cu noi; ascultați-i glasul și nu faceți ca viperele surde, pentru că de acum a venit Hristos să împlinească Legea și Profetii.” ♦ „priceput”: gr. σοφός, al cărui sens original se referă la excelența în domeniu.

57,7 „le-a zdrobit...”: TM are „zdrobește-le...”.

57,9 În TM: „Ca melcul (*litt.* limaxul) care se topește în mers, ca pruncul lepădat ce nu zărește soarele.”

57,10 „rug”: gr. πόνοχος, „tufiș mare de mărăcini”; mai apare în LXX în apologul din Jud. 9,14. Poate că aici este o aluzie la o expresie devenită proverbială. Tradiția patristică interpretează: mai înainte ca spinii voștri, adică păcatele, să ajungă în culmea răutății, mai înainte de a ajunge faptă, mânia dumnezeiască vă va pedepsi (*cf.* Mortari, nota *ad loc.*). ♦ În TM, *litt.*: „Înainte să simtă căldările voastre flacăra mărăcinilor, ca unul viu, ca unul furios va fi măturat” – text dificil.

57,11 „asupra celor nelegiuți”: nu apare în TM. ♦ „mâinile... păcătosului”: TM are „picioarele... păcătoșilor” – imagine de război. ♦ Părinții atrag atenția că dreptii se bucură nu pentru pieirea păcătoșilor, ci pentru instaurarea dreptății divine. Chiril al Alexandriei spune despre „spălarea mâinilor în sânge” că este o metaforă inspirată din vechiul vocabular războinic. Ilarie subliniază corespondența între 12b și vv. 2-3.

58

¹ Pentru sfârșit; *nu nimici*; al lui David, ca inscripție pe stâlp, când Saul a trimis pază la casa lui spre a-l ucide.

² Scapă-mă de vrăjmașii mei, Dumnezeule, de la cei ce se ridică împotriva mea răscumpără-mă!

³ Izbăvește-mă de cei ce săvârșesc fărădelegea și de vărsătorii de sânge mântuiește-mă!

⁴ Că, iată, au vânat sufletul meu, s-au așezat peste mine cei puternici.

Nici nelegiuire, nici păcat nu e în mine, Doamne!

⁵ Fără [să fac vreo] nelegiuire, ei au alergat și au ținut-o drept: scoală-Te în întâmpinarea mea și vezi!

⁶ Și Tu, Doamne, Dumnezeul oștirilor, Dumnezeul lui Israel, ia aminte și cercetează toate neamurile.

Nu-Ți fie milă de nimeni dintre cei ce săvârșesc nelegiuirea!

Oprire

⁷ Se vor întoarce seara flămânzi ca niște câini și vor da târcoale prin cetate.

⁸ Iată, vor da glas cu gura lor

---

58 Rugăciunea unui om încolțit de dușmani. Pentru mulți Părinți, David prorocește în acest psalm pătımirea lui Hristos. După Augustin, „ceea ce s-a întâmplat cu trupul lui Hristos se întâmplă și cu noi: dușmanii, adică diavolul și îngerii săi, continuă să lucreze”. Grigore al Nyssei (rezumat în Nesmy, p. 262) comentează astfel: „Acest psalm este foarte adânc. Titlul îl închină Biruitorului îndelung-răbdător (cf. *Psalma iuxta Haebreos: Victori ut non disperdas*), care «nu vrea să nimicească». Preamărește răbdarea supremă și blândețea Celui care e mereu gata, din iubire, să-i copleșească cu bunuri pe dușmanii care l-au făcut tot răul cu putință: *nu-i omorî/nimici*. După o lungă și dure-roasă rătăcire în căutarea Cuvântului, *se vor întoarce seara* (v. 7), adică la sfârșitul timpului. Iar în *dimineața* (v. 17) zilei veșnice, fără de sfârșit, voi cânta (este un viitor care se referă la veșnicie) biruința și îndurarea Ta.”

58,1 În TM: „Pentru mai-marele cântăreților, pe *Nu nimici*. Al lui David, *mikh^etām* și când Saul...”

58,2b În TM: „În fața celor ce mi se împotrivesc, așază-mă pe înălțime!”

58,4c *Litt.* „Nici nelegiuirea mea, nici păcatul meu”. Părinții atrag atenția că numai Hristos putea spune aceasta.

58,5 „au ținut-o drept”: TM are „se pregătesc”.

58,6 „ia aminte”: TM are „scoală-Te”.

58,8 „Și cine a auzit?”: este un gen de hulă pe care îl pomenesc adesea psalmii: păcătoșii pretind că Dumnezeu nu aude sau nu vede.

și sabie este în buzele lor: „Și cine a auzit?”

⁹ Dar Tu, Doamne, vei râde de ei,
vei nesocoti toate neamurile.

¹⁰ Puterea mea mi-o voi păzi la Tine,
căci Tu, Dumnezeule, ești ocrotitorul meu.

¹¹ Dumnezeul meu – mila Lui mă va întâmpina;
Dumnezeu mi[-o] va arăta, printre dușmanii mei.

¹² Nu-i omorî, ca să nu uite de poporul meu;
împrăștie-i cu puterea Ta

și doboară-i, Cel ce ești scutul meu, Doamne!

¹³ [Pentru] păcatul gurii lor, [pentru] cuvântul buzelor lor,
să rămână prinși în trufia lor;

pentru blestem și minciună, li se va vesti sfârșitul

¹⁴ întru urgia sfârșitului, și nu vor dăinui

și vor cunoaște că Dumnezeul lui Iacob e Stăpân peste marginile
pământului.

Oprire

¹⁵ Se vor întoarce seara flămânzi ca niște câini și vor da târcoale prin
cetate.

¹⁶ Se vor împrăștia, ca să mănânce,
iar dacă nu se vor sătura vor mârâi.

58,9 Eusebiu pune versetul în paralel cu Ps. 2,1-4: oricât s-ar agita dușmanii, Dumnezeu râde de ei.

58,10a În TM: „Tăria mea, la Tine iau aminte.” ♦ 10b: „ocrotitorul”: TM are „fortăreața”; la fel și la 17c și 18b. ♦ Augustin interpretează astfel: „Cu cât mă apropii de Tine, sunt mai puternic; cu cât mă îndepărtez de Tine, cu atât mă prăbușesc.” În *De Civitate Dei* 12,6, cu privire la îngerii răzvrățiți, spune că ei „nu au voit să-și păzească puterea la Dumnezeu”. Ilarie face o apropiere cu cuvintele lui Iisus: „Tată, în mâinile Tale încredințez duhul Meu” (Lc. 23,46).

58,11 „mi-o va arăta, printre dușmanii mei”: TM are „mi-i va arăta pe cei ce mă pândesc”.

58,12 „poporul meu”: *Vaticanus* și *Sinaiticus* au „legea Ta”; TM are „ca poporul meu să nu uite”, dar versetul e nesigur. ♦ Grigore al Nyssei (2, XVI): „Nu-i ucide, ci scoate-i din adâncurile răului la viața în duh! [...] Dacă omul ar fi nimic, lucrarea lui Dumnezeu ar deveni inutilă. Numai păcatul va pieri.”

58,15 După Grigore al Nyssei (2, XVI), cel care trăiește în „cetate”, acela este om, dar cel care, printr-o viață nedemnă, se îndepărtează de asemănarea cu Dumnezeu, acela trăiește afară din cetate, își pierde înfățișarea de om și se aseamănă cu un animal.

58,16 „vor mârâi”: TM are „vor umbla toată noaptea”.

¹⁷ Dar eu voi cânta puterii Tale,
 voi tresălta de bucurie în zori [pentru] mila Ta,
 căci ai fost ocrotitorul meu
 și loc de scăpare în ziua strâmtorării mele.
¹⁸ Ajutătorul meu, Ție Ți voi cânta,
 căci Tu, Dumnezeuule, ești ocrotitorul meu,
 Dumnezeuul meu, mila mea.

59

¹ Pentru sfârșit, celor care vor mai fi schimbați; ca inscripție pe
 stâlp, al lui David, spre învățătură,
² când a pârjolit Mesopotamia Siriei și Siria Soba și s-a întors loab
 și a lovit în Valea Sării douăsprezece mii.
³ Dumnezeuule, Tu ne-ai lepădat și ne-ai nimicit,
 Te-ai mâniat și [iarăși] Te-ai miluit de noi.
⁴ Ai cutremurat pământul și l-ai tulburat:
 vindecă-i rănilile, căci s-a clătinat!
⁵ Ai arătat poporului Tău lucruri aspre,
 adăpatu-ne-ai cu vinul străpungerii.
⁶ Dat-ai celor care se tem de Tine semn,

58,17 „Bucuria din zori” e referită de mulți Părinți la bucuria Învierii lui Hristos.

59 Rugăciune a poporului asuprit de dușmani ca urmare a păcatului; acum el cere ajutor în lupta împotriva vrăjmașilor.

59,1 În TM, titlul este: „Pentru mai-marele cântăreților, pe [melodia] *Šūšan 'Edhūth* («Crinul este mărturia»), *mikh^ttām* al lui David, pentru învățătură.”

59,2 În TM: „Când se lupta cu arameenii din Mesopotamia și cu cei din *Tōbhāh*, iar *Yo'ābh* s-a întors și a lovit Edomul în Valea Sării, douăsprezece mii.” ♦ „Valea Sării” nu a fost identificată. Printre campaniile lui David se vorbește despre victoria asupra arameilor din Soba (2Rg. 8), dar nu și asupra arameilor din Mesopotamia.

59,3 „și [iarăși] Te-ai miluit de noi”: TM are „întoarce-ne!”. ♦ Augustin interpretează: „Ne-ai nimicit ca să ne zidești iarăși; ai dărâmat zidirea veche pentru a o înlocui cu cea a omului nou.”

59,5 „străpungerii”: gr. *κατανόσω* înseamnă, la propriu, „a străpunge”, de unde „a izbi, a provoca o stare de șoc”. Pornind de la primul sens, unii îl echivalează la pasiv cu „a fi străpuns în inimă” = „a se smeri, a se căi”. Unul din termenii foarte importanți în spiritualitatea monahală: „străpungerea inimii” este primul pas către isihie. ♦ Vinul ca metaforă pentru mânia lui Dumnezeu – cf. Ps. 74,9; Apoc. 14,10; 16,19; 19,15.

59,6 „Dat-ai... semn”: Părinții văd în acesta semnul cu care am fost însemnați pentru a fi scăpați de osândă, prefigurată de sângele mielului la ieșirea din Egipt (cf. Ex. 12,7).

ca să fugă din fața arcului.

Oprire

⁷ Ca să fie izbăviți cei iubiți de Tine,
mântuiește cu dreapta Ta și ascultă-mă!

⁸ Dumnezeu a grăit în [lăcașul] Său sfânt:

„Voi tresălta și voi împărți Sikima

și Valea Corturilor o voi măsură:

⁹ al Meu este Galaadul și al Meu este Manasse,

și Efraim – întărirea capului Meu,

Iuda – regele Meu,

¹⁰ Moab – vasul nădejzii Mele;

peste Idumeea Îmi voi întinde încălțăminte,

Mie Străinii Mi s-au supus.”

¹¹ Cine mă va duce spre cetatea întărită,

Atanasie vede în acesta și lumina pentru a deosebi binele de rău. Eusebiu și Theodoret amintesc și de semnul *Tau* din Iez. 9,4, echivalat cu σφοδρῆς, semnul crucii. ♦ „arcului”: TM are „arcașului”.

59,7b Mulți Părinți comentează: dreapta Tatălui este Hristos.

59,8 „în [lăcașul] Său sfânt”: la origine se referă la un răspuns dat de Dumnezeu în sanctuarul Său. Unii Părinți interpretează gr. ἐν τῷ ὁγίῳ „în Sfântul Său”, adică Dumnezeu ne răspunde în Hristos (Eusebiu, Atanasie, Ilarie, Augustin). Pentru Theodoret, aceasta înseamnă că Dumnezeu a vorbit prin Duhul Său Sfânt, care se folosește de profet ca de un instrument. ♦ „Sikima” (ebr. *Šekhem*) se află în centrul Israelului; „Valea Corturilor” (TM „valea *Sukkōth*”) este în Transiordania; prin ambele a trecut Iacob întorcându-se acasă (Gen. 33,17-18). ♦ Pentru Eusebiu, versetele 8b-11 se referă la convertirea neamurilor.

59,9 „întărirea capului”: TM are „chivăra de pe cap”. ♦ „regele Meu”: TM are „sceptrul Meu” (aluzie la Gen. 49,10). ♦ Galaad, Manasse și Efraim sugerează Regatul din nord, iar Iuda, pe cel din sud. Profetii vorbesc despre unificarea acestora în vremurile viitoare (cf. Zah. 9,13: Iuda e „arcul” lui Dumnezeu, iar Efraim „războinicul” Lui).

59,10 „nădejzii”: TM are „spălării”. Unii comentatori sunt de părere că această imagine ciudată ar fi determinată de vecinătatea Mării Moarte. Traducătorul LXX a citit *r^hhaṭ* (aram. „nădejde”) în loc de ebr. *rāhaṭ*, „spălare”. ♦ „Îmi voi întinde”: TM are „Îmi arunc”. Aruncarea sandalelor asupra unei țări simbolizează luarea ei în stăpânire. ♦ 10c în TM: „Pentru Mine, Filistie, dă strigare!” – text dificil; unii îl corectează și traduc: „Peste Filistia îmi strig [biruința].” În multe părți din LXX (e.g. Jud.; 1 și 2Rg.; 1 și 2Par.), „filistenii” sunt traduși cu ὀλλόφουλοι, „Străini”.

59,11 După ce a rostit profetia, profetul vorbește în nume propriu: „cetatea întărită” este Ierusalimul, iar profetul, știind că zidurile ei fuseseră distruse, are o dorință puternică de

cine mă va călăuzi până în Idumeea?

¹² Oare nu Tu, Dumnezeu, care ne-ai lepădat?

Și nu vei mai ieși, oare, Dumnezeu, cu oștirile noastre?

¹³ Dă-ne ajutor în strâmtorare,

căci zadarnică e mântuirea [ce vine] de la om!

¹⁴ În Dumnezeu vom săvârși fapte mărețe

și El îi va nimici pe cei care ne strâmtorează.

60

¹ Pentru sfârșit, între imnuri, al lui David.

² Ascultă, Dumnezeu, implorarea mea,

ia aminte la rugăciunea mea.

³ De la marginile pământului spre Tine am strigat

când s-a sfârșit inima mea:

pe stâncă m-ai înălțat,

⁴ m-ai călăuzit, căci Te-ai făcut nădejdea mea,

turn de tărie în fața dușmanului.

⁵ Mă voi sălășlui în cortul Tău de-a pururi,

mă voi adăposti sub acoperământul aripilor Tale.

Oprire

⁶ Căci Tu, Dumnezeu, ai ascultat făgăduințele mele,

---

a le vedea refăcute. Vrea să-i vadă și pe locuitorii Idumeii supuși lui Dumnezeu (Theodoret). Pentru alți Părinți (Eusebiu, Atanasie, Ieronim), „cetatea întărită” e Biserica; pentru alții, Ierusalimul ceresc.

59,12 „nu vei mai ieși”: TM are „care nu mai ieșea!”

59,14 „fapte mărețe”: *litt.* „putere”.

60 Rugăciunea unui pribeag. Theodoret spune: „În psalmul precedent profetul ne-a spus să ne întoarcem la Dumnezeu, iar în acesta ne arată ce rugăciune să-I înălțăm; Îl vestește pe Hristos și prevestește întoarcerea păgânilor.”

60,1 În TM: „Pentru mai-marele cântăreților, pe strune, al lui David.”

60,2 „rugăciunea”: *litt.* „cererea”; TM are „strigătul”.

60,3 „pe stâncă m-ai înălțat”: TM are: „la stâncă prea înaltă pentru mine.” ♦ Părinții fac legătura cu 1 Cor. 10,4 („Stâncă era Hristos”).

60,4 „nădejdea”: TM are „adăpostul”.

60,5 „cortul”: Origen amintește psalmul 14 în care se spune că cel desăvârșit va locui sub acest cort. Este locuirea Treimii: cine locuiește acolo e ocrotit sub aripile lui Dumnezeu.

60,6 „făgăduințele”: gr. εὐχῆ înseamnă deopotrivă „rugăciune”, „jertfă votivă” și „făgăduință” (cf. v. 9); TM are *nedher*, „făgăduință, vot”. ♦ „moștenire”: pentru Origen, ea

dat-ai moștenire celor ce se tem de Numele Tău.

⁷ Zile vei adăuga peste zile regelui,
anii lui, din neam în neam.

⁸ Va dăinui în veac înaintea lui Dumnezeu:
mila și adevărul Lui, cine le va cerceta?

⁹ Așa voi cânta Numelui Tău în veacul veacului,
ca să-mi împlinesc făgăduințele zi de zi.

61

¹ Pentru sfârșit, despre Idithun; psalm al lui David.

² Oare nu lui Dumnezeu I se va supune sufletul meu?

Căci la El este mântuirea mea.

³ El este Dumnezeul meu și mântuitorul meu,
ocrotitorul meu: nicicând nu mă voi mai clătina.

⁴ Până când vă veți năpusti asupra unui om?

înseamnă puterea de a deveni fiii lui Dumnezeu (In. 1,12); pentru Ilarie, ea este viața, împărăția, locuirea cu Dumnezeu.

60,7-8 În TM constituie o rugăciune pentru rege, ca Dumnezeu să-i dea viață și domnie fără sfârșit. În LXX e exprimată certitudinea că Dumnezeu va face acest lucru (aluzie la făgăduința din 2Rg. 7,13.16).

60,7 „anii lui, din neam în neam”: *litt.* „până în ziua generației și generației”; TM are *litt.* „ca din generație în generație”.

60,8 „Va dăinui în veac înaintea lui Dumnezeu”: după exil, cei eliberați fac această rugăciune pentru Zorobabel; dar, după interpretarea lui Theodoret, menționarea veșniciei nu se poate referi decât la Hristos, pentru că este Fiul care era cu Tatăl din veșnicie. Așadar, Zorobabel este prefigurarea lui Hristos, care îi va aduce înapoi în Patrie pe cei eliberați. ♦ „mila și adevărul Lui”: TM are doar „Mila și Adevărul (*hesedh w^e-'emeth*)”, ca și cum cele două atribute divine ar fi personificate, după cum, în alte locuri, apar personificate Înțelepciunea, Duhul, Cuvântul.

61 Numai la Dumnezeu își află omul liniștea și izbăvirea, cu condiția să I se supună. Pornind de la niște împrejurări vitrege din istoria unui om sau a poporului, psalmul e un îndemn la această încredere.

61,1 „Pentru sfârșit, despre Idithun”: TM are „Pentru mai-marele cântăreților, după/despre *Y^edhūthūn*” (cf. 1Par. 25,1.6).

61,2 În TM: „Numai pe Dumnezeu [Îl așteaptă] în tăcere/ înaintea lui Dumnezeu se liniștește sufletul meu: de la El e mântuirea mea.”

61,3 „El este Dumnezeul meu”: TM are „Numai El e Stânca mea”. ♦ „ocrotitorul”: TM are „fortăreața”. La fel la v. 7.

61,4 „ca pe un zid... surpat”: construcția e dificilă, pentru că „zidul” și „gardul” sunt în cazul dativ. Brenton îl interpretează ca instrumental.

Îl nimiciți cu toții,

ca pe un zid povârnit și ca pe un gard surpat.

⁵ Dar cinstea mea au urzit s-o doboare,

fugit-au în minciună,

din gură au binecuvântat, dar cu inima au blestemat.

Oprire

⁶ Numai lui Dumnezeu supune-te, suflețe al meu,

căci de la El este răbdarea mea.

⁷ El e Dumnezeul meu și mântuitorul meu,

ocrotitorul meu: nicicând nu mă voi clinti.

⁸ La Dumnezeu e mântuirea mea și slava mea:

Dumnezeu e ajutorul meu și nădejdea mea e în Dumnezeu.

⁹ Nădăjduiți în El, toată obștea poporului,

revărsați-vă inimile înaintea Lui:

Dumnezeu e ajutorul nostru.

Oprire

¹⁰ Însă deșertăciune sunt fiii oamenilor,

mincinoși fiii oamenilor, cu cântarele cu care înșală.

Ei sunt dintru deșertăciune [toți] laolaltă.

¹¹ Nu vă încredeți în nedreptate

și după jaf să nu tânjiți:

bogăția de-ar curge, nu vă lipiți inima [de ea]!

¹² O dată a grăit Domnul și aceste două [lucruri] le-am auzit:

61,5 „Dar cinstea mea... s-o doboare”: TM are „Din înălțimea lui/Din pricina înălțimii lui... să-l doboare”. ♦ „fugit-au în minciună”: *Vaticanus* și *Sinaiticus* au „am fugit însetat” (δῖψει în loc de ψεύδει). TM are „se desfată în minciună”. ♦ „cu inima”: TM are „în sinea lor”.

61,6 „lui Dumnezeu supune-te”: TM are „în Dumnezeu află-ți liniștea”. ♦ „răbdarea”: gr. ὑπομονή implică așteptare și speranță. ♦ 6b: cf. Ps. 70,5.

61,8b În TM: „Stânca întăririi mele, adăpostul meu [e] în Dumnezeu.”

61,9 „toată obștea poporului”: TM are „în toată vremea”.

61,10 Cf. Amos 5,8 și urm. ♦ „deșertăciune”: TM are *hebbel*, „abur, boare”, folosit în literatura sapiențială ca metaforă a evanescenței (cf. Ps. 38/39,6; Ecl. 1,10; Iov 7,7 etc.). În TM, versetul este: „Numai un abur sunt fiii lui Adam, minciună – fiii oamenilor; de s-ar cântări toți laolaltă, s-ar afla mai ușori decât un abur.” ♦ Pentru Theodoret, talgerele cântarului sunt o imagine a nestatorniciei.

61,12 „O dată... și aceste două”: semitism frecvent în cărțile sapiențiale; cele mai frecvente variante sunt de tipul „două, ba chiar trei” – sugerând o enumerare aproximativă și una

¹³ că tăria [este] a lui Dumnezeu și a Ta, Doamne, este îndurarea [și] că Tu vei răsplăti fiecăruia după faptele sale.

62

¹ Psalm al lui David, pe când era în pustiu Iudeii.

² Dumnezeu, Dumnezeul meu, către Tine mă îndrept dis-de-dimineață.

Însetat este de Tine sufletul meu,

cât de des și trupul meu,

în pământ pustiu și neumblat și fără apă.

³ Așa în [locul] cel sfânt m-am înfățișat Ție,

ca să văd puterea Ta și slava Ta.

⁴ Că mai bună este mila Ta decât viața:

buzele mele Te vor lăuda.

⁵ Așa Te voi binecuvânta în viața mea,

în Numele Tău ridică-voi mâinile mele.

⁶ Ca de grăsime și de untdelemn de s-ar sătura sufletul meu

și [cu] buze de bucurie Te va lăuda gura mea.

---

totalizatoare – și „trei, ba chiar patru”, sugerând „în întregime și mai mult decât atât”. ♦ „O dată a grăit Domnul”: Ambrozie parafrazează Evr. 1,1 sq.: „Dumnezeu a vorbit în multe feluri, dar în chip desăvârșit, prin Fiul. [...] Numai Hristos a deschis urechea omului la înțelegerea misterelor, a rupt pecetea Cărții și a dezlegat enigmele profeților (cf. Apoc. 5,5).” Pentru Ieronim, e vorba de un singur mesaj al lui Dumnezeu pe care omul îl aude din cele două Testamente.

61,13 Cf. Mt. 16,27; Rom. 2,6; 1Cor. 3,8; Apoc. 2,23; 22,12.

62 Dorul după Dumnezeu. Psalmul este folosit frecvent în oficiile liturgice de dimineață.

62,1 „Iudeii” – ca în TM (cf. IRg. 17,1); *Vaticanus* are „Idumeii”.

62,2 „Dumnezeul meu”: TM adaugă „ești Tu”. După Ilarie, David, în pustiu, îndreptat spre cele dumnezeiești, Îl prefigurează pe Hristos și pătimirea Lui. Dumnezeu este Dumnezeul lumii întregi, dar este „Dumnezeul meu” pentru că Îl cunosc. ♦ „mă îndrept dis-de-dimineață”: gr. ὀρθρίζω (de la ὀρθρος, „zori”) înseamnă „a se scula în zori” și „a căuta cu înfrigurare”: aici traduce ebr. *šāhar*, „a căuta dis-de-dimineață/cu înfrigurare”, verb denominativ de la *šāhar*, „zori”. ♦ „cât de des”: TM are „a tânjit”. Traducătorul LXX a citit, probabil, *kammāh* cuvântul vocalizat în TM *kāmāh*.

62,3 „m-am înfățișat Ție”: *litt.* „am fost văzut de Tine”. TM are „Te-am văzut” (verb specific pentru a desemna contemplarea unei viziuni).

62,4 „viața”: *litt.* „viețile” (calc după ebr.).

62,5 „ridică-voi mâinile (ebr. *litt.* palmele) mele”: gestul tipic de rugăciune.

62,6 „de s-ar sătura”: TM are „se va sătura”.

- ⁷ Dacă-mi aminteam de Tine în așternutul meu,
 în zori de zi cugetam la Tine:
⁸ că Tu ai fost ajutorul meu
 și sub acoperământul aripilor Tale voi tresălta de bucurie.
⁹ Lipitu-s-a de Tine sufletul meu,
 dreapta Ta m-a sprijinit.
¹⁰ Aceia în zadar au căutat sufletul meu,
 vor ajunge în adâncurile pământului,
¹¹ vor fi dați pe mâna sabiei,
 parte vulpilor vor fi.
¹² Dar regele se va bucura în Dumnezeu,
 se va preamări tot cel care jură întru El,
 căci s-a astupat gura celor ce grăiesc lucruri nedrepte.

63

- ¹ Pentru sfârșit; psalm al lui David.
² Ascultă, Dumnezeule, glasul meu când mă rog Ție,
 de groaza dușmanului scapă sufletul meu!
³ M-ai adăpostit de adunarea făcătorilor de rele,
 de mulțimea celor ce săvârșesc nelegiuire,
⁴ care și-au ascuțit ca sabia limbile lor,
 întins-au arcul lor, lucru amarnic,
⁵ ca să-l săgeteze în ascunzișuri pe cel neprihănit,
 fără de veste îl vor săgeta și nu se vor teme.

62,7 „în zori de zi”: TM are „în străji/ceasuri de veghe”.

62,9 Cf. Cânt. 2,6.16; 3,4 etc.; 1Cor. 6,17.

62,11 „vulpilor”: ebr. *šu'alim* poate însemna și „vulpi” și „șacali”.

62,12 „regele”: pentru mulți dintre Părinți, acesta este Hristos. ♦ „tot cel care jură întru El”: tot cel care Îl recunoaște pe Hristos ca rege (Iarlie).

63 Deși cel drept pare lipsit de apărare în fața cinismului dușmanilor, Dumnezeu, care vede în ascuns, va face până la urmă dreptate.

63,1 „sfârșit”: TM are „mai-marele cântăreților”.

63,2 „mă rog”: TM are „mă jeluiesc”. ♦ „sufletul meu”: TM are „viața mea”. ♦ „de groaza dușmanului”: Chiril al Alexandriei subliniază că psalmistul nu cere să fie scăpat de dușmani, ci să fie eliberat de teama de ei; așadar, cere putere; cf. și Evr. 2,15.

63,3 „M-ai adăpostit”: TM are „Adăpostește-mă”.

63,4 „lucru (gr. *πρόγμα*) amarnic”: TM are „cuvânt/lucru (*dābhār*) amar”.

- ⁶ Și-au întărit cuvânt viclean,
s-au socotit ca să ascundă curse;
zis-au: „Cine ne va vedea?”
- ⁷ Au căutat nelegiuiri,
[de] s-au sleit căutând cu tot dinadinsul.
Va veni un om, inimă adâncă,
⁸ și va fi preainălțat Dumnezeu.
- Săgeată de copii s-au făcut loviturile lor,
⁹ și au slăbit asupra lor limbile lor,
s-au tulburat toți cei care îi priveau
¹⁰ și s-a înfricoșat tot omul
și au vestit lucrările lui Dumnezeu
și faptele Lui le-au priceput.
- ¹¹ Se va bucura cel drept întru Domnul și va nădăjdui în El
și se vor lăuda toți cei drepți cu inima.

64

- ¹ Pentru sfârșit; psalm pentru David, cântare; a lui Ieremia și
Iezekiel, de la cuvântul pribegiei lor, când urmau să plece.
- ² Ție se cuvine cântare, Dumnezeule, în Sion

63,7 „[de] s-au sleit căutând”: se poate înțelege și „au încetat să caute”. ♦ „căutând cu tot dinadinsul”: *lit.* „căutând cu căutare” – semitism. ♦ În TM, v. 7b-c este: „Am împlinit cele uneltite! Lăuntru omului și inimă adâncă.” – text obscur. ♦ „Va veni un om...”: pentru Eusebiu și Augustin, acesta este Hristos; pentru alți Părinți, este omul care cugetă la tainele lui Dumnezeu.

63,8 În TM: „Dar i-a săgetat Dumnezeu: pe neașteptate au fost loviți.”

63,9 „au slăbit asupra lor limbile lor”: *Vaticanus* și alte manuscrise au „și i-au disprețuit limbile lor”. TM are *lit.* „I-au făcut (emendat, de obicei, în «i-au făcut») să se clatine împotriva lor limbile lor”. ♦ „s-au tulburat”: TM are „au luat-o la fugă”.

63,11 După Augustin, „cei drepți cu inima” sunt aceia care se conformează mereu voinței lui Dumnezeu.

64,1 „pentru David”: multe manuscrise au titlul doar până la „... cântare” inclusiv: atunci τῷ Δαυὶδ înseamnă „al lui David”. TM are: „Pentru mai-marele cântăreților. Psalm al lui David. Cântare.”

64,2 „se cuvine”: TM are *dumīyāh*, „tăcere, așteptare tăcută”, de unde Aquila „pentru Tine tăcerea este o laudă”; Ieronim (*Hebr.*): „Ție, laudă tăcută”. Mulți emendează însă în *dōmīyāh*, „egală, conformă, convenită”. ♦ „cântare”: gr. ὕμνος, „imn, cânt de laudă”. Cu verbul derivat se încheie psalmul. ♦ „în Sion”: pentru majoritatea Părinților, Sionul

și Ție Ți se va împlini juruință în Ierusalim.

³ Ascultă rugăciunea mea:

la Tine va veni tot trupul.

⁴ Cuvintele nelegiuirilor ne-au copleșit,

dar fărădelegile noastre Tu le vei ierta.

⁵ Fericit cel pe care Tu l-ai ales și Ți l-ai apropiat:

el va locui în curțile Tale.

Sătura-ne-vom cu bunătățile Casei Tale:

sfânt e templul Tău, minunat întru dreptate.

⁶ Ascultă-ne, Dumnezeule, Mântuitorul nostru,
nădejdea tuturor marginilor pământului și [a celor] de pe mare, departe,

⁷ [Tu,] care așezi munții întru tăria Ta:

[Te-ai] încins cu putere.

⁸ Tu ești Cel ce răscolești adâncul mării,
vuietul valurilor ei.

Tulbura-se-vor neamurile

⁹ și se vor înfricoșa cei ce locuiesc la marginile lumii de semnele Tale;

---

este o imagine a Bisericii sau a Ierusalimului ceresc. ♦ „în Ierusalim”: nu apare în TM și nici în multe manuscrise LXX.

64,3 „Ascultă rugăciunea mea”: TM are „Cel ce ascultă rugăciunea”. ♦ Cf. In 6,37. ♦ 3b: mulți Părinți văd aici o profecie a convertirii păgânilor.

64,4 Expresia „cuvintele nelegiuirilor” se poate înțelege ca „faptele nelegiuite”. ♦ „ne-au copleșit”: TM are „m-au covârșit”. ♦ „fărădelegile”: *litt.* „impietățile”. ♦ „le vei ierta”: gr. ἰλὸσοκομοῦ înseamnă *litt.* „a se îmblânzi, a se împăca”.

64,5 „sfânt e templul Tău”: TM are „sfințenia templului Tău” și aici se termină versetul. ♦ „minunat întru dreptate”: în TM se află în versetul următor. ♦ 5d: imagine a templului spiritual (Eusebiu); a poporului credincios (Atanasie, *De titulis psalmorum*, PG 27); pentru Ilarie, templul este Hristos, dar trimite și la 1Cor. 3,16 („Nu știți că voi sunteți templul lui Dumnezeu?”).

64,6 Începe în TM: „[Cu] lucruri de temut/minunății întru dreptate ne răspunzi, Dumnezeule...”

64,7 „[Tu,] care așezi”: *litt.* „așezând”.

64,8 În TM: „Cel care liniștești vuietul mării, vuietul valurilor și zarva popoarelor.”

64,9 „porțile dimineții și ale serii”: metaforă a ținuturilor îndepărtate de la răsărit și de la apus. Pentru Chiril al Alexandriei, acestea simbolizează și cele două nașteri ale lui Hristos: „dimineța” simbolizează nașterea Lui din veșnicie, iar „seara”, nașterea din Fecioară. Alții interpretează mai degrabă temporal: lauda lui Dumnezeu care se aduce neconținut (Atanasie, Ilarie). ♦ „vei umple de bucurie”: gr. τέρπω, „a încânta, a fermeca, a face să se bucure”. TM are „vei face să strige de bucurie”.

porțile dimineții și ale serii le vei umple de bucurie.

¹⁰ Ai cercetat pământul și l-ai adăpat cu îmbelșugare,
l-ai copleșit de bogăție;

râul lui Dumnezeu este plin de ape:
ai pregătit hrana lor, căci așa pregătești Tu.

¹¹ Brazdele lui adapă-le din belșug,
înmulțește roadele lui,
de stropii lui se va bucura să odrăslească.

¹² Vei binecuvânta cununa anului bunătății Tale
și câmpiile Tale se vor umple de grăsimi:

¹³ se va îngrășa frumusețea pustiului
și dealurile se vor încinge cu veselie,

¹⁴ s-au îmbrăcat berbecii turmelor
și văile se vor umple de grâne:
striga-vor, da, vor înălța cântări.

64,10 „l-ai adăpat cu îmbelșugare”: *litt.* „l-ai îmbătat”. ♦ „râul lui Dumnezeu”: după cosmologia celor vechi, e vorba de apele „cele mai presus de ceruri”, rezerva de apă din care trimite Dumnezeu ploaie pe pământ. Dar, în sens spiritual, expresia a fost apropiată de In. 7,38 și Apoc. 22,1. ♦ 10d: *cf.* In. 6,32. ♦ În acest „râu al lui Dumnezeu plin de apă” Atanasie vede simbolul cuvântului evanghelic, Ilarie și Ieronim (trimițând la In. 7,38) – simbolul Duhului Sfânt, iar Augustin – un simbol al poporului lui Dumnezeu.

64,11 În TM: „Uzi brazdele, netezești bulgării, [pământul] îl înmoi cu ploii bogate și-i binecuvântezi ceea ce odrăslește.”

64,12 În TM: „Încununezi anul cu bunătățile Tale/anul bunătăților Tale; pe urmele Tale izvorăște belșugul” (*litt.* „pe urmele carului Tău picură grăsimi” – imagine a unui car încărcat din care se revarsă bogăția). ♦ „anul bunătății”: Părinții îl referă la anul venirii lui Hristos, „anul de bunăvoință al Domnului” (Is. 61,2; Lc. 4,19).

64,13 „frumusețea”: τὰ ὄψια înseamnă exact „cele la timpul lor” – de aceea se poate înțelege și „roadele”. Alte manuscrise au „munții”. TM are „Se revarsă pășunile pustiului” – imagine ce descrie belșugul de vegetație și viață în urma trecerii lui Dumnezeu. La profeți, ea este parte însemnată din descrierea lumii mesianice (*cf.* de ex. Is. 30,23.25; 32,15; 35,6-7).

64,14a-b În TM: „Pajiștile se înveșmântă cu turme, iar văile se învalăie în grâne.” ♦ „da”: gr. καὶ γὰρ echivalează aici ebr. 'aph, conjuncție copulativă folosită mai mult în poezie, cu valoare emfatică.

65

¹ Pentru sfârșit; cântare de psalm; de înviere.
 Strigați lui Dumnezeu, tot pământul,
² cântați Numelui Său,
 dați slavă laudei Sale.
³ Spuneți lui Dumnezeu: „Cât sunt de înfricoșătoare lucrările Tale,
 întru mulțimea puterii Tale Te vor linguși dușmanii Tăi;
⁴ tot pământul să se închine Ție și să-Ți cânte Ție,
 să cânte Numelui Tău!”

Oprire

⁵ Veniți și vedeți lucrările lui Dumnezeu:
 de temut în voile Sale asupra fiilor oamenilor,
⁶ Cel ce preschimbă marea în uscat,
 prin râu vor trece cu piciorul.
 Acolo ne vom bucura de El.
⁷ Cel ce stăpânește cu puterea Sa veacul,

65 După ce rememorează binefacerile din trecut ale lui Dumnezeu față de poporul lui Israel (ieșirea din Egipt și trecerea Iordanului), psalmistul Îi aduce mulțumire lui Dumnezeu, care l-a izbăvit dintr-o mare încercare. Theodoret spune că acest psalm e cântat de corul dreptilor întorși din robie. Majoritatea Părinților văd în el prevestirea Învierii și a chemării universale la mântuire.

65,1 „de înviere”: Rahlfs consideră că este un adaos creștin, care ne arată că acest psalm era cântat deja în sec. al II-lea sau chiar I, la sărbătoarea Învierii. ♦ În TM: „Pentru mai-marele cântăreților. Cântare. Psalm.” ♦ „Strigați”: gr. ὀλοῦσθε desemnează aclamația liturgică.

65,2 „cântați”: gr. ψάλλω desemnează cântarea la un instrument cu coarde sau acompaniată de un instrument cu coarde. La fel la v. 4.

65,3 „înfricoșătoare”: admirația față de Dumnezeu e însoțită de o teamă respectuoasă; după Cassiodor, este o teamă afectuoasă și filială, dulce, fără amărăciune, care naște speranță. ♦ „Te vor linguși”: *litt.* „vor minți, vor vorbi cu fățarnicie”. Părinții interpretează în două feluri: „vor spune minciuni cu privire la Tine, [...] căci nici prisosul minunilor Tale nu i-a dus la credință” (Atanasie), ori „s-au prefăcut doar că vor să-L asculte, I s-au închinat cu fățarnicie” (Ieronim, trimitând la Ex. 24,3). Aceeași idee în Deut. 33,29. Acesta din urmă este sensul expresiei în TM.

65,5 „voile”: TM are „faptele”.

65,6a-b Aluzie la eliberarea din Egipt (Ex. 15) și la trecerea Iordanului (Iis. Nav. 3).

65,7 „veacul”: *i.e.* timpul nedefinit, pe toată întinderea lui. ♦ „amărăsc”: gr. πικροπικραίνω (de la πικρός, „amar”) traduce de obicei ebr. *mārar*, „a fi amar/mânios/mâhnit”

ochii Săi privesc către neamuri:
cei ce-L amărăsc să nu se înalțe în sinea lor.

Oprire

⁸ Binecuvântați, neamuri, pe Dumnezeuul nostru,
faceți auzit glasul laudei Lui,

⁹ a Celui care așază sufletul meu întru viață
și nu lasă să se clatine picioarele mele.

¹⁰ Căci Tu ne-ai pus la încercare, Dumnezeule,
ne-ai trecut prin foc cum se trece prin foc argintul,

¹¹ ne-ai dus în cursă,

ne-ai pus poveri în spate.

¹² Ai adus oameni să pășească peste capetele noastre,

trecut-am prin foc și prin apă

apoi ne-ai scos să ne venim în fire.

¹³ Intra-voi în Casa Ta cu arderi de tot,

voi împlini pentru Tine făgăduințele mele

¹⁴ pe care buzele mele le-au rostit

și le-a grăit gura mea, în strămtorare:

¹⁵ arderi de tot cu măduvă Îți voi aduce Ție,

cu tămâiere și cu berbeci,

Îți voi aduce boi și țapi.

Oprire

¹⁶ Veniți, ascultați, și voi povesti,

voi toți cei care vă temeți de Dumnezeu,

câte a făcut pentru sufletul meu.

sau *mārāh*, „a se răzvrăti/a fi rebel”, puse în legătură cu *mar*, „amar”. TM are aici *sārar*, „a se răzvrăti”. ♦ 7b: După Eusebiu, „privirea lui Dumnezeu e o făgăduință de împăcare: se uită la neamuri cu o privire binevoitoare; Domnul își îndreaptă privirea asupra neamurilor; razele de lumină care ies din ochii Lui fac sufletele capabile de Dumnezeu și le arată ca atare”.

65,9 „sufletul meu... picioarele mele”: TM are „sufletul nostru... picioarele noastre”.

65,11 „poveri”: *litt.* „strămtorări”. Eliberarea e descrisă în imagini asemănătoare în Ps. 80,7.

65,12 „să pășească”: TM are „să încalece”. ♦ „să ne venim în fire”: TM are „spre îndestulare”.

65,15 „cu tămâiere și cu berbeci”: TM are „cu fum de berbeci”. ♦ „Arderile de tot” exprimă consacrarea totală lui Dumnezeu (Atanasie). ♦ „măduvă”: simbol pentru a spune că trebuie să-I dăm lui Dumnezeu tot ce este mai bun din noi înșine (Theodoret).

¹⁷ Către El am strigat cu gura mea

și L-am preamărit cu limba mea.

¹⁸ Nedreptate de-aș fi văzut în inima mea,
să nu mă asculte Domnul!

¹⁹ De aceea m-a ascultat Dumnezeu,
a luat aminte la glasul rugăminții mele.

²⁰ Binecuvântat [fie] Dumnezeu, care n-a dat la o parte rugăciunea mea,
nici [nu a luat] mila Lui de la mine.

66

¹ Pentru sfârșit, între imnuri; psalm de cântare.

² Dumnezeu să se miluiască de noi și să ne binecuvânteze,
să lumineze fața Sa asupra noastră.

Oprire

³ Ca să se cunoască pe pământ calea Sa,

65,17 „am strigat cu gura mea”: semitism ce subliniază solemnitatea sau intensitatea. ♦ „am strigat”: Chiril al Alexandriei spune că e vorba de strigătul interior pomind dintr-o inimă arzând de iubire. ♦ „L-am preamărit cu limba mea”: *lit.* „L-am înălțat sub limba mea”, calc după ebr. Unii consideră că acest al doilea stih exprimă același lucru ca și primul (Ieronim în *Hebr.* traduce *in lingua*; la fel înțelege și Euthymios); în schimb, Ilarie subliniază complementaritatea: alături de strigătul buzelor, *sub lingua* înseamnă *in occultis*, „într-o anume vorbire lăuntrică a voinței tăcute”. După Lorin J. (sec. al XVI-lea, *Commentarii in Librum Psalmorum*, ed. novissima et correctissima, Venezia, 1718-1720), expresia „a avea sub limbă...” poate însemna și „a avea pregătite în gură cuvintele pentru a-L lăuda pe Dumnezeu”, așa cum se spune despre nelegiuit că are gura plină de blesteme și sub limbă osteneală, durere și venin de viperă (Ps. 9,7; 139,4 etc.) – cf. Mortari, nota *ad loc.*

65,18 „de-aș fi văzut”: Symmachos (cf. Hexapla, PG 16) atrage atenția că forma verbală folosită aici (ἐθεώπων) indică o cercetare îndelungată și amănunțită. ♦ „să nu mă asculte”: corespondentul ebraic poate fi înțeles și „nu m-ar fi ascultat”.

66 Aducerea de mulțumire de la sărbătoarea recoltei se transformă într-o rugăciune de laudă și recunoștință universală. Părinții văd în acest psalm și o profeție privind Întruparea: după Ieronim, „fața lui Dumnezeu” care va lumina asupra noastră este Fiul, strălucirea slavei Tatălui.

66,1 Ms. *Vaticanus* adaugă la titlu „Al lui David”. În TM: „Pentru mai-marele cântăreților, pe strune. Psalm. Cântare.”

66,2 Cf. Ps. 4,6; Evr. 1,3; In. 14,9.

66,3 Cf. Lc. 2,30-32; Fp. 28,28. ♦ „calea Sa... mântuirea Sa”: TM are „calea Ta... mântuirea Ta”. Comentariile rabinice interpretează „calea” drept purtarea lui Dumnezeu

între toate neamurile, mântuirea Sa.

⁴ Să-Ți aducă laude popoarele, Dumnezeule,
să-Ți aducă laude toate popoarele!

⁵ Să se bucure și să se veselească neamurile,
căci Tu judeci popoarele cu nepărtinire
și neamurile pe pământ le vei călăuzi.

Oprire

⁶ Să-Ți aducă laudă popoarele, Dumnezeule,
să-Ți aducă laude toate popoarele!

⁷ Pământul a dat rodul său:

să ne binecuvânteze Dumnezeu, Dumnezeul nostru!

⁸ Să ne binecuvânteze Dumnezeu

și să se teamă de El toate marginile pământului!

67

¹ Pentru sfârșit. Al lui David, psalm de cântare.

² Să se scoale Dumnezeu și să se împrăștie dușmanii Lui

---

față de poporul Său, Israel (*cf.* TOB, nota *ad loc.*) ♦ Părinții identifică această „cale” și „mântuire” cu Hristos.

66,4-5 Pentru Ilarie, „popoarele” sunt triburile lui Israel, iar „neamurile”, popoarele păgâne (universalitatea mântuirii).

66,7 Rodul pierdut de întâiul Adam e recâștigat în Noul Adam, interpretează Ilarie. ♦ „să ne binecuvânteze”: greaca are optativul; TM se poate traduce și „ne binecuvântează”.

67 Psalm de procesiune înrudit cu cântările Sionului. Începând cu evocarea semnalului de pornire a procesiunii cu chivotul (v. 2), poetul desfășoară istoria lui Israel ca pe un drum biruitor al lui Dumnezeu până în inima Ierusalimului. Acumularea de imagini sugestive, deși uneori obscure, într-un limbaj arhaic cu metafore din vocabularul războiului, punctează momente importante din istoria poporului ales: ieșirea din Egipt și manifestarea lui Dumnezeu pe Sinai (8-9), faptele minunate din pustiu (10-11), isprăvi ale judecătorilor (12-15), cucerirea Ierusalimului (15-19), sfârșitul lui Achaab (24), Paștele sârbătorit cu solemnitate de Iezekia, unde adunarea triburilor lui Israel prefigurează venirea păgânilor spre Dumnezeul adevărat (25-38). Pavel face o analogie între suirea lui Dumnezeu pe Sion și înălțarea lui Hristos în slavă (19 – *cf.* Ef. 4,8-11). În starea actuală, acest psalm pune cele mai multe probleme de text și de interpretare.

67,1 „sfârșit”: TM are „mai-marele cântăreților”.

67,2 *Cf.* Num. 10,35 (strigătul de luptă al israeliților); Lc. 4,36; 2Tes. 2,8. Creștinii au văzut, în acest verset și în următoarele două, și o profecie privind învierea lui Hristos; de aceea, ritul bizantin le-a preluat în liturgia pascală. ♦ În TM verbele exprimă o situație

și să fugă de la fața Lui cei care Îi urăsc!

³ Cum se risipește fumul să se risipească,
cum se topește ceara de la fața focului,
așa să piară păcătoșii de la fața lui Dumnezeu!

⁴ Și dreptii să se veselească,
să tresalte înaintea lui Dumnezeu,
să se desfete în bucurie.

⁵ Cântați lui Dumnezeu, cântați pe strune Numelui Său:
pregătiți cale Celui care pășește peste asfințit –
Domnul este Numele Lui –
și tresăltați înaintea Lui!

Să se tulbure de la fața Lui,

⁶ a Tatălui orfanilor, a Judecătorului văduvelor:
Dumnezeu în locul Său cel sfânt.

⁷ Dumnezeu pe cei singuratici îi așază în casă,

obiectivă: „Se scoală... se împraștie... fug.” La fel și la vv. 3-4: „Tu îi risipești... pier etc.” Mulți totuși le interpretează ca îndemnuri.

67,3 „Fumul”: cf. Ps. 36,20; Os. 13,3. ♦ „ceara”: cf. Ps. 96,5. ♦ După interpretarea lui Ieronim, psalmistul cere ca împietrirea inimii păcătoșilor să se topească precum ceara.

67,5 „cântați pe strune”: cf. nota la 56,8. ♦ „pregătiți cale”: TM are un verb rar, interpretat de Targum ca „înălțați”, dar, pus în legătură cu alte locuri paralele (e.g. Is. 40,3), se referă la înălțarea terenului pentru a pregăti drumul; cf. Mt. 3,3. ♦ „pășește peste asfințit”: TM are „călărește peste câmpii”, pe care majoritatea comentatorilor, emendând radicalul ebr. 'RBT în 'BT prin analogie cu numeroase locuri similare, îl înțelege „călărește pe nori” – ca imagine a Stăpânului stihiiilor, iar pentru creștini, profetie despre venirea pe nori a Fiului Omului; cf. Mt. 24,30; Apoc. 1,7. Lecțiunea „peste asfințit” este interpretată în mai multe feluri: aluzie la Cuvântul care Își asumă sărăcia noastră acoperindu-și slava (Origen); aluzie la „Cuvântul cufundat în trup cum se cufundă soarele în mare la asfințit” (Eusebiu); aluzie la coborârea lui Iisus în iad sau la arătarea Sa la sfârșitul timpurilor (Atanasie); imagine a morții biruite de Hristos (Ilarie). ♦ „Să se tulbure de la fața Lui”: nu apare în TM și de aceea v. 6 începe „Tatăl...”.

67,6 Cf. Deut. 10,18.

67,7 „singuratici”: μονότροποι, *litt.* „de un singur fel”; *hapax* în Biblie. Traduce ebr. *y' hīdhīm*, care-i desemnează pe cei aflați departe de patrie (robi sau străini). Theodor al Mopsuestiei spune că e vorba de cei care trăiesc singuri, dar alți Părinți caută un sens mai spiritual: Origen îl referă la cei care și-au consacrat viața numai lui Dumnezeu; Eusebiu – la cei care au viața unificată de un singur scop, nu sunt πολύτροποι. Pornind de la traducerile latine (VL *unanimes*; Vulg. *unius moris*), Ciprian consideră că se referă la concordia dintre credincioși. Termenul este important în monahismul creștin, „monotropia” desemnând calitatea ascetului de a se concentra numai asupra relației sale cu

fi scoate cu bărbăție pe cei legați în obezi,
precum și pe răzvrătiții care sălășluiau prin morminte.

⁸ Dumnezeule, când ai ieșit înaintea poporului Tău,
când ai străbătut prin pustie,

Oprire

⁹ pământul s-a cutremurat
și chiar și cerurile au picurat
în fața Dumnezeului din Sinai,
în fața Dumnezeului lui Israel.

¹⁰ Ploaie de bunăvoie vei pune deoparte, Dumnezeule, pentru moștenirea
Ta,

aceasta slăbise, dar Tu ai întărit-o.

¹¹ Viețuitoarele Tale s-au sălășluit în ea:

ai pregătit-o, în bunătatea Ta, pentru cel sărman, Dumnezeule.

¹² Domnul va da cuvânt celor ce binevestesc cu putere multă,

¹³ regele oștilor celui iubit pentru frumusețea casei va împărți prăzile.

Dumnezeu, ignorând lucrurile secundare. ♦ „cu bărbăție”: TM are „la îmbelșugare”. ♦ „cei legați în obezi”: TM are „prizonieri (de război)”. ♦ 7b: cf. Is. 49,9. ♦ 7c în TM: „Însă cei răzvrățiți locuiesc în pământ sterp.”

67,8 Cf. Num. 9,17 sq.

67,9 Cf. Deut. 33,2; Jud. 5,5; Evr. 12,26. ♦ „cerurile au picurat”: se interpretează de obicei ca referindu-se la episodul manei. Theodoret vede aici o prefigurare a coborării Duhului Sfânt la Rusalii. ♦ „Dumnezeului din Sinai”: Rahlfs are și un toũto, „acesta”, care redă automat ebr. *zeh*.

67,10 În interpretarea Părinților, adevărata „ploaie de bunăvoie” avea să fie cuvântul Evangheliei (Eusebiu), sau Hristos însuși coborât din cer (Chiril al Alexandriei).

67,11 „Viețuitoarele”: TM are *hayyāh* – cuvânt rar ce pare a însemna „comunitate”, dar omonim cu cuvântul ce înseamnă „viețuitoare”.

67,12 Cf. Rom. 10,15. ♦ În TM: „Stăpânul rostește cuvânt și vestitoarele sunt oștire multă.” În TM, vv. 12-15, deși obscure, sunt înțelese de unii (e.g. BJ) ca o interpelare a clanurilor care nu au voit să participe la bătălie, arătându-le cu ce prăzi bogate s-au împodobit femeile războinicilor (cf. Jud. 5,16 sq.). ♦ În liturgia bizantină versetul face parte din binecuvântarea arhierescă asupra celui care urmează să citească Evanghelia.

67,13 În TM: „Regii oștirilor fug, fug, iar cea care stă în casă (= stăpâna casei)/cea care înfrumusețează casa împarte prada.” Altă interpretare: „Tu împărți ca pradă ceea ce înfrumusețează casa.” Mulți văd în „cea care stă acasă” chipul eroinei din epoca judecătorilor. ♦ Augustin comentează în cheie trinitară: prăzile pe care Cel iubit al Tatălui, Fiul, le-a smuls diavolului sunt oamenii; El i-a împărțit, dându-le diverse misiuni pentru a-și înfrumuseța Casa, adică Biserica.

¹⁴ Dacă dormiți în mijlocul moștenirilor [voastre],
aripile porumbiței sunt acoperite cu argint
și spinarea ei, cu aur palid.

Oprire

¹⁵ Când Cel din ceruri va împărți regii peste ea,
aceștia vor fi niși în Selmon.

¹⁶ Muntele lui Dumnezeu, munte gras,
munte închegat, munte gras.

¹⁷ De ce gândiți [rău], munți închegați,
[despre] muntele în care a binevoit Dumnezeu să locuiască?
Într-adevăr, Domnul se va sălășlui [acolo] până la sfârșit.

¹⁸ Carul lui Dumnezeu, plăsmuit din zeci de mii,
mii de fericiți:

Domnul este între ei, pe Sinai, în [locul] cel sfânt.

¹⁹ Te-ai urcat întru înălțime, ai dus în robie robia,

67,14 „în mijlocul moștenirilor”: TM are un cuvânt interpretat adesea ca „între ziduri/despărțituri de stauale”. ♦ „palid”: gr. χλωρότης e culoarea galben-verzui; aici e vorba de o nuanță de aur deschis la culoare. ♦ Cf. Jud. 5,16. ♦ 14b se referă probabil la prada adunată. În comentariile rabinice, „porumbița” reprezintă pe Israel (cf. și Cânt. 2,10.14; 5,2; 6,9; Ps. 73,19; Os. 7,11; 11,11). Pentru Părinți, ea este o imagine a Duhului Sfânt.

67,15 „vor fi niși” – altă traducere: „vor fi făcuți albi ca zăpada”. În TM: „Când Atotputernicul i-a împărțiat pe regi acolo, ninge pe *Ṭal mōn*.” Toponimul înseamnă „întunecat”, numele unei coline împădurite de lângă Sichem (cf. Jud. 9,48). Se spune că Abimelec a aruncat sare pe ruinele acestui oraș (Jud. 9,45). Pentru comparația între zăpadă și sare, vezi Sir. 43,18-19 (cf. BJ, nota *ad loc.*). Ravasi (p. 387) e de părere că psalmistul evocă biruința Deborei (Jud. 5,20-21): furtuna teofanică albește și „muntele întunecat”.

67,16 „munte gras”: TM are „muntele *Bāṣānului*”. *Bāṣān* e zona din nordul Transiordaniei, iar muntele ar putea fi Ermonul. Cu toată înălțimea și frumusețea lui, el nu poate sta alături de colina Sionului (v. 17). ♦ „închegat”: verbul se folosește pentru închegarea laptelui; ar putea fi o aluzie la turmele care pasc acolo. TM are „cu multe piscuri” – un *hapax*. La fel și la v. 17.

67,18 Cf. Dan. 7,10; Apoc. 9,16. ♦ În TM text dificil, *litt.* „Carul lui Dumnezeu, douăzeci de mii de mii peste mii, Stăpânul e printre ei, Sinaiul e în [lăcașul] sfânt”. Pare o relectură din epoca celui de-al doilea Templu pentru a fi proclamată liturgic la sărbătoarea Cincizecimii, când se celebrează dăruirea Legii pe Sinai (cf. BJ, nota *ad loc.*)

67,19 Cf. Ef. 4,8, unde se citează textul cu o modificare: „a dat oamenilor daruri”. Ieronim comentează (*In Ep. ad Eph.*): „Pe drept cuvânt zice Apostolul că Hristos a dat oamenilor darurile pe care profetul spune că le-a primit de la Tatăl pentru oameni.”

ai luat daruri pentru om,
 chiar dacă nu se încredeau să locuiască.
 Domnul Dumnezeu [fie] binecuvântat,
²⁰ binecuvântat [fie] Domnul zi după zi,
 ne va călăuzi cu bine Dumnezeul mântuirilor noastre.

Oprire

²¹ Dumnezeul nostru e Dumnezeu spre a mântui
 și ale Domnului sunt ieșirile morții.

²² Ba chiar Dumnezeu va zdrobi capetele dușmanilor Săi,
 creștetul celor ce umblă în greșelile lor.

²³ Zis-a Domnul: „Din Basan [și] voi întoarce,
 [și] voi întoarce prin adâncurile mării,

²⁴ ca să se cufunde piciorul tău în sânge,
 limba câinilor tăi, din dușmani de lângă el.”

²⁵ Arătat-u-s-au umbletele Tale, Dumnezeule,
 umbletele Dumnezeului meu,
 ale Regelui din [lăcașul] sfânt.

Augustin, pe baza traducerii literale a prepoziției *év*, „în”, afirmă pe baza învățăturii despre Trupul mistic că Hristos însuși primește, în mădulele Sale, aceste daruri. ♦ „nu se încredeau să locuiască”: *litt.* „neîncrezându-se a locui”, *i.e.* ei nu au încredere să locuiască cu Tine/ei nu au încredere că Tu locuiești printre ei. ♦ Iustin interpretează: „S-a prorocit că, după ce Hristos se va înălța la cer, ne va lua robi, de la răstăcirea [care ne stăpânea], și ne va face daruri” (*Dial.*, 39,4). ♦ În TM, 19b-c: „Ai luat daruri printre oameni, chiar și răzvrătiți, ca să ai un lăcaș, Doamne Dumnezeule.” ♦ „daruri pentru om”: *cf.* 1Cor. 12,7.

67,21 „ale Domnului”: *gr.* τοῦ κυρίου κυρίου redă ebr. *YHWH 'Adhonāy*. ♦ „Ieșirile morții” poate însemna „ieșirile din moarte”.

67,22 „creștetul”: *litt.* „creștetul părului”.

67,23 „prin adâncurile”: TM are „din adâncurile”. *Cf.* Amos 9,2; Apoc. 20,13; 21,1.

67,24 „din dușmani de lângă el”: TM are „din dușmani [să aibă] parte” – aluzie la sfârșitul lui Achaab. ♦ Chiril al Alexandriei trimite la o imagine similară de biruință din Is. 63,3 și atrage atenția că e un mod figurat de a vorbi, Dumnezeu fiind reprezentat ca un războinic victorios care îl învinge pe dușman și îi eliberează pe cei asupriți. La fel, Theodoret și Ilarie.

67,25 „umbletele”: ebr. *halikhoth* poate însemna și „alaiuri”, și această interpretare e mai plauzibilă în context. ♦ În vv. 25-26 poate fi și o aluzie la alaiul trecerii Mării Roșii din Ex. 15. ♦ Pentru mulți Părinți, aceste „procesțiuni” reprezintă etapele planului de mântuire al lui Dumnezeu.

²⁶ Au mers înainte căpeteniile, alături de cântăreți,
în mijlocul fetelor cu tamburine.

²⁷ În adunări binecuvântați pe Dumnezeu,
pe Domnul din izvoarele lui Israel.

²⁸ Acolo e Benjamin, mezinul, în avântare,
căpeteniile lui Iuda, conducătorii lor,
căpeteniile lui Zabulon, căpeteniile lui Neftali.

²⁹ Poruncește, Dumnezeule, puterii Tale,
întărește, Dumnezeule, ceea ce ai săvârșit pentru noi!

³⁰ Datorită templului Tău, peste Ierusalim,
Ție Ți vor aduce regii daruri.

³¹ Mustră fiarele din trestii:
adunarea taurilor cu junincile popoarelor,
ca nu cumva să fie ținuți afară cei care au fost încercați ca argintul.
Împrăștie popoarele care vor războaie!

³² Vor veni soli din Egipt,

67,26 În TM: „În frunte sunt cântăreții și la urmă, muzicanții, la mijloc/printre fetele cu tamburine.”

67,27 „izvoarele lui Israel”: pentru mulți Părinți (Origen, Eusebiu, Chiril al Alexandriei, Atanasie), sunt Sfintele Scripturi.

67,28 „avântare”: gr. ἔκστασις, *litt.* „ieșire din sine”, care poate fi din diverse cauze: uluire, spaimă, toropeală, elan, încântare. TM are „conducătorul lor”. Traducătorul a citit probabil RDM („toropeală”) în loc de RD-M. ♦ „conducătorii lor”: TM are un cuvânt ininteligibil; în unele manuscrise apare „în veșminte multicolore” (*cf.* TOB, nota *ad loc.*). ♦ Benjamin, Iuda, Zabulon și Neftali reprezintă Palestina în punctele ei cardinale geografice și etnice (*cf.* Ravasi, II, p. 396).

67,29 „Puterii” poate însemna „oștirii”. ♦ În TM, *litt.* „Dumnezeul tău a poruncit puterea ta”.

67,30a „Datorită”: gr. ἀπό, care concret înseamnă „(pornind) de la”, ajunge să exprime cauza. Imaginea este a conducătorilor de popoare care vin să se închine Prezenței lui Dumnezeu. *Cf.* Mt. 2,11, unde magii aduc daruri Templului desăvârșit, care este Hristos.

67,31 „fiarele”: TM are „fiara”. ♦ „junincile”: TM are „vițeei”. ♦ Majoritatea comentatorilor văd aici o aluzie la Egipt, la căpeteniile și la poporul lui. „Fiara din trestii” evocă probabil crocodilul din Nil. ♦ „taurii” ar putea simboliza o altă supraputere, cea din Mesopotamia, iar „junincile”, alte popoare. ♦ 31c în TM: „care se târăsc pe pământ cu bucățile lor de argint” – traducere conjecturală.

67,32 „soli”: în TM cuvânt neclar, interpretat de unii ca „soli”, de alții ca „oameni importanți” (*litt.* „grași”), iar alții, după un termen similar babilonian, îl echivalează cu „stofe”. ♦ „își va întinde mâna”: în TM, *litt.* „se va grăbi cu mâinile”. ♦ „Etiopia”: *cf.* Fp. 8,27. Convertirea țărilor celor mai îndepărtate pe care le cunoșteau atunci sugerează universalitatea mântuirii.

Etiopia își va întinde mâna spre Dumnezeu.

³³ Împărății ale pământului, cântați lui Dumnezeu,
cântați din strune Domnului!

Oprire

³⁴ Cântați lui Dumnezeu, care S-a suit spre cerul cerului, spre răsărit:
iată, va da cu glasul Său strigăt de putere!

³⁵ Dați slavă lui Dumnezeu:

peste Israel [e] măreția Lui
și puterea Lui, între nouri.

³⁶ Minunat e Dumnezeu între sfinții Săi:

Dumnezeul lui Israel, El va da putere și întărire poporului Său.
Binecuvântat [fie] Dumnezeu!

68

¹ Pentru sfârșit, despre cei care vor fi schimbați, al lui David.

² Mântuiește-mă, Dumnezeule, căci au ajuns apele până la sufletul meu,

³ m-am cufundat în noroiul adâncului și nu am sprijin,
intrat-am în adâncurile mării și văltoarea m-a înghițit.

⁴ Am ostenit strigând, mi s-a uscat gâtlejul,
slăbit-au ochii mei tot nădăjduind în Dumnezeul meu.

67,34 „Cântați lui Dumnezeu”: această repetare nu apare în TM. ♦ 34a în TM: „Cel care călărește/își poartă carul peste cerurile cerurilor din veac.” ♦ Părinții văd aici o profeție a Înălțării.

67,35 „slavă”: TM are „tărie” („a da tărie” = „a recunoaște tărie”).

67,36a Cf. 2Tes. 1,10. Expresie folosită liturgic în toate riturile. ♦ În TM: „Înfrișător [ești], Dumnezeule, în cele sfinte ale Tale.”

68 Psalmul alătură lamentațiile a doi nefericiți: unul acuzat pe nedrept, iar altul batjocorit pentru evlavie și râvna sa. Durerea este exprimată metaforic într-un mod care amintește de Ps. 21, de profetul Ieremia și de Slujitorul lui Dumnezeu din Is. 53. Evangheliștii au observat modul în care psalmul prefigurează pătimirile lui Hristos (Mt. 27,46; In. 19,28 etc.). Versetele finale, pline de imprecății, i-au fost aplicate în creștinism diavolului. După Theodoret, psalmul se referă istoric la evreii exilați în Babilon; în același timp, profetește pătimirea lui Hristos (acest aspect fiind subliniat de toți Părinții).

68,1 În TM: „Pentru mai-marele cântăreților, pe *Crinii*, al lui David.” ♦ „cei care vor fi schimbați” – vezi nota la 44,1.

68,2 Cf. Iona 2,6.

68,4 Cf. Evr. 5,7.

- ⁵ S-au înmulțit mai mult decât perii capului cei care mă urăsc fără pricină,
s-au întărit dușmanii mei, care mă prigonesc pe nedrept:
ceea ce n-am răpit am plătit atunci.
- ⁶ Dumnezeu, Tu ai cunoscut nesăbuița mea
și greșelile mele nu Ți-au fost ascunse.
- ⁷ Să nu fie rușinați pentru mine cei ce Te așteaptă, Doamne, Stăpâne al oștirilor,
să nu fie înjosiți pentru mine cei ce Te caută, Dumnezeule al lui Israel!
- ⁸ Căci pentru Tine am îndurat ocară
și înjosirea mi-a acoperit fața,
- ⁹ Înstrăinat am ajuns pentru frații mei,
și străin pentru fiii mamei mele.
- ¹⁰ Căci râvna casei Tale mă mistuia
și ocările celor ce Te ocărăsc pe Tine asupra mea au căzut.
- ¹¹ Mi-am smerit cu post sufletul meu
și mi-a fost spre ocară.
- ¹² Când m-am îmbrăcat cu sac,
am ajuns la ei de poveste.
- ¹³ Împotriva mea pălăvrăgeau cei care ședeau la poartă
și despre mine cântau băutorii de vin.
- ¹⁴ Dar eu [stăruiam] în rugăciunea mea către Tine, Doamne:
prilej de bunăvoință, Dumnezeule, în mulțimea milei Tale:
ascultă-mă întru adevărul mântuirii Tale!

68,5 „mă urăsc fără pricină”: citat în In. 15,25. ♦ 5c: unii traducători după TM îl interpretează ca interogație („... atunci să plătesc?”). ♦ Părinții văd aici suferința lui Iisus pentru păcatele oamenilor.

68,6 „nesăbuița”: pentru mulți Părinți, e vorba de „nebulia Crucii”, dar trimit și la Gal. 3,13, pentru „greșelile mele”.

68,7 Cf. Lc. 24,21.

68,8 Cf. Ier. 15,15; Evr. 12,2; Mt. 26,67; Mc. 14,65; Lc. 22,64.

68,9 Cf. In. 1,11; 7,5; 9,29.

68,10 Citat în In. 2,17, iar 10b, în Rom. 15,3.

68,11 „Mi-am smerit cu post sufletul meu”: TM are „Eu am plâns postind”.

68,13 „la poartă”: e vorba de spațiul din fața porții cetății, loc de întâlnire și de activități publice.

68,14 Atanasie și Ieronim fac legătura cu rugăciunea lui Iisus de pe Cruce: „Iartă-i, că nu știu ce fac!” (Lc. 23,34)

- ¹⁵ Scoate-mă din mocirlă, ca să nu mă afund;
 să fiu izbăvit de cei ce mă urăsc și din adâncul apelor;
¹⁶ să nu mă înghită vârtoarea apei,
 să nu mă soarbă adâncul,
 nici să nu-și închidă hăul gura peste mine!
¹⁷ Ascultă-mă, Doamne, căci bună este mila Ta;
 după mulțimea îndurărilor Tale, caută spre mine!
¹⁸ Nu-ți întoarce fața de la slujitorul Tău,
 căci sunt în strâmtorare: ascultă-mă degrabă!
¹⁹ Ia aminte la sufletul meu și răscumpără-l,
 în ciuda dușmanilor mei, scapă-mă!
²⁰ Căci Tu cunoști ocară mea,
 rușinea mea și înfruntarea mea;
 înaintea Ta sunt toți prigonitorii mei.
²¹ La ocară s-a așteptat sufletul meu și la necaz:
 am căutat pe cineva care să se întristeze cu mine, dar nu era,
 mângâietori, dar n-am găsit.
²² Au pus în mâncarea mea fiere
 și în setea mea mi-au dat să beau oțet.
²³ Facă-se masa înaintea lor capcană,
 răsplată și piatră de poticnire;
²⁴ să se întunece ochii lor ca să nu mai vadă
 și spinarea lor pururi gârbovește-o!
²⁵ Revarsă peste ei urgia Ta
 și urgia mâniei Tale să-i cuprindă!
²⁶ Să ajungă sălașul lor pustiu
 și în corturile lor să nu mai locuiască nimeni!

68,16 „hăul” : *lit.* „puțul”. Aici s-a văzut o aluzie la Ieremia aruncat în fântână (38,6 TM).

68,18 „slujitorul”: gr. πῶις, „slujitor”, „copil”.

68,19 „la aminte”: TM are „Apropie-Te”.

68,21 „La ocară s-a așteptat”: TM are „ocara a sfărâmat” – traducătorul a citit *SBRH* în loc de *ȘBRH*. ♦ „și la necaz”: TM are „și sunt bolnav”. ♦ 21b în TM: „am așteptat compătimire, dar nu [a fost]”. ♦ 21b-c: cf. Lc. 22,45 și par.

68,22 Cf. Mt. 27,34.48 ; In. 19,28-29.

68,23-24 Versete citate în Rom. 11,9-10.

68,23b În TM: „și bunăstarea/tihna lor, cursă.”

68,26 Citat în Fp. 1,20.

- ²⁷ Căci pe acela pe care Tu l-ai lovit l-au prigonit [și] ei și peste durerea loviturilor Tale au mai adăugat.
- ²⁸ A daugă-le fărădelege peste fărădelegea lor și să nu ajungă la dreptatea Ta;
- ²⁹ să fie șterși din cartea celor vii și cu cei drepți să nu se scrie!
- ³⁰ [Iar] eu sărman sunt și mâhnit: mântuirea de la fața Ta, Dumnezeule, mi-a fost sprijin.
- ³¹ Voi lăuda Numele lui Dumnezeu în cântare și-L voi preamări întru laudă
- ³² și-i va plăcea lui Dumnezeu mai mult decât un juncan tânăr căruia îi dau coarne și copite.
- ³³ Să vadă cei sărmani și să se bucure; căutați-L pe Dumnezeu, și viu va fi sufletul vostru,
- ³⁴ căci i-a ascultat pe cei săraci Domnul și pe cei încătușați ai Săi nu i-a disprețuit.
- ³⁵ Să-L laude cerurile și pământul, marea și tot ce mișună în ele!
- ³⁶ Căci Dumnezeu va mântui Sionul și se vor zidi cetățile Iudeii și vor locui acolo și o vor moșteni; și seminția robilor Lui o va stăpâni și cei ce iubesc Numele Lui se vor sălășlui acolo.

68,27 „Tale”: e opțiunea lui Rahlfs; multe mss. au „mele”. ♦ 27b în TM: „Ei povestesc durerea celor străpunși de Tine.”

68,29 „cartea celor vii”: cf. Apoc. 3,5; 13,8.

68,31-32 Părinții observă aici trecerea de la jertfele de animale la jertfele spirituale.

68,32 „decât un juncan tânăr”: TM are „decât un bou, [decât] un vițel”. ♦ „juncan tânăr”: e juncanul de trei ani cerut de Lege pentru jertfa pentru păcat (Chiril al Alexandriei; cf. și Lev. 4,3).

68,35 Cf. Apoc. 5,13.

68,36 Părinții aplică această profecție Ierusalimului ceresc.

69

¹ Pentru sfârșit, al lui David, spre amintire,

² ca Domnul să mă mântuiască.

Dumnezeule, vino în ajutorul meu!

³ Să fie rușinați și făcuți de ocară cei ce caută sufletul meu,

să dea înapoi și de tot să se rușineze cei ce-mi voiesc rele,

⁴ să dea înapoi pe dată, rușinați, cei ce îmi zic: „Bine! Bine!”

⁵ Să se bucure și să se veselească de Tine toți cei care Te caută

și să spună pururi: „Preamărit fie Dumnezeu” cei ce iubesc mântuirea Ta!

⁶ Dar eu sărman sunt și sărac: Dumnezeule, ajută-mă!

Ajutorul meu și izbăvitorul meu ești Tu: Doamne, nu zăbovi!

70

¹ Al lui David, despre fiii lui Ionadab și despre cei dintâi care au fost duși în surghiun.

Dumnezeule, în Tine am nădărduit: să nu fiu rușinat în veac;

² în dreptatea Ta izbăvește-mă și mă scapă,

pleacă spre mine urechea Ta și mă mântuiește!

---

69 Omul încolțit de dușmani cere ajutorul grabnic al lui Dumnezeu. Dublet al Ps. 39,14-18. După interpretarea multor Părinți (Chiril al Alexandriei, Atanasie, Ilarie, Augustin, Cassiodor), Hristos spune acest psalm în numele tuturor oamenilor.

69,1 În TM: „Pentru mai-marele cântăreților, al lui David, spre amintire.”

69,2 Mai multe manuscrise importante, printre care *Sinaiticus*, precum și Vulg. au în plus: „Doamne, ca să mă ajuți grăbește-Te!”, în concordanță și cu TM. În ritul latin, acest verset (așa cum e în Vulg.) e folosit la începutul fiecărei slujbe a ceasurilor.

69,4 „Bine! Bine!” și în TM este repetată interjecția *he 'ah* care exprimă bucuria. Sensul ar putea fi „bravo!” sau „așa îți trebuie!”.

69,5 Cf. 2Cor. 8,9.

70 O frumoasă rugăciune pentru apusul vieții: un om în vârstă, vorbit de rău de dușmani, Îl cheamă pe Dumnezeu în ajutor, așa cum a făcut-o de la începutul vieții. Implorarea se transformă în cânt de laudă și mulțumire.

70,1 În TM psalmul nu are titlu. ♦ „despre”: substantivele sunt în genitiv fără prepoziție, dar Grigore al Nyssei (2,VIII) echivalează cu „despre”. Pentru el, „cei dintâi care au fost duși în surghiun” sunt robii păcatului și ai morții, mântuiți de Hristos. Brenton interpretează: „Psalm cântat de fiii lui Ionadab și de...”. ♦ „să nu fiu rușinat”: cf. Flp. 1,20; 1In. 2,28.

- ³ Fii pentru mine Dumnezeu ocrotitor
și loc întărit, ca să mă mântuiești,
căci temelul meu și locul meu de scăpare ești Tu.
- ⁴ Dumnezeul meu, izbăvește-mă din mâna celui păcătos,
din mâna celui nelegiuit și nedrept:
- ⁵ căci Tu ești răbdarea așteptării mele, Doamne,
Domnul e nădejdea mea din tinerețea mea.
- ⁶ Pe Tine am fost întemeiat din pântec,
din sânul mamei mele îmi ești ocrotitor,
în Tine este lauda mea de-a pururi.
- ⁷ De mirare am ajuns pentru mulți,
dar Tu ești ajutorul meu puternic.
- ⁸ Să se umple gura mea de laudă
ca să cânt slava Ta,
ziua întreagă măreția Ta.
- ⁹ Să nu mă lepezi la vremea bătrâneții,
când slăbește puterea mea, să nu mă părăsești!
- ¹⁰ Căci mi-au spus dușmanii mei
și cei ce pândesc sufletul meu s-au sfătuit laolaltă
- ¹¹ zicând: „Dumnezeu l-a părăsit;
urmăriți-l și prindeți-l,
căci nu are cine să-l scape!”
- ¹² Dumnezeule, nu Te îndepărta de mine,
Dumnezeul meu, ca să-mi ajuți grăbește-Te!
- ¹³ Să se rușineze și să se sfârșească cei ce defaimă sufletul meu,

70,3 În TM textul nu e foarte clar : *litt.* „Fii pentru mine Stâncă, lăcaș în care mi-ai poruncit să intru mereu ca să fiu mântuit, căci [Tu ești] Stâncă mea”.

70,4 Cf. Mc. 14,41. ♦ „nedrept”: TM are „necruțător”.

70,5 Cf. 1Pt. 1,21; Col. 1,28 ♦ „răbdarea așteptării”: gr. ὑπομονή, „capacitatea de a răbda, de a aștepta statornic”. TM are „nădejdea... temelul încrederii”.

70,6 „îmi ești ocrotitor”: TM are *gōzī* – *litt.* „cel care mă desparte”, dar în fragmentele de la Qumran apare ‘uzzī, „tăria mea”. Targumul însă traduce „Tu m-ai scos” – cf. Ps. 22/21,10.

70,7 Cf. 1Cor. 4,9. ♦ „de mirare”: gr. τέρας, „semn rău prevestitor”, „lucru neobișnuit, minunăție”. Eusebiu îl înțelege în sens de „enigmă”: este Hristos, despre care s-au spus multe lucruri și s-au rostit diverse neadevăruri.

70,11 Cf. Mt. 27,49.

70,13 Eusebiu consideră conjunctivele verbelor din acest verset mai degrabă forme de viitor profetic.

să se acopere de rușine și ocară cei ce caută rele împotriva mea!

¹⁴ Dar eu voi nădăjdui pururi

și voi spori lauda Ta.

¹⁵ Gura mea va vesti dreptatea Ta,

ziua întreagă, mântuirea Ta,

căci nu am învățatură.

¹⁶ Intra-voi întru puterea Domnului:

Doamne, îmi voi aminti numai de dreptatea Ta.

¹⁷ Tu m-ai învățat, Dumnezeu, din copilăria mea

și până acum eu vestesc faptele Tale minunate.

¹⁸ Nici la bătrânețe și la cărunțețe, Dumnezeu, să nu mă părăsești,

până voi vesti [puterea] brațului Tău tuturor generațiilor viitoare,

stăpânirea și dreptatea Ta.

¹⁹ Dumnezeu, până întru înălțime sunt lucrurile mari pe care le-ai făcut:

Dumnezeu, cine este asemenea Ție?

²⁰ Câte strămtorări mi-ai dat să văd, multe și rele,

dar, întorcându-Te, mi-ai dat viață

și din adâncurile pământului iarăși m-ai scos.

²¹ Ai înmulțit măreția Ta

și, întorcându-Te, m-ai mângâiat.

[Și din adâncurile pământului iarăși m-ai scos.]

²² Iar eu îți voi aduce mulțumire Ție

70,15 „nu am învățatură”: gr. γρομμᾶτεία, *litt.* „cunoașterea scrisului/scrierilor, știință de carte” – neologism, traducând aici ebr. *s^ephorōth*. S-a presupus și că 15c e o glosă de copist (cf. TOB, nota *ad loc.*). Unii interpretează „nu mă pricep la treburile oamenilor”.

70,16 „Intra-voi întru puterea Domnului”: TM are „Voi veni cu mărețiile Stăpânului”, ceea ce ar însemna: „Voi veni la templu istorisind cu recunoștință faptele minunate ale Domnului.”

70,17 Cf. In. 8,28.

70,18 „stăpânirea”: TM are „vitejiile Tale”.

70,20c Cf. Fp. 2,31. ♦ După Theodoret, versetul se referă la poporul evreu salvat în atâtea rânduri de Dumnezeu, dar și la omenirea pe care Hristos a venit să o scoată din adâncuri. Trimite și la Iez. 37,12 („Voi deschide mormintele voastre...”).

70,21 „măreția”: manuscrise importante (*Vaticanus*, *Sinaiticus*) au „dreptatea”. ♦ „măreția Ta”: TM are „măreția mea” (dar poate însemna și „vârsta mea înaintată”) ♦ „întorcându-Te”: traduce verbul ebr. *sābhahh* cu același sens, dar e folosit și pentru a arăta repetarea acțiunii („din nou/iarăși”) ♦ 21c repetă v. 20c; Rahlfs pune această repetiție între croșete, propunând deci omiterea ei. Nu apare nici în TM.

70,22 „pe strune de harfă”: gr. ἐν σκεύει ψαλμοῦ, *litt.* „pe instrument muzical [al cântecului cu acompaniament] de harfă”.

pe strune de harfă, [pentru] adevărul Tău, Dumnezeuule.

Ție Îți voi cânta din alăută, Sfinte al lui Israel!

²³ Tresălta-vor buzele mele când Îți voi cânta

și suflul meu, căci l-ai răscumpărat,

²⁴ ba chiar și limba mea ziua întreagă va cugeta [la] dreptatea Ta, când vor fi rușinați și făcuți de ocară cei ce caută rele împotriva mea.

71

¹ Pentru Solomon.

Dumnezeule, judecata Ta dă-o regelui

și dreptatea Ta, fiului de rege,

² ca să judece poporul Tău cu dreptate

și pe sârmanii Tăi, cu nepărtinire.

³ Munții să poarte pace pentru poporul Tău

și dealurile, întru dreptate.

70,24 „va cugeta”: TM are „va murmura” – vezi nota la 1,2.

71 Rugăciune pentru rege, în care tradiția iudaică a văzut deja portretul regelui mesianic, așa cum apare și la profeti (cf. Is. 9,5; 11,1-5; Zah. 9,9 sq). Creștinii o citesc în cheie hristologică. În „Fericiri” (Mt. 5,1-11) se precizează conținutul fericirii depline făgăduite sub domnia lui Mesia. Theodoret și Atanasie atrag atenția asupra etimologiei numelui lui Solomon (ebr. *šlōmoh*): *šālōm*, „pace”, pentru a arăta că Solomon Îl prefigurează în acest sens pe Hristos.

71,1 „Pentru Solomon”: TM are *li-šlōmoh*, care se poate traduce și „al lui Solomon”; cu aceeași prepoziție sunt și titlurile la psalmii lui David. ♦ „judecata Ta dă-o regelui”: împărțirea dreptății este o prerogativă divină; Dumnezeu o încredințează regelui, dar acesta nu o poate administra decât după Legea dată de Dumnezeu. ♦ Cf. In. 5,22.

71,2 „ca să judece”: TM are „va judeca”; la aceeași formă sunt și verbele din vv. 3-7-9-12.14; în schimb, cele din vv. 8, 13, 15-17 sunt la forma iusivă, exprimând o dorință sau o urare; totuși, unii traducători atribuie tuturor verbelor această din urmă valoare („să judece... să smerească... să dăinuie...”), mai potrivită cu o rugăciune. Și forma de viitor a verbelor grecești corespunzătoare poate avea o valoare similară. Lancellotti (nota *ad loc*) presupune că este o oscilație voită între exprimarea unei dorințe/urări și precizarea profetică. ♦ Atanasie face legătura cu In. 12,31 („Acum este judecata lumii, acum stăpânitorul lumii aceștia va fi aruncat afară”). ♦ „sârmanii”: gr. *πτωχοί* traduce aici ebr. *anāwīm* – vezi nota la 24,9. ♦ „nepărtinire”: gr. *κρίσις*, „hotărâre, judecată, discernere”.

71,3 „întru dreptate”: Vulg. omite prepoziția, prezentă și în ebr. și în gr. Unii au propus, pentru claritate, ca expresia să fie legată de versetul următor.

⁴ Va judeca pe sărmanii poporului
și va mântui pe fiii celor săraci,
îl va smeri pe defăimător.

⁵ Va dăinui cât soarele
și în fața lunii, din neam în neam,
⁶ și va coborî ca ploaia pe lână
și ca stropii ce cad pe pământ.

⁷ Va răsări în zilele lui dreptatea
și plinătate de pace, cât va dăinui luna.

⁸ Și va domni de la o mare la alta
și de la Fluviu până la marginile lumii.

⁹ În fața lui se vor pleca [la pământ] etiopienii
și dușmanii lui vor linge țărâna.

¹⁰ Regii din Tharsis și insulele îi vor aduce daruri,
regii arabilor și din Saba îi vor înfățișa daruri,

71,4c „defăimător”: gr. συκοφώντης, „cel care părăște, calomniator, martor mincinos”. Părinții văd în el pe diavol. Cf. și Iov I; Apoc. 12,10.

71,5-6 Atributul divin al veșniciei se răsfrânge aici asupra regelui, iar venirea lui este de la Dumnezeu (6a: cf. Jud. 6,36 sq.). Creștinii au văzut aici profetia privind nașterea lui Iisus din Fecioară. Cf. Jud. 6,36 sq.; Evr. 7,3; Lc. 1,32-33.

71,5 „Va dăinui”: TM are „Se vor teme de Tine/Să se teamă de Tine”.

71,7 „Va răsări... dreptatea”: TM are „Va înflori... dreptul”. ♦ „plinătate de pace”: cf. Ef. 2,14. ♦ „cât va dăinui”: *litt.* „până ce va fi luat”.

71,8 „de la o mare la alta”: *litt.* „de la mare până la mare”. E vorba de Marea Roșie și Marea Mediterană. ♦ „Fluviul” este Eufratul, granița ideală a Israelului (cf. Iis. Nav. 1,4), iar „lumea” este οἰκουμένη, *litt.* „lumea locuită”; TM are „pământul”. Unii Părinți – e.g. Origen (ed. Pitra) – interpretează profetic „de la Fluviu”, în legătură cu botezul lui Iisus în Iordan: atunci a primit mărturia Tatălui.

71,9 „etiopienii”: pentru Augustin, aceștia reprezintă toate neamurile păgâne. TM are „locuitorii pustiului”. ♦ „vor linge țărâna”: gest de închinare al învinsului, frecvent în imagistica orientală; de pildă, pe „obeliscul negru”, regele Iehu al Israelului este reprezentat cu fața în pulbere înaintea regelui asirian Salmanasar al III-lea. Eusebiu: „Vor face ca tatăl lor, șarpele (Gen. 3,14)”; în schimb, Atanasie atrage atenția că e un limbaj figurat pentru a exprima supunerea totală.

71,10 Cf. Mt. 2,11 (închinarea magilor). ♦ „Tharsis” – cf. nota la 47,8. ♦ „insulele”: pentru un popor care, din cauza configurației litoralului, a dezvoltat foarte puțin navigația, sugerau poetic „marginile lumii”. ♦ „regii arabilor și din Saba”: TM are „regii din *Ṣḥhā*’ (= regiunea sabeenilor identificată cu sudul Peninsulei Arabice, numită și *Arabia Felix*) și *Ṣḥhā*’ (identificată cu Etiopia)”.

¹¹ i se vor închina toți regii,
toate neamurile îi vor sluji.

¹² Căci el a izbăvit pe sărman din mâna celui puternic
și pe săracul ce n-are ajutor;

¹³ Îl va cruța pe cel sărman și lipsit
și sufletele săracilor le va mântui:

¹⁴ de camătă și nedreptate va răscumpăra sufletele lor
și de preț [va fi] numele lor în ochii lui.

¹⁵ Și va trăi și i se va da din aurul Arabiei
și se vor înălța rugi pentru el în toată vremea,
ziua întregă îl vor binecuvânta.

¹⁶ Va fi belșug de bucate pe pământ până pe vârfurile munților,
se va înălța mai presus decât Libanul rodul lui
și vor înflori din cetate ca iarba pământului.

¹⁷ Fie numele lui binecuvântat în veci,
în fața soarelui să dăinuie numele lui!
Și să se binecuvânteze în el toate semințiile pământului,
toate neamurile să-l ferească.

¹⁸ Binecuvântat Domnul Dumnezeuul lui Israel, care singur săvârșește
minuni,

71,11b Cf. Apoc. 15,4.

71,12 „din mâna celui puternic”: TM are „care strigă [după ajutor]”. Cf. Lc. 4,18.

71,14 Cf. Tit 2,14. După interpretarea lui Atanasie, Hristos ne scapă de camătă rupând înscrisul (cf. Col. 2,14) și iertând datoria și celui care datora 500 de talanți și celui care datora 50 de dinari.

71,15 „va trăi”: TM are „să trăiască” (litt. „să fie”). Face parte din aclamațiile în cinstea regelui (cf. 1Rg. 10,24; 3Rg. 1,25.34.39 etc.). ♦ „Arabiei”: TM are „din Ș^cbhā” – vezi nota la v. 10. Cf. Mt. 2,11.

71,16 „belșug de bucate”: gr. στήριγμα, „sustinere, sprijin, toiaș; provizii”. ♦ În TM, versetul e dificil: „Să fie belșug de grâne pe pământ, pe culmile munților să unduiască. Precum Libanul rodul lui și ei să înflorească din cetate ca iarba pământului. (trad. conjecturală).

71,17 Cf. Mt. 24,14; Apoc. 7,9-10; 14,6; 15,4; 21,24. ♦ 17a în TM: „Să fie numele lui în veac, în fața soarelui să crească numele lui.” Talmudul interpretează verbul *yinnōn* („să crească/să înflorească”) drept nume propriu, făcând din el unul din cele opt nume ale lui Mesia: „Numele lui este *Yinnōn*. De ce se cheamă *Yinnōn*? Pentru că el îi va face să înflorească pe cei care dorm în țărână” (cf. Lancellotti, nota *ad loc.*). ♦ 17b: cf. Gen. 12,3; 22,18. ♦ „semințiile”: litt. „triburile”. ♦ 17b în TM: „Să se binecuvânteze în el, toate neamurile să-l ferească.” ♦ 17c: cf. Gen. 22,18 (făgăduința făcută lui Avraam).

71,18 Cf. Lc. 1,68.

¹⁹ și binecuvântat numele slavei Lui în veac și în veacul veacului
și se va umple de slava Lui tot pământul.

[Așa] să fie! [Așa] să fie!

²⁰ [Aici] s-au sfârșit imnurile lui David, fiul lui Iessai.

72

¹ Psalm al lui Asaph.

Cât e de bun cu Israel Dumnezeu,
cu cei drepti la inimă!

² Dar mie, cât pe ce să mi se clatine picioarele,
puțin a lipsit să mi se poticnească pașii,

³ căci i-am pizmuit pe cei fără de lege,
privind la tihna păcătoșilor,

⁴ căci nu este [semn de] lepădare la moartea lor
și tărie în loviturile lor;

71,19 „numele slavei Lui”: Theodoret și Atanasie glosează: nu cunoaștem natura lui Dumnezeu, dar cunoaștem Numele care măntuiește.

71,18-19 Constituie doxologia finală a Cărții a doua a Psalmilor. ♦ „și în veacul veacului”: nu apare în TM. ♦ „[Așa] să fie! [Așa] să fie!”: TM are 'āmēn w^e- 'āmēn.

72 Începe cartea a treia a Psalmilor, conținând 11 psalmi (72–82) ai lui Asaph, levitul care, împreună cu Aiman și cu Aithan, a fost pus de David în fruntea uneia din cele trei cete de cântăreți de la Templu (cf. 1Par. 15,17), precum și 6 psalmi (83–88) cu autori diferiți: fiii lui Core, David (un ps.), Aithan (un ps.).

Acest psalm exprimă căutarea chinuitoare a unui răspuns la vederea bunăstării celor răi și trufași. Căutându-L pe Dumnezeu în Templu, psalmistul înțelege că prosperitatea și slava omenească sunt trecătoare și că adevărata fericire înseamnă a fi aproape de Dumnezeu.

72,1 „drepti”: TM are „curați” (cf. Mt. 5,8).

72,4 „nu este [semn de] lepădare la moartea lor”: text dificil, pe care Origen îl înțelege: „nu au căință/convertire înainte de moarte” (cf. Mortari, nota *ad loc.*). Alții interpretează: „Au o moarte netulburată.” Mortari traduce cu: „Nu le pasă de moartea lor.” TM are *litt.* „fără opreliști [până] la moartea lor”. ♦ „și tărie în loviturile lor”: gr. στερέωμα poate avea și sens temporal, „dăinuire, statornicie”. Sensul general e ambiguu, după cum se consideră că negația din primul stih se exercită și asupra celui de-al doilea (de vreme ce nu există nici un semn de punctuație între ele, am optat pentru această variantă), sau că al doilea stih constituie o propoziție nominală afirmativă. Dar tot nu e limpede dacă „loviturile lor” sunt cele pe care ei le dau, sau cele pe care le primesc. Paralelismul cu primul stih și cu „tihna păcătoșilor” din v. 3 ar sugera că sensul este „și când au necazuri, acestea nu țin mult”. TM are „și gras e pântecul lor”.

- ⁵ de truda oamenilor nu au parte
și împreună cu oamenii nu vor fi loviți;
⁶ de aceea a pus stăpânire peste ei trufia,
s-au învăluit în nedreptatea și nelegiuirea lor.
⁷ Grăsimea lor asudă viclenie,
și-au dus la îndeplinire hotărârea inimii:
⁸ au cugetat și au grăit întru ticăloșie,
nedreptate către înălțime au grăit,
⁹ și-au înălțat până la cer gura lor
și limba lor a cutreierat pământul.
¹⁰ De aceea poporul meu se va întoarce aici
și zile îmbelșugate își vor afla
¹¹ și au zis: „Cum [să] știe Dumnezeu?
Are cumva știință Cel Preaînalt?”
¹² Iată, aceștia sunt păcătoșii, și le merge bine,
pururi își adună bogăție.
¹³ Și am zis: „Oare în zadar mi-am păzit dreaptă inima mea
și mi-am spălat cu cei nevinovați mâinile mele,
¹⁴ și am fost lovit ziua întreagă
și muștrat în fiecare dimineață?”
¹⁵ De-aș fi zis: „Voi povesti acestea”,

72,6 „nedreptatea și nelegiuirea”: TM are „silnicia/violența”.

72,7 „Grăsimea lor asudă viclenie”: *litt.* „Va ieși ca din grăsime nedreptatea lor”. În TM, *litt.* „Ies din grăsime ochii lor (*‘ēynēmō*)”, dar s-a propus corectarea în *‘awonāmō*, „fără-delegea lor”. ♦ 72,7b în TM: „gândurile lor străbat”.

72,8 Cf. 2Pt. 2,18. Pentru Eusebiu și Atanasie e vorba aici de cei care hulesc împotriva lui Dumnezeu; pentru Augustin, de cei trufași care nu se sfiesc să-și proclame fără-delegea. ♦ În TM: „Disprețuiesc, vorbesc cu răutate, de asupra grăiesc de sus.”

72,10 „Poporul meu se va întoarce aici” (la Ierusalim) – Theodoret, Atanasie etc. ♦ În TM, text dificil: *litt.* „El își întoarce poporul aici (dar masoreții propun a se citi «poporul Său se întoarce aici») și belșug de ape îi ajunge.”

72,12 Cf. Ier. 12,1.

72,13 „Și am zis”: nu apare în TM, dar e presupus de context. ♦ „cu cei nevinovați”: TM are „întru nevinovăție”.

72,14 Cf. Evr. 12,5. ♦ „și muștrat în fiecare dimineață”: *litt.* „și muștrarea mea, până în dimineață”.

72,15 Unii Părinți (Eusebiu, Atanasie, Augustin) interpretează: „Aveam aceste gânduri, dar nu le rostesc; dacă aș fi făcut-o, le-aș fi dat fraților mei pricină de poticnire.”

iată, aş fi călcat legământul cu neamul fiilor Tăi.

¹⁶ Şi am cugetat să înţeleg aceasta:

[dar] trudă este pentru mine

¹⁷ până nu voi intra în lăcaşul sfânt al lui Dumnezeu

şi nu voi pricepe cele de pe urmă ale lor.

¹⁸ Dar negreşit, pentru vicleniile lor, Tu le-ai dat [plată],

i-ai doborât când se înălţau.

¹⁹ Cum au ajuns la pustiire dintr-odată,

au slăbit, au pierit din pricina nelegiurii lor.

²⁰ Ca visul unuia care se trezeşte,

Doamne, în cetatea Ta vei nimici chipul lor.

²¹ Într-adevăr, a fost pârjolită inima mea

şi rărunchii mei s-au schimbat.

²² Şi eu fusesem dispreţuit şi nu mi-am dat seama,

ca un dobitoc eram înaintea Ta.

²³ Dar eu sunt purea cu Tine,

m-ai prins de mâna dreaptă,

²⁴ întru voinţa Ta m-ai călăuzit

şi cu slavă m-ai luat lângă Tine.

²⁵ Într-adevăr, ce am eu în cer

72,16 „pentru mine”: TM are „în ochii mei”.

72,17 „cele de pe urmă ale lor”: cf. Flp. 3,19; 1Tes. 5,3.

72,18-19 „le-ai dat... i-ai doborât... au ajuns... au pierit”: după Eusebiu şi Atanasie, spiritul profetic îi arată psalmistului deja împlinită pedeapsirea păcătoşilor.

72,18a În TM: „Cu adevărat, îi aşezi pe loc lunecos.”

72,19 „din pricina nelegiurii lor”: TM are „de spaimă”.

72,20 „în cetate”: în TM poate fi înţeles şi „la trezire”, fiind un omograf în privinţa consoanelor.

72,21 „a fost pârjolită”: *Vaticanus* şi *Sinaiticus* au „s-a bucurat”. ♦ „Inima”, sediul cugetării şi al voinţei, a fost purificată prin foc, iar „rărunchii”, sediul impulsurilor trupeşti, au fost orientaţi spre bine. ♦ În TM, versetul este: „Căci se amăra inima mea şi rărunchii mei erau străpunşi.”

72,22 În TM: „Şi eu, neghiob, nu-mi dădeam seama, ca un dobitoc eram cu Tine.” ♦ Metafora „dobitocului”, a animalului domestic, a fost înţeleasă de unii Părinţi ca simbol al stupidităţii (de ex. Augustin, Cassiodor, care trimit la Ps. 31,9), iar de alţii pozitiv, ca exprimând docilitatea şi totala încredere în Dumnezeu (Grigore al Nyssei 13, Theodoret).

72,24b În TM: „În urma Slavei mă vei lua.”

72,25 Cf. Flp. 3,8. ♦ În TM: „Pe cine am eu în cer/Cine este pentru mine în cer [afară de Tine] şi [fiind] cu Tine, nu am dorit/nu mi-a plăcut [nimic] pe pământ.”

și, de la Tine, ce am voit pe pământ?

²⁶ Sfârșitu-s-au inima mea și trupul meu,

Dumnezeul inimii mele și partea mea, Dumnezeu în veac!

²⁷ Căci, iată, cei ce se îndepărtează de Tine vor pieri,

ai dat pieirii pe oricine se desfrânează departe de Tine.

²⁸ Dar mie a mă lipi de Dumnezeu bine-mi este,

a pune în Domnul nădejdea mea,

pentru a vesti toate laudele Tale

la porțile fiicei Sionului.

73

¹ Pentru înțelegere, al lui Asaph.

De ce [ne-]ai alungat, Dumnezeule, până la capăt:

s-a aprins mânia Ta peste oile pășunii Tale?

² Adu-Ți aminte de adunarea Ta pe care Ți-ai dobândit-o de la început:

ai răscumpărat toiagul moștenirii Tale,

muntele Sionului acesta, unde Te-ai sălășluit.

³ Ridică-Ți mâinile înspre trufia lor până la capăt,

[spre] câte a ticăloșit dușmanul în cele sfinte ale Tale!

⁴ S-au lăudat cei ce Te urăsc în mijlocul sărbătorii Tale,

pus-au semnele lor drept semne și n-au priceput.

⁵ Ca la ieșire deasupra,

72,27 „se desfrânează”: metaforă ce se referă de obicei la idolatrie.

72,28 Cf. Iac. 4,8; 1Cor. 6,17. ♦ „laudele”: TM are „lucrările”. ♦ „la porțile fiicei Sionului”: nu apare în TM.

73 Plângere pentru pustiirea Templului. După Origen, „acestea le spun cei exilați”.

73,1 „Pentru înțelegere”: TM are *mas⁴kil*. ♦ Cf. Rom. 11,1.

73,2 „adunarea Ta”: cf. Fp. 20,28. ♦ „toiagul”: ebr. *šēbheṭ* înseamnă și „toiag/sceptru” și „trib”. Este vorba aici de tribul lui Iuda. ♦ 2c: cf. Evr. 12,22.

73,3a În TM: „Îndreaptă-Ți pașii spre dărâmurile fără sfârșit.”

73,4 Primul stih în TM: „Răcnit-au cei ce Te urăsc în locul Tău de adunare.” Versetul se termină la „...semne”. „Semnele” sunt stindardele cuceritorilor. Theodor al Mopsuestiei spune că în Antichitate era obiceiul ca, atunci când era cucerită o cetate, să se sculpteze pe porțile ei numele învingătorilor și felul în care a fost cucerită cetatea. ♦ Unele manuscrise gr. pun „și n-au priceput” la v. 5. ♦ 4b: cf. Mt. 24,3-5.

73,5-6 În TM, *lit.* „⁵ El era cunoscut că bagă de sus, în desișul pădurii, topoare. ⁶ Și acum au sfărâmat cu toporul și cu măciuca porțile lui sculptate” – text dificil. A fost

⁶ ca în desișul pădurii au sfărâmat cu securile porțile ei,
laolaltă cu toporul și târnăcopul au dărâmat-o.

⁷ Au ars cu foc lăcașul Tău sfânt,
până la pământ au pângărit sălașul Numelui Tău.

⁸ Zis-au în inima lor stirpea lor laolaltă:

„Veniți să pârjolim toate sărbătorile lui Dumnezeu de pe pământ!”

⁹ Semnele noastre nu le-am mai văzut,
nu mai e nici proroc și nu ne va mai cunoaște.

¹⁰ Până când, Dumnezeule, va ocări dușmanul,
va întărâta potrivnicul Numele Tău până la capăt?

¹¹ De ce Ți-ai abătut mâna Ta
și dreapta Ta, din sânul Tău, până la capăt?

¹² Dar Dumnezeu este Regele nostru dinainte de veac,
a înfăptuit mântuire în mijlocul pământului.

¹³ Tu ai întărit [ca un zid] cu puterea Ta marea,
Tu ai zdrobit capetele balaurilor pe apă.

¹⁴ Tu ai sfărâmat capetele balaurului,
l-ai dat ca hrană popoarelor din Etiopia.

---

interpretat de unii traducători (e.g. RSV, TOB): „Parcă scutura cineva securea în desișul pădurii, așa au sfărâmat...”

73,8 „sărbătorile”: TM are „adunările”. Origen: „Dumnezeu își are, deci, sărbătorile Sale? Da. Cred că e zi de sărbătoare pentru Domnul ori de câte ori un om se întoarce la El sau un credincios înaintează în credință [...]. Și ce voi spune despre îngeri? Oare nu e pentru ei mare sărbătoare când se bucură pentru un singur păcătos mai mult decât pentru nouăzeci și nouă de drepti (cf. Lc. 15,7)? Voi spune ceva de necrezut: așa pământești cum suntem, noi dăm lui Dumnezeu și îngerilor prilejuri de sărbătoare când, «umblând pe pământ, trăim în ceruri»” (*In Num. 23, SC 29, pp. 437-438*).

73,9 „și nu ne va mai cunoaște”: TM are „și printre noi nimeni nu știe până când”.

73,11 Traducerea LXX calchiază textul ebraic, care e dificil. Unii traducători (BJ, RSV) au propus: „Vei sta cu mâna în sân până la capăt?” După interpretarea lui Theodoret, Dumnezeu e comparat cu un om bogat care, în fața unui cerșetor, își ascunde mâna în sân.

73,12 În TM: „Dar Dumnezeu este Regele meu...”

73,13 Rememorare a trecerii miraculoase a Mării Roșii. Poate fi și o aluzie la crearea lumii (despărțirea apelor de sub tărie de cele de deasupra).

73,14 „balaurului”: TM are „Leviatanului” – monstru marin care apare și în textele de la Ugarit și sugerează haosul de la începuturi. Aici însă pare a sugera mai ales crocodilul (= Egiptul). ♦ „popoarelor din Etiopia”: TM are „unui popor ce locuiește în pustiu” – același cuvânt ca la 71,9.

¹⁵ Tu ai făcut să țâșnească izvoare și pâraie,

Tu ai secat râurile din Etham.

¹⁶ A Ta este ziua și a Ta este noaptea,

Tu ai făurit lumina și soarele.

¹⁷ Tu ai făcut toate hotarele pământului,

vara și primăvara Tu le-ai plăsmuit.

¹⁸ Adu-Ți aminte de aceasta: dușmanul L-a ocărât pe Domnul

și un popor fără minte a întărâtat Numele Tău.

¹⁹ Să nu dai fiarelor sufletul celor ce-Ți aduc mărturie,

de sufletele săracilor Tăi să nu uiți până la capăt!

²⁰ Ia aminte la legământul Tău,

căci s-au umplut ascunzișurile pământului de casele nelegiurilor!

²¹ Să nu se întoarcă rușinat cel smerit,

cel sărman și cel lipsit vor lăuda Numele Tău.

²² Scoală-Te, Dumnezeuule, apără dreptatea Ta,

adu-Ți aminte cum Te ocăra cel fără de minte ziua întregă!

²³ Nu uita de glasul celor ce se roagă Ție:

trufia celor ce Te urăsc s-a urcat neconținut spre Tine.

73,15 Cf. Ex. 17,6; Iis. Nav. 3,13; Ps. 77,13.15. ♦ „din Etham”: traducătorul interpretează ca toponim ebr. *'ēythān*, „pururi curgător”.

73,16 „lumina”: *Vaticanus* și *Sinaiticus* au „luna”. TM are „luminătorul” (cf. Gen. 1,14-18).

73,17 „primăvara”: TM are „toamna”.

73,18 „ocărât”: TM are „hulit”: la fel și la v. 22.

73,19 Cf. Apoc. 13,7. ♦ „celor ce-Ți aduc mărturie”: TM are „porumbiței Tale”.

73,21 „Să nu se întoarcă” = „să nu mai fie” – vezi nota la 70,21.

73,22 „dreptatea”: gr. δίκη are aici sens juridic – Dumnezeu, care își asumă starea celor asupriți, e chemat să-și apere cauza. ♦ „cel fără de minte”: la primul nivel, psalmul se referă, probabil, la jefuirea Templului de către caldei (4Rg. 25,9 etc.), dar Targumul spune că e vorba de Antiochos Epiphanes, regele nebun care a ars porțile Templului și a profanat sanctuarul (cf. 1Mac. 1,21 sq.; 4,38; 2Mac. 1,8; 6,5) – o relectură în noile condiții. Cf. și Apoc. 6,10.

73,23 În TM: „Nu uita strigătele potrivnicilor Tăi, larma vrăjmașilor Tăi care neconținut sporește!”

¹ Pentru sfârșit; *nu nimici*; psalm al lui Asaph pentru cântare.

² Îți vom aduce mărturie, Dumnezeu,

Îți vom aduce mărturie și vom chema Numele Tău.

³ Istorisi-voi toate minunile Tale ori de câte ori voi avea prilej.

„Eu voi face judecăți drepte.

⁴ S-a topit pământul și toți locuitorii lui,

Eu i-am întărit stâlpii.”

Oprire

⁵ Zis-am celor nelegiuți: „Nu fiți nelegiuți!”

și păcătoșilor: „Nu vă înălțați cornul!”

⁶ Nu vă ridicați în înalt cornul,

nu grăiți împotriva lui Dumnezeu nedreptate!

⁷ Fiindcă nici de la răsărit, nici de la apus

și nici din pustietatea munților [...],

⁸ ci Dumnezeu este judecător:

pe unul îl smerește și pe altul îl ridică.

74 Gândul la judecata universală a lui Dumnezeu îi dă speranță celui drept.

74,1 În TM: „Pentru mai-marele cântăreților, pe *Nu nimici* [vezi nota la 56,1], psalm al lui Asaph, cântare.”

74,2-3 „și vom chema Numele Tău. Istorisi-voi...”: TM are *litt.* „apropiat e Numele Tău, se povestesc...” – text dificil, pe care adesea traducătorii îl emendează după versiuni. ♦ 2b: Cf. Fp. 2,21; Rom. 10,13.

74,3 Am urmat împărțirea pe versete a ediției Rahlfs; alți traducători leagă „Istorisi-voi minunile Tale” de versetul anterior. ♦ „ori de câte ori voi avea prilej”: gr. ὅταν λάβω καρπὸν poate însemna și „când voi hotări o vreme” și acesta este sensul și în TM. ♦ De la 3b vorbește Dumnezeu.

74,5 „cornul” (ebr. *qeren*): metaforă biblică pentru putere sau fală. ♦ „Înălțarea cornului” nu e doar fărâdelegea, ci și lauda întru fărâdelege (Theodoret).

74,6b În TM: „Nu vă întăriți cerbicea când grăiți.”

74,7 Textul pare neterminat; la fel și în TM, în care unii propun să se citească, în loc de „munți” (*hārīm*), *hāmāth* „întărire”, sau *n^ehāmōth*, „alinări”. Alții leagă cele două versete traducând: „Nu la răsărit, nu la apus, nu în pustiu munților, într-adevăr, Dumnezeu-Judecătorul îl smerește pe unul și îl ridică pe altul” – adică Dumnezeu nu-Și mai exercită judecata împotriva Moabului, Filistiei sau Edomului, ci pretutindeni și împotriva tuturor nelegiuților (cf. BJ, nota *ad loc.*).

74,8b Cf. 1Rg. 2,7; Lc. 1,52.

⁹ Pentru că o cupă e în mâna Domnului
cu vin curat, plin cu mirodenii.

A aplecat-o într-o parte și în alta,
dar drojdia lui nu s-a deșertat,
vor bea toți păcătoșii pământului.

¹⁰ Dar eu voi tresălta până în veac,
voi cânta Dumnezeului lui Iacob

¹¹ și toate coarnele păcătoșilor le voi zdrobi
și se vor înălța coarnele celui drept.

75

¹ Pentru sfârșit, între imnuri; psalm al lui Asaph, cântare împotriva
asirianului.

² Cunoscut e în Iudeea Dumnezeu,
în Israel mare e Numele Lui.

³ S-a așezat în pace lăcașul Lui
și locuința Lui, în Sion.

⁴ Acolo a sfărâmat puterea arcului,
scutul și sabia și războiul.

Oprire

⁵ Tu vei lumina minunat de pe munții cei veșnici.

74,9 „mirodenii”: *litt.* „amestec”. Cupa cu vin, drojdia de pe fundul ei sunt metafore biblice pentru mânia lui Dumnezeu (cf. Is. 51,17; Iez. 23,31; Av. 2,16; Ier. 25,15; Apoc. 14,10). În TM, în cupă „fierbe vin amestecat” (*litt.* „vin ce spumegă plin cu amestec”). ♦ 9c-e în TM: „Când va vărsa, din ea vor sorbi păcătoșii pământului, o vor bea până la drojdie.”

74,10 „voi tresălta”: TM are „voi vesti”.

75 Psalmul face parte din cântările Sionului. Se referă probabil la retragerea neașteptată și inexplicabilă a armatei asiriene conduse de Senacherib, care asedia Ierusalimul în 701 î.H. (cf. 4Rg. 19,35). Amintirea aceluia moment a însuflețit nădejdea poporului și în alte situații de grea cumpănă.

75,1 În TM: „Pentru mai-marele cântăreților, pe strune, psalm al lui Asaph, cântare.”

75,3 „în pace”: TM are „la Șālēm” – nume prescurtat al Ierusalimului. Cf. In. 1,14; Apoc. 21,3.

75,4 „puterea”: *litt.* „puterile”. TM are „fulgerele” (= „săgețile”). ♦ „scutul”: gr. ὄπλον, „armă de apărare”.

75,5 „de pe munții cei veșnici”: TM are *litt.* „de pe munții de prăzi”; versetul se mai poate înțelege: „Tu strălucești mai măreț decât munții de prăzi.”

⁶ S-au tulburat toți cei nepricepuți la inimă,
s-au cufundat în somn și n-au aflat nimic
toți cei bogați, în mâinile lor.

⁷ De certarea Ta, Dumnezeule al lui Iacob,
au încremenit cei ce încalecă pe cai.

⁸ Înfricoșător ești Tu și cine va sta împotriva Ta,
din pricina mâniei Tale?

⁹ Din ceruri ai dat glas hotărârii Tale,
pământul s-a înspăimântat și a amuțit

¹⁰ când S-a ridicat la judecată Dumnezeu
ca să-i mântuiască pe toți cei blânzi de pe pământ.

Oprire

¹¹ Căci cugetarea omului îți va da mărturie
și rămășițele cugetării Te vor sărbători.

¹² Faceți făgăduințe și împliniți-le pentru Domnul Dumnezeu vostru:
toți cei din jurul Lui să-I aducă daruri

¹³ Celui înfricoșător care le ia căpeteniilor suflarea,
Celui temut de împărații pământului.

76

¹ Pentru sfârșit, despre Idithun, psalm al lui Asaph.

² Cu glasul meu către Domnul am strigat,
cu glasul meu, spre Dumnezeu – și a luat aminte la mine.

75,6 „inimă”: traduce ebr. *lēbh*, „inimă” – pentru omul biblic, sediul cugetării și al voinței. ♦ **75,6a** în TM: „Au fost despuiți toți cei puternici la inimă.” ♦ „s-au cufundat în somn”: *litt.* „și-au dormit somnul”. ♦ „cei bogați”: *litt.* „bărbații bogăției” – semitism. ♦ **6b-c** în TM: „... nu și-au mai găsit mâinile (= puterea) cei viteji.”

75,7 „au încremenit”: gr. *νυστάζω*, *litt.* „a ațipi”, traduce ebr. *nir^edām*, „a fi cuprins de toropeală”, „a adormi profund”. ♦ „cei ce încalecă pe cai”: TM are „și car[ele], și caii”.

75,10 „cei blânzi de pe pământ”: *Vaticanus* și *Sinaiticus* au „cei blânzi cu inima”. TM are „de pe pământ”.

75,11 „cugetarea”: TM are „[chiar] și mânia”. ♦ **11b** în TM: *litt.* „cu rămășița mâniei Te încingi”.

76 La vreme de strămtorare, amintirea faptelor minunate ale lui Dumnezeu din trecut alungă neliniștea credinciosului și îi redau nădejdea.

76,1 „Pentru sfârșit, despre Idithun”: TM are „Pentru mai-marele cântăreților, după/ despre *Y^edhūthūn*” (cf. 1Par. 25,1.6).

³ În ziua strămtorării mele L-am căutat pe Dumnezeu
[întins-am] mâinile mele noaptea înaintea Lui și n-am fost amăgit;
n-a vrut să se mângâie sufletul meu.

⁴ Mi-am amintit de Dumnezeu și m-am bucurat,
am cugetat și s-a împuținat duhul meu.

Oprire

⁵ Au luat-o înaintea străjilor ochii mei,
tulburatu-m-am și n-am grăit.

⁶ Am cugetat la zilele din vechime,
de anii din veac mi-am amintit și m-am îngrijorat:

⁷ noaptea stăteam la sfat cu inima mea
și cerceta duhul meu.

⁸ Oare pentru vecie va izgoni Domnul?
Nu va mai binevoi niciodată?

⁹ Oare până la capăt Își va opri milostivirea,
din neam în neam?

¹⁰ Oare va uita de îndurare Dumnezeu,
oare în mânia Lui își va zăgăzui îndurările?

Oprire

¹¹ Și am zis: „Acum am început,

76,3 „pe Dumnezeu”: TM are „pe Stăpânul meu”. ♦ „n-am fost amăgit”: TM are „și n-am ostenit”.

76,4 „Mi-am amintit... și m-am bucurat”: în TM: „Îmi amintesc de Dumnezeu și suspin.” ♦ „am cugetat”: gr. *ὀδολεσχέω* are sensuri multiple: „a pălăvrăgi”, „a sta de vorbă”, „a discuta”, „a murmura” etc. Majoritatea Părinților (Eusebiu, Theodoret ș.a.) adoptă prima interpretare: atâta vreme cât psalmistul s-a gândit la Dumnezeu, s-a bucurat, dar când s-a închis în sine rumegând mereu aceleași gânduri, a fost cuprins de neliniște. Către a doua interpretare înclină Augustin: de la amintirea lui Dumnezeu omul a trecut la pălăvrăgeala cu oamenii și și-a pierdut liniștea. ♦ „s-a împuținat duhul meu”: TM are „a slăbit duhul meu”, dar se poate înțelege și concret: „mi se curmă suflarea”.

76,5 „ochii”: *Vaticanus* și *Sinaiticus* au „toți dușmanii”. ♦ 5a în TM: „Ai ținut pleoapele ochilor mei.” Traducătorul LXX a citit *ῥᾶ* „mărōth”, „străji”, în loc de *ῥᾶ* „murōth”, „pleoape”.

76,6 „m-am îngrijorat”: nu apare în TM.

76,9b În TM: „Încetează cuvântul Lui din neam în neam?” ♦ „neam”: gr. *γενεά*, „generație”.

76,11 „Acum am început”: expresie citată adesea (folosită „acomodat”) în literatura ascetică pentru a formula un principiu major al vieții spirituale: necesitatea de a începe

aceasta e schimbarea dreptei Celui Preaînalt.”

¹² Mi-am amintit de lucrările Domnului,
căci îmi voi aminti de la început minunile Tale

¹³ și voi cugeta la toate lucrările Tale
și la înfăptuirile Tale voi cugeta.

¹⁴ Dumnezeu, în [lăcașul] sfânt e calea Ta;
ce Dumnezeu este mare ca Dumnezeuul nostru?

¹⁵ Tu ești Dumnezeu care faci lucruri minunate,
ai făcut cunoscută între popoare puterea Ta,

¹⁶ Ți-ai răscumpărat cu brațul Tău poporul,
pe fiii lui Iacob și ai lui Iosif.

Oprire

¹⁷ Te-au văzut apele, Dumnezeu,
Te-au văzut apele și s-au înspăimântat
și s-au tulburat adâncurile, mulțimea vuietului apelor.

¹⁸ Norii au dat glas
și trec săgețile Tale.

¹⁹ Glasul tunetului Tău în vârtej,
s-au arătat fulgerele Tale peste lume,
s-a clintit și s-a cutremurat pământul.

²⁰ În mare este calea Ta
și cărările Tale, în ape multe
și urmele Tale nu se vor cunoaște.

în fiecare zi, „a pune bun început”. ♦ În TM: „Aceasta mă rănește (*litt.* străpungerea mea e aceasta): schimbarea dreptei Celui Preaînalt.”

76,13b „voi cugeta”: același verb ca la vv. 4 și 7 (unde e tradus „stăteam la sfat”).

76,14 „în [lăcașul] sfânt”: *litt.* „în cel sfânt”, traduce ebr. *b^e-qodes*, pe care unii îl interpretează „în sfințenie”. Unii Părinți îl interpretează „întru Hristos”.

76,16 „răscumpărat”: gr. *λυτρόω* traduce automat ebr. *gā'al*, „a acționa ca ruda cea mai apropiată” – vezi nota la 18,15. ♦ Cf. Apoc. 5,9.

76,17-21 Aluzie la trecerea Mării Roșii (cf. Ex. 14-15).

76,17 „mulțimea vuietului apelor”: nu apare în TM, dar la începutul versetului următor este, în plus, „au revărsat ape norii [de furtună]”.

76,18 „trec”: TM are „zboară”.

76,20c Cf. Rom. 11,33. E vorba de prezența invizibilă a lui Dumnezeu care, așa cum i-a călăuzit pe evrei prin Marea Roșie, îi călăuzește pe toți oamenii la mântuire (Eusebiu, Theodor al Mopsuestiei).

²¹ Călăuzit-ai ca pe o turmă poporul Tău
prin mâna lui Moise și a lui Aaron.

77

¹ Pentru înțelegere, al lui Asaph.

la aminte, poporul meu, la învățătura mea,
pleacă-ți urechea la cuvintele gurii mele:

² deschide-voi în pilde gura mea,
voi da glas celor tănuite dintru început.

³ Câte le-am auzit și le-am cunoscut
și părinții noștri ni le-au povestit

⁴ n-au fost ascunse de copiii lor pentru generația următoare,
ci le-au vestit laudele Domnului
și faptele puterii Lui
și minunile pe care le-a săvârșit.

⁵ A ridicat mărturie în Iacob
și Lege a pus în Israel,
câte le-a poruncit părinților noștri
să le dea de știre fiilor lor,

⁶ ca să le cunoască generația viitoare,

---

77 După o introducere de tip sapiențial, psalmistul amintește faptele minunate ale lui Dumnezeu din trecut, infidelitățile poporului, consecințele acestora, dar și îndurarea lui Dumnezeu și speranța legată de alegerea regelui David. Psalmul este al doilea ca lungime, după Ps. 118, și e dintre cele mai bine păstrate ca text. Pentru Eusebiu, Atanasie și mulți alți Părinți, prin acest psalm-parabolă Hristos se adresează Bisericii.

77,1 „învățătura”: gr. νόμος, *litt.* „lege”, are aici, ca și în multe alte locuri din Biblie, sensul mai larg al ebr. *tōrāh*, „învățătura dată de Dumnezeu omului ca să știe cum să-și orânduiască viața”, „înțelepciune de viață”. ♦ 1b: cf. Mt. 13,9; Mc. 4,9; Lc. 8,8 („Cine are urechi de auzit...”).

77,2 „pilde”: gr. παραβολή traduce ebr. *māšāl*, „proverb”, „zicătoare”, bazate pe paralelism, dar și „povestire cu tâlc/parabolă”. ♦ „(celor) tănuite”: gr. προβλήματα traduce ebr. *hidhōth*, „enigme”, dar și adevăruri importante care nu se dezvăluie omului superficial. Cf. Mt. 13,34-35.

77,4 „n-au fost ascunse”: TM are „nu le vom ascunde”. ♦ „ci le-au vestit”: *litt.* „vestind” la plural.

77,5 „mărturie”: aceasta este transmiterea faptelor minunate ale Domnului. Aici ar fi vorba, mai precis, despre „cortul mărturiei” în care se afla chivotul ce conținea Legea (Eusebiu, Theodoret). ♦ „câte le-a poruncit”: TM are „[prin] care a poruncit”.

fiii ce se vor naște,
 și ei să se ridice și să le vestească fiilor lor,
⁷ ca ei să-și pună în Dumnezeu nădejdea
 și să nu uite de lucrările lui Dumnezeu
 și poruncile Lui să le cerceteze,
⁸ ca să nu ajungă precum părinții lor,
 generație strâmbă și răzvrătită,
 generație care nu și-a păstrat dreaptă inima
 și n-a rămas credincioasă lui Dumnezeu în duhul ei.
⁹ Fiii lui Efraim, cei ce întind arcul și azvârl sâgeata,
 au dat înapoi în ziua bătăliei.
¹⁰ N-au păzit legământul lui Dumnezeu
 și în Legea Lui n-au voit să umble,
¹¹ au uitat de binefacerile Lui
 și de minunile pe care le arătase lor,
¹² minunile pe care le-a făcut înaintea părinților lor,
 în Egipt, în câmpia Tanisului.
¹³ A despicat marea și i-a trecut prin ea,
 a așezat apele ca [într-]un burduf
¹⁴ și i-a călăuzit din nor în timpul zilei
 și noaptea întreagă, cu lucirea focului.
¹⁵ A despicat stâncă în pustie
 și i-a adăpat cu puhoi de apă
¹⁶ și a scos apă din stâncă,

77,7 „să le cerceteze”: gr. ἐκζητέω desemnează efortul de cunoaștere amănunțită în vederea împlinirii (poruncilor); TM are „să le păzească”.

77,8b Cf. Mt. 12,39; 16,4; 17,17; Mc. 9,19.

77,9 Versetul întrerupe firul discursului și exegeții sunt de părere că a fost inserat ulterior aici pentru a anticipa tema polemicii antisamaritene (Efraim fiind unul din triburile importante din nord și numele lui folosindu-se generic pentru a denumi întreaga zonă), polemică dezvoltată în vv. 56-67. ♦ „întind arcul și azvârl sâgeata”: *litt.* „cei care întind și azvârl τόξους” (τόξον desemnează arcul cu săgeți cu tot).

77,12-13 Cf. Exod 14-15.

77,12 „Tanis”: oraș în estul deltei Nilului.

77,14 Cf. Ex. 13,21; 1Cor. 10,1.

77,15-16 Cf. Ex. 17,1-17; Num. 20,2-13; 1Cor. 10,4. ♦ „puhoi de apă”: TM are „ca din abis” – cf. Gen. 1,2. În cosmologia biblică, „abisul” este oceanul subteran de apă dulce din care ies râurile și se adapă fântânile.

a prăvălit ca niște râuri apele.

¹⁷ Dar ei au păcătuit și mai mult împotriva Lui,

L-au înfruntat pe Cel Preaînalt în loc uscat,

¹⁸ L-au ispitit pe Dumnezeu în inimile lor
cerându-i mâncăruri după dorințele lor

¹⁹ și au grăit împotriva lui Dumnezeu zicând:

„Oare va putea Dumnezeu să întindă masă în pustiu?

²⁰ Când a lovit stânca au curs ape și puhoaietele s-au revărsat,
dar oare pâine poate să ne dea,
sau să întindă masă poporului Său?”

²¹ De aceea a auzit Domnul și a izbucnit

și foc s-a aprins în Iacob,

mânie s-a ridicat asupra lui Israel,

²² căci nu s-au încrezut în Dumnezeu

și n-au nădăjduit în mântuirea Lui.

²³ A poruncit norilor de sus

și porțile cerului le-a deschis

²⁴ și a plouat asupra lor mana spre mâncare,

pâinea cerului le-a dat-o lor;

²⁵ pâinea îngerilor a mâncat-o omul,

hrană le-a trimis spre săturare.

²⁶ A stârnit vântul de miazăzi

77,17 sq. Cf. Ex. 16,2-36; Evr. 3,16.

77,18 „în inimile lor”: i.e. „cu bună știință”. ♦ „după dorințele”: gr. τὰς ψυχῶν – ca sediu al afectelor, ψυχῆ, „suflet”, poate însemna „sentiment”, „curaj”, „dorință”.

77,20 „să întindă masă”: TM are „să îmbie carne”. ♦ 20c: cf. Mt. 15,33; Mc. 8,4.

77,23 În context, ar fi de așteptat descrierea unei pedepse; dar Dumnezeu răspunde cu o binefacere.

77,24-25 „mana”: cf. Ex. 16,4.14 sq. ♦ „pâinea”: TM are „grâu”. ♦ „îngerilor”: TM are „celor tari/viteji”. În sens uman, termenul se referă de obicei la luptătorii de elită, dar la singular ajunge să se aplice și lui Dumnezeu („Cel Puternic al lui Iacob”). Spiritualizând sensul, deja Targumul consideră că se referă la îngeri. Interpretarea spirituală a manei continuă până în cartea Înțelepciunii (16,20-21), unde se spune că Dumnezeu a dat necentenit poporului Său o hrană îngerească „având în sine orice desfătare”, deci împlinind orice dorință a omului – manifestare a bunătății lui Dumnezeu. Cf. și In. 6,31.51. Liturgia creștină a aplicat pasajul la Euharistie. ♦ Pentru Eusebiu și Augustin, însă, „pâinea îngerilor” este cuvântul lui Dumnezeu.

77,26-27 Cf. Num. 11,31 sq. ♦ „A stârnit”: TM are „a îndepărtat”: vântul de răsărit e dăunător – de ex., în Exod 10,13, a adus lăcustele. ♦ „de miazăzi (νότος)... apus” (ἀίψ:

și a adus cu puterea Lui vânt dinspre apus
²⁷ și a plouat asupra lor ca pulberea carne
 și ca nisipul mării, păsări înaripate
²⁸ și au căzut în mijlocul taberei lor,
 jur-împrejurul corturilor lor;
²⁹ ei au mâncat și s-au săturat bine,
 căci ce poftiseră le adusese lor,
³⁰ n-au fost lipsiți de pofta lor.
 Mâncarea le era încă în gură
³¹ când mânia lui Dumnezeu s-a ridicat asupra lor
 și a ucis dintre cei grași de-ai lor
 și pe cei aleși ai lui Israel i-a doborât.
³² Cu toate acestea, ei au păcătuit iarăși,
 n-au crezut în faptele Lui minunate
³³ și s-au sfârșit în zădărnicie zilele lor
 și anii lor, degrabă.
³⁴ De câte ori îi ucidea, Îl căutau
 și se întorceau și se zoreau spre Dumnezeu,
³⁵ și-au amintit că Dumnezeu e ajutorul lor
 și Dumnezeul Preaînalt e Răscumpărătorul lor.
³⁶ Îl linguseau cu gura lor,
 cu limba lor Îl mințeau,
³⁷ dar inima lor nu era dreaptă cu El,
 nici n-au rămas credincioși Legământului Lui.

pentru Palestina e vântul de sud – cf. Gen. 13,14, iar pentru Egipt e apusul, sau numele Libiei – cf. Ex. 27,9): TM are „răsărit... sud-vest”. Diferențele se datorează condițiilor geografice diferite între Egipt și teritoriul israelit.

77,28 „au căzut”: TM are „le-a făcut să cadă”.

77,29a Cf. Mc. 6,42.

77,31 „cei aleși”: TM are *b^ohūrīm*, „cei dintâi/din frunte”, „cei tineri”.

77,33 „degrabă”: TM are „într-o spaimă neașteptată”.

77,34 „se zoreau”: gr. ὀρθρίζω, *litt.* „a se scula în zori”. TM are verbul *ṣāḥar*, „a căuta din bună vreme, cu râvnă” – verb denominativ de la *ṣaḥar*, „zori”.

77,35 „ajutorul”: TM are „stânca”. ♦ 35b: A. Chouraqui (*Le Cantique des Cantiques suivi des Psaumes*, PUF, Vendôme, 1970, *apud* Mortari, nota *ad loc.*) a numărat toate versetele din Psaltire și a descoperit că aici este mijlocul acestei cărți.

77,36-37 Cf. Is. 29,13, citat de Mt. 15,8; Mc. 7,6 („Acest popor Mă slăvește cu buzele, dar inima lor e departe de Mine”). ♦ „linguseau”: *litt.* „amăgeau”.

³⁸ Dar El este îndurător
 și le va ierta păcatele și nu-i va nimici,
 de multe ori Își va abate mânia
 și nu-Și va aprinde urgia Lui întregă;
³⁹ Și-a amintit că ei sunt trup,
 duh care se duce și nu se mai întoarce.
⁴⁰ De câte ori nu s-au răzvrătit ei în pustiu,
 L-au mâniat în pământul fără apă!
⁴¹ Și iarăși L-au ispitit pe Dumnezeu,
 pe Sfântul lui Israel L-au întărâtat.
⁴² Nu și-au [mai] amintit de mâna Lui,
 de ziua în care i-a răscumpărat din mâna asupritorului,
⁴³ cum Și-a pus în Egipt semnele Sale
 și minunile Sale în câmpia Tanisului;
⁴⁴ schimbat-a în sânge râurile lor
 și pâraiele lor, ca să nu mai bea.
⁴⁵ A trimis peste ei tăun de i-a mâncat
 și broască, de i-a dat pieirii;
⁴⁶ a dat mălură peste rodul lor
 și truda lor a dat-o lăcustei;
⁴⁷ a nimicuit cu grindină via lor
 și smochinii lor, cu îngheț;
⁴⁸ a dat grindină peste vitele lor
 și avutul lor [l-a ars] cu foc;
⁴⁹ trimis-a peste ei urgia mâniei Sale,

77,39 „duh care se duce și nu se mai întoarce”: ideea învierii morților, a unei vieți după moarte, apare limpede numai în ultimele cărți ale VT.

77,41 „iarăși”: *lit.* „s-au întors” – semitism. ♦ „întărâtat”: TM are „măhnit”. ♦ „Sfântul lui Israel”: nume divin ce îmbină transcendența cu implicarea în istoria oamenilor, folosit frecvent în Cartea lui Isaia.

77,43-51 Cf. Ex. 7-11.

77,43 „Și-a pus... semnele Sale”: ca un învingător, și-a marcat locul biruinței (cf. 73,4). ♦ „minunile”: gr. τέρατα, *lit.* „semne prevestitoare”.

77,44 „pâraiele”: gr. ὄμβρηματα, „torenți formați de apa de ploaie”.

77,46 „mălură... lăcustei”: în TM sunt termeni pentru două feluri de lăcuste.

77,49 „îngerii cei răi”: amplificare poetică a îngerului nimicitor din Ex. 12,23. Augustin explică: dreptatea suverană a lui Dumnezeu știe să se slujească, spre bine, chiar și de cei răi. Cum? Aceasta depășește înțelegerea mea, dar nu-L depășește pe Domnul.

mânie și urgie și strâmtorare,
 trimise prin îngerii cei răi;
⁵⁰ a croit cale urgiei Sale,
 n-a cruțat de la moarte sufletele lor
 și vitele lor le-a îngrădit spre moarte;
⁵¹ lovit-a pe tot întâiul născut în Egipt,
 pârga trudei lor, în sălașele lui Ham.
⁵² A scos ca pe niște oi poporul Său
 și i-a dus ca pe o turmă prin pustiu,
⁵³ i-a călăuzit întru nădejde și ei nu s-au temut,
 iar pe dușmanii lor i-a acoperit marea.
⁵⁴ I-a dus în ținutul sfințeniei Lui,
 muntele acesta, pe care l-a dobândit dreapta Lui.
⁵⁵ A alungat din fața lor neamuri,
 le-a împărțit cu funia moștenirea
 și a așezat în corturile lor triburile lui Israel.
⁵⁶ Dar ei L-au ispitit și L-au înfruntat pe Dumnezeu cel Preaînalt,
 mărturiile Lui nu le-au păzit,
⁵⁷ s-au abătut și au călcat legământul, ca și părinții lor,
 s-au întors ca un arc stricat.
⁵⁸ L-au mâniat cu înălțimile lor,
 cu chipurile cioplite l-au stârnit gelozia.
⁵⁹ A auzit Dumnezeu și nu S-a mai uitat la ei,
 l-a disprețuit foarte pe Israel,
⁶⁰ lepădat-a cortul din Selom,

77,50 „vitele”: în TM, *hayyāh* înseamnă „vietuitoare” și „comunitate”, iar în poezia târzie are și sensul de „viață”.

77,51 Cf. Ex. 12,29. ♦ „trudei”: TM are „vigorii”.

77,54 Cf. Ex. 15,17. ♦ „ținutul”: gr. ὄριον – majoritatea manuscriselor au ὄρος, „munte” – e vorba de Ierusalim, respectiv înălțimea Sionului, pe care se va zidi Templul.

77,55 Cf. Iis. Nav. 24,8-13.

77,56 Cf. Jud. 2,12-13.

77,58 „înălțimile”: locuitorii Canaanului își făceau sanctuarele idolești pe înălțimi (cf. 1Rg. 3,2 etc.).

77,60 „Selom”: e vorba de sanctuarul de la *Šilō*, centrul religios și politic al triburilor lui Israel: cf. Iis. Nav. 18,1; Jud. 21,19: 1Rg. 1-4. Poate fi o aluzie la cucerirea chivotului de către filistenii (1Rg. 4), dar mai degrabă pare a simboliza aici Regatul din nord în întregime, ca la v. 67, Iosif și Efraim. ♦ „unde Se sălășluisse”: TM are „pe care îl ridicase”.

lăcașul Lui unde Se sălășluisse între oameni.

⁶¹ A dat robiei puterea lor

și frumusețea lor, în mâinile dușmanului;

⁶² a lăsat pradă sabiei poporul Său

și la moștenirea Sa n-a mai privit.

⁶³ Pe tinerii lor i-a mistuit focul

și fecioarele lor n-au fost jelite;

⁶⁴ preoții lor au căzut sub sabie

și văduvele lor nu vor fi plânse.

⁶⁵ Dar S-a trezit ca din somn Domnul,

ca un viteaz [ce fusese] amețit de vin,

⁶⁶ și i-a lovit pe dușmanii Săi din spate,

ocară veșnică le-a dat lor.

⁶⁷ A lepădat cortul lui Iosif

și tribul lui Efraim nu l-a ales,

⁶⁸ ci a ales tribul lui Iuda,

muntele Sion, pe care l-a iubit,

⁶⁹ și a zidit ca [locul] inorogilor [lăcașul] sfânt,

pe pământ l-a întemeiat în veac,

⁷⁰ și l-a ales pe David, robul Său,

l-a luat de la turmele de oi,

⁷¹ din urma [oilor] ce fată l-a adus

să păstorească pe Iacob, poporul Său,

pe Israel, moștenirea Sa,

⁷² el i-a păstorit întru nevinovăția inimii lui

și cu iscusința mâinilor lui i-a călăuzit.

77,61 „puterea lor... frumusețea lor”: TM are „puterea Lui... măreția Lui” – Părinții (Origen, Atanasie, Augustin) afirmă că se referă la chivotul capturat (cf. 1Rg. 4,22).

77,63-64 „n-au fost jelite... nu vor fi plânse”: ambele verbe sunt la forma pasivă; unii însă atribuie valoare medială celui dintâi (Brenton), sau amândurora (Mortari): „n-au jelit... n-au plâns”. TM are „n-au fost lăudate/n-au avut cântare de nuntă... nu au jelit”.

77,65 Pentru Theodoret, „somnul” e răbdarea lui Dumnezeu.

77,69 „inorogi”: cf. nota la 28,6. ♦ „ca [locul] inorogilor”: TM are „ca înălțimile”. Aproape toate versiunile au însă „ca inorogii”. Pentru Augustin, acest animal își are toată nădejdea adunată în unicul său corn. Pentru Cassiodor, comparația cu inorogul exprimă faptul că Biserica tinde numai spre Dumnezeu (monotropia).

77,71 „[oilor] ce fată”: TM are „celor care alăptează”.

77,72 „nevinovăția”: TM are „deplinătatea/integritatea”. ♦ „Nevinovăția” și „iscusința”: virtuți cerute de Iisus apostolilor Săi (Mt. 10,16).

¹ Psalm al lui Asaph.

Dumnezeule, au intrat neamurile în moștenirea Ta,
au pângărit templul Tău cel sfânt,
au făcut Ierusalimul ca o colibă.

² Dat-au leșurile robilor Tăi
ca hrană păsărilor cerului,
trupurile credincioșilor Tăi, fiarelor pământului;

³ au vărsat sângele lor ca apa
în jurul Ierusalimului, și nu era cine să îngroape.

⁴ Am ajuns de ocară vecinilor noștri,
bațjocură și răs celor dimprejurul nostru.

⁵ Până când, Doamne? Vei fi mândros până la capăt,
se va aprinde ca focul gelozia Ta?

⁶ Revarsă urgia Ta asupra neamurilor care nu Te cunosc,
asupra împărățiilor care nu cheamă Numele Tău!

⁷ Căci l-au înghițit pe Iacob
și locul lui l-au pustiit.

⁸ Nu-Ți aminti de nelegiuirile noastre din vechime,
degrabă să ne întâmpine îndurările Tale,
căci am sărăcit foarte!

⁹ Ajută-ne, Dumnezeule, Mântuitorul nostru;

---

78 Psalmul este o lamentație națională în urma cuceririi Ierusalimului de către babilonieni în 586. Dumnezeu este chemat în ajutor ca să-Și apere credincioșii. Atanasie și Eusebiu sunt de părere că se referă la situația Ierusalimului din timpul revoltei Macabeilor.

78,1 „colibă”: gr. ὀπωροφυλάκιον, *lit.* „colibă de paznic sau pentru depozitat pe câmp”.

TM are „ruină, grămadă de dărâmături” – cf. Mich. 3,12.

78,2 Cf. Ier. 7,33.

78,2-3 1Mac. 7,17 le citează actualizând. Cf. și Apoc. 11,7-9.

78,4 „vecinii”: în urma distrugerii Ierusalimului au năvălit după pradă și populațiile vecine, edomiții și moabiții.

78,5 Cf. Ps. 73; Rom. 11,1

78,8 „nelegiuirile noastre din vechime”: TM are „nelegiuirile înaintașilor noștri”. Până la un moment dat se insista mai ales asupra responsabilității colective a poporului, chiar de-a lungul generațiilor. Profeții din timpul Exilului au accentuat faptul că fiecare om răspunde numai pentru păcatele proprii: cf. Ier. 38 (TM 31),29 sq.; Iez. 18,2 sq.

78,9-10 În Antichitate se socotea că, dacă un popor era învins, zeul lui este de fapt cel învins. De aceea Dumnezeu este chemat să răzbune ocară adusă Numelui Său.

pentru slava Numelui Tău, Doamne, izbăvește-ne
și fii îndurător cu păcatele noastre, pentru Numele Tău!

¹⁰ Nu cumva să spună neamurile: „Unde e Dumnezeu lor?”

Să se cunoască între neamuri, înaintea ochilor noștri,
răzbunarea sângelui robilor Tăi, care a fost vărsat!

¹¹ Să ajungă înaintea Ta suspinul celor înlănțuiți,
după măreția brațului Tău

ferește-i pentru Tine pe fiii celor uciși!

¹² Vecinilor noștri toarnă-le în sân înșeptit
ocara cu care Te-au ocărât pe Tine, Doamne!

¹³ Iar noi suntem poporul Tău și oile pășunii Tale:

Ție Îți vom aduce mulțumire în veac,
Din neam în neam vom vesti lauda Ta!

79

¹ Pentru sfârșit, despre cei care vor fi schimbați; mărturie a lui
Asaph, psalm despre asirian.

² Păstor al lui Israel, ia aminte,
Tu care călăuzești ca pe o turmă pe Iosif,
Cel ce șezi pe heruvimi, arată-Te!

³ În fața lui Efraim, și a lui Beniamin, și a lui Manase,
trezește-Ți puterea
și vino ca să ne mântuiești!

78,9 „pentru slava Numelui Tău”: cf. Iez. 20,44; 36,22. ♦ „Doamne”: nu apare în TM.

78,10 „Nu cumva”: TM are „De ce” – cf. Ioel 2,17. ♦ „răzbunarea sângelui robilor Tăi”:
cf. Deut. 32,43; Apoc. 6,10.

78,11 „fiii celor uciși”: TM are *litt.* „fiii morții” (= „cei sortiți morții”).

79 Lamentație națională. Specific este faptul că invocarea ajutorului lui Dumnezeu are
formă de refren cu mici variații (4.8.15.20); poporul lui Israel reprezentat prin metafora
viei este o temă profetică (cf. Is. 5,2-7; Ier. 2,21; 12,10; Iez. 19,10-14). După Eusebiu,
psalmul cheamă venirea lui Hristos.

79,1 În TM: „Pentru mai-marele cântăreților, pe Crinii mărturiei, al lui Asaph.”

79,2 „Păstor”: Dumnezeu este Păstorul lui Israel (cf. Gen. 48,15; 49,24). Cf. și In. 10,11.

♦ „șezi pe heruvimi”: cf. nota la 17,11. ♦ „arată-Te”: TM are „străfulgeră”.

79,3 Efraim, Beniamin și Manase sunt triburile care provin din Rachel, soția cea iubită a
lui Iacob (Efraim și Manase apar ca fiii lui Iosif). Împreună, în acest context reprezintă
Regatul din nord, cucerit de asirieni în 722.

⁴ Dumnezeuule, întoarce-ne!

Arată-Ți fața Ta și vom fi mântuiți!

⁵ Doamne, Dumnezeul puterilor,

până când Te vei mânia de rugăciunea poporului Tău,

⁶ ne vei hrăni cu pâinea lacrimilor

și ne vei adăpa cu lacrimi, cu măsură?

⁷ Ne-ai pus spre împotrivire vecinilor noștri

și dușmanii noștri și-au bătut joc de noi.

⁸ Doamne, Dumnezeul puterilor, întoarce-ne!

Arată-Ți fața Ta și vom fi mântuiți!

Oprire

⁹ Din Egipt ai strămutat o vie,

ai alungat neamuri și ai sădit-o,

¹⁰ ai croit drum înaintea ei,

i-ai sădit rădăcinile și ea a umplut pământul;

¹¹ umbra ei a acoperit munții

și ramurile ei, cedrii lui Dumnezeu,

¹² și-a întins mlădițele până la mare

și până la fluviu vițele sale.

¹³ Pentru ce i-ai doborât împrejmuirea

și o culeg toți cei care trec pe cale?

¹⁴ A nimicit-o mistrețul din pădure

79,4 „întoarce-ne”: poate însemna, concret, „adu-ne înapoi din exil”, dar și „convertește-ne”. La profeții Exilului, convertirea apare ca efect al lucrării mântuitoare a lui Dumnezeu (cf., de ex., Iez. 16,60 sq.; 20,40-43; 36,24-31). ♦ „arată-Ți”: TM are „luminează-Ți fața”. La fel și la vv. 8 și 20. ♦ Pentru Origen și Chiril al Alexandriei, această „față” este Hristos. Pentru Augustin, este chipul lui Dumnezeu imprimat în noi la creație și care nu trebuie să rămână întunecat. Psalmistul îi cere lui Dumnezeu să trimită o rază a strălucirii Lui pentru ca acest chip să strălucească în noi.

79,5 „puterilor”: gr. *δυνάμεων* poate însemna și „oștirilor” – traduce ebr. *ḥbhā'ōth*.

79,6 „cu măsură”: TM are „întreit”. ♦ Diferite interpretări la Părinți. Origen (*In Num.* 8, SC 29, p. 160): „pâinea lacrimilor... cu măsură” = conform cu faptele. Eusebiu: „Să fie o măsură la lacrimile noastre.” Augustin: „Pe măsura puterilor noastre.”

79,9 Aluzie la exod. Cf. și Is. 5; Os. 11,1; Mt. 2,15.

79,10 „i-ai sădit”: TM are „și-a înfipit”.

79,12 „mare” = Marea Mediterană; „fluviu” = Eufrat.

79,14 „din pădure”: în TM, litera ' din *yā'r*, „pădure”, este scrisă deasupra rândului. În Mișna se spune că este marcată astfel litera care se află la mijlocul Psaltirii. După alte

și fiara singuratică a păscut-o.

¹⁵ Dumnezeu al puterilor, întoarce-Te,
privește din cer și vezi

și cercetează via aceasta

¹⁶ și orânduiește ce a sădit dreapta Ta

și [caută] spre fiul omului pe care l-ai întărit pentru Tine!

¹⁷ Au ars-o cu foc și au smuls-o,
dar de muștrarea feței Tale vor pieri.

¹⁸ Fie mâna Ta peste omul de la dreapta Ta

și peste fiul omului pe care l-ai întărit pentru Tine!

¹⁹ Iar noi nu ne vom depărta de Tine,
ne vei da viață și vom chema Numele Tău.

²⁰ Doamne, Dumnezeul puterilor, întoarce-ne!

Arată-Ți fața Ta și vom fi mântuiți!

80

¹ Pentru sfârșit, despre teacuri; al lui Asaph, psalm.

² Tresăltați pentru Dumnezeu, Ajutorul nostru,
strigați de bucurie pentru Dumnezeu lui Iacob;

³ luați un psalm și aduceți tamburina,
harfa plăcută împreună cu alăuta;

---

tradiții iudaice, ea sugerează o altă lectură a cuvântului: „(mistrețul) Nilului”, aluzie la Faraon (cf. TOB, nota *ad loc.*). ♦ „fiara singuratică”: TM are „fiarele câmpului”. Pentru Theodoret, această „fiară” îl reprezintă pe Nabucodonosor. Pentru alți Părinți, ambele fiare îl reprezintă pe diavol.

79,16 În TM: „Și ocrotește ce a sădit dreapta Ta și pe fiul pe care l-ai întărit pentru Tine.” Punerea în paralel a „viei” cu „fiul” sugerează un sens mesianic, pe care Targumul și versiunile îl amplifică: „pe regele, pe cel uns pe care l-ai întărit...”. În gr. „fiul omului” este armonizat după v. 18. Pentru Părinți, acesta este Hristos.

79,17a *Litt.* „Arsă cu foc și dezdăcinată”.

79,18 „omul de la dreapta Ta”: în ziua încoronării, se considera că regele era „înfiat” de Dumnezeu și „pus de-a dreapta” Lui (cf. Ps. 109). ♦ „fiul omului”: expresia apare la Iezechiel în sensul obișnuit de „om”, cu o accentuare stilistică. Începând cu Cartea lui Daniel (7,13-15), literatura apocaliptică îi conferă un sens eshatologic. Iisus se va autodenumi astfel în Evanghelia după Ioan.

80 Îndemn profetic cu ocazia sărbătorii Corturilor.

80,1 Cf. Ps. 8,1; 83,1. În TM: „Pentru mai-marele cântăreților, pe *gittith*, al lui *Asaph*.”

80,3 „luați un psalm”: TM are „înălțați muzica (ce însoțește cântarea)”.

⁴ sunați din trâmbiță la [răsărit de] lună nouă,

în ziua însemnată a sărbătorii noastre;

⁵ căci [așa] e rânduiala în Israel

și hotărârea Dumnezeului lui Iacob.

⁶ Mărturie a pus-o pentru Iosif

când a ieșit din pământul Egiptului,

grai pe care nu-l cunoștea a auzit.

⁷ I-a luat poverile din spate,

măinile lui robiseră la coșuri:

⁸ „În strămtorare M-ai strigat și te-am izbăvit,

ți-am dat ascultare din ascunzișul furtunii,

te-am pus la încercare la apa Împotrivirii.

Oprire

⁹ Ascultă, poporul Meu, și-ți aduc mărturie,

Israele, de Mi-ai da ascultare,

¹⁰ nu va fi la tine dumnezeu nou

nici nu te vei închina unui dumnezeu străin,

80,4 „lună nouă”: calendarul sărbătorilor era cel lunar; se sărbătorea prima zi a lunii, iar aici Targumul precizează că e vorba de prima zi a lunii *tişri*, începutul anului, sărbătoare cu aclamații (cf. Lev. 23,24; Num. 29,1), ce preceda sărbătoarea Corturilor, care era la luna plină (cf. Deut. 31,10) – cf. TOB, nota *ad loc.* ♦ „în ziua însemnată a sărbătorii noastre”: TM are „la lună plină, pentru ziua sărbătorii noastre”.

80,6 „(a pus)-o”: manuscrisele principale au *αὐτόν*, *litt.* „I-(a pus)”; recenziunea lucianică, urmată de mulți Părinți, are *αὐτό* (neutru). Totuși, Pseudo-Ioan Gură de Aur îl interpretează ca atare, referindu-l la Hristos, prefigurat de Iosif, patriarhul vândut de frații săi, iar apoi ajuns la mare cinste, precum și de oasele acestuia menite învierii și aduse din Egipt (cf. și Is. 55,4) – *apud* Mortari, nota *ad loc.* ♦ „Iosif” e aici metonimie pentru întregul popor israelit. ♦ 6c în TM: „Grai pe care nu-l cunoșteam l-am auzit.” Psalmistul introduce astfel cuvintele lui Dumnezeu, care în TM încep la v. 7. Dar s-a presupus și că ar fi glosa unui scrib care mărturisește că nu înțelege textul! ♦ Pentru mai mulți Părinți (Origen, Eusebiu, Atanasie) este glasul lui Dumnezeu pe Sinai.

80,7 În TM: „I-am luat poverile din spate și măinile lui au lăsat jos coșul” – e vorba de eliberarea din muncile grele din timpul robiei egiptene (cf. Ex. 1,13-14). Cf. Mt. 11,28.

80,8 Cf. Ex. 1,23-24; Fp. 7,34. ♦ „furtunii”: TM are „tunetului”. ♦ „apa Împotrivirii”: TM are „apa de la *M'ribāh*” (cf. Num. 20,1-13).

80,9 „(ți) aduc mărturie”: gr. *δικαπορτύρομα*, „a da mărturie, a avertiza, a informa, a vorbi cu solemnitate”.

80,10 Cf. Ex. 20,3 (prima poruncă a Decalogului). ♦ „nou”: gr. *πρόσφατος*, *litt.* „recent, nou apărut”, traduce ebr. *zār*, „neobișnuit, ciudat”.

¹¹ căci Eu sunt Domnul Dumnezeuul tău,
care te-a ridicat din țara Egiptului:

deschide-ți gura larg și o voi umple!

¹² Dar poporul Meu nu Mi-a auzit glasul
și Israel n-a luat aminte la Mine;

¹³ și i-am lăsat după urzelile inimilor lor,
vor umbla în urzelile lor.

¹⁴ De M-ar fi ascultat poporul Meu,
Israel pe căile Mele de-ar fi umblat,

¹⁵ într-o clipă i-aș fi smerit pe dușmanii lui

și împotriva asupritorilor lui Mi-aș fi întins mâna.”

¹⁶ Dușmanii lui Dumnezeu l-au lingușit,
dar va veni cândva și vremea lor.

¹⁷ Iar [Dumnezeu] i-a hrănit pe ai Săi din lamura grâului
și cu miere din stâncă i-a săturat.

81

¹ Psalm al lui Asaph.

Dumnezeu S-a sculat în adunarea dumnezeilor,

80,11c Pentru Eusebiu, este o prevestire a înmulțirii pâinilor și a Euharistiei.

80,13 „urzelile”: *litt.* „interesele, planurile, cele întreprinse” – același cuvânt în ambele stihuri. TM are cuvinte diferite: „în împietririle inimii lor” – expresie frecventă mai ales în Ieremia (3,17 etc.) și Deuteronom (29,18 etc.), *cf.* și Mt. 19,8 – și „planurile lor” (*cf.* Rom. 1,28).

80,16 „lingușit”: *litt.* „mințit”. Ediția Rahlfs pune punct după v. 15, dar, dacă legăm de el începutul lui 16, ar putea însemna „I-ar fi lingușit”; acesta e sensul și în TM. ♦ „va veni cândva și vremea lor”: *litt.* „dar vremea lor va fi în veac”; și în TM este același text dificil.

80,17 „i-a hrănit pe ai Săi”: gr. ψωμίζω, „a dumica, a fărâmița, a rupe bucățele mănărea ca pentru copii”. ♦ „lamura”: *litt.* „grăsimea”. ♦ În TM, *litt.* „îl voi hrăni... te voi sătura”.

81 Dumnezeu îi mostră pe mai-marii popoului, mai ales pe cărmuitorii, numiți „dumnezei” deoarece au primit de la Dumnezeu puterea de a împărți dreptatea.

81,1 „adunarea dumnezeilor”: TM are *litt.* „adunarea lui Dumnezeu”. ♦ 1b în TM: „în mijlocul dumnezeilor judecă”. În mitologia canaaneană se vorbește despre adunarea zeilor prezidată de zeul El. Psalmistul demitologizează imaginea, aplicând-o la relația dintre Dumnezeu și oameni, termenul fiind folosit pentru fruntașii popoului care dețin puterea de a împărți dreptatea (*cf.* Eusebiu, Theodoret). Pentru Irineu (*Adv. Haer.* 3,6,1), „dumnezeii” sunt cei care au devenit fii ai lui Dumnezeu, iar pentru Eusebiu, cei cărora li s-a adresat cuvântul lui Dumnezeu.

în mijlocul [ei] pe dumnezei îi va judeca:

² „Până când veți judeca nedrept
și-i veți părtini pe cei păcătoși?

Oprire

³ Judecați pe orfan și pe sărman,
celui smerit și sărac faceți-i dreptate;

⁴ scăpați-l pe cel sărac și sărman,
din mâna păcătosului izbăviți-l!”

⁵ N-au cunoscut și nici n-au înțeles,
ei umblă în întuneric;

se vor cutremura toate temeliiile pământului.

⁶ Eu am zis: „Dumnezei sunteți
și fii ai Celui Preaînalt cu toții:

⁷ dar voi, ca niște oameni muriți
și ca una dintre căpetenii cădeți.”

⁸ Ridică-Te, Dumnezeule, judecă pământul,
căci Tu vei avea moștenire în toate neamurile!

81,2 „nedrept”: *litt.* „nedreptate”. ♦ „veți părtini pe cei păcătoși”: *litt.* „veți lua [seama la] fețele celor păcătoși” – semitism.

81,3 „Judecați”: unul din procedeele pentru a perpetua nedreptatea era amânarea la nesfârșit a procesului. De aceea, imaginea lui Dumnezeu ca judecător este aducătoare de speranță.

81,5 Se referă, evident, la judecători. Imaginea din 5c ilustrează gravitatea judecății nedrepte. ♦ 5b: *cf.* In. 12,35. ♦ 5c: în sens literal, din pricina judecătorilor nedrepti, lumea merge spre pieire. În alt sens, după Origen/Ieronim, Dumnezeu îi va îndepărta pe judecătorii nedrepti, care și-au pus temelii pe pământ și nu în ceruri.

81,6a Versetul e citat de Iisus în In. 10,34, care îl aplică, după cum făcea și exegeza iudaică, la întregul popor. ♦ Theodoret interpretează: „V-am cinstit, v-am făcut părtași la Numele Meu, v-am numit fii.”

81,7 *Cf.* Rom. 5,12; Lc. 10,18; Apoc. 9,1. ♦ După Origen/Ieronim, numai Dumnezeu nu moare; nici Adam, atâta vreme cât a păzit porunca, nu a murit. Dar, după ce a gustat din pomul oprit, a devenit pe dată muritor. În textul ebraic e mai limpede: „Dar voi veți muri ca Adam.” ♦ „una dintre căpetenii”: se referă la căderea lui Lucifer (Is. 14,12; Iez. 28,12-16) – *cf.* Origen/Ieronim.

81,8 *Cf.* Fp. 17,31. ♦ „Observați blândețea profetului; nu a spus: «Nimicește pământul!», ci: «Judecă și mântuiește!». Nu a spus: «Judecă prin îngeri...», [căci] ei n-ar putea avea milă [...] Tu singur ești Judecătorul cel mai blând.” (Origen/Ieronim)

82

¹ Cântare de psalm a lui Asaph.

² Dumnezeu, cine se va asemui Ție?

Să nu taci, nici să nu stai liniștit, Dumnezeu!

³ Căci iată, dușmanii Tăi au dat glas

și cei care Te urăsc și-au ridicat capul,

⁴ asupra poporului Tău au urzit un plan cu viclenie

și s-au sfătuit împotriva sfinților Tăi;

⁵ au zis: „Veniți să-i dăm pieirii dintre neamuri,
să nu se mai pomenească nici numele lui Israel!”

⁶ Căci s-au sfătuit într-un cuget laolaltă,

împotriva Ta au făcut legământ

⁷ sălașele idumeilor și ismaeliții,

Moab și agarenii,

⁸ Gebal, și Ammon, și Amalec

și Străinii, împreună cu locuitorii Tyrului;

⁹ chiar și Asiria li s-a alăturat,

au venit în ajutorul fiilor lui Lot.

82 Poporul israelit, hărțuit de dușmani din toate părțile, strigă către Dumnezeu să-l apere pentru a arăta păgânilor că nimeni nu-l poate sta împotriva. Disparația poporului ar fi eșecul lui Dumnezeu. În ciuda multiplelor aluzii geografice și istorice, nu s-a putut preciza în ce moment anume a fost compus psalmul.

82,2 „cine se va asemui Ție?": TM are „să nu ai odihnă”. ♦ „Să nu taci... să nu stai liniștit”: tăcerea, aparenta lipsă de reacție a lui Dumnezeu e o temă recurentă în lamentații.

82,3 „și-au ridicat capul”: imaginea sugerează șarpele. Dar Hristos zdrobește capul șarpelui (Chiril al Alexandriei).

82,4 „sfinților”: TM are *lit.* „cei pe care-i ții ascunși” – termenul se folosește despre comori.

82,7 „idumeii”: descendenții lui Esau, numit și Edom în Geneză 36,8. ♦ „ismaeliții”: după tradiție, urmașii lui Ismael, fiul lui Avraam de la egipteanca Agar (Gen. 16,15; 21,18). Tradiția iudaică și cea musulmană consideră că arabii sunt descendenții lui. ♦ „agarenii”: triburi arabe de la sud de Marea Moartă (după numele aceleiași Agar) – *cf.* Gen. 21; 1Par. 5.

82,8 „Gebal”: numele unui trib arab din pustiul aflat la sud de Marea Moartă și la nord de Petra. ♦ „Ammon”: amoniții, populație care locuia la nord-est de Marea Moartă, împreună cu moabiții, alcătuiesc grupul „fiilor lui Lot” menționat la v. 9 (*cf.* Gen. 19). ♦ „Amalec”: amaleciții erau o populație nomadă din Negev. Apar de mai multe ori ca dușmani tipici ai lui Israel (Ex. 17,8; Jud. 3,13 etc.). ♦ „Străinii”, ca și în multe alte locuri, îi desemnează pe filistenii.

Oprire

¹⁰ Fă cu ei ce [ai făcut] cu Madiam și cu Sisara,
ca și cu Iabin la pârâul Kison.

¹¹ Nimiciți au fost la Aendor
și au ajuns ca bălegarul pe pământ.

¹² Pe căpeteniile lor fă-le ca pe Oreb și Zeb,
ca pe Zebee și Salmana pe toate căpeteniile lor,

¹³ care au zis: „Să luăm ca moștenire pentru noi lăcașul sfânt al lui
Dumnezeu!”

¹⁴ Dumnezeu meu, fă-i ca pe o roată,
ca pe o trestie în fața vântului;

¹⁵ ca focul ce pârjolește un desiș,
ca flacăra ce mistuie munții,

¹⁶ așa să-i urmărești cu vijelia Ta
și cu urgia Ta să-i scuturi.

¹⁷ Umple fețele lor de ocară,
și vor căuta Numele Tău, Doamne!

¹⁸ Să fie rușinați și tulburați în veacul veacului,
să fie înjosiți și dați picirii,

¹⁹ ca să știe că Numele Tău e Domnul,
Tu singur ești preafinalt pe tot pământul.

82,10 „Madiam” sau Madian: madianiții, conduși de Oreb și Zeb (menționați în v. 12), au fost înfrânți de Gedeon cu ajutorul vădit al lui Dumnezeu (Jud. 6–8; cf. și Is. 9,3). În *Judecători* (7,1), bătălia nu s-a dat la Aendor/Endor, ci la Aroed (ebr. *‘Eyn Harodh*). ♦ „Sisara... Iabin”: generalul și regele Asorului (ebr. *Hāṭōr*) învinși de Debora – cf. Jud. 4–5. ♦ „Fă cu ei...”: după Eusebiu și Augustin, e mai degrabă profecție decât blestem. La fel la vv. 12 și 14.

82,12 „Zebee” și „Salmana” se presupune că sunt nume deformate sau fictive date ironic unor regi madianiți în Jud. 8,5-21 (cf. TOB, nota la Jud. 8,5).

82,13 „lăcașul sfânt”: TM are „pășunile”.

82,14 „trestie”: TM are „pleava”. ♦ „fă-i ca pe o roată”: Origen și Eusebiu văd în roată o imagine a instabilității. Atanasie interpretează însă „fă-i să pornească în direcție inversă”, adică să se convertească.

82,16 „să-i scuturi”: TM are „să-i înspăimânte”. ♦ După Origen/Ieronim, Dumnezeu vrea să-i înspăimânte ca să caute Numele Lui (cf. 17b). La fel la vv. 18b-19: să piară ce e rău în ei, ca să-L poată cunoaște pe Dumnezeu.

83

¹ Pentru sfârșit, despre teascuri; al fiilor lui Core, psalm.

² Cât sunt de iubite lăcașurile Tale, Doamne al puterilor!

³ Tânjește și se sfârșește sufletul meu după curțile Domnului, inima mea și trupul meu au tresăltat întru Dumnezeu cel viu.

⁴ Căci și vrabia și-a găsit casă

și turtureaua cuib unde să-și pună puii ei:

altarele Tale, Doamne al puterilor,

Împăratul meu și Dumnezeu meu!

⁵ Fericiți cei care locuiesc în casa Ta:

în vecii vecilor Te vor lăuda.

Oprire

⁶ Fericit omul care are ajutor de la Tine, Doamne:

83 Psalm de pelerinaj ce exprimă dragostea pentru Templu ca loc al prezenței lui Dumnezeu. Face parte din cântările Sionului.

83,1 În TM: „Pentru mai-marele cântăreților, pe *gittith*, al fiilor lui *Qorah*, psalm.” ♦ „despre teascuri”: după Augustin, teascul e simbolul suferințelor prin care trebuie să treacă omul în viață; la capătul acestora rămân „untdelemnul și vinul”, dorința aprinsă după bine, după Dumnezeu.

83,2 „lăcașurile”: atât cuvântul grecesc, cât și cel ebraic pe care îl traduce desemnau inițial cortul, evocând sanctuarul din timpul peregrinării prin pustiu. Pluralul ține de limbajul poetic, ca și „altarele” de la v. 4. Cf. In. 1,14 („Cuvântul S-a făcut trup și Și-a pus sălașul între noi”) și Apoc. 21,3. ♦ După interpretarea lui Eusebiu, psalmistul inspirat vede dinainte lăcașurile lui Dumnezeu puse de Hristos pe pământ și dorește aprins toate aceste altare viitoare. ♦ „Doamne al puterilor”: vezi nota la 79,5.

83,3 „Sufletul... inima... trupul” desemnează laolaltă omul întreg, cu vitalitatea, interioritatea și corporalitatea sa. ♦ „au tresăltat”: TM are „strigă de bucurie”. ♦ Theodoret vede aici dorul iudeilor după Templu și dorul nostru după altarele Domnului; chiar trupul participă la bucurie.

83,4 Cf. Ps. 10,2; 123,7; Mt. 10,29.31.

83,5 „cei care locuiesc”: slujitorii cultului, pe care pelerinul îi fericește, dar, în sens spiritual, toți cei care trăiesc în prezența lui Dumnezeu. Cf. In. 6,56; 15,4.

83,6 „care are ajutor de la Tine”: TM are „a cărui tărie este în Tine”. Cf. Flp. 4,13 („Toate le pot în Cel care mă întărește”). ♦ „suișuri”: se referă la drumul de urcuș către Ierusalim; aluzie și la psalmii „treptelor” (cf. Introducerea și nota la Ps. 119). ♦ 6b în TM: *lit.* „drumuri largi în inima lor”, poate însemna „pornesc la drum cu dragă inimă”, dar și „păstrează în inimă drumurile” (cf. TOB – text și notă), ceea ce poate fi amintirea pelerinajului sau, mai profund, strădania de a umbla pe căile Domnului (cf. Lancelotti, *ad loc.*).

a așezat suișuri în inima sa

⁷ prin Valea Plângerii, spre locul hotărât,
căci binecuvântări va da [acolo] Dătătorul Legii.

⁸ Vor merge sporind în putere,

[li] se va arăta Dumnezeu dumnezeilor în Sion.

⁹ Doamne, Dumnezeu puterilor, ascultă rugăciunea mea,
pleacă-Ți urechea, Dumnezeule al lui Iacob!

Oprire

¹⁰ Ocrotitorul nostru, Dumnezeule, vezi

și caută la fața unsului Tău!

¹¹ Căci mai bună este o zi în curțile Tale decât mii [în altă parte]:

ales-am să fiu lepădat în casa lui Dumnezeu

mai bine decât să locuiesc în corturile păcătoșilor.

¹² Căci mila și adevărul le iubește Domnul Dumnezeu,

har și mărire va da;

Domnul nu-i va lipsi de cele bune pe cei care umblă întru nevinovăție.

¹³ Doamne al puterilor, fericit omul care nădăjduiește în Tine!

83,7 „locul hotărât”: e vorba de Templu, al cărui loc a fost ales de Dumnezeu (cf. Deut. 12,5-7.11-14). ♦ În TM versetul este neclar și foarte diferit de LXX: „Trecând prin Valea Copacului de balsam, ei pun izvor și [cu] binecuvântări [o] îmbracă ploaia timpurie.” Traducătorul LXX a citit *BKH*, „a plânge”, în loc de *BK*, „copac de balsam”. Valea Copacului de balsam, la nord de Valea Hinnom, era ultima etapă a pelerinajului: la răscrucea drumurilor care veneau de la nord, de la vest și de la sud – cf. 2Rg. 5,17-25 (cf. BJ, nota *ad loc.*). ♦ 7b: cf. In. 7,38. ♦ „Fericit cel pe care Dumnezeu îl ocrotește în Valea Plângerii, cel care face pocăință...; acela a așezat în inima sa suișuri spre Dumnezeu.” (Eusebiu)

83,8 „sporind în putere”: *litt.* „din putere în putere”. Cf. 2Cor. 3,18 („din slavă în slavă”). ♦ „se va arăta...”: expresie îndrăzneată și în LXX și în TM; unii traducători au ezitat să o transfere ca atare (de ex. KJV, TOB) și au emendat-o în „ei se arată (în fața lui Dumnezeu)”. Cf. 1In. 1,1; 4,14.

83,10 „Ocrotitorul nostru”: *litt.* „cel ce ține scutul [în fața noastră]”; TM are „scutul nostru”. ♦ „unsului Tău”: Eusebiu îl referă la Hristos; pentru Atanasie, „unsul” este „poporul chemat la preoția împărătească”. Pentru Beda, versetul înseamnă: „Privește în noi chipul Fiului Tău!”

83,11 „să fiu lepădat în casa”: TM are „să stau în/să păzesc pragul casei”.

83,12a În TM: „Căci soare și scut este *YHWH*...”

83,13 „nădăjduiește”: TM are „se încrede”.

84

¹ Pentru sfârșit; al fiilor lui Core, psalm.

² Bine ai voit, Doamne, pământului Tău,
ai abătut robia lui Iacob;

³ ai iertat fărădelegile poporului Tău,
ai acoperit toate păcatele lor.

Oprire

⁴ Potolit-ai toată mânia Ta,
Te-ai abătut de la urgia mâniei Tale.

⁵ Întoarce-ne, Dumnezeuul mântuirilor noastre,
și abate mânia Ta de la noi!

⁶ Nu cumva ne vei urgisi în veac,
sau vei ține urgia Ta din neam în neam?

⁷ Dumnezeule, întorcându-Te, Tu ne vei da viață
și poporul Tău se va bucura de Tine.

⁸ Arată-ne, Doamne, mila Ta
și mântuirea Ta dăruiește-ne-o!

⁹ Auzi-voi ce va grăi în mine Domnul Dumnezeu,
căci va grăi pace peste poporul Său

și peste credincioșii Săi
și peste cei care-și întorc inima spre El.

84 Bucuria întoarcerii din Exil și încrederea în ajutorul lui Dumnezeu pentru a învinge greutatea.

84,1 În TM: „Pentru mai-marele cântăreților, al fiilor lui *Qorah*, psalm.”

84,2 „ai abătut robia...”: TM are „ai întors robia...”. Verbul e caracteristic pentru acțiunea lui Dumnezeu de refacere. Același verb în TM și la v. 5 („întoarce-ne”); cf. și Ps. 125,4. ♦ Pentru Atanasie, „Bine ai voit, Doamne...” este echivalent cu „I-a plăcut [lui Dumnezeu] să adune toate în Hristos” (cf. Ef. 1,10). După Eusebiu și Theodoret, binecuvântarea lui Dumnezeu anulează blestemul din Gen. 3,17.

84,5 „întoarce-ne”: nu stă în puterile noastre să ne întoarcem la Dumnezeu, spune Augustin.

84,6 Cf. Zah. 1,12.

84,7 TM are o construcție interogativă: „Oare nu Tu, întorcându-Te, ne vei da viață...?”

♦ Cf. 1Cor. 15,22.

84,8 Cf. Lc. 2,30.

84,9 Cf. Lc. 2,14; 24,36; Fp. 10,36. ♦ „în mine”: nu apare în TM. ♦ „și peste cei care-și întorc...”: TM are: „...numai să nu se întoarcă la sminteală.”

¹⁰ Aproape de cei ce se tem de El e mântuirea Lui,
ca să se așeze slava în pământul nostru.

¹¹ Mila și adevărul s-au întâmpinat,
dreptatea și pacea s-au sărutat,

¹² adevărul din pământ a răsărit
și dreptatea din cer a privit.

¹³ Căci Domnul va da bunătatea
și pământul va da rodul său;

¹⁴ dreptatea înaintea Lui va merge și va așeza pe cale pașii Lui.

85

¹ Rugăciune a lui David.

Pleacă-Ți, Doamne, urechea și ascultă-mă,
căci sărac și sărman sunt eu!

² Păzește sufletul meu, căci sunt credincios,
mântuiește-l pe robul Tău, Dumnezeuul meu, pe cel care nădăjduiește în
Tine!

³ Miluiește-mă, Doamne, căci spre Tine voi striga ziua întreagă!

84,10 „să se așeze”: *litt.* „să-și facă lăcașul”. ♦ „să se așeze slava”: în Iez. 10 profetul vede cum Slava (= Prezența) lui Dumnezeu părăsește Ierusalimul. Reîntoarcerea ei e semnul refacerii – ea revine în Templul din timpurile mesianice (Iez. 43). În sens profetic, după interpretarea lui Atanasie, „slava” este Fiul Unul-născut care împacă în Sine toate, pe pământ și în cer (*cf.* Col. 1,20).

84,11 Personificarea atributelor divine este frecventă mai ales în literatura poetică. ♦ Theodoret vede aici o profecție a întâlnirii dintre Elisabeta, cea care purta „dreptatea”, și Maria, cea care purta „Pacea” (*cf.* Lc. 1,40). Eusebiu leagă versetul de In. 1,17 („harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos”), de 1Cor. 1,30 („[Iisus] a fost făcut de Dumnezeu pentru noi înțelepciune și dreptate...”) și de Ef. 2,14 („El este Pacea noastră”).

84,12 „a privit”: *litt.* „s-a aplecat să privească”. ♦ După Augustin, „adevărul” e Hristos; ♦ „din pământ”: născut din femeie pentru a putea aduce jertfa care îndreptățește.

84,13b = Ps. 66,7a.

84,14 *Cf.* Is. 58,8.

85 Un credincios prigonit se refugiază la Dumnezeu.

85,1 „Pleacă-Ți urechea”: Atanasie spune că psalmistul vorbește ca un bolnav lipsit de putere, spre care medicul trebuie să se aplece ca să-l audă.

85,2 „credincios”: gr. ὀσιος, „pios, sfânt, evlavios”, traduce aici ebr. *hāsīdh*, „bun, credincios”, care practică *hesedh*-ul (*cf.* nota la Ps. 5,8) imitându-L pe Dumnezeu (*cf. infra*, v. 13 – „mila”).

- ⁴ Veseleşte sufletul robului Tău,
căci la Tine, Doamne, am ridicat sufletul meu!
- ⁵ Căci Tu, Doamne, ești bun și blând
și mult milostiv cu toți cei care strigă către Tine.
- ⁶ Ascultă, Doamne, rugăciunea mea
și ia aminte la glasul cererii mele!
- ⁷ În ziua strămtorării mele am strigat către Tine, căci m-ai ascultat.
- ⁸ Nu este asemenea Ție între dumnezei, Doamne,
și nici [fapte] ca faptele Tale!
- ⁹ Toate neamurile câte le-ai făcut vor veni
și se vor închina în fața Ta, Doamne,
și vor slăvi Numele Tău,
- ¹⁰ căci mare ești Tu și faci lucruri minunate:
Tu singur ești Dumnezeu, Cel Mare.
- ¹¹ Călăuzește-mă, Doamne, pe calea Ta
și voi umbla întru adevărul Tău;
să se bucure inima mea, ca să se teamă de Numele Tău!
- ¹² Îți voi aduce laudă, Doamne, Dumnezeul meu, cu toată inima mea
și voi slăvi Numele Tău în veac,
- ¹³ căci mila Ta mare e față de mine
și Tu ai scos sufletul meu din adâncul lăcașului morților.
- ¹⁴ Dumnezeule, cei nelegiuți s-au sculat împotriva mea

85,5 „blând”: TM are „iertător”.

85,7 „m-ai ascultat”: TM are „mă ascuți”.

85,8 Poporul lui Israel, monoteist încă de la începutul existenței sale, percepe treptat, mai ales sub influența profeților, inexistența zeilor celorlalte popoare. Apar arhaisme de exprimare, dar aici, unde se observă trecerea de la monolatrie (conștiința că trebuie să se închine doar Dumnezeului său) la monoteismul strict (conștiința existenței unui singur Dumnezeu, Creator a toate și Stăpân peste toți).

85,9 Cf. Apoc. 7,9-11; 15,4.

85,10 „Cel Mare”: nu apare în TM.

85,11 „să se bucure”: TM are „unifică”. Credința în *YHWH* adună laolaltă toate puterile omului (cf. Deut. 6,5).

85,13 „ai scos”: adesea, în psalmii de implorare, credinciosul consideră acțiunea lui Dumnezeu deja împlinită (cf. Mc. 11,24). ♦ „din adâncul lăcașului morților”: *lit.* „din *hades*-ul cel mai de jos”. Cf. Fp. 2,31.

85,14 „nelegiuți”: TM are „trufași”. ♦ „au căutat sufletul meu” = „au vrut să măucidă” (semitism). ♦ „nu Te-au pus... înaintea lor” = „n-au ținut seama de Tine” (semitism). ♦ Cf. Mt. 26,3-4.

și o ceată de [oameni] silnici au căutat sufletul meu
și nu Te-au pus pe Tine înaintea lor.

¹⁵ Iar Tu, Doamne, Dumnezeuule, ești milostiv și îndurător,
îndelung-răbdător și mult milostiv și adevărat.

¹⁶ Caută spre mine și mă miluiește,
dă puterea Ta slujitorului Tău
și mântuiește pe fiul slujnicei Tale!

¹⁷ Fă cu mine semn spre bine,
și să vadă cei ce mă urăsc și să se rușineze,
căci Tu, Doamne, mi-ai ajutat mie și m-ai mângâiat.

86

¹ Al fiilor lui Core, psalm de cântare.

Temeliile lui [sunt] pe munții cei sfinți:

² iubește Domnul porțile Sionului

mai presus de toate sălașele lui Iacob.

³ Lucruri slăvite s-au spus despre tine, cetatea lui Dumnezeu!

Oprire

⁴ Voi aminti de Raab și de Babilon celor care mă cunosc;

85,15 „îndelung-răbdător”: gr. μακρόθυμος traduce ebr. 'erekh 'appayim, „încet la mânie”.

85,16 Cf. Is. 42,1 = Mt. 12,18. ♦ 16c: cf. Lc. 1,38.

85,17 „semn spre bine”: cf. Mt. 16,4 („Nu li se va da alt semn decât acela al lui Iona profetul”) și 24,30. ♦ Ca și fiii lui Israel în Egipt, pe care îngerul nimicitor i-a cruțat văzând semnul pe ușă (Ex. 12,13).

86 Este una din cântările Sionului. Textul, destul de corupt, a dat naștere la o mulțime de interpretări. Proclamare a stăpânirii universale a Dumnezeului lui Israel; datorită locuirii Lui în Templu, Sionul este „mama” tuturor popoarelor. Această viziune universalistă conferă psalmului un caracter mesianic și eshatologic. Părinții subliniază simbolismul Ierusalimului ceresc.

86,1 Cf. Ef. 2,20 („zidiți pe temelia apostolilor”); Evr. 11,10 („cetatea cu temelii solide”).

86,2 „porțile”: cf. Apoc. 21,12.

86,3 Cf. Evr. 12,22 („Voi v-ați apropiat de muntele Sionului și de cetatea Dumnezeului celui viu”); Cf. Apoc. 3,12.

86,4 „Raab” (ebr. *Rahabh*) este monstrul marin care simbolizează haosul primordial (cf. Ps. 89,11 TM și în Iov 9,13), dar e folosit și cu referire la trecerea Mării Roșii (e.g. Is. 51,9) și ajunge să desemneze Egiptul (Is. 30,7). Părinții însă îl interpretează ca

și iată Străinii, Tyrul și poporul etiopienilor,
aceștia s-au născut acolo.

⁵ „Maică Sion” va spune omul

și om s-a născut acolo,

și însuși Cel Preaînalt i-a pus temelie.

⁶ Domnul o va povesti în cartea popoarelor

și a căpeteniilor acestora, care s-au născut în ea.

Oprire

⁷ Plină de bucurie e locuirea tuturor în tine.

87

¹ Cântare de psalm, a fiilor lui Core; pentru sfârșit, pe *maeleth*, ca răspuns; pentru înțelegere, a lui Aiman israelitul.

² Doamne, Dumnezeu mântuirii mele,

---

referindu-se la Raab din Ierihon (Iis. Nav. 2), în care Origen vede o prefigurare a Bisericii adunate dintre neamuri (Origen/Ieronim, *ad loc*). ♦ „celor care mă cunosc”: în TM se poate înțelege și „printre cei care mă cunosc”, și aceasta este opțiunea majorității traducătorilor. ♦ „Străinii”: TM are „Filistia”. ♦ „aceștia s-au născut acolo”: fiecare s-a născut în țara sa de origine (dar patria spirituală a fiecăruia este Sionul – cf. vv. 5 și 7). ♦ După Eusebiu, enumerarea tuturor acestor nume e un fel de a exprima chemarea universală: Tyrul, Etiopia etc. fac parte din Cetatea lui Dumnezeu.

86,5 În TM: „Despre [cetatea] Sionului se va spune: fiecare om (*litt.* om și om) s-a născut în ea și însuși Cel Preaînalt a întărit-o.” ♦ Theodoret interpretează: „Orice om va numi Sionul «Mamă»... «Ierusalimul de sus este liber și el este mama noastră» (Gal. 4,26).” ♦ „i-a pus temelie”: cf. Evr. 11,16.

86,6 „cartea popoarelor”: *litt.* „scrierea popoarelor”: cf. Lc. 10,20 („Numele voastre sunt scrise în ceruri”). ♦ În TM: „Domnul numără înscriind popoarele: acesta s-a născut acolo.” ♦ „căpeteniilor”: traducătorul LXX a citit, probabil, *sārīm*, „căpetenii”, în loc de „*sārīm*”, participiu activ plural de la verbul „a cânta” din versetul următor.

86,7 *Litt.* „Ca a tuturor ce se bucură e locuirea în tine” sau „Ca a unora ce se bucură e locuirea tuturor în tine”. ♦ În TM: „Ei vor cânta dănuind: «Toate izvoarele mele sunt în tine!».”

87 Lamentație și implorare de ajutor a unui nefericit care își vede moartea cu ochii. Părinții au văzut în el expresia sentimentului de părăsire al lui Iisus pe Cruce.

87,1 În TM: „Cântare de psalm a fiilor lui *Qorah* pentru mai-marele cântăreților, pe *mahalath* (vezi nota la 52,1) *L'annoth maš'kîl* (vezi nota la 31,1) al lui *Heymān* ezrahitul.” ♦ *L'annoth* nu apare decât în acest titlu; a fost interpretat ca „pentru a răspunde” (ca în versiuni) sau „pentru întristare”. ♦ *Aiman/Heymān* este numele unui cântăreț dintre fiii lui Core (1Par. 6,18).

ziua am strigat și noaptea înaintea Ta;
³ să ajungă înaintea Ta rugăciunea mea,
 pleacă urechea Ta către cererea mea, Doamne!
⁴ Căci s-a umplut de rele sufletul meu
 și viața mea de lăcașul morților s-a apropiat;
⁵ socotit am fost printre cei ce se coboară în groapă,
 am ajuns ca un om fără ajutor, printre morți – liber,
⁶ asemenea unor căzuți ce dorm aruncați în mormânt
 de care nu-Ți mai aduci aminte
 și au fost lepădați din mâna Ta.
⁷ M-au așezat în adâncul gropii,
 în întuneric și în umbra morții.
⁸ Asupra mea s-a îngreunat mânia Ta
 și toate valurile Tale le-ai adus peste mine.

Oprire

⁹ Ai îndepărtat pe cunoscuții mei de la mine,
 m-ai făcut urâciune pentru ei,
 am fost predat și n-am [putut] scăpa.
¹⁰ Ochii mei au slăbit de sărăcie;
 strigat-am către Tine, Doamne, ziua întreagă,
 întins-am spre Tine mâinile mele:
¹¹ Oare pentru cei morți vei face minuni?
 Sau vindecătorii îi vor ridica și-Ți vor aduce laudă?

87,3 „cererea”: TM are „strigarea”.

87,5 „printre morți – liber”: numai Hristos e liber, pentru că nici un păcat nu-L făcea supus morții (Atanasie). „Liber printre morți și eliberator al morților.” (Chiril al Ierusalimului, *Cat.* 14,1) Aceeași aplicare la moartea eliberatoare a lui Hristos – la Origen, Eusebiu, Grigore al Nyssei, Augustin etc.

87,6 „căzuți”: *lit.* „răniți”. La posibilitățile medicinei din Antichitate, rănirea echivala adesea cu moartea. ♦ „nu-Ți mai aduci aminte și au fost lepădați...”: *cf.* nota la 6,6. Chiar dacă șeolul înseamnă, până către sfârșitul VT, mai degrabă o supraviețuire diminuată și nesemnificativă, de obicei se spune că Dumnezeu este stăpân și peste șeol. Expresiile hiperbolice de aici sugerează intensitatea sentimentului de părăsire.

87,7 „M-au așezat”: TM are „M-ai așezat”. ♦ „adâncul gropii”: *lit.* „groapa de jos”. ♦ „umbra morții”: TM are „în adâncuri”.

87,8-9 Eusebiu leagă pasajul de Is. 53 („a fost lovit pentru păcatele noastre...”).

87,9 *Cf.* Mt. 26,56. ♦ „predat”: TM are „închis”.

87,11 „Sau vindecătorii îi vor ridica”: TM are „Oare umbrele se vor scula”.

- ¹² Oare va povesti cineva în mormânt mila Ta
și adevărul Tău în [locul de] pierzare?
- ¹³ Oare se vor cunoaște în întuneric minunile Tale
și dreptatea Ta, în pământ uitat?
- ¹⁴ Iar eu către Tine, Doamne, am strigat
și în zori rugăciunea mea Te va întâmpina.
- ¹⁵ Pentru ce, Doamne, alungi sufletul meu,
Îți întorci fața de la mine?
- ¹⁶ Sărman sunt eu și trudit din tinerețea mea,
înălțat am fost, dar și umilit și descumpănit.
- ¹⁷ Peste mine au trecut mâniile Tale
și înfricoșările Tale m-au tulburat,
- ¹⁸ m-au înconjurat ca apa ziua întreagă,
m-au împresurat laolaltă.
- ¹⁹ Ai îndepărtat de la mine prieten și vecin
și pe cunoscuții mei, de nenorocire[a mea].

88

¹ Pentru înțelegere, al lui Aithan israelitul.

² Îndurările Tale, Doamne, în veci le voi cânta,
din neam în neam voi vesti adevărul Tău cu gura mea.

87,14 „am strigat”: cf. Mt. 27,46.

87,15b Cf. Ps. 21,2.

87,16 „Sărman”: cf. 2Cor. 8,9 („bogat fiind, [Hristos] S-a făcut sărac, ca să ne îmbogățească”). ♦ 16b în TM: „am purtat spaimile Tale și m-am tulburat.”

87,17 „tulburat”: TM are „nimicit”.

87,19 Cf. Lc. 23,49 („și stăteau toți cunoscuții Lui deoparte...”). ♦ 19b în TM: „n-am însoțitor decât bezna.”

88 Psalmul e o amintire a făgăduințelor făcute lui David și care par năruite într-un moment greu al istoriei poporului israelit. Preamărirea lucrării minunate a lui Dumnezeu în creație și în istorie e totuși dătătoare de nădejde pentru viitor. Nu se poate determina exact la care rege se face aluzie, dar creștinii au văzut în el o profecție despre Regele-Mesia.

88,1 în TM: „*Maš kâl* al lui *Heymân ezrahitul*” (vezi nota la 87,1).

88,2 „adevărul”: LXX, ca și Vulg., echivalează întotdeauna astfel ebr. *'emūnâh*, „fidelitate, statornicie, adevăr (în sens de coerență cu sine)”; la fel la vv. 3; 6; 9; 34; 50 *infra*; tot cu „adevăr” echivalează și sinonimul ebraic al acestuia, *'emeth* (v. 15) – ambele din rădăcina *'MN*.

³ Căci ai zis: „În veac se va zidi îndurarea”,
în ceruri se va așeza adevărul Tău.

⁴ „Am încheiat legământ cu aleșii Mei,
jurat-am lui David, robul Meu:

⁵ Până în veac voi așeza seminția ta
și voi întemeia din neam în neam tronul tău.”

Oprire

⁶ Vor mărturisi cerurile minunile Tale, Doamne,
adevărul Tău, în adunarea sfinților.

⁷ Cine-I este deopotrivă, printre nori, Domnului,
sau cine se va asemăna Domnului între fiii lui Dumnezeu?

⁸ Dumnezeu este preamărit în adunarea sfinților,
mare și de temut peste toți cei din jurul Lui.

⁹ Doamne, Dumnezeul puterilor, cine este asemenea Ție?
Puternic ești, Doamne, și adevărul Tău Te înconjoară.

¹⁰ Tu stăpânești peste tăria mării,
frământarea valurilor ei Tu o potolești.

¹¹ Tu ai smerit ca pe un rănit pe cel trufaș
și cu brațul puterii Tale ai risipit pe vrăjmașii Tăi.

¹² Ale Tale sunt cerurile și al Tău este pământul,
lumea și plinătatea ei Tu le-ai întemeiat.

¹³ Miazănoaptea și apusul Tu le-ai zidit,
Taborul și Ermonul în Numele Tău vor tresălta [de bucurie].

¹⁴ Al Tău e brațul cu stăpânire;
să se întărească mâna Ta, să se înalțe dreapta Ta.

88,4-5 Cf. 2Rg. 7 *passim*. Cf. și Lc. 1,32; Fp. 2,30; Apoc. 3,2.

88,6 „minunile”: TM are „minunea”.

88,7 „fiii lui Dumnezeu”: TM are *litt.* „fiii de zei”, folosit cu sensul de „îngeri, ființe cerești”.

88,8 „preamărit”: TM are „înfricoșător”.

88,10 Cf. Mt. 8,27 („vânturile și marea ascultă de El”).

88,11 „smerit”: TM are „zdrobit”. ♦ „cel trufaș”: cf. Lc. 10,18 („L-am văzut pe Satana căzând din cer ca un fulger”). TM are *Rāhabh* – cf. nota la 86,4.

88,13 „apusul”: *litt.* „mările” – semitism. Termenul traduce de obicei ebr. *yam*, „mare”, dar și punctul cardinal „vest”. Aici se presupune o lectură greșită, fiindcă TM are *yāmîn* „[mâna] dreaptă”, dar și „sud”, pentru că cine stă cu fața spre răsărit are în dreapta sudul. ♦ „Taborul și Ermonul” sunt munți din nordul Palestinei, cei mai înalți din Semiluna Fertilă; canaanenii îi considerau munți sacri.

- ¹⁵ Dreptatea și judecata sunt întărirea tronului Tău,
mila și adevărul vor merge înaintea feței Tale.
- ¹⁶ Fericit poporul care cunoaște strigarea [de laudă],
Doamne, în lumina feței Tale vor umbla
- ¹⁷ și în Numele Tău se vor veseli ziua întreagă
și în dreptatea Ta vor fi înălțați.
- ¹⁸ Căci fala puterii lor Tu ești
și în bunăvoința Ta se va înălța tăria noastră.
- ¹⁹ Căci de la Domnul este apărarea
și de la Sfântul lui Israel e regele nostru.
- ²⁰ Odinioară ai grăit în vedenie credincioșilor Tăi
și ai spus: „Pus-am ajutor peste un puternic,
l-am înălțat pe un ales din poporul Meu;
- ²¹ l-am aflat pe David, robul Meu,
cu untdelemnul Meu cel sfânt l-am uns.
- ²² Căci mâna Mea îl va apăra
și brațul Meu îl va întări;
- ²³ nu va izbândi împotriva lui dușmanul
și fiul fărădelegii nu-i va mai face rău.
- ²⁴ Îi voi zdrobi dușmanii dinaintea lui
și pe cei care-l urăsc îi voi abate.
- ²⁵ Adevărul Meu și îndurarea Mea [vor fi] cu el
și în Numele Meu se va înălța tăria Lui;
- ²⁶ voi pune peste mare mâna lui
și peste râuri, dreapta lui.
- ²⁷ El Mă va chema «Tatăl meu ești Tu,

88,15 „Dreptatea și judecata” erau, în Mesopotamia, socotite divinități care îl însoțesc pe zeul Samaș, zeul dreptății; aici, demitizate, sunt atribute ale lui Dumnezeu, cu imaginea plastică a sprijinirii tronului divin (cf. Lancellotti, nota *ad loc.*).

88,16 „lumina feței Tale”: pentru Atanasie, este Fiul; pentru Theodoret este venirea Domnului și iluminarea omului prin botez.

88,18 „tăria”: *litt.* „cornul”. La fel și la v. 25.

88,19 „apărarea”: TM are „scutul”.

88,20 „Odinioară”: *litt.* „Atunci”.

88,21 sq. Cf. 2Rg. 7. În David, Părinții văd prefigurarea lui Hristos.

88,23 „nu-i va mai face rău”: TM are „nu-l va mai umili”. Cf. In. 14,30 („Vine stăpânitorul lumii acesteia, dar în Mine nu are nimic”).

88,27 „Tatăl meu ești Tu”: cf. Ps. 2,7. ♦ „apărătorul”: TM are „stânca”. Cf. Ps. 17,3.

Dumnezeul meu și apărătorul mântuirii mele»,

²⁸ iar Eu îl voi rândui întâiul Meu născut,
preaînalt peste regii pământului.

²⁹ Până în veac îi voi păstra mila Mea
și legământul Meu îi va fi credincios;

³⁰ și voi întemeia în veacul veacului seminția lui
și tronul lui, ca zilele cerului.

³¹ Dacă fiii lui vor părăsi Legea Mea
și nu vor umbla în hotărârile Mele,

³² dacă vor pângări îndreptările Mele
și poruncile Mele nu le vor păzi,

³³ voi cerceta cu varga fărădelegile lor
și cu biciul, păcatele lor,

³⁴ dar mila Mea n-o voi îndepărta de la el,
nici nu voi face nedreptate în adevărul Meu,

³⁵ nici nu voi pângări legământul Meu
și ce a ieșit de pe buzele Mele nu voi lua înapoi.

³⁶ O dată am jurat în [lăcașul] Meu sfânt și nu-l voi minți pe David,

³⁷ seminția lui va rămâne în veac

și tronul lui, ca soarele înaintea Mea

³⁸ și ca luna, statornicită în veac;

și martorul din cer e credincios.”

Oprire

³⁹ Dar Tu l-ai îndepărtat și l-ai nimicit,

l-ai lepădat pe unsul Tău;

⁴⁰ ai nimicit legământul robului Tău,

ai pângărit până la pământ [lăcașul] lui sfânt,

⁴¹ spart-ai toate împrejuririle lui,

ai făcut fortărețele lui spaimă;

⁴² l-au jefuit toți cei care trec pe cale,

a ajuns de ocară vecinilor lui.

88,28 Cf. Rom. 8,29; Col. 1,15-18; Evr. 1,6; Apoc. 1,5.

88,36 „în [lăcașul] Meu sfânt”: se poate înțelege și „pe sfințenia Mea”, cum este în TM.

88,38b Cf. Apoc. 3,14 („Martorul credincios”).

88,39 Cf. Ps. 21,1; Mt. 27,46 și *par.*; Gal. 3,13.

88,40 „[lăcașul] lui sfânt”: TM are „coroana”.

⁴³ Ai înălțat dreapta potrivnicilor lui,
i-ai înveselit pe toți dușmanii lui,
⁴⁴ ai abătut ajutorul de la sabia lui
și nu l-ai sprijinit în luptă.
⁴⁵ Ai pus capăt curăției lui,
tronul lui l-ai răsturnat la pământ;
⁴⁶ ai scurtat zilele vremii lui,
ai revărsat peste el rușine.

Oprire

⁴⁷ Până când, Doamne, Te vei îndepărta [?] Până la capăt?
Și va arde ca focul urgia Ta?
⁴⁸ Adu-Ți aminte ce este ființa mea:
nu cumva i-ai zidit în zadar pe toți fiii oamenilor?
⁴⁹ Ce om trăiește care să nu vadă moartea
și să-și izbăvească sufletul din mâna lăcașului morților?

Oprire

⁵⁰ Unde sunt îndurările Tale de odinioară, Doamne,
pe care le-ai jurat lui David întru adevărul Tău?
⁵¹ Adu-Ți aminte, Doamne, de ocara robilor Tăi
pe care am răbdat-o, în sânul meu, de la neamuri multe,
⁵² cu care m-au ocărât dușmanii Tăi, Doamne,
cu care au ocărât plata dată în schimb de unsul Tău.

⁵³ Binecuvântat fie Domnul până în veac!
[Așa] să fie, [așa] să fie!

88,45 Cf. Is. 53,12; Lc. 22,37; 2Cor. 5,21. ♦ „curăției”: cuvântul ebraic are și acest sens, dar și pe acela de „strălucire”.

88,46 „vremii”: TM are „tinereții/vigorii”.

88,48 „ființa”: gr. ὑπόστασις, „substanță”.

88,51 Cf. Evr. 11,26. ♦ 51b în TM: *litt.* „port în sânul meu multe popoare” – unii emendează *rabbim*, „multe”, în *ribhey*, „certuri”, și astfel versetul se leagă logic de pronumele relativ din versetul următor.

88,52 „plata dată în schimb”: gr. ἀντίλλαγμα, „ceea ce se dă sau se primește în schimb”, „schimbare”, „preț”, „răsplată”. TM are „urme de pași”. Unii înțeleg „schimbarea unsului Tău”. Pentru Origen (ed. Pitra), aici e vorba de Hristos dat ca preț de răscumpărare pentru lume.

88,53b În TM: „Amin! Amin!” Cu binecuvântarea din acest verset se încheie cartea a treia a Psalmilor.

89

¹ Rugăciunea lui Moise, omul lui Dumnezeu.

Doamne, scăpare ne-ai fost nouă din neam în neam;

² mai înainte de a se fi făcut munții

și de a fi plăsmuit pământul și lumea,

din veac până în veac Tu ești.

³ Nu-l întoarce pe om înapoi în înjosire;

Tu ai zis: „Întoarceți-vă, fii ai oamenilor!”

⁴ Căci o mie de ani în ochii Tăi

[sunt] ca ziua de ieri care a trecut

și ca o strajă în noapte.

⁵ Deșertăciunile lor ani vor fi.

Dimineața precum iarba să treacă,

---

89 Precaritatea existenței și a înfăptuirilor omului este luminată și răscumpărată doar de Dumnezeu.

89,2 „lumea”: *lit.* „lumea locuită”. ♦ TM are în plus, la sfârșitul versetului, „Dumnezeu”.

♦ După Eusebiu, prezentul „Tu ești” exprimă veșnicia. ♦ Cf. Ex. 3,14; Apoc. 1,4 („Cel care este, care era și care vine”).

89,3 În TM: „Tu îl întorci pe om în țărână, pentru că ai zis: «Întoarceți-vă, fii ai lui Adam!».” (cf. Gen. 3,19) ♦ Atanasie și majoritatea Părinților citesc: „Nu-l lăsa pe om pradă înjosirii.” (cf. Nesmy, *ad loc.*) Augustin: „Nu îngădui ca omul să-și abată privirea de la cele veșnice pentru a dori și a gusta ce este pământesc!”

89,4 Cf. 2Pt. 3,8. ♦ „ca ziua de ieri”: tot ce este circumscris în limitele timpului trebuie considerat ca fiind deja trecut (Augustin). Verset foarte important în literatura patristică pentru stabilirea „vârstei lumii”. Părinții, încă din secolul al II-lea, intersectează două tradiții complementare: prima, inaugurată de *Epistola lui Barnaba*, vorbește despre vârsta lumii pământești de șase mii de ani (după modelul săptămânii cosmice, din Geneza 1); a doua tradiție, inaugurată de Iustin, care se sprijină pe versetul nostru, se referă la așa-zisa „zi a Domnului” care durează o mie de ani și care ar corespunde mileniului de pace despre care vorbește Apocalipsa. Îmbinând tradițiile, obținem vârsta integrală a lumii, de șapte mii de ani. (Cf. A. Luneau, *L'histoire du salut chez les Pères de l'Église. La doctrine des âges du monde*, Paris, 1964 și C. Bădiliță, *Métamorphoses de l'Antichrist*, Paris, 2005, cap. despre Irineu.) ♦ „ca o strajă în noapte”: noaptea (socotită teoretic de douăsprezece ore) era împărțită în patru „străji” de câte trei ore, în care paznicii făceau de gardă cu rândul.

89,5a Origen, Eusebiu, Grigore al Nyssei (I, VII) citesc: „Deșertăciuni vor fi anii lor.”

89,5-6 În TM: „⁵ I-ai confundat în somn (traducere conjecturală, text dificil), dimineața [sunt] ca iarba ce încolțește; ⁶ dimineața înflorește și crește, iar seara se ofilește și se usucă.” ♦ cf. 1Pt. 1,24 („Tot trupul e ca iarba”); Iac. 1,11.

⁶ dimineata să înflorească și să treacă,
iar seara să cadă, să se ofilească și să se usuce.

⁷ Căci ne-am sfârșit de urgia Ta
și de mânia Ta ne-am cutremurat.

⁸ Pus-ai fărâdelegile noastre înaintea Ta;
veacul nostru, în lumina feței Tale.

⁹ Căci toate zilele noastre au apus
și întru mânia Ta ne-am sfârșit
anii noștri ca [o pânză de] păianjen s-au depănat.

¹⁰ Zilele anilor noștri – în sine, șaptezeci de ani,
iar de [vom fi] în puteri, optzeci de ani
și cea mai mare [parte] a lor e osteneală și necaz;
căci a venit smerenia peste noi și vom fi învățați.

¹¹ Cine cunoaște puterea urgiei Tale
și, în frica Ta, mânia Ta?

¹² Învăță-ne să socotim bine astfel dreapta Ta
și pe cei învățați la inimă întru înțelepciune.

¹³ Întoarce-Te, Doamne! Până când?

89,7 Cf. Ef. 2,3 („eram fiii mâniei”).

89,8 „veacul nostru”: TM are „cele ascunse ale noastre”.

89,9 „au apus”: *litt.* „s-au sfârșit”, ca și în 9b. ♦ „s-au depănat”: gr. μελετών, *litt.* „a se îngrijii”, „a se îngrijora”, „a medita”. Păianjenul e un animal foarte slab, care se trudește mult pentru a țese o pânză subțire, care se rupe ușor; așa și înfăptuirile noastre, deșarte și amăgitoare. De aceea, pentru ele se folosește aici acest verb, și nu „a lucra”, pentru a spune că anii noștri au trecut fără folos și fără rod bun (Cassiodor). ♦ În TM: „Căci toate zilele noastre au pierit întru urgia Ta, anii noștri au trecut ca un suspin.”

89,10 „cea mai mare [parte] a lor”: gr. τὸ πλεῖον αὐτῶν ar putea fi înțeles și „ce e mai mult decât ei”, dacă αὐτῶν este interpretat ca un complement al comparativului. TM are „mândria (RHB) lor”; LXX și Vulg. presupun ebr. RHB’ „întindere (în spațiu sau timp)”. ♦ „smerenia”: gr. πρῶτης, „blândețe, modestie, smerenie”. ♦ „învățați” = „educați, corijați”. ♦ În TM, 10 d este „căci repede trec și noi zburăm”.

89,11 Marea majoritate a traducătorilor leagă de acest verset verbul „a socoti” de la începutul v. 12: „...și, de frica Ta, să socotească mânia Ta”.

89,12 „Învăță-ne”: *litt.* „fă-ne cunoscut/dezvăluie-ne”. Pentru Augustin și alți Părinți, „dreapta” lui Dumnezeu este Hristos. ♦ „învățați”: am adoptat, în mod excepțional, împreună cu majoritatea traducătorilor, lecțiunea πεποδευμένων din *Vaticanus* și *Sinaiticus*, chiar dacă Rahlfs, după *Alexandrinus*, are πεπεδημένους de la πεδῶ, „a lega”, „a încătușa”, „a sili”. ♦ În TM: „Învăță-ne să socotim bine zilele noastre și ne vom aduce inima la înțelepciune.”

Și îmblânzește-Te față de robii Tăi!

¹⁴ Umplutu-ne-am dimineața de mila Ta

și ne-am veselit și ne-am bucurat

în toate zilele noastre.

¹⁵ Ne-am bucurat după măsura zilelor în care ne-ai smerit,

[după măsura] anilor în care am văzut rele.

¹⁶ Și privește la robii Tăi și la lucrările Tale

și călăuzește-i pe fiii lor,

¹⁷ și să fie strălucirea Domnului Dumnezeului nostru peste noi

și lucrările mâinilor noastre du-le la bun sfârșit pentru noi!

90

¹ Laudă de cântare a lui David.

Cel care locuiește în ajutorul Celui Preaînalt

sub acoperământul Dumnezeului cerului se va sălășlui.

² Va spune Domnului: „Apărătorul meu ești și scăparea mea,

Dumnezeul meu, mă voi încrede în El.”

³ Căci El mă va izbăvi din lațul vânătorilor

89,14 În TM: „Satură-ne dimineața cu mila Ta și ne vom veseli și ne vom bucura...”

89,15 „Ne-am bucurat”: TM are „Bucură-ne”. ♦ „după măsura zilelor...”: cf. Is. 61,7.

89,16 În TM: „Să se arate robilor Tăi lucrările Tale și măreția Ta peste fiii lor.”

89,17 „strălucirea”: TM are „bunavoința/bunătatea”; TM repetă 17b. Cf. Evr. 1,3 („El, care este strălucirea slavei Sale...”); Flp. 2,13 („Dumnezeu lucrează în noi și voirea și făptuirea”).

90 Siguranța omului care se adăpostește la Dumnezeu. Psalm foarte folosit pentru a exprima încrederea totală în Dumnezeu. Faptul că persoana verbului se schimbă foarte des creează unele obscurități și a dat naștere la interpretări variate. La întrebarea: cui se adresează psalmistul? – poate cel mai judicios răspuns este al lui Eusebiu: psalmul se poate aplica oricărui om, credincioșilor care alcătuiesc Trupul lui Hristos, dar mai ales lui Hristos însuși în firea Lui omenească.

90,1 Fără titlu în TM. ♦ „Dumnezeul cerului”: TM are *Şaddai*, nume divin misterios, pe care LXX îl traduce cel mai adesea cu παντοκράτωρ, „Atotstăpânitor”.

90,2 „Va spune”: TM are: „Voi spune”. ♦ „Apărătorul... scăparea”: TM are „Adăpostul... fortăreața”.

90,3 „mă va izbăvi”: TM are „Te va izbăvi”. ♦ „cuvântul tulburător”: TM are „ciuma nimicitoare”. Traducătorul LXX, ca și Ieronim (*Hebr.*), Symmachos și autorul versiunii siriace au interpretat DBR ca *dabhar*, „cuvânt”, în vreme ce TM l-a vocalizat *debher*, „ciumă”.

și de cuvântul tulburător.

⁴ Cu spatele Lui te va umbri
și sub aripile Lui vei nădăjdui;
cu scut te va înconjura adevărul Lui.

⁵ Nu te vei teme de spaima de noapte,
de săgeata care zboară ziua,

⁶ de ceea ce umblă în întuneric,
de nenorocire și de demonul de la amiază.

⁷ Vor cădea alături de tine o mie
și zece mii la dreapta ta,

dar de tine nu se va apropia;

⁸ vei privi, doar, cu ochii tăi
și vei vedea răsplata păcătoșilor.

⁹ Căci [tu ai spus:] „Tu, Doamne, ești nădejdea mea”:
pe cel Preaînalt ți L-ai ales adăpost.

¹⁰ Nu se vor apropia de tine rele
și biciul nu se va apropia de cortul tău,

¹¹ căci îngerilor Săi le va porunci pentru tine
să te păzească în toate căile tale.

¹² Pe mâini te vor ridica,
nu cumva să-ți izbești de piatră piciorul;

¹³ peste viperă și vasilisc vei pași
și vei călca peste leu și peste balaur.

90,4 „spatele... va umbri... vei nădăjdui”: TM are „penele... va acoperi... vei căuta adăpost”. ♦ „sub aripile”: cf. Deut. 32,11; Mt. 23,37 („așa cum își adună cloșca puii sub aripi”). Pentru Irineu (*Adv. Haer.* 3,11,8), „aripile” reprezintă darurile Duhului Sfânt. ♦ 4c în TM este „scut și platoșă fidelitatea Lui”.

90,6 „ceea ce”: TM are „ciumă”. ♦ „demonul de la amiază”: TM „care jefuiește în amieză”. ♦ În literatura monahală timpurie, „demonul de amiază” este unul din cele opt duhuri rele. Boala „demonului de amiază” este acedia, starea de letargie, de lehamite pe care călugărul o încearcă mai ales când soarele dogorește peste chilie. Despre demonul de amiază și acedie, cf. Evagrie Ponticul, *Tratatul practic. Gnosticul*, traducere și comentarii de Cristian Bădiliță, ed. a II-a, Iași, 2003.

90,11-12 Citate în Mt. 4,5-6; Lc. 4,10-11 (ispitirea din pustiu).

90,13 „vasilisc”: reptilă fabuloasă în stare săucidă numai cu privirea sau cu suflarea. ♦ „viperă și vasilisc... leu”: TM are „leu și viperă/cobră... pui de leu”. Cf. Lc. 10,19 („v-am dat putere să pașiți peste șerpi și peste scorpioni”).

¹⁴ „Pentru că a nădăjduit în Mine, îl voi izbăvi,
 îl voi ocroti, căci a cunoscut Numele Meu.

¹⁵ Mă va chema și-i voi da ascultare,
 sunt alături de el în necaz,
 îl voi izbăvi și-i voi da slavă.

¹⁶ Cu zile îndelungate îl voi copleși
 și-i voi arăta mântuirea mea.”

91

¹ Psalm de cântare pentru ziua sabatului.

² Bine este a aduce laudă Domnului
 și a cânta Numelui Tău, Preaînalte,

³ a vesti dimineața mila Ta
 și adevărul Tău de-a lungul nopții

⁴ pe harfa cu zece strune,
 cu cântare din alăută.

⁵ Căci m-ai veselit, Doamne, cu faptele Tale
 și de lucrările mâinilor Tale voi tresălta de bucurie.

⁶ Cât s-au preamărit lucrările Tale, Doamne,
 foarte s-au adâncit gândurile Tale!

⁷ Omul fără de minte nu va cunoaște
 și cel nepriceput nu va înțelege acestea.

⁸ Când vor răsări păcătoșii ca iarba

90,14 „a nădăjduit în Mine”: TM are „s-a alipit de Mine”. ♦ 14b: cf. Fp. 4,12.

90,15 „îi voi da slavă”: cf. In. 12,28.

90,16 Cf. Lc. 2,30 („ochii mei au văzut mântuirea Ta”).

91 Imn de laudă și aducere de mulțumire. Titlul indică faptul că a fost folosit în liturgia sabatului. Talmudul atestă că se cânta la libația de vin ce însoțea jertfirea primului miel de sabbat (Num. 28,9) – cf. Lancellotti, nota *ad loc.* Pentru Chiril al Alexandriei, „sabatul” este prefigurarea vieții în Hristos; pentru Atanasie – chipul odihnei viitoare.

91,3 „Dimineața” – când toate merg bine; „noaptea” – când toate merg rău (Augustin).

91,4a În TM: „Pe lira cu zece strune și pe harfă.”

91,6 Cf. Rom. 11,33 („O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu!...”); Apoc. 15,3. ♦ Augustin, făcând legătura cu v. 8, comentează: „Nici un ocean nu este atât de adânc ca acest mister: cei răi se veselesc și cei buni suferă.”

91,7 Cf. 1Cor. 2,14 („Omul firesc nu percepe cele ale Duhului lui Dumnezeu”).

91,8 „se vor pleca să privească”: TM are „vor înflori”.

și se vor pleca să privească toți făptuitorii fărădelegii,
[aceasta le va fi] spre pieire în veacul veacului.

⁹ Dar Tu preainalt ești în veac, Doamne;

¹⁰ căci, iată, dușmanii Tăi vor pieri

și se vor risipi toți făptuitorii fărădelegii

¹¹ și se va înălța ca a inorogului tăria mea

și bătrânețea mea, în untdelemn gras;

¹² și a privit [de sus] ochiul meu la dușmanii mei

și despre cei ce se ridică împotriva mea ca să-mi facă rău va auzi urechea mea.

¹³ Dreptul ca finicul va înflori,

precum cedrul din Liban se va înmulți.

¹⁴ Răsădiți în casa Domnului,

în curțile Dumnezeului nostru vor înflori;

¹⁵ încă vor spori la bătrânețe îmbelșugată

și vor fi plini de putere

¹⁶ spre a vesti că nepărtinitor este Domnul Dumnezeuul meu,

și nu este nedreptate în El.

91,10a În TM: „Căci, iată, dușmanii Tăi, *YHWH*, iată, dușmanii Tăi vor pieri.” La fel și în *Sinaiticus*. ♦ 10b: cf. Mt. 7,23 („Plecați de la Mine, voi care făptuiți fărădelege!”).

91,11 „inorog”: cf. nota la 28,6. TM are „zimbru”. ♦ „tăria”: *litt.* „cornul”. ♦ „untdelemn gras”: într-o țară cu agricultură precară, depinzând aproape numai de regimul ploilor, „untdelemnul”, „grăsimea” sunt întotdeauna metafore pentru bunăstare și belșug. ♦ Pentru Atanasie, „untdelemnul” e o aluzie și la preoția împărătească. ♦ 11b în TM: „Mă voi unge cu untdelemn proaspăt.” Traducătorul LXX a citit *BLH*, „bătrânețe”, în loc de *BLL*, „a se stropi”.

91,13 După Augustin, finicul este ales ca termen de comparație deoarece crește drept spre cer, iar frumusețea lui e înspre înalt.

91,15 „îmbelșugată”: *litt.* „grasă” – cf. v. 11 *supra*. Cf. In. 15,5 („Cine rămâne în Mine și Eu în el, acela aduce roadă multă”).

91,16 „Dumnezeul meu”: TM are „Stânca mea”.

¹ Pentru ziua dinaintea sabatului, când a ajuns să fie locuit pământul; laudă de cântare a lui David.

Domnul este Împărat, S-a îmbrăcat în măreție,
S-a îmbrăcat Domnul în putere și S-a încins:
căci a statornicit lumea, care nu se va clinti.

² Pregătit este tronul Tău, de atunci,
din veac Tu ești.

³ Înălțat-au râurile, Doamne, înălțat-au râurile glasurile lor:

⁴ peste glasul apelor multe, minunate sunt tălăzuirile mării,
minunat întru cele înalte este Domnul!

⁵ Mărturiile Tale sunt vrednice de crezare foarte;

Casei Tale se cuvine sfințenie, Doamne, întru zile îndelungate.

---

92 Dumnezeu își arată măreția prin creație, prin Lege („mărturiile”) și prin prezența Sa în Templu („Casei Tale...”). E unul din psalmii Împărăției (*cf.* Introducerea). Pentru Grigore al Nyssei (2, VIII), Eusebiu, Theodoret, Augustin etc., psalmul cântă misterul biruinței lui Hristos asupra morții.

92,1 Psalmul nu are titlu în TM. ♦ „ziua dinaintea sabatului”: e ziua creării omului, ca o încununare a întregii creații. Părinții au văzut și o aluzie la „noua creație”: omenirea cea nouă ieșită în Vinerea Mare din coasta străpunsă a Noului Adam. ♦ „în măreție”: gr. εὐπρέπεια are și nuanța de „frumusețe, armonie, farmec”. ♦ „lumea”: *litt.* „lumea locuită”. Părinții au văzut aici o aluzie la Biserica întemeiată pe stâncă pe care puterile iadului nu o vor birui (*cf.* Mt. 16,18). ♦ „S-a îmbrăcat... S-a încins”: imagini antropomorfe care exprimă faptul că domnia lui Dumnezeu este lucrare continuă. TM are: „YHWH este îmbrăcat și încins cu putere.”

92,2 Eusebiu interpretează: „Chiar când Te-ai golit pentru a lua chip de rob, tronul Tău era pregătit, pentru că numai Ție Ți-a spus Tatăl: «Șezi de-a dreapta Mea până când voi pune pe dușmanii Tăi scăunel sub picioarele Tale» (Ps. 109,1).”

92,3-4 Apele mari, valurile uriașe ale mării sugerează de obicei forțele sălbatice ale naturii: Dumnezeu este suveran și peste ele. ♦ În TM versetul 3 are în plus: „înălțat-au râurile vuietului lor”; iar la 4, TM are: „Peste glasul apelor multe, peste talazurile puternice ale mării, puternic întru...”. *Cf.* Apoc. 1,15 („glasul Lui, ca vuiet de ape multe”).

92,5 „Mărturiile” se referă la poruncile/legile dumnezeiești. După Theodoret și Atanasie, tot ce a fost vestit prin profeți s-a împlinit. ♦ 5b: Ieronim trimite la Ef. 5,27 („Biserica strălucitoare, fără pată...”).

93

¹ Psalm al lui David, pentru a patra [zi] a săptămânii.

Dumnezeul răzbunărilor, Domnul,
Dumnezeul răzbunărilor a grăit pe față.

² Înaltă-Te, Tu care judeci pământul,
dă-le plata cuvenită celor trufași!

³ Până când păcătoșii, Doamne,
până când păcătoșii se vor fâli,

⁴ vor da glas și vor grăi nedreptate,
vor grăi toți cei ce făptuiesc fărădelegea?

⁵ Ei au înjosit poporul Tău, Doamne,
și moștenirea Ta au stricat-o;

⁶ pe văduvă și pe străin i-au ucis
și pe orfani i-au dat la moarte

⁷ și au zis: „Nu va vedea Domnul,
nici nu va înțelege Dumnezeul lui Iacob.”

⁸ Înțelegeți, deci, voi cei smintiți din popor!
Voi nebunilor, chibzuiți odată!

⁹ Cel ce a sădit urechea oare nu aude,
sau Cel ce a plăsmuit ochiul nu va lua aminte?

¹⁰ Cel ce povățuiește neamurile oare nu va certa?

93 Psalmul este o meditație asupra dreptății lui Dumnezeu; încurajare pentru cei care se gândesc că Dumnezeu rabdă prea mult fărădelegea.

93,1 „săptămânii”: cf. nota la 23,1. ♦ Psalmul nu are titlu în TM. ♦ În TM, v. 1 este la imperativ, în armonie cu v. 2. ♦ „Dumnezeul răzbunărilor” este apărătorul celor asupriți, Cel care pedepsește silnicia. ♦ „a grăit pe față”: gr. *παρηγοία*, „vorbire fățișă, liberă, îndrăzneată”, este un termen mai rar în VT, folosit în general despre om, care ulterior va fi utilizat în NT pentru a desemna noua relație a omului cu Dumnezeu sub regimul harului. TM are aici „străfulgeră!”. ♦ Cf. Lc. 18,7; Evr. 10,30 („A Mea este răzbunarea...”); Apoc. 6,10. ♦ Ieronim comentează: dacă Dumnezeu e Dumnezeul răzbunărilor, nu te preocupa tu de răzbunare; dacă dușmanului tău îi e sete, dă-i să bea.

93,2 „dă-le plata cuvenită”: *litt.* „plătește-i cu plata”.

93,4 „vor grăi toți...”: TM are „se vor lăuda toți”.

93,6 Cf. Deut. 10,18.

93,7 Chiar într-o lume în care nu există ateism teoretic, ateismul practic se manifestă prin aceea că omul se comportă cu semenii ca și cum Dumnezeu nu ar exista.

93,10 „povățuiește”: gr. *παιδεύω*, „a educa, a crește”, ajunge să însemne, în greaca târzie, „a pedepsi”, păstrându-și conotația „pedagogică”.

Cel care-l învață pe om cunoașterea,

¹¹ Domnul, cunoaște cugetările oamenilor că sunt zadarnice.

¹² Fericit omul pe care-l mustri Tu, Doamne,

și din Legea Ta îi dai învățătură,

¹³ ca să-l alini în zilele rele,

până când i se va săpa păcătosului groapă.

¹⁴ Căci Domnul nu va lepăda poporul Său

și moștenirea Sa n-o va da la o parte

¹⁵ până când dreptatea nu se va întoarce spre judecată

și, în urma ei, toți cei dreپți cu inima.

Oprire

¹⁶ Cine se va ridica pentru mine împotriva celor vicleni,

sau cine-mi va sta alături împotriva făptuitorilor fărădelegii?

¹⁷ Dacă Domnul nu-mi venea în ajutor,

degrabă s-ar fi așezat în lăcașul morților sufletul meu.

¹⁸ Dacă spuneam: „Mi se clatină piciorul!”

mila Ta, Doamne, îmi venea în ajutor;

¹⁹ Doamne, după mulțimea durerilor mele în inima mea,

mângâierile Tale au iubit sufletul meu.

²⁰ Oare va sta alături de Tine tronul fărădelegii,

care plăsmuiește chin asupra poruncii?

²¹ Vor vâna sufletul celui drept

93,11 Citat în 1 Cor. 3,20.

93,13 „să-l alini”: s-ar putea înțelege și „să-l faci blând”. În acest sens merge comentariul lui Augustin.

93,14 Cf. Rom. 11,1-2.

93,15a În TM: „Căci dreptatea se va întoarce spre judecată.” ♦ Dreptatea lui Dumnezeu este Hristos, care va veni să judece lumea (Origen, Chiril al Alexandriei, Atanasie, Theodoret).

93,16 „se va ridica pentru mine”: expresie juridică, cu sensul „îmi va lua apărarea la judecată”.

93,17 „în lăcașul morților”: TM are „întru tăcere” (cf. Ps. 87,11-13).

93,19 „au iubit”: TM are „încântau”.

93,20 „plăsmuiește chin asupra poruncii”: text dificil, și în gr. și în TM, care a fost înțeles ca referindu-se fie la scaunele de judecată care dau condamnări împotriva Legii lui Dumnezeu, fie la cei care fac ca porunca Domnului să pară chinuitoare (ca „șarpele” din Gen. 3). ♦ După Origen (ed. Pitra), cel care face porunca să pară chinuitoare este diavolul. Aceeași idee și la Atanasie.

și sângele nevinovat îl vor osândi.

²² Dar Domnul mi-a fost spre adăpost
și Dumnezeuul meu, spre ajutor nădejzii mele.

²³ Și le va plăti fărădelegea lor
și după răutatea lor
îi va da pieirii Domnul Dumnezeuul nostru.

94

¹ Laudă de cântare a lui David.

Veniți să tresăltăm întru Domnul,
să strigăm de bucurie pentru Dumnezeu, mântuitorul nostru!

² Să ieșim înaintea feței Lui cu aducere de laudă
și în psalmi să-I strigăm de bucurie!

³ Căci Dumnezeu mare este Domnul
și Împărat mare peste toți zeii;

⁴ în mâna Lui sunt marginile pământului
și înălțimile munților sunt ale Sale;

⁵ a Lui este marea, și El a făcut-o,
și uscatul, mâinile Lui l-au plăsmuit.

⁶ Veniți să ne închinăm și să ne plecăm în fața Lui
și să plângem înaintea Domnului, care ne-a făcut,

⁷ căci El este Dumnezeuul nostru,

93,22 „adăpost... ajutor nădejzii”: TM are „fortăreață... stâncă de adăpostire”.

93,23 TM repetă „îi va da pieirii”. ♦ Origen și Grigore al Nyssei (44) interpretează „îi va face drepti”.

94 Unul dintre cei mai cunoscuți psalmi, utilizat liturgic în ritul latin și, fragmente din el, în ritul bizantin, la începutul oficiului fiecărei zile. Epistola către evrei comentează pe larg îndemnul la convertire care începe la v. 7: „Astăzi...” (3,7-4,11): fiecare zi este „astăzi” în care omul e chemat să-L laude pe Dumnezeu și să-I dea ascultare.

94,1 Psalmul nu are titlu în TM. ♦ „să strigăm de bucurie”: e vorba de aclamația liturgică, la anumite sărbători (vezi nota la 65,1). ♦ „Dumnezeu, mântuitorul nostru”: TM are „stâncă mântuirii noastre”.

94,4 La începutul versetului, *Vaticanus* are în plus „căci Domnul nu va lepăda poporul Său”, luat de la 93,14.

94,6 „să ne plecăm”: *lit.* „să cădem [cu fața la pământ]”. ♦ „să plângem”: TM are „să ingenuchem”.

94,7 *Cf.* Iez. 34,1 *sq.*; Ps. 22. Versetul amintește și de formula Legământului (Ex. 6,7; Deut. 26,18; Os. 2,25; Ier. 24,7; Iez. 36,28 etc.). ♦ 7b: *cf.* In. 10,9.

iar noi, poporul pășunii Lui
 și turma mâinii Lui.
 „Astăzi, dacă veți auzi glasul Lui,
⁸ nu vă împietriți inima ca la răzvrătire,
 ca în ziua încercării din pustiu,
⁹ unde [M-]jau ispitit părinții voștri,
 M-au pus la încercare și au văzut lucrările Mele.
¹⁰ Patruzeci de ani Mi-a fost silă de generația aceasta
 și am zis: ei mereu rătăcesc cu inima
 și n-au cunoscut căile Mele,
¹¹ așa că am jurat întru mânie:
 Nu vor intra în odihna Mea!”

95

¹ Când s-a zidit Casa, după robie; cântare a lui David.
 Cântați Domnului cântare nouă,
 cântați Domnului tot pământul;
² cântați Domnului, binecuvântați Numele Lui,

94,7d-11 Fragment citat și comentat în Evr. 3-4.

94,8 „răzvrătire... încercării”: LXX traduce întotdeauna toponimele ebraice *M'ribāh* (cf. Num. 20,13; Deut. 33,8, Ps. 80,8) și *Massāh* (cf. Ex. 17,7; Deut. 6,16; 9,22) – aluzie la evenimente din timpul peregrinării de patruzeci de ani (v. 10) a israeliților prin pustiu, când aceștia s-au îndoit de puterea Domnului de a le da apă și hrană.

94,11 „Odihna” este Pământul făgăduinței (Ex. 33,14-15; Deut. 12,9). Ulterior a căpătat rezonanță eshatologică. Pentru Origen, în sens istoric e Țara sfântă, iar în sens spiritual este cunoașterea lui Dumnezeu. Atanasie vorbește de trei odihne: sabatul trupesc, Pământul făgăduinței și odihna cerească.

95 Face parte din „psalmii Împărăției”. Apare într-o formă aproape identică și în 1Par. 16,23-33, făcând parte din cântarea de bucurie la aducerea chivotului. Se remarcă universalismul, care face ecou celui din partea a doua și a treia a Cărții lui Isaia (e.g. Is. 66,18-19).

95,1 Augustin încearcă să facă o legătură între titlu și restul psalmului: este vorba de zidirea spirituală, care se ridică pentru că tot pământul e chemat să-I cânte lui Dumnezeu o cântare nouă. Acolo este unitatea Duhului, acolo este o singură piatră făcută din multe; constructorii trebuie să vestească slava Domnului: dacă și-o vestesc doar pe a lor proprie, atunci sunt doar „perete spoit” (cf. Iez. 13,10; Fp. 23,3). Pentru Theodoret, psalmul cântă cele două venituri ale Domnului, precum și Judecata ce va veni și mântuirea păgânilor. ♦ Psalmul nu are titlu în TM. ♦ Cf. Apoc. 5,9; 14,3.

binevestiți zi după zi mântuirea Lui;
³ vestiți printre neamuri slava Lui,
 la toate popoarele, faptele Lui minunate!
⁴ Căci mare e Domnul și preavrednic de laudă,
 mai de temut decât toți zeii;
⁵ căci toți zeii neamurilor sunt demoni,
 dar Domnul a făcut cerurile.
⁶ Mărturie și frumusețe înaintea Lui,
 sfințenie și măreție în [lăcașul] Lui sfânt.
⁷ Aduceți Domnului, seminții ale neamurilor,
 aduceți Domnului slavă și cinste;
⁸ aduceți Domnului slava [cruvenită] Numelui Său!
 Luați jertfe și intrați în curțile Lui;
⁹ închinați-vă Domnului în curtea Lui sfântă,
 să se cutremure în fața Lui tot pământul!
¹⁰ Spuneți printre neamuri: „Domnul este Împărat,
 căci a îndreptat lumea, care nu se va clinti,
 va judeca popoarele cu nepărtinire.”

95,3 Cf. Mt. 28,19.

95,4 „zeii”: cf. nota la 85,8.

95,5 „demoni”: TM are *'elîim*, „deșertăciuni” – fonetismul cuvântului evocă pluralul *'elîm*, „zei”.

95,6 „Mărturie”: gr. ἐξομολόγησις desemnează de obicei aducerea de laudă și mulțumire lui Dumnezeu prin amintirea faptelor Lui minunate, care Îi aduc mărturie – cf. nota la 6,6. TM are *hōdh*, „splendoare, maiestate”. ♦ Despre personificarea atributelor divine, vezi și nota la 84,11.

95,7 „seminții”: *litt.* „familii, clanuri, case părintești”. ♦ Cf. Rom. 15,16 („ca să fie bineprimită jertfa neamurilor”). ♦ Theodoret spune că, de vreme ce se adresează păgânilor, jertfa cerută e una spirituală (cf. Mal. 1,10 sq.).

95,9 „în curtea Lui sfântă”: TM are „în podoaba sfințeniei”. ♦ „să se cutremure”: același verb σάλευσται ca la v. 10, unde l-am tradus cu „a se clinti”, și la v. 11, tradus cu „a fremăta”, în funcție de context. TM are „să se înfioare”.

95,10 „este Împărat”: gr. ἐβασίλευσεν, *litt.* „s-a înstăpănit”, „a domni”. O familie de manuscrise ale LXX folosite de unii Părinți greci adaugă aici ὑπο ξυλοῦ, „de pe lemn”, ceea ce a fost interpretat ca o profeție despre lemnul crucii (Justin, *Dial.* 73 etc.). Origen respinge adaosul, care nu va mai apărea în psaltirile care urmează Hexapla, dar acesta intrase de mai multă vreme în liturgie, în *Vetus Latina* și în versiunile copte (cf. B. Capelle, „Regnavit a ligno – Ps. 95,10”, *Travaux liturgiques*, III, 1967, p. 211 sq. – apud M. Harl, [1994], p. 310).

¹¹ Să se veselească cerurile și să tresalte pământul,
să freamete marea și plinătatea ei;

¹² să se bucure câmpiile și toate cele ce sunt pe ele!

Atunci vor dăntui toți copacii pădurii

¹³ în fața Domnului, fiindcă vine,

fiindcă vine să judece pământul:

va judeca lumea întru dreptate și popoarele, întru adevărul Său.

96

¹ Al lui David, când a fost așezat pământul lui.

Domnul este Împărat: să tresalte pământul,

să se veselească insulele multe!

² Nori și negură Îl înconjoară,

dreptatea și judecata sunt temelie tronului Său.

³ Foc înaintea Lui va merge

și va arde de jur-împrejur pe vrăjmașii Lui;

⁴ fulgerele Lui s-au arătat în lume,

a văzut și s-a cutremurat pământul.

⁵ Munții s-au topit precum ceara de la fața Domnului,

de la fața Stăpânului întregului pământ.

95,11-12 Implicarea întregii creații în preamărirea lui Dumnezeu este o temă frecventă în psalmi și la profeți (e.g. Ps. 148; Os. 2,23-24; Is. 44,23; 49,13; 55,12; Cântarea celor trei tineri din Dan. 3,52 și urm. etc.). ♦ 11a e citat în Apoc. 12,12.

95,12 „vor dăntui”: *litt.* „vor sălta [de bucurie]”; TM are „vor striga de bucurie”.

96 „Psalm al Împărăției”, care descrie în imagini pline de măreție manifestarea puterii lui Dumnezeu. Mântuirea arătată ca o „venire” a lui Dumnezeu trimite cu gândul la partea a doua din Cartea lui Isaia. Unii Părinți (Eusebiu, Efrem, Theodoret) văd aici și o descriere a Judecății de Apoi.

96,1 Augustin comentează titlul referindu-l la Hristos, prefigurată de David. În sens larg, „pământul lui” (se poate traduce și „țara lui”) ar însemna tot pământul și evanghelizarea neamurilor. ♦ Psalmul nu are titlu în TM. ♦ „insulele”: vezi nota la 71,10.

96,2 „Nori și negură...”: *cf.* Mt. 17,5 (Schimbarea la față); 24,30 și par. (a doua venire); Apoc. 1,7. După Theodoret, „norul arată că natura divină nu poate fi văzută; [...] norul și negura amintesc că Hristos este același Domn de pe Sinai”. ♦ „judecata”: *litt.* „hotărârea”.

96,4 „s-au arătat în lume”: TM are „au luminat lumea”. *Cf.* Apoc. 4,5 („din tron ieșeau fulgere”).

- ⁶ Au vestit cerurile dreptatea Lui
și au văzut toate popoarele slava Lui.
- ⁷ Să se rușineze toți cei care se închină [chipurilor] cioplite,
cei care se fălesc cu idolii lor:
închinați-vă Lui, toți îngerii Lui!
- ⁸ Auzit-a și s-a veselit Sionul
și au tresăltat fiicele Iudeii
pentru hotărârile Tale, Doamne,
- ⁹ căci Tu ești Domnul cel preainalt peste tot pământul,
preainălțat mai presus decât toți zeii.
- ¹⁰ Cei care iubiți pe Domnul, să urâți răul:
Domnul păzește sufletele credincioșilor Săi,
din mâinile păcătoșilor îi va izbăvi.
- ¹¹ Lumină a răsărit pentru cel drept
și pentru cei cu inimă cinstită, veselie.
- ¹² Veseliți-vă, dreptilor, în Domnul,
și lăudați pomenirea sfințeniei Lui!

97

¹ Psalm al lui David.

Cântați Domnului cântare nouă,
Căci lucruri minunate a făcut Domnul:
mântuire a adus pentru El dreapta Lui
și brațul Lui cel sfânt.

96,7 „îngerii Lui”: TM are „zeii”, ca la v. 9. ♦ 7c: citat în Evr. 1,6.

96,8 Pentru Theodoret, „fiicele Iudeii” sunt Bisericile răspândite pe tot pământul.

96,10 „păcătoșilor”: TM are „celor răi”.

96,11a Cf. In. 1,9; Lc. 1,79.

97 „Psalm al Împărăției”. Dumnezeu este lăudat pentru faptele Sale minunate, care strălucesc până la „marginile pământului”. De aceea toți oamenii și întreaga creație sunt chemați să se bucure, fiindcă stăpânirea Domnului instaurează în sfârșit dreptatea. Unii Părinți (Eusebiu, Theodoret etc.) văd aici o profeție despre cele două venituri ale lui Hristos.

97,1 Titlul în TM: „Psalm.” ♦ Începe ca și Ps. 95. ♦ „lucruri minunate”: cf. Lc. 5,26. ♦ „brațul Lui cel sfânt”: pentru Augustin, brațul Domnului este Hristos și minunea Lui este că a mântuit lumea întreagă.

- ² Cunoscută a făcut Domnul mântuirea Lui,
 înaintea neamurilor Și-a dezvăluit dreptatea.
- ³ Și-a amintit de mila Lui pentru Iacob
 și de adevărul Lui pentru casa lui Israel:
 au văzut toate marginile pământului mântuirea Dumnezeului nostru.
- ⁴ Strigați de bucurie lui Dumnezeu, tot pământul,
 cântați și tresăltați și înălțați psalmi:
- ⁵ cântați Domnului cu alăuta,
 cu alăuta și cu glas de psalm;
- ⁶ cu trâmbițe și cu glas de corn
 strigați de bucurie înaintea Împăratului [și] Domnului!
- ⁷ Să freamete marea și plinătatea ei,
 lumea și cei ce locuiesc în ea;
- ⁸ râurile vor bate din palme laolaltă,
 munții vor tresălta de bucurie,
- ⁹ fiindcă [Domnul] vine să judece pământul:
 va judeca lumea întru dreptate
 și popoarele, cu nepărtinire.

97,2 Cf. Fp. 28,28.

97,3 Cf. Lc. 1,54. ♦ „Și-a amintit”: referitor la Dumnezeu, „amintirea” este un antropomorfism care indică începerea unei acțiuni salvatoare. ♦ „adevărul”: TM are „fidelitatea” (vezi nota la 88,2). ♦ Cf. Fp. 1,8 („Îmi veți fi martori... până la marginile pământului”). Origen (ed. Pitra) comentează în sens spiritual: pentru a-L vedea pe Mântuitorul, trebuie să stăm la marginile pământului, adică să trăim nu după trup, ci după spirit.

97,5 „cântați”: același verb ca la sfârșitul v. 4, ψάλλω, *litt.* „a cânta [psalmi] cu acompaniament de instrument cu coarde”.

97,6 „cu trâmbițe și cu glas de corn”: *litt.* „cu trâmbițe de metal ciocănit și cu glas de trâmbiță de corn”. ♦ După Origen (ed. Pitra), trâmbițele de metal din care evreii sunau când erau biruitori în luptă sunt aici simbolul victoriei. După Atanasie, sunetul de corn vestea începutul unei domnii.

97,7 Cf. Ps. 95,11. ♦ „marea... lumea...” = întreaga creație.

97,8b În TM: „laolaltă [cu râurile] munții vor tresălta/să tresalte...”

98

¹ Psalm al lui David.

Domnul este Împărat, să se mânie popoarele!

Cel care șade peste heruvimi: să se cutremure pământul!

² Mare este Domnul în Sion

și preînălțat peste toate popoarele.

³ Să aducă laude Numelui Său celui mare,
căci înfricoșător și sfânt este.

⁴ Cinstea regelui iubește judecata;

Tu ai rânduit cele drepte,
judecată și dreptate în Iacob Tu ai făcut.

⁵ Înălțați pe Domnul Dumnezeuul nostru
și închinați-vă la scăunelul de sub picioarele Sale,
că sfânt este!

⁶ Moise și Aaron – printre preoții Lui,
și Samuel – printre cei care chemau Numele Lui:
Îl chemau pe Domnul și El îi asculta,

⁷ din stâlp de nor le grăia,
iar ei păzeau mărturiile Lui
și poruncile pe care le dăduse.

98 Ultimul dintre „psalmii Împărăției”. Dumnezeu este proclamat sfânt de trei ori (vv. 3; 5; 9) – cf. Is. 6,3. Gr. ὄντος traduce ebr. *qādhōš*, care, la origine, înseamnă „separat, pus deoparte”; așadar, în sens strict, se referă numai la Dumnezeu ca fiind „Cel cu totul Altul”, „transcendent”; în sens mai larg, despre om, ca „pus deoparte pentru Dumnezeu” și apoi despre obiectele și construcțiile sacre. Dumnezeul cel nevăzut, necuprins, neajuns cu mintea întră totuși în legătură cu oamenii, le vorbește și le ascultă rugăciunile.

98,1 Psalmul nu are titlu în TM. ♦ Cf. Ps. 92,1; 95,10; 96,1. ♦ „să se mânie”: TM are „tremură/să tremure”. ♦ „șade peste heruvimi”: capacul chivotului străjuț de cei doi heruvimi (Ex. 25,18-20) era socotit tronul prezenței lui Dumnezeu.

98,3 „Numelui Său”: TM are „Numelui Tău”. Pentru „Numele” – cf. nota la 8,2.

98,4 „Cinstea”: TM are „tăria”. ♦ „cele drepte”: *litt.* „integritățile”.

98,5 „scăunelul”: tronul regal fiind foarte înalt (cf. Is. 6,1), suveranul își sprijinea picioarele pe un scăunel. Dar și chivotul ca loc al Prezenței e numit „scăunelul picioarelor Domnului” (1Par. 28,2), apoi, prin extensie, Templul și muntele Sion.

98,6 Moise e numit aici „preot” probabil datorită rolului lui de mijlocitor. ♦ După Augustin, psalmistul îi numește pe Moise, Aaron și Samuel „preoți” fiindcă vrea să descoperim în ei prefigurări ale lui Hristos, adevăratul Preot.

98,7 „stâlp de nor”: cf. Ex. 33,9; 3Rg. 8,10-12.

⁸ Doamne, Dumnezeuul nostru, Tu fi ascultai;
 Dumnezeuule, Tu erai îngăduitor cu ei,
 dar pedepseai toate răutățile lor.
⁹ Înălțați pe Domnul Dumnezeuul nostru,
 și închinați-vă către muntele Său cel sfânt,
 că sfânt este Domnul Dumnezeuul nostru!

99

¹ Psalm pentru aducere de laudă.

Strigați Domnului tot pământul,

² slujiți Domnului cu bucurie,

intrați înaintea Lui cu veselie!

³ Să știți că Domnul, El este Dumnezeu,

El ne-a făcut și nu noi:

poporul Lui și oile pășunii Lui.

⁴ Intrați pe porțile Lui cu aducere de laudă,

în curțile Lui, cu imnuri:

aduceți-I mulțumire, lăudați Numele Lui!

⁵ Că bun este Domnul, în veac mila Lui

și din neam în neam, adevărul Lui.

98,8 „răutățile”: *lit.* „punerile la cale”, „moravurile”. TM are „răutățile”.

98,9c *Cf.* Is. 6,3; Apoc. 4,8.

99 La intrarea în Templu, credincioșii își strigă bucuria plină de recunoștință de a-I aparține Domnului. Ei cheamă la această bucurie întreg pământul.

99,1 „Strigați”: *lit.* „aclamați”.

99,2 *Cf.* Rom. 12,11-12.

99,3 „și nu noi”: TM are, în textul scris, *w^e lo' 'anaḥ^enū*, „și nu noi”, cu indicația că trebuie să se citească *w^e lō 'anaḥ^enū*, „ai Lui suntem”. ♦ După Theodoret, imaginea turmei și a pășunii nu indică numai stăpânirea, ci și grija, ocrotirea.

99,4 Am tradus aici cu „a aduce mulțumire” verbul cu sens complex ἐξομολογέω, cel mai adesea echivalat cu „a aduce laudă” (vezi nota la 6,6), pentru că este urmat de αἰνέω, „a lăuda”. ♦ „lăudați...”: TM are „binecuvântați...”.

99,5 *Cf.* 1Pt. 2,3 („dacă ați gustat că bun este Domnul”). ♦ „adevărul”: *cf.* nota la 88,2.

100

¹ Psalm al lui David.

Milă și judecată Îți voi cânta, Doamne,

² voi înălța psalm și voi înțelege pe calea fără prihană: când oare vei veni la mine?

Umblat-am în nevinovăția inimii mele în mijlocul casei mele.

³ N-am pus înaintea ochilor mei lucru nelegiuit,
pe călcătorii de Lege i-am urât;

⁴ nu s-a lipit de mine inimă vicleană;
pentru că cel rău se abătea de la mine, nu-l cunoșteam.

⁵ Pe cel care-l vorbea de rău în ascuns pe aproapele său, pe acesta îl goneam;

cu cel cu ochiul truș și inima nesățioasă nu mâncam laolaltă.

⁶ Ochii mei peste cei credincioși din țară, ca să-i așez lângă mine:
cel care umbla pe calea fără prihană, acela îmi slujea.

100 Programul de guvernare al cărmuitorului ideal: integritatea personală, alegerea sfetnicilor credincioși, alungarea ticăloșilor de la curte și lupta împotriva nedreptății. Este unul dintre așa-numiții „psalmi regali/impărătești”. În ebraică, toate verbele sunt la o formă care indică acțiune în plină desfășurare: s-ar traduce deci fie cu prezentul, fie cu viitorul, ca un angajament. Părinții văd în acest psalm chipul omului desăvârșit, Hristos.

100,1 În TM are două stihuri, al doilea fiind: „YHWH, Îți voi înălța psalm” (luat de la v. 2). ♦ Eusebiu subliniază că mila lui Dumnezeu e mai tare ca judecata.

100,2 În TM, 2a: „Voi lua seama la calea desăvârșită...”. ♦ Unii interpretează „calea fără prihană” ca obiect al înțelegerii, dar pentru majoritatea Părinților omul înțelege tainele doar dacă pășește pe calea neprihănită. Augustin: „În afara căii neprihănite, nu poți nici să psalmodiezi, nici să înțelegi. Dacă vrei să înțelegi, psalmodiază pe calea neprihănită, adică înfăptuiește cu bucurie lucrările Dumnezeului tău.” ♦ „a umbla” = „a se comporta” – semitism. ♦ „nevinovăția”: *litt.* „nerăutatea”.

100,3 „nelegiuit”: TM are „distruător”. ♦ „călcătorii de Lege”: *litt.* „cei care fac încălcări”. ♦ În TM 3b este: „urâsc lucrarea celor răzvrătiți și [ea] nu se va lipi de mine” (verbul de la v. 4).

100,4 „vicleană”: gr. σκουβός, „strâmb, pervers” – *hapax* în LXX. ♦ În TM: „inima vicleană e departe de mine; răul nu-l voi cunoaște.” Cf. Mt. 7,23 („Nu v-am cunoscut niciodată...”). ♦ Pentru Eusebiu și Atanasie, „inima vicleană” e diavolul.

100,5 Cf. 1Pt. 5,5 („Dumnezeu li se împotrivesc celor truș și”). ♦ „nu mâncam laolaltă”: TM are „nu-l sufăr”.

100,6 „din țară”: gr. γῆ poate însemna și „teritoriu”, dar și „pământ”, în general, ca și ebr. *’eref*. Dacă se trece la un sens spiritual, mai potrivit ar fi „de pe pământ”. La fel la v. 8. ♦ Cf. Mt. 19,28 („Veți ședea și voi pe douăsprezece tronuri...”); Apoc. 3,21.

⁷ Nu locuia în mijlocul casei mele cel ce se purta cu trufie,
cel ce grăia lucruri nedrepte nu sporea înaintea ochilor mei.

⁸ Dis-de-diminează îi ucideam pe toți păcătoșii din țară,
ca să nimicesc din cetatea Domnului pe toți cei ce săvârșesc fărădelegea.

101

¹ Rugăciunea unui sărman, când e istovit și înaintea Domnului își
revarsă ruga.

² Ascultă, Doamne, rugăciunea mea
și strigarea mea să ajungă la Tine!

³ Nu-Ți întoarce fața de la mine:

în ziua când sunt strâmtorat, apleacă-Ți urechea spre mine;

în ziua când Te strig, răspunde-mi degrabă!

⁴ Căci s-au spulberat ca fumul zilele mele
și oasele mele ca lemnul de foc s-au uscat.

⁵ Lovită a fost ca iarba și s-a uscat inima mea,
căci am uitat să-mi mănânc pâinea.

⁶ De glasul suspinului meu
mi s-a lipit osul de carne.

⁷ Asemănatu-m-am cu pelicanul din pustiu,

100,7 „cel ce se purta cu trufie”: TM are „făptuitorul înșelăciunii”.

100,8 „Dis-de-diminează îi ucideam... ca să nimicesc”: TM are „în dimineți îi voi nimici... ca să înlătur”. ♦ Eusebiu interpretează în sens spiritual: „păcătoșii” sunt gândurile rele ce nu trebuie tolerate în cetatea lui Dumnezeu, care este sufletul. ♦ Rupert din Deutz: „Aici se termină cei cincizeci de psalmi care îl încurajau pe luptător. Omul e acum liniștit și psalmii care urmează emană numai iubire desăvârșită; ea a alungat teama.”

101 Peste rugăciunea unui om sărman copleșit de suferință se suprapune cea a iudeilor întorși în patrie după exil. Precaritatea vieții omului și a întregii creații îl determină pe psalmist să-și pună toată nădejdea în Dumnezeu, care poate da un nou început.

101,1 „sărman”: Augustin identifică pe acest sărman în „Acela [Hristos] care pentru noi S-a făcut sărac” (2Cor. 8,9). După Cassiodor, în rugăciunea săracului e descrisă condiția umană.

101,3 „întoarce”: TM are „ascunde”.

101,4 Cf. Iac. 4,14 („sunteți ca un abur ce apare puțin, apoi pierе”).

101,5b-10 Chiril al Ierusalimului (*Cat.* 2,12) vede aici o aluzie la David, după păcatul său (2Rg. 12,16-17).

101,7 „dărâmturi”: *lit.* „loc de casă”.

m-am făcut ca bufnița din dărâmături.

⁸ Vegheat-am și am ajuns

ca vrabia singuratică pe acoperiș.

⁹ Ziua întreagă mă ocărau dușmanii mei
și cei care mă laudau jurau împotriva mea.

¹⁰ Că cenușă ca pâine am mâncat
și băutura mea cu lacrimi o amestecam

¹¹ în fața mâniei și a urgiei Tale,
fiindcă, după ce m-ai înălțat, m-ai strivit.

¹² Zilele mele ca umbra au trecut
și eu m-am uscat ca iarba.

¹³ Dar Tu, Doamne, rămâi în veac
și amintirea Ta, din neam în neam.

¹⁴ Te vei ridica și Te vei îndura de Sion,
căci e vremea să Te înduri de el, a sosit vremea;

¹⁵ pentru că le-au fost dragi slujitorilor Tăi pietrele lui
și de țărâna lui le va fi milă.

¹⁶ Și se vor teme neamurile de Numele Domnului
și toți regii pământului, de slava Ta,

¹⁷ căci Domnul va zidi Sionul
și va fi văzut în slava Lui.

¹⁸ A privit către rugăciunea celor smeriți
și n-a disprețuit cererea lor.

¹⁹ Să se scrie aceasta pentru generația viitoare
și poporul care se întemeiază îl va lauda pe Domnul

101,8 „vrabia”: TM are „o pasăre”.

101,9 Cf. Mt. 26,74.

101,11 Augustin aplică versetul lui Adam, omul creat după chipul lui Dumnezeu și înălțat de El mai presus de toate făpturile, care apoi ajunge să ducă o viață nefericită fiindcă a păcătuit.

101,14 „vremea”, gr. καιρός: cf. nota la 30,16. ♦ 14b: după Theodoret, se referă la sfârșitul anilor de exil. În sens plinar, cf. Gal. 4,4 („Când a venit plinirea timpului...”).

101,16 Cf. Apoc. 21,24 („regii pământului își vor aduce slava lor”). Mai mulți Părinți văd aici o aluzie la cele două venituri ale lui Hristos: în prima, El zidește Biserica, iar la a doua, Se va arăta în slavă.

101,19 Cf. Rom. 15,4 („Toate câte s-au scris mai înainte, spre învățătura noastră s-au scris”).

- ²⁰ pentru că S-a plecat din înălțimea [lăcașului] Său sfânt,
 Domnul din cer a privit spre pământ,
²¹ ca să asculte suspinul celor înlăntuiți,
 să-i dezlege pe fiii celor uciși,
²² ca să se vestească în Sion Numele Domnului
 și lauda Lui, în Ierusalim,
²³ când se vor aduna popoarele laolaltă
 și împărățiile, ca să slujească Domnului.
²⁴ I-a răspuns în felul puterii lui:
 „Puținătatea zilelor mele vestește-mi-o;
²⁵ nu mă lua la jumătatea zilelor mele:
 din neam în neam sunt anii Tăi.”
²⁶ De la început Tu, Doamne, ai întemeiat pământul
 și cerurile sunt lucrarea mâinilor Tale:
²⁷ ele vor pieri, dar Tu vei rămâne
 și toate ca un veșmânt se vor învechi
 și ca pe o mantie le vei schimba și vor fi schimbate;
²⁸ dar Tu același ești și anii Tăi nu se vor sfârși.
²⁹ Fiii robilor Tăi se vor sălășlui
 și seminția lor va propăși în veac.

101,20b Atanasie (*De titulis psalmorem*, PG 27) pune stihul în legătură cu profetia lui Isaia citită de Iisus în sinagoga din Nazaret (cf. Lc. 4,18).

101,21 Cf. 78,11 și nota.

101,23 In. 11,52 („ca să-i adune laolaltă pe fiii lui Dumnezeu”).

101,24 Primul stih este obscur. TM are: „El a frânt pe cale puterea mea, mi-a scurtat zilele” – cf. Is. 38,10 (rugăciunea lui Iezekia); „a frânt”: ebr. *'immāh*, „a umilit, a slăbit”, forma de *pi'el* de la *'anāh* („a fi smerit, slăbit”). LXX a tradus verbul omograf la forma de bază *'anāh*, „a răspuns”. ♦ „puterii lui”: TM are forma scrisă „puterea lui” cu indicația să se citească „puterea mea”. LXX a tradus forma scrisă. Traducerea Anania încearcă să dea un sens schimbând persoana verbului: „Răspunsu-I-am în felul tăriei Lui.”

101,25 Începe în TM: „Eu zic: ...”.

101,25-27 Versete citate în Evr. 1,10-12 și referite la Hristos.

101,26 „De la început”: TM are „Din vechime”.

101,27 Cf. Is. 51,6; Mt. 24,35; Mc. 13,31 („Cerule și pământul vor trece...”); 1Cor. 7,31 („trece chipul lumii acesteia”); Apoc. 20,11; 21,1; 1Pt. 1,25 („Cuvântul Domnului rămâne în veci”).

101,29 Cf. Apoc. 21,3. ♦ „va propăși”: TM are „va fi statornicită”.

102

¹ Al lui David.

Binecuvântează, suflete al meu, pe Domnul
și toate cele din lăuntrul meu Numele cel sfânt al Lui!

² Binecuvântează, suflete al meu, pe Domnul
și nu uita toate răsplătirile Lui!

³ Pe Cel ce iartă toate fărădelegile tale
și vindecă toate bolile tale;

⁴ pe Cel ce răscumpără de la pieire viața ta,
pe Cel ce te încununează cu milă și îndurări,

⁵ pe Cel ce satură cu bunătăți dorința ta:
tinerețea ta se va înnoi ca a vulturului.

⁶ Cel care săvârșește milostiviri, Domnul,
și judecată pentru toți cei nedreptățiți.

⁷ A făcut cunoscute căile Sale lui Moise,
fiilor lui Israel – voile Sale.

⁸ Îndurător și milostiv este Domnul,
îndelung-răbdător și mult milostiv.

⁹ Nu până la capăt e urgia Lui,
nici până în veac nu va ține mânie.

¹⁰ N-a făcut cu noi după păcatele noastre,
nici după fărădelegile noastre nu ne-a răsplătit.

¹¹ Căci, pe cât e de înalt cerul față de pământ,
și-a întărit Domnul mila Lui peste cei care se tem de El.

¹² Pe cât e de departe răsăritul de apus,
a îndepărtat de la noi fărădelegile noastre.

---

102 Cântare a iubirii lui Dumnezeu.

102,1 Cf. Ps. 71,18-19; 103,1. De cele mai multe ori, în Scriptură e vorba de binecuvântarea pe care Dumnezeu o revarsă asupra făpturilor Sale, sau, prin extensie, cel cu autoritate (tatăl, regele etc.) asupra celor încredințați ocrotirii lui. Dar și omul îl binecuvântează pe Dumnezeu, exprimându-și lauda și recunoștința pentru binefacerile primite. ♦ „toate cele din lăuntrul meu”: cf. Deut. 6,4.

102,5 „ca a vulturului”: cf. Is. 40,31. După o credință populară, vulturul, ajuns la bătrânețe, își schimbă penele și reîntinereste. Theodoret vede aici o metaforă a botezului, iar Augustin, a învierii.

102,6 „milostiviri”: acest plural se referă la faptele concrete de milostivire.

102,9 Augustin îl leagă de Ef. 2,3 („Eram din fire fii ai mâniei...”).

¹³ După cum un tată se îndură de fii,
S-a îndurat Domnul de cei care se tem de El.

¹⁴ Căci El știe din ce suntem plăsmuiți:
adu-Ți aminte că țărână suntem!

¹⁵ Omul – ca iarba zilele lui,
ca floarea câmpului, așa va înflori,

¹⁶ căci vânt trece peste ea și nu va mai fi
și nu se va mai cunoaște locul ei.

¹⁷ Dar mila Domnului, din veac și până în veac peste cei ce se tem de El
și dreptatea Lui, peste fiii fiilor

¹⁸ pentru cei care păzesc legământul Lui
și își aduc aminte de poruncile Lui să le împlinescă.

¹⁹ Domnul în cer Și-a pregătit tronul
și împărăția Lui pe toate le stăpânește.

²⁰ Binecuvântați pe Domnul, toți îngerii Lui,
cei tari în putere, care împliniți cuvântul Lui,
[de îndată ce] auziți glasul cuvintelor Lui!

²¹ Binecuvântați pe Domnul, toate oștirile Lui,
slujitorii Lui, care împliniți voia Lui!

²² Binecuvântați pe Domnul, toate lucrările Lui,
în tot locul stăpânirii Lui:
binecuvântează, suflete al meu, pe Domnul!

102,14 Cf. Gen. 2,7; Iov 10,9.

102,15 Cf. Is. 40,6-7 („... tot trupul e ca iarba...”).

102,17 = Lc. 1,50.

102,18b Cf. In. 13,21.

102,20 Cf. Dan 3,59. ♦ „Împliniți... [de îndată ce] auziți...” poate avea două interpretări: ascultarea glasului coincide cu împlinirea poruncii, așa încât *Midraš T'hillim* vorbește de-a dreptul de o împlinire înainte de a auzi porunca, citând în paralel Ex. 24,7 („Vom face și vom asculta”); altă interpretare, puțin mai îndepărtată de text: numai cei care împlinesc neconținut cuvântul lui Dumnezeu Îi poate asculta glasul și cuvintele (cf. Mortari, nota *ad loc.*). ♦ Despre promptitudinea și râvna îngerilor – cf. Is. 18,2 și Ps. 103,4. ♦ „La început, Duhul îndemna sufletul omului să-L binecuvânteze pe Dumnezeu, iar acum, după ce a vorbit despre lăcașurile cerești pregătite credincioșilor, trece în chip firesc la duhurile cerești, pentru că ele se veselesc pentru fiecare păcătos care se căiește.” (Eusebiu)

102,22 Cf. Dan. 3,57.

103

¹ Al lui David.

Binecuvântează, suflete al meu, pe Domnul!
Doamne, Dumnezeuul meu, Te-ai preamărit foarte!

Întru cinstire și frumusețe Te-ai îmbrăcat,
² [Te-ai] învăluit în lumină ca într-un veșmânt,

ai întins cerul ca pe un cort;

³ Cel care acoperă cu ape cămărilor de sus ale Sale,
Cel care face din nori carul Său,

Cel care umblă pe aripile vânturilor,

⁴ Cel care-i face pe îngerii Săi duhuri
și pe slujitorii Săi, foc arzător.

⁵ El a întemeiat pământul pe neclintirea lui:
nu se va clătina în veacul veacului.

⁶ Adâncul – ca o mantie veșmântul lui,

103 Laudă lui Dumnezeu pentru creație și pentru providență.

103,1 „cinstire”: gr. ἐξομολόγησις, cf. nota la 6,6. ♦ „frumusețe”: gr. εὐπρέπεια, „înfățișare frumoasă, farmec, măreție”, traduce ebr. *hadhar*, „strălucire, podoabă”.

103,2 „învăluit în lumină”: cf. 1 Tim. 6,16 („Cel ce locuiești în lumina cea neapropiată”).

♦ „învăluit... întins... etc.”: verbele sunt la participiu, deci indiferente la persoană; de la v. 3 apare pronumele care se referă la pers. a III-a, iar de la v. 5, verbele sunt la mod personal de pers. a III-a. ♦ „cort”: *litt.* „învelitoare de piele”, care poate fi și „foaie de cort”.

103,3 „acoperă cu ape cămărilor...”: TM are „și-a așezat peste ape grinzile cămărilor...”.

♦ „cămărilor de sus”: după cosmologia Vechiului Testament, bolta cerului este dintr-un material solid („tăria”), iar în încăperile de deasupra ei se află „apele cele mai presus de ceruri” ce se revarsă pe pământ sub formă de ploaie, rouă, zăpadă etc. ♦ „carul”: ἐπίβασις, *litt.* „orice lucru pe care se poate merge (pedestal, dar mai ales car, sau animal de călărie)”. ♦ 3c: alergarea vântului nu poate să ne dea decât o idee despre neobosita mișcare divină care însuflețește neîncetat creația (Hesychios din Ierusalim)

103,4 „îngerii”: gr. ἄγγελος are sensul de „trimis”, care se specializează în greaca biblică pentru „înger”, pe măsura dezvoltării unei angelologii. ♦ „duhuri”: gr. πνεῦμα, „sufflare”, se folosește pentru suflarea vântului, pentru respirație și, de aici, referitor la Dumnezeu, ajunge să însemne „duh”, împrumutând astfel sensurile ebr. *ruah* (cf. și nota la v. 30). Se poate traduce deci și „Cel care-i face pe trimișii Săi suflări de vânt”. Traducerea pentru care am optat reflectă o înțelegere mai spirituală a textului, prezentă încă din VT. ♦ Citat în Ebr. 1,7. ♦ După interpretarea lui Augustin, „duhuri” e numele naturii lor; „îngeri” (mesageri) e numele slujirii lor.

103,5 „nu se va clătina”: Augustin vede aici o imagine a Bisericii.

103,6 „Adâncul”: în el, Părinții au văzut simbolul atributelor lui Dumnezeu: știința (Origen, Didim din Alexandria), înțelepciunea, puterea, providența (Euthymios Zigabenos).

peste munți vor sta ape.

⁷ De musturarea Ta vor fugi,
de glasul tunetului Tău se vor înfricoșa.

⁸ Se ridică munți și se coboară câmpii
spre locul pe care l-ai pus lor temelie;

⁹ hotar ai pus, pe care nu-l vor trece,
nici nu se vor întoarce să acopere pământul.

¹⁰ Tu trimiți izvoare în văi:

printre munți vor străbate ape,

¹¹ vor adăpa toate fiarele câmpului;
le vor primi asinii sălbatici pentru a-și potoli setea.

¹² Deasupra lor păsările cerului se vor sălășlui,
din mijlocul stâncilor vor da glas.

¹³ Tu adăpi munții din cămărilor de sus ale Tale,
din rodul lucrărilor Tale se va sătura pământul.

¹⁴ Tu faci să răsară iarbă pentru vite
și verdeață în slujba oamenilor,
spre a scoate pâine din pământ;

¹⁵ și vinul bucură inima omului;
spre a-și înveseli fața cu untdelemn
și pâinea inima omului o întărește.

¹⁶ Se vor sătura copacii câmpiei
și cedrii Libanului, pe care i-a sădit.

¹⁷ Acolo vrăbiile își vor face cuib,
iar casa cocostârcului stă deasupra lor.

¹⁸ Munții cei înalți pentru cerbi,
[iar] stâncă, adăpost pentru arici.

103,9 Cf. Gen. 9,11 (făgăduința făcută lui Noe).

103,10 „ape”: TM are „toreni”.

103,12 „stâncilor”: TM are „frunzișului”.

103,15 „vinul... pâinea”: pe lângă hrana pământească, majoritatea Părinților văd aici și o aluzie la Euharistie.

103,16 „copacii câmpiei”: TM are „copacii lui YHWH”. S-a presupus că textul ebraic folosit de traducătorul LXX avea aici un nume divin mai vechi, *Šaddai* (SDY), înlocuit ulterior cu YHWH, și care seamănă grafic cu SDY, „câmpie” (cf. LEH, s.u. πεδίων).

103,17 „vrăbiile”: TM are „păsările”. ♦ „stă deasupra lor”: *litt.* „le domină”.

103,18 „arici”: cf. nota la Lev. 11,4-6 și Prov. 30,26.

¹⁹ El a făcut luna pentru [arătarea] timpurilor;
soarele și-a cunoscut apusul său.

²⁰ Ai pus întuneric și s-a făcut noapte:

în ea vor ieși toate fiarele desişului –

²¹ pui de lei răcnind ca să prade

și să caute de la Dumnezeu mâncarea lor.

²² A răsărit soarele și s-au adunat

și în vizuinile lor se vor culca.

²³ Va ieși omul la lucrarea sa

și la munca sa, până seara.

²⁴ Cât s-au preamărit lucrările Tale, Doamne!

Toate cu înțelepciune le-ai făcut:

s-a umplut pământul de făptura Ta.

²⁵ Iată, marea cea mare și întinsă:

acolo [sunt] târătoare fără de număr,

viețuitoare mici laolaltă cu cele mari;

²⁶ acolo străbat corăbii,

balaurul acela pe care l-ai plăsmuit să se joace în ea.

²⁷ Toate de la Tine așteaptă

să le dai hrana la vreme potrivită.

²⁸ Când le vei da, vor culege,

când vei deschide mâna Ta, toate se vor umple de bunătate;

²⁹ dar, când Îți vei întoarce fața, se vor tulbura,

103,19 Cf. Gen. 1,16. Majoritatea Părinților interpretează versetul și în mod mistic, despre Hristos și Biserică: Hristos Și-a cunoscut timpul pătimirii (In. 17,1); la fel și Biserica își are timpurile ei, perioade de prigoană și perioade de pace (cf. Nesmy, *ad loc.*).

103,24b Cf. ICor. 1,24 („Hristos, Înțelepciunea lui Dumnezeu”).

103,25 „întinsă”: gr. εὐρύχωρος, cuvânt compus, folosit în poezie (Homer, Sapho, Pindar etc.).

103,26 „balaurul”: gr. δράκων traduce ebr. *Līwyāthān*, monstru marin mitic, aici demitizat, privit într-o manieră evasicomică și pus pe același plan cu făpturile obișnuite ale lui Dumnezeu. Mai apare și în Is. 27,1; Iov 3,8; 40,25; Ps. 73,14 (vezi și nota). ♦ „să se joace în ea”: în ebr., forma de infinitiv din text permite și traducerea „ca să Te joci cu el”.

103,29-30 Grigore al Nyssei (*De hominis officio*, SC 6,206-207) vede aici o imagine a sfârșitului lumii și a învierii universale. La fel Eusebiu. ♦ „duhul”: gr. πνεῦμα traduce ebr. *ruah*, „vânt, suflare, respirație”; într-o imagine antropomorfizată el devine „sufflarea” lui Dumnezeu, „duhul” lui Dumnezeu, care dă viață (cf. Gen. 1,2; Iez. 37), îi întârește pe cei înveștiți cu o misiune (Jud. 3,10; 14,6 etc.); 1Rg. 10,1), îi inspiră pe profeți

le vei lua duhul și vor pieri
și în țărâna lor se vor întoarce.

³⁰ Vei trimite duhul Tău și se vor zidi

și vei reînnoi fața pământului.

³¹ Fie slava Domnului în veac!

Se va bucura Domnul de lucrările Sale.

³² Cel care privește la pământ și-l face să se cutremure,

Cel care se atinge de munți și ei fumegă.

³³ Voi cânta Domnului în viața mea,

voi cânta din strune Dumnezeului meu cât voi fi.

³⁴ Plăcută să-I fie glăsuirea mea,

iar eu mă voi bucura întru Domnul.

³⁵ Să piară păcătoșii de pe pământ

și cei fără de lege, încât să nu mai fie!

Binecuvântează, suflete al meu, pe Domnul!

104

¹ Aleluia!

Aduceți laudă Domnului și chemați Numele Lui,

(Iez. 3,12 etc.) și se odihnește asupra lui Mesia (Is. 11,2). Aceste personificări ale „suflării” divine au hrănit reflecția Părinților despre Duhul Sfânt. Pentru a sublinia paralelismul, am tradus și la 29b πνεῦμα cu „duh” referitor la viețuitoare, conform sensului românesc mai arhaic, de „suflare, respirație”, al cuvântului.

103,33 „Voi cânta” traduce în primul stih gr. ᾄδω, „a cânta din gură”, iar în al doilea, gr. ψάλλω „a cânta la un instrument cu coarde”. ♦ În cetatea cerească, toată viața noastră va fi cântare înălțată Domnului, spune Augustin.

103,34 Psalmodierea își poartă în sine răsplata: îl înalță pe om la ceruri (Eusebiu).

103,35 După interpretarea lui Eusebiu, Cuvântul, întrupându-se, îi face drepti pe cei păcătoși. Profetul cere, de fapt, ca ei să fie schimbați în bine. E ca atunci când cerem să dispară sărăcia sau boala: cu siguranță nu ne gândim să-i omorâm pe bolnavi. Aceeași idee la Augustin, Ieronim.

104 Psalm de învățătură, asemănător cu Ps. 77 și 105, care evocă faptele minunate ale lui Dumnezeu în istoria poporului ales. Referindu-se la mulțimea verbelor care în-deamnă la aducerea de laudă și mulțumire, Eusebiu remarcă: „Îngerii, după câte știm, nu au altă ocupație decât să-L laude pe Dumnezeu. Și cei desăvârșiți nu au dorință mai mare decât să facă din toată viața lor o laudă adusă lui Dumnezeu.”

104,1 „Aleluia”: în TM este aclamația de la finalul psalmului anterior. LXX îl pune ca titlu aici.

vestiți printre neamuri lucrările Lui;
² cântați-I cu glasul și din strune,
 povestiți toate faptele Lui minunate!
³ Lăudați-vă întru Numele Lui cel sfânt,
 să se veselească inima celor care-L caută pe Domnul!
⁴ Căutați pe Domnul și întăriți-vă,
 căutați fața Lui fără încetare!
⁵ Amintiți-vă de faptele minunate pe care le-a făcut,
 de minunile și de judecățile gurii Lui,
⁶ [voi,] seminție a lui Avraam, robii Lui,
 fiii lui Iacob, aleșii Lui!
⁷ El este Domnul Dumnezeuul nostru,
 pe tot pământul sunt judecățile Lui.
⁸ Și-a amintit în veac de legământul Său,
 de cuvântul pe care l-a poruncit pentru o mie de generații,
⁹ pe care l-a încheiat cu Avraam
 și de jurământul Său către Isaac;
¹⁰ l-a statornicit pentru Iacob ca pe o rânduală,
 pentru Israel, ca legământ veșnic,
¹¹ spunând: „Ție îți voi da pământul Canaan,
 parte a moștenirii voastre.”
¹² Pe când ei erau puțini la număr,
 neînsemnați și pribegi acolo
¹³ și treceau de la un neam la altul,

104,4 Cf. Os. 5,15. ♦ După Eusebiu, a-L căuta pe Dumnezeu înseamnă a îndrăgi tot ce se referă la El, a te gândi mereu la El, a medita mereu la lucrurile lui Dumnezeu, a fi mereu în legătură cu El prin rugăciune și fapte bune. ♦ „și întăriți-vă”: TM are „și tăria Lui”. ♦ „căutați fața Lui”: „credința a găsit-o deja, dar nădejdea o caută încă; iubirea o găsește prin credință, dar totodată caută să ajungă la vederea ei [...]. Cu cât iubirea Îl găsește pe Dumnezeu, cu atât mai mult Îl caută” (Augustin).

104,5 „minunile”: gr. τέρατα desemnează un fapt ieșit din comun care are valoare de semn (cf. lat. *prodigium*).

104,6 Cf. In. 8,39 („Dacă sunteți fiii lui Avraam, faceți lucrările lui!”). ♦ „robii Lui”: TM are „robii Lui”.

104,8 Cf. Deut. 7,20.

104,9 Cf. Lc. 1,72; Gen. 26,3.

104,11 Cf. Gen. 28,13. ♦ „parte”: *lit.* „teren măsurat cu funia, lot”.

104,12 Cf. Deut. 7,7; 26,5.

104,13 Cf. Evr. 11,13.

dintr-un regat la alt popor,
¹⁴ n-a îngăduit nimănui să-i asuprească
 și a muștrat pentru ei [și] regi:
¹⁵ „Nu vă atingeți de unșii Mei
 și profeților Mei nu le faceți rău!”
¹⁶ A chemat foamete peste pământ,
 orice sprijin de hrană l-a nimicit;
¹⁷ a trimis înaintea lor un om,
 pe Iosif, care a fost vândut ca sclav.
¹⁸ I-au smerit în butuci picioarele,
 prin fier a trecut sufletul lui,
¹⁹ până când s-a împlinit cuvântul Lui,
 spusa Domnului l-a înflăcărat.
²⁰ Regele a trimis și l-a dezlegat,
 cârmuitorul popoarelor, și l-a eliberat;
²¹ l-a rânduit pe el stăpân al casei sale
 și mai-mare peste toată avuția sa,
²² ca să-i îndrume pe frunțașii lui după plac
 și pe bătrânii lui să-i înțeleptească.
²³ Și a intrat Israel în Egipt,
 Iacob s-a sălășluit în pământul lui Ham.
²⁴ [Domnul] a sporit poporul Său foarte
 și l-a întărit mai presus de dușmanii lui.

104,14 „n-a îngăduit nimănui”: *litt.* „nu a lăsat om” – semitism.

104,15 „unșii”: *gr.* χριστοί. Deși, în sensul strict, numai preotul și regele erau consacrați prin ungere, termenul se folosește și în sens larg, referitor la împlinirea misiunii profetice (e.g. 3Rg. 19,16 – „Du-te și unge-l pe Eliseu”; Is. 61,6). Aici este unicul loc în care toți membrii poporului lui Dumnezeu sunt numiți „unși” ca profeți ai Domnului (la această accepție trimite paralelismul cu stihul al doilea).

104,16 *Cf.* Gen. 41,54. ♦ „sprijin de hrană”: *litt.* „temei de pâine, provizie” – calc semantic (*cf.* Lev. 26,26).

104,17-24 *Cf.* Gen. 41–47.

104,19 „s-a împlinit”: *litt.* „a venit”. ♦ „cuvântul Lui”: după unele interpretări, se împlinește cuvântul lui Iosif referitor la tălmăcirea viselor faraonului (Gen. 41), sau prezicerea despre propria soartă pe care o făcuse în copilărie (Gen. 37,6 *sq.*); altă interpretare, mai răspândită și mai coerentă cu contextul imediat, se referă la cuvântul lui Dumnezeu care vine asupra lui Iosif și îl înflăcărează (*cf.* Mortari, nota *ad loc.*). ♦ „l-a înflăcărat”: se poate înțelege și „l-a încercat prin foc”.

104,22 „după plac”: *litt.* „ca pe sine”.

²⁵ A schimbat inima aceloră încât au urât poporul Său,
de s-au purtat mișelește cu robii Săi.

²⁶ L-a trimis pe Moise, robul Său,
și pe Aaron, pe care l-a ales.

²⁷ A pus între ei cuvintele semnelor Sale,
și ale minunilor, în pământul lui Ham.

²⁸ A trimis întuneric și a făcut beznă;
dar ei s-au răzvrătit la cuvintele Lui.

²⁹ A prefăcut apele lor în sânge
și a ucis peștii lor.

³⁰ Pământul lor a forfotit de broaște,
[până] în iatacurile regilor lor.

³¹ El a spus, și au venit tăuni
și țânțari în toate hotarele lor.

³² A preschimbat ploile lor în grindină,
foc mistuitor, în pământul lor.

³³ Și le-a lovit viile și smochinii
și a sfărâmat tot pomul din ținutul lor.

³⁴ El a spus, și au venit lăcuste
și omizi fără de număr,

³⁵ și au mâncat toată iarba de pe pământul lor
și au înghițit rodul pământului lor.

³⁶ Și a lovit pe tot întâiul-născut în țara lor,

104,25 După Theodoret, Dumnezeu nu schimbă inima egiptenilor, ci doar îngăduie manifestarea liberului lor arbitru; nu le împiedică purtările rele, dar îi sprijină pe cei ocrotiți de El ca să învingă toate piedicile.

104,27 „A pus între ei...” se poate înțelege în două feluri: „Le-a dat lui Moise și Aaron cuvinte care să declanșeze semnele dumnezeiești” sau „A pus printre egipteni lucrările semnelor Sale”. TM are „Au fost puse în ei...”.

104,28 Cf. Ex. 10,21-22. ♦ „s-au răzvrătit”: TM are „nu s-au răzvrătit”.

104,29 Cf. Ex. 7,19-21.

104,30 Cf. Ex. 7,28.

104,31 Cf. Ex. 8,12-13. ♦ „tăuni”: vezi Ex. 8,17 – și nota. ♦ „țânțari”: gr. σκνίψ, după LSJ, insectă care atacă pomii și viile, dar, potrivit comentariului lui Origen la Ex. 8,12 (*In Exodum homiliae*, SC 16, p. 121), e vorba de țânțari.

104,32-33 Cf. Ex. 9,22-25; Apoc. 8,7.

104,34 Cf. Ex. 10,12-15. ♦ „omizi”: gr. βροῦχοι desemnează de fapt tot o specie de lăcuste – cf. nota la Lev. 11,22.

104,36 Cf. Ex. 12,29; Înt. 18,12.

pârnga întregii lor osteneți.

³⁷ I-a scos [pe poporul Său] cu argint și cu aur
și nu era om slab în semințiile lor.

³⁸ S-a bucurat Egiptul la ieșirea lor,
căci îi umpluseră de spaimă.

³⁹ Întins-a nor ca acoperământ pentru ei
și foc să le lumineze noaptea.

⁴⁰ I-au cerut, și a venit mama prepelițelor
și pâine din cer i-a îndestulat;

⁴¹ a despicat stânca și au țâșnit ape,
au curs în locuri fără apă râuri.

⁴² Căci și-a amintit de cuvântul Său cel sfânt,
[rostit] către Avraam, robul Său,

⁴³ Și-a scos poporul în tresăltare
și pe aleșii Săi, în veselie

⁴⁴ și le-a dat ținuturile neamurilor

și ostenețile popoarelor le-au moștenit,

⁴⁵ ca să păzească în dreptările Lui
și Legea Lui să o cerceteze.

105

¹ Aleluia!

Aduceți laudă Domnului, că este bun,
că în veac este mila Lui!

104,37 Cf. Ex. 12,35-36. ♦ Complinirea „pe poporul Său” apare într-una din psaltirile de la Qumran (cf. TOB, nota *ad loc.*).

104,38 Cf. Ex. 12,33.

104,39 Cf. Ex. 14,19-20.

104,40 Cf. Ex. 16,12-13; Înt. 16,2.20. ♦ „mama prepelițelor”: cf. Num. 11,31 și nota.

104,41 Cf. Ex. 17,1-7.

104,43 Cf. Ex. 15.

104,44 Cf. Deut. 4,37-40; 6,20-25.

104,45 Cf. Deut. 7,8-11.

105 În vreme ce Ps. 104 povestește istoria aleșilor neprihăniți ai lui Dumnezeu, acest psalm este istoria celor care L-au exasperat pe Dumnezeu. Dar și pentru ei îndurarea lui Dumnezeu a fost biruitoare. După Augustin, acest psalm este în același timp o mărturie de laudă adusă lui Dumnezeu și o mărturisire a păcatului.

² Cine va grăi faptele de putere ale Domnului,
va face auzite toate laudele Lui?

³ Fericiți cei care păzesc judecata [dreaptă]
și împlinesc dreptatea în orice clipă!

⁴ Adu-Ți aminte de noi, Doamne,
în binevoirea Ta pentru poporul Tău!

⁵ Cercetează-ne întru mântuirea Ta,
ca să vedem binele aleșilor Tăi,
ca să ne bucurăm de bucuria neamului Tău,
ca să ne lăudăm împreună cu moștenirea Ta!

⁶ Am păcătuit împreună cu părinții noștri,
am făcut fărădelege, am săvârșit nedreptate.

⁷ Părinții noștri, în Egipt, n-au priceput faptele Tale minunate,
nu și-au amintit de mulțimea milei Tale
și s-au răzvrătit ajungând la Marea Roșie.

⁸ Dar El i-a mântuit pentru Numele Său,
pentru a-Și face cunoscută puterea.

⁹ A certat Marea Roșie și ea a secat
și i-a călăuzit prin noian ca prin pustiu.

¹⁰ I-a mântuit din mâna celor care îi urau,
i-a răscumpărat din mâna dușmanului.

¹¹ I-a acoperit apa pe cei care îi strâmtorau,
nici unul dintre aceia nu a scăpat.

¹² [Atunci] au crezut în cuvintele Lui
și au cântat lauda Lui.

¹³ [Dar] degrabă au uitat de faptele Lui,
n-au adăstat sfatul Lui.

¹⁴ Și au pofțit nesățios în pustiu,
L-au pus la încercare pe Dumnezeu în loc fără de apă.

105,3 „judecata [dreaptă]”: gr. κρισις, *lit.* „discernere, judecată”.

105,4 „de noi”: TM are „de mine”. Continuă la singular și în v. 5.

105,5 Părinții pun în legătură versetul cu In. 8,56 („Avraam a dorit să vadă ziua Mea...”).

105,8 „pentru Numele Său”: cf. Iez. 20,9.

105,10 Cf. Lc. 1,71.

105,11-12 Cf. Ex. 14,28-31; 15.

105,14 „au pofțit nesățios”: *lit.* „au pofțit pofță” – semitism.

¹⁵ Iar El le-a dat ce au cerut,
 a trimis săturare pentru sufletele lor,
¹⁶ dar ei l-au mâniat pe Moise în tabără
 și pe Aaron cel sfințit al Domnului.
¹⁷ S-a deschis pământul și l-a sorbit pe Dathan
 și a acoperit ceata lui Abiron;
¹⁸ s-a aprins foc împotriva cetei lor,
 flacăra i-a mistuit pe păcătoși.
¹⁹ Ei și-au făcut un vițel în Horeb,
 s-au închinat unui [chip] cioplit,
²⁰ și-au schimbat slava lor
 cu asemănarea unui vițel care mănâncă iarbă.
²¹ L-au uitat pe Dumnezeu, care-i mântuise,
 care făptuise lucruri mari în Egipt,
²² fapte minunate în pământul lui Ham,
 grozăvii la Marea Roșie.
²³ Și a zis că-i va nimici,
 de nu era Moise, alesul Lui,
 să stea în prăpăd înaintea Lui
 ca să abată urgia Lui și să nu-i nimicească.
²⁴ Ei au disprețuit pământul cel dorit,
 nu s-au încrezut în cuvântul Lui;
²⁵ au cârțit în corturile lor,
 nu au ascultat glasul Domnului.
²⁶ Iar El și-a ridicat mâna asupra lor,
 ca să-i doboare în pustiu
²⁷ și să piardă seminția lor printre neamuri
 și să-i risipească prin ținuturi.

105,15 „săturare”: TM are „slăbiciune”.

105,16 „l-au mâniat”: TM are „l-au pizmuit”.

105,17 Cf. Num. 16,32 sq.

105,18 Cf. Evr. 10,27.

105,19 Cf. Ex. 32.

105,20 Cf. Rom. 1,23.

105,23 Cf. Ex. 22,30. Părinții văd în această atitudine a lui Moise o prefigurare a rugăciunii lui Iisus pe cruce: „Tată, iartă-i...” (Lc. 23,34).

105,24-27 Cf. Num. 13,25-14,37.

²⁸ Ei s-au sfințit lui Belphegor
 și au mâncat jertfele morților;
²⁹ L-au întărâtat [pe Domnul] cu faptele lor
 și s-a înmulțit printre ei căderea.
³⁰ Și s-a ridicat Phinees și L-a împăcat
 și a potolit prăpădul.
³¹ Și i s-a socotit aceasta ca dreptate
 din neam în neam, până în veac.
³² Și L-au mâniat la apa răzvrătirii,
 iar Moise a fost pedepsit pentru ei,
³³ pentru că-i amărâseră duhul
 și a grăit necugetat cu buzele lui.
³⁴ Ei n-au nimicit neamurile, cum le poruncise Domnul,
³⁵ ci s-au amestecat cu neamurile
 și au învățat purtările lor;
³⁶ s-au robit chipurilor cioplite ale acelora
 și le-a fost lor spre poticnire.
³⁷ Și-au jertfit fiii
 și fiicele la demoni,
³⁸ au vărsat sânge nevinovat,
 sângele fiilor și fiicelor lor,
 pe care i-au jertfit chipurilor cioplite din Canaan
 și s-a întinat pământul lor cu sânge.
³⁹ Și a fost pângărit cu faptele lor
 și ei s-au desfrânat prin purtările lor.
⁴⁰ [Atunci] S-a mâniat cu urgie Domnul împotriva poporului Său
 și I s-a făcut silă de moștenirea Sa;

105,28 „s-au sfințit”: cf. Num. 25,3 și nota; Os. 9,10.

105,30 Cf. Num. 25,7-8. ♦ „L-a împăcat”: TM are „a mijlocit/judecat”.

105,32 Cf. Ex. 17,1-7; Deut. 4,21. ♦ „răzvrătirii”: TM are „de la Meriba” – cf. nota la 94,8.

105,33 Cf. Num. 20,12 sq.; Deut. 32,51.

105,34-36 Cf. Jud. 1,21-33; 2,3.12; 3,5-6; Ex. 23,33.

105,37-38 Cf. 4Rg. 16,3; 17,17; Deut. 32,17; 1Cor. 10,20.

105,38 „s-a întinat”: gr. φονοκτονέω, *litt.* „a pângări prinucidere”.

105,39 „a fost pângărit”: TM are „ei s-au pângărit”. ♦ „s-au desfrânat”: desfrânarea și adulterul sunt folosite adesea ca simboluri ale idolatriei (cf. Os. 1-3).

105,40-46 Cf. Jud. 2,14-23.

⁴¹ i-a dat în mâinile neamurilor
și i-au stăpânit potrivnicii lor.

⁴² I-au asuprit dușmanii lor
și ei au fost smeriți sub mâna lor.

⁴³ De multe ori i-a izbăvit,
dar ei L-au întărâtat cu planul lor
și au fost înjosiți în fărădelegile lor.

⁴⁴ El a privit spre strâmtorarea lor,
auzindu-le ruga.

⁴⁵ Și-a amintit de legământul Său
și S-a căit, după mulțimea milei Sale.

⁴⁶ Le-a dat [să afle] îndurare
în fața tuturor celor care îi luaseră în robie.

⁴⁷ Mântuiește-ne, Doamne, Dumnezeul nostru,
și adună-ne dintre neamuri,
ca să aducem laudă Numelui Tău celui sfânt
și să ne mândrim întru lauda Ta.

⁴⁸ Binecuvântat Domnul Dumnezeul lui Israel din veac și până în veac
și să spună tot poporul: „[Așa] să fie! [Așa] să fie!”

106

¹ Aleluia!

Aduceți laudă Domnului, că este bun,

105,43 „planul”: după Augustin, e vorba de planul omului care-și caută propriul interes și nu suportă planul lui Dumnezeu. ♦ „au fost înjosiți”: TM are „s-au cufundat”.

105,45 „S-a căit”: expresie antropomorfă pentru o idee teologică dificil de exprimat: Dumnezeu este neschimbător și, în același timp, rugăciunea și căința omului par a-L face să renunțe la hotărârea de a-l pedepsi.

105,46 Cf. 3Rg. 8,50 (rugăciunea lui Solomon). Eusebiu, Atanasie, Theodoret văd mai ales o aluzie la edictul lui Cyrus (2Ezr. 1,1-4; 5,13 sq.).

105,47 „lauda Ta”: Fiul e lauda Tatălui, comentează Ieronim.

105,48 Cf. Lc. 1,68. ♦ „[Așa] să fie! [Așa] să fie!”: TM are „Amin! Aleluia!”.

106 Acest psalm, cu care începe ultima parte a Psaltirii (a cincea), este unul de mulțumire adusă de mai multe categorii de oameni care au primit ajutor de la Dumnezeu: călători rătăciți în pustiu (vv. 4-9), prizonieri (10-16), bolnavi (17-22) și marinari aflați în furtună, categorie ce apare rar în Biblie deoarece israeliții nu se ocupau cu navigația (23-32). Se încheie cu tema pământului dăruit poporului lui Dumnezeu. Psalmul este ritmat de două refrene: al „strigătului” (vv. 6, 13, 19, 28) și al „recunoștinței” (vv. 8, 15, 21, 31).

până în veac este mila Lui!

² Să spună cei răscumparați de Domnul,
cei pe care i-a răscumplat din mâna dușmanului!

³ Din ținuturi i-a adunat,
de la răsărit și de la apus și de la miazănoapte și de la miazăzi.

⁴ [Unii] au rătăcit în pustiu, în loc fără de apă,
și cale spre cetate de locuit n-au aflat;

⁵ flămânzi și însetați,
sufletul în ei se sfârșea:

⁶ dar au strigat către Domnul, în strâmtorarea lor,
și din necazul lor i-a izbăvit:

⁷ i-a călăuzit pe cale dreaptă
să meargă spre cetate de locuit.

⁸ Să aducă laudă Domnului pentru îndurărilor Lui
și faptele Lui minunate pentru fiii oamenilor!

⁹ Căci a săturat sufletul pustiit
și sufletul flămând l-a umplut cu bunătăți. —

¹⁰ [Alții] ședeau în întuneric și în umbra morții
înlănțuiți în sărăcie și în fiare,

¹¹ căci înfruntaseră cuvintele lui Dumnezeu
și voința Celui Preaînalt o întărâtaseră.

¹² El le-a smerit cu necazuri inima,
[de] s-au sleit și n-aveau ajutor.

¹³ Atunci au strigat către Domnul în strâmtorarea lor
și din necazurile lor i-a mântuit:

¹⁴ i-a scos din întuneric și din umbra morții

106,3 Cf. Is. 11,12 ♦ „de la miazăzi”: *litt.* „dinspre mare” (= TM). De obicei, în ebr. „marea” desemnează ca punct cardinal apusul. Targumul consideră că e vorba aici de Golful Persic și multe versiuni traduc direct „de la miazăzi” (cf. Ravasi, III, p. 195). Menționarea celor patru puncte cardinale sugerează întoarcerea nu numai a exilaților de la Babilon, ci a tuturor israeliților din diasporă. ♦ Părinții văd aici chemarea universală la mântuire.

106,4-5 Cf. Deut. 8,15. ♦ Imaginea păgânilor care nu-și găsesc adevărata patrie: cunoașterea lui Dumnezeu (Eusebiu, Atanasie, Hesyhios, Theodoret, Ieronim).

106,6 „necazul”: gr. ἀνάγκη, *litt.* „ananghie”, „angoasă”.

106,9 Cf. Lc. 1,53. ♦ „pustiit”: *litt.* „golit”.

106,10 „[Alții]...”: *litt.* „pe cei care ședeau”. ♦ 10a: cf. Is. 9,1; Mt. 4,13 sq.

106,14 Eliberarea celor robiți (cf. și v. 16) și vindecarea bolnavilor (v. 20) sunt văzute în Biblie ca acțiuni specifice ale personajului mesianic: cf. Is. 45,2-3; 61,1 citat și asumat de Hristos în Lc. 4,18-21.

și lanțurile lor le-a rupt.

¹⁵ Să aducă laudă Domnului pentru îndurărilor Lui
și faptele Lui minunate pentru fiii oamenilor!

¹⁶ Căci a zdrobit porțile de aramă
și zăvoarele de fier le-a sfărâmat. —

¹⁷ [Pe alții] i-a luat de pe calea fărâdelegii lor,
căci din pricina fărâdelegilor lor erau înjosiți:

¹⁸ orice mâncare le scârbea sufletul
și ajunseseră până la porțile morții.

¹⁹ Atunci au strigat către Domnul în strâmtorarea lor
și din necazurile lor i-a mântuit:

²⁰ a trimis cuvântul Său și i-a vindecat,
i-a izbăvit din stricăciunile lor.

²¹ Să aducă laudă Domnului pentru îndurărilor Lui
și faptele Lui minunate pentru fiii oamenilor!

²² Să-I aducă jertfă de laudă

și să vestească faptele Lui în tresăltare de bucurie! —

²³ Cei care coboară pe mare în corăbii,
săvârșindu-și munca pe apele multe,

²⁴ aceștia au văzut lucrările Domnului

și faptele Lui minunate în adânc.

²⁵ El a spus și s-a stârnit vânt de furtună

și s-au ridicat talazurile;

²⁶ se înălțau până la cer

și coborau până în hăuri,

iar sufletul lor se topea de chinuri.

²⁷ Se clătinau și se împleticeau ca un om beat

106,16 „porțile de aramă”: metaforă a morții (Eusebiu). Atanasie vede în acest verset o profecție privind coborârea lui Hristos în iad, punând în legătură și cu Is. 49,9 („ca să spună celor din întuneric: «Veniți la lumină...»)”).

106,17 „i-a luat de pe calea fărâdelegii”: TM are „cei smintiți de pe calea fărâdelegii lor”. ♦ Boala ca pedeapsă directă a păcatului e o idee foarte înrădăcinată în mentalități; e contrazisă totuși de Cartea lui Iov și de unele pasaje din Evangheliile (e.g. In. 9,2-3).

106,20 „stricăciunile”: TM are „gropile”. ♦ Cuvântul care i-a vindecat este Iisus, Cuvântul întrupat (Atanasie, Theodoret etc.).

106,22 „tresăltare”: TM are „aclamație”.

106,26-27 Cele patru verbe sugerează tangajul și ruliul vasului în furtună și deruta navigatorilor.

și toată priceperea lor le fusese înghițită.
²⁸ Atunci au strigat către Domnul în strâmtorarea lor
și din necazurile lor i-a mântuit:
²⁹ a poruncit furtunii și a făcut-o adiere
și au tăcut talazurile ei,
³⁰ iar ei s-au bucurat că s-au liniștit
și El i-a călăuzit spre portul pe care îl doreau.
³¹ Să aducă laudă Domnului pentru îndurările Lui
și faptele Lui minunate pentru fiii oamenilor!
³² Să-L preaînălțe în adunarea poporului
și în scaunul bătrânilor să-L laude! –
³³ El a preschimbât râurile în loc uscat
și izvoarele apelor în însetare,
³⁴ pământul roditor, în sărătură,
din pricina răutății locuitorilor lui.
³⁵ [Dar] a preschimbât pustiul în întinderi de apă
și pământul uscat, în izvoare
³⁶ și i-a sălășluit acolo pe cei flămânzi
și ei și-au întemeiat cetate de locuit.
³⁷ Au semănat ogoare și au sădit vii,
care le-au adus roade de cules.
³⁸ I-a binecuvântat și ei s-au înmulțit foarte
și vitele lor nu s-au împuținat.
³⁹ [Dar apoi] s-au micșorat și au fost chinuiți
de povara relelor și de durere;
⁴⁰ a revărsat dispreț peste căpetenii
și i-a rătăcit în loc neumblat și fără drum.
⁴¹ Dar l-a ajutat pe cel sărman [să iasă] din sărăcie
și a înmulțit familiile ca pe turme.
⁴² Vor vedea dreptii și se vor bucura
și oricărei fărădelegi i se va frânge gura.

106,29 Cf. Lc. 8,24.

106,32 „scaunul”: TM are „sfatul/adunarea”. ♦ Pentru Grigore al Nyssei (1, VIII), adunarea poporului și scaunul (= „catedra”) bătrânilor descriu imaginea Bisericii.

106,34 Aluzie la nimicirea Sodomei (Gen. 19,23-26; Deut. 29,22-23).

106,41a Grigore al Nyssei (1, VIII) interpretează: Domnul îi vine ajutor săracului prin sărăcia Sa (cf. 2Cor. 8,9: „... prin sărăcia Lui să ne îmbogățim”).

⁴³ Cine-i înțelept, ca să păzească acestea
și să înțeleagă îndurările Domnului?

107

¹ Cântare de psalm a lui David.

² Gata e inima mea, Dumnezeule, gata e inima mea:
[Îți] voi cânta [cu glasul] și din strune, întru slava mea.

³ Deșteaptă-te, harfă și alăută,
deștepta-mă-voi dis-de-diminează.

⁴ Îți voi aduce laudă între popoare, Doamne,
Îți voi cânta între neamuri,

⁵ căci mai presus de ceruri este mila Ta
și până la nouri, adevărul Tău.

⁶ Înălță-Te mai presus de ceruri, Dumnezeule,
și peste tot pământul, slava Ta!

⁷ Ca să fie izbăviți cei iubiți de Tine,
mântuiește cu dreapta Ta și ascultă-mă!

⁸ Dumnezeu a grăit în [lăcașul] Său sfânt:

„Mă voi înălța și voi împărți Sikima
și Valea Corturilor o voi măsura:

⁹ al Meu este Galaadul și al Meu este Manasse,
și Efraim – sprijinul capului Meu,

Iuda – regele Meu,

¹⁰ Moab – vasul nădejzii Mele;
peste Idumeea Îmi voi întinde încălțăminte,
Mie Străinii Mi s-au supus.”

¹¹ Cine mă va duce spre cetatea întărită,
cine mă va călăuzi până în Idumeea?

¹² Oare nu Tu, Dumnezeule, care ne-ai lepădat?
Și nu vei mai ieși, oare, Dumnezeule, cu oștirile noastre?

¹³ Dă-ne ajutor în strâmtorare,
căci zadarnică e mântuirea [ce vine] de la om!

106,43 Cf. Ier. 9,11; Os. 14,9.

107 Această cântare de dimineată alătură două fragmente de psalm: vv. 2-6 = Ps. 56,8-12; vv. 7-14 = Ps. 59,7-14.

¹⁴ În Dumnezeu vom săvârși fapte mărețe
și El îi va nimici pe dușmanii noștri.

108

¹ Pentru sfârșit; al lui David, psalm.

Dumnezeule, lauda mea să n-o faci să amuțească!

² Fiindcă gura păcătosului și gura celui viclean s-au deschis asupra mea,
grăit-au împotriva mea cu limbă vicleană;

³ cu vorbe de ură m-au înconjurat
și s-au războit cu mine fără pricină.

⁴ În schimbul dragostei mele, ei mă ponegreau,
dar eu stăteam în rugăciune.

⁵ Pus-au asupra mea rele în locul celor bune,
și ură în schimbul iubirii mele.

⁶ „Stârnește-l împotriva lui pe păcătos
și învinuitorul să stea de-a dreapta lui;

108 Psalmul impreparatoriu cel mai dur, a cărui vehemență a ridicat probleme comentatorilor încă din Antichitate. Una din soluții a fost să fie pus în legătură cu trădarea lui Iuda (Fp. 1,16.20). Majoritatea Părinților încearcă, așa cum obișnuiesc adesea, să citească blestemele ca pe niște profeții obiective privind pedeapsa pentru păcate. Alții îl consideră drept obiect al imprecațiilor pe diavol. O soluție modernă pertinentă este de a considera că de la v. 6 până la 15 (BJ) sau până la 19 (Lancellotti), omul prigonit citează cuvintele cu care dușmanii îl ocărăsc și îl blestemă. El nu vrea să se răzbune, ci lasă totul în grija lui Dumnezeu. Am adoptat această soluție, incluzând versetele respective între ghilimele.

108,1 „Pentru sfârșit”: TM are „Pentru mai-marele cântăreților”. ♦ „lauda mea”: poate însemna „lauda ce mi se cuvine” sau „lauda pe care eu o aduc lui Dumnezeu”. Părinții pun aceste cuvinte în rostirea lui Hristos adresându-Se Tatălui. ♦ 1b în TM: „Dumnezeul laudei mele, să nu taci!”

108,2-5 Părinții (Eusebiu, Atanasie, Chiril al Ierusalimului, Augustin etc.) văd în descrierea suferințelor o profeție despre pătimirile lui Hristos.

108,4 „eu stăteam în rugăciune”: TM are *litt.* „eu rugăciune”. Pentru Augustin, e rugăciunea de iertare a lui Hristos pe cruce.

108,6 „învinuitorul”: acesta e sensul primar al cuvântului δίαβολος, „calomniator”, „cel care bagă zăbanie”, „dușman”; în textele mai târzii ale VT și în NT ajunge să-l desemneze pe duhul cel rău, „diavolul”. Cf. Zah. 3,1 și mai ales Est. 7,4; 8,1. ♦ Faptul că dușmanii sunt desemnați când la singular, când la plural a fost interpretat ca o referire la diavol, văzut individual sau colectiv (cf. Mortari, nota *ad loc.*).

⁷ Ia judecată să iasă osândit
 și rugăciunea lui să ajungă păcat!
⁸ Să fie zilele lui puține
 și slujba lui să o ia altul!
⁹ Să ajungă fiii lui orfani
 și femeia lui, văduvă!
¹⁰ Rătăcind să pribegească fiii lui și să cerșească,
 alungați să fie de pe locul caselor lor;
¹¹ să-i smulgă cămătarul tot avutul
 și să-i jefuiască străinii agoniselile.
¹² Să nu aibă cine să-i dea ajutor
 și să nu fie nimeni îndurător cu orfanii lui,
¹³ să ajungă copiii lui la pieire
 și într-o singură generație să li se șteargă numele!
¹⁴ Să fie amintită fărădelegea părinților lor înaintea Domnului
 și păcatul mamei lui să nu se șteargă;
¹⁵ să fie înaintea Domnului neconținut
 și să fie dată pieirii de pe pământ amintirea lor!
¹⁶ Pentru că nu și-a adus aminte să făptuiască milă,
 ci-l alunga pe omul sărac și sărman
 și pe cel cu inima zdrobită, până la moarte.
¹⁷ A îndrăgit blestemul, și va veni asupra lui,
 n-a voit binecuvântarea, și ea se va îndepărta de la el!
¹⁸ S-a îmbrăcat în blestem ca într-un veșmânt
 și el a intrat ca apa în măruntaiele lui
 și ca untdelemnul în oasele lui.
¹⁹ Să-i fie ca o haină ce învăluie
 și ca un brâu cu care să fie încins pururi!”
²⁰ Așa este lucrarea celor care mă ponegresc la Domnul,
 a celor ce grăiesc rele împotriva sufletului meu.
²¹ Iar Tu, Doamne, Doamne, miluiește-mă, de dragul Numelui Tău,

108,10 „Rătăcind”: *litt.* „aruncați de colo-colo”. ♦ „alungați”: TM are „urmăriți”. ♦ „de pe locul caselor”: TM are „din dărâmturile”.

108,16 Cf. Iov 20,19. ♦ „alunga”: TM are „prigonea”.

108,20a În TM: „Aceasta este răsplata vrăjmașilor mei de la Domnul.”

108,21 „Doamne, Doamne” traduce ebr. *YHWH 'Adhōnāy*. ♦ „miluiește-mă”: *litt.* „fă cu mine milă”.

căci bună este mila Ta.

²² Izbăvește-mă, căci sărac și sărman sunt eu
și inima mea e tulburată în mine;

²³ ca umbra ce se pleacă am fost îndepărtat,
am fost scuturat afară ca lăcustele;

²⁴ genunchii mi-au slăbit de post
și trupul mi s-a schimbat din [lipsă de] untdelemn.

²⁵ Și eu am ajuns de batjocura lor:
[cei ce] m-au văzut au clătinat din cap.

²⁶ Ajută-mă, Doamne, Dumnezeul meu,
mântuiește-mă după mila Ta

²⁷ și ei să priceapă că aceasta e mâna Ta
și Tu, Doamne, ai făcut aceasta!

²⁸ Ei vor blestema, dar Tu vei binecuvânta:
cei ce se ridică împotriva mea să fie făcuți de rușine,
iar slujitorul Tău se va veseli.

²⁹ Să se îmbrace în înjosire cei care mă ponegresc,
să se înfășoare ca într-o mantie în rușinea lor!

³⁰ Îi voi aduce laudă nespūsă cu gura mea Domnului
și în mijlocul mulțimii Îl voi lauda,

³¹ căci El a stat la dreapta celui sărman,
ca să [mă] mântuiască de cei ce prigoneau sufletul meu.

108,22b Cf. In. 12,27; Mt. 26,38.

108,24 „din [lipsă de] untdelemn”: untdelemnul poate simboliza bucuria („n-am găsit pe cineva care să mă bucure”), sau (după Ieronim) frumusețea, slava, lumina – trupul i s-a schimbat, fiind lipsit de frumusețe (cf. Is. 53,2 sq.). Alții (e.g. Augustin) înțeleg, mai literal, „trupul meu a fost transformat de untdelemn”, adică de ungere, punând în legătură cu Is. 61,1 (cf. Mortari, nota *ad loc.*).

108,31 În loc să stea la dreapta acuzatorului, invocat (de dușmani) la v. 6, însuși Dumnezeu va sta la dreapta celui prigunit ca să-l apere (cf. TOB, nota *ad loc.*).

109

¹ Al lui David, psalm.

Zis-a Domnul către Domnul meu: „Șezi de-a dreapta Mea până ce voi pune pe dușmanii tăi scăunel sub picioarele tale.”

² Toiagul puterii tale îl va trimite Domnul din Sion:

domnește în mijlocul dușmanilor tăi!

³ Cu tine e stăpânirea în ziua puterii Tale,

109 Unul dintre psalmii cei mai comentați, dar și mai dificili. Dificultatea poate proveni din faptul că un vechi psalm de înscăunare regală a fost reutilizat în perioade ulterioare în cheie sacerdotală. După Exil, speranța în reinstaurarea monarhiei se stinge treptat și conducătorul efectiv al comunității „restaurației” este marele preot, iar în epoca posterioară răscoalei Macabeilor, regii hasmonei cumulează și funcția de mari preoți. Există, poate, aluzii la rituri din ceremonialele de înscăunare care nu mai sunt cunoscute. Importanța aparte a psalmului e dată de interpretarea lui în cheie mesianică și raportarea lui la Hristos încă din Epistola către evrei. În Hristos, funcția regală, preotească și profetică se întâlnesc. Părinții au folosit mult psalmul în disputele împotriva arienilor, argumentând cu ajutorul lui dumnezeirea lui Iisus.

109,1 Citat în Mt. 22,44 și par., unde Iisus își aplică titlul de „Domn”, folosind opinia curentă care atribuie psalmul lui David. Citat și în cuvântarea lui Petru din Fp. 2,33-35, precum și în Evr. 1,13. ♦ „Domnul către Domnul meu”: Ieronim observă că în ebraică este „YHWH (tetragrama sacră) către *Adhōnāy* (Stăpânul meu)”: deci chemarea de a ședea de-a dreapta, spune el, este adresată de Dumnezeu omului Iisus înălțat la ceruri. ♦ „scăunel...”: cf. nota la 98,5; imaginea se intersectează aici cu cea a biruitorului care, după vechiul obicei oriental, pune piciorul pe grumazul învinsului.

109,2 „domnește”: gr. κατακυριεύω, „a stăpâni complet, a exercita o carmiuire definitivă”. ♦ „în mijlocul dușmanilor”: Ioan Gură de Aur vede aici o profecie despre situația Bisericii, care sunt ca niște oi în mijlocul lupilor și totuși subzistă; „domnește” sugerează stăpânirea liniștită, pentru că Biserica e suverană.

109,3 „stăpânirea”: gr. ἀρχή poate însemna și „început”, ceea ce ar trimite la Gen. 1,1 și In. 1,1. ♦ „ziua puterii Tale”: pentru majoritatea Părinților, este ziua învierii, dar și a Judecării. ♦ 3c: după majoritatea Părinților, versetul vorbește despre nașterea din veșnicie a Cuvântului. ♦ „din pântece”: se afirmă unitatea de natură cu Tatăl (Theodoret). ♦ În TM, versetul e corupt și toate traducerile sunt conjecturale; *lit.* „poporul tău e numai bunăvoință în ziua puterii tale în strălucirile sfințeniei din pântece, din zori pentru tine roua tinereților tale/tineretului tău”, ceea ce a fost interpretat felurit: „Poporul tău e plin de bunăvoință în ziua când se arată puterea ta. Cu o sfântă strălucire, din sânul zorilor a ta este roua tineretului (*i.e.* cei mai buni dintre tineri)” (TOB); „Poporul tău ți se va oferi de bunăvoie, în ziua în care îți conduci oștirea pe munții sfinți. Din sânul dimineții, ca roua va veni la tine tineretul tău” (RSV) etc. ♦ „mai înainte de luceafăr”: aplicat de Părinți la nașterea Fiului lui Dumnezeu. Totuși, în NT versetul nu e folosit hristologic.

în strălucirile sfinților;

din pântece, mai înainte de luceafăr, te-am născut.

⁴ Jurat-a Domnul și nu-I va părea rău:

„Tu ești preot în veac după rânduiala lui Melchisedec.”

⁵ Domnul de-a dreapta ta

a zdrobit regi în ziua mâniei Sale;

⁶ va face judecată printre neamuri, va înmulți leșurile,

va zdrobi capetele multora pe pământ.

⁷ Din șuvoi pe cale va bea:

de aceea își va înălța capul.

110

¹ Aleluia!

Îți voi aduce laudă, Doamne, din toată inima mea

în sfatul celor drepti și în adunare.

² Mari sunt lucrările Domnului,

cercetate cu de-amănuntul pentru toate voile Lui.

³ Vrednică de laudă și de preamărire este lucrarea Lui

109,4 „Melchisedec”: cf. Gen. 14,18-20. ♦ Citatul din 4b apare, interpretat hristologic, în Evr. 5,6.10 și apoi, ca un refren în Evr. 7.

109,6b Cf. Lc. 20,18.

109,7 Versetul a dat naștere la multe interpretări alegorice: încercările vieții, pătimirile lui Hristos etc. S-a presupus că, la origine, băutul din torent făcea parte din ritualul înscăunării regale. Un izvor e menționat cu ocazia încercării de înscăunare a lui Adonia, apoi referitor la Solomon (3Rg. 1,9.33-35).

110 Psalm de tip sapiențial, alfabetic în ebraică, o meditație asupra faptelor minunate ale lui Dumnezeu.

110,1 „drepti”: *litt.* „integri”.

110,2 „cercetate...”: interpretările Părinților merg în două direcții principale: a) cercetate, pregătite bine dinainte de Dumnezeu în vederea realizării planului Său (Ioan Gură de Aur); b) cercetate bine de „adunarea dreptilor” spre a împlini voința lui Dumnezeu (Atanasie). Această a doua interpretare e sprijinită de TM. ♦ „pentru toate voile Lui”: TM are „de toți cei care se desfată în ele”.

110,3 „Vrednică de laudă și de preamărire”: *litt.* „aducere de laudă/mulțumire/mărturie și măreție”. În TM este perechea *hodh w^e hadhar*, „măreție și splendoare”, frecvent folosită pentru a descrie acțiunile lui Dumnezeu. ♦ „în veacul veacului”: se repetă ca un refren la vv. 8 și 10, subliniind stabilitatea a tot ce ține de Dumnezeu.

și dreptatea Lui dăinuie în veacul veacului.

⁴ A statornicit amintire pentru faptele Sale minunate, milostiv și îndurător este Domnul.

⁵ Hrană a dat celor ce se tem de El,

Își va aminti în veac de legământul Său.

⁶ Tăria faptelor Sale a vestit-o poporului Său, ca să le dea lor moștenirea neamurilor.

⁷ Lucrările mâinilor Sale sunt adevăr și judecată, vrednice de încredere sunt toate poruncile Sale,

⁸ întărite în veacul veacului,

făurite cu adevăr și dreptate.

⁹ Răscumpărare a trimis poporului Său, a rânduit în veac legământul Său;

sfânt și înfricoșător este Numele Său.

¹⁰ Începutul înțelepciunii e frica de Domnul, bună pricepere pentru toți cei care o împlinesc.

Lauda Lui dăinuie în veacul veacului.

110,4 „a statornicit amintire”: este vorba de memorial (amintirea liturgică a minunilor lui Dumnezeu, cf. nota la Lev. 2,2).

110,5 „Hrană...”: aluzie la mana din pustiu, cu toată încărcătura simbolică pe care aceasta o primește de-a lungul timpului (cf. In. 6). Echivalentul din TM, *tereph*, are și sensul de „pradă”. ♦ „legământul”: revine și la v. 9 ca un fel de rezumat.

110,6 „moștenirea neamurilor”: după Ioan Gură de Aur, este primirea Pământului făgăduinței.

110,8 „dreptate”: *litt.* „integritate”.

110,9 „Răscumpărare”: TM are „preț de răscumpărare”. Acest cuvânt rezumă toate gesturile salvatoare și de iertare ale lui Dumnezeu de-a lungul timpului, care își găsesc împlinirea în Hristos (cf. Lc. 1,68). Ioan Gură de Aur leagă expresia de In. 12,47 („Fiul Omului nu a venit să judece lumea, ci pentru ca lumea să fie mântuită prin El”). ♦ „sfânt și înfricoșător”: se referă la transcendența lui Dumnezeu (cf. Ps. 98,3).

110,10 10a = Prov. 9,10; cf. Sir. 1,16. ♦ Comentariul lui Theodoret: înțelepciunea este cunoașterea celor dumnezeiești; trebuie să împodobim cunoașterea cu fapte, cinstindu-L astfel pe Acela care a dat cunoașterea.

111

¹ Aleluia!

Fericit omul care se teme de Domnul,
în poruncile Lui se va desfăta foarte;

² puternică pe pământ va fi seminția lui,
neamul celor drepti va fi binecuvântat;

³ slavă și bogăție în casa lui
și dreptatea lui dăinuie în veacul veacului.

⁴ A răsărit în întuneric lumină celor drepti:
cel milostiv, îndurător și drept.

⁵ Bun este omul care se îndură și dă cu împrumut:
își va rândui cuvintele sale cu judecată,

⁶ în veac nu se va clătina,
spre amintire veșnică va fi cel drept.

⁷ De veste rea nu se va teme,
gata este inima lui să nădăjduiască în Domnul.

⁸ E întărită inima lui, nu se va teme,
până ce îi va privi de sus pe dușmanii săi [.]

⁹ a împărțit, a dat săracilor;

---

111 Asemenea psalmului precedent, este, în ebraică, un psalm alfabetic. Face portretul omului desăvârșit, atribuindu-i calități pe care alți psalmi I le atribuie lui Dumnezeu. Motivele sunt tipic sapiențiale.

111,2 „neamul”: *litt.* „generația”.

111,3 „slavă”: TM are „bunăstare”.

111,4 Cf. Lc. 1,78.

111,5 „cuvintele”: se poate traduce aici și „treburile, lucrurile”. ♦ „cu judecată”: unii înțeleg „pentru judecată”: cuvintele sale îl vor apăra la judecată. ♦ Milosteniile pe care le-a făcut cel drept vor veni să-l apere la judecată (Theodoret, Augustin).

111,7 „veste”: *litt.* „auzire”. ♦ Părinții (Ieronim, Augustin, Beda) interpretează: cea mai rea veste, pe care nu va risca să o audă, este: „Plecați de la Mine, blestemaților...” (Mt. 25,41). ♦ 7b: După Ioan Gură de Aur, cel a cărui inimă „este gata să nădăjduiască în Domnul” este omul care tinde cu totul spre Dumnezeu, cu speranță neclintită în El și nimic pe lume nu-l distrage de la aceasta.

111,8 [.] : majoritatea traducerilor, atât din TM, cât și din grecește, au punct după acest verset.

111,9 Citat în 2Cor. 9,9. ♦ „a împărțit”: gr. ἐσκόρπισεν. Ioan Gură de Aur și Theodoret atrag atenția că verbul descrie gestul larg al semănătorului – deci omul împarte cu generozitate. Aceeași idee la Augustin, care trimite la 2Cor. 9,6 („... cine seamănă cu dărnicie, cu dărnicie va și culege”). ♦ „târia”: *litt.* „cornul”.

dreptatea lui dăinuie în veacul veacului,
 tăria lui se va înălța în slavă.

¹⁰ Păcătosul va vedea și se va mânia,
 va scrâșni din dinți și se va topi:
 pofta păcătoșilor va pieri.

112

¹ Aleluia!

Lăudați, copii, pe Domnul,
 lăudați Numele Domnului!

² Fie Numele Domnului binecuvântat
 de acum și până-n veac!

³ De la răsăritul soarelui până la apus,
 lăudați Numele Domnului!

⁴ Preaînalt e peste toate neamurile Domnul,
 mai presus de ceruri, slava Lui.

⁵ Cine e ca Domnul, Dumnezeuul nostru,
 care întru cele înalte locuiește

⁶ și la cele smerite privește
 în cer și pe pământ?

111,10 „Păcătosul”: pentru Atanasie, e diavolul.

112 Cu acest psalm începe *Hallel*-ul, cântarea liturgică de laudă prescrisă îndeosebi pentru cele trei mari sărbători: Paștele, Cincizecimea și Corturile, alcătuită din Ps. 112-117. De Paști, primii doi psalmi se cântau înainte de cină, iar ceilalți la sfârșit. Iisus a cântat și El *Hallel*-ul cu ucenicii Săi (cf. Mt. 26,30; Mc. 14,26). ♦ Laudă i lui Dumnezeu care răstoarnă situațiile; El ia partea celui sărac, marginalizat. Această împlinire va fi așteptată pentru timpurile mesianice.

112,1 „copii”: TM are „slujitori”. Gr. πᾶδες are ambele sensuri, dar comentariile patristice pornesc în general de la sensul „copii” – cel mai frecvent în greacă. De pildă, Eusebiu: „Ca unor copii care nu știu încă nimic, Duhul profetic, făcându-Se pentru noi pedagog, ne inspiră cuvintele pentru a-L lăuda pe Dumnezeu.” ♦ În TM: „Lăudați, slujitori ai Domnului, lăudați Numele Domnului!”

112,2 Numele Domnului este binecuvântat dintotdeauna prin natura sa, cu mult înainte ca oamenii să se gândească la el. Dar Hristos însuși ne-a spus să ne rugăm: „Sfințească-se Numele Tău” (Mt. 6,9), adică să fie preaslăvit și în viața noastră (Ioan Gură de Aur).

112,3 3a: sens temporal și spațial – cf. Mal. 1,11. ♦ „lăudați”: TM are „lăudat”.

112,6 6a în TM: „și Se pleacă să privească.”

⁷ El îl ridică de la pământ pe cel sărman
 și din gunoi îl înalță pe cel sărac,
⁸ ca să-l așeze cu cei de frunte,
 cu cei de frunte ai poporului Său.
⁹ El o așază pe cea stearpă în casă,
 mamă ce se veselește de copii.

113

¹ Aleluia!

La ieșirea lui Israel din Egipt,
 a casei lui Iacob de la un popor barbar,
² ajuns-a Iudeea [lăcașul] Lui cel sfânt,
 Israel – stăpânirea Lui.
³ Marea a văzut și a fugit,
 Iordanul s-a întors înapoi,
⁴ munții au săltat ca berbecii
 și dealurile, precum mieii.

112,7-9 Cf. 1Rg. 2,4-8 (cântarea Annei); Lc. 1,46-55 (cântarea Mariei). ♦ Pentru Atanasie, „cea stearpă” este mulțimea păgânilor, care a devenit mamă fericită a nenumărați fii, pentru că aceștia au dobândit, în credință, mântuirea prin Hristos.

112,9 Cf. Is. 54,1 sq.

113 În TM îi corespund Ps. 114 (primele 8 versete, care constituie vădit o unitate de mare simetrie și rafinament poetic) și 115. Pornind de la evenimentul fondator al poporului israelit, eliberarea din Egipt, psalmul presimte cu bucurie venirea în slavă a lui Dumnezeu la sfârșitul veacurilor. Partea a doua e mai cu seamă o ironizare a idolatriei și o afirmare a atotputerniciei și atotprezenței unicului Dumnezeu.

113,1 „barbar”: gr. βάρβαρος (*lit.* „bâlbâit”) se referă la oricine vorbește altă limbă decât greaca și traduce ebr. *lo'ez*, cu aceeași evoluție semantică.

113,2 „Iudeea”: TM are „Iuda”. ♦ „cel sfânt”: gr. ἁγίασμα, *lit.* „sfințire”; în Pentateuh, termenul desemnează adesea „lăcașul sfânt” al lui Dumnezeu – e.g. Ex. 15,17; 25,8. Traducerea noastră a urmat interpretarea dată de Ioan Gură de Aur. Atanasie înțelege însă că Iuda devine izvor de sfințire: se profetește astfel harul care va fi dăruit tuturor neamurilor.

113,3 Cf. Ex. 14,15-31; Iis. Nav. 3,7-17. ♦ Pentru Ioan Gură de Aur, este o imagine stilizată, care exprimă prin verbele de mișcare iuțeala și ușurința cu care s-a înfăptuit minunea. Elementele sunt personificate pentru a arăta ascultarea creației față de Creator.

113,4 Cf. Ex. 19,16-18. ♦ Hiperbole pentru a sublinia bucuria (Ioan Gură de Aur).

⁵ Ce ai tu, mare, de fugi
 și tu, Iordanule, că te-ai întors înapoi,
⁶ voi, munți, că ați săltat ca berbecii
 și voi, dealuri, precum mieii?
⁷ De fața Domnului s-a cutremurat pământul,
 de fața Dumnezeului lui Iacob,
⁸ Cel care preface stânca în iezere
 și cremenea, în izvoare de apă.
⁹ Nu nouă, Doamne, nu nouă,
 ci Numelui Tău dă slavă,
 pentru mila Ta și adevărul Tău,
¹⁰ nu cumva să spună neamurile:
 „Unde este Dumnezeul lor?”
¹¹ Dar Dumnezeul nostru este sus în cer:
 în ceruri și pe pământ,
 toate câte a voit le-a făcut.
¹² Idolii neamurilor sunt argint și aur,
 lucrări ale mâinilor omenesti;
¹³ au gură, dar nu vor grăi,
 au ochi, dar nu vor vedea,
¹⁴ au urechi, dar nu vor auzi,
 au nări, dar nu vor miroși,
¹⁵ au mâini, dar nu vor pipăi,
 au picioare, dar nu vor umbla,
 nici nu vor avea glas în gâttelej lor.
¹⁶ Asemenea lor vor fi cei care îi fac

113,5 „Ce ai...?": întrebarea scoate în evidență caracterul extraordinar al evenimentului (Ioan Gură de Aur).

113,6 „mieii”: *litt.* „mieii oilor”, care traduce expresia ebr. *litt.* „fiii turmei” (termenul se referă la turma de cornute mici – oi și capre).

113,7 „s-a cutremurat pământul”: TM are „cutremură-te, pământ!”. Verbul ebr. poate însemna însă și „a dansa, a sălta (de bucurie)”.

113,8 „iezere”: *litt.* „întinderi de apă”. ♦ Cf. Ex. 17,1-7; Num. 20,1-13.

113,9 De aici începe în TM Ps. 115. ♦ „mila Ta și adevărul Tău”: cf. nota la 24,10.

113,10 „nu cumva să spună”: TM are „de ce să spună”.

113,11b Nu apare în TM.

113,12 „Idolii neamurilor”: TM are „Idolii lor”.

113,16 Grigore al Nyssei (*In Cant.* 5, PG 44, 866) interpretează astfel: după cum cei care își îndreaptă privirea spre Dumnezeul adevărat primesc în ei însușirile dumnezeirii,

și toți cei care își pun încrederea în ei.

¹⁷ Casa lui Israel a nădăjduit în Domnul:
ajutorul și ocrotitorul lor este El.

¹⁸ Casa lui Aaron a nădăjduit în Domnul:
ajutorul și ocrotitorul lor este El.

¹⁹ Cei care se tem de Domnul au nădăjduit în Domnul:
ajutorul și ocrotitorul lor este El.

²⁰ Domnul Și-a amintit de noi și ne-a binecuvântat:
a binecuvântat casa lui Israel,
a binecuvântat casa lui Aaron,

²¹ i-a binecuvântat pe cei care se tem de Domnul,
pe cei mici laolaltă cu cei mari.

²² Să vă dea Domnul sporire,
vouă și fiilor voștri!

²³ Binecuvântați [să fiți] de Domnul,
care a făcut cerul și pământul!

²⁴ Cerul cerului este al Domnului,
iar pământul l-a dat fiilor oamenilor.

²⁵ Nu cei morți Te vor lăuda, Doamne,
nimeni din cei care coboară în lăcașul morților.

²⁶ Dar noi, cei vii, Îl vom binecuvânta pe Domnul
de acum și până-n veac.

la fel cei care s-au atașat de idoli deșerți s-au transformat în ceea ce contemplau și din oameni au devenit pietre.

113,17 În TM: „Israele, încrede-te în YHWH...!” Tot la imperativ sunt și verbele de la vv. 18 și 19. ♦ „ocrotitorul”: *litt.* „cel care ține scutul”. TM are „scutul”.

113,19 „Cei care se tem de Domnul”: expresia îi desemnează pe cei care se străduiesc să-l împlinească poruncile. În epoca intertestamentară și în NT termenul ajunge să-i desemneze pe simpatizanții iudaismului, pe cei aflați în pragul convertirii. Enumerarea „Israel, casa lui Aaron (= preoții), cei care se tem de Domnul” subliniază totalitatea poporului celor mântuiți.

113,20-21 Forma verbelor din TM sugerează o acțiune durativă, care nu s-a încheiat. ♦ „Domnul Și-a amintit”: *cf.* nota la 97,3. ♦ Theodoret spune că această binecuvântare e rodul nădejzii.

113,24-26 în TM: „Cerurile sunt cerurile lui YHWH.” ♦ Pentru Ioan Gură de Aur, e un fel de a spune pentru a fi pe înțeles; în sens spiritual, Dumnezeu locuiește în credincioșii Săi.

113,25 „în lăcașul morților”: TM are „în tăcere” (*cf.* Ps. 93,17; 77,39).

113,26 „cei vii”: nu apare în TM.

114

¹ Aleluia!

Iubit-am, pentru că va asculta Domnul
glasul rugii mele.

² Căci Și-a plecat urechea spre mine
și în zilele mele Îl voi chema.

³ M-au înconjurat durerile morții,
primejdiile iadului m-au aflat,
strâmtorare și durere am găsit.

⁴ Atunci am chemat Numele Domnului:
„Doamne, izbăvește-mi sufletul!”

⁵ Milostiv este Domnul și drept
și Dumnezeuul nostru miluiește.

⁶ Îi păzește pe prunci Domnul;

114 Corespunde Ps. 116,1-9 din TM. Cânt de recunoștință pentru izbăvirea din primejdiile de moarte.

114,1 „Iubit-am” traduce forma de perfect a verbului ebr. care, la acest tip de verbe, are sens durativ și rezultativ. Vasile cel Mare comentează: „Nu oricine poate să spună «Iubit-am», ci numai cel [...] care a depășit frica și a primit Duhul înfierii.” Și adaugă că, deși psalmistul nu specifică pe cine iubește, este evident că pe singurul vrednic de iubire, pe Dumnezeu și, pentru că-L iubește, poate îndura orice suferință (cf. Rom. 8,35: „Cine ne va despărți de iubirea lui Hristos?...”). ♦ Verbul „a iubi” avându-L ca obiect pe Dumnezeu e ca un răspuns la porunca: „Ascultă, Israele... Să iubești pe Domnul...” (Deut. 6,4-5).

114,2 „Și-a plecat urechea”: Vasile cel Mare parafrazează: „Dumnezeu S-a aplecat până la mine, care mă aflu jos la pământ, S-a aplecat ca un doctor iubitor de oameni ce-și apropie urechea de un bolnav care, de slăbiciune, nu mai poate nici să vorbească.” ♦ „în zilele mele” = „toată viața”.

114,3 „durerile (gr. ὠδίνες, la propriu, se referă la durerile nașterii)... primejdiile”: TM are „lațurile... angoasele”.

114,6-7 Aceste versete sunt paralele cu fragmentul evanghelic Mt. 11,25-29, care vorbește despre revelarea lui Dumnezeu celor mici (cf. 6a), de osteneală și trudă (cf. 6b), de odihna dăruită de Domnul (cf. 7a), despre smerenia lui Hristos (cf. 6b). Se regăsesc aceiași termeni (cf. Mortari, nota *ad loc.*). ♦ „prunci”: gr. νήπιος are sensul de bază „ne-vorbitor”, apoi „copil”, „simplu”, „nevinovat”. TM are „simpli”. ♦ Ioan Gură de Aur comentează: Dumnezeu se îngrijește în mod special de copii, pentru că aceștia nu au discernământ ca să se ferească de primejdiile ce-i înconjoară, și nici mama, nici doica n-ar izbuti să-i păzească, dacă n-ar veghea asupra lor Providența de sus. Și cu noi Dumnezeu se poartă astfel, pentru că nu avem vârsta priceperii spre a alege ceea ce ne duce la El.

înjosit am fost și El m-a mântuit.

⁷ Întoarce-te, suflete al meu, la odihna ta,
fiindcă Domnul ți-a făcut bine,

⁸ căci a izbăvit sufletul meu din moarte
și ochii mei de lacrimi
și picioarele mele de alunecare.

⁹ Bineplăcut voi fi înaintea Domnului pe pământul celor vii.

115

¹ Aleluia!

Crezut-am și de aceea am grăit,
dar eu am fost umilit foarte.

² Eu am zis, în uluirea mea:

„Tot omul este mincinos.”

³ Ce-I voi da în schimb Domnului
pentru toate câte mi le-a dăruit?

⁴ Potirul mântuirii voi lua

114,8 „a izbăvit”: TM are „ai izbăvit”.

114,9 „Bineplăcut voi fi”: TM are „Voi umbla”; expresia „a umbla înaintea Domnului” înseamnă a duce o viață plăcută lui Dumnezeu (cf. și Mich. 6,8). ♦ „pământul celor vii” (gr. χώμα înseamnă „loc”, dar și „ținut”, „țară”, „pământ”) poate avea un sens generic, în opoziție cu „lăcașul morților/iadul”, dar poate trimite și la Pământul făgăduinței. Pe măsură ce se va dezvolta credința în învierea morților, expresia va ajunge să desemneze paradisul.

115 Corespunde Ps. 116,10-19 din TM. Recunoștința față de Dumnezeu caută moduri concrete de a se exprima.

115,1 Ib este citat în 2Cor. 4,13. ♦ În TM: „Crezut-am chiar și atunci când am zis: «Umilit am fost foarte!».”

115,2 „uluirea”, gr. ἔκστασις; cf. nota la 67,28. ♦ 2b – citat în Rom. 3,4. ♦ „mincinos”: Ioan Gură de Aur atrage atenția că acest cuvânt (gr. ψεύστης) are mai multe sensuri: ori că omul a ajuns ca o umbră, ca un vis, ca o închipuire; ori că omul e înșelat, se înșală, se află în eroare; spunem și despre recoltă că ne-a „mințit”, adică ne-a înșelat așteptările.

115,3 Același verb în ambele stihuri.

115,4 Expresia „potirul mântuirii” apare numai aici. Se referă, probabil, la cupa binecuvântării care însoțea jertfa de laudă. Așa interpretează Ioan Gură de Aur. Cf. și 1Cor. 10,16. Unii Părinți (Vasile, Ieronim) fac legătura cu expresia „a bea paharul” din Evanghelic (Mt. 26,39; 20,22), care se referă la pătimire. Tradiția creștină liturgică referă expresia la Euharistie.

și Numele Domnului voi chema.

[⁵]

⁶ De preț înaintea Domnului
este moartea credincioșilor Lui.

⁷ O, Doamne, eu sunt robul Tău,
eu sunt robul Tău și fiul slujitoarei Tale.

Tu ai sfărâmat lanțurile mele,

⁸ Ție-Ți voi aduce jertfă de laudă;

⁹ făgăduințele mele către Domnul le voi împlini
în fața a tot poporul Lui

¹⁰ în curțile Casei Domnului,

în mijlocul tău, Ierusalime.

116

¹ Aleluia!

Lăudați pe Domnul, toate neamurile,

Lăudați-L, toate popoarele,

² căci s-a întărit mila Lui asupra noastră

și adevărul Domnului rămâne în veac.

115,5 Lipsește din marile manuscrise; apare în L (recensiunea lucianică): „Făgăduințele mele către Domnul le voi împlini în fața a tot poporul Lui.” De altfel, versetul se repetă la 9.

115,7 „robul Tău... ai sfărâmat lanțurile mele”: a-I sluji lui Dumnezeu este suprema libertate.

115,8 Ms. *Alexandrinus* are și un al doilea stih: „și Numele Domnului Îl voi chema” (*litt.* „și în Numele Domnului voi chema”) – ca în TM.

115,9 Împlinirea făgăduințelor se referă, de regulă, la aducerea unei jertfe – *cf.* Lev. 7,16. Părinții se gândesc însă la oferirea propriei ființe prin împlinirea poruncilor lui Dumnezeu.

116 Psalmul cel mai scurt al Psaltirii. Remarcabil prin universalismul său, a fost și este intens folosit liturgic. *Cf.* Rom. 15,11.

116,1 Pentru Theodoret, „popoarele” sunt iudeii, oriunde s-ar afla împrăștiați, iar „toate neamurile” sunt „nu numai grecii și romanii, ci și barbarii”.

116,2 „s-a întărit”: TM are „puternică [este]”. ♦ „mila... adevărul” – *cf.* nota la 24,10. ♦ „adevărul Domnului”: pentru Atanasie și Ioan Gură de Aur, este Hristos, realitatea care a împlinit prefigurarea.

117

¹ Aleluia!

Aduceți laudă Domnului, că este bun,
că în veac este mila Lui!

² Să spună casa lui Israel că este bun,
că în veac este mila Lui!

³ Să spună casa lui Aaron că este bun,
că în veac este mila Lui!

⁴ Să spună toți cei care se tem de Domnul că este bun,
că în veac este mila Lui!

⁵ În strâmtorare l-am chemat pe Domnul
și m-a ascultat și m-a [scos] la larg.

⁶ Domnul îmi este ajutor,
nu mă voi teme: ce-mi va face mie omul?

⁷ Domnul îmi este ajutor
și eu voi privi de sus la dușmanii mei.

⁸ Mai bine să-ți pui încrederea în Domnul

117 Psalm liturgic pentru sărbătoarea Corturilor (*cf.* Ex. 23,14; 2Ezr. 18,13-18). Procesiunea pelerinilor urcă spre Templu intonând un refren de recunoștință (1-4), apoi imnul (5-18); ajunge la porțile Templului reconstruit (19), devenit semn al reînnoirii poporului întors din exil (22-24), preoții răspund poporului binecuvântându-l (25-27); cu ramuri în mâini, mulțimea pătrunde în sanctuar (27) cu aducere de mulțumire (28-29). Încă din NT, psalmul a fost văzut ca o profeție pentru taina lui Hristos, respins și apoi înălțat în slavă. În toate liturgiile creștine e folosit îndeosebi la sărbătoarea Învierii.

117,1 „Aduceți laudă”: *cf.* nota la 6,6. Întrucât ἐξομολόγῃω apare de multe ori în acest psalm, pentru a-i reda bogăția de semnificații l-am tradus fie cu „a aduce laudă”, fie cu „a aduce mulțumire” (v. 28). ♦ „că este bun”: Augustin comentează: „Aceasta e cea mai mare laudă, căci și Fiul lui Dumnezeu, când a fost chemat «Învățătorule bun», a răspuns: «Unul singur este bun, Dumnezeu» (Mc. 10,17-18).” ♦ „mila”: *cf.* nota la 5,8.

117,2-4 *Cf.* nota la 113,19.

117,6 Majoritatea traducerilor pun „nu mă voi teme” în primul stih, iar al doilea conține doar întrebarea. Ediția Rahlfs pune virgulă după „ajutor”, trimițând restul în al doilea stih, fără nici un semn de punctuație după „nu mă voi teme”. Am păstrat totuși valoarea interogativă a ultimei propoziții pentru că pronumele „ce” are în greacă accentuare de pronume interogativ. Versetul e citat în Evr. 13,6. *Cf.* Rom. 8,31. ♦ „îmi este ajutor”: TM are „este pentru mine”.

117,7 7a în TM: „YHWH e pentru mine, spre ajutor.” ♦ „dușmanii mei”: TM are „cei ce mă urăsc”.

117,8 „să-ți pui încrederea... să-ți pui încrederea”: TM are „să te adăpostești... să nădăjduiești”. Aceleași verbe în TM și la v. 9.

decât să-ți pui încrederea în om.

⁹ Mai bine să nădăjduiești în Domnul
decât să nădăjduiești în cei puternici.

¹⁰ Toate neamurile m-au înconjurat,
dar în numele Domnului le-am ținut departe.

¹¹ Iarăși și iarăși m-au înconjurat,
dar în numele Domnului le-am ținut departe.

¹² M-au înconjurat precum albinele un fagure
și au ars ca focul în mărăcini,
dar în numele Domnului le-am ținut departe.

¹³ Îmbrâncit fiind, eram gata să cad,
dar Domnul mi-a venit în ajutor.

¹⁴ Tăria mea și cântul meu de laudă e Domnul
și El mi-a fost spre mântuire.

¹⁵ Glas de veselie și de mântuire în corturile dreptilor:

„Dreapta Domnului și-a arătat puterea,

¹⁶ dreapta Domnului m-a înălțat,
dreapta Domnului și-a arătat puterea!”

¹⁷ Nu voi muri, ci voi fi viu
și voi povesti lucrările Domnului!

¹⁸ Cu asprime m-a certat Domnul,
dar morții nu m-a dat.

¹⁹ Deschideți-mi porțile dreptății:
intrând pe ele, voi aduce laudă Domnului.

²⁰ Aceasta e poarta Domnului:

cei drepti vor intra pe ea.

²¹ Îți voi aduce mulțumire că m-ai ascultat

117,10 „le-am ținut departe”: gr. ἀρῶνω, *litt.* „a respinge/ține la distanță”. TM are „le-am nimicit/secerat”; se poate înțelege și „voi pune să fie tăiați împrejur”. La fel la v. 11b.

117,11 „Iarăși și iarăși m-au înconjurat”: *litt.* „înconjurând m-au înconjurat” – semitism.

117,12 „un fagure”: nu apare în TM. ♦ 12b în TM: „și s-au stins ca focul de mărăcini.”

117,15b-16 Cf. Lc. 1,51. ♦ „m-a înălțat”: TM are „s-a înălțat”.

117,17 Aici Ioan Gură de Aur vede o profecie a învierii.

117,18 „Cu asprime m-a certat”: *litt.* „Certând m-a certat” – semitism care arată intensitatea acțiunii.

117,19 „porțile dreptății”: *i.e.* porțile sanctuarului.

117,20 „poarta Domnului”: pentru Origen, este contemplația; pentru Chiril al Alexandriei, este Hristos (cf. In. 10,7); pentru Atanasie, este poarta ce duce la contemplarea Domnului.

și mi-ai fost mie spre mântuire.

²² Piatra pe care au disprețuit-o ziditorii,
aceea a ajuns în capul unghiului:

²³ de la Domnul s-a făcut aceasta
și minunat [lucru] e în ochii noștri.

²⁴ Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul:
să tresăltăm și să ne veselim în ea!

²⁵ O, Doamne, acum mântuiește!

O, Doamne, acum dă sporire!

²⁶ Binecuvântat cel care vine în numele Domnului!

Vă binecuvântăm din Casa Domnului!

²⁷ Dumnezeu este Domnul și ni S-a arătat nouă:

rânduiți sărbătoare cu ramuri bogate

până la coarnele altarului!

²⁸ Dumnezeul meu ești Tu și-Ți voi aduce laudă,

Dumnezeul meu ești Tu și Te voi preamări.

Îți voi aduce mulțumire că m-ai ascultat

și mi-ai fost mie spre mântuire!

²⁹ Aduceți laudă Domnului, că este bun,

că în veac este mila Lui!

117,22-23 Citat în Mt. 21,42; Mc. 12,10 *sq.*; Lc. 20,17; Fp. 4,11; 1Pt. 2,4.7. Cf. și Is. 28,16; Ef. 2,20. ♦ „în capul unghiului”: Atanasie pune expresia în legătură cu Ef. 2,14: „El [Hristos] care a făcut din cele două [popoare, iudeu și păgân,] una.”

117,24 Versetul a fost interpretat de Părinți și de întreaga creștinătate ca referindu-se la ziua Învierii lui Hristos.

117,25 „acum mântuiește”: gr. σωσον δη traduce ebr. *hōšī'āh nā'*, „Te rog, mântuiește!”, de unde aclamația liturgică „Osana!”.

117,26 26a = Mt. 21,9; 23,39; Mc. 11,9; In. 12,13; cf. Lc. 19,38; 13,35. ♦ „Vă binecuvântăm”: verbul este la perfect, ceea ce sugerează „V-am binecuvântat și binecuvântarea rămâne peste voi”.

117,27 „ni S-a arătat”: TM are „ne-a luminat”. Ioan Gură de Aur leagă expresia de Tit 2,11 („Harul lui Dumnezeu, mântuitor, ni s-a arătat...”). ♦ „rânduiți sărbătoare”: TM are *lit.* „legați sărbătorea” (= „formați alaiul”).

117,28 Stihurile c-d nu apar în TM. ♦ Ioan Gură de Aur interpretează 28a-b: lui Dumnezeu trebuie să I se aducă laudă pentru ceea ce este, pentru slava Lui negrăită, nu doar pentru darurile Lui.

117,29 Este identic cu 117,1, subliniind ideea de bază. Origen ne atrage atenția că prin această repetare psalmistul ne îndeamnă să medităm adesea la acest cânt.

118

¹ Aleluia!1. *alph*

Fericiți cei fără prihană pe cale,
cei care umblă în Legea Domnului.

² Fericiți cei care cercetează mărturiile Lui:
cu toată inima Îl vor căuta.

³ Căci nu cei ce săvârșesc fărădelegea
au umblat pe căile Lui.

⁴ Tu ai dat poruncile Tale,
ca să fie păzite cu strășnicie.

⁵ O, de s-ar îndrepta căile mele,
ca să păzesc îndreptările Tale!

⁶ Atunci nu voi fi rușinat
când voi privi la toate poruncile Tale.

⁷ Îți voi da mărturie, Doamne, în neprihănirea inimii
când voi învăța hotărârile dreptății Tale.

⁸ Îndreptările Tale le voi păzi:
să nu mă părăsești nicicând!

2. *bēth*

⁹ În ce fel își va îndrepta tânărul calea sa?

118 Psalm alfabetic în ebraică – 22 de strofe, câte una pentru fiecare literă a alfabetului; fiecare are opt versete, toate începând cu litera respectivă. Adevărată litanie a Legii lui Dumnezeu. De fapt, termenul care se traduce de obicei cu „lege”, ebr. *tōrāh*, înseamnă mai degrabă „învățătură de viață”: Dumnezeu îl învață pe om cum să-și orânduiască viața, purtarea, pentru a fi cu adevărat fericit. Psalmistul, inspirat de profeți și de Deuteronom, vorbește liber cu Dumnezeu, exprimându-și diferitele stări sufletești legate de păzirea poruncilor, îndreptărilor, hotărârilor etc. – se remarcă bogăția sinonimică a termenilor legați de Lege – opt la număr. Părinții subliniază cu toții că plinătatea Legii este Hristos, singurul care poate spune: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața” (In. 14,6).

118,1 „*alph*” etc.: greaca transcrie, aproximativ, la fiecare strofă, numele literei ebraice caracteristice strofei.

118,4 „poruncile”: TM are „învățăturile”. ♦ „cu strășnicie”: *litt.* „foarte”.

118,7 „neprihănirea”: *litt.* „integritatea”.

118,9 „îndrepta”: TM are „curăți/purifica”. ♦ 9b în TM: *litt.* „spre a păzi conform cu cuvintele Tale”. ♦ Ilarie spune că e bine ca omul să țină Legea din tinerețe, spre a nu ajunge să capete obiceiuri rele. Pentru Origen (CP), „tânărul” este noul popor chemat de Hristos dintre neamurile păgâne.

Păzind cuvintele Tale.

¹⁰ Cu toată inima mea Te-am căutat:
nu mă îndepărta de la poruncile Tale!

¹¹ În inima mea ascuns-am făgăduințele Tale,
ca să nu păcătuiesc împotriva Ta.

¹² Binecuvântat ești, Doamne:
învață-mă îndreptările Tale!

¹³ Cu buzele mele am vestit
toate hotărârile gurii Tale.

¹⁴ Pe calea mărturiilor Tale m-am desfătat
ca de toată bogăția.

¹⁵ La poruncile Tale voi cugeta
și voi lua seama la căile Tale.

¹⁶ La îndreptările Tale voi fi cu luare aminte,
nu voi uita de cuvintele Tale.

3. *gimal*

¹⁷ Răsplătește robului Tău:
voi trăi și voi păzi cuvintele Tale.

¹⁸ Ia vâlul de pe ochii mei
și voi lua seama la minunățiile din Legea Ta.

¹⁹ Pribeag sunt eu pe pământ:
să nu ascunzi de mine poruncile Tale!

118,10b Augustin spune că nu e în puterea omului să-și îndrepte corect pașii – cf. Ier. 10,23.

118,11 „făgăduințele”: pentru coerență, am redat cu acest cuvânt, ori de câte ori a fost posibil, gr. λόγιον, care echivalează automat, în acest psalm, ebr. *'im'rah*, cu sensul generic „cuvânt”, dar când e „cuvântul lui Dumnezeu” are și sensul de „făgăduință” și acesta e sensul la care se referă Părinții de cele mai multe ori comentând psalmul. Este și opțiunea multor traducători moderni.

118,13 „am vestit”: TM are, *lit.*, „am enumerat”.

118,16 „voi fi cu luare aminte”: verbul gr. μελετώ, „a se îngriji de”, „a se gândi la”, „a medita”, echivalează forma de *hitpha'el* a verbului ebr. *šā'a'* care înseamnă „a se desfăta”. Aceeași diferență de sens și în cazul substantivului, pe care l-am tradus, după context, cu „luare aminte” sau „grijă” – vezi nota la v. 24.

118,18 Cf. 2Cor. 3,15 („Un vâl e așezat pe inima lor...”). Origen (CP): „Profetul știa că Legea e umbra bunurilor viitoare (cf. 2Cor. 3,18).”

118,19 „Pribeag”: cf. Evr. 11,13 și 13,14 („Nu avem aici cetate statornică, ci suntem în căutarea cetății viitoare”).

²⁰ Se mistuie sufletul meu de dor
după hotărârile Tale, în toată vremea.

²¹ Tu ai muștrat pe cei trufași:
blestemați cei ce se abat de la poruncile Tale!

²² Ia de la mine ocară și disprețuirea,
căci mărturiile Tale le-am căutat.

²³ Căci au șezut căpeteniile și au vorbit împotriva mea,
dar robul Tău cugeta la îndreptările Tale.

²⁴ Căci mărturiile Tale sunt grija mea,
și sfetnicii mei sunt îndreptările Tale.

4. *delth*

²⁵ Lipitu-s-a de țărână sufletul meu:
dă-mi viață, după cuvântul Tău!

²⁶ Căile mele [Ți] le-am vestit și m-am ascultat:
învață-mă îndreptările Tale!

²⁷ Călea îndreptărilor Tale fă-mă s-o înțeleg
și voi cugeta la minunățiile Tale.

²⁸ Sufletul meu s-a istovit de măhnire:
întărește-mă întru cuvintele Tale!

²⁹ Călea nedreptății îndepărtează-o de la mine
și cu Legea Ta miluiește-mă!

³⁰ Călea adevărului am ales-o,
hotărârile Tale nu le-am uitat.

³¹ Lipitu-m-am de mărturiile Tale:

118,20 „Se mistuie... de dor”: *litt.* „Se mistuie... să dorească”. După Ambrozie, psalmistul pare a spune că dorul după Dumnezeu nu este în puterea noastră, ci este rodul harului.

118,24 „grija”: gr. μελέτη, „grijă, preocupare, cugetare, meditație”. TM are, în acest psalm, „desfătarea” de multe ori unde LXX are „grija”—vezi și nota la v. 16.

118,25 „țărână”: *litt.* „sol”.

118,26 „Căile mele [Ți] le-am vestit”: Origen și Ilarie înțeleg: „Ți-am mărturisit păcatele mele.”

118,28 „s-a istovit”: Rahlfs are στένω, „a picura, a se scurge” (corespondentul verbului din TM); alte ms. au στενάω, „a ofta, a geme”, iar majoritatea au νυστάω, „a ațipi”. ♦ „măhnire”: gr. ἀκηδία, *litt.* „apatie, sfârșeală, lehamite” (cf. nota la 90,6). ♦ „întărește-mă”: *litt.* „dă-mi siguranță”. ♦ „întru cuvintele”: TM are „după cuvintele”.

118,29 „nedreptății”: TM are „înșelăciunii”.

Doamne, să nu mă dai de rușine!

³² Pe calea poruncilor Tale am alergat
când ai scos la larg inima mea.

5. ē

³³ Învăță-mă, Doamne, calea îndreptărilor Tale
și o voi păzi fără încetare!

³⁴ Dă-mi înțelegere și voi cerceta Legea Ta
și o voi păzi din toată inima!

³⁵ Călăuzește-mă pe cărarea poruncilor Tale,
căci pe ea am voit-o!

³⁶ Pleacă inima mea spre mărturiile Tale
și nu spre lăcomie!

³⁷ Întoarce ochii mei, ca să nu vadă deșertăciunea,
pe calea Ta dă-mi viață!

³⁸ Întărește pentru robul Tău spusa Ta
spre a se teme de Tine!

³⁹ Îndepărtează ocară mea, de care mi-a fost teamă,
pentru că judecățile Tale sunt bune!

⁴⁰ Iată, am tânjit după poruncile Tale:
întru dreptatea Ta dă-mi viață!

6. waw

⁴¹ Să vină asupra mea mila Ta, Doamne,
mântuirea Ta, după spusa Ta,

⁴² și voi da răspuns celor ce mă ocărăsc,
căci am nădăjduit în cuvintele Tale.

118,32 „Când” are nuanța iterativă: „ori de câte ori”. ♦ „ai scos la larg”: gr. ἐπλάττονος se poate înțelege și „ai lărgit”. După Ilarie, inima se lărgește când locuiește în ea taina Tatălui și a Fiului, când Duhul Sfânt se desfășoară în acest lăcaș ce-L poate adăposti.

118,33 „Învăță-mă”: gr. νομοθετέω, „a da lege, a instrui”. Același verb la v. 102 („ai fost dătătorul Legii”).

118,34 „voi cerceta”: TM are „voi respecta”.

118,35 „pe ea am voit-o”: TM are „în ea m-am desfășurat”. ♦ Cărarea e bătorită, căci Domnul a umblat cel dintâi pe ea și noi pășim în urma Lui (Ilie).

118,39 „mi-a fost teamă”: sensul de bază al verbului este „a bănuși, a privi cu suspiciune”.

118,40 Pentru Origen (CP), „întru dreptatea Ta” se înțelege „în Fiul Tău”.

⁴³ Să nu îndepărtezi nicicând din gura mea cuvântul adevărului,
căci în hotărârile Tale mi-am pus nădejdea.

⁴⁴ Voi păzi Legea Ta neîncetat,
în veac și în veacul veacului.

⁴⁵ Am umblat întru lărgime,
pentru că am căutat poruncile Tale

⁴⁶ și am grăit despre mărturiile Tale
în fața regilor și nu m-am rușinat.

⁴⁷ Am fost cu luare aminte la poruncile Tale,
pe care le-am iubit foarte.

⁴⁸ Ridicat-am mâinile mele către poruncile Tale, pe care le-am iubit,
și cugetam la îndreptările Tale.

7. zai

⁴⁹ Adu-Ți aminte de cuvântul Tău către robul Tău,
cu care mi-ai dat nădejde!

⁵⁰ Aceasta m-a mângâiat în înjosirea mea:
că spusa Ta mi-a dat viață.

⁵¹ Cei trufași au călcat Legea din cale-afară,
dar eu de la Legea Ta nu m-am abătut.

⁵² Mi-am amintit de hotărârile Tale dintotdeauna, Doamne,
și am fost mângâiat.

118,43 „mi-am pus nădejdea”: am încercat, cu această expresie, să redăm valoarea intensivă dată de prefixul verbului (ἐπελπίζω, tradus în Vulg. *supersperare*). În această formă, verbul apare rar în Biblie (numai în acest psalm și în alte două locuri). Și în ebraică verbul este la o formă intensivă. E caracteristică folosirea în acest psalm a unor expresii întărite pentru a sugera intensitatea dorinței: e.g. ἐκζητέω, „a căuta amănunțit, cu tot dinadinsul” (v. 2 etc.); verbul rar ἀδολεσχεω, *litt.* „a cugeta intens, temeinic” (v. 15); frecvența adverbului σφόδρα, „foarte” (cf. și Mortari, nota *ad loc.*).

118,45 „întru lărgime”: după interpretarea lui Ilarie, Dumnezeu nemărginit are nevoie de un lăcaș larg; ori de câte ori scrutăm cuvântul divin, îngustimile duhului nostru se dilată ca să înțelegem, iar bietele noastre simțuri se deschid ca să dorim cele dumnezeiești.

118,46 Cf. Mt. 10,18 („Veți fi duși în fața regilor spre a-Mi da mărturie”).

118,48 „Ridicat-am mâinile mele...”: gest de rugăciune. Omul are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu pentru a împlini poruncile. Însă Atanasie și Ilarie văd în ridicarea mâinilor săvârșirea faptelor bune.

118,51 „au călcat Legea”: TM are „m-au batjocorit”.

⁵³ Jale m-a cuprins din pricina păcătoșilor,
a celor care au părăsit cu totul Legea Ta.

⁵⁴ Vrednice de cântare au fost pentru mine îndreptările Tale
în locul pribegiei mele.

⁵⁵ Mi-am adus aminte noaptea de Numele Tău, Doamne,
și am păzit Legea Ta.

⁵⁶ Aceasta mi s-a întâmplat
pentru că am căutat îndreptările Tale.

8. *ēth*

⁵⁷ Partea mea [ești], Doamne,
am zis să păzesc Legea Ta.

⁵⁸ Feței Tale m-am rugat din toată inima:
miluiește-mă după făgăduința Ta!

⁵⁹ Am cercetat căile Tale
și mi-am întors pașii spre mărturiile Tale.

⁶⁰ Gata am fost, și nu m-am tulburat,
să păzesc poruncile Tale.

⁶¹ Funiile păcătoșilor s-au împletit împrejurul meu,
dar de Legea Ta nu am uitat.

⁶² În miez de noapte mă sculam ca să-Ți aduc laudă
pentru hotărârile dreptății Tale.

⁶³ Părtaș sunt eu cu toți cei care se tem de Tine
și care păzesc poruncile Tale.

⁶⁴ De îndurarea Ta, Doamne, plin este pământul:
învață-mă îndreptările Tale!

118,53 „Jale”: *litt.* „descurajare, mâhnire”. TM are „furie”. ♦ Atanasie explică prin 1 Cor. 12,26: „Atunci când un mădular suferă, toate mădulele suferă.”

118,56 „am căutat”: TM are „am respectat”.

118,57 „Legea Ta”: TM are „cuvintele Tale”. Origen (CP) interpretează: „Cel pentru care Dumnezeu este de ajuns va spune: «Partea mea ești, Doamne.»”

118,58 „Feței Tale m-am rugat”: TM are „Fața Ta [am căutat să] o îmblâzesc”.

118,59 „căile Tale”: TM are „căile mele”.

118,60a În TM: „Grăbitu-m-am și nu am zăbovit.” ♦ „nu m-am tulburat”: *cf.* In. 14,1 („Să nu se tulbure inima voastră”).

118,63 Într-o apoftegmă a Părinților din pustiu se întreabă: „Cine spune «Părtaș sunt eu?»” și se răspunde: „Duhul Sfânt” (Pimen, 136, *apud* Mortari, nota *ad loc.*). În același sens, Augustin spune că aici vorbește Hristos, pentru că El S-a făcut părtaș cu oamenii.

9. *tēth*

⁶⁵ Ai făcut bine robului Tău,
Doamne, după cuvântul Tău.

⁶⁶ Bunătatea și buna creștere și cunoașterea învață-mă,
căci în poruncile Tale mi-am pus încrederea.

⁶⁷ Înainte de a fi înjosit, rătăcisem:
de aceea am păzit făgăduința Ta.

⁶⁸ Bun ești Tu, Doamne: întru bunătatea Ta
învață-mă îndreptările Tale!

⁶⁹ Înmulțitu-s-a împotriva mea nedreptatea celor trufași,
dar eu cu toată inima voi cerceta poruncile Tale.

⁷⁰ S-a închegat ca laptele inima lor,
dar eu la Legea Ta am luat aminte.

⁷¹ Bine este pentru mine că m-ai smerit,
ca să învăț îndreptările Tale.

⁷² Mai bună este pentru mine Legea gurii Tale,
mai presus de mii de aur și de argint.

10. *iōth*

⁷³ Mâinile Tale m-au făcut și m-au plămădit:
dă-mi înțelegere, și voi învăța poruncile Tale!

⁷⁴ Cei care se tem de Tine mă vor vedea și se vor bucura,
căci în cuvintele Tale mi-am pus nădejdea.

⁷⁵ Am cunoscut, Doamne, că dreptate sunt hotărârile Tale
și întru adevăr m-ai smerit.

118,66 „buna creștere”: gr. παιδεία, „educație, disciplină”. ♦ 66a în TM: „Buna judecată și cunoașterea învață-mă.”

118,67 „de aceea”: TM are „dar acum”.

118,68 „Doamne: întru bunătatea Ta”: TM are „și făcător de bine”.

118,69 În TM: „Mânjitu-m-au cu minciună cei trufași, dar eu cu toată inima voi păzi îndreptările Tale.” ♦ Origen (CP) înțelege: cu cât un drept se angajează mai mult de partea lui Dumnezeu, cu atât sporesc împotriva lui nedreptățile celor trufași.

118,70 „S-a închegat ca laptele”: TM are „S-a întărit ca grăsimea”. „Grăsimea” e simbolul insensibilității – cf. Ps. 72,7. ♦ Inima sfinților e ușoară, inima celor trufași e congestionată (Atanasie).

118,71 Cf. 2Cor. 12,9 („Mă voi lăuda cu slăbiciunile mele”). ♦ „m-ai smerit” (cf. și v. 75): Origen (CP) atrage atenția că, adeseori, în Scriptură, și mai ales în psalmi, e numit smerire timpul de încercare și suferință.

⁷⁶ Să-mi fie mila Ta spre mângâiere,
după făgăduința Ta către robul Tău.

⁷⁷ Să vină la mine îndurările Tale și voi fi viu,
căci Legea Ta este grija mea.

⁷⁸ Să se rușineze cei trufași, căci pe nedrept au făcut fărădelege
împotriva mea,
dar eu voi cugeta la poruncile Tale.

⁷⁹ Să se îndrepte spre mine cei care se tem de Tine
și cunosc mărturiile Tale!

⁸⁰ Fie inima mea fără prihană întru îndreptările Tale,
ca să nu fiu dat de rușine!

11. *chāph*

⁸¹ Se sfârșește după mântuirea Ta sufletul meu
și în cuvântul Tău mi-am pus nădejdea.

⁸² Sfârșitu-s-au ochii mei după făgăduința Ta,
zicând: „Când îmi vei da mângâiere?”

⁸³ Căci m-am făcut ca un burduf în ger,
[dar] îndreptările Tale nu le-am uitat.

⁸⁴ Câte sunt zilele robului Tău?
Când îi vei judeca pe cei ce mă asupresc?

⁸⁵ Mi-au povestit cei fără de lege vorbe deșarte,
dar nu [sunt] ca Legea Ta, Doamne.

⁸⁶ Toate poruncile Tale sunt adevăr;

118,78 Atanasie interpretează: „Când îi vei vedea rușinați pe cei trufași, nu mă voi semeți, ci voi lua seama la poruncile Tale.”

118,80 „fără prihană”: *litt.* „integră”.

118,81 „mântuirea”: gr. σωτηριον. Părinții îl referă la „Mântuitorul”.

118,82 Cf. Mt. 13,17 („Mulți proroci și drepti au dorit să vadă cele pe care le vedeți voi...”) ♦ „îmi vei da mângâiere”: gr. παροικλέω, „a chema, a îndemna, a ruga”, ajunge să însemne și „a convinge, a încuraja, a consola”, de unde παρόκλητος, care apare în NT, *litt.* „chemat lângă”, înseamnă „apărător, sfătuitoare, mângâietor”. Domnul nostru Iisus Hristos este primul „Paraclet” care ni-l face binevoitor pe Tatăl, spune Atanasie. El le făgăduiește apostolilor „alt Paraclet”, pe Duhul Sfânt (In. 14,16); acest din urmă sens se va impune în teologie.

118,83 „burduf”: recipient din piele pentru lichide. Pus „la fum” (TM) sau lăsat în ger, se întărește.

118,85 În TM: „Au săpat pentru mine gropi cei trufași, care nu [sunt] după Legea Ta.”

pe nedrept m-au prigonit: ajută-mă!

⁸⁷ Puțin a fost de nu m-au sfârșit pe pământ,
dar eu n-am părăsit poruncile Tale.

⁸⁸ După îndurarea Ta dă-mi viață
și voi păzi mărturiile gurii Tale.

12. *labd*

⁸⁹ În veac, Doamne,

cuvântul Tău rămâne în cer;

⁹⁰ din neam în neam e adevărul Tău:

ai întemeiat pământul, și rămâne.

⁹¹ Prin orânduiala Ta dăinuie ziua,

căci toate împreună Ți slujesc Ție.

⁹² De n-ar fi fost Legea Ta grija mea,

atunci aș fi pierit în înjosirea mea.

⁹³ În veci nu voi uita îndreptările Tale,

căci prin ele mi-ai dat viață, Doamne.

⁹⁴ Al Tău sunt eu: mântuiește-mă,

căci îndreptările Tale le-am căutat.

⁹⁵ M-au așteptat păcătoșii, ca să mă piardă,

[căci] mărturiile Tale le-am priceput.

⁹⁶ Oricărei desăvârșiri i-am văzut capătul,

dar largă este porunca Ta, foarte.

13. *mēm*

⁹⁷ Cât am iubit Legea Ta, Doamne!

Ziua întreagă ea este grija mea.

⁹⁸ Mai presus de dușmanii mei m-ai înțeleptit întru porunca Ta,

căci a mea este în veac.

⁹⁹ Mai presus de toți învățătorii mei am dobândit pricepere,

căci mărturiile Tale sunt grija mea.

118,89 Cf. Ioan 1,1 („La început era Cuvântul”).

118,91 În TM: „Pentru hotărârile/judecățile Tale [toate] dăinuie astăzi...”

118,93 „mi-ai dat viață, Doamne”: TM are „mi-ai redat/păstrat viața”.

118,96 „capătul”: *litt.* „limita”.

118,97 „grija”: TM are „cugetarea”. La fel și la v. 99.

118,98 „m-ai înțeleptit întru porunca Ta”: TM are „m-au înțeleptit poruncile Tale”.

¹⁰⁰ Mai mult decât bătrânii am dobândit pricepere,
pentru că am căutat poruncile Tale.

¹⁰¹ De toată calea strâmbă mi-am ferit pașii,
ca să păzesc cuvintele Tale.

¹⁰² De la hotărârile Tale nu m-am abătut,
căci Tu mi-ai fost dătătorul Legii.

¹⁰³ Cât sunt de dulci pentru gâtlejul meu făgăduințele Tale,
mai mult decât mierea și fagurele pentru gura mea!

¹⁰⁴ Din poruncile Tale am dobândit pricepere,
de aceea am urât orice cale a nedreptății.

14. *nun*

¹⁰⁵ Făclie pentru pașii mei e cuvântul Tău
și lumină pentru cărările mele.

¹⁰⁶ Am jurat și am statornicit
să păzesc hotărârile dreptății Tale.

¹⁰⁷ Umilit am fost peste poate:
Doamne, dă-mi viață după cuvântul Tău!

¹⁰⁸ Jertfele de bunăvoie ale gurii mele să-Ți fie plăcute, Doamne,
și hotărârile Tale învață-mă!

¹⁰⁹ Sufletul meu e în mâinile mele fără încetare,
dar de Legea Ta nu am uitat.

¹¹⁰ Întinsu-mi-au păcătoșii cursă,
dar de la poruncile Tale n-am rătăcit.

¹¹¹ Mărturiile Tale sunt moștenirea mea în veac,
căci sunt veselia inimii mele.

¹¹² Mi-am aplecat inima să împlinesc îndreptările Tale,
în veac, pentru răsplătire.

118,103 „și fagurele”: nu apare în TM.

118,104 Unele mss. adaugă și „căci Tu mi-ai fost dătătorul Legii”, dar Rahlf's propune să fie eliminat, fiind evident o contaminare de la v. 102. ♦ „nedreptății”: TM are „vicleniei”.

118,105 „Făclie”: *litt.* „lampă”. Cf. Prov. 6,23a. ♦ Ieronim: „În noaptea acestei lumi să strălucească în noi lumina Cuvântului lui Dumnezeu (cf. In. 1,5: «[Cuvântul] era Lumina cea adevărată...»)”

118,107 Cf. Flp. 2,8 („S-a umilit pe sine până la... moartea pe cruce”).

118,109 „A avea sufletul în mâini” înseamnă a fi în primejdie de moarte (cf. Iov 13,14; 1Rg. 19,5).

118,112 „pentru răsplătire”: TM are „până la sfârșit”.

15. *samch*

¹¹³ Pe cei nelegiuți i-am urât

și Legea Ta am iubit-o.

¹¹⁴ Ajutorul și sprijinitorul meu ești Tu:

în cuvântul Tău mi-am pus nădejdea.

¹¹⁵ Depărtați-vă de mine, făcătorilor de rele,

și voi cerceta poruncile Dumnezeului meu!

¹¹⁶ Sprijinește-mă după făgăduința Ta și voi trăi;

să nu mă dai de rușine în așteptarea mea!

¹¹⁷ Vino-mi în ajutor și voi fi mântuit

și voi lua aminte la îndreptările Tale de-a pururi.

¹¹⁸ Făcutu-i-ai de ocară pe toți cei care se îndepărtează de îndreptările Tale,

căci nedrept este gândul lor.

¹¹⁹ Nelegiuți i-am socotit pe toți păcătoșii pământului;

de aceea am iubit mărturiile Tale fără încetare.

¹²⁰ Străpunge cu frica Ta trupul meu,

căci de hotărârile Tale m-am temut.

16. *ain*

¹²¹ Am făptuit judecată și dreptate:

să nu mă dai pe mâna celor ce mă nedreptățesc!

¹²² Primește-l pe robul Tău spre bine,

să nu mă învinuiască pe nedrept cei trufași!

¹²³ Sfârșitu-s-au ochii mei după mântuirea Ta

și după făgăduința dreptății Tale.

¹²⁴ Fă cu robul Tău după mila Ta

și învață-mă îndreptările Tale!

118,113 „nelegiuți”: TM are „cu inima împărțită/nestatornici”.

118,114 „Ajutorul și sprijinitorul”: TM are „ascunzișul și scutul”.

118,115a Cf. Mt. 25,41.

118,118 „nedrept este gândul lor”: TM are „deșertăciune sunt vicleniile lor”.

118,119 „Nelegiuți”: *litt.* „călcători”. ♦ „Nelegiuți i-am socotit”: TM are „Ca pleava i-ai nimicuit”.

118,120 „Străpunge cu...”: TM are „S-a înfiorat de...”. Atanasie, Ilarie, Augustin pun în legătură versetul cu Gal. 2,19 („Cu Hristos împreună sunt răstignit”).

118,122 „Primește-l”: TM se poate interpreta „Fii chezaș”.

¹²⁵ Robul Tău sunt eu: dă-mi înțelegere
și voi cunoaște mărturiile Tale.

¹²⁶ E vremea ca Domnul să lucreze:
ei au spulberat Legea Ta.

¹²⁷ De aceea am iubit poruncile Tale
mai presus decât aurul și topazul.

¹²⁸ De aceea mă îndreptam după toate poruncile Tale;
toată calea nedreaptă am urât-o.

17. *phē*

¹²⁹ Minunate sunt mărturiile Tale:
de aceea le-a cercetat sufletul meu.

¹³⁰ Descoperirea cuvintelor Tale va lumina
și va da înțelegere pruncilor.

¹³¹ Deschis-am gura mea și [mi-]am tras suflarea,
căci după poruncile Tale am tânjit.

¹³² Caută spre mine și mă miluiește,
după cum ai hotărât pentru cei ce iubesc Numele Tău!

¹³³ Pașii mei îndreaptă-i după făgăduința Ta
și să nu mă stăpânească vreo fărădelege!

¹³⁴ Răscumpără-mă de la clevetirea oamenilor,
și voi păzi poruncile Tale.

¹³⁵ Fața Ta arat-o peste robul Tău
și învață-mă îndreptările Tale!

¹³⁶ Șiroaie de lacrimi au vărsat ochii mei
pentru că aceia nu au păzit Legea Ta.

118,127 „topazul”: TM are *paz*, „aur curățit/fin”.

118,128 „nedreaptă”: TM are „vicleană/înșelătoare”.

118,130 Cel care a venit să ducă la plinire Legea și Profetii a făcut inteligibile toate spusele lor (Didim din Alexandria, CP). ♦ „pruncilor”: gr. *νήπιος*, „copil care nu vorbește încă”, „nevinovat”, „simplu”. TM are „celor simpli”. Cf. Mt. 11,25 („...ai ascuns acestea de cei înțelepți și pricepuți și le-ai descoperit pruncilor”).

118,131 „[mi-]am tras suflarea”: *litt.* „am tras suflare/duh”. Cf. Ier. 15,16. Părinții (Origen, Ilarie, Augustin) referă „suflarea” (gr. *πνεύμα*) la Duhul Sfânt.

118,134 „clevetirea”: TM are „asuprirea”.

118,135 „arat-o”: TM are „fă-o să strălucească”.

118,136 „Șiroaie de lacrimi”: *litt.* „ieșirile apelor”.

18. *sadē*

¹³⁷ Drept ești, Doamne,

și nepărtinitoare e judecata Ta.

¹³⁸ Ai poruncit mărturiile Tale: dreptate

și adevăr desăvârșit.

¹³⁹ M-a mistuit râvna Casei Tale,

căci au uitat de cuvintele Tale dușmanii Tăi.

¹⁴⁰ Înflăcărată e spusa Ta foarte

și robul Tău o iubește.

¹⁴¹ Tânăr sunt eu și nebăgat în seamă,

dar îndreptările Tale nu le-am uitat.

¹⁴² Dreptatea Ta e dreptate în veac

și Legea Ta, adevăr.

¹⁴³ Strâmtorarea și nevoia m-au aflat,

dar poruncile Tale sunt grija mea.

¹⁴⁴ Dreptate sunt mărturiile Tale în veac:

dă-mi înțelegere și voi fi viu!

19. *kōph*

¹⁴⁵ Strigat-am cu toată inima mea: ascultă-mă, Doamne,

îndreptările Tale le voi căuta!

¹⁴⁶ Strigat-am către Tine: mântuiește-mă

și voi păzi mărturiile Tale!

¹⁴⁷ Am luat-o înaintea zorilor și am strigat,

în cuvintele Tale mi-am pus nădejdea.

¹⁴⁸ Au luat-o înaintea dimineții ochii mei

ca să ia aminte la făgăduințele Tale.

¹⁴⁹ Ascultă glasul meu, Doamne, după mila Ta:

după hotărârea Ta dă-mi viață!

¹⁵⁰ Apropiatu-s-au cei care mă prigonesc cu fărădelege,

și de Legea Ta s-au îndepărtat.

118,139 Cf. In. 2,17 („Râvna Casei Tale mă mistuie”). ♦ „dușmanii Tăi”: TM are „dușmanii mei”.

118,140 „Înflăcărată e spusa (gr. λογίον)”: TM are „Purificată (în creuzet)/Încercată e spusa/făgăduința”.

118,148 „dimineții”: TM are „străjilor” (ceasurile de noapte când se schimbau străjile).

¹⁵¹ Aproape ești Tu, Doamne,
și toate poruncile Tale sunt adevăr.

¹⁵² Dintru început am cunoscut, din mărturiile Tale,
că pentru vecie le-ai statornicit.

20. *rēs*

¹⁵³ Vezi înjosirea mea și scapă-mă,
căci Legea Ta nu am uitat-o!

¹⁵⁴ Judecă pricina mea și răscumpără-mă,
prin cuvântul Tău dă-mi viață!

¹⁵⁵ Departe e de păcătoși mântuirea,
căci îndreptările Tale nu le-au căutat.

¹⁵⁶ Multe sunt îndurările Tale, Doamne:
după hotărârea Ta, dă-mi viață!

¹⁵⁷ Mulți sunt cei care mă prigonesc și mă apasă,
dar de la mărturiile Tale nu m-am abătut.

¹⁵⁸ I-am văzut pe cei smintiți și mă sfârșeam,
căci spusele Tale nu le-au păzit.

¹⁵⁹ Iată, am iubit poruncile Tale:
Doamne, în îndurarea Ta, dă-mi viață!

¹⁶⁰ Începutul cuvintelor Tale e adevăr
și în veac, toate hotărârile dreptății Tale.

21. *sen*

¹⁶¹ Cei puternici m-au prigonit fără temei,
dar de cuvintele Tale s-a înfricoșat inima mea.

¹⁶² Voi tresălta [de bucurie] la făgăduințele Tale,
precum cel ce află prăzi multe.

¹⁶³ Nedreptatea am urât-o și m-am scârbit de ea,

118,151a Cf. Fp. 17,27-28 („Nu e departe de noi... în El trăim, ne mișcăm și suntem”).

118,158 „smintiți și mă sfârșeam”: TM are „trădători și mi s-a făcut silă”. ♦ „spusele”: vezi nota la v. 11.

118,160 „Începutul”: gr. ἀρχή înseamnă și „principiu”.

118,161 Ilarie, Ieronim și Augustin văd aici o prevestire a prigoanelor pentru credință, trimițând la Mt. 10,17 sq.

118,162 Cf. Is. 9,3; Mt. 13,44 („comoară ascunsă în țarină”).

118,163 „Nedreptatea”: TM are „viclenia/minciuna”.

iar Legea Ta am iubit-o.

¹⁶⁴ De șapte ori pe zi Te-am lăudat
pentru hotărârile dreptății Tale.

¹⁶⁵ Pace multă pentru cei care iubesc Legea Ta
și ei nu află sminteală.

¹⁶⁶ Așteptat-am mântuirea Ta, Doamne,
și poruncile Tale le-am iubit.

¹⁶⁷ A păzit sufletul meu mărturiile Tale
și le-a iubit foarte.

¹⁶⁸ Păzit-am poruncile și mărturiile Tale,
căci toate căile mele sunt înaintea Ta, Doamne.

22. *thau*

¹⁶⁹ Să se apropie cererea mea în fața Ta, Doamne:
după făgăduința Ta, dă-mi înțelegere!

¹⁷⁰ Să ajungă ruga mea în fața Ta:

după făgăduința Ta, izbăvește-mă!

¹⁷¹ Să se reverse de pe buzele mele cântare de laudă
când mă vei învăța îndreptările Tale.

¹⁷² Rostească limba mea făgăduința Ta,
căci toate poruncile Tale sunt dreptate.

¹⁷³ Să fie mâna Ta spre a mă mântui,
căci poruncile Tale le-am ales.

¹⁷⁴ Însetat sunt de mântuirea Ta, Doamne,
și Legea Ta este grija mea.

¹⁷⁵ Viu va fi sufletul meu și Te va lăuda
și hotărârile Tale îmi vor fi ajutor.

¹⁷⁶ Rătăcit-am ca o oaie pierdută:

caută-l pe robul Tău, căci poruncile Tale nu le-am uitat!

118,164 „De șapte ori”: numărul șapte simbolizează desăvârșirea. Pe acest temei a fost structurată rânduiala „ceasurilor” din liturgia creștină.

118,166 „mântuirea”: vezi nota la v. 81. La fel și la 174. ♦ „le-am iubit”: TM are „le-am înfăptuit”.

118,169-172 Augustin vede aici chipul Rugătorului desăvârșit, Hristos.

118,176 „ca o oaie pierdută”: cf. Is. 27,13; 53,6; Ier. 27,6 LXX (50,6 TM); Mt. 18,12 sq. și par.; 1Pt. 2,25.

119

¹ Cântare a treptelor.

Către Domnul, în strâmtorarea mea,
am strigat și El m-a ascultat:

² „Doamne, izbăvește sufletul meu de buzele nedrepte
și de limba vicleană!”

³ Ce să-ți dea și ce să-ți adauge
pentru limba vicleană?

⁴ Săgețile Celui puternic, ascuțite,
cu cărbunii [aprinși] din pustiu.

⁵ Vai mie, că pribegia mea s-a lungit,
m-am sălășluit printre corturile lui Kedar!

⁶ Mult a pribegit sufletul meu.

⁷ Cu cei care urau pacea eram om de pace,
[dar] de câte ori grăiam cu ei, se războiau cu mine fără rost.

119 „Cântările treptelor” (Ps. 119–133) sunt cincisprezece psalmi de pelerinaj pe care îi cântau credincioșii veniți la sărbători, în timpul urcușului spre Ierusalim, psalmi puși în legătură și cu cele cincisprezece trepte aflate la intrarea în Templu, pe care stăteau preoții și leviții la ceremonii. În acest prim psalm, un evreu pios stabilit în mijlocul unei populații ostile strigă încrezător către Domnul.

119,1 „în strâmtorarea mea”: după Eusebiu, această primă treaptă arată că urcușul se desfășoară prin mijlocul greutateților.

119,2 „nedrepte”: TM are „mincinoase”. ♦ Ioan Gură de Aur explică versetul prin Lc. 22,46 („Rugați-vă, ca să nu cădeți în ispită”).

119,3 Subiectul nu este exprimat, dar comentatorii presupun că este Dumnezeu. Formularea amintește de expresia imprecatorie: „Așa să facă Dumnezeu și să mai adauge” (e.g. 1Rg. 3,17). ♦ 3b în TM: „limbă vicleană!” ♦ După Ilarie și Augustin, „Domnul întreabă cu duioșie: „Ce pot să-ți dau împotriva limbii viclene?”

119,4 „din pustiu”: *litt.* „din pustiuri”. TM are „de inenupăr”. ♦ După Augustin, „săgețile” sunt cuvintele dumnezeiești care străpung inima și trezesc iubirea.

119,5 „pribegia mea s-a lungit”: TM are „eram pribeag în *Meşekh*” (probabil Moski, din Caucaz – cf. Gen. 10,2; Iez. 38,2 – unde va domni Gog). ♦ „Kedar”: trib arab din nord (cf. Gen. 25,13). Atât toponimul, cât și etnonimul sugerează o lume străină și dușmănoasă.

119,6 În TM, „cu cei care urau pacea” face parte din acest verset.

119,7 În TM: „Eu [sunt om de] pace; când vorbește, ei [sunt] pentru război.” ♦ Pentru Ilarie, „omul de pace” este prin excelență Hristos, care împacă cerul și pământul prin sângele Crucii Lui (cf. Col. 1,20).

120

¹ Cântare a treptelor.

Ridicat-am ochii mei spre munți:
de unde îmi va veni ajutorul?

² Ajutorul meu [e] de la Domnul
care a făcut cerul și pământul.

³ Nu îngădui să ți se clatine piciorul
nici să nu ațipească păzitorul tău!

⁴ Iată, nu va ațipi, nici nu va adormi
Cel care-l păzește pe Israel.

⁵ Domnul te va păzi,
Domnul este adăpostul tău de-a dreapta ta.

⁶ Ziua soarele nu te va pârjoli,
nici luna, noaptea.

⁷ Domnul te va păzi de orice rău,
El îți va păzi sufletul.

⁸ Domnul va păzi intrarea și ieșirea ta
de acum și până-n veac.

120 Unul dintre cei mai cunoscuți psalmi de încredere totală în ocrotirea lui Dumnezeu.

120,1 „munți”: locul teofaniilor. ♦ „Ridicat-am”: TM are „ridic/ridica-voi”.

120,1-2 Ioan Gură de Aur interpretează: în exil, evreii nu mai vedeau Templul, dar la cer puteau privi oricând. Tocmai de aceea Dumnezeu i-a dat omului o poziție verticală, în timp ce toate celelalte animale au o poziție orizontală: El vrea ca omul să privească spre cer.

120,3 „Nu îngădui să ți se clatine”: *litt.* „Să nu dai spre clătinare”. TM are „Nu va îngădui... nu va ațipi”. Se presupune că vv. 3-8 sunt cuvintele preotului care îl încurajează pe pelerin.

120,5 „adăpostul tău”: TM are „umbra ta”.

120,6 „nici luna, noaptea”: stihul are funcție pur poetică, pentru formarea paralelismului.

120,7 După Ioan Gură de Aur, Dumnezeu nu numai că ne dă tot ajutorul, dar, cu binefacerile Sale, merge dincolo de ceea ce-I putem cere.

120,8 „intrarea și ieșirea”: semitism desemnând totalitatea acțiunilor omului. ♦ **8b**: expresie liturgică.

121

¹ Cântare a treptelor.

Bucuratu-m-am când mi s-a spus:

„În Casa Domnului vom merge.”

² Stăteau picioarele noastre

în curțile tale, Ierusalime.

³ Ierusalimul zidit ca o cetate,

unde toți iau parte laolaltă.

⁴ Căci acolo au urcat semințiile,

semințiile Domnului, mărturie pentru Israel,

ca să laude Numele Domnului.

⁵ Căci acolo s-au așezat scaunele de judecată,

scaunele pentru casa lui David.

⁶ Cereți cele ce sunt spre pace pentru Ierusalim

și belșug pentru cei ce te iubesc!

⁷ Să fie pace în puterea ta

și belșug între întăriturile tale!

⁸ De dragul fraților mei și al apropiaților mei,

---

121 Bucuria de a ajunge în Ierusalim, casa păcii. Părinții comentează psalmul cu referire la Ierusalimul ceresc.

121,1 În TM, la titlul psalmului se adaugă: „a lui David”.

121,2 „Stăteau”: în gr., un perfect de formă perifrastică, având o valoare deosebită de intensitate și de durată. Unii văd în el un perfect „profetic”, în care împlinirea viitoare e anticipată în credință (cf. și Mortari, nota *ad loc.*). ♦ „în curțile tale”: TM are „la porțile tale”.

121,3 3b în TM: „bine încheată în sine” (text nesigur). ♦ Cf. Fp. 2,44-45 („Toți erau o inimă și un suflet...”); In. 17,24 („acolo unde sunt Eu să fie și ei împreună cu Mine”).

121,4 „mărturie pentru Israel”: TM are „după rânduiala lui Israel”. ♦ Ioan Gură de Aur interpretează ca dovada cea mai mare a Providenței divine, a puterii și înțelepciunii lui Dumnezeu, faptul că trebuia să se adune, căci acolo se citea Legea, care conținea istoria minunilor din trecut, iar ei erau determinați, în aceste adunări, să practice dragostea frățască.

121,5 „scaunele de judecată”: unul din semnele acestei cetăți regești, care exprimă dubla ei supremație – preoția și regalitatea; la Ierusalim se făcea apel împotriva unei judecăți (Ioan Gură de Aur).

121,6b În TM: „Liniște/belșug pentru cei care te iubesc!”

121,7 „în puterea ta”: TM are „între zidurile tale”.

121,8b În TM: „voi spune: Pacea să fie în tine!”

am grăit pace pentru tine.

⁹ De dragul Casei Domnului Dumnezeului nostru
am căutat cele bune pentru tine.

122

¹ Cântare a treptelor.

Către Tine am ridicat ochii mei,
Cel care locuiești în cer.

² Iată, precum sunt ochii robilor spre mâinile stăpânilor lor,
precum sunt ochii slujitoarei spre mâinile stăpânei sale,
așa sunt ochii noștri spre Domnul Dumnezeu nostru,
până când Se va îndura de noi.

³ Ai milă de noi, Doamne, ai milă,
căci prea mult ne-am săturat de dispreț,

⁴ prea mult s-a săturat sufletul nostru
[de] ocara celor îndestulați
și [de] disprețul celor trufași!

123

¹ Cântare a treptelor.

De n-ar fi fost Domnul cu noi --
să spună Israel! --

² de n-ar fi fost Domnul cu noi
când s-au ridicat oameni asupra noastră,

121,9 „am căutat”: TM are „voi cere”.

122 După întoarcerea din exil, sau în diasporă, israeliții au de întâmpinat tot felul de vicisitudini: hărțuiri și neînțelegere din partea vecinilor și a străinilor. Exasperarea se preschimbă în rugăciune.

122,1 Ieronim remarcă un progres: în acest al patrulea psalm al treptelor, pelerinul deja își înalță ochii către Dumnezeu.

123 Psalmistul cântă recunoștința poporului pentru că a fost eliberat din primejdii de moarte, pe care le evocă prin imaginea apelor dezlănțuite, a fiearei nemiloase și a capcanei puse de vânător.

123,1 La titlu, TM are în plus „a lui David”. ♦ „cu noi”: TM are: „pentru noi”. ♦ „să spună Israel!”: profetul se poartă ca un dirijor de cor și-i îndeamnă pe pelerini să repete (Ioan Gură de Aur).

- ³ de bună seamă ne-ar fi înghițit de vii
când s-a aprins urgia lor împotriva noastră.
- ⁴ De bună seamă ne-ar fi acoperit apa,
prin șuvoi ar fi trecut sufletul nostru,
- ⁵ de bună seamă ar fi trecut sufletul nostru prin apă nestăvilă.
- ⁶ Binecuvântat [fie] Domnul, care nu ne-a dat pe noi
pradă pentru dinții lor!
- ⁷ Sufletul nostru a fost eliberat ca o pasăre
din lațul vânătorilor;
lațul s-a rupt și noi am fost eliberați.
- ⁸ Ajutorul nostru e în Numele Domnului,
care a făcut cerul și pământul.

124

¹ Cântare a treptelor.

Cei care se încred în Domnul [sunt] ca muntele Sionului;
nu se va clătina în veac cel care locuiește în Ierusalim.

² Munți în jurul lui
și Domnul în jurul poporului Său,
de acum și până-n veac.

³ Căci El nu va lăsa sceptrul păcătoșilor
peste moștenirea celor drepti,

123,4 „De bună seamă”: gr. ἔφα, „atunci”, „desigur” – particulă concluzivă cu valoare de întărire. ♦ 4b în TM: „șuvoi ar fi trecut peste sufletul nostru.” ♦ „ne-ar fi acoperit apa”: Augustin vede aici o aluzie la moartea egiptenilor; pentru Origen, e simbolul ispitelor.

123,5 TM are „atunci ar fi trecut peste sufletul nostru ape învolburate”.

124 Un psalm despre Ierusalim ca simbol al siguranței celor credincioși.

124,1 „cel care locuiește în Ierusalim”: TM are „în veci va rămâne”. Origen trimite la Evr. 12,22 („V-ați apropiat de muntele Sionului, de cetatea Dumnezeului celui viu...”).

124,2 „Munți în jurul lui”: TM are „Ierusalimul, munți îl înconjoară”. Observația topografică e exactă pentru Ierusalimul vechi, „cetatea lui David”, situată pe colina mai puțin înaltă numită Ophel sau Sion, la sud de actuala esplanadă a Templului (cf. Lancellotti, nota *ad loc.*). ♦ Pentru imaginea lui YHWH ca zid în jurul poporului – cf. Zah. 2,9. Ilare leagă expresia de Mt. 28,20 („Iată, Eu sunt cu voi până la sfârșitul lumii”).

124,3 3a în TM: „Căci nu se va odihni sceptrul răutății.” Ar putea fi vorba de un monarh nelegiuit sau, mai degrabă, de o putere străină, sub care ar fi pericolul ca poporul să decadă spiritual. ♦ Theodoret interpretează: nu cumva dreptii asupriți să considere că totul se petrece din întâmplare și nu există nici o cărmuire divină în lume.

ca să nu-și întindă dreptii
măinile spre fărădelege.

⁴ Fă bine, Doamne, celor buni

și celor drepti cu inima,

⁵ iar pe cei care se abat pe [căi] încâlcite

Domnul îi va duce deoparte laolaltă cu cei ce săvârșesc fărădelegea.

Pace peste Israel!

125

¹ Cântare a treptelor.

Când i-a întors Domnul din robie pe [cei din] Sion,
am fost mângâiați.

² Atunci ni s-a umplut gura de bucurie
și limba de veselie.

Atunci se spunea între neamuri:

„S-a preamărit Domnul în ceea ce a făcut cu ei!”

³ S-a preamărit Domnul în ceea ce a făcut cu noi:
ne-am umplut de bucurie.

⁴ Întoarce, Doamne, robia noastră
ca șuvoaiele de la miazăzi!

125 Bucuria întoarcerii.

125,1 Ia: *litt.* „când a întors Domnul robia Sionului” – în acest stih, Sionul apare ca etnonim. ♦ „mângâiați”: *litt.* „ca mângâiați”. TM are „eram ca unii care visează”. Eusebiu cunoaște ambele lecțiuni: „Această viziune a libertății noastre nu era încă deplină; va fi adevărată numai când și restul fraților noștri se vor întoarce din robie.” Ilarie interpretează: nu avem încă mângâierea deplină, căci „toată făptura așteaptă arătarea fiilor lui Dumnezeu...” (cf. Rom. 8, 19-21). ♦ După Theodoret, psalmul este cântat de cei întorși din exil pentru a celebra cultul la Ierusalim, în timp ce alți iudei se află încă la Babilon (cf. v. 4).

125,2 „bucurie”: TM are „răset”. ♦ „între neamuri”: minunea întoarcerii israeliților din exil îi face pe păgâni să recunoască măreția Domnului.

125,3a Această repetare exprimă intensitatea bucuriei. Prin simpla lui existență, acest popor dădea mărturie pentru Dumnezeu și-L vestea (Ioan Gură de Aur).

125,4 „Întoarce...”: aceeași expresie ca la v. 1. Cf. Ps. 84,2 și nota. ♦ „șuvoaiele de la miazăzi”: TM are „șuvoaiele din Negebh”. Negebh este ținutul deșertic din sudul Iudeii; acest toponim se folosește și pentru a desemna sudul ca punct cardinal. În această zonă, venirea anotimpului ploios transformă brusc văile secate în torenți.

⁵ Cei care seamănă cu lacrimi
vor secera cu bucurie.

⁶ Plecând, mergeau și plâneau
ducându-și semințele;
venind, se vor întoarce cu veselie
purtându-și snopii.

126

¹ Cântare a treptelor; a lui Solomon.

Dacă Domnul nu zidește casa,
în zadar vor fi trudit cei care o zidesc.

Dacă Domnul nu păzește cetatea,
în zadar va fi vegheat cel care o păzește.

² În zadar vă sculați dis-de-dimineață
și vă ridicăți îndată ce v-ați așezat,
voi care mâncați pâinea durerii,
pe când celor iubiți ai Săi [Domnul] le dă somn.

³ Iată, moștenirea Domnului [sunt] fiii,
răsplata rodului pântecelui.

⁴ Ca săgețile în mână de viteaz,

125,5 Expresie proverbială. Cf. Mt. 5,5 („Fericiți cei care plâng”); In. 16,20 („Veți plânge..., dar durerea voastră se va preschimba în bucurie”).

125,6 „snopii”: gr. *σπύρα*, *litt.* „spice cât poți apuca într-o mână”.

126 Formulări de tip paremiologic referitoare la deșertăciunea efortului omenesc fără Dumnezeu (1-3) și la binecuvântarea de a avea copii (3-5). Psalmul e atribuit lui Solomon, pentru că el a construit Casa Domnului; tonul sapiențial poate fi pus și el în legătură cu regele înțelept.

126,1a-b Origen trimite la Gen. 11,4 *sq* (turnul Babel). ♦ 1c-d: interpretare hristologică la Augustin: „Domnul vă păzește când vegheați și când dormiți. El a dormit o singură dată, pe cruce; S-a trezit și nu va mai dormi.”

126,2 2b în TM: „și vă întârziati odihna”. ♦ „durerii”: TM are „ostenelilor”. ♦ „celor iubiți”: TM are „celui iubit”. ♦ „somm”: traducătorii TM au înțeles textul în două feluri: asemenea LXX, ori „în somn”. La un prim nivel de lectură, acest „iubit” s-ar putea referi la Solomon (cf. 2Rg. 12,25 și nota), iar somnul, la visul de la Gabaon (cf. 3Rg. 3,5 și nota) – cf. BJ, nota *ad loc*.

126,3 „Moștenirea Domnului” se referă de obicei la Pământul făgăduinței sau la poporul ales. ♦ 3b în TM: „răsplata, rodul pântecelui”.

126,4 „alungați”: *litt.* „scuturați afară”. ♦ „fiii celor alungați”: probabil este vorba de cei exilați, pe care oamenii i-au respins, dar ar fi ca niște săgeți în mâinile lui Dumnezeu

asa sunt fiii celor alungați.

⁵ Fericit omul care-și va împlini cu ei dorința:
nu se va rușina când va grăi cu dușmanii săi la poartă.

127

¹ Cântare a treptelor.

Fericiți toți cei care se tem de Domnul,
cei care umblă pe căile Lui.

² Vei mânca [din] ostenele palmelor tale,
fericit ești și bine îți va fi.

³ Femeia ta, ca o viță roditoare
pe laturile casei tale;
fiii tăi, ca mlădițele de măslini
împrejurul mesei tale.

⁴ Iată, așa va fi binecuvântat omul care se teme de Domnul.

⁵ Să te binecuvânteze Domnul din Sion
și să vezi cele bune ale Ierusalimului
în toate zilele vieții tale;

⁶ și să-i vezi pe fiii fiilor tăi.
Pace peste Israel!

împotriva vrăjmașilor. TM are însă „fiii tinereților”. Traducătorul LXX a raportat cuvântul ebraic la o rădăcină omografă.

126,5 „își va împlini cu ei dorința”: TM are „își va umple tolba”. ♦ „cu ei”: *litt.* din/de la ei. ♦ „la poartă”: la poarta cetății, locul unde se tratau afacerile publice.

127 Fericirea familiei care trăiește în frica lui Dumnezeu.

127,1 Ilarie explică în ce constă „teama de Domnul”: ea nu e simplă frică în momente grele, ci izvorăște din iubire, iar deplinătatea acestei temeri este iubirea desăvârșită, care alungă orice frică. Dovada temerii de Dumnezeu este ascultarea de El.

127,2 „ostenele palmelor”: după ed. Rahlfs; alte mss. (*Sinaiticus*, *Alexandrinus*) au „roadele trudelor”. (Gr. καρπός înseamnă „rod, fruct”, dar și „încheietura pumnului, palmă” – IRg. 5,4; Prov. 31,20.) ♦ Cf. Lc. 14,15 („Fericiți cei care vor mânca pâine în împărăția lui Dumnezeu”).

127,3 Pentru toți comentatorii, vița care se întinde pe laturile casei e o metaforă pentru o prezență binefăcătoare ce „umple casa”. Vița și măslinul sunt în Biblie metaforele păcii și prosperității.

127,5 „cele bune ale Ierusalimului”: pentru Ioan Gură de Aur, sunt toate bunurile mesianice.

128

¹ Cântare a treptelor.

De multe ori s-au luptat cu mine din tinerețea mea – să spună Israel!

² De multe ori s-au luptat cu mine din tinerețea mea
și nu m-au putut [birui].

³ Lucratu-m-au pe la spate păcătoșii,
și-au sporit fărădelegea.

⁴ Domnul e drept: a tăiat cerbicea păcătoșilor.

⁵ Să fie făcuți de rușine și să se întoarcă îndărăt
toți cei care urăsc Sionul!

⁶ Facă-se ca iarba de pe acoperișuri
care, înainte de a fi smulsă, s-a [și] ofilit,

⁷ cu care nu și-a umplut mâna cel care seceră,
nici poala, cel care adună snopi,

⁸ și nu [le]-au spus trecătorii:

„Binecuvântarea Domnului să fie asupra voastră!
Vă binecuvântăm în Numele Domnului!”

128 Un om, sau poporul întreg, își aduce aminte de nenumăratele neazuri îndurate în timp și din care Dumnezeu l-a scăpat. Aceasta îi dă încredere pentru viitor.

128,1 „s-au luptat cu mine”: TM are „m-au asuprit”. ♦ Ioan Gură de Aur spune că Dumnezeu a voit ca evreei să fie când învinși, când învingători, pentru ca aceasta să le slujească drept învățătură, dar n-a îngăduit niciodată ca acest popor ales să fie nimic. ♦ Pentru Theodoret, „tinerețea” e timpul robiei lui Israel în Egipt și al eliberării lui; este vorba însă și despre Biserică.

128,3 3a: Ioan Gură de Aur observă că expresia poate avea două sensuri în funcție de accepțiunile verbului τεκταινω, „a lucra, a făuri” – ceea ce s-ar referi la violențe sau poveri puse în spatele dreptilor, sau „a lucra, a urzi”, care s-ar referi la calomniile, uneltirile făcute pe la spate (apud Mortari, nota *ad loc.*). ♦ În TM, *litt.*: „Pe spinarea mea au arat plugarii, și-au lungit brazdele.”

128,4 „cerbicea”: gr. οὐχένας (la plural); cuvântul înseamnă „gât”, „gâtlej”, dar se poate referi și la ceafă, „cerbice”, simbolul încăpățânării (așa comentează expresia Părinții latini). TM are „funiile”. ♦ Pentru Ilarie, „cerbicile” îi simbolizează pe cei ce disprețuiesc jugul Domnului.

128,5-6 Unii traducători redau aceste verbe la indicativ viitor, socotind că propozițiile sunt profetice și nu imprecatorii (cf. Lancellotti, nota *ad loc.*).

128,8 Theodoret amintește despre obiceiul de la țară de a chema binecuvântarea asupra secerătorilor. Cf. Ruth 2,4. ♦ „Vă binecuvântăm...”: în gr. verbul e la perfect – așadar, sensul ar fi „v-am binecuvântat și binecuvântarea rămâne”. Ultima propoziție pare a fi aici o inserție liturgică.

129

¹ Cântare a treptelor.

Dintru adâncuri am strigat către Tine, Doamne:

² Doamne, ascultă glasul meu!

Fie urechile Tale cu luare aminte
la glasul rugii mele!

³ De vei căuta la fărădelegi, Doamne,
Doamne, cine va rămâne [în picioare]?

⁴ Că la Tine este împăcarea.

⁵ Pentru Legea Ta Te-am așteptat, Doamne,
a așteptat sufletul meu cuvântul Tău.

⁶ A nădăjdut sufletul meu în Domnul
din straja dimineții până noaptea:

---

129 Alături de Ps. 50, este poate unul din cei mai folosiți psalmi în liturgia tuturor riturilor. Așteptarea plină de speranță a Dumnezeuului mântuitor îl face foarte potrivit pentru slujba vecerniei; în ritul latin e intonat și la toate ceremoniile pentru răposați. Este totodată unul dintre cei șapte psalmi de pocăință.

129,1 „Dintru adâncuri”: pentru Ioan Gură de Aur, expresia înseamnă „cu o dorință aprinsă și cu un mare elan al duhului”; astfel de rugăciuni sunt foarte puternice și diavolul nu poate face nimic împotriva lor.

129,1-2 „Doamne”: TM are *YHWH 'Adhōnay*, ambele nume fiind traduse în gr. cu *Κόπτε*.

129,3 „vei căuta”: *litt.* „vei pândi, vei sta să observi”.

129,4 „împăcarea”: TM are „iertare” și, în plus, „ca să fii temut”. Sensul apare astfel ușor diferit. În LXX, versetul e concluzie la cele dinainte; în TM se sugerează că abia după ce omul dobândește iertarea lui Dumnezeu e cuprins de acel respect amestecat cu admirație și cu grija de a nu-L supăra, numit îndeobște „frică de Dumnezeu”. ♦ Părinții văd în „împăcare” (gr. ἰλοσμός, „împlânzire”, „împăcare”, „ispășire”, „iertare”) o trimitere la Hristos, citând multe locuri din NT (1In. 2,2; Rom. 5,10; Evr. 9; Tit 2,14 etc.).

129,5 În TM: „L-am așteptat pe Domnul, L-a așteptat sufletul meu și în cuvântul Lui a nădăjdut.” ♦ „Pentru Legea Ta”: este lecțiunea preferată de Rahlfs; *Sinaiticus* și *Alexandrinus* au „pentru Numele Tău”, lecțiune preferată de Origen, Atanasie, Theodoret. Atanasie spune că „sunt cuvintele celui care vine nu de nevoie, ci de dragul Celui vrednic de cinstire”. Ioan Gură de Aur ia în considerare trei lecțiuni, într-un unic sens: pentru îndurarea Ta, pentru Numele Tău, pentru Legea Ta am așteptat mântuirea. Dacă aș fi făcut altfel, aș fi căzut în deznădejde. Dar astfel, sunt cuprins de o speranță vie în așteptarea cuvântului Tău.

129,6 În TM: „Sufletul meu [Îl așteaptă] pe Domnul [mai mult] decât așteaptă străjerii zorile, străjerii zorile.”

din straja dimineții să nădăjduiască Israel în Domnul.

⁷ Că la Domnul este milă
și multă răscumpărare la El,
⁸ și El va răscumpăra pe Israel
din toate fărădelegile lui.

130

¹ Cântare a treptelor; a lui David.

Doamne, nu s-a înălțat inima mea,
nici n-au privit prea sus ochii mei,
nici n-am umblat după lucruri mari, sau [prea] mărețe pentru mine.

² Dacă n-aș fi fost smerit,
ci mi-aș fi înălțat sufletul,
ca un prunc înțărcat la sânul mamei sale
așa ar fi fost răsplata pentru sufletul meu.

³ Să nădăjduiască Israel în Domnul
de acum și până în veac!

129,7 În TM: „Nădăjduiește, Israele, în YHWH...”

129,7-8 În TM, termenul *p^adhūth*, „răscumpărare”, și verbul corespunzător de la v. 8 se mai întâlnesc numai în Ps. 111,9 cu sens generic și în Is. 50,2, referitor la eliberarea din exil. „Răscumpărarea din păcate” ce apare aici dă mărturie pentru procesul de spiritua-lizare a conceptului de mântuire. Acesta va fi sensul din NT: eliberare din păcat (cf. Mt. 1,21) – cf. Lancellotti, nota *ad loc*.

130 Liniștea celui smerit, care se încrede în Dumnezeu.

130,2 „Dacă n-aș fi fost smerit, ci...”: TM are „Ci/Dimpotrivă, mi-am așezat și mi-am liniștit sufletul ca un prunc înțărcat la sânul mamei sale, ca un prunc înțărcat este în mine sufletul meu”. Traducătorii mai vechi par a vedea „pruncul înțărcat” ca pe o imagine a calmului! Comentatorii și traducătorii moderni, mai buni cunoscători ai realităților familiale, interpretează fie că e vorba de un copil înțărcat care s-a agitat, a plâns, dar în cele din urmă s-a liniștit lângă mama sa, fie că este vorba de un copil sătul de supt care a adormit. În greacă, textul pare a căpăta un alt sens, deoarece expresia ebraică *'im lo*, „dimpotrivă”, care marchează o opoziție față de cele spuse mai înainte, a fost tradusă în părțile sale componente, „dacă nu”, ceea ce a produs o condițională a cărei regentă pare a fi stihul d. Atunci ideea ar fi: dacă m-aș fi trufit, dacă m-aș fi agitat ca un prunc înțăr-cat, atunci „răsplata” (adică pedeapsa) ar fi fost tocmai această tulburare sufletească. Într-un mod asemănător interpretează Ioan Gură de Aur, care separă 2d considerându-l însă un fel de concluzie la tot ce s-a spus („așa să-mi plătească Dumnezeu dacă nu e ade-vărat ce am spus”) – cf. 1Rg. 3,17. ♦ „la sânul mamei sale... pentru sufletul meu”: *lit.* „pe mama sa... pe sufletul meu”.

131

¹ Cântare a treptelor.

Adu-Ți aminte, Doamne, de David
și de toată blândețea lui;

² cum a jurat Domnului,
a făgăduit către Dumnezeuul lui Iacob:

³ „Nu voi intra în sălașul casei mele,
nu mă voi urca în așternutul patului meu,

⁴ nu voi da somn ochilor mei,
nici pleoapelor mele ațipire

sau odihnă tâmplelor mele
⁵ până ce nu voi găsi loc pentru Domnul,
sălaș pentru Dumnezeuul lui Iacob.”

⁶ Iată, am auzit despre el în Efrata,

131 Intenția lui David de a-l construi Casă Domnului (cf. 2Rg. 7,1-2; 1Par. 28,2) este răsplătită de făgăduința referitoare la perenitatea dinastiei lui. De aceea de foarte timpuriu psalmul a fost interpretat mesianic. Urcând spre Sion, pelerinii meditează asupra semnificației lui spirituale: loc de manifestare a alegerii lui Dumnezeu. Psalmul este înrudit și cu psalmii regali și cu cântările Sionului; s-a presupus și că era utilizat liturgic într-o ceremonie care rememora aducerea chivotului la Ierusalim (cf. 2Rg. 6,13-19) – cf. Ravasi, III, p. 667. După majoritatea Părinților, în acest psalm David este prefigurarea lui Hristos.

131,1 „blândețea”: TM are „necazurile/ostenelile”.

131,2 „a jurat”: în textele istorice e vorba de o intenție, nu de un jurământ, dar deja între Regi și Paralipomene se vede o mai mare subliniere a rolului lui David în construirea Templului. ♦ „Dumnezeul lui Iacob”: TM are „Cel Puternic al lui Iacob” – apelativ arhaic, ce apare mai ales în Isaia. La fel și la v. 5.

131,3-4 „Nu voi intra... Nu voi da... etc.”: *litt.* „Dacă voi intra... Dacă voi da... etc.”, subînțeles „așa să-mi facă Dumnezeu”: structură tipică de jurământ. ♦ „sălașul”: *litt.* „cortul”. ♦ „așternutul patului”: *litt.* „patul așternutului”.

131,4c Nu apare în TM.

131,5 Cf. Fp. 7,46.

131,6 Complementele celor două verbe sunt pronume feminine, subînțelegând „chivotul” (în greacă, substantiv feminin exprimat la v. 8b). Unii Părinți au văzut aici o aluzie la Fecioara Maria. La v. 7, în schimb, ambele pronume sunt masculine, referindu-se la Dumnezeu. ♦ „Efrata”: nume vechi al Betleemului. David și oamenii săi, aflați la Betleem, au auzit că chivotul, răpit de filistenii, se găsea în „câmpiile pădurii”: TM are „țarinile lui *Yā'ar*”, toponim care trimite cu gândul la *Qir'yath Y'ārīm*, localitate la 15 km vest de Ierusalim, unde în 1Rg. 7,1-2 se spune că a fost așezat chivotul recuperat de la filistenii. Traducătorul LXX a tradus toponimul.

I-am găsit în câmpiile pădurii:

⁷ să intrăm în sălașurile Lui,

să ne închinăm spre locul unde au stat picioarele Lui!

⁸ Scoală-Te, Doamne, către odihna Ta,

Tu și chivotul sfințeniei Tale!

⁹ Preoții Tăi se vor înveșmânta în dreptate

și credincioșii Tăi se vor veseli.

¹⁰ De dragul lui David, robul Tău,

nu da la o parte fața unsului Tău!

¹¹ A jurat Domnul lui David adevăr pe care nu-l va lua înapoi:

„Din rodul pântecelui tău voi așeza pe tronul tău:

¹² dacă vor păzi fiii tăi legământul Meu

și mărturiile Mele acestea, pe care le voi da lor ca învățătură,

și fiii lor până în veac vor ședea pe tronul tău.”

¹³ Căci Domnul a ales Sionul,

I-a luat ca locuință pentru Sine:

¹⁴ „Aceasta e odihna Mea în veacul veacului,

aici voi locui, fiindcă I-am ales;

¹⁵ prada i-o voi binecuvânta din plin,

pe săracii săi îi voi sătura cu pâine,

¹⁶ pe preoții săi îi voi înveșmânta în mântuire

și credincioșii săi se vor bucura cu bucurie mare.

¹⁷ Acolo voi face să răsară puterea lui David,

131,7 Verbele sunt la viitor, cu valoare hortativă. Aceeași valoare ar putea-o avea și viitorul verbelor de la v. 9. ♦ „locul unde au stat picioarele...”: TM are „scăunelul picioarelor...”.

131,8-11 Asemănător cu 2Par. 6,41-42.

131,9 Cf. Is. 60,10.

131,11b-12 Citat de Petru în cuvântarea sa de la Rusalii (Fp. 2,30).

131,13 „I-a luat”: gr. ἀίρειν ἑαυτῶν, „a lua pentru sine”, „a alege”. TM are „I-a dorit”.

131,14 „I-am ales”: TM are „I-am dorit”.

131,15 „prada”: gr. θήρα, „vânat, captură, pradă”; termenul din TM înseamnă și „vânat”, și „provizii”. ♦ „o voi binecuvânta din plin”: *litt.* „binecuvântând o voi binecuvânta” – semitism. ♦ 15b: Augustin vede aici o aluzie la Euharistic, hrana celor smeriți cu inima care Îl urmează pe Hristos.

131,16 „înveșmânta în mântuire”: Augustin trimite la Gal. 3,27 („v-ați îmbrăcat în Hristos”). ♦ „se vor bucura cu bucurie mare”: *litt.* „vor tresălta cu tresăltare”.

131,17 „puterea”: *litt.* „cornul”; pentru „cornul lui David”: cf. Lc. 1,69; Ier. 23,5; 33,15. ♦ „lumină”: *litt.* „lampă”. Mulți Părinți văd aici o aluzie la Ioan Botezătorul, trimițând la In. 5,35.

am pregătit o lumină pentru unsul Meu;
¹⁸ pe dușmanii lui îi voi îmbrăca în ocară,
 dar asupra lui va înflori sfințenia Mea.”

132

¹ Cântare a treptelor; a lui David.

Iată, ce este mai frumos și mai plăcut
 decât să locuiască frații laolaltă?

² Ca mirul de pe cap ce coboară pe barbă,
 pe barba lui Aaron,

care coboară pe marginea veșmintelor lui.

³ Ca roua Ermonului care coboară pe munții Sionului;
 căci acolo a poruncit Domnul binecuvântarea
 și viață până în veac.

131,18 „sfințenia Mea”: TM are „coroana lui”.

132 Odată ajunși la sanctuar, pelerinii se bucură de comuniunea cu slujitorii sacri și cu frații lor în credință. Psalmul adaptează, poate, o expresie proverbială despre buna înțelegere în familie.

132,2 „mirul”: TM are „untdelemnul cel bun/plăcut” – conotația este atât din sfera cultului, cât și din cea a cosmeticii. Cei din vechiul Orient foloseau din belșug untdelemnul parfumat ca semn de bucurie (cf. Mt. 6,17) sau de ospitalitate (cf. Lc. 7,48).

♦ Aluzia la barba lui Aaron trimite la folosirea sacră a mirului pentru ungerea marelui preot. ♦ Pentru Origen, ungerea simbolizează pe Duhul Sfânt.

132,3 Ermonul este ultimul masiv din capătul de sud al lanțului Munților Antiliban. Aluzia la Sion plasează și roua, ca imagine a binecuvântării lui Dumnezeu, în sfera sacrului (cf. Lancellotti, nota *ad loc.*). În Is. 26,19, roua este metafora învierii. ♦ Ilarie observă că roua face parte din binecuvântările patriarhilor: „Să-ți dea Dumnezeu din roua cerului...” (Gen. 27,28). ♦ Pentru Augustin, „roua Ermonului” simbolizează harul lui Dumnezeu care-i face pe frați să locuiască împreună; ei nu sunt în stare de aceasta doar prin puterile sau meritele lor.

133

¹ Cântare a treptelor.

Binecuvântați-L așadar pe Domnul,
toți robii Domnului,
cei care stați în Casa Domnului,
în curțile Casei Dumnezeului nostru.

² Ridicați-vă noaptea mâinile spre cele sfinte
și binecuvântați pe Domnul.

³ Să te binecuvânteze Domnul din Sion,
Cel care a făcut cerul și pământul!

134

¹ Aleluia!

Lăudați Numele Domnului,
Lăudați, slujitori, pe Domnul!

² cei care stați în Casa Domnului,
în curțile Casei Dumnezeului nostru!

³ Lăudați pe Domnul, că bun este Domnul,

133 Ultima dintre „cântările treptelor”: pelerinii pleacă din Templu îndemnându-i pe slujitorii lui să stăruie în rugăciune, iar aceștia îi binecuvântează în numele Domnului.

133,1 Primul verset sună ca un rămas-bun și o concluzie a pelerinajului: *lit.* „Iată, deci, binecuvântați-L...”. ♦ 1d: nu apare în TM, dar 1c este „care stați în Casa Domnului noaptea” – probabil leviții aflați în slujba săptămânală la Templu (*cf.* 1Par. 9,25-27 și notele *ad loc.*).

133,2 „noaptea”: *lit.* „în nopți”. Despre felul în care leviții se rânduiau de strajă zi și noapte în fața Domnului, *cf.* 1Par. 9,33 și Ps. 134,2. ♦ În TM: „Ridicați-vă mâinile spre cele sfinte...”

134 Psalmul este alcătuit din fragmente împrumutate din alți psalmi: 112 (v. 1), 133 (v. 2), 135 (vv. 1, 8, 10), 70 (v. 19), 113 (vv. 6, 15-21a). Psalmul povestește mai ales minunile Exodului, despre care Ilarie observă că simbolizează tot ce a făcut Dumnezeu pentru mântuirea omului. Toate categoriile de credincioși sunt chemate să aducă laudă Dumnezeului creator și mântuitor, respingând orice idolatrie.

134,1 „Aleluia”: traducătorul transpune ca atare expresia ebraică *Hal'lu Yāh*, în vreme ce la începutul v. 3 o traduce: „Lăudați pe Domnul”. ♦ 1b în TM: „Lăudați, slujitori ai lui YHWH!”

134,3 „frumos”: TM are „plăcut/încântător”. Ioan Gură de Aur spune că faptul de a-l cânta lui Dumnezeu e în sine și folositor și plăcut: cântecul religios înalță sufletul, îl

cântați Numelui Său, că este frumos!

⁴ Fiindcă pe Iacob și l-a ales Domnul,
pe Israel ca avuție a Sa.

⁵ Eu am cunoscut că mare este Domnul
și Domnul nostru, mai presus decât toți zeii.

⁶ Toate câte le-a voit Domnul le-a făcut,
în cer și pe pământ,

pe mări și în toate adâncurile:

⁷ El ridică norii de la marginea pământului,
fulgere făcut-a pentru ploaie,

El scoate vânturile din vistieriile Sale.

⁸ El a lovit pe întâii-născuți ai Egiptului,
de la om până la dobitoc;

⁹ a trimis semne și minuni în mijlocul tău, Egipte,
peste Faraon și peste toți robii lui.

¹⁰ El a lovit neamuri multe

și a ucis regi puternici:

¹¹ pe Seon, regele amoreilor,

și pe Og, regele Basanului,

și toate domniile din Canaan

¹² și a dat pământul lor moștenire,

moștenire lui Israel, poporului Său.

¹³ Doamne, Numele Tău este în veac,

Doamne, amintirea Ta este din neam în neam!

învață sau îi amintește adevărurile mântuirii și scopul ultim. Melodia e o plăcere și omul care îi cântă lui Dumnezeu dobândește un caracter sacru.

134,4 Cf. Deut. 7,7-8.

134,5 „mai presus decât toți zeii”: Ilarie trimite la ICor. 8,5, unde Pavel vorbește despre zeii mitologiilor păgâne ca despre niște „prețiși dumnezei”. Același Apostol îi echivalează mai apoi cu demonii (ICor. 10,20).

134,9 „semne și minuni”: sintagmă consacrată pentru a desemna faptele minunate ale lui Dumnezeu, care Îi manifestă atributele.

134,11ab Cf. Num. 21,21-35; Deut. 2,26-3,17.

134,12 Ioan Gură de Aur trimite la Rom. 9,4 sq. („A lor [fiilor lui Israel] este înfierea și slava și Legământul și Legea și cultul și făgăduințele, ai lor sunt patriarhii și din ei este Hristos după trup”).

134,13 Cf. Ex. 3,15.

¹⁴ Căci Domnul va judeca poporul Său
și de robii Săi Se va milui.

¹⁵ Idolii neamurilor sunt argint și aur,
lucrarea mâinilor omenești:

¹⁶ gură au, dar nu pot vorbi,
ochi au, dar nu pot vedea,

¹⁷ urechi au, dar nu pot auzi,

[nări au, dar nu pot mirosi,
mâini au, dar nu pot atinge,
picioare au, dar nu pot păși,
nici nu vor da glas din gâttelejul lor,
nici nu este suflare în gura lor.

¹⁸ Asemenea lor să ajungă cei care îi fac
și toți cei care se încred în ei!

¹⁹ Voi, casă a lui Israel, binecuvântați pe Domnul!

Casă a lui Aaron, binecuvântați pe Domnul!

²⁰ Casă a lui Levi, binecuvântați pe Domnul!

Cei care vă temeți de Domnul, binecuvântați pe Domnul!

²¹ Binecuvântat fie Domnul din Sion,

Cel care locuiește în Ierusalim!

135

¹ Aleluia!

Lăudați pe Domnul, că este bun,
că în veac este mila Lui!

134,14 Cf. Deut. 32,36.

134,16 „nu pot vorbi...”: *litt.* „nu vor vorbi”. Verbele la viitor sugerează că această neputință este iremediabilă.

134,17 Rahlfs pune în paranteză stihurile 17b-e, presupunând o contaminare cu Ps. 113,14-15 și propune astfel eliminarea lor. Ele nu apar nici în TM.

134,20 „Cei care vă temeți de Domnul”: vezi nota la 113,19.

134,21 În TM are, la final, din nou *Hal'lu Yāh*. În LXX, expresia apare la începutul psalmului următor.

135 Psalm de laudă, numit în tradiția iudaică „marele Hallel” (cf. 2Par. 7,3), folosit în liturgie la finalul cinei pascale, după Ps. 112-117 (cf. introd la Ps. 112) precum și la sărbătoarea Corturilor. Se presupune că refrenul era cântat de întreaga adunare liturgică.

135,1 „mila”: TM are *hesedh* - cf. nota la 24,10.

- ² Lăudați pe Dumnezeu dumnezeilor,
că în veac este mila Lui!
- ³ Lăudați pe Domnul domnilor,
că în veac este mila Lui!
- ⁴ Pe Cel care singur face fapte minunate,
că în veac este mila Lui!
- ⁵ Pe Cel care a făcut cerurile cu pricepere,
că în veac este mila Lui!
- ⁶ Pe Cel care a întărit pământul peste ape,
că în veac este mila Lui!
- ⁷ Pe Cel care singur a făcut luminătorii cei mari,
că în veac este mila Lui,
- ⁸ soarele spre stăpânirea zilei,
că în veac este mila Lui,
- ⁹ luna și stelele, spre stăpânirea nopții,
că în veac este mila Lui!
- ¹⁰ Pe Cel care a lovit Egiptul în întâii lor născuți,
că în veac este mila Lui,
- ¹¹ și i-a scos pe Israel din mijlocul lor,
că în veac este mila Lui,
- ¹² cu mână tare și braț înălțat,
că în veac este mila Lui!
- ¹³ Pe Cel care a despicat Marea Roșie,
că în veac este mila Lui,

135,2a-3a: „Dumnezeul dumnezeilor... Domnul domnilor”: forme de superlativ de tip semitic.

135,7 „singur”: nu apare în TM. ♦ „luminătorii”: cf. Gen. 1,14-16.

135,10 Cf. Ex. 12,29.

135,11 Cf. Ex. 12,51.

135,12a Expresie recurentă pentru a caracteriza intervențiile mântuitoare ale lui Dumnezeu (Deut. 4,34 etc.).

135,13 „Marea Roșie”: TM are *litt.* „Marea de trestii”, care desemna la origine un mic golf al Mediteranei aflat la răsărit față de delta Nilului (și unde creșteau trestii), iar apoi ajunge să desemneze Marea Roșie cu cele două brațe între care se află Peninsula Sinai. Cf. Ex. 13,18.

135,13-15 Cf. Ex. 14. ♦ „i-a prăvălit”: Origen remarcă folosirea gr. ἐκτινάσσω (care se folosește pentru „a scutura de pe tine o insectă”, „a-ți scutura praful de pe picioare”) pentru a sugera ușurința înfăptuirii.

- ¹⁴ și l-a trecut pe Israel prin mijlocul ei,
 că în veac este mila Lui,
¹⁵ și i-a prăvălit pe Faraon și oastea lui în Marea Roșie,
 că în veac este mila Lui!
¹⁶ Pe Cel care a trecut pe poporul Său prin pustiu,
 că în veac este mila Lui!
 Pe Cel care a scos apă din crăpătura stâncii,
 că în veac este mila Lui!
¹⁷ Pe Cel care a lovit regi mari,
 că în veac este mila Lui,
¹⁸ și a ucis regi puternici,
 că în veac este mila Lui:
¹⁹ pe Seon, regele amoreilor,
 că în veac este mila Lui,
²⁰ și pe Og, regele Basanului,
 că în veac este mila Lui,
²¹ și a dat pământul lor moștenire,
 că în veac este mila Lui,
²² moștenire lui Israel, robul Său,
 că în veac este mila Lui!
²³ În înjosirea noastră Și-a amintit de noi Domnul,
 că în veac este mila Lui,
²⁴ și ne-a răscumpărat de la vrăjmașii noștri,
 că în veac este mila Lui!
²⁵ El dă hrană la tot trupul,
 că în veac este mila Lui!
²⁶ Lăudați-L pe Dumnezeuul cerului,

135,16c-d Nu apar în TM și nici în *Sinaiticus* și *Alexandrinus*; cf. Deut. 8,15. ♦ „crăpătura stâncii”: s-ar putea înțelege și „stânca cea colțuroasă”.

135,17-20 Cf. nota la 134,11.

135,23 „Domnul”: nu apare în TM.

135,24 „răscumpărat”: TM are „smuls”.

135,25 „hrană”: TM are „pâine”, termen care se poate referi și la hrană în general. ♦ „la tot trupul”: după interpretarea lui Atanasie, Dumnezeu nu-Și limitează providența la oameni, ci o extinde la toate făpturile. În același sens, Theodoret trimite la Mt. 6,26.

135,26 „Dumnezeul cerului”: expresie târzie, caracteristică epocii perse (cf., e.g., 2Ezr. 1,2; Dan. 2,18; Apoc. 11,13), care nu se mai întâlnește în Psalmi.

135,26c-d Nu apar în TM și nici în *Sinaiticus* și *Alexandrinus*.

că în veac este mila Lui!
Lăudați-L pe Domnul Domnilor,
că în veac este mila Lui!

136

¹ Al lui David.

La râurile Babilonului,
acolo am șezut și am plâns
când ne-am adus aminte de Sion.

² În sălcii, în mijlocul lui,
atârnat-am harfele noastre.

³ Căci acolo cei care ne-au robit ne-au cerut cuvinte de cântări
și cei care ne-au dus departe [ne-au cerut] un imn:
„Cântați-ne din cântările Sionului!”

⁴ Cum să cântăm cântarea Domnului în pământ străin?

⁵ De te voi uita, Ierusalime, uitată fie dreapta mea!

⁶ Să se lipească limba mea de gâttelejul meu de nu-mi voi aminti de Tine,
de nu voi pune mai presus de toate Ierusalimul ca început al bucuriei mele!

⁷ Amintește-Ți, Doamne, de fiii lui Edom, în ziua Ierusalimului
cum ziceau: „Pustiți-l, pustiiți-l, până la temeliiile lui!”

⁸ Fiică nenorocită a Babilonului,

---

136 Cântare a exilaților.

136,1 Psalmul nu are titlu în TM. ♦ „Râurile Babilonului”, Tigul și Eufratul, au dat numele grecesc al ținutului: Mesopotamia, „ținutul dintre râuri”.

136,2 „sălcii”: TM are „plopi”. ♦ „harfele”: gr. *ὄργανα*, *litt.* „instrumente muzicale”.

136,3 „un imn”: TM are „veselie”.

136,5 „uitată fie...”: TM are *litt.* „să uite...”. În siriacă este „să mă uite”. Targumul înțelege „eu voi uita de dreapta mea”. Mulți traducători moderni subînțeleg „dreapta mea să-și uite deprinderea de a cânta”, iar alții emendează *tiš^ekhaḥ* în *tikh^eḥaš*, „să se usuce”.

136,6 „Voi pune mai presus de toate” încearcă să redea verbul gr. cu două preverbe *προαυτάσσω*.

136,7 „fiii lui Edom... ziua Ierusalimului”: la cucerirea Ierusalimului de către Nabucodonosor, edomiții li se alăturaseră jefuitoilor (Plângeri 4,22; Iez. 35,5.12; 25,12). La acest eveniment s-ar putea referi „ziua Ierusalimului”, dar mai poate însemna și ziua răzbunării lui de către Dumnezeu (*cf.* Abd. 10-15).

136,8 „nenorocită”: TM are „pustiită”. ♦ „îți va plăti”: *litt.* „îți va da în schimb răsplătire”. ♦ „ce ne-ai făcut nouă”: *litt.* „ceea ce ne-ai dat nouă în schimb”. ♦ Părinții

fericit cel care îți va plăti pentru ce ne-ai făcut nouă!

⁹ Fericit cel care va apuca și va izbi pruncii tăi de stâncă!

137

¹ Al lui David.

Îți voi aduce laudă, Doamne, cu toată inima mea,

pentru că ai ascultat cuvintele gurii mele,

și în fața îngerilor Îți voi înălța cântare;

² mă voi închina spre templul Tău cel sfânt

și voi aduce laudă Numelui Tău,

pentru mila Ta și adevărul Tău,

căci ai înălțat mai presus de orice nume cuvântul Tău.

³ În orice zi Te voi chema, ascultă-mă degrabă:

Te vei îngriji de mine din belșug, cu puterea Ta, în sufletul meu.

⁴ Să-Ți aducă laudă, Doamne, toți regii pământului,

---

atrag atenția că imprecăția este a exilaților, nu a psalmistului. Ioan Gură de Aur: „Sunt cuvinte ale unor prinși în război care suferă prea mult.”

136,9 Omorârea copiilor apare adesea în relatările antice (e.g. Euripide, *Troienele*) despre distrugerea unei cetăți (cf. și Is. 13,16; Os. 14,1; Naum 3,10). În felul acesta se nimicea orice speranță de renaștere. Autorul folosește probabil o imagine devenită simbolică pentru nimicirea totală. ♦ Pentru Augustin, „pruncii Babilonului” sunt dorințele rele, la nașterea lor, iar piatra e Hristos. Și pentru Origen, „pruncii Babilonului” sunt gândurile rele.

137 Aducere de laudă și mulțumire Providenței divine. După Atanasie, e psalmul chemării universale.

137,1 „Al lui David”: unele manuscrise adaugă „al lui Aggeu și Zaharia”. ♦ „pentru că ai ascultat”: cf. In. 11,41. ♦ „voi înălța cântare”: gr. ψάλλω – cf. nota la 56,8. ♦ 1b nu apare în TM. ♦ „îngerilor”: TM are „zeilor”. „În fața zeilor” s-ar putea înțelege „față de zei” (cf. Lancellotti, nota *ad loc.*). Targumul interpretează „în fața judecătorilor”. ♦ Ilarie comentează: „Îngerii sunt de față alături de credincioși – Scriptura afirmă aceasta de mai multe ori (cf. Ps. 33,8).”

137,2d În TM, text dificil: *litt.* „ai mărit peste întreg Numele Tău spusa/făgăduința Ta”. În *Alexandrinus*: „ai înălțat mai presus de orice Numele Tău”; unele manuscrise au „...pe sfântul Tău”.

137,3 „ascultă-mă degrabă”: TM are „mă ascultă”. ♦ 3b TM are „sporești în sufletul meu tăria” – trad. conjecturală. ♦ Ilarie: „Dreptul nu e niciodată lipsit de teamă, dar are siguranța că va fi întotdeauna ascultat.”

137,4 Cf. Apoc. 21,24 („regii pământului îți vor aduce slava lor”). ♦ „au auzit toate cuvintele...”: Sfânta Scriptură, odinioară ascunsă la iudei, a ajuns la neamuri, după Hristos (Augustin).

căci au auzit toate cuvintele gurii Tale,

⁵ și să cânte pe căile Domnului,

că mare este slava Domnului.

⁶ Preaînalt este Domnul și la cele smerite privește
și pe cele înalte de departe le cunoaște.

⁷ Și de voi umbla în mijlocul strămtorării, îmi vei da viață;
peste urgia dușmanilor mei Ți-ai întins mâna
și m-a mântuit dreapta Ta.

⁸ Domnul [le] va plăti pentru mine.

Doamne, mila Ta este în veac:

lucrările mâinilor Tale nu le trece cu vederea!

138

¹ Pentru sfârșit; psalm al lui David.

Doamne, Tu m-ai cercetat și m-ai cunoscut:

² Tu știi când mă așez și când mă scol;

Tu ai înțeles de departe gândurile mele,

137,6 „cele înalte”: TM are „pe cel trufaș”, dar unii comentatori moderni traduc „Cel Măreț (ia aminte de departe)”, referind termenul la Dumnezeu (cf. *Anchor Bible. Psalms III*, pp. 275, 279). ♦ „cunoaște”: sensul este aici „a lua aminte”, „a-și forma o părere, o judecată”, chiar „a judeca” (cf. și Ps. 138,1). ♦ Cf. Iac. 4,6 („Dumnezeu Se împotrivesc celor trufași, dar celor smeriți le dă har”).

137,7 „urgie”: TM are *litt.* „nările” – metaforă obișnuită pentru furie. ♦ „dreapta Ta”: pentru Atanasie, ea simbolizează pe Fiul, care ne-a mântuit.

137,8 Primul stih în TM: „Domnul va duce la bun sfârșit de dragul meu.” ♦ „trece cu vederea”: TM are „lăsa să cadă/părăsi”.

138 Laudă plină de uimire adusă atotștiinței lui Dumnezeu. El cunoaște adâncurile ființei omului, pentru că El l-a plâsmuit; trecutul, prezentul și viitorul nu au nici o taină pentru El. Conștiința privirii continue a lui Dumnezeu îndreptată asupra omului îl înspăimântă la început pe psalmist, ca și pe Iov (cf. 7,17 sq.; 23–24), însă felul în care Dumnezeu se îngrijește de om îi trezește acestuia o uimire plină de bucurie, apoi seninătate. Augustin referă psalmul la Hristos, ca, de altfel, majoritatea Părinților, dar pe alocuri și la istoria fiului risipitor, adică a oricărui om.

138,1 Ms. *Alexandrinus* are în plus, la titlu, „al lui Zaharia, în diasporă”; în acest caz τῷ Δαυὶδ trebuie interpretat „pentru David”. ♦ „Pentru sfârșit”: TM are „Pentru mai-marele cântăreților”. ♦ „cercetat”: *litt.* „cântărit/evaluat”.

138,2 „mă așez... mă scol”: *litt.* „șederea mea... scularea mea”. ♦ „gândurile”: TM are „planurile”.

³ cărarea mea și culcușul meu le-ai urmărit
și toate căile mele le vezi dinainte.
⁴ Căci nu este cuvânt pe limba mea
⁵ și iată, Doamne, Tu le știi pe toate,
cele de pe urmă și cele de la început:
Tu m-ai plăsmuit și ai pus peste mine mâna Ta.
⁶ Prea minunată e știința Ta pentru mine,
prea puternică s-o pot [ajunge].
⁷ Unde să mă duc de la duhul Tău
și de la fața Ta unde să fug?
⁸ De mă voi urca în cer, Tu ești acolo,
de voi coborî la iad, de față ești.
⁹ De-mi voi lua aripile în zori
și mă voi sălășlui la capătul mării,
¹⁰ și acolo mâna Ta mă va călăuzi
și mă va ține dreapta Ta.
¹¹ Și am zis: „De bună seamă întunericul mă va acoperi!”
[Dar] și noaptea va fi lumină spre desfătarea mea,
¹² căci întunericul nu va fi întunecat pentru Tine
și noaptea ca ziua va fi luminată,
întunericul ei va fi ca lumina.

138,3 „culcușul”: gr. *σχοινος*, *litt.* „funie/trestie (de măsurat)”. Traducătorii rezolvă diferit acest text dificil. TM are „(umblarea și) culcarea”, expresie polarizată ce indică totalitatea actelor omului, la fel ca „șederea și scularea” de la v. 2. ♦ „le vezi dinainte”: TM are „Îți sunt arătate”.

138,4 Manuscrisele mari adaugă după „cuvânt” *ὄδικος* „nedrept”, considerând astfel v. 4 o propoziție de sine stătătoare. ♦ În TM versetul este: „Căci nu este rostire pe limba mea și iată, YHWH, ai cunoscut-o pe toată.”

138,5 În TM: „Din față și din spate Tu mă cuprinzi și ai pus peste mine mâna Ta.” ♦ Cf. 1Pt. 5,6 („Smeriți-vă sub mâna puternică a lui Dumnezeu”). Cf. și In. 21,17 („Doamne, Tu știi toate...”).

138,6 Cf. Rom. 11,33 („O, adâncul științei și al înțelepciunii...”). ♦ „puternică”: TM are „înalță”.

138,9a În TM: „De voi lua aripile zorilor...”

138,11 „acoperi”: *litt.* „călca în picioare”. ♦ În TM, v. 11: „Și am spus: «Desigur, [dacă] mă va acoperi întunericul și lumina va fi noapte pentru mine»,¹² însă chiar întunericul...”

138,12 Cf. In. 1,5 („lumina luminează în întuneric...”); 1In. 1,5 („Dumnezeu este lumină și în El nu este nimic întunecat”).

¹³ Căci Tu ai pus stăpânire pe rărunchii mei, Doamne,
m-ai sprijinit din sânul mamei mele.

¹⁴ Îți voi aduce laudă, pentru că înfricoșător de minunat am fost făcut,
minunate sunt lucrările Tale și sufletul meu le cunoaște bine.

¹⁵ Nu erau ascunse de Tine oasele mele, pe care le-ai făcut în ascuns,
și făptura mea, în cele mai de jos ale pământului.

¹⁶ Când nu eram încă plăsmuit m-au văzut ochii Tăi
și în cartea Ta toți vor fi scriși:
ziua vor fi plăsmuiți și nimeni între ei.

¹⁷ Pentru mine au fost cinstiți mult prietenii Tăi, Doamne,
mult s-au întărit stăpânirile lor!

¹⁸ [De]-i vor număra, vor fi mai mulți decât nisipul;
m-am trezit și tot cu Tine sunt.

¹⁹ De i-ai ucide pe păcătoși, Dumnezeuule!

Oameni vărsători de sânge, depărtați-vă de la mine!

²⁰ Pentru că vei spune, în cugetare:

138,13 „ai pus stăpânire”: TM are „ai plăsmuit”. ♦ „m-ai sprijinit din...”: TM are „m-ai acoperit/țesut în...”.

138,14 „am fost făcut”: alte mss. importante au „Te-ai făcut”.

138,15 În TM: „Nu ți-au fost ascunse oasele mele pe când eram plăsmuit în taină, urzit în adâncurile pământului.”

138,16 „nu eram încă plăsmuit”: cuvânt rar, *litt.* „nefinisarea mea”. Și în TM este un *hapax* pentru Biblie („embriion”?). ♦ „ziua vor fi plăsmuiți”: Ieronim, în *Commentarioli*, îl leagă de 1Tes. 5,5. ♦ „nimeni între ei”: text obscur; Părinții încearcă să-i dea un sens suplinind „nimeni dintre ei nu va lipsi” (în legătură cu „toți vor fi scriși”), sau „nici un păcătos nu va fi printre ei” (*cf.* nota la 9,6 și 9,26) – *cf.* Mortari, nota *ad loc.* O interpretare foarte răspândită este și „nu va lipsi nici o zi la socoteala finală” (*cf.* Nesmy, nota *ad loc.*). ♦ În TM, 16c: „zilele toate erau făurite pe când nu era nici una” – trad. conj.

138,17 În TM: „Cât sunt de prețioase pentru mine planurile (cuvântul are un omonim care înseamnă «prietenii, tovarăși») Tale! Dumnezeuule, cât de mare e numărul lor!” – dar se poate înțelege și „cât de numeroase/puternice sunt căpeteniile lor!”.

138,18b Versetul face parte din cântările creștine din sărbătoarea Învierii. ♦ „și tot cu Tine sunt”: Iisus e de-a dreapta Tatălui încă înainte de a veni ca Judecător, interpretează Augustin.

138,19 Cassiodor: „Mai presus de toate, să nu credem că Hristos cere moartea păcătoșilor: El a venit, nefindoielnic, să-i mântuiască (*cf.* Mt. 9,13) [...] Dumnezeu îl ucide pe păcătos făcându-l să moară față de păcat ca să trăiască pentru Dumnezeu (*cf.* Rom. 6,10).”

138,20 Text obscur. Augustin citește 19a și 20b ca pe componentele unei construcții condiționale întrerupte de o imprecizie. ♦ 20a în TM: „Cei care vorbesc de Tine cu

ei vor lua spre zădărnice cetățile Tale.

²¹ Oare nu i-am urât, Doamne, pe cei ce Te urăsc pe Tine,
și împotriva dușmanilor Tăi nu mă mistuiam?

²² Cu ură desăvârșită îi uram
și ei au ajuns dușmani pentru mine.

²³ Cercetează-mă, Dumnezeuule, și cunoaște-mi inima;
pune-mă la încercare și cunoaște cărările mele

²⁴ și vezi de este în mine vreo cale a nelegiuirii
și călăuzește-mă pe calea veșnică!

139

¹ Pentru sfârșit; psalm al lui David.

² Scapă-mă, Doamne, de omul viclean,

viclenie.” ♦ „cetățile Tale”: TM are *‘āreykhā*, „cetățile Tale”, dar Targumul, precum și Aquila, Symmachos și Ieronim (*Hebr.*) au citit *‘āreykhā*, „potrivnicii Tăi” (literele ebraice ‘ și ḥ sunt foarte asemănătoare). Alți traducători citesc *‘āleykha*, „asupra Ta” (Lancellotti). Oricum, textul e dificil; s-au dat diverse interpretări: „Cei care jură pe Numele Tău pentru a înșela, dușmanii Tăi, fac jurăminte zadarnice” (Targum); „Cei care vorbesc mincinos împotriva Ta, dușmanii Tăi, s-au ridicat zadarnic” (Ieronim și Symmachos); „Pentru că au vorbit despre Tine și au luat zadarnic cetatea Ta” (Peșitta); „Ei spun despre Tine lucruri nelegiuite, s-au ridicat în zadar împotriva Ta” (Lancellotti); „Ei vorbesc despre Tine cu viclenie, socotesc de nimic gândurile Tale” (BJ) etc.

138,22 Pentru Origen, ura desăvârșită este ura celui desăvârșit care urăște răul și se îndepărtează de el. Cassiodor spune că ura desăvârșită este să-l iubești pe om și să urăști viciul, iar după Augustin, ura desăvârșită înseamnă a iubi ceea ce Dumnezeu a creat și a urî nelegiuirea: în peregrinarea mea pământească, sunt pașnic cu cei care urăsc pacea (cf. Ps. 119,7) până când vom ajunge la vederea păcii, care este Ierusalimul ceresc. Când vom ajunge la țărni, cei buni vor fi despărțiți de cei răi (cf. Mt. 25,31 sq.); până atunci nu trebuie să rupem năvodul, adică să iscăm dezbinări în Biserică sub pretextul alungării peștilor răi.

138,23 „cărările”: TM are „grijile”.

138,24 „cale a nelegiuirii”: TM are „cale a durerii” – despre un obicei dăunător sau despre calea pribegiei. Se mai poate înțelege și „calea idolilor” (cu un omonim *‘ofebh*). ♦ Cf. In. 8,46 („Cine Mă va dovedi de păcat?”); 14,30 („Acum vine stăpânitorul lumii acesteia, dar el nu are nimic în Mine”).

139 În situațiile frecvente de aspirare și violență, cel sărman își află ocrotire la Dumnezeu. I se potrivește lui David și oricărui credincios, dar mai cu seamă lui Iisus (Ilarie).

139,1 „Pentru sfârșit”: TM are „Pentru mai-marele cântăreților”.

139,2 „nedrept”: TM are „silnic/violent”. La fel și la vv. 5 și 12. ♦ Cf. In. 17,15 („Nu-Ți cer să-i iei din lume, ci să-i păzești de cel rău”).

de omul nedrept izbăvește-mă,

³ [de] cei care au plănuit strâmbătăți în inima [lor],

ziua întregă pun la cale războaie!

⁴ Și-au ascuțit limba ca a șarpelui,

venin de năpărcă sub buzele lor.

Oprire

⁵ Păzește-mă, Doamne, de mâna păcătosului,

de oamenii nedrepti scapă-mă,

[de] cei care au plănuit să pună piedică pașilor mei!

⁶ Cei trufași mi-au pregătit cursă în ascuns

și au întins funii, curse pentru picioarele mele,

pe lângă cărare mi-au așezat piatră de poticnire.

Oprire

⁷ Am zis Domnului: „Dumnezeu meu ești Tu,

pleacă-Ți urechea, Doamne, la glasul rugii mele!

⁸ Doamne, Doamne, puterea mântuirii mele,

umbrit-ai capul meu în ziua de război.

⁹ Să nu mă dai, Doamne, pe mâna păcătosului, așa cum pofteste:

ei s-au socotit împotriva mea. Nu mă părăsi, ca nu cumva să se înalțe ei!”

Oprire

¹⁰ [Cât despre] capul celor care mă împresoară,

139,4b Cf. Rom. 3,13c. ♦ Din pricina păcatului, omul a devenit mai primejdios decât toate vietățile (Ioan Gură de Aur).

139,6 „pentru picioarele mele”: nu apare în TM.

139,8 „umbrit-ai”: TM are „acoperit-ai”. ♦ Ioan Gură de Aur spune că „a umbrit” e un cuvânt concret pentru a exprima o ocrotire plină de iubire. Dumnezeu ți dă nu numai ocrotire, ci și odihnă.

139,9 „așa cum pofteste”: traducerea este una din soluțiile posibile (*litt.* „de la pofta de mine”), adoptată de unii Părinți, ca Ioan Gură de Aur; altă soluție care s-a propus: „din pricina poftii mele” (Augustin: „tu cu pofta ta faci loc diavolului”). Dezavantajul este că versetul trebuie pus în gura unui păcătos, în vreme ce majoritatea Părinților pune întregul psalm în rostirea lui Hristos în pătimirea Lui. Atanasie și Ilarie interpretează: „Dușmanul să nu mă târască departe de dorul meu de mântuire.” TM vorbește clar despre dorințele nelegiuitului: *litt.* „Să nu dai curs dorințelor celui nelegiuit, planul lui nu îngădui să se înalțe”. Theodoret și alți Părinți încearcă să salveze ambivalența: dorința celui care se roagă de a mântui și dorința dușmanului de a distruge (cf. Mortari, nota *ad loc.*).

139,10 „capul celor care mă împresoară”: *litt.* „capul încercuirii/încolăcirii lor”.

truda buzelor lor îi va acoperi.

¹¹ Vor cădea peste ei cărbuni, cu foc îi vei doborî,

în nenorociri nu vor putea răbda.

¹² Omul limbut nu va propăși pe pământ,

pe omul nedrept relele îl vor vâna spre pieire.

¹³ Am cunoscut că Domnul va face judecată pentru cel sărman și dreptate pentru cei săraci.

¹⁴ Neîndoielnic cei drepti vor aduce laudă numelui Tău și cei neprihăniți vor locui în fața Ta.

140

¹ Psalm al lui David.

Doamne, strigat-am către Tine, ascultă-mă;

ia aminte la glasul rugii mele când strig către Tine!

² Să se îndrepte rugăciunea mea ca tămâia înaintea Ta, ridicarea mâinilor mele -- jertfă de seară!

³ Pune, Doamne, pază gurii mele

și ușă de îngădire împrejurul buzelor mele!

139,11b În TM: „în prăpăstii nu se vor ridica/să nu se ridice.”

139,12 „limbut”: certăreț, vorbitor de rău (Atanasie); obraznic, cel care scoate la iveală păcatele aproapelui (Ioan Gură de Aur).

139,13 Pentru Ilarie, „cel sărman” este prin excelență Hristos, iar „cei săraci” sunt cei care au îmbrățișat sărăcia pentru Dumnezeu, cei care se află sub altar (cf. Apoc. 6,10).

139,14 „neprihăniți”: *litt.* „integri”. ♦ „în fața”: *litt.* „cu fața”. ♦ 14b: Augustin leagă stihul de Mt. 5,8 („Fericiți cei curați cu inima...”).

140 Psalm foarte folosit, mai ales în rugăciunea liturgică de seară. Credinciosul se roagă să fie ferit de ademenirile făcătorilor de rele (cf. Mt. 26,41: „Vegheați și rugați-vă ca să nu cădeți în ispită”). Ioan Gură de Aur spune că este un psalm obscur pe care toți îl cântă fără să-l înțeleagă, dar Părinții au hotărât să-l rostească seara pentru leacul de purificare ce se află în el și nu numai datorită cuvintelor „jertfă de seară”.

140,1 „ascultă-mă”: TM are *litt.* „grăbește-te pentru mine”. ♦ „glasul rugii mele”: TM are „glasul meu”.

140,2 Cf. Ex. 30,8; Apoc. 5,8; 8,3-4. ♦ „ridicarea mâinilor” (TM „palmelor”): gest de rugăciune. ♦ „Jertfa (TM «ofranda») de seară”, nesângeroasă, însoțită de rugăciune și tămâiere, se aducea în fiecare seară în Templu (cf. 3Rg. 18,29; Dan. 9,21).

140,3b În TM: „și păzește ușa buzelor mele.” ♦ Cf. Iac. 1,26 („Dacă cineva crede că e evlavios, dar nu-și ține în frâu limba...”).

- ⁴ Nu pleca inima mea spre cuvinte de vicleșug,
ca să-mi aflu motiv de păcat
cu oameni care săvârșesc nelegiuire,
și să nu iau parte la cele alese de ei!
- ⁵ Să mă pedepsească cel drept cu îndurare și să mă mustre,
dar untdelemnul păcătosului să nu ungă capul meu,
căci și rugăciunea mea [stăruie] în mijlocul bunului lor plac.
- ⁶ Judecătorii lor au fost înghițiți lângă stâncă;
vor auzi cuvintele mele, pentru că erau dulci.
- ⁷ Precum o grămadă de lut e sfărâmată de pământ
s-au risipit oasele noastre lângă lăcașul morților.
- ⁸ Căci la Tine, Doamne, Doamne, sunt ochii mei,
în Tine am nădărduit: să nu-mi iei viața!
- ⁹ Păzește-mă de lațul pe care mi l-au întins
și de smintelile celor ce făptuiesc nelegiuirea!

140,4 Cf. Mt. 6,13 („nu ne duce pe noi în ispită”). ♦ „cuvinte de vicleșug”: TM are „cuvânt/lucru rău”. ♦ „motiv de păcat”: *litt.* „să pretextez pretexte” (semitism); poate însemna a găsi prilej pentru a păcătui sau a găsi scuză pentru păcatele săvârșite. ♦ 4b în TM: „spre săvârșire de fapte rele.” ♦ 4d se mai poate înțelege și „să nu am parte cu aleșii lor”. TM are: „și să nu mă înfrupt din delicatesele lor.”

140,5b În TM, textul e obscur; traduceri sunt conjecturale: „[va fi ca] untdelemnul care nu-mi va sfărâma capul” (KJV); „untdelemnul celui rău să nu-mi ungă niciodată capul” (RSV); „el (dreptul) nu refuză untdelemn pentru cap capului meu” (Chouraqui); „untdelemnul parfumat să nu-mi ungă capul” (TOB); „căci pedeapsa lui e ca untdelemnul turnat pe capul meu” (Cornilescu). ♦ „rugăciunea mea”: ebr. *ṣ'philāthī* – dar, în textele de la Qumran (11 Q Ps^a) apare *hith^alapattī*, „m-aș compromite” (cf. BJ, nota *ad loc.*) ♦ „bunului lor plac”: TM are „răutăților”.

140,6a Și în TM textul e obscur: *litt.* „Au fost aruncați judecătorii lor în mâinile stâncii”. BJ interpretează: „Ei au căzut în mâinile Stâncii, Judecătorul lor”, atrăgând atenția că Domnul e adesea numit „Stânca lui Israel”. Cf. și Mt. 21,44 („Cine va cădea pe Stânca aceasta se va sfărâma”). Ioan Gură de Aur interpretează: au căzut precum piatra aruncată în apă care nu se mai vede.

140,7a În TM: „Precum cel care despică și sfărâmă de pământ.” Theodoret vede aici imaginea brazdei tăiate de plug.

140,8 „viața”: *litt.* „sufletul” (semitism).

140,9 „smintelile”: gr. *σκόνδαλον*, „piatră de care te împiedici” și, de aici, „piatră de poticnire”, „ceva care te împinge/trage la păcat”. TM are „ademenirile”, „cursele”.

¹⁰ Vor cădea în propria lor plasă păcătoșii,
eu sunt pus deoparte până ce voi trece.

141

¹ Pentru înțelegere, al lui David, pe când se afla în peșteră;
rugăciune.

² Cu glasul meu către Domnul am strigat,
cu glasul meu către Domnul m-am rugat.

³ Revărsa-voi înaintea Lui ruga mea,
strâmtorarea mea înaintea Lui o voi vesti.

⁴ Și când slăbea în mine duhul meu,
Tu ai cunoscut cărările mele;
pe calea aceasta pe care mergeam,
ei mi-au ascuns cursă.

⁵ Luam seama la dreapta și priveam,
că nu era nimeni care să mă cunoască.
A pierit scăparea de la mine
și nu este cine să caute la sufletul meu.

⁶ Strigat-am către Tine, Doamne,
zis-am: Tu ești nădejdea mea,
partea mea în pământul celor vii.

⁷ Ia aminte la ruga mea,
căci am fost umilit foarte;

140,10 „voi trece”: gr. *παρέρχομαι*. Augustin atrage atenția că este cuvântul Paștelui (cf. Ex. 12,23 și nota *ad loc.*).

141 Un om hăituit, pe care toți îl părăsesc, strigă spre Domnul. Îndărătul lui se profilează chipul lui Hristos în pătimirea Sa.

141,1 „Pentru înțelegere”: TM are *Mas^hkil* – cf. nota la 31,1. ♦ „în peșteră”: cf. 1Rg. 24 și Ps. 56,1.

141,2 „cu glasul... am strigat”: semitism care exprimă intensitatea acțiunii. ♦ Cf. Lc. 23,46 („Iisus, strigând cu glas mare, ... Și-a dat duhul”).

141,3 „ruga”: TM are „plângerea”.

141,5 În TM: „Privește la dreapta și vezi.” La dreapta este locul apărătorului (cf. Ps. 15,8b). Părinții referă pasajul mai ales la trădarea lui Petru.

141,6 „nădejdea”: TM are, ca și în multe alte locuri, un termen mai concret: „adăpostul”.

141,7 „ruga”: TM are „strigătul”.

scapă-mă de prigonitorii mei,
căci sunt mai tari decât mine!

⁸ Scapă din temniță sufletul meu,
ca să aduc laudă Numelui Tău, Doamne!
Pe mine mă vor aștepta dreptii
până când mă vei răsplăti.

142

¹ Psalm al lui David, când îl prigonea fiul [său].

Doamne, ascultă rugăciunea mea,
ia aminte la ruga mea, întru adevărul Tău,
ascultă-mă în dreptatea Ta;

² și să nu intri la judecată cu robul Tău,
căci nu se va îndreptăți înaintea Ta nimeni din cei vii.

³ Dușmanul a prigonit sufletul meu,
a smerit până la pământ viața mea,
m-a așezat în întunecimi, ca pe cei morți din veac.

⁴ Ostenit-a în mine duhul meu,
inima s-a tulburat în mine.

⁵ Mi-am adus aminte de zilele de demult
și am cugetat la toate lucrările Tale,
la faptele mâinilor Tale cugetam.

⁶ Mi-am întins mâinile spre Tine,

141,8 „mă vor aștepta ... până când mă vei răsplăti”: TM are „mă vor înconjura ... când îmi vei face bine”.

142 Plângerea celui sărman și prigonit, care așteaptă mântuirea de la Dumnezeu. Al șaptelea psalm de pocăință.

142,1 „când îl prigonea fiul”: nu apare în TM.

142,2 „nu se va îndreptăți”: nimeni nu se poate face pe sine drept, nimeni nu-și poate „câștiga” mântuirea; aceasta este darul iubirii lui Dumnezeu (cf. Rom. 3,20 sq.; Gal. 2,16).

142,4 „ostenit-a”: gr. ἀκηδύω, „a-și pierde puterile, a fi sfârșit, a fi cuprins de angoasă”. Augustin trimite la Mt. 26,38 („Întristat e sufletul Meu până la moarte...”).

142,5 „am cugetat”: TM are „am murmurat”. ♦ „zilele de demult”: pentru Grigore cel Mare, e vorba de zilele din Paradis, înainte de căderea omului.

142,6 „Mi-am întins mâinile”: Ioan Gură de Aur atrage atenția că διεπέτασα, litt. „mi-am desfășurat în afară”, sugerează un mare elan, ca și cum omul ar voi să iasă din trup pentru a alerga spre Dumnezeu.

sufletul meu spre Tine, ca un pământ fără de apă.

Oprire

⁷ Degrab' ascultă-mă, Doamne:
slăbit-a duhul meu!

Să nu-Ți întorci fața de la mine,
ca să nu mă asemăn cu cei care coboară în groapă!

⁸ Dă-mi să aud dimineața mila Ta,
căci în Tine am nădăjduit!

Fă-mi cunoscută, Doamne, calea pe care să merg,
căci spre Tine mi-am ridicat sufletul.

⁹ Scapă-mă de dușmanii mei, Doamne,
căci la Tine mi-am aflat scăpare.

¹⁰ Învață-mă să fac voia Ta, căci Tu ești Dumnezeuul meu!
Duhul Tău bun mă va călăuzi la loc drept.

¹¹ Pentru Numele Tău, Doamne, îmi vei da viață;
în dreptatea Ta vei scoate din strâmtorare sufletul meu

¹² și în mila Ta îi vei nimici pe dușmanii mei,
îi vei da pieirii pe toți cei care-mi asupresc sufletul,
căci robul Tău sunt eu.

143

¹ Al lui David, în fața lui Goliat.

Binecuvântat fie Domnul, Dumnezeuul meu,
Cel care învață mâinile mele la luptă,
degetele mele la război!

² Mila mea și scăparea mea,

142,8 „dimineața”: pentru Grigore cel Mare, este „ziua fără apus, învierea viitoare, când se va arăta Hristos, Viața noastră (Col. 3,4)”. Aceeași idee la Atanasie, Ilarie, Augustin.

142,10b Părinții consideră că aici e vorba de Duhul Sfânt. Cf. și In. 16,13 („Duhul... vă va călăuzi la tot adevărul”).

143 Omul, conștient de efemeritatea sa, Îl cheamă pe Dumnezeu în ajutor. Prezența lui Dumnezeu îi ajunge.

143,1 „în fața lui Goliat”: nu apare în TM. ♦ „Dumnezeul”: TM are „Stânca”. ♦ Cf. Ef. 6,12 („Lupta noastră... este împotriva puterilor întunericului...”).

143,2 Ebraicul *hesedh* tradus automat cu ἔλεος, „milă”, are o nuanță mai puternică de „fidelitate”. ♦ „scăparea”: TM are „fortăreața”. ♦ „ocrotitorul”: TM are „cetățuia”. ♦

ocrotitorul meu și izbăvitorul meu,
apărătorul meu și Cel în care am nădăjduit,
Cel care mi-a supus poporul meu.

³ Doamne, ce este omul că i Te-ai făcut cunoscut,
sau fiul omului, că-l iei în seamă?

⁴ Omul s-a asemănat zădărniceii,
zilele lui trec ca umbra.

⁵ Doamne, pleacă cerurile Tale și coboară,
atinge-Te de munți și ei vor fumegea;

⁶ sloboade fulgerul și îi vei împrăștia,
trimite săgețile Tale și îi vei răvăși!

⁷ Trimite mâna Ta din înălțime,
scapă-mă și izbăvește-mă din apele multe,
din mâna străinilor,

⁸ a căror gură a grăit deșertăciune
și dreapta lor e dreaptă a strâmbătății.

⁹ Dumnezeule, cântare nouă Îți voi cânta,
pe harfă cu zece strune Îți voi aduce cântare,

¹⁰ Ție, care dai regilor izbăvire,
care-l răscumperi pe David, robul Tău, de sabia vicleană.

¹¹ Izbăvește-mă și scapă-mă din mâna străinilor:
a căror gură a grăit deșertăciune
și dreapta lor e dreaptă a strâmbătății.

„apărătorul”: *litt.* „cel care ține scutul”. TM are „scutul”. ♦ „poporul meu”: unele manuscrise și versiuni au „popoarele”.

143,3 *Cf.* Ps. 8,5. ♦ „I Te-ai făcut cunoscut” se mai poate înțelege și „îl cunoști”. Așa este în TM. ♦ Cassiodor interpretează: „Dumnezeu i S-a făcut cunoscut omului când i-a apărut în smerenia Întrupării.”

143,4 „zădărnicia”: TM are „o boare”. ♦ „trec ca umbra”: TM are „ca umbra care trece”.

143,5 *Cf.* Is. 63,19. După interpretarea lui Eusebiu, Cuvântul însuși a coborât (*cf.* In. 1,14), fiindcă omul, chiar dacă Dumnezeu îl învață să lupte, nu are destule puteri împotriva vrăjmașilor săi. ♦ 5b: *cf.* Ex. 19,18.

143,7a Atanasie, Ilarie, Augustin spun că mâna aceasta este Hristos.

143,8 „deșertăciune”: după Theodoret, e vorba de hule; în LXX, termenul desemnează adesea „idolii”.

143,9 „Cântarea nouă” este expresie de recunoștință (Ioan Gură de Aur, Theodoret). Pentru Eusebiu și Cassiodor, e simbolul vieții noi.

¹² Fiii lor sunt ca mlădițele
ce sporesc în tinerețea lor,
fiicele lor sunt înfrumusețate,
împodobite ca un templu.

¹³ Cămarile lor sunt pline,
revărsându-se din toate părțile,
turmele lor sunt roditoare,
sporind pe ulițele lor.

¹⁴ Vitele lor sunt grase,
nu este zid surpat, nici spărtură,
nici strigăt în piețele lor.

¹⁵ L-au fericit pe poporul care trăiește astfel,
dar fericit e poporul al cărui Dumnezeu este Domnul.

144

¹ Laudă, a lui David.

Te voi preainălța, Dumnezeul meu, Împăratul meu,
și voi binecuvânta Numele Tău în veac și în veacul veacului.

² În fiecare zi Te voi binecuvânta

143,12-14 „(Fiii) lor... (fiicele) lor... etc.”: TM are „noștri/noastre”, descriind prosperitatea poporului israelit ca urmare a eliberării de dușmani și a binecuvântării lui Dumnezeu. În LXX perspectiva este total schimbată: prosperitatea celor nelegiuți este pusă în contrast cu fericirea poporului care Îl are ca unică avuție pe Domnul, lucru afirmat în v. 15.

143,12c-d În TM: „Fiicele noastre, precum coloanele din unghiuri, sculptate pentru palat/Templu.” ♦ „ca un templu”: *lit.* „după asemănarea unui templu”; cf. Lc. 21,5.

143,13 În TM: „Hambarele să ne fie pline, revărsându-se de fel de fel; oile cu miile și zecile de mii pe câmpiile noastre.”

143,15 În TM: „Fericit poporul care o duce astfel, fericit poporul al cărui Dumnezeu este YHWH!”

144 Imn înălțat lui Dumnezeu, marele Împărat, care inaugurează ultima serie de imnuri (144–150). Cu multe reminiscențe din alți psalmi, autorul enumeră plin de admirație diferite atribute ale lui Dumnezeu și ale faptelor Sale. În ebraică este un psalm alfabetic.

144,1 „în veac și în veacul veacului”: TM are doar „în veacul veacului”. La fel și la v. 2. ♦ După Theodoret, toți profetii ne vestesc că Hristos este protagonistul acestui psalm, iar Cassiodor atrage atenția că acest psalm deschide seria celor șapte psalmi din care învățăm cum să-I aducem laudă lui Dumnezeu.

144,2 „voi lauda”: Origen atrage atenția că se cuvine să-L laudăm pe Dumnezeu nu numai pentru binefacerile Lui, ci pentru măreția slavei Lui, pentru Ființa Lui. De

și voi lauda Numele Tău în veac și în veacul veacului.

³ Mare este Domnul și preavrednic de laudă
și măreția Lui nu are hotar.

⁴ Neam după neam va lauda faptele Tale
și puterea Ta o vor vesti.

⁵ Măreția slavei sfințeniei Tale o vor grăi
și minunile Tale vor istorisi.

⁶ Puterea faptelor Tale înfricoșătoare o vor spune
și măreția Ta o vor istorisi.

⁷ Amintirea plinătății bunătății Tale o vor revărsa
și de dreptatea Ta se vor veseli.

⁸ Îndurător și milostiv este Domnul,
îndelung-răbdător și mult milostiv.

⁹ Bun este Domnul cu toți
și îndurările Lui, peste toate câte le-a făcut.

¹⁰ Să-Ți aducă laudă, Doamne, toate făpturile Tale
și sfinții Tăi să Te binecuvânteze!

¹¹ Slava împărăției Tale o vor spune
și puterea Ta o vor grăi,

¹² pentru a face cunoscută fiilor oamenilor stăpânirea Ta
și slava măreției împărăției Tale.

¹³ Împărăția Ta e împărăția tuturor veacurilor
și stăpânirea Ta, din neam în neam.

---

asemenea observă că laudele noastre nu-I adaugă nimic lui Dumnezeu, dar ne umplu pe noi de lumină (*Fragm. In Ps.*).

144,4 „neam după neam”: *litt.* „generație și generație”. ♦ „puterea Ta”: TM are „vitejiile Tale”.

144,5-6 „vor istorisi”: TM are „voi istorisi”. ♦ Expresiile redundante ale profetului arată că ceea ce vrea să laude îi depășește puterile (Theodoret).

144,7a Origen comentează: omul preamărește lucrările lui Dumnezeu repetând ceea ce Dumnezeu însuși a spus în zilele creației: „Toate sunt bune, foarte bune” (*cf. Gen. 1,31*) (*Fragm. In Ps.*).

144,10 Făpturile care nu au grai Îl binecuvântează pe Dumnezeu prin simpla lor existență, dar și prin glasul omului (Ioan Gură de Aur).

144,12 „stăpânirea Ta”: TM are „vitejiile Tale”.

144,13a Lipsește din TM, însă omiterea lui este evident accidentală, pentru că determină lipsa literei *nūn* din seria alfabetică; de altfel, versetul apare în textele de la Qumran și în versiuni.

^{13a} Credincios e Domnul în cuvintele Sale
și sfânt în toate lucrările Sale.

¹⁴ Domnul îi sprijinește pe toți cei care [stau să] cadă
și-i îndreaptă pe toți cei zdrobiți.

¹⁵ Ochii tuturor spre Tine nădăjduiesc
și Tu le dai hrana la vreme potrivită.

¹⁶ Tu îți deschizi mâna
și umpli orice viețuitoare cu bunăvoință.

¹⁷ Drept este Domnul în toate căile Sale
și sfânt în toate lucrările Sale.

¹⁸ Aproape e Domnul de toți cei care Îl cheamă,
de toți cei care Îl cheamă întru adevăr.

¹⁹ Voia celor ce se tem de El o va împlini,
ruga lor o va asculta și îi va mântui.

²⁰ Domnul îi păzește pe toți cei care-L iubesc,
dar pe toți păcătoșii îi va da pieirii.

²¹ Laudă Domnului va grăi gura mea
și să binecuvânteze tot trupul Numele Lui cel sfânt,
în veac și în veacul veacului!

145

¹ Aleluia! Al lui Aggeu și Zaharia.

Laudă, suflete al meu, pe Domnul!

² Lăuda-voi pe Domnul în viața mea,
cânta-voi Dumnezeuului meu cât voi trăi.

144,14-21 Dumnezeu dă cele de trebuință tuturor, dar celor care Îl cheamă le dă și apropierea divină (Ioan Gură de Aur).

144,14 „zdrobiți”: TM are „încovoiați”.

144,17 Cf. Apoc. 15,3 („Drepte și adevărate sunt căile Tale...”). ♦ „sfânt”: gr. ὁσιος, „sfânt, pios, cuvios”. TM are *hasidh*, „credincios (Legământului)”.

144,18 „Aproape...”: cf. Ps. 118,151; Deut. 4,7. ♦ „întru adevăr”: Cf. In. 4,24 („închinătorii în Duh și adevăr”).

144,19 Cf. In. 9,31 („Pe acela care face voia lui Dumnezeu, Dumnezeu îl ascultă”). ♦ „ruga”: TM are „strigătul”.

145 Imn de bucurie și de încredere. Sunt enumerate toate categoriile celor care au nevoie de ajutor și îl primesc de la Dumnezeu.

145,1 „Al lui Aggeu și Zaharia”: nu apare în TM. La fel și în Ps. 146-148.

- ³ Să nu vă încredeți în cârmuitori
și în fiii oamenilor, în care nu este izbăvire.
- ⁴ Va ieși suflarea lor și se vor întoarce în țărâna lor;
în ziua aceea vor pieri toate gândurile lor.
- ⁵ Fericit cel care Îl are ajutor pe Dumnezeuul lui Iacob:
nădejdea lui este în Domnul Dumnezeuul lui,
- ⁶ care a făcut cerul și pământul,
marea și toate câte sunt în ele,
Cel care păzește adevărul în veac,
- ⁷ care face dreptă judecată celor nedreptățiți,
care dă hrană celor flămânzi;
Domnul îi dezleagă pe cei înlănțuiți,
- ⁸ Domnul îi îndreaptă pe cei zdrobiți;
Domnul îi înțelepțește pe cei orbi,
Domnul îi iubește pe cei drepti;
- ⁹ Domnul îi păzește pe cei pribegi,
pe orfan și pe văduvă îi va sprjini
și calea păcătoșilor o va nimici.
- ¹⁰ Împărăți-va Domnul în veac,
Dumnezeul tău, Sioane, din neam în neam.

145,3 Un comentariu edificator la Augustin: „În virtutea nu știu cărei infirmități a minții, când ceva nu merge, ne grăbim să căutăm un sprijin omenesc. Încearcă să-i spui unui om peste care s-a abătut un necaz: «Există o persoană însemnată care te-ar putea ajuta.» Îl vezi cum zâmbește, se bucură, își recapătă curajul. În schimb, dacă îi spui «Dumnezeu te va scăpa», aproape că înțepenește de disperare. [...] Vai de astfel de gânduri! [...] Într-un singur Fiu al omului este izbăvirea [...] căci este Fiul lui Dumnezeu.”

145,4 Cf. Lc. 12,20 („Nebunule, în noaptea aceasta ți se va cere sufletul”). ♦ „(suflarea) lor... (țărâna) lor”: *lit.* „lui” – la fel în TM. ♦ „gândurile”: după Theodoret, sunt ambițiile de glorie sau de bogăție.

145,6a-b Citat în Fp. 4,24 și 14,15; cf. Apoc. 14,7.

145,7b Cf. Lc. 1,53 („Pe cei flămânzi i-a umplut de bunătați...”); In. 6,35 („Cine vine la Mine nu va mai flămânzi...”).

145,8b Cf. Is. 29,18 *sq.*; 49,9; 61,1; Lc. 4,16-21. ♦ „înțelepțește pe cei orbi”: TM are „deschide ochii celor orbi”.

145,9 „o va nimici”: *lit.* „o va face nevăzută”. ♦ Nu-l dă pieirii pe păcătos, ci doar calea, faptele lui (Ioan Gură de Aur).

145,10 Cf. Apoc. 19,6 („Domnul Dumnezeuul nostru și-a înstăpănit domnia”). ♦ TM adaugă la final *Hal' lū Yāh*.

146

¹ Aleluia! Al lui Aggeu și Zaharia.

Lăudați pe Domnul, căci bine este a cânta psalmi:
Dumnezeului nostru să-I fie plăcută lauda!

² Domnul zidește Ierusalimul

și pe cei risipiți ai lui Israel îi va aduna laolaltă.

³ El îi vindecă pe cei cu inima zdrobită
și leagă rănilor lor.

⁴ El numără mulțimile stelelor
și pe toate le cheamă pe nume.

⁵ Mare este Domnul nostru și mare este puterea Lui
și înțelegerea Lui nu are hotar.

⁶ Domnul îi ridică pe cei blânzi,
dar îi smerește pe cei păcătoși până la pământ.

⁷ Înălțați Domnului aducere de mulțumire,
cântați Dumnezeului nostru pe alăută!

⁸ Lui, care îmbracă cerul cu nori,
care pregătește pământului ploaie,
care face să răsară iarba pe munți
[și verdeață pentru trebuința oamenilor.]

⁹ El dă vitelor hrană
și puilor de corb care-L strigă.

146,1 „Al lui Aggeu și Zaharia”: nu apare în TM. ♦ „bine este a cânta psalmi”: *litt.* „bun lucru este psalmul”. ♦ În TM: „... bine este a cânta Dumnezeului nostru, plăcută e lauda Lui!”

146,2b Cf. In. 11,52 („Iisus trebuia să moară ca să-i adune laolaltă pe fiii lui Dumnezeu care erau risipiți”).

146,3 Cf. Is. 61,1; Os. 6,1; Lc. 4,18. ♦ La adunarea eshatologică, toate infirmitățile omenești vor dispărea (Ilarie).

146,4 Cf. Bar. 3,34; Is. 40,26. ♦ Lui Ilarie, „stelele” îi amintesc de puzderia de stele pe care Dumnezeu i le-a arătat lui Avraam (cf. Gen. 15,5) și a căror felurită strălucire a admirat-o Pavel (cf. 1 Cor. 15,4).

146,5 „hotar”: *litt.* „număr”.

146,6 Cf. Lc. 1,52.

146,8d Nu apare în TM. Rahlf's propune scoaterea lui, deoarece este o contaminare cu Ps. 103,14.

146,9b Cf. Lc. 12,24. ♦ „care-L strigă”: TM are „care strigă”. ♦ După Eusebiu, „puii de corb” sunt cei pe care părinții nu-i hrănesc; ei nu au alt tată decât pe Dumnezeu.

¹⁰ Nu în puterea calului Se va desfăta,
nici nu-Și va afla plăcerea în alergarea omului.

¹¹ Domnul Își află plăcerea în cei care se tem de El
și în cei ce nădăjduiesc în îndurarea Lui.

147

¹ Aleluia! Al lui Aggeu și Zaharia.

Laudă, Ierusalime, pe Domnul,
laudă pe Dumnezeuul tău, Sioane,

² căci El a întărit zăvoarele porților tale,
a binecuvântat pe fiii tăi în tine!

³ El îți pune drept hotare pacea
și din lamura grâului te satură.

⁴ El trimite porunca Sa pe pământ:
repede aleargă cuvântul Său.

⁵ El dă zăpada ca lâna,
presară chiciura ca cenușa.

⁶ El aruncă gheața ca firimiturile;
în fața gerului Său cine va putea răbda?

⁷ Va trimite cuvântul Său și le va topi,
va stârni suflarea Sa și vor curge apele.

146,10 „alergarea”: *litt.* „gambele”. ♦ Acest psalm corespunde primei părți a Ps. 147 în TM.

147 Corespunde Ps. 147,12-20 din TM. Mulți Părinți (Atanasie, Cassiodor, Ieronim etc.) interpretează etimologic numele Ierusalimului: „vederea păcii”.

147,2a *Cf.* 2Ezr. 13,3.6.13-15 (repararea porților și punerea zăvoarelor de către Neemia). ♦ **2b:** *cf.* Ef. 1,3.

147,3a Există și interpretarea mai banală: „El pune la hotarele tale pacea.” Am adoptat însă soluția mai conformă cu comentariile Părinților. De exemplu, Chiril al Ierusalimului: „Regii neamurilor, care locuiesc într-un ținut sau altul, își au limitele stăpânirii lor. Numai adevărata sfântă Biserică universală are, în toată lumea, o putere fără limite. Dumnezeu i-a pus, după cum este scris, «pacea drept hotar»” (*Cateheze*, ed. Città Nuova, 8, p. 44, *apud* Mortari, nota *ad loc.*). ♦ **3b:** „lamura”: *litt.* „grăsimea”. *Cf.* In. 6,51 („Eu sunt Pâinea vie”). Pentru Augustin, aceasta denumește „Pâinea coborâtă din cer” (In. 6).

147,4b *Cf.* Is. 55,10-11; Apoc. 19,13. Părinții văd în acest stih o prevestire a răspândirii Evangheliei.

147,7 „va stârni suflarea Sa”: *litt.* „va sufla suflarea Sa/duhul Său” – semitism.

⁸ El vestește cuvântul Său lui Iacob,
îndreptările și hotărârile Sale, lui Israel.

⁹ Nu a făcut așa cu nici un alt neam
și hotărârile Sale nu le-a dezvăluit lor.

148

¹ Aleluia! Al lui Aggeu și Zaharia.

Lăudați pe Domnul, [voi, cei] din ceruri,
lăudați-L întru cele de sus!

² Lăudați-L, toți îngerii Lui,
lăudați-L, toate oștirile Lui!

³ Lăudați-L, soare și lună,
Lăudați-L, toate stelele și lumina!

⁴ Lăudați-L, cerurile cerurilor
și apa cea mai presus de ceruri!

⁵ Să laude Numele Domnului,

147,8 Cf. Rom. 3,2; 9,4 („ale lor sunt înfierea și slava și legămintele și Legea și cultul și făgăduințele...”).

148 Simfonia universului. După Grigore al Nyssei (1, III) respirația comună, armonia tuturor acestor elemente în ordine și frumusețe desăvârșită sunt prima și adevărata muzică. Această cântare a vieții vindecă natura noastră; în sunetele armoniei ei, ne comunică o taină spre a potoli tulburările sufletului.

148,1 Ilarie asociază cu Rom. 8,19.21 („Făptura așteaptă cu nerăbdare arătarea fiilor lui Dumnezeu... căci și ea va fi izbăvită din robia stricăciunii...”).

148,2 „Îngerii” sunt slujitorii care alcătuiesc curtea cerească și mesagerii lui Dumnezeu (cf. și Ps. 102,20-21). Acceptarea lor în credința lui Israel a fost posibilă abia într-o epocă târzie, când se consolidase monoteismul (în cărțile mai vechi, „îngerul Domnului” e un mod de a-L desemna pe Domnul însuși). Există o concepție comună a Orientului antic care admite o mulțime de făpturi cerești subordonate, dar Israel a știut să le integreze armonios în cadrul monoteismului. „Oștirile” (gr. δυνάμεις) s-ar putea referi la mulțimea îngerilor (cf. și 3Rg. 22,19; Lc. 2,13), dar ar putea indica și mulțimea astrilor creați de Dumnezeu. Acestea sunt și sensurile echivalentului din TM, care are *lāwā*, „oștire”.

148,3 „stelele și lumina”: TM are „stelele luminoase” – litt. „stelele luminii”.

148,4 „apa cea mai presus de ceruri”: cf. nota la 103,3.

148,5 „s-au ivit”: gr. ἐγενήθησαν, litt. „au început/au ajuns să existe”. În TM, versetul are doar două stihuri. 5b: „El a poruncit și au fost create.” Dublarea din LXX poate fi o încercare de a reda conținutul verbului ebraic *bārā*, „a crea”, care îl poate avea ca subiect numai pe Dumnezeu.

căci El a spus și s-au ivit,
 El a poruncit și au fost zidite.
⁶ Le-a așezat în veac și în veacul veacului;
 poruncă a pus și nu va trece.
⁷ Lăudați pe Domnul, [voi, cei] de pe pământ:
 balauri și toate adâncurile,
⁸ foc, grindină, zăpadă, gheață,
 suflare de vijelie, care împliniți cuvântul Lui,
⁹ munții și toate dealurile,
 voi, pomi roditori și toți cedrii,
¹⁰ fiarele și toate dobitoacele,
 târâtoare și păsări înaripate;
¹¹ regi ai pământului și toate popoarele,
 căpetenii și toți judecătorii pământului;
¹² tineri și fecioare,
 bătrâni laolaltă cu copilandri!
¹³ Să laude Numele Domnului,
 căci singur Numele Lui este preafâlnțat,
 mărturia Lui, pe pământ și în cer!
¹⁴ El va înălța cornul poporului Său,
 cântare pentru toți credincioșii Lui,
 fiii lui Israel, poporul ce se apropie de El.

149

¹ Aleluia!

Cântați Domnului cântare nouă,
 lauda Lui în adunarea celor credincioși!
² Să se bucure Israel de Cel ce l-a făcut,

148,8 Cf. Mt. 8,27 („Și vântul, și marea ascultă de El”). ♦ „gheață”: TM are „negură”.

148,13 „mărturia”: gr. ἔξομολόγησις (cf. nota la 6,6). Toate cele enumerate îl laudă pe Creator dând mărturie despre lucrarea Sa. Echivalentul ebraic accentuează notele de maiestate, strălucire.

148,14c În TM: „poporul ce-l stă aproape” (litt. „poporul de lângă El”).

149 Slava poporului lui Dumnezeu exprimată în metafore războinice.

149,1 „cântare nouă”: expresie des întâlnită în contextul aducerii de mulțumire pentru o biruință sau o izbăvire. Cf. Apoc. 14,3.

fiii Sionului să se veselească de Împăratul lor!

³ Să laude Numele Lui în horă,

cu chimval și harfă să-I cânte Lui!

⁴ Căci Domnul binevoiește întru poporul Său

și-i va înălța pe cei blânzi întru mântuire.

⁵ Se vor lăuda cei credincioși întru slavă

și se vor veseli în culcușurile lor.

⁶ Preamăririle lui Dumnezeu, în gâttelejul lor,

și sabie cu două tăișuri, în mâinile lor,

⁷ ca să aducă răzbunare asupra neamurilor

și pedepse asupra popoarelor,

⁸ ca să lege pe regii lor în obezi

și pe cei de vază ai lor în cătușe de fier,

⁹ ca să împlinească asupra lor hotărârea scrisă;

slava aceasta este pentru toți credincioșii Lui.

150

¹ Aleluia!

149,4 „binevoiește”: gr. εὐδοκέω implică bunăvoință, desfătare, bucurie. ♦ 4b în TM: „îi va împodobi pe sâraccii Săi cu mântuire.” Pentru „sâraccii”, cf. introd. la Ps. 9. Bogăția de sens a ebr. *ʿānāw* face ca el să fie tradus în greacă în diverse feluri: πένης, „sâracc”; πρῶς, „blând”; ταπεινός, „umil, smerit”.

149,5 Atanasie explică prin 1Cor. 1,31 („Cel care se laudă, în Domnul să se laude”) și Gal. 6,14 („Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda decât în crucea Domnului nostru Iisus Hristos”). ♦ „În culcușurile lor” poate însemna „când sunt bolnavi” sau „când meditează în timpul nopții”.

149,6 Cf. 2Mac. 15,16-17. ♦ „sabie cu două tăișuri”: metaforă pentru cuvântul lui Dumnezeu: Is. 49,2 are „sabie ascuțită”; dar, reluat în Evr. 4,12, Ef. 6,17, Apoc. 1,16 și 19,21, apare ca „sabie cu două tăișuri”.

149,7 „asupra”: se poate înțelege și „printre”. La fel și la v. 9.

149,9 „hotărârea”: gr. κριμα, „judecată” – mai ales „hotărârea judecătorească, sentința”. ♦ În TM psalmul se termină cu *Hal'lū Yāh*.

150 Psaltirea, numită în ebraică *Sepher ʿhillim*, „Cartea laudelor”, se încheie în mod firesc cu această „laudă fără de sfârșit”, în care îndemnul „Lăudați” răsună de treisprezece ori. Lauda universală este reluată în Apocalipsă – cf. mai ales 15,3-4; 19,4-8. După Grigore al Nyssei (1, IX), mulțimea nenumărată a tuturor perfecțiunilor celor aleși va fi pentru Dumnezeu ca o muzică alcătuită din diverse instrumente, un concert de armonii și melodii. După ce au fost enumerate trambița, harfa și alăuta, sunetul mai vesel al

Lăudați-L pe Dumnezeu întru sfinții Lui,
lăudați-L în tăria puterii Lui!

² Lăudați-L pentru faptele puterii Sale,
lăudați-L după mulțimea măreției Sale!

³ Lăudați-L în glas de trâmbiță,
lăudați-L în harfă și alăută!

⁴ Lăudați-L în tamburină și în horă,
lăudați-L pe strune și cu fluier!

⁵ Lăudați-L în chimvale melodioase,
lăudați-L în chimvale de strigare!

⁶ Toată suflarea să laude pe Domnul!
Aleluia!

151

¹ Acest psalm este scris de David cu mâna lui și e în afara numărului: când s-a luptat singur cu Goliat.

Mic eram între frații mei
și cel mai tânăr în casa tatălui meu;
pășteam turmele tatălui meu.

² Măinile mele au făcut un fluier,
degetele mele au îmbinat o harfă.

chimvarelor îi evocă pe îngeri și comuniunea noastră cu ei. „Acest ultim psalm îndeamnă orice spirit să-L laude pe Dumnezeu; folosește simboluri pentru că nu există limite pentru lauda lui Dumnezeu și imaginile se epuizează fără a reuși să o exprime.” (Eusebiu)

150,1 „Întru sfinții” poate însemna „în mijlocul sfinților”, „pentru sfinții” sau „în sanctuar”.

150,4 „fluier”: gr. ὄργανον – termen generic pentru instrumente muzicale, folosit uneori specific pentru cele de suflat. În acest context, acesta din urmă e sensul cel mai verosimil.

150,5 „melodioase”: gr. εὐηχος, *litt.* „cu sunet bun”, ceea ce poate însemna și „sonor, răsunător”. ♦ „strigare”: e vorba de aclamația liturgică de la sărbători.

151 Acest psalm nu apare în TM, dar pare a rezulta dintr-o combinare și o prescurtare a doi psalmi necanonici, din al căror text ebraic s-au găsit fragmente la Qumran (*cf.* TOB, nota *ad loc.*)

151,1 *Cf.* 1Rg. 17.

151,2 „un fluier”: în paralelismul dintre ὄργανον și ψαλτήριον, primul termen poate avea valoare generică („instrument muzical”), fiind specificat de al doilea, sau cei doi termeni pot fi complementari („instrument de suflat”, „instrument cu coarde”). Pentru un „ciobănaș”, am preferat fluierul.

³ Cine-I va da de știre Domnului meu?

Domnul însuși, El ascultă.

⁴ El l-a trimis pe solul Său

și m-a luat de la oile tatălui meu

și m-a uns cu untdelemnul ungerii Lui.

⁵ Frații mei erau frumoși și înalți,

dar n-a binevoit întru ei Domnul.

⁶ Am ieșit în întâmpinarea Străinului

și el m-a blestemat cu idolii lui.

⁷ Dar eu, trăgând de la el sabia,

i-am tăiat capul și am îndepărtat ocară de la fiii lui Israel.

151,3-4 Cf. 1Rg. 16. În textul de la Qumran: „³ Cine va proclama, cine va vesti lucrările Stăpânului a toate? Dumnezeu a văzut totul, a auzit și a ascultat. ⁴ A trimis pe prorocul Său ca să mă ungă, pe Samuel, ca să-mi dea mărire” (cf. TOB, nota *ad loc.*).

„Doamne, să se înalțe către Tine
imnul făpturii Tale
și fii milostiv cu traducătorul ostenit.
S-a chinuit căutând cuvintele
care Te cântă.”

(Sancti Ephrem Syri, *Hymni et Sermones*, 1,62, ed. Lamy, Malines, 1902 – *apud* Nesmy, p. 780.)

ODELE

Introducere

I. Prezentare generală

În multe din manuscrisele grecești ale Psaltirii, dar și în unele din manuscrisele complete ale Septuagintei, cum este *Codex Alexandrinus*, sunt cuprinse, de multe ori alături de așa-numitul „Psalm al CLI-lea”, un număr de rugăciuni și imnuri pe care Rahlfs a hotărât să le includă ca atare în ediția sa, cu titlul generic *Odae* (gr. ᾠδαί). Potrivit grupajului tematic tradițional, aceste texte sunt inserate în Septuaginta între „cărțile poetice”, imediat după Psalmi, și urmate de Proverbe, Ecclesiast, Cântarea Cântărilor și Iov. Este vorba despre paisprezece bucăți (a noua fiind compusă din două texte distincte), rugăciuni sau imnuri de slavă, zece dintre ele provenind din VT (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11), două din NT (9 și 13), iar două (12, *Rugăciunea lui Manasse* și 14, *Cântarea dimineții*) fiind creații autonome; majoritatea textelor sunt întrebuițate frecvent în ritualul liturgic al Bisericii Ortodoxe (parțial și al celei Catolice). Toate pot fi citite în cheie creștină, constituind, alături de Psalmi, partea poate cea mai intens „creștinată” din manuscrisele Septuagintei. Sunt indicii că Odele au interesat în mod special tradiția creștină timpurie, dedicându-li-se de către unii Părinți ai Bisericii sau alți scriitori bisericești comentarii speciale, în conexiune, de regulă, cu corpusul de bază al Psalmilor. Exemplul cel mai evident al acestui proces de „creștinare” este fragmentul din Avacum, unde textul grecesc, diferind, de altfel, mult de originalul ebraic, ajunge să fie interpretat de creștini, încă din primele secole, ca o profeție despre venirea Mântuitorului Hristos.

II. Odele în tradiția iudaică

Împreună cu textul canonic al Psalmilor, creștinii par să fi moștenit din tradiția iudaică, încă din primele veacuri, și obiceiul colecționării, pentru scopuri liturgice sau, mai rar, private, a unor imnuri sau rugăciuni. Un indiciu scripturar că în societatea iudaică antică circulau astfel de culegeri de

imnuri îl avem în 3Regi 8,53a, unde se vorbește despre o „carte a cântării” (ἐν βιβλίῳ τῆς ψδῆς). Ca și psalmii propriu-zisi, astfel de texte poetice erau concepute spre a fi cântate, după cum se menționează explicit în finalul Rugăciunii lui Avacum (Od. 4). Totuși, în afară de cartea canonică a Psalmilor, toate celelalte posibile culegeri de cântări compuse în ebraică sau aramaică s-au pierdut, probabil și pentru faptul că, până târziu, către sec. al II-lea d. H., autoritățile religioase mozaice interziceau notarea în scris a tot ceea ce ținea de ritualul liturgic (cf. Elbogen, p. 259).

În încercarea de a conferi colecțiilor creștine de cântări autoritatea tradiției, un autor creștin din secolul al IV-lea, Verecundus, într-un *Commentarium super cantica ecclesiastica*, 1,1, relatează informația (neconfirmată de nici o altă sursă și contrazisă de realitate) că autorul evreu al Cărții lui Esdra ar fi adunat cântările răspândite prin diferite cărți ale Bibliei și le-ar fi atașat Psalmilor, pentru a putea fi cântate împreună. Această operație au făcut-o însă cu siguranță creștinii înșiși, căci nici unul dintre manuscrisele ebraice ale Cărții Psalmilor nu conține Odele. Nu-i mai puțin adevărat însă că odele provenind din canonul ebraic erau întrebuițate detașat de textul biblic propriu-zis, și anume în trei modalități: 1) în mod liber, în rugăciunile credincioșilor; 2) ca secvențe lirice, în pauzele dintre lecturile din Tora și 3) în serviciul liturgic propriu-zis, întocmai ca și Psalmii (cf. Schneider, pp. 33-34). Toate aceste trei modalități au fost menținute și de creștini.

III. Odele în tradiția creștină

Pare de la sine înțeles ca, pentru nevoile liturgice primare, primii creștini să se fi adresat autorității textuale supreme, Sfânta Scriptură. Pe lângă Psalmii regelui David, adunați de timpuriu laolaltă, cartea sfântă a poporului ales mai conținea și alte texte cu mare încărcătură poetică și emoțională, care puteau răspunde unor cerințe liturgice. Asemenea texte au fost culese și copiate împreună, dar, ca și în cazul Psalmilor, numărul și ordinea acestor cântări (*odae*) s-au fixat la sfârșitul unui proces de codificare care a durat câteva secole. Fapt este că, între listele de cântări liturgice pe care le găsim ocazional la diferiți autori din epoca patristică, nu există un consens. Dintre cataloagele de ode care ni s-au păstrat, selectăm, spre comparare, conținutul și ordinea propuse de Origen (*Comment. in Cant. cantic.*) și de Niceta al Remesianei (*De utilit. hymn.*), alături de codificarea din *Codex Alexandrinus* (sec. al V-lea):

Origen (sec. al III-lea):

1. Exod 15
2. Num. 21
3. Deut. 32
4. Jud. 5
5. Isaia 5
6. 1Rg. 2
7. 2Rg. 22
8. 1Paralip. 16
9. *Cântarea dimineții*

Niceta al Remesianeii (sec. al IV-lea):

1. Exod 15
2. Deut. 32
3. 1Rg. 2
4. Isaia 26
5. Avacum 3
6. Iona 2
7. Plâng. 5
8. Dan. 3,57
9. Luca 1,46

Codex Alexandrinus (sec. al V-lea):

1. *Cântarea lui Moise* (Exod 15,1-19)
2. *Cântarea lui Moise* (Deut. 32,1-43)
3. *Rugăciunea Annei* (1Rg. 2,2-10)
4. *Rugăciunea lui Isaia* (Isaia 26,9-20)
5. *Rugăciunea lui Iona* (Iona 2,3-10)
6. *Rugăciunea lui Avacum* (Avac. 3,2-19)
7. *Rugăciunea lui Ezekia* (Isaia 38,10-20)
8. *Rugăciunea regelui Manasse*
9. *Rugăciunea lui Azaria* (Dan. 3,26-45)
10. *Cântarea celor trei tineri* [în *Alexandrinus*, „a părinților noștri”]
(Dan. 3,52-88)
11. *Rugăciunea Mariei, Născătoarea de Dumnezeu* (Lc. 1,46-55)
12. *Rugăciunea lui Simeon* (Lc. 2,29-32)
13. *Rugăciunea lui Zaharia* (Lc. 1,68-79)
14. *Cântarea dimineții*

IV. Cântările lui Moise în tradiția românească

Cunoscute sub titlul *Cântările lui Moise*, primele nouă ode sunt frecvent întrebuițate în ritualul liturgic răsăritean. De regulă, în edițiile românești ale cărților de cult, aceste texte sunt tipărite în Psaltire, la sfârșitul psalmilor, și precedate de indicații tipiconale amănunțite cu privire la momentele în care sunt cântate în biserică (vezi, de exemplu, *Psaltirea Prorocului și Împăratului David*, tipărită cu binecuvântarea preasfințitului Iustinian al Maramureșului și Sătmăruului, s.a., p. 271 și urm.).

Această tradiție continuă cu siguranță obiceiuri anterioare, din perioada slavonismului cultural, căci respectivele „cântări ale lui Moise” apar în cele mai vechi versiuni românești ale Psaltirii. Exemplificăm mai întâi printr-una dintre cele mai vechi versiuni manuscrise românești, *Psaltirea scheiană*¹ (sec. al XVI-lea), unde, denumite generic *Cântecele lu Moysi*, odele sunt cuprinse la sfârșitul manuscrisului, cu următoarele titluri: *În Eșire lu Israilū întâine; Cântare lu Moysi de a doa lége; Cântarea a treia: rugăciurea Annei mumei lu Samuilū; Cântarea 4: a lu Avacumū prorocu; Cântarea 5: Rugăciurea Isaiei prorocu; Rugăciurea Ionei prorocu. Cântarea 6; Cântecele sfinților 3 feciori Anania, Azaria, Misailū. Deîn cartea lu Daniilū prorocu, 7; Cântecele sfinților 3 feciori. Cântarea 8; Cântarea dzeului născuta, ce e de a Lucăei evanghelie, gice-se dulce vestire. Cântarea 9; Prorocia Zahariei, tatăl lu înrainte-cursul Ioanu. A Lucăei evanghelie ce se gice dulce vestire. În prelucrea lui Coresi, Psaltirea slavo-română (1577)², cele nouă cântări apar din nou (*Cântecele lu Moysi*): *În Ieșire, întâie; Cântarea lu Moysi de-a doa leage; Cântarea a treia: rugăciunea Annei, muma lu Samuil; Cântarea a patra: a lu Avvacum proroc; Cântarea a cincea: Rugăciunea Isaiei prorocu; Cântarea a șasea: Rugăciunea Ioaneei prorocu; Cântecele sfinților 3 feciori Anánia, Azaria și Misail, den cartea lu Daniil proroc. Cântarea a șaptea; Cântecele sfinților trei feciori. Cântarea a opta; Cântarea zeului născuta, ce e de a Lucăei sfânta ievanghelie,**

1. În ediția: *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*. Edițiune critică de I.-A. Candrea, II-Textul și glosarele, București, 1916, p. 310 și urm.

2. În ediția: Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577), în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*. Text stabilit, Introducere și Indice de Stela Toma, Editura Academiei, București, 1976, p. 606 și urm.

a nooa; Prorocia Zahariei, tatăl lu înainte-cursu Ioanu, de a Lucăei evanghelie, zice-se dulce vestire.

În fine, într-un alt monument al vechii culturi ecleziastice românești, *Psaltirea de la Bălgrad* (1651)³, cele nouă cântări sunt de asemenea incluse, cu denumirea explicativă *Cântecul lui Moisi, carele au cântat cându-l trecu Dumnezeu pre uscat, prin Marea Roșie, și înecă pre Faraon în Marea Roșie cu toate șireagurile lui, cumu-i scris în Ishod, 15 capete și cu titlurile: Cântecul dintâiu; A 2 cântare a lui Moisei, din 2 Zacon, glava 32; Al 3 cântec al Annei, a maicei lui Samoil proroc; A 4 Cântec, rugăciunea sfântului Avvacum proroc, glava 3; A 5 cântare a sfântului Isaia proroc, glava 26; A 6 cântare. Rugăciunea lui Iona proroc, când s-au rugat din mațele chitului; A 7 cântec. Rugăciunea a 3 coconi sfinți; cântarea celor 3 coconi, ce cânta în cuptoriu; A 8 cântare a celor 3 sfinți otroci; A 9, cântecul Preacuratei, ce-i de la sfânt Luca evanghelist; Cântarea sfântului Zahariei proroc, a părintelui lui Ioan Botezătorul.*

Verificările pe care le-am făcut prin sondaj în cele mai importante ediții ale *Psaltirii* în limba română au arătat că „cele nouă cântări ale lui Moise” sunt tipărite automat alături de psalmii regelui David.

Eugen Munteanu

3. În ediția: *Psaltirea de la Alba-Iulia, 1651*, tipărită acum 350 de ani sub păstorirea lui Simeon Ștefan, Mitropolitul Ardealului, și văzând acum din nou lumina tiparului cu binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului Andrei, Arhiepiscop al Alba Iuliei, Alba Iulia, 2001, p. 649 și urm.

Odele

I. Cele nouă ode din Biserica Greacă

1

Cântarea lui Moise din Exod

¹ Să cântăm Domnului, căci El cu slavă S-a preaslăvit;
a aruncat în mare cal și călăreț.

² Ajutor și scăpare El mi-a fost spre mântuire.

Atât titlul mare al cărții, cât și cele două subtitluri („I. Cele nouă ode din Biserica Greacă” și „II. Alte ode”) sunt adăugate de Rahlfs în ediția sa a Septuagintei. De asemenea, Rahlfs menționează că ordinea odelor este diferită în manuscrise: „Ego primo loco eas nouem Odas posui, quas ecclesia graeca Psalterio addit; sequuntur reliquae, quae in antiquis mss. inueniuntur.” ♦ În cele ce urmează oferim câteva informații cu caracter monografic privitoare la odele reținute în ediția noastră de referință (Rahlfs). Pentru alte comentarii, a se vedea notele corespunzătoare din celelalte volume ale Septuagintei.

1 Prin conținutul ei, cântarea intonată de Moise după trecerea miraculoasă a Mării Roșii (Ex. 15,1-19) a reprezentat dintotdeauna un punct de referință central al devoțiunii poporului ales. Invocarea acestui episod central devenise cu vremea „o componentă importantă a rugăciunii zilnice” (Elbogen, p. 244) pentru orice evreu. *Cântarea lui Moise* din Exod, ca și cea din Deuteronom, însoțea frecvent lecturile sinagogale din Tora. Marea prețuire de care se bucura acest text printre evrei este exprimată explicit de Philon din Alexandria (sec. I d.H.), care, cu numele de „cântarea mării” (παράλιος ᾠδή – *De agricultura*, 17), îl califică drept „cea mai vrednică de cinstire dintre cântări” (τὴν ἱεροπρεπεστάτην ᾠδομεν ᾠδὴν – *De somniis*, II, 41). La rândul său, Eusebiu (*Hist. Eccl.* II, 17,22) subliniază că cele două imnuri de slavă ale lui Moise s-au transmis de la evrei la creștini ca piese liturgice importante.

La fel ca și *Cântarea celor trei tineri* și *Cântarea dimineții*, „cântarea mării” a lui Moise a pătruns încă de timpuriu în slujba de dimineață din primele mănăstiri creștine, fapt menționat în *Viața Sfântului Pahomie* (sec. al IV-lea). Una dintre regulile monahale redactate de Cezar de Arles include prescrierea ca acest imn (*Cantemus Domino...*) să fie cântat în liturgia duminicală. Este probabil că Benedict din Nursia (*Regula XIII*) a preluat obiceiul intonării acestui imn din liturgia romană.

Acesta este Dumnezeuul meu și-L voi preamări,
Dumnezeul tatălui meu și-L voi înălța.

³ Domnul care zdrobește războaiele,
Domnul este numele Lui.

⁴ El a aruncat în mare carele și oștirea lui Faraon,
pe căpeteniile alese ale călărimii
le-a aruncat în Marea Roșie.

⁵ Cu marea i-a acoperit,
s-au afundat în adânc ca niște pietre.

⁶ Dreapta Ta, Doamne, s-a preaslăvit întru putere;
mâna Ta cea dreaptă, Doamne, i-a strivit pe dușmani.

⁷ Și cu mulțimea slavei Tale i-ai zdrobit pe potrivnici;
ai trimis mânia Ta și i-a mistuit ca pe o trestie.

⁸ Și prin suflarea mâniei Tale apele s-au despărțit;
ca un zid s-au închegat apele,
s-au închegat valurile în mijlocul mării.

⁹ Zicea vrăjmașul: „Am să-i urmăresc și-am să-i prind,
am să împart prada și-am să-mi îndestulez sufletul,
cu sabia mea voi nimici, cu mâna mea voi domni.”

¹⁰ Ai trimis suflarea Ta și i-a acoperit marea;
s-au afundat ca plumbul în noianul de ape.

¹¹ Cine este asemenea Ție între zei, Doamne?
Cine este ca Tine preamărit între sfinți,
minunat întru slavă, care faci minuni?

¹² Ți-ai întins dreapta
și pământul i-a înghițit.

¹³ Ai călăuzit cu dreptatea Ta acest popor al Tău, pe care l-ai
răscumpărat,

l-ai chemat cu puterea Ta la odihna Ta cea sfântă.

¹⁴ Auzit-au neamurile și s-au mâniat,
dureri i-au cuprins pe cei ce locuiesc în [țara] Filistim.

¹⁵ Atunci s-au tulburat căpeteniile Edomului,
și pe mai-marii moabiților i-a cuprins spaima,
s-au topit toți locuitorii Canaanului.

¹⁶ Să cadă peste ei frică și cutremur,
să încremenească prin măreția brațului Tău,
până va trece poporul Tău, Doamne,

până va trece acest popor al Tău, pe care l-ai dobândit!

¹⁷ Călăuzindu-i, sădește-i în muntele moștenirii Tale,
în lăcașul Tău cel gătit, pe care l-ai lucrat, Doamne,
lăcașul Tău cel sfânt, Doamne, pe care l-au gătit mâinile Tale.

¹⁸ Domnul împărățește în veac și peste veac, de-a pururi.

¹⁹ Căci au intrat în mare caii lui Faraon cu care și căpetenii
și Domnul a adus peste ei apele mării,
iar fiii lui Israel au trecut pe uscat prin mijlocul mării.

Traducere de Ion Pătrulescu

2

Cântarea lui Moise din Deuteronom

¹ Ia aminte, cerule, și voi grăi,
iar pământul să asculte vorbele gurii mele!

² Să fie așteptată ca ploaia rostirea mea
și să coboare ca roua vorbele mele,
ca bura peste pajiște
și ca bruma peste iarba uscată.

³ Căci am chemat numele Domnului:
dați mărire Dumnezeului nostru!

⁴ Dumnezeu, adevărate sunt faptele Sale,
și toate căile Sale sunt judecări;
Dumnezeu credincios, în El nu este nedreptate,
drept și sfânt este Domnul!

⁵ Ei au greșit, nu-l mai sunt copii, ci prihăniți,

2 Exegeții au strâns multe mărturii care atestă că, numit uneori „marea cântare a mărturiei”, imnul rostit de Moise și încredințat israeliților la încheierea acțiunii sale de legislator (Deut. 32,1-43) era încă de foarte timpuriu întrebuițat în Templu ca piesă liturgică de bază, intonat ca un psalm autonom (împărțit în șase secvențe, cf. Elbogen, p. 169). Această prețuire maximă s-a menținut și mai târziu, la evreii din diaspora elenistică, după cum se poate vedea dintr-un pasaj din 4Mac. 18,18, în care citim că mama își îndeamnă cei șapte fii să nu uite să cânte mereu cântarea transmisă de la Moise. Philon din Alexandria citează foarte des din această cântare a lui Moise, pe care o numește „marea cântare” (μεγάλη ᾠδή – *Quod deterius potiori*, 30) sau, pentru a o distinge de alte imnuri, „cântarea mai mare” (ᾠδή μείζων – *De plantatione*, 14 și *De posteritate Cain*, 35).

un neam strămb și răzlețit.

⁶ Acestea I le dați îndărăt Domnului,

popor smintit și fără de minte?

Nu El, Tatăl tău, te-a dobândit

și te-a făcut și te-a zidit?

⁷ Amintiți-vă de zilele veciei,

socotiți anii, din neam în neam!

Întrebă-l pe tatăl tău, și el îți va povesti,

pe bătrânii tăi, și ei îți vor spune.

⁸ Când a împărțit cel Preaînalt neamurile,

cum i-a împărșiat pe fiii lui Adam,

a rânduit hotarele neamurilor

după numărul îngerilor lui Dumnezeu,

⁹ iar partea Domnului a fost poporul Său, Iacob,

partea din moștenirea Sa, Israel.

¹⁰ L-a îndestulat în pustiu,

în setea arșiței, în loc fără apă;

l-a înconjurat și l-a îndrumat

și l-a păzit ca pe lumina ochilor,

¹¹ așa cum își păzește vulturul cuibul,

se înduioșează de micuții săi

și, întinzându-și aripile, îi acoperă

și-i poartă pe spatele său.

¹² Domnul singur îi călăuzea

și nu era cu ei vreun zeu străin.

¹³ I-a urcat pe vлага pământului,

i-a hrănit cu roadele câmpurilor,

au supt miere din stâncă

și untdelemn din piatră aspră,

¹⁴ untul vacilor și laptele oilor,

cu grăsime de miei și de berbeci,

fiii taurilor și ai țapilor,

cu grăsime din măduva grâului,

și sânge de strugure au băut, vinul.

¹⁵ Și a mâncat Iacob și s-a săturat,

și a dat cu piciorul cel preaiubit.

S-a îngrășat, s-a lățit, s-a îngroșat

și L-a părăsit pe Dumnezeu, făcătorul său,
și s-a îndepărtat de Dumnezeu, mântuitorul său.

¹⁶ „M-au mâniat cu zeii străini,
cu urâciunile lor m-au amărât.

¹⁷ Au adus jertfe demonilor, nu lui Dumnezeu,
unor zei pe care nu-i cunoșteau.

Au venit unii noi, de curând,
pe care părinții lor nu-i știau.

¹⁸ Pe Dumnezeul care te-a născut L-ai părăsit
și L-ai uitat pe Dumnezeul care te-a hrănit.”

¹⁹ Și a văzut Domnul și a fost gelos

și S-a aprins de mânie împotriva fiilor și fiicelor Sale

²⁰ și a zis: „Îmi voi întoarce fața de la ei

și voi arăta ce va fi cu ei până la urmă;

căci este un neam strâmb,

fii în care nu se află credință.

²¹ Ei M-au făcut gelos pentru ceva care nu-i Dumnezeu,

M-au mâniat cu idoli lor;

și Eu îi voi face pe ei geloși pe unul care nu este nici măcar neam,

pe un neam fără minte îi voi mânia.

²² Căci un foc s-a aprins din mânia Mea,

va arde până jos în sălașul morților,

va înghiți pământul și roadele lui,

va arde temeliiile munților.

²³ Voi îngrămădi asupra lor nenorociri

și săgețile Mele le voi aținti asupra lor.

²⁴ Sleți de foame și pradă păsărilor

și gârboviți fără leac.

Colții fiarelor îi voi trimite asupra lor,

deopotrivă cu mânia celor ce se târăsc pe pământ.

²⁵ Din afară sabia îi va lăsa fără copii

și dinăuntrul cămărilor – teama;

flăcăul, ca și fecioara,

pruncul, ca și moșul cel prăvălit.

²⁶ Am spus: Îi voi împrăștia,

voi șterge dintre oameni amintirea lor –

²⁷ dacă nu ar fi mânia Mea împotriva dușmanilor, ca să nu dăinuiască

și ca să nu se fălească vrăjmașii,
să nu spună: «Brațul nostru cel înălțat
și nu Domnul le-a făcut pe acestea toate.»”

²⁸ Căci neamul lor și-a pierdut vrerea
și nu se află în ei cunoaștere.

²⁹ Nu au înțelepciunea de a înțelege acestea:
să le primească în veacul ce vine.

³⁰ Cum să fugărească oare unul singur mii de oameni
și doi să izgonească zeci de mii,
dacă nu li i-ar fi dat pe mână Dumnezeu,
dacă Domnul nu le-ar fi îngăduit-o?

³¹ Căci zeii lor nu sunt deopotrivă cu Dumnezeul nostru;
dar dușmanii noștri sunt fără minte.

³² Căci din vița Sodomei se trage vița lor
și mlădița lor din cea a Gomorei.

Strugurele lor este strugure de fiere,
ciorchine de amăreală pentru ei.

³³ Suflare de balauri este vinul lor
și suflare de viperă, fără de leac.

³⁴ „Nu vezi că acestea sunt adunate la Mine,
și sunt pecetluite în vistieriile Mele?”

³⁵ În ziua răzbunării le voi da datoria,
la vremea potrivită, când le va aluneca piciorul.

Căci se apropie ziua pieirii lor,
aici se află cele pregătite pentru voi.”

³⁶ Domnul Își va judeca poporul
și Se va apleca asupra slujitorilor Săi.

Căci i-a văzut sleiți
și lăsați de izbeliște și dați la o parte.

³⁷ Și a grăit Domnul: „Unde sunt zeii lor,
cei în care s-au încrezut,

³⁸ din jertfele cărora ați mâncat grăsimea
și din ale căror libații ați băut vinul?”

Să se ridice și să vă vină în ajutor
și să fie pentru voi ocrotire.

³⁹ Priviți, priviți – căci Eu sunt,
și nu este alt Dumnezeu în afară de Mine!

Eu voi ucide și voi da viață,
Eu voi lovi și tot Eu voi lecui,
căci n-are cine să scoată din mâinile Mele.

⁴⁰ Voi ridica spre cer mâna Mea

și voi jura pe dreapta Mea

și voi grăi: Viu sunt Eu în veci,

⁴¹ Îmi voi ascuți ca fulgerul sabia Mea

și mâna Mea va ține bine judecata

și le voi da Eu dușmanilor Mei ce li se cuvine

și le voi plăti celor ce Mă urăsc.

⁴² Îmi voi îmbăta săgețile cu sânge

și carne va mânca sabia Mea,

din sângele răniților și robilor,

din capul frunțașilor dușmanilor.”

⁴³ Veseliți-vă, ceruri, împreună cu El,

și să I se închine Lui toți fiii lui Dumnezeu!

Veseliți-vă, neamuri, împreună cu poporul Lui,

și să-l întărească toți îngerii lui Dumnezeu!

Căci sângele fiilor Săi îl va răzbuna

și va răzbuna și va plăti după dreptate dușmanilor Săi

și le va plăti celor care Îl urăsc,

și va curăți Domnul pământul poporului Său.

Traducere de Ioana Costa

3

Rugăciunea Annei, mama lui Samuel

¹ Inima mea s-a întărit întru Domnul,

3 Rugăciunea de mulțumire a Annei (1Rg. 2,2-10), mama marelui profet și judecător Samuel, este inclusă și ea încă de timpuriu în seria de texte creștine cu caracter liturgic. Creștinii au recunoscut în acest text accente profetic-mesianice, întrucât, către finalul rugăciunii, Anna vorbește (se pare că pentru prima dată în VT) despre „unsul Domnului”. Ioan Gură de Aur dedică mai multe omilii acestui pios personaj biblic, de unde aflăm despre larga răspândire a acestui text (*De Anna sermones*, în PG 54, 631-676). În primele decenii ale sec. al V-lea, Niceta al Remesianei (*De utilitate hymnorum*, 9) menționează de asemenea în mod expres rugăciunea Annei între „cântările pe care le cântă Biserica Domnului”.

s-a înălțat puterea mea întru Dumnezeuul meu;
s-a deschis larg împotriva vrăjmașilor gura mea,
bucuratu-m-am întru mântuirea Ta.

² Căci nu este nimeni sfânt precum Domnul,
și nu este nimeni drept precum Dumnezeuul nostru;
nu este nimeni sfânt în afară de Tine.

³ Nu vă fâliți și nu vorbiți cu îngâmfare,
să nu iasă vorbe mari din gura voastră,
căci Dumnezeuul cunoașterilor este Domnul
și Dumnezeuul care-Și pregătește lucrările Sale.

⁴ Arcul celor puternici a slăbit,
și cei slabi s-au încins cu putere;
⁵ cei sături au scăpătat,
iar cei flămânzi au lăsat deoparte ogorul;
căci stearpa a născut de șapte ori
și cea plină de copii s-a sleit.

⁶ Domnul ucide și dă viață,
El aruncă în lăcașul morților și tot El scoate de acolo.

⁷ Domnul te sărăcește și te îmbogățește,
El smerește și înalță.

⁸ Ridică din țărână pe cel sărac
și din gunoi îl înalță pe cel lipsit
ca să-l așeze alături de stăpânitorii poporului
și jilț de slavă îi dă moștenire.

⁹ Împlinind ruga celui ce se roagă,
a binecuvântat anii celui drept;
pentru că nu prin putere va izbândi omul,

¹⁰ Domnul îl va slăbi pe potrivnicul lui:

Sfânt este Domnul!

Să nu se fălească înțeleptul cu înțelepciunea sa,
și să nu se fălească cel puternic cu puterea sa,
și cel bogat să nu se fălească cu bogăția sa.
Ci întru aceasta să se fălească cel ce se fălește:
că înțelege și că-L cunoaște pe Domnul
și că face judecată și dreptate în mijlocul pământului.
Domnul S-a urcat la ceruri și a tunat,
El va judeca marginile pământului,

El dă tărie regilor noștri,
și va înălța puterea unsului Său.

Traducere de Florica Bechet

4

¹ Rugăciunea lui Avacum

² Doamne, auzit-am vestea Ta și m-am înspăimântat,
priceput-am faptele Tale și m-am înfricoșat!
În mijlocul a două făpturi vii vei fi cunoscut,
când vor fi aproape anii, Tu vei fi recunoscut,
când va sosi clipa, vei fi arătat,
când se va tulbura sufletul meu, la mânie, Îți vei aminti de îndurare.
³ Domnul din Thaiman va veni
și Cel Sfânt, din muntele Pharan, cel cu umbră deasă.

Oprire

Acoperit-a munții măreția Lui
și de lauda Lui e plin pământul.

⁴ Și strălucirea Lui va fi precum lumina,
coarne [va ține] în mâinile Lui,
și Și-a pus iubirea cea puternică a tăriei Lui.

⁵ Înaintea feței Sale va umbla cuvântul
și va ieși, picioarele-I vor fi în sandale.

⁶ [El] S-a ridicat și s-a cutremurat pământul,
a privit de jur-împrejur și neamurile s-au topit.
Munții cu putere s-au făcut fărâme,
s-au topit dealurile vechi cât veacul.

⁷ Umblările Lui veșnice în loc de suferințe le-am văzut,
taberele etiopienilor de groază se vor umple
și corturile din ținutul Madiam.

⁸ Oare-mpotriva râurilor Te-ai mâniat, Doamne?

4 Rugăciunea profetului Avacum (Av. 3,2-19) a fost folosită în liturgia mozaică întocmai ca oricare alt psalm (cf. Schneider, p. 31). În diaspora elenistică, această rugăciune pare să fi fost integrată în ritualul liturgic ca piesă autonomă, dacă luăm în calcul existența unei versiuni grecești autonome, concepută, probabil, „special pentru întrebuințarea în sinagogă” (Robinson/Horst, p. 169).

Oare-mpotriva râurilor este urgia Ta?

Oare-mpotriva mării e pornirea Ta?

Căci vei încăleca pe caii Tăi

și călărimea Ta e mântuirea!

⁹ „Cu putere îți vei întinde arcul
împotriva sceptrelor”, zice Domnul.

Oprire

Țara râurilor se va destrăma.

¹⁰ Te vor vedea popoarele și vor fi cuprinse de durerile nașterii.

El împrăștie apele umblării;

și-a dat genunea glasul său,

înaltul, închipuirea lui, s-a ridicat.

¹¹ Soarele și luna au stat în locul ei.

Către lumină vor pleca săgețile Tale,

către lucirea străfulgerării armelor Tale.

¹² Cu-amenințarea Ta vei împuțina pământul

și cu mânie doborî-vei neamuri.

¹³ Ai ieșit spre mântuirea poporului Tău,

ca să-i mântuiești pe unșii Tăi.

Ai aruncat pe capetele nelegiuitorilor pieirea,

le-ai ridicat lanțurile până la grumaz.

Oprire

¹⁴ Ai retezat, spre uluire, capetele celor puternici,

de-aceasta ei se vor cutremura.

Zăbalele și le-or desface

precum săracul ce mănâncă pe furiș.

¹⁵ Și Ți-ai mânat spre mare caii Tăi,

ce tulbură noian de ape.

¹⁶ De strajă-am stat și mi s-au strâns de groază măruntaiele

de glasul rugăciunii de pe buzele mele,

și-un tremur mi s-a strecurat în oase,

și pe sub mine starea mea s-a tulburat.

Liniștit voi sta în ziua strămtorării mele,

ca să mă urc spre poporul unde am pribegit.

¹⁷ Căci nu va mai rodi smochinul,

și nici prin vii roade nu se vor afla;

munca măslinului va fi înșelătoare,
 și țarinile nu vor mai rodi bucate;
 rămas-au oile făr' de pășune,
 și nu se află boi lângă ieslea împăcării lor.

¹⁸ Eu unul însă întru Domnul mă voi veseli,
 mă voi bucura în Dumnezeu, mântuitorul meu!

¹⁹ Domnul Dumnezeu este puterea mea
 și pașii mi-i va îndruma spre împlinire.
 Către-nălțimi mă va ridica,
 spre-a birui cu a Lui cântare!

Traducere de Cristian Gașpar

5

Rugăciunea lui Isaia

⁹ De cu noapte se ridică duhul meu spre Tine, Dumnezeule,
 fiindcă poruncile Tale lumină sunt pe pământ.

Învățați-vă dreptatea, voi, cei care locuiți pământul!

¹⁰ Căci cel necredincios a fost potolit; el nu va învăța dreptatea pe
 pământ,
 adevărul nu-l va săvârși.

Piară cel necredincios, ca să nu vadă slava Domnului!

¹¹ Doamne, înalt este brațul Tău, și ei n-au știut,
 iar cei știutori se vor rușina;
 râvna va cuprinde poporul cel neînvățat

și acum focul îi va mistui pe cei potrivnici.

¹² Doamne, Dumnezeul nostru, dăruiește-ne pacea,
 căci Tu pe toate ni le-ai dat nouă.

¹³ Doamne, Dumnezeul nostru, câștigă-ne pentru Tine!

---

5 Datorită cuvintelor cu care începe în Septuaginta („De cu noapte se ridică duhul meu către tine, Dumnezeule...”), *Rugăciunea lui Isaia* (Is. 26,9-20) a fost încă de la început populară printre creștini ca rugăciune de seară sau de dimineață. Ioan Gură de Aur (*Homilia* 14, 4, în PG 62, 576) menționează că în vremea sa rugăciunea aceasta era inclusă în slujba utreniei. Cât de iubită și de intens rostită sau cântată a fost această rugăciune atât în Biserica romană cât și în cea bizantină o atestă următorul fapt: pe o bucată de papyrus din sec. VII-VIII, confecționată spre a fi purtată ca amuletă, se află înscrisă versiunea grecească a acestui text (cf. Schneider, p. 47).

Doamne, în afară de Tine pe altul nu știm,
numele Tău îl numim.

¹⁴ Iar cei morți nu vor vedea viața,
nici doctorii nu[-i] vor învia;
de aceea i-ai dus și i-ai nimicit
și ai luat toată partea bărbătească de la ei.

¹⁵ Aducă lor rele, Doamne,
adaugă rele tuturor celor slăviți ai pământului!

¹⁶ Doamne, în strâmtorare mi-am adus aminte de Tine,
întru puțină strâmtorare a fost certarea Ta către noi.

¹⁷ Precum cea aflată în dureri se apropie să nască
și strigă în durerea ei,

așa am ajuns noi pentru cel iubit al Tău.

¹⁸ De frica Ta, Doamne, în pântece am luat
și ne-am chinuit și am născut;

duhul mântuirii Tale l-am făcut pe pământ,
noi nu ne vom prăbuși, ci se vor prăbuși cei ce locuiesc pământul.

¹⁹ Morții vor învia și cei din morminte se vor scula,
iar cei din pământ se vor veseli,
căci roua de la Tine le este vindecare,
iar pământul necredincioșilor va pieri.

²⁰ Du-te, popor al meu, intră în încăperile tale,
închide ușa după tine, ascunde-te câteva clipe,
până când va trece mânia Domnului.

Traducere de Ion Pătrulescu

6

Rugăciunea lui Iona

³ În strâmtorarea mea, strigat-am către Domnul Dumnezeuul meu,

---

6 Așa-numita *Rugăciune a lui Iona* (Iona 2,3-10) este una dintre cele mai cunoscute „rugăciuni de mulțumire” din VT. Ca tonalitate și tip discursiv, se apropie de „psalmii de mulțumire” cum sunt Ps. 30 sau cel din Sir. 51,1-12. Din punct de vedere narativ, Iona ar fi rostit această rugăciune atunci când se afla în pântecul monstrului marin care îl înghițise la porunca Domnului, pentru a-l pedepsi pentru că „fugise de la fața Domnului”. Or, într-o situație limită, ne-am fi așteptat să găsim o rugăciune de implorare și nu una

și din pântecelul iadului a auzit chemarea mea,
ai auzit glasul meu!

⁴ M-ai prăvălit în adâncurile inimii mării
și șuvoaiele m-au împresurat;
toate talazurile Tale și valurile Tale peste mine au năvălit.

⁵ Iar eu am zis: „Alungat am fost din fața ochilor Tăi;
îmi va mai fi dat oare să privesc la templul Tău cel sfânt?”

⁶ În juru-mi, apă s-a revărsat până-n suflet,
genunea de pe urmă m-a înconjurat,
s-a înfundat capul meu în crăpăturile munților!

⁷ M-am coborât până la pământ, ai cărui drugi sunt veșnice zăvoare.
Să se ridice din stricăciune viața mea, Doamne Dumnezeul meu!

⁸ Când sufletul meu era gata să piară, de Domnul mi-am adus aminte;
de-ar fi s-ajungă până la Tine ruga-mi, în templul Tău cel sfânt!

⁹ Cei ce se țin de cele mincinoase și deșarte au părăsit îndurarea [ce li
s-a arătat].

¹⁰ Dar eu, cu glas de laudă și de mărturisire, Ți voi aduce jertfă Ție,
câte Ți-am făgăduit voi împlini, pentru mântuirea mea întru Domnul.

Traducere de Cristian Gașpar

---

de mulțumire! Mai mult, ca în toate rugăciunile de acest tip, verbele sunt întrebuițate la trecut, ca pentru a marca mulțumirea pentru un act de îndurare a Domnului deja petrecut. Aceste nepotriviri au fost sesizate de comentatori încă din Antichitate. Flavius Iosephus (*Antiq. iud.* 9, 214), ca și unele dintre targum-uri, au modificat ordinea secvențelor și au pus rugăciunea după momentul în care Iona a ieșit din pântecelul chitului.

Ca și rugăciunea lui Daniel, profet alături de care Iona apare adesea reprezentat în iconografia creștină, rugăciunea lui Iona a fost înțeleasă de primii comentatori creștini, ca și de mulți dintre Părinții Bisericii, ca o prefigurare a modelului hristic. În mod concret, rugăciunea rostită de Iona a fost pusă în relație cu rugăciunea pe care Mântuitorul Iisus Hristos va fi rostit-o în momentul pogorării în iad (Ieronim, Chiril al Alexandriei, Theodoret al Cyrului), sau în timpul agoniei pe cruce (Origen, Vasile cel Mare, Hesyhios din Ierusalim).

7

Rugăciunea lui Azaria

- ²⁶ Binecuvântat ești, Doamne, Dumnezeuul părinților noștri,
și lăudat și preaslăvit este numele Tău în veci,
²⁷ căci drept ești întru toate cele pe care ni le-ai făcut,

7-8 Identificate în corpul Odelor cu numerele 7 și 8, aceste două piese constituie o unitate, fiind prezentate ca excerpte din *Cartea profetului Daniel*, inserate în unele manuscrise la Dan. 3, între vv. 26-45, respectiv 52-88. Punctul de plecare istorico-narativ îl constituie decizia regelui Nabucodonosor de a-i pedepsi exemplar pe cei trei tineri evrei (Azaria, Anania și Misail) care au refuzat să se închine la idolul de aur ridicat de rege în câmpia Deir din ținutul Babilonului. Aruncați într-un cuptor de foc, cei trei tineri au scăpat nevătămați, asistați și de un trimis ceresc. Prima odă, rugăciunea propriu-zisă, se prezintă ca o serie de enunțuri imprecative și penitențiale, iar a doua reprezintă un imn de slavă și mulțumire adresat Domnului îndurărilor. Ca tematică și tonalitate a discursului, ambele secvențe prezintă evidente asemănări cu Psalmii, în special cu Ps. 140, 148 și 150.

După cum atestă tradiția iudaică non-masoretică, precum și abundența de material psaltic non-canonic din multe manuscrise qumranice, evreii compuneau adesea rugăciuni și cântări de acest tip, adesea în mod spontan. Problema textual-istorică, încă nerezolvată definitiv și consensual, este dacă aceste două ample și importante texte poetice fac parte din textul ebraic inițial al Cărții lui Daniel (redactat, după toate probabilitățile, în prima jumătate a secolului al II-lea î.H.) sau sunt adaosuri ulterioare (nu mai vechi decât a doua jumătate a secolului al II-lea î.H.) provenite din mediile iudaice puternic elenizate. Oricum, impresia specialiștilor este că, deopotrivă versiunea ebraică pre-masoretică, dar și textul grecesc al Septuagintei atestă unitate și coeziune stilistică și compozițională (cf. *The Oxford Annotated Apocrypha*, p. 174), așa încât răspunsul la întrebarea dacă textul narativ și cele două texte poetice au fost redactate de aceeași mână sau de mâini diferite nici nu are o relevanță prea mare.

Cântarea celor trei tineri a fost intonată în Biserică încă din primele secole creștine, ca imn de slavă, la încheierea slujbei de Paști, ocupând ulterior un loc important mai întâi în seria rugăciunilor pe care monahii le rosteau în chilli, pentru ca ulterior să fie integrată în ritualul liturgic zilnic din mănăstiri, ca rugăciune de dimineață. Constatând larga popularitate de care se bucura prin mediile monastice, Grigore al Nyssei remarca pe la anul 380 (*Vita Sanctae Macrinae*, în PG 46, 993) că „imnul celor trei tineri” se prezintă ca o formă ideală de psalmodiere. Literatura patristică abundă de mărturii privitoare la aprecierea de care se bucurau versetele acestui imn, fapt care a făcut să fie adoptat ca piesă importantă a serviciului liturgic, în Orient ca și în Occident. Ioan Gură de Aur (*Quod nemo laeditur* 16, în PG 52, 477) constata că „imnul de laudă al celor trei tineri” este cântat pe toată fața pământului, iar în actele Conciliului al IV-lea de la Toledo se menționa faptul că intonarea acestui imn în liturgia duminicală și în zilele de sărbătoare era în Hispania o *antiqua consuetudo* (cf. Schneider, p. 45).

și toate lucrările Tale [sunt] adevărate și căile Tale, drepte,
 și toate judecățile Tale, adevărate,
²⁸ și spre adevăr ai judecat
 în toate cele pe care le-ai adus peste noi,
 și asupra sfintei cetăți a părinților noștri, Ierusalimul,
 fiindcă întru adevăr și judecată făcut-ai toate acestea pentru greșelile
 noastre;
²⁹ căci am greșit și fărădelegi săvârșit-am depărtându-ne de Tine,
 și greu am greșit în toate și poruncile Legii Tale nu le-am ascultat,
³⁰ nici nu le-am păzit, nici nu le-am împlinit
 precum ne-ai poruncit, ca bine să ne fie.
³¹ Și-acum toate câte ni le-ai adus, și toate câte ni le-ai făcut, întru
 adevărată judecată le-ai făcut
³² și ne-ai dat pe noi în mâinile vrăjmașilor noștri celor fără de lege
 [și-]ale celor mai răi păcătoși
 și regelui celui nedrept și celui mai ticălos de pe-ntregul pământ.
³³ Și acum nici că putem deschide gura,
 rușine și ocară întâmplatu-s-a robilor Tăi și celor ce Te cinstesc.
³⁴ Nu ne da până la sfârșit, pentru numele Tău,
 și nu-Ți strica Legământul
³⁵ și nu-Ți depărta îndurarea Ta de la noi,
 pentru Avraam cel iubit de Tine
 și pentru Isaac, robul Tău,
 și Israel, sfântul Tău,
³⁶ fiindcă ai grăit către ei și le-ai spus
 că le vei înmulți sămânța ca stelele cerului
 și ca nisipul cel de la marginea mării.
³⁷ Căci, Stăpâne, am ajuns mai mici decât toate neamurile
 și smeriți suntem în tot pământul astăzi, pentru păcatele noastre,
³⁸ și nu se află la vremea-aceasta domn și profet și căpetenie,
 nici ardere de tot, nici jertfă, nici prinos, nici tămâiere,
 nici loc unde s-aducem roade înainte-Ți și să aflăm îndurare;
³⁹ ci, cu suflet zdrobit și duh de smerenie, să fim primiți
 ca întru ardere de tot de berbeci și de tauri

În tradiția textuală biblică românească, ambele părți sunt incluse, ca o unitate, în rândul
 cărților deuterocanonice, între Epistola lui Ieremia și 3 Ezdra (în Bibl. 1688 cu titlul:
Cântarea celor 3 coconi).

și ca întru mii și mii de miei grași;

⁴⁰ astfel să fie jertfa noastră înaintea Ta, astăzi,

și să afle-ngăduință înaintea Ta,

căci nu este rușinare pentru cei ce cred în Tine.

⁴¹ Și acum, Te urmăm din toată inima și ne temem de Tine

și căutăm fața Ta, să nu ne dai de rușine,

⁴² ci fă cu noi după bunăvoința Ta

și după mulțimea îndurării Tale,

⁴³ și liberează-ne după faptele Tale minunate

și dă slavă numelui Tău, Doamne!

⁴⁴ Și să dea înapoi toți cei ce vor răul robilor Tăi

și să fie rușinați, lipsiți de orice putere și stăpânire,

și tăria lor să se sfărâme;

⁴⁵ să afle că Tu ești Domnul, singurul Dumnezeu

și preamărit peste întreaga lume!

Traducere de Florica Bechet

8

Cântarea celor trei tineri

⁵² Binecuvântat ești, Doamne, Dumnezeul părinților noștri,

și lăudat și preainălțat în veci,

și binecuvântat numele slavei Tale cel sfânt

și prealăudat și preainălțat în veci.

⁵³ Binecuvântat ești în templul sfintei Tale slave

și precântat și preaslăvit în veci.

⁵⁴ Binecuvântat ești, Cel ce privești genunile așezat pe heruvimi,

și prealăudat și preainălțat în veci.

⁵⁵ Binecuvântat ești pe tronul împărăției Tale

și precântat și preainălțat în veci.

⁵⁶ Binecuvântat ești în tăria cerului

și precântat și preaslăvit în veci.

⁵⁷ Binecuvântați, toate lucrările Domnului, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁵⁸ Binecuvântați, îngeri ai Domnului, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁵⁹ Binecuvântați, ceruri, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁰ Binecuvântați, toate apele de deasupra cerului, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶¹ Binecuvântați, toate oștirile Domnului, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶² Binecuvântați, soare și lună, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶³ Binecuvântați, stele ale cerului, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁴ Binecuvântați, fiece ploaie și rouă, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁵ Binecuvântați, toate vânturile, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁶ Binecuvântați, foc și arșiță, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁷ Binecuvântați, frig și căldură, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁸ Binecuvântați, rouă și ninsori, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁹ Binecuvântați, îngheț și frig, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷⁰ Binecuvântați, brume și zăpezi, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷¹ Binecuvântați, nopți și zile, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷² Binecuvântați, lumină și întuneric, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷³ Binecuvântați, fulgere și nori, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷⁴ Să-L binecuvânteze pământul pe Domnul;

să-L cânte și să-L preainâlțe în veci!

⁷⁵ Binecuvântați, munți și dealuri, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷⁶ Binecuvântați, toate câte creșteți pe pământ, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷⁷ Binecuvântați, izvoare, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

- ⁷⁸ Binecuvântați, mări și râuri, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!
- ⁷⁹ Binecuvântați, balene și toate câte mișcă în ape, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!
- ⁸⁰ Binecuvântați, toate zburătoarele cerului, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!
- ⁸¹ Binecuvântați, fiare și toate dobitoacele pământului, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!
- ⁸² Binecuvântați, fii ai oamenilor, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!
- ⁸³ Să-L binecuvânteze Israel pe Domnul;
să-L cânte și să-L preainâlțe în veci!
- ⁸⁴ Binecuvântați, preoți ai Domnului, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!
- ⁸⁵ Binecuvântați, robi ai Domnului, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!
- ⁸⁶ Binecuvântați, duhuri și suflete ale dreptilor, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!
- ⁸⁷ Binecuvântați, voi cei credincioși și smeriți cu inima, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!
- ⁸⁸ Binecuvântați, Ananie, Azarie, Misaele, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!

Traducere de Florica Bechet

9

Cântarea Mariei, Născătoarea de Dumnezeu

- ⁴⁶ Mărește sufletul meu pe Domnul

9 și 13 Odele neotestamentare. Prin semnificația lor teologică, dar și prin caracterul lor imnic, unele fragmente din NT au fost detașate din Evangheliile și întrebuițate în primele secole creștine în discursul liturgic. Incluziunea, în multe manuscrise ale Septuagintei, a fragmentelor neotestamentare *Cântarea Mariei, Născătoarea de Dumnezeu* (Lc. 1,46-55), împreună cu *Cântarea lui Zaharia* (Lc. 1,68-79) și *Rugăciunea lui Simeon* (Lc. 2,29-32) indică faptul că asemenea texte (*cantica de Evangelio*) se bucurau de un prestigiu similar cu Psalmii și cu celelalte „ode” din VT (*cantica prophetarum*). Denumite după *incipit*-ul lor *Magnificat, Benedictus* și, respectiv, *Nunc dimittis*, aceste trei piese au fost integrate în momentele liturgice ale „laudelor” (*Laudes*) și ale „vecerniei” (*Vesperae*)

⁴⁷ și a tresăltat de bucurie duhul meu în Dumnezeu, mântuitorul meu,
⁴⁸ că a privit la smerenia roabei Sale;
 iată, de acum, mă vor ferici toate neamurile,

deja către sfârșitul secolului al IV-lea, potrivit menționărilor exprese ale lui Niceta al Remesianei (*De utilitate hymnorum*, 11). Obiceiul intonării lor în diferite împrejurări trebuie să fi fost însă chiar mai vechi, deoarece Ambrozie își îndemna credincioșii să se grăbească dimineața către biserică și „să înceapă cu imnele și cântările... pe care le citii în Evanghelie” (*In psalm*. 118).

Există indicii că și în partea orientală a lumii creștine aceste rugăciuni neotestamentare erau prețuite pentru virtuțile lor poetico-liturgice. Mențiuni scrise indică de exemplu faptul că, în primele decenii ale sec. al V-lea, *Rugăciunea lui Simeon* era parte componentă a rugăciunilor de seară, iar în secolul următor Nilus, starețul mănăstirii de pe muntele Sinai, considera deja acest obicei o regulă stabilă. Norma aceasta liturgică este menționată și într-un ceaslov bizantin din sec. al XII-lea. Alte menționări documentare timpurii atestă că *Rugăciunea lui Simeon* („Acum slobozește pe robul Tău, Stăpâne...”) se rostea în momentul solemn al dezbrăcării veșmintelor liturgice de către preot, practică prezentă și astăzi în tradiția răsăriteană. Cărțile de tipic liturgic din epoca modernă recomandă în Biserica Ortodoxă intonarea acestei rugăciuni la sfârșitul diferitelor slujbe sau procesiuni (am preluat aceste informații de la Antoniadis, p. 43 și Schneider, pp. 48-49, unde se găsesc și indicațiile bibliografic-documentare precise).

Câteva cuvinte acum despre conținutul odelor neotestamentare. Se cuvine mai întâi să subliniem faptul că toate trei au un puternic și explicit caracter profetic-mesianic. Deși unele versiuni latinești ale NT atribuie Elisabetei, mama lui Ioan Botezătorul, rostirea profeției despre nașterea Mântuitorului (*cf. Guthrie et alii*, 1984, p. 931), tradiția textuală generală, confirmată de majoritatea comentatorilor antici și moderni, pune cuvintele imnului *Magnificat* pe seama Fecioarei Maria. Înrudită prin tematică și prin unele motive cu *Cântarea Annei, mama lui Samuel*, cântarea de bucurie a Fecioarei Maria se încadrează din punct de vedere narativ după momentul Bunei Vestiri, fiind rostită în timpul vizitei pe care Maica Domnului a făcut-o Elisabetei. Ecurile din Psalmi sunt puternice, dincolo de emoția reală exprimată de cea aleasă să nască pe Domnul.

Și cele 12 versete ale *Cântării lui Zaharia* se încadrează în tonalitatea profetic-mesianică a celui mai autentic filon al tradiției imnice a poporului lui Israel. Cuprins și el de Duhul Sfânt, tatăl Înainte-mergătorului Ioan se referă explicit la apropiata împlinire a profețiilor mesianice prin cuvinte precum „răscumpărare”, „mântuire” sau „izbăvire”.

Contextul în care este rostită scurta *Rugăciune a lui Simeon* („Acum slobozește – *litt.* slobozești – pe robul Tău...”) este de asemenea încărcat cu substanță mesianică. Potrivit străvechii cutume a poporului lui Israel, pruncul Iisus a fost dus de mama lui la Templu pentru a fi închinat Domnului (*Lc. 2,23; Ex. 13,2-12*). Inspirat de Duhul Sfânt, „dreptul Simeon”, bătrânul cuvios căruia îi fusese sortit să nu moară înainte de a-l vedea pe Mesia, rostește cuvintele de binecuvântare care, prin intensitatea mesajului lor profetic și mesianic, au devenit pentru creștini o secvență neotestamentară frecvent întrebuițată în contextele liturgice.

⁴⁹ căci mi-a făcut lucruri mărețe Cel Puternic
 și sfânt este Numele Lui,
⁵⁰ și îndurarea Lui, din neam în neam, spre cei ce se tem de El.
⁵¹ Făcut-a putere cu brațul Său,
 risipit-a pe cei trufași în cugetarea inimii lor;
⁵² i-a dat jos pe cei puternici de pe tronuri
 și i-a înălțat pe cei smeriți;
⁵³ pe cei flămânzi i-a umplut de bunătați,
 iar pe cei bogați i-a lăsat cu mâinile goale.
⁵⁴ Primit-a pe Israel, slujitorul Său, aducându-Și aminte de îndurare,
⁵⁵ precum a grăit către părinții noștri,
 lui Avraam și seminției lui, în veac.

Cântarea lui Zaharia

⁶⁸ Binecuvântat fie Domnul, Dumnezeuul lui Israel,
 pentru că a cercetat și a răscumpărat poporul Său
⁶⁹ și ne-a înălțat putere de mântuire
 în casa lui David, slujitorul Său,
⁷⁰ precum a grăit prin gura sfinților Săi proroci din veac:
⁷¹ izbăvire de vrăjmașii noștri
 și din mâna tuturor celor care ne urăsc,
⁷² ca să-Și arate îndurarea față de părinții noștri
 și să-Și aducă aminte de legământul Său cel sfânt,
⁷³ de jurământul făcut lui Avraam, părintele nostru,
⁷⁴ că ne va da nouă ca, fără teamă, izbăviți din mâna dușmanilor noștri,
⁷⁵ să-l slujim în sfințenie și dreptate
 dinaintea Lui, în toate zilele noastre.
⁷⁶ Iar tu, copile, proroc al Celui Preaînalt te vei chema:
 căci vei merge în fața Domnului, ca să pregătești căile Sale,
⁷⁷ pentru a da poporului Său cunoașterea mântuirii
 întru iertarea păcatelor noastre,
⁷⁸ prin iubirea îndurătoare a Dumnezeului nostru,
 cu care ne-a cercetat Răsăritul cel de sus,
⁷⁹ ca să lumineze pe cei care șed în întuneric și în umbra morții
 și să îndrepte pașii noștri pe calea păcii.

II. Alte ode

10

Cântarea lui Isaia

¹ Cânta-voi acum celui iubit [al meu] cântarea iubitului [meu] pentru via mea.

Iubitul meu avea o vie pe un deal, într-un loc mănos.

² Și am făcut gard în jurul ei și am sădit viță de soi.

În mijlocul ei am zidit un turn, am săpat [un loc pentru] teasc și mă așteptam să facă struguri, dar a făcut mărăcini.

³ Și acum, omule din Iuda și voi, cei ce locuiți în Ierusalim, judecați între mine și via mea.

⁴ Ce să-i mai fac viei mele? Ce nu i-am făcut?

Pentru că eu mă așteptam să-mi facă struguri și ea a făcut mărăcini.

⁵ Dar am să vă spun acum ce-i voi face viei mele:

fi voi lua gardul și va fi de jaf,

fi voi dărâma zidul și va fi de călcat în picioare,

⁶ și mă voi lepăda de via mea și nu va mai fi tăiată, nici săpată

și vor crește în ea mărăcini ca într-un loc sterp

și voi porunci norilor să nu o mai ude cu ploaie.

⁷ Căci via Domnului Sabaoth este casa lui Israel

și omul din Iuda este răsadul cel iubit;

mă așteptam să facă judecată

și a făcut nelegiuire; și nu dreptate, ci țipăt.

⁸ Vai celor ce alipesc casă de casă

și leagă ogor de ogor, ca să ia ce-i al vecinului!

Oare locuiți singuri pe pământ?

⁹ Căci toate acestea au ajuns la urechile Domnului Sabaoth.

Traducere de Ion Pătrulescu

11

Rugăciunea lui Ezekia

¹⁰ Eu am zis: În culmea zilelor mele
 voi merge la porțile lăcașului morților,
 mă voi despărți de anii care mi-au rămas.

¹¹ Am zis: Nu voi mai vedea mântuirea lui Dumnezeu pe pământ,
 nu voi mai vedea om dintre locuitorii lumii.

¹² Am fost scos din neamul meu,
 am părăsit rămășița vieții mele;
 a ieșit și s-a dus de la mine
 ca unul care-și strânge cortul după ce l-a întins;
 duhul meu în mine s-a făcut
 ca o pânză când țesătoarea se apropie să o taie.

¹³ În ziua aceea am fost dat până în zori ca unui leu:
 așa mi-a zdrobit toate oasele,
 căci i-am fost dat din zi și până în noapte.

¹⁴ Ca rândunica, așa voi striga,
 și ca turtureaua, așa voi geme;
 căci s-au sfârșit ochii mei cătând
 spre înaltul cerului către Domnul,

¹⁵ care m-a izbăvit și mi-a luat durerea din suflet.

¹⁶ Doamne, Ție Ți s-a dat de veste despre aceasta,
 și ai înviorat suflarea mea și, alinându-mă, mi-ai dat viață.

¹⁷ Căci Tu ai pus deoparte sufletul meu ca să nu piară
 și ai lepădat îndărătul meu toate păcatele mele.

¹⁸ Căci nu cei din lăcașul morților Te vor lăuda,
 nici cei morți nu Te vor binecuvânta,
 nici nu vor nădăjdui cei din lăcașul morților întru milostivirea Ta.

¹⁹ Cei vii Te vor binecuvânta, ca și mine;
 căci, de astăzi înainte, voi face copii,
 care vor vesti dreptatea Ta, Doamne al mântuirii mele!

²⁰ Iar eu nu voi înceta să Te binecuvânteț cu harfa
 în toate zilele vieții mele,
 înaintea Casei lui Dumnezeu.

Traducere de Ion Pătrulescu

12

Rugăciunea lui Manasse

¹ Doamne Atotputernice,
Dumnezeule al părinților noștri,

12 Fiu și urmaș la tron al regelui Ezekia, Manasse este prezentat în VT ca una dintre cele mai întunecate personalități din istoria poporului lui Israel. A urcat pe tron la vârsta de aprox. 12 ani, către anul 693 î.H., mai întâi ca asociat al tatălui iar apoi, peste zece ani, ca singur rege în Iuda, până spre 642 î.H. Din 4Rg. 21,1-19, aflăm că a promovat o politică de apropiere față de Imperiul Asirian, catastrofală pentru neamul său prin concesiile masive făcute idolatriei și prin implicite persecuții la adresa susținătorilor interni ai rigorismului iudaic tradițional. A pus să se construiască sanctuare păgâne pe locurile înalte din regat, la care s-au adăugat un altar dedicat lui Baal și alte două altare consacrate cultului babilonian al stelelor, în imediata apropiere a Templului. Potrivit unei tradiții rabinice neconfirmate însă de Scriptură, Manasse ar fi fost cel care a poruncituciderea marelui profet Isaia.

Sacrilegiile și crimele sale au dus la decăderea regatului Iuda, regele însuși trebuind să îndure umilița unui exil în Babilon, menționat în 2Par. 33,11. În aceeași carte se face o trimitere sumară la pocăința regelui pentru păcatele comise și la o rugăciune pe care Manasse ar fi adresat-o Domnului și în urma căreia Domnul s-a milostivit de el, eliberându-l din exil și îngăduindu-i să-și restaureze regatul (2Par. 33,18-23).

Destinul regelui și în special pocăința lui au persistat în memoria colectivă, așa încât, ulterior, un autor anonim a creat textul rugăciunii cunoscute, pe care a atribuit-o regelui Manasse. Cât privește paternitatea textului și epoca în care acesta a putut fi redactat, unii învățați sunt de părere că autorul originalului ar fi scris în ebraică (Harl, Dorival, Munnich, p. 325), pe când alții cred că un evreu elenizat, care ar fi trăit în ultimele decenii ale erei pre-creștine, ar fi compus rugăciunea într-o greacă puternic semitizată (*The Oxford Annotated Apocrypha*, p. 281). Prin tematică, stil și conținut, *Rugăciunea lui Manasse* se încadrează perfect în literatura penitențial-devoțională clasică a iudaismului. Mai mult încă, fundamentul teologic al discursului poetic este în deplină consonanță cu marele principiu al teologiei iudaice tradiționale: Domnul este singurul Dumnezeu, El este Dumnezeul dreptății, dar și Dumnezeul iubirii, al îndurării și iertării față de cei care se pocăiesc. Accentul pus pe dimensiunea penitențială corespunde orientării post-exilice a teologiei mozaice. Dumnezeul iertării este la fel de mare ca Dumnezeul dreptății și al pedepselor. Faptul că El acordă iertarea Sa chiar și unui mare păcătos precum regele Manasse reprezintă un fel de garanție, o promisiune și o subliniere a virtuților supreme ale pocăinței.

Calitățile textului rugăciunii și conformitatea teologiei sale cu tradiția au determinat asimilarea sa printre bucățile legitimate în timp prin întrebuintarea lor în ritualul liturgic. În numeroase manuscrise timpurii ale Septuagintei, *Rugăciunea regelui Manasse* a fost copiată alături de celelalte imnuri și rugăciuni, de regulă imediat după Psalmi, fiind în cele din urmă acceptată tacit în edițiile biblice ortodoxe. Urmând această tradiție, Rahfs

al lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacob,
și al seminției lor celei drepte,

² Tu, Cel care ai făcut cerul și pământul, împreună cu toată podoaba lor,

³ Tu, Cel care ai înlănțuit marea prin cuvântul poruncii Tale,
care ai încuiat genunea și ai pecetluit-o cu Numele Tău cel înfricoșat și
preamărit;

⁴ Tu, cel de care toate se înpăimântă și se cutremură în fața puterii Tale,

⁵ căci strălucirea măririi Tale nu poate fi îndurată,

și nimeni nu se poate împotrivi urgiei amenințării Tale asupra
păcătoșilor.

⁶ Nemăsurată și cu neputință de scrutat este [însă] îndurarea făgăduinței
Tale,

⁷ căci Tu ești Domnul cel Preaînalt,

milos, îndelung-răbdător și plin de îndurare,

căruia Ți pare rău de relele oamenilor.

---

a inclus *Rugăciunea regelui Manasse* în seria Odelor, publicându-le pe toate împreună
imediat după Psalmi și înainte de Proverbe.

O istorie textuală similară ne întâmpină în tradiția latină. Menținerea și circulația acestei
rugăciuni în unele manuscrise ale Vulgatei i-au asigurat o anumită legitimitate, recu-
noscută în cele din urmă la Conciliul de la Trento, în anul 1546. Acum s-a decis accep-
tarea rugăciunii regelui Manasse în edițiile catolice standard, într-un apendice, alături
de 3 și 4 Ezdra, argumentele invocate fiind acelea că textele în cauză au fost citate de
unii Părinți ai Bisericii și sunt cuprinse în multe ediții ale Bibliei latine, atât manuscrise,
cât și tipărite („Oratio Manassae, necnon libri duo, qui sub libri tertii et quarti Esdrae
nomine circumferuntur, hoc in loco, extra scilicet seriem canonicorum librorum, quos
sancta Tridentina Synodus suscepit, et pro canonicis suscipiendos decreuit, sepositi sunt,
ne prorsus interirent, quippe qui a nonnullis sanctis Patribus interdum citantur, et in
aliquibus Bibliis latinis tam manu scriptis quam impressis reperiuntur” – Vulg., p. 1153).
Câteva cuvinte acum despre tradiția textuală românească. Faptul că în Biblia de la București
(1688) textul rugăciunii lui Manasse nu este reținut se explică prin aceea că „izvodul”
principal al primei versiuni complete a Bibliei în limba română a fost cunoscuta ediție
protestantă a Septuagintei (Frankfurt, 1597), reputată în epocă pentru virtuțile sale filo-
logice. Cea dintâi versiune românească a rugăciunii se găsește însă în monumentală tipă-
ritură de la 1795 a lui Samuil Micu. Cu titlul *Rugăciunea lui Manassi, împărat Iudei,
când era rob în Vavilon*, ilustrul învățat ardelean instituie astfel o tradiție textuală
stabilă: Bibl. 1819, Șaguna, Filotei, Bibl. 1914, Bibl. 1936, Radu-Gal., edițiile ortodoxe
curente, până la Anania, publică acest text drept ultima carte a VT. Versiunile acceptate
de neoprotestanții români, atât cele care se bazează pe Cornilescu, precum și cele
independente, nu acceptă canonicitatea rugăciunii și nu o rețin.

⁸ Tu, Doamne, Dumnezeule al celor drepti,
Tu nu ai pus pocăință pentru cei drepti,
pentru Avraam, pentru Isaac și pentru Iacob, care nu au păcătuit
împotriva Ta,

ci ai pus pocăință pentru mine, păcătosul,
⁹ fiindcă numărul păcatelor mele este mai mare decât nisipul mării;
s-au înmulțit nelegiuirile mele, Doamne, s-au înmulțit,
și nu sunt vrednic să îmi înalț ochii și să privesc la înălțimea cerului,
din pricina mulțimii nedreptăților pe care le-am săvârșit.

¹⁰ Înălțuit sunt cu multe cătușe de fier,
așa încât lepădat sunt din pricina păcatelor mele,
și pentru mine nu este izbăvire,
întrucât am stârnit mânia Ta
și am săvârșit ceea ce este rău înaintea Ta,
așezând spurcăciuni și înmulțind ocările.

¹¹ Iar acum îmi plec genunchiul inimii mele, implorând bunătatea Ta.

¹² Am păcătuit, Doamne, am păcătuit,
și nelegiuirile mele eu le cunosc.

¹³ Mă rog și Îți cer [cu stăruință]:

Iartă-mă, Doamne, iartă-mă!

Nu mă nimici [pentru] nelegiuirile mele,
nici nu fi mâniat pe vecie, copleșindu-mă sub răutăți,
și nu mă osândi [să stau] în străfundurile pământului.
Căci Tu ești, Doamne, Dumnezeul celor ce se pocăiesc,

¹⁴ și în mine Tu Îți vei arăta bunătatea;
căci, nevrednică ființă [cum sunt], mă vei mântui după marea Ta
îndurare.

¹⁵ Și eu Te voi lăuda neîntrerupt, în toate zilele vieții mele.

Căci Ție toate puterile din ceruri Îți înalță cântări
și a Ta este mărirea în veci, amin.

Traducere de Eugen Munteanu

13

Rugăciunea lui Simeon

²⁹ Acum slobozești pe robul Tău, Stăpâne,
după cuvântul Tău, în pace,
³⁰ căci au văzut ochii mei mântuirea Ta,
pe care ai pregătit-o în fața tuturor popoarelor,
³² luminează spre luminarea neamurilor
și slavă poporului Tău, Israel.

Traducere de Francisca Băltăceanu

14

Cântarea dimineții

¹ Slavă întru cele de sus lui Dumnezeu

13 Vezi nota la Od. 9.

14 Denumit în LXX ὕμνος ἑωθινός, acest imn reprezintă o piesă centrală a discursului liturgic ortodox. Cu titlul larg cunoscut *Doxologia mare*, imnul acesta este frecvent tipărit în Ceaslov, fiind intonat la slujba utreniei. *Cântarea dimineții* (denumită în unele manuscrise în limba latină și *Hymnus angelicus*, dar mai frecvent, după primul verset, *Gloria in excelsis Deo*) este o creație creștină timpurie. Atanasie al Alexandriei (295-343), ucenic al lui Antonie cel Mare, recomandă în mod expres tinerelor monahii să intoneze zilnic, dimineața foarte devreme (ἄρθρος), această „cântare a dimineții” (*De virginibus*, 20), extrem de populară în Bisericile din Răsărit. În liturgia romană *Gloria in excelsis* a intrat în uzul curent doar începând cu secolul al VI-lea.

Reflectând o proiecție teologică și o retorică pur creștină, *Cântarea dimineții* se apropie mai mult de imnele liturgice compuse de marii doxografi bizantini decât de structura ebraizantă a Psalmilor.

Întrucât seria Odelor este singurul loc din LXX în care apare acest imn, oferim în cele ce urmează câteva note și comentarii textuale.

14,1 „Slavă întru cele de sus...”: începutul acestui imn este un verset celebru din Luca 2,14, unde se vorbește despre cântarea îngerilor la nașterea Mântuitorului (*Gloria in excelsis*). Lectura acestui pasaj este nesigură, tradiția manuscrisă propunându-ne două variante, ușor diferite. Una dintre acestea este reținută, cu prudență filologică, în ediția critică Nestle/Aland a NT, unde găsim următoarea formulare: δόξα ἐν ὑψίστοις θεῶ / καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη / [ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία]. La Rahlfs, ultima parte a secvenței reflectă o lecțiune alternativă, prezentă și în unele manuscrise ale NT: δόξα ἐν ὑψίστοις θεῶ / καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, / ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. Consecvenți cu opțiunea de bază a ediției noastre, în traducere am urmat îndeaproape versiunea LXX, după Rahlfs, care este de altfel și cea general acceptată în tradiția textuală românească: „Slava lui Dumnezeu

întru ceriuri înalte și pre pământ pace, întru oameni bunăvoire” (NTB 1648); „Slava lui Dumnezeu întru înălțimi și pre pământ pace, întru oameni bunăvoire” (Bibl. 1688); „Mărire lui Dumnezeu întru cei de sus și pre pământ pace, între oameni bunăvoire” (Micu și Bibl. 1819); „Mărire lui Dumnezeu în înălțimi, pace pe pământ, și bună învoire între oameni” (Bibl. 1874); „Slavă lui Dumnezeu întru cei de sus și pre pământ pace, între oameni bunăvoire” (Bibl. 1914); „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni binevoire” (Bibl. 1936); „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni binevoire” (Radu-Gal.); „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire” (Bibl. 1990); „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire” (Anania).

Constatăm însă că în Vulg. este preferată cealaltă formulare: *Gloria in altissimis Deo, / et in terra pax in hominibus bonae voluntatis*. În limba română versiunile neoprotestante și cele catolice ale NT acceptă această a doua interpretare: „Slavă lui Dumnezeu în locurile prea înalte și pace pe pământ între oamenii peste cari se întinde bunăvoința Lui” (NTCorn. 1920) și „Slavă lui Dumnezeu în locurile prea înalte și pace pe pământ între oamenii plăcuți Lui” (Corn. 1926), „Mărire în înaltul cerurilor lui Dumnezeu și pe pământ pace oamenilor pe care El îi iubește” (NTcat. 2002). Interpretarea din Vulg. este confirmată și de BJ: „Gloire à Dieu au plus haut des cieux / Et sur la terre paix aux hommes objets de sa complaisance.” Foarte interesant este de constatat că la Luther în textul neotestamentar întâlnim o formulare ce coincide cu cea tradițional-ortodoxă („Ehre sei Gott in der Höhe und Friede auf Erden und den Menschen ein Wohlgefallen”), iar traducerea alternativă este plasată într-o notă de subsol, cu explicația aferentă („Andere Übersetzung nach besser bezeugter Leseart: «Ehre sei Gott in der Höhe und Friede auf Erden bei den Menschen seines Wohlgefallens»”). Pentru interesul ei documentar, cităm și versiunea mai liberă dintr-o altă ediție catolică: „Mărire să-I fie lui Dumnezeu în înaltul cerului, iar pe pământ pace oamenilor de bunăvoință” (NTcat. 1992). ♦ Două sunt problemele lexicale puse de interpretarea acestui distih universal cunoscut. Mai întâi: ce ar trebui să înțelegem prin gr. ἐν ὑψίστοις, respectiv lat. *in excelsis*? În literalitatea lor, aceste două expresii prepoziționale pot face trimitere la referenți diferiți. La ce se referă deci îngerii vestind bucuria universală a nașterii Mântuitorului? Am avea de-a face cu o referire „locală” la zonele celeste cele mai rarefiate, așa cum au înțeles primii traducători români ai pasajului (NTB 1648) și cum înțeleg din nou mulți interpreți moderni, inclusiv prestigioșii învățați care editează BJ? Ar fi mai degrabă vorba tot despre o trimitere „locală”, dar terestră, și anume la înălțimile topografice pe care, potrivit tradiției iudaice străvechi, se intonau cele mai solemne imnuri (cum dau de înțeles interpretările neo-protestante)? Sau poate, după cum ne îndeamnă o bună parte a interpreților români (Micu, Bibl. 1914, Radu-Gal., Bibl. 1990, Anania, ceasloavele ortodoxe curente), legitim ar fi să vedem în această sintagmă o referire „personală”, „cei din înalțuri” fiind îngerii, în raport cu muritorii, menționați imediat, în secvența următoare? Neputându-ne decide pentru una din aceste soluții, am preferat în traducere o formulă neutră. ♦ În al doilea rând: în funcție de cazul gramatical la care se află în context gr. εὐδοκία, la nominativ (ca în LXX, ed. Rahlfs) sau la genitiv (ca în NT), interpretarea poate fi diferită. Ne-am

și pace pe pământ,
 între oameni bunăvoință!
 Pe Tine Te laudăm,
⁵ pe Tine Te binecuvântăm,
 Ție ne închinăm,
 pe Tine Te slăvim,
 Ție Îți mulțumim,
 întru marea Ta slavă,
¹⁰ Doamne, Împărate,
 [Dumnezeule] ceresc,
 Dumnezeule, Părinte Atotputernic,
 Doamne, Fiule Unul-născut,
 Iisuse Hristoase,
¹⁵ și Duhule Sfinte!
 Doamne, Dumnezeule,
 Mielul lui Dumnezeu,

menținut în cadrul tradiției românești (de la NTB 1688 și până la Anania), considerând că „bunăvoința” despre care vorbesc îngerii este sentimentul omenesc al înțelegerii și toleranței reciproce, care trebuie să domnească între oameni. Înregistrăm însă și interpretarea alternativă (adoptată de Cornilescu și de autorii recentei versiuni catolice și explicată de asemenea în BJ), potrivit căreia ar fi vorba în context de bunăvoința lui Dumnezeu față de oameni. ♦ „Pacea” (gr. εἰρήνη, lat. *pax*) nu este, firește, „pacea politică”, în sens restrâns, adică absența războiului în societatea umană, ci împăcarea supremă dintre oameni și Dumnezeu, anunțată și confirmată acum prin nașterea Mântuitorului Iisus Hristos.

14,5 Gr. εὐλογέω (lat. *benedicere*) împreună cu derivatele sale nominale εὐλογία (lat. *benedictio*) și εὐλογητός (lat. *benedictus*) sunt din seria celor mai frecvent întrebuințate cuvinte din LXX și din NT. Formele românești actuale „binecuvânta” și „binecuvântare”, forjate după modelele grec și latin, au înlocuit în texte, începând cu secolul al XIX-lea, mai vechile „blagoslovi”, „blagoslovenie” și „blagoslovit” (după slavon. *БЛАГОСЛОВИТИ*), rămase în uz ca excepții arhaizante, în special în vorbirea monahilor. ♦ Vb. „a slăvi” și subst. „slavă” (după slavon. *СЛАВИТИ*) sunt termenii tradiționali pentru echivalarea gr. *δοξάζω* și *δόξα* (lat. *glorificare* și *gloria*). O opțiune alternativă ar putea fi „a (prea)mări”, „(prea)mărire”, „(prea)mărit”.

14,10 Întâlnim aici câteva din teonimele fundamentale: „Împărat {ceresc}” (gr. βασιλεύς), „Dumnezeu ceresc” (gr. θεός ἐπουράνιος), „Părinte Atotputernic” (gr. Πατήρ παντοκράτωρ), „Duhul Sfânt” (gr. ἅγιον πνεῦμα), „Mielul lui Dumnezeu” (gr. ἄμνος τοῦ θεοῦ), „Fiul Tatălui” (gr. υἱός τοῦ πατρός). ♦ Sintagma „Unul-născut” (gr. μονογενής, lat. *unigenitus*), atributul prin excelență al lui Iisus Hristos, a fost precedată în vechile texte bisericești românești (Varlaam, Dosoftei ș.a.) prin „Singur-născut”.

Fiul Tatălui,

[Tu,] care ridici păcatele lumii,

²⁰ îndură-Te de noi!

[Tu,] care ridici păcatele lumii,

primește rugăciunea noastră!

[Tu,] care șezi la dreapta Tatălui,

îndură-Te de noi!

²⁵ Căci Tu singur ești sfânt,

Tu singur ești Domnul,

Iisus Hristos,

întru slava lui Dumnezeu Tatăl, amin!

În fiecare zi Te voi binecuvânta,

³⁰ și numele Tău îl voi lăuda în veac

și în veacul veacului.

Învrednicește, Doamne, și în ziua aceasta

fără de păcat să fim păziți.

Binecuvântat ești Doamne, Dumnezeule al părinților noștri,

³⁵ și lăudat și preaslăvit este numele Tău, în veci, amin!

14,20 „îndură-Te”: aici, ca și mai jos, am optat pentru „a se îndura” și „îndurare” pentru a echivala gr. ἔλεω și ἔλεος (lat. *misereri, misericordia*), termeni liturgici-cheie, adânc înrădăcinați în discursul liturgic românesc ca și „a milui” și „milă” (după slavon. **МНАОБАТИ**); suntem încredințați că, în special din rațiuni prozodice, dar și simbolice, „a milui” și „milă” vor persista încă multă vreme în textele bisericești de slujbă.

14,30 „Învrednicește, Doamne, și în ziua aceasta...”: fraza καταξίωσον, κύριε, καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην, ἀναμαρτήτους φυλαχθῆναι ἡμᾶς este ambiguă din punct de vedere gramatical. În *Doxologia mare* din cărțile de slujbă și din ceasloave citim următoarea versiune: „Învrednicește-ne, Doamne, în ziua aceasta fără de păcat să ne păzim noi.” Pornind de la constatarea că gr. ἡμέρα, „zi”, în acuzativ, poate fi și complementul direct al vb. καταξίωω, „a ține la cinste; a considera bun” (tradițional în română: „a învrednici”), iar pronumele personal ἡμᾶς în acuzativ poate fi înțeles ca „subiect în acuzativ” al vb. φυλαχθῆναι, „a se păzi; a se menține (sub supravegherea cuiva)”, o traducere alternativă ar putea fi „Învrednicește, Doamne, și ziua aceasta, iar pe noi [învrednicește-ne] să ne ținem în paza ta lipsiți de păcate”.

14,35 După versetul 35 în *Doxologia mare* apare secvența „Fie, Doamne, mila Ta spre noi, precum am nădăjduit întru Tine”, care nu are corespondent în LXX (Rahlf's). ♦ „îndreptările”: tradiționalul „îndreptări” ca echivalent al gr. δικαιώματα trebuie înțeles în cele două dimensiuni semantice centrale ale sale: „prescripție, poruncă”, dar și „justificare, îndreptărire”. ♦ „Scăpare” în sensul de „adăpost; loc de refugiu” (gr. καταφυγή); cf. nota următoare.

Binecuvântat ești, Doamne, învață-mă pe mine îndreptările Tale!
 Binecuvântat ești, Doamne, învață-mă pe mine îndreptările Tale!
 Binecuvântat ești, Doamne, învață-mă pe mine îndreptările Tale!
 Doamne, scăparea noastră ai fost Tu, din neam în neam.

⁴⁰ Eu am spus: Doamne, îndură-Te de mine,
 vindecă sufletul meu, căci am păcătuit față de Tine.

Doamne, la Tine mi-am aflat scăparea!

Învață-mă să împlinesc voința Ta, căci Tu ești Dumnezeuul meu;
 că la Tine este izvorul vieții,

⁴⁵ în lumina Ta vom vedea lumina!

Răspândește îndurarea Ta peste cei care Te cunosc pe Tine!

Traducere de Eugen Munteanu

14,40 „îndură-Te”: cf. nota 14,20. ♦ „am păcătuit”: vb. rom. „a păcătui” și „a greși” alternează în terminologia bisericească tradițională pentru a reda gr. *ἁμαρτόνειν*. ♦ „scăparea”: prin „mi-am aflat scăparea” am redat gr. *κατέφυγα*, *litt.* „m-am refugiat”. ♦ Expresia metaforică „izvorul vieții” (gr. *πηγή ζωής*) ca atribut al lui Dumnezeu își are originea în poezia Psalmilor și în literatura sapiențială (cf. Prov. 13,14; 14,27), dar se găsește și în NT (cf. Apoc. 7,17; 21,6; 22,1 și 17). De altfel, vv. 44-45 sunt preluate întocmai din Ps. 35,10.

14,45 „Răspândește”: vb. gr. *παρσπεινώ* are, ca sens concret, de bază, ideea de „a întinde, a desfășura”, de unde echivalarea tradițională literală „Tinde mila Ta celor ce Te cunosc pe Tine” din *Doxologia mare*. Prin formularea noastră am vrut să fim mai aproape de sensul contextual real, acela de „a răspândi”, adică „a oferi”.

PROVERBELE

Introducere

I. Titlul cărții

Termenul ebraic *māšāl* (pl. *m^ešālīm*, pl. construct. *miš^elēy*) desemnează o sentință care, deși circumscrisă, la origine, unei anumite situații, se extrapolează și altor situații, asemănătoare. *Māšāl* poate fi echivalat cu „sentință”, „maximă”, „parabolă”, „proverb”, „pildă” (gr. *paroimiai*, lat. *parabola*/*proverbia*). Așadar, o simplă vorbă de duh devine *māšāl* prin următoarele atribute: generalitate și abstractizare. Se pleacă de la o anumită situație, particulară, dar sensul e valabil pentru toate situațiile, datorită abstractizării mesajului. Proverbele ebraice au ca nucleu două culegeri „ale lui Solomon” (cap. 10–22 și 25–29), probabil foarte vechi, preexilice. Acestea li s-au adăugat ulterior (spre anul 700 î.H.) alte culegeri, de pildă, „Cuvintele înțelepților”, 22,17–24,22; „Cuvintele lui Agur”, 30,1-14; sau „Cuvintele lui Lemuel”, 31,1-9 etc., ansamblul beneficiind de o lungă introducere (cap. 1–9). Proverbele/Parabolele aparțin literaturii iudaice sapiențiale (a se vedea Nota asupra volumului). Culegerile-nucleu au fost atribuite regelui Solomon, vestit pentru înțelepciunea sa. Conform cu 3Rg. 5,12, acesta „a rostit trei mii de pilde, iar cântările lui au fost de cinci ori o mie”. Totuși, genul exista în Orientul străvechi. Încă din epoca sumeriană, în Mesopotamia s-au scris fabule, proverbe, texte cu caracter sapiențial. Ele au pătruns foarte devreme în Canaan, cum o dovedesc descoperirile, în akkadiană, de la Rās Shamra. Literatura vechiului Egipt este, și ea, plină de mărturii în acest sens.

Proverbele încarnează o „teologie” a cotidianului, practică. Autorii culegerilor propun o cale de perfecționare efectivă, o „ortopraxie” inspirată din experiența vârstnicilor. E inutil să distingem, în cadrul societăților tradiționale, între o dimensiune sacră și una profană. Tot ce dă sens vieții, viața însăși, rimează cu sacrul. Unele secțiuni se prezintă ca „sfaturi ale tatălui către fiu”; altele sunt scenete cu tâlc; în fine, altele reprezintă ansambluri de distihuri pro și contra, menite să-l impulsioneze pe cititor spre alegerea căii drepte. Orizontul teologic poate fi schițat astfel: Dumnezeu răsplătește iubirea, facerea de bine, adevărul, cinstea, frumusețea interioară și

smerenia, pedepsind viciile, răutatea, prostia, sminteala și dezmățul. Izvorul și rezumatul virtuților îl constituie Înțelepciunea, personificată în carte, iar Înțelepciunea în registru ebraic nu poate fi altceva decât „frica de Dumnezeu”.

II. Datarea traducerii, autor, mediu

H. St. J. Thackeray datează traducerea în jurul anului 100 î.H., G. Gerleman, în jurul anului 150. De câțiva ani pare să se fi ajuns la un anumit consens: M. d’Hamonville, ca și M. Hengel, înaintea lui, propune o datare anterioară (170 î.H.), datare ce se sprijină mai ales pe alăturarea de scrierile filozofului evreu Aristobul, din păcate greu de situat cu precizie în timp. Începutul domniei lui Ptolemeu al VI-lea Philometor (181-145) ar constitui așadar contextul istoric cel mai adecvat pentru traducerea Proverbelor. În plus, pe baza unor contacte stilistice și tematice, M. d’Hamonville¹ propune seducătoare ipoteză potrivit căreia Proverbele ar fi fost traduse de către Aristobul însuși pentru Philometor, în calitate de preceptor al regelui, lucru sugerat de episodul din 2Mac. 1,10–2,18, unde Aristobul e numit „sfetnicul”, „învățătorul” regelui (*didáscalos*). Pe lângă aceasta, o expresie precum „rânduilele/hotărârile mamei tale” din Prov. 1,8 se luminează dacă ne amintim că mama tânărului „Philometor” („Cel care-și iubește mama”) a exercitat regenta între 181 și 176. Culegere de proverbe destinată educației unui fiu de rege, cartea ar transpune, astfel, situația originară tradițională, adică aceea a lui Solomon vorbindu-i fiului său. Tot după M. d’Hamonville, traducătorul Proverbelor în greacă ar aparține aceluiași mediu cultural cu traducătorul Cărții lui Iov. Un răspuns definitiv la chestiunea paternității cărților din LXX nu poate fi avansat deocamdată. Dar analiza lexicală, stilistică, literară a textelor indică în mod clar o origine comună.

Pe lângă Iov, Cartea Proverbelor se înrudește cu Siracidul, Înțelepciunea lui Solomon, Ester și 2, 3, 4 Macabei. Multe structuri lexicale, expresii sau pur și simplu termeni nu apar decât în aceste opt cărți. Greaca se

---

1. Cititorul interesat poate găsi o prezentare și o analiză exhaustivă a Proverbelor LXX în Introducerea, de peste 150 de pagini, pe care M. d’Hamonville a redactat-o pentru volumul *Les Proverbes* din colecția *La Bible d’Alexandrie* (Paris, 2000). Autorii Introducerii de față au rezumat la maximum studiul lui d’Hamonville, nuanțând unele ipoteze, încercând să sistematizeze materialul savantului francez pentru un public cât mai larg.

caracterizează printr-un nivel literar superior altor scrieri din LXX (de altfel, Înțelepciunea și, probabil, ultimele trei Cărți ale Macabeilor au fost redactate direct în greacă); traducerea se remarcă prin caracterul lor creativ, foarte liber în raport cu originalele. D'Hamonville le numește, pe bună dreptate, „grupul cărților elenistice”, întrucât ele se dovedesc a fi cele mai influențate cărți din LXX de către paradigma culturală elenistică. O altă trăsătură care le apropie, neîndoindu-ne, conferindu-le în același timp o universalitate transbiblică, este componenta sapiențială. Dar faptul că scrierile pomenite mai sus respectă un tipar elenistic nu indică, în mod automat, că avem de a face cu opere de propagandă elenistice. Dimpotrivă, ajunge să ne amintim de trama „istoriei” din Ester ori de conținutul Cărilor Macabeilor (toate opere de propagandă în favoarea rezistenței față de ocupația greacă) pentru a opera o distincție obligatorie între „elenismul” literar și elenismul politic. Adoptând și adaptând unele rețete literare ale culturii elenistice autorii/traducătorii cărților de mai sus fac, în bună măsură (nu totdeauna), operă de sabotare a instituțiilor elenistice în favoarea întăririi identității iudaice. Să fim cât mai evrei în mediu grecesc și cu instrumente grecești, sugerează sistematic textele cu pricina.

Nu întâmplător, poate, figura lui Solomon iese în prim-plan. El conferă unitate și Proverbelor, în versiunea LXX. Canonizarea cărții merge mână în mână cu „canonizarea” lui Solomon, rege ambiguu, precum mărturisește și Siracidul (44,12-23). Pe de o parte, ctitor al Templului, vestit pentru înțelepciunea sa chiar în afara Israelului, binecuvântat de Dumnezeu prin bogății imense; pe de altă parte, idolatru, instabil, iubitor de femei și tolerant față de păgâni, trăsături conotate negativ din perspectiva teologiei monoteiste și a moralismului aferent. El este responsabil din punct de vedere moral pentru marea schismă a lui Israel. Tradițiile pozitive despre Solomon se impun începând abia cu secolul I î.H., dacă ținem seama de scrierile numeroase plasate sub numele său: Înțelepciunea lui Solomon, Psalmii lui Solomon, Odele lui Solomon. Un întreg capitol al „apocrifelor” vetero-testamentare dă mărturie despre acest fenomen de recuperare pozitivă a regelui-înțelept. Recuperarea a fost, probabil, provocată, motivată în parte, articulată și sub presiunea modelelor elenistice. Ea se înscrie, de fapt, în vasta campanie apologetică a iudaismului în confruntarea sa cu mediul teologic și filozofic al lumii elenistice. În ce privește Proverbele LXX, să reținem faptul că Solomon se impune ca vector unificator, traducătorii în greacă eliminând din text absolut toate celelalte nume „concurrente”, care apar în textul masoretic: Agur, Lemuel, Yaqeh, Ithi'el, Ukhal.

II.1 Origine

Un alt consens între savanți apare și în legătură cu originea alexandrină a traducerii, în ciuda poziției lui J. G. Gammie și J. Cook, care privesc către Palestina. Acești doi savanți au animat o polemică despre pretinsul antielemism al versiunii grecești a Proverbelor, care n-ar utiliza termenii sapiențiali grecești decât pentru a arăta superioritatea înțelepciunii iudaice. Dar dacă analiza lor se dovedește exactă (e suficientă o lectură atentă a textului), concluziile par forțate. În realitate, unele detalii, unele elemente de *realia* indică mai degrabă Egiptul ca leagăn al traducerii; de pildă: imaginile maritime de la 7,21-22, omiterea ursului, la 17,12 și la 28,15, omiterea absintului (ne atunci necunoscut în Egipt), la 5,4, descrierea amplificată a lăcustei la 30,27, evocarea unui vânt arzător la 10,5, menționarea unei „scoarțe egiptene”, la 7,16, importanța vocabularului citadin legat de Alexandria; de asemenea, greșelile cauzate de o anumită necunoaștere a Palestinei constituie alte indicii ale provenienței egiptene. În fine, în afara impregnării filozofice evidente, rafinamentul literar (căci ne aflăm în fața unei cărți sapiențial-poetice), precum și multe trăsături stilistice arată nu numai deschiderea cărții către cultura greacă, dar și arta aleasă a unui literat care se inspiră din modele grecești. Dacă le vorbește limba, el o vorbește, în definitiv, și pentru a face din traducerea sa o carte de inițiere în iudaism a elenofonilor.

III. Compoziție literară

Proverbele în LXX prezintă o ordine de ansamblu foarte diferită de textul masoretic. Să fie vorba de o dezordine din cauza unei transiteri defectuoase a textului? De fapt, ordinea din textul masoretic e mai puțin satisfăcătoare, ansamblul apărând mai incoerent. Versiunea greacă, dimpotrivă, oferă o compoziție a textului cu totul nouă, încercând să realizeze unitatea literară a unei „culegeri de culegeri” cam heterogenă.

M. d'Hamonville a pus în lumină o structură pe cinci secțiuni formate din grupuri de strofe (S) sau grupe de distihuri (D), a căror corespondență cu ordinea ebraică, tradițional împărțită în nouă „cărțulii”, este următoarea:

S1, cap. 1-9: serie de instrucțiuni slujind drept introducere la întreaga culegere = cărțulia I ebraică;

D1, cap. 10-22,16: „Proverbele lui Solomon” = cărțulia II ebraică;

S2, cap. 22,17–25,10a: „Cuvintele înțelepților” = cărțulia III ebraică; cap. 30,1-14: „Cuvintele lui Agur” = cărțulia VI ebraică; cap. 24,23-34: „Și aceasta e a înțelepților” = cărțulia IV ebraică; cap. 30,15-33: Proverbe numerice = cărțulia VII ebraică; cap. 31,1-9: „Cuvintele lui Lemuel” = cărțulia VIII ebraică; cap. 25,1-10a = începutul cărțuliei V ebraice;

D2, cap. 25,11-29 = sfârșitul cărțuliei V ebraice;

S3, cap. 31,10-31: poemul alfabetic despre „femeia bărbătoasă” = cărțulia IX ebraică.

În acest ansamblu, Prov. 25,1 se dovedește a fi cheia structurării Proverbelor în versiunea LXX: „Acestea sunt învățăturile lui Solomon, *neorânduite* [nu apare în TM], pe care le-au transcris prietenii lui Ezekia, regele Iudeii.” Altfel spus, nu avem de-a face cu o remaniere arbitrară a textului ebraic, ci cu structurarea, într-o formă organizată, a unor documente (cărțuliile de la IV până la VIII) încă „neorânduite” în perioada în care s-a efectuat traducerea.

Dacă ținem seama de această indicație sugerată în versetul 25,1 atunci structura cărții ne apare cu limpezime: binară (S1/S2, D1/D2) și alternantă (S/D). S3, poemul alfabetic despre „femeia bărbătoasă” vine ca o concluzie permițând o compoziție în cinci părți care, de altfel, n-ar fi lipsită de echivalente: traducerea transformă Proverbele într-un fel de pentateuh al înțelepciunii.

Traducerea propriu-zisă pare, de asemenea, să se caracterizeze printr-o mare libertate față de textul original, dat fiind că avem 144 de stihuri suplimentare (contra 44 stihuri în minus față de TM), și peste 150 de cuvinte grecești complet noi în Septuaginta. Aceste particularități nu se pot explica prin simpla fantezie a traducătorului, nici printr-o reelaborare complexă și secundară. „Omisiunile” Septuagintei s-ar putea datora, mai degrabă, unei lacune în manuscrisul ebraic pe care l-a avut la dispoziție traducătorul, în special pentru partea a doua din cărțulia II (cap. 15,27a–22,16); în cărțulia respectivă ar putea exista, eventual, și unele glose inserate ulterior în textul ebraic. Cât despre „plusurile” Septuagintei, care, pentru unii cercetători, s-ar datora unei revizuirii a traducerii prime, mare parte dintre ele pot fi atribuite traducătorului însuși. În general, traducerea încearcă să redea textul fie mai clar, fie mai unitar. În acest scop traducătorul așază întreaga culegere sub unica autoritate a lui Solomon; celelalte nume proprii dispar. Acest unic locutor, acest „eu” recurent conferă cărții o unitate nu lipsită de ambiții hagiografice, cum spuneam la început. Adresarea către „fiu” joacă,

astfel, rolul de refren: formula „Ascultă, fiule” apare de aproximativ douăzeci de ori, și de fiecare dată într-o poziție semnificativă.

Traducerea aduce cu sine, adesea în mod deliberat, o îmbogățire semantică, echivalând, în cazul nostru, cu un plus de spiritualizare a textului original. Nu e vorba numai de o personificare accentuată a Înțelepciunii, prin articularea substantivului, ci și de o tendință alegorică prin care unii termeni abstracti sunt personificați (ca în Prov. 2,2-3; 2,10-11; 3,19-20 sau 16,18). Într-un mod și mai general, acolo unde textul ebraic e realist folosind termeni materiali sau corporali, textul grec se mulțumește cu simple prepoziții: de pildă, în Prov. 8,2-3 avem „pe” și nu „în fruntea”, „aproape de” în loc de „la îndemâna” sau „la mâna”, „la răscrucea cărărilor” în loc de „la gura târgului”. În Prov. 1,24, „mâna întinsă” din TM devine „vorba întinsă”; în Prov. 28,24, „el spune” devine „el crede că” (dovadă a unei tendințe intelectualizante); în Prov. 16,24, vindecarea „oaselor”, în TM, obținută prin vorbele bune devine, în LXX, vindecare a „sufletului”. De fapt, greaca are o anumită ambiguitate: e suficient ca în ebraică „sufierea”, „viața” (*nepheš*) să devină „suflet” în greacă (*psyché*), pentru ca sensul să ia o turnură dacă nu filozofică, măcar spirituală sau psihologică.

Încă două exemple sunt semnificative: în Prov. 17,8, *paideia*, „educația/învățătura”, devine gaj pentru o bună reușită în viață, în vreme ce textul ebraic vorbește despre „plocoane” și „bacșișuri”. În Prov. 20,29, înțelepciunea ține loc de frumusețe în cazul tinerilor, iar nu „puterea”, cum apare în textul ebraic. Singuri, acești doi termeni, *paideia* și *sophia*, cuprind chintesența culturii grecești.

Traducerea Proverbelor ascunde, în fapt, un parfum amestecat, de iudaism și elenism, care conferă aproape fiecărui cuvânt o rezonanță specială. Există, de bună seamă, o apropiere de poezia lui Theognis sau de anumite proverbe grecești (ca, de pildă, „Cine se reazemă pe minciună acela paște vânturile, acela [urmărește] păsările-n zbor”, Prov. 9,12a), de imaginile sau de miturile grecești („iubirea înaripată”, la 7,10-11, „butoiul Danaidelor”, la 23,27, „Hadesul și Tartarul”, la 30,16, „androgini”, la 18,8 și 19,15, „fiii pământului”, la 2,18 și 9,18). Influența filozofilor greci e adesea destul de marcată. Nu e vorba numai de „a vorbi plimbându-se”, ca în Prov. 23,31, care ne duce cu gândul la școala peripateticienilor. Există contacte și mai precise, în Prov. 8,22-31, de pildă: prosopopeea Înțelepciunii care preexistă Facerii trimite, fără doar și poate, la „sufletul lumii” din *Timaios* (34b-37c).

La nivel global, există o rezonanță a anumitor noțiuni de origine stoică, mai cu seamă pentru vocabularul virtuții, și nu doar „prudența”, „dreptatea” și „curajul”: „suplețea/ușurința adaptării”, la 14,35, „discreția”, la 21,14, „prietenia/sociabilitatea”, la 25,10a, „stăpânirea limbii”, la 18,21 și 27,20a; de asemenea, există o atitudine de respingere neîncrezătoare față de „cel necumpătat” (Prov. 19,29; 20,1; 21,11), față de „pasiune” (Prov. 25,20) sau față de „sensibil/simțitor” (Prov. 14,10 și 30). Disprețul față de bogăție și forță în favoarea înțelepciunii nu e, totuși, o trăsătură tipic stoică, și multe dintre ideile exprimate în limbajul filozofilor greci apar deja ca atare în originalul ebraic. În mod semnificativ, LXX insistă asupra dreptății și pietății, înscriindu-se într-o perspectivă deopotrivă greacă și ebraică, adică deopotrivă filozofică și teologică, practică și religioasă. În sfârșit, să subliniem o ultimă virtute: în Prov. 14,20, ca și în alte pasaje, cuvântul „apropiat, vecin”, în TM, devine „prieten”, în LXX. Prietenia, atât de dragă filozofilor greci (să ne amintim numai de *Lysis*-ul lui Platon) nu rezumă, oare, în ultimă instanță, relația dintre cultura ebraică și cea greacă așa cum o mărturisește traducerea Proverbelor din LXX?

IV. Teme literare și vocabular moral-filozofic

a) Teologia Proverbelor îmbracă o formă poetic-sapientială. O anchetă aparent „profană” asupra câtorva teme și motive poetice precum și asupra unor grupuri lexicale reprezintă primul pas, obligatoriu, spre fondul teologic al cărții. Vom rezuma aici ancheta lui d’Hamonville, aducând câteva precizări suplimentare. Să începem cu nivelul cel mai „de jos”, și anume cu bestiarul Proverbelor, de o bogăție unică în LXX. Biblia ni-l prezintă pe Solomon ca pe un „zoolog” savant (3Rg. 5,13); se cunoaște apoi gustul grecilor pentru fabule, ai căror „eroi” sunt tot felul de animale încarnând diferite prototipuri umane. Traducătorul îmbogățește modelul ebraic și la acest capitol. De pildă, la 6,8abc, LXX prezintă șapte stihuri suplimentare față de TM, stihuri concretizate într-un „elogiu al albinei”. „Elogiul albinei” întărește mesajul transmis „leneșului” prin exemplul furnicii harnice. În tradiția ebraică albina apare conotată negativ, în pasajul de față ea devine nu doar model al hărniciei, ci și al înțelepciunii: „^{8a} Mergi la albină și învață cât este de muncitoare / și ce lucru însemnat săvârșește – ^{8b} regii și oamenii de rând se folosesc de ostenele ei, pentru sănătate, / dorită este de toți și preaslăvită. ^{8c} Cu toate că-i slabă în putere, cinstind înțelepciunea, e în frunte.” Alte

suplimentele ale LXX față de TM apar, tot în registru animalier, în capitolul 7 (vv. 22-23), în cadrul scenei despre „seducătoarea profesionistă”. LXX adaugă bestiarului original trei vietăți: „guguștiucul” (vezi nota la versetul respectiv); „câinele dus de lanț” și „cerbul lovit de o săgeată în ficat”.

b) Literatura parenetică favorizează arta portretului. Tipologiile reprezentate tot atâtea forme de esențializare a trăsăturilor umane. În Proverbe găsim o serie de miniportrete care au făcut „carieră” din Antichitatea creștină până la moralistii francezi: „leneșul” (6,6-11a); „smintitul” (6,12-19); „seducătoarea și prostul” (sceneta despre care vorbeam mai înainte, 7,6-23); „bețivul” (23,29-35); în fine, de data aceasta cu sens pozitiv, „femeia bărbătoasă”, *mulier virilis* (31,10-31). Prin aceste două elemente, bestiarul și arta portretistică, Proverbele propun un alt fel de „teologie”, practico-poetică, concretă, o teologie a cotidianului menită să-l amelioreze moral și psihologic pe cititor.

c) Una din secțiunile cele mai faimoase și, în același timp, mai controversate de-a lungul secolelor este, fără îndoială, secțiunea 8,22-31, cunoscută sub numele de „poemul Creației”. Poemul se compune din două strofe în LXX, fiecare dintre ele începând cu cuvântul „Domnul”. Spre deosebire de TM, LXX introduce tema „tronului” divin, precum și ideea „satisfacției” divine, care face ecou „satisfacției sabatice” din primul capitol al Genezei. Lăsând amănuntele pentru notele de subsol, reluăm aici fragmentul pentru exemplificarea dimensiunii poetico-metafizice a Proverbelor: „²² Domnul m-a zidit început al căilor Sale, pentru lucrările Sale, ²³ înaintea veacului m-a pus temelie întru început; ²⁴ înainte de a face pământul și înainte de a face adâncurile, / înainte să țâșnească izvoarele apelor, ²⁵ înainte ca munții să se fi întărit, / înaintea tuturor dealurilor mă naște pe mine. / ²⁶ Domnul a făcut ținuturi locuite și nelocuite, / și hotarele locuite de sub cer. / ²⁷ Când pregătea cerul, eu eram lângă El, și atunci când Și-a pus tronul Lui peste vânturi. / ²⁸ Când întărea norii de sus, / și când așeza, neclintite, izvoarele lumii de sub cer / ²⁹ și făcea temelii trainice pământului, / ³⁰ eram lângă El, într-un cuget – / eu eram aceea în care El se bucura. / Zi de zi mă desfătam în fața Lui în toată vremea, / ³¹ când El se bucura după ce a desăvârșit lumea / și se bucura întru fiii oamenilor.”

d) Proverbele se dovedesc a fi un veritabil creuzet al vocabularului moral/intelectual. Să spunem, ca observație de ordin general, că în Proverbe dimensiunea morală nu poate fi desprinsă sub nici o formă de cea intelectuală: prostul sau smintitul nu poate fi niciodată moral, iar cel mârșav

la suflet, la rândul lui, nu poate fi niciodată deștept. În termeni actuali, Proverbele propun o gnoseologie morală și o etică gnoseologică; altfel spus, ele propun o viziune spiritual-integratoare asupra sufletului uman, neatinsă încă de virusul schizoidiei moralitate/mântuire *versus* intelectualitate.

Drept urmare, traducătorul nu face distincție între cele două cuvinte ebraice, 'ewil, „nebun”, și k'sil, „prost”, redându-le pe amândouă prin același termen grecesc, *áphron*. În traducerea românească am optat intenționat pentru diversitatea echivalării: „prost”, „smintit” sau „nebun”. Aceeași diversitate luxuriantă se întâlnește, la traducătorul LXX, și în cazul celor trei termeni care desemnează, în ebraică, „inteligenta”, *bīnāh*, *l'bhūnāh* și *sekel*, echivalate, oarecum arbitrar, prin *phrónesis*, *synesis* sau *ennoia*. În ce privește vocabularul gnoseologic, Proverbele inovează în cel puțin un caz important: pentru redarea ebraicului *da'ath*, „cunoaștere”, traducătorul LXX folosește aproape sistematic termenul *aisthesis*, care, cel puțin de la Platon încoace, definește „senzorialul” opus „gnozei” intelectuale. În Proverbe însă *aisthesis* face parte din familia semantică a termenilor *sophia* și *phrónesis*. Prin urmare, sensul cel mai adecvat este acela de „discernământ”, așa cum l-am echivalat în românește.

Cât privește vocabularul moral, perechea cea mai tipică este *dikaios/asebés*, „drept/nelegiuit”. Termenii grecești traduc sistematic termenii ebraici *ṭaddīq/rāšā'*, „drept/rău”. *Kakós* și *ponerós*, însemnând „rău, urât”, traduc un singur termen ebraic, *ra'*. *Kakós* e de zece ori mai frecvent decât *ponerós*, fapt care-l apropie pe traducătorul Proverbelor de traducătorii lui Iov, ai Înțelepciunii sau ai ultimelor trei Cărți ale Macabeilor, îndepărtându-l de traducătorii Pentateuhului care, dimpotrivă, preferă de departe echivalarea lui *ra'* prin *ponerós*. Simetric, termenul ebraic pentru „bun, bine”, *ṭōbh*, e redat în greacă atât prin *agathós*, cât și prin *kalós* (de 54 de ori *agathós* și de 18 ori *kalós*).

V. Posteritatea cărții

V.1 Lecturi ebraice

În mediul iudaic, autoritatea cărții a fost mai întâi fluctuantă, fapt ce explică și libertatea pe care traducătorul a putut s-o ia față de textul ebraic. Apoi însă importanța i-a sporit, începând chiar cu secolul al II-lea î.H., odată cu autoritatea crescândă a figurii lui Solomon.

Se pot găsi indicii ale influenței Proverbelor asupra Siracidului. Acesta pare să fi împrumutat din Proverbe expresii precum „întorsăturile cuvintelor/parabolelor” (Sir. 39,2: cf. Prov. 1,3) sau „femeia bărbătoasă” (Sir. 26,2 și 28,15: cf. Prov. 31,10). În Cartea Înțelepciunii, înțelepciunea e identificată deopotrivă cu Legea și cu un „duh” (Înt. 1,6; 7,22), precum și cu „paredra” lui Dumnezeu, cea care „sălășluiește alături de El”, ca mediatore la facerea lumii (Înt. 6,4; 9,4 și 9,10, de comparat cu Prov. 1,21; 8,3 și 8,27). Apare și ca tipul „femeii bărbătoase”, sau al miresei al cărei „mire” dorește să devină Solomon (Înt. 8,2: cf. Prov. 4,6).

În Biblia ebraică, Proverbele au fost incluse printre „Scrieri”, după Psalmi, Iov și înaintea celor „cinci Suluri” (Ruth, Cântarea Cântărilor, Ecleziastul, Plângerile și Ester). Însă în Septuaginta, unde nu există o grupare a celor „cinci Suluri”, iar Iov are un amplasament variabil, Proverbele urmează după Psalmi, fiind urmate, la rândul lor, de Ecleziast și de Cântarea Cântărilor. În felul acesta, Proverbele constituie prima parte a unei trilogii solomoniene, completată uneori de Cartea Înțelepciunii.

V.2 Lecturi creștine

În mediul creștin, Proverbele par să suscite două linii interpretative. Prima, morală și filozofică, are în vedere tocmai atribuirea lui Solomon a Proverbelor, a Ecleziastului și a Cântării Cântărilor; această trilogie, în special de la Origen încoace, este interpretată ca fiind pandantul scripturar al celor trei părți ale filozofiei, în Antichitate: etica, fizica și metafizica (Proverbele = nivelul eticii; Ecleziastul = nivelul fizicii; Cântarea = nivelul metafizic sau epoptic). Învățătura biblică ar urma deci o progresie similară celei din cadrul educației profane, iar Ioan Gură de Aur nu ezită să-l considere pe Solomon ca un filozof sau un maestru de filozofie (cf. Prov. 1,6; 3,28; 4,6). După cum cartea ebraică a Proverbelor fusese influențată de înțelepciunea egipteană, la fel, proverbele grecești apar mai mult ca niciodată (Clement Alexandrinul se străduiește s-o arate cel dintâi) ca o punte între înțelepciunea iudaică și filozofia greacă.

A doua trăsătură privește discuțiile despre inspirația profetică a cărții. Majoritatea comentatorilor patristici – Origen, Hipolit, Didim, Grigore din Nazianz, Evagrie, Grigore al Elvirei – spiritualizează după pofta inimii aceste enigmatice proverbe. De fapt, fiind cuvânt care arată și ascunde în același timp, proverbul (parabola) se pretează acestui gen de alegorizare. Textul capătă astfel o dimensiune profetică sau tipologică, Solomon devenind

profetul/prefigurarea lui Hristos sau a Bisericii. Numeroase proverbe, în special anumite proverbe „numerice” (Prov. 30,18-20), vorbesc despre „trăsăturile” Logosului: Hristos e astfel simbolizat de vultur, singurul animal care poate privi soarele în față, sau de stânca de care diavolul, identificat cu șarpele, nu se poate „prinde”. Pasajul cel mai citat, și cel mai controversat deopotrivă, se află în Prov. 8,22, unde Înțelepciunea proclamă: „Domnul m-a zidit început al căilor Sale, pentru lucrările Sale.” Părinții au recunoscut aici persoana Fiului; dar interpretarea ariană a pasajului și utilizarea lui ca dovadă a naturii create a lui Hristos i-a făcut pe unii Părinți să nege caracterul profetic al întregii cărți: astfel, Eusebiu al Cezareii consideră că Proverbele sunt doar o „carte de înțelepciune plină de virtute”, răspunzându-i lui Marcel al Ancyrei, care vedea în Solomon pe „cel mai înțelept dintre profeți”.

În mod și mai radical, pentru Theodor al Mopsuestiei, operele atribuite lui Solomon nu țin de o inspirație divină, sau, în orice caz, nu în același grad ca alte cărți ale Scripturii, ci de simpla înțelepciune umană. În schimb, pentru Vasile cel Mare, Theodoret al Cyrului sau Ioan Gură de Aur, care vorbesc despre „înțelepciunea înțelepților călăuziți de Duhul Sfânt”, inspirația nu e pusă deloc la îndoială (ei văd o influență a lui David asupra fiului său, Solomon). Într-adevăr, pentru acești autori Solomon va fi primit o bună parte din inspirația sa, atât literară, cât și profetică, drept moștenire de la tatăl său.

Acest tip de exegeză se găsea deja în Noul Testament, care tinde să-l identifice pe Hristos cu Înțelepciunea preexistentă (în special Col. 1,15-23). În Noul Testament se găsesc, în total, douăsprezece citate din Proverbe, dintre care zece după versiunea Septuagintei (Rom. 12,17 și 12,20; 2Cor. 8,21 și 9,7; Ef. 5,18; Evr. 12,5-6 și 12,13; Iac. 4,6; 1Pt. 4,18 și 5,5), fără a pune la socoteală vreo cincizeci de aluzii. Hristos nu vorbea, și El, tot „în parabole”? Căci termenul „parabolă” este unul dintre aceia care, în greacă, traduce termenul ebraic *māṣāl*, „proverb”, „pildă”, „parabolă”. Or, „vine ceasul, spune Iisus, când n-am să vă mai vorbesc în parabole, ci pe față” (In. 16,25); căci „aici este mai mult decât Solomon” (Mt. 12,42).

Cristian Bădiliță
Guillaume Bady

Proverbele

- 1**¹ Proverbele lui Solomon, fiul lui David, care a domnit în Israel,
2² spre a cunoaște înțelepciunea și învățătura și spre a înțelege cuvintele
de chibzuință,
3³ spre a pricepe întorsăturile cuvintelor,

1,1-6 Prologul. Primele șase versete constituie prologul cărții: solemnitatea acestuia este marcată, în LXX, prin repetarea particulelor τε... τε καί, imposibil de redat în românește fără o alterare stilistică („și... și de asemenea”).

1,1 „Proverbele”: în gr. παροιμίαι, de unde ciclul de lecturi numite „paremii” în liturgia bizantină și neologismul românesc „paremiologic”. Termenul grecesc îl traduce pe ebr. *miš'lēy* (sg. *māšāl*), al cărui prim sens este acela de „comparație”. Aquila îl traduce pe *māšāl* prin παραβολή, „parabolă”, al cărui sens exact este „punere a două lucruri unul lângă altul”, prin urmare, „compararea” lor. „Proverbul” poate fi considerat mai degrabă un gen literar, spre deosebire de parabolă, la origine, figură de stil. De unde și opțiunea traducătorului LXX pentru prima variantă. ♦ Pentru Origen, proverbul este o sentință care ascunde și revelează, în același timp, aparținând genului ezoteric (*Com. Cant.* Prol. 3,8). În același sens, Vasile cel Mare, *In Princ. Pr.* 2. Evagrie: „Proverbul este o sentință care desemnează, prin intermediul realităților materiale, realități spirituale” (*Schol. Pr.* 1).

1,2 „înțelege... chibzuință”: LXX are două cuvinte diferite acolo unde TM are două cuvinte provenind din aceeași rădăcină. „Chibzuință” sau „prudență” (gr. φρόνησις). φρόνησις denumește „înțelepciunea practică”, spre deosebire de σοφία care ajunge să denumească „înțelepciunea speculativă”. Cei doi termeni nu se opun, ci sunt complementari, precum cele două fețe ale unei monede. Am tradus sistematic σοφία prin „înțelepciune”, iar φρόνησις prin „chibzuință”. ♦ După Evagrie, infinitivele grecești, rediate în românește prin „spre a cunoaște; a înțelege etc.”, ar depinde nu de substantivul „proverbele”, ci de verbul „a domni”. Prin urmare, după el, „regatul lui Israel este știința spirituală care înțelege lucrurile privitoare la Dumnezeu” (*Schol. Pr.* 2-3).

1,3 LXX are aici un text mai amplu decât TM („spre a lua îndreptare, prudență, dreptate, judecată și echitate”). ♦ „întorsătură” (gr. στροφή): termen rar în LXX. Mai apare doar în Înt. 8,8 și Sir. 39,2, cu același sens, „expresie alambicată, obscură”, specifică limbajului ezoteric al celor înțelepți. Vorbele „întoarse” sunt menite să protejeze conținutul „parabolelor” de curiozitatea profană, ele revelându-și sensul doar celor inițiați/înțelepți. ♦ „adevărata dreptate”: Clement Alexandrinul o opune „falsei dreptăți” păgâne (*Strom.* II,2,7). Vasile cel Mare (*In Princ. Pr.* 2) identifică „adevărata dreptate” cu Iisus și interpretează pasajul în lumina faimosului episod al judecății lui Solomon din 3Rg. 3,16 sq.

și a-nțelege adevărata dreptate,

spre a ține dreaptă judecata,

⁴ ca să le dea celor nevinovați istețime,

iar pruncului fraged, discernământ și cugetare.

⁵ Ascultând aceste [proverbe] cel înțelept va fi mai înțelept,

cel deștept va dobândi arta cârmuirii,

⁶ va desluși parabola și cuvântul nelămurit,

spusele înțelepților și enigmele.

⁷ Începutul înțelepciunii – frica de Dumnezeu,

bună pricepere [vor dobândi] toți cei care-o practică;

1,4 „ca să le dea”: subiectul nu este clar – Solomon sau proverbele? ♦ Am tradus prin „nevinovați” gr. ἄκακοι, *litt.* „ne-răi”. Acest adj. grecesc e utilizat în Psalmi și Iov cu sens pozitiv, pentru a traduce ebr. *tām*, „desăvârșit”. În schimb, în Prov. el are sens negativ, traducând sistematic ebr. *pehī*, „simplu, prostuț”. De aici și traducerea noastră, „nevinovat”, cu sensul de „naiv, fără prea multă minte”. Această ambiguitate a termenului grecesc este remarcată și de Vasile cel Mare: „Nevinovăția este fie ruperea de păcat, fie lipsa de experiență a faptelor rele datorată vârstei fragede” (*In Prov. Pr.* 11). ♦ „istețime” (gr. πανουργία): sens pozitiv. Încă un termen grecesc ambiguu, care poate însemna și „istețime”, și „versatilitate”, „șmecherie”. ♦ „discernământ”: am tradus astfel termenul αἴσθησις care în greacă înseamnă în mod curent „senzație”, „simțământ”. Or, αἴσθησις traduce, în LXX, ebr. *da'ath* „cunoaștere, știință”. Clement Alexandrinul citează alte versete din Prov. înlocuind termenul γνῶσις cu αἴσθησις, dovadă că în mintea sa cele două cuvinte erau echivalente. Aquila, Symmachos și Theodotion traduc aproape tot timpul ebr. *da'ath* cu gr. γνῶσις. Așadar, subst. αἴσθησις face parte din panoplia virtuților morale (precum „înțelepciunea” și „cumpătarea”), nefiind un simplu proces fizic sau psihologic. Sensul de „discernământ” este, în aceste contexte din Prov., cel mai verosimil, chiar dacă, în greacă, „discernământul” se exprimă prin cuvântul διακρισις.

1,5 „cel înțelept va fi mai înțelept”: TM are „cel înțelept va adăuga învățătură”. ♦ „arta cârmuirii”: cf. lista harismelor din 1Cor. 12,28. Vasile cel Mare comentează cuvântul plecând de la o serie de imagini marine (*In Princ. Pr.* 15-17); pentru Hipolit, „cârmaciul” este Duhul Sfânt care-l ajută pe cel botezat să pătrundă în tainele înnegurate ale Scripturii (*Fr. Pr.* 6-7, p. 76).

1,6 „cuvântul nelămurit/obscur” (gr. σκοτεινὸν λόγον): Aquila și Theodotion redau termenul ebr. corespunzător (*m^elīpāh*) prin ἐρμηνεία, „interpretare”. Symmachos are πρόβλημα, cu sensul de „enigmă” (cf. Jud. 14,12 sq.).

1,7 Față de TM, versetul este amplificat și izolat de prolog în LXX. ♦ „o practică”: se subînțelege „înțelepciunea”, iar nu „frica de Dumnezeu”, întrucât „frica” este de gen masculin în greacă (φόβος). Pronumele din text e feminin, prin urmare trimite la înțelepciune. ♦ „Intellectul percepe lucrurile sensibile prin simțuri; în același fel, el contemplă ceea ce este inteligibil prin virtuți” (Evagrie, *Schol. Pr.* 5).

evlavia față de Dumnezeu – începutul discernământului,
dar necredincioșii socotesc drept nimic înțelepciunea și învățătura.

⁸ Ascultă, fiule, învățătura tatălui tău

și nu lepăda rânduielele mamei tale,

⁹ căci vei primi o cunună de haruri pe creștet

și-un lanț de aur la gât.

¹⁰ Fiule, să nu te rătăcească oamenii fără evlavie,

să nu te învoiești dacă te vor ruga zicându-ți:

¹¹ „Vino cu noi, fii părtaș la [vărsarea de] sânge,

să-l ascundem în pământ, cu nedreptate, pe omul drept,

¹² să-l înghițim de viu, precum iadul,

și să-i ștergem amintirea de pe fața pământului;

¹³ să-i înșfăcăm averea lui de preț

și să ne umplem casele de prăzi;

¹⁴ Încearcă-ți norocul printre noi,

toți să ne facem o pungă laolaltă

1,8-19 Prima învățătură a Prov. îndeamnă la evitarea răului și a celor necredincioși. Ea va fi reluată în primul discurs al Înțelepciunii (vv. 22-33).

1,8 „rânduielele”: gr. θεσμός este foarte rar în LXX. Înseamnă „lege”, „dispoziție”, „rânduială” și corespunde aici ebr. *tōrāh*, sistematic redat în LXX prin νόμος. ♦ Pentru Hipolit, „tatăl” din acest verset îl simbolizează pe Dumnezeu, iar „mama” trimite la Înțelepciune (*Fr. Pr.* 8-9, pp. 76-77). Pentru Origen, „învățătura” Tatălui este Scriptura, iar „rânduielele mamei” desemnează tradițiile nescrise ale Bisericii (*Epit.* 1,46).

1,9 „de aur”: este un plus al LXX. Colierul trimite la ideea de supunere, fapt speculat și de Origen: aurul sunt cuvintele dumnezeiești, dar gâtul se supune, purtând lanț (*Epit.* 1,49). ♦ „După cum creștetul și gâtul desemnează aici intelectul, la fel cununa și lanțul desemnează știința (gnoza)” (Evagrie, *ibid.*, 7).

1,11-14 Clement Alexandrinul vede în aceste versete o profeție privitoare la Patimile lui Iisus (*Pedagogul* 1,94,2-95,1).

1,12 LXX păstrează singularul din v. 11, în vreme ce TM trece la plural. ♦ „iadul”: am echivalat peste tot *hades*-ul grecesc cu iadul românesc, dat fiind că, peste tot, conotația este evident negativă. *Hades*-ul înseamnă, în greaca clasică, „sălaş al morților”, în sens neutru; la fel și în cea mai mare parte a VT, traducând ebr. *š'ōl*. Dar, în Proverbe, sensul acesta neutru lasă locul unui sens ce implică ideea unei pedepsiri a păcătoșilor, fie numai și prin moarte prematură.

1,13 „prăzi”: termenul grecesc desemnează chiar prada de război. Nuanța nu-i scapă lui Evagrie, care interpretează versetul în lumina pasajului celebru din Ef. 6,10-14, unde credinciosul e îndemnat să se înarmeze cu toată „panoplia de arme ale lui Dumnezeu”: adevăr, dreptate, evanghelia păcii (*Schol. Pr.* 9).

1,14 „norocul”: imaginea este aceea a aruncării unei pietre pentru tragerea la sorți.

și-o singură traistă să avem.”

¹⁵ Nu te duce cu ei la drum,

întoarce-ți piciorul de la cărările lor,

¹⁶ căci picioarele lor aleargă spre facerea de rău,
grăbite la vărsare de sânge.

¹⁷ Nu degeaba se-ntind lațuri celor înaripați.

¹⁸ Părtașii la omor își strâng comori de rele –
urâtă este surparea nelegiuitorilor.

¹⁹ Acestea sunt căile tuturor celor care săvârșesc nelegiuiri:
prin necredința lor își stăpesc sufletul.

²⁰ Înțelepciunea e cântată la răspântii,

1,15 „cărările” sau „purtările”: limba română poate traduce gr. *ódoí* prin ambii termeni, „purtările” nefiind decât un abstract al „căilor”, „drumurilor”.

1,16 H.B. Swete nu reține v. 16, care lipsește din *Codex Vaticanus* și care se întâlnește, în formă aproape identică, în Is. 59,7 LXX.

1,17 În TM versetul e diferit: „Căci degeaba se pun lațuri sub ochii celor înaripați.” ♦ Părinții ignoră v. 16, interpretând pozitiv v. 17, fără să țină seama de prezența, în context, a vărsătorilor de sânge iuți de picior. Pentru ei, aripile simbolizează capacitatea oricărui om de a se ridica la cer, lațurile fiind pedeapsa pe care Dumnezeu o rezervă celor rămași „la sol” (Ilarie de Poitiers, *In Ps. 118*, 14,18; Origen, *Despre rugăciune* 29,16).

1,18 TM e diferit: „Ei își pândesc propriul sânge, se ascund de ei înșiși.” ♦ Ultima parte nu există în TM; se apropie de Iov 8,19a.

1,19 *Litt.* „care fac nelegiuri până la ultima consecință.” ♦ TM are: „toți cei care câștigă prin silnicie.” ♦ Origen speculează nuanța intensivă a verbului „a săvârși”: după el, criminalii sunt cei responsabili de toate omorurile săvârșite începând cu Abel și până la preotul Zaharia (*Epit.* 1,69.71).

1,20-33 Primul discurs al Înțelepciunii, care, în LXX, se armonizează cu al doilea, din cap. 8. Spre deosebire de TM, unde registrul este acela de „strigăt profetic”, în LXX intrarea în scenă a Înțelepciunii are o solemnitate regească.

1,20 Pluralului emfatic din TM îi corespunde substantivul fără articol în LXX, marcă a personalizării. De remarcat rezonanța liturgică a discursului Înțelepciunii în LXX, spre deosebire de strigătul imperativ-profetic din TM. ♦ Origen, Ilarie și Evagrie văd în apariția Înțelepciunii venirea în lume a Dumnezeului-Treime și sălășluirea Acestuia în inima credincioșilor (apropiere etimologică între „piețe” și „lărgimea” inimii, în greacă) (*Catena palestiniană la Ps. 118*,32). ♦ „vorbește răspicat”: *litt.* „aduce îndrăzneală”. Termenul *παρρησία* desemnează: 1) libertatea de vorbire; 2) îndrăzneala cuviincioasă; 3) intimitatea cu divinitatea (în textele religioase). Înțelepciunea vorbește cu îndrăzneală, întrucât ea își are izvorul în Dumnezeu. În Evanghelia după Ioan, *parrhesia* este atitudinea lui Iisus în timpul lucrării Sale publice; în epistolele pauline, ea este o trăsătură de caracter a apostolilor și creștinilor. În VT, *parrhesia* îi caracterizează în primul

prin piețe ea vorbește răspicat,

²¹ E vestită pe culmi de metereze,
la porțile celor puternici sălășluiește,
la porțile cetății grăiește cu-ndrăzneală:

²² „Câtă vreme cei nevinovați vor sta de partea dreptății, ei nu vor fi dați
de rușine,

dar smintiții, împătimiți de obrăznicie,
ajunși fără evlavie, au urât discernământul

²³ și s-au făcut vrednici de muștrări.

Iată, din suflarea mea vă voi spune o vorbă,

vă voi învăța cuvântul meu,

²⁴ fiindcă am strigat și nu m-ați ascultat,
am tot întins vorba, dar nu m-ați luat în seamă;

²⁵ sfaturile mele le-ați dat deoparte
și în muștrările mele n-ați avut încredere;

²⁶ de aceea voi râde și eu de pieirea voastră,
mă voi veseli atunci când nimicirea va cădea peste voi,

²⁷ când se va năpusti asupra voastră pe neașteptate zarva,
când surparea va veni ca o furtună,

când strâmtorarea și împresurarea vor da peste voi,

când vă va ajunge nimicirea.

---

rând pe profeți. Despre acest termen important, cf. G. Scarpat, *Parrhesia greca, parrhesia cristiana*, Brescia, 2001 și C. Bădiliță, *Platonopolis*, Iași, 1999, pp. 77-80.

1,21 „sălășluiește”, gr. παρεδρεύει: verb unic în LXX, își găsește ecou în rugăciunea lui Solomon din Înț. 9,4. În Înțelepciunea întronizată Părinții recunosc Cuvântul lui Dumnezeu (cf. și Pr. 8,21 sq.). ♦ Partea mediană a versetului nu are corespondent în TM.

1,22 „împătimiți de obrăznicie” sau „pofitori de ὕβρις”: e foarte dificil de redat termenul complex ὕβρις, care înseamnă și „depășire a limitei”, așadar „exces”, și „obraznicie”. Am optat pentru ultima variantă: ideea de „exces” trebuie atașată automat de către cititor.

1,23 „s-au făcut vrednici de...”, *litt.* „s-au expus” muștrărilor, condamnărilor și pedepselor. ♦ Partea mediană a versetului se traduce literal: „Voi rosti o vorbire din suflarea mea.”

1,24 „am tot întins vorba”: verbul este la imperfect, ca și cel din prima parte a versetului. TM are „am întins mâna”, imagine cu rezonanță profetică (Is. 65,2). Ioan Gură de Aur explicitează acest „am tot întins vorba”: „Prin mijlocirea profeților, a conștiinței, prin legile păgâne, prin dușmani, prin prieteni, prin rude și rugăciuni” (*Patm.*, p. 32).

1,25 *Litt.* „(sfaturile mele) le-ați făcut neimportante, fără autoritate; le-ați desființat”. În Mc. 7,13 și Mt. 15,6 evangheliștii pun în gura lui Iisus același verb, ἀ-κυρόω, atunci când Acesta denunță abuzurile tradiției farisee în detrimentul prescripțiilor Decalogului.

²⁸ Va fi așa: când mă veți chema, eu n-am să vă dau ascultare;
 cei răi mă vor căuta și nu mă vor găsi,
²⁹ căci au urât înțelepciunea și frica de Dumnezeu n-au ales-o,
³⁰ nici n-au vrut să ia în seamă sfaturile mele,
 și-au bătut joc de muștrările mele.
³¹ De aceea vor mânca din roadele căii lor
 și se vor ghiftui cu propria lor necredință,
³² fiindcă nedreptăteau prunci [nevinovați] vor fi omorâți,
 o judecată îi va ucide pe necredincioși.
³³ Cine însă îmi dă ascultare va sălășlui întru nădejde
 și se va odihni fără teamă de vreun rău.”

2¹ Fiule, dacă, primind vorba poruncii mele, o ascunzi la tine,
 2² urechea ta va da ascultare înțelepciunii
 și-ți vei îmboldi inima la pricepere,

1,30 LXX are un „plus” față de TM: „n-au vrut”. Evagrie speculează glosa LXX găsind în ea un argument pentru existența liberului arbitru. El pune versetul în legătură cu Is. 1,19-20 (*Schol. Pr.* 15).

1,31 Ioan Gură de Aur glosează astfel ultima parte a versetului: „Vor fi dezgustați de propria lor poftă” (*Patm.*, p. 35).

1,32 TM are „fiindcă lepădarea celor simpli îi va ucide și liniștea smintiților îi va pierde”. Didim apropie acest verset de tema celor „foarte mici” din Mt. 18,6 (*Epit.* 1,100). ♦ „judecată”, *lit.* „anchetă, cercetare”. TM are „liniște, bunăstare”. ♦ „Precum copiii mici se află între cei drepti și cei nedrepti, la fel toți oamenii se află între îngeri și demoni, fără a fi demoni și fără a avea nume de îngeri, până la sfârșitul lumii”. (Evagrie, *ibid.* 16)

1,33 „va sălășlui întru nădejde”: expresia ebr. *šakan betah* este foarte răspândită în Biblie, desemnând adăpostul și liniștea dăruite de Dumnezeu. ♦ „Impasibilul”, înduhovnicitul, după teoria evagriană, trăiește în liniște, fără să se teamă de nici un gând rău (*cf.* Evagrie, *ibid.*, 17).

2,1-12 *Cele două căi*. Compoziția cap. 2, după LXX, este originală în raport cu TM. Exclamația inițială și invocarea „fiului” (v. 17), fără corespondent în TM, scandează textul. Tema celor două căi este subliniată printr-o dublă personificare: „sfatul bun” și „sfatul rău” (în greacă, la feminin). În liturgia romană, Prov. 2,1-9 este citit la sărbătoarea sfântului Benedict (21 martie și 11 iulie).

2,1 „o ascunzi”: după Clement Alexandrinul, „vorba este semănată și îngropată, ca sămânța în pământ, în sufletul discipolului: sămânță duhovnicească” (*Strom.* I,1,3). ♦ După Evagrie, înțeleptul trebuie să ascundă poruncile lui Dumnezeu de „ochii” demonilor, care, cunoscându-le, vor face totul spre a-l împiedica pe înțelept să le practice (*ibid.*, 18).

2,2 Ultima parte a versetului este un „plus” al LXX.

o vei îmboldi spre povățuirea fiului tău.
³ Căci, dacă vei striga după înțelepciune
și priceperii vei da glasul tău,
dacă umbli să găsești discernământ cu glas mare,
⁴ dacă-l cauți ca pe argint
și ca pe o comoară îl cercetezi cu grijă,
⁵ atunci vei pricepe frica de Dumnezeu
și cunoașterea lui Dumnezeu o vei găsi.
⁶ Căci Domnul dăruiește înțelepciunea,
și de la fața Lui [vin] cunoașterea și priceperea.
⁷ El strânge comoară de mântuire pentru cei care trăiesc drept,
le apără înaintarea,
⁸ păzind căile îndreptărilor,
și drumul celor ce-L cinstesc îl va ocroti.
⁹ Atunci vei pricepe dreptatea și judecata
și vei merge drept pe toate căile bune,
¹⁰ căci, dacă vine înțelepciunea în cugetul tău,
dacă discernământul îți pare bun pentru sufletul tău,
¹¹ sfatul cel bun te va păzi,

2,3 „vei da glasul tău”: calc după ebraică.

2,5 „cunoașterea”, gr. ἐπίγνωσις: singura ocurență a acestui cuvânt în LXX. Alți editori, în afară de Rahlfs și Swete, preferă varianta αἰσθησις, care traduce sistematic ebr. *da'ath* („înțelegere”, „cunoaștere”), variantă citată de Clement Alexandrinul, Origen și Grigore al Nyssei. Plecând de la această variantă, Origen își dezvoltă teoria mistică despre cele cinci „simțuri spirituale” (cf. Crouzel, H., 1961, pp. 505-507).

2,6 „fața Lui”: TM are „gura Lui”. Ioan Gură de Aur comentează: „Ajunge să vezi fața lui Dumnezeu ca să devii înțelept, așa cum ajunge să vezi soarele ca să te luminezi” (*Patm.*, p. 38).

2,7 „apără”, gr. ὑπερασπίσω: sensul exact este „a sta ca un scut” în fața dușmanului. Ioan Gură de Aur explicitează verbul plecând de la imaginea etimologică: Dumnezeu este ca un scut în fața celui drept (*Patm.*, p. 39).

2,9 „căi”: am tradus astfel un cuvânt grecesc care înseamnă exact „pistă” sau „ax”. Ideea textului este că omul drept nu se îndepărtează niciodată de la „axul” drumului dumnezeiesc. ♦ După Evagrie, „căile” sunt poruncile lui Dumnezeu care ne conduc spre gnoză (*ibid.*, 21).

2,10 „cuget”: în ebr. este *lēbh*, „inimă”: exemplu de abstractizare a vocabularului LXX în raport cu TM.

2,11 Adj. „bun” și „sfânt” lipsesc din TM. Poate că traducătorul a simțit ca insuficientă încărcătura religioasă a substantivelor grecești în raport cu cele ebraice încercând să compenseze prin adjective.

gândul cel sfânt te va ocroti,
¹² ca să te ferească de calea cea rea
 și de omul care nu spune nimic vrednic de crezare.
¹³ O, cei care părăsesc căile drepte,
 ca să meargă pe căile întunericii,
¹⁴ cei care se bucură făcând rele
 și se veselesc de strâmbătatea rea –
¹⁵ cărările lor sunt împleticite,
 umbletul lor șerpuit,
¹⁶ ca să te îndepărteze de drumul drept
 și să te-nstrăineze de dreapta părere.
¹⁷ Fiule, să nu se prindă de tine sfatul rău,
 sfatul care s-a lepădat de învățatura din tinerețe
 și legământul dumnezeiesc l-a uitat;
¹⁸ căci el și-a așezat casa lângă moarte,
 și lângă iad, cu fiii pământului, sunt cărările lui.
¹⁹ Nimeni din cei care îl urmează nu se va mai întoarce,
 nici nu va mai prinde cărările drepte,
 căci parte nu vor avea de ani de viață.
²⁰ Dacă mergeau pe cărările bune,
 găseau cărările netede ale dreptății.

2,12 După Evagrie, îngerii spun întodeauna lucruri sigure; demonii spun întodeauna lucruri nesigure; iar oamenii, când sigure, când nesigure (*ibid.*, 22).

2,14 „strâmbătate”, gr. διαστροφή: termenul, un ἥραx în LXX, are sens moral, de „perversiune”. Este leitmotivul întregului pasaj.

2,16 În LXX, versetele 12 și 16 marchează clar opoziția între cele două căi: dreaptă și strâmbă. În TM această opoziție nu există aici.

2,17 „sfatul rău”, gr. κακή βουλή: a doua personificare, opusă celeia din 2,11. Înlocuiește, în LXX, figura „femeii străine” din TM, expresie care desemnează adesea, în ebraică, o femeie desfrânată. ♦ Pentru Hipolit, acest „sfat rău” este diavolul (*Fr. Pr.* 21, p. 79).

2,18 „fiii pământului”, gr. γηγενῶν: termenul grecesc traduce ebr. *r^aphā'im*, „fantome”, pe care Aquila și Symmachos au preferat să-l translitereze în greacă. Theodotion îl traduce prin γίγοντες, care, în Gen. 6,4, traduce un alt cuvânt ebraic. Oricum ar fi, cuvântul ales de traducător trimite la ideea perisabilității, a morții de care va fi cuprins oricine e supus „sfatului rău”.

2,19 Partea a doua explicitează și dezvoltă în mod original textul ebraic.

2,20 TM are pers. a II-a sg.

²¹ Cei vrednici vor locui pământul,
cei lipsiți de răutate vor fi lăsați pe fața lui;
dreptii vor sălășlui pe pământ
și sfinții vor fi lăsați pe fața lui;
²² drumurile necredincioșilor vor pieri de pe pământ,
nelegiuții vor fi alungați.

3 ¹ Fiule, nu uita rânduielele mele,
inima ta să păstreze spusele mele –
² îți vor adăuga lungime vieții și ani de trăit și pace.
³ Faptele de milostenie și de credință să nu-ți lipsească,
leagă-ți-le de grumaz și vei găsi har;
⁴ cugetă la lucrurile bune în fața Domnului și a oamenilor;
⁵ fii încrezător din toată inima în Dumnezeu,
iar cu înțelepciunea ta nu te sumeți –
⁶ în toate drumurile tale caută să o cunoști,
ca să îndrepte purtările tale,
[iar piciorul tău să nu se poticnească].
⁷ Nu te socoti chibzuit în sinea ta,
teme-te de Dumnezeu și ferește-te de orice rău –

2,21 Evagrie interpretează: cei fără răutate au rămas pe pământ, adică în interiorul gnozei dumnezeiești; cei care au fost alungați din gnoză din pricina răutății lor se vor întoarce în ea făcând binele (*ibid.*, 26).

2,22 Textul grec se apropie de ultimul verset al Ps. 1 mai mult decât de TM.

3,1 „rânduielele”: termenul grec tradus astfel este νόμιμον, care desemnează legea ancestrală, cutuma. ♦ Cine nu practică Legea o uită, cine nu trăiește după cuvintele Domnului le uită (*cf.* Evagrie, *ibid.*, 27).

3,3 TM are un „plus” față de LXX: „scrie-le pe tăblița inimii tale.”

3,4 „cugetă”: gr. πρὸνοῦ. Sensul exact este: „să prevezi”, verbul fiind din familia „proniei”. ♦ Pavel citează de două ori acest verset, ca semn al vieții creștine: Rom. 12,17 și 2Cor. 8,21. De asemenea, el este citat și comentat de Părinți: Policarp, *Scrisoarea către filipeni* 6,5 și Grigore al Nyssei, *Hom. Cant.* 4.

3,6 Versetul nu este foarte clar în greacă (partea a treia, pusă în ediția Rahlfs între paranteze drepte, nu se regăsește în codicii principali), dar se poate spune aproape sigur că înțelepciunea este cea care trebuie cunoscută (de unde traducerea noastră). În același sens merg și comentariile Părinților (Clement, *Stromate* II,4,1-4 și Evagrie, *ibid.*, 28).

3,7 Am tradus aproape literal. Ideea iese în lumină prin lectura completă a versetului: chibzuința (φρόνησις) este un dar de la Dumnezeu, pe care omul nu se cade a-l judeca. Este vorba aici despre „înțelepciunea practică”, încarnată de regele Solomon.

- ⁸ atunci va fi vindecare trupului tău
și purtare de grijă oaselor tale.
- ⁹ Cinstește-L pe Domnul prin dreptele tale osteneți
și dăruiește-I pârga roadelor dreptății tale,
- ¹⁰ pentru ca hambarele tale să se umple de belșug de grâne
și teascurile tale să gălgâie de vin.
- ¹¹ Fiule, nu disprețui pedepsele Domnului,
nu te trage deoparte când El te mustră,
- ¹² pentru că Domnul pedepsește pe cine iubește
și-i bate cu biciul pe toți fiii pe care-i primește la Sine.
- ¹³ Fericit omul care a găsit înțelepciunea
și muritorul care a cunoscut chibzuința:
- ¹⁴ mai bine este s-o cumperi pe aceasta
decât comori de aur și argint.
- ¹⁵ E mai de preț decât nestematele,

3,8 „trupului”: TM are „ombilicului”. ♦ „purtare de grijă”: TM are „adăpare”. ♦ Teofil al Antiohiei vede aici o aluzie la Solomon în calitate de profet care vestește învierea morților (*Către Autolykos* 2,38); Origen, în același sens, leagă versetul de celebra profeție a „oaselor descărnate” din *Iez. 37,1 sq. (Epit. 3,15)*.

3,9 LXX are un „plus”: „drepte”. Origen explică moralizator: Domnul nu poate fi cinstit „cu ceea ce a fost obținut prin lăcomie și poftă” (*Epit. 3,17*).

3,11-12 „pedepsele”: gr. παιδεία. Termenul grec, care înseamnă, de obicei, „educație”, „învățătură”, are aici un sens aparte, tardiv: „pedeapsă”. Etimologic, „a pedepsi”, în românește, provine de la παιδεύω, educația fiind legată, în ochii celor vechi, de ideea de corecție. ♦ Aceste două versete sunt citate în *Evr. 12,5-6*, într-un context martiologic: chinurile suferite în numele lui Hristos sunt „pedepse” indirecte administrate de Tată fiilor Lui iubiți, pentru creșterea lor duhovnicească. Philon citează versetele în *De congressu 177*: pedagogia divină stabilește o legătură de înrudire între noi și Dumnezeu. Mulți Părinți din sec. II-III au schițat o teologie optimistă a istoriei, susținând ideea că Dumnezeu îngăduie persecuțiile împotriva credincioșilor în scop „educativ” (persecuțiile maturizează spiritual, ele ajută la „dospirea pâinii sufletelor creștine”): Ciprian, *Scrisoarea 11, 5,1*; Eusebiu al Cezareii, *HE IX, VIII,15* și *X,IV,33*; Irineu al Lyonului, *Adv. haer., passim*.

3,13-20 Elogiul Înțelepciunii. Poemul numără douăzeci de stihuri în LXX față de numai șaisprezece în TM. Tema Înțelepciunii se află la originea amplificării din LXX. Sunt aici elemente ce vor fi dezvoltate în Cartea Înțelepciunii.

3,15 Ultimele două părți ale versetului sunt „plusuri” ale LXX. ♦ Hipolit, care echivalează Înțelepciunea cu Cuvântul lui Dumnezeu, interpretează astfel: „Cuvântul are mai multă valoare decât pietrele prețioase, adică decât profeții și apostolii” (*Fr. Pr. 22, p. 79*). ♦

nici o urâciune nu-i va ține piept;
 li se descoperă cu drag tuturor celor care se apropie de ea,
 dar nici un lucru de preț nu e pe măsura ei.

¹⁶ Durata vieții și anii de trăit sunt în mâna ei dreaptă,

iar în mâna ei stângă, bogăția și slava;

^{16a} din gura ei își face drum dreptatea,

pe limbă duce legea și milostivirea;

¹⁷ căile ei sunt căi frumoase

și toate cărările ei sunt pașnice;

¹⁸ pom al vieții este pentru toți cei care se lipsesc de ea

și e trainică pentru cine se sprijină pe ea ca pe Domnul.

¹⁹ Dumnezeu prin înțelepciune a pus temelie pământului,

a tocmii cerurile prin chibzuință,

²⁰ hăurile s-au sfărâmat prin discernământ,

iar norii și-au revărsat roua.

²¹ Fiule, nu te trage deoparte,

ci păstrează-mi sfatul și gândul,

²² ca să trăiască sufletul tău

„Doar în fața înțelepciunii demonii se simt neputincioși, căci ei nu mai sunt în stare să arunce gândurile rele în inima celui ajuns înțelept.” (Evangrie, *ibid.*, 30)

3,16 Origen citează versetul în *Com. Cant.* III,9,2: mâinile Mirelui/Iisus sunt mâinile Înțelepciunii.

3,16a „Plus” al LXX.

3,18 „pom al vieții”: imaginea apare de patru ori în Prov. (*cf.* și 11,30; 13,12; 15,4). Ea trimite, firește, la Gen. 2,9 și 3,22.24. În toate celelalte pasaje traducătorul folosește δένδρον; aici însă termenul este ξύλον, ca în Geneză. Totuși, Clement, citând versetul din Prov. folosește termenul δένδρον, care ar putea fi forma originară. ♦ Origen, printre alții, identifică Înțelepciunea-Pom al vieții cu Iisus (*Com. Rom.* 5,9). La fel, Evangrie, identifică „pomul vieții” cu înțelepciunea (*Schol. Pr.* 32).

3,19-20 De remarcat triada înțelepciune-chibzuință-discernământ, care se află la originea creării lumii pe trei paliere. Înțelepciunea creatoare este echivalată de unii Părinți cu Cuvântul creator (Origen, *Hom. Ier.* 8,2; Atanasie, *Contra Arianos* 3,65). La unii Părinți ea Îl prefigurează pe Duhul Sfânt: Irineu, *Adv. haer.* IV,20,3; Teofil al Antiohiei, *Către Autolykos* 1,7). ♦ În imaginarul biblic, „hăurile” sunt mase acvatice de o adâncime insondabilă.

3,21 „nu te trage deoparte”, gr. μη παραρρηξ: verb destul de greu de redat în românește. Sensul mai exact este: „nu te lăsa dus de val”.

3,22 „har să fie împrejurul grumazului tău”: după Evangrie, „gâtul” reprezintă sufletul care poartă jugul Domnului (*ibid.*, 34).

și har să fie împrejurul grumazului tău,
^{22a} vindecare va fi trupului tău
 și purtare de grijă oaselor tale;
²³ pentru ca tu să mergi încrezător, în pace, pe toate căile tale,
 iar piciorul tău să nu se poticnească;
²⁴ căci dacă stai așezat, vei fi fără teamă,
 dacă te culci, vei avea somn plăcut
²⁵ și nu te vei teme de venirea spaimei,
 nici de năvălirile necredincioșilor.
²⁶ Domnul va fi peste toate căile tale
 și-ți va sprijini piciorul, ca să nu te clintești.
²⁷ Nu te da în lături să-i faci bine sârmanului
 ori de câte ori mâna ta poate să ajute.
²⁸ Nu spune: „Du-te și vino iar, am să-ți dau mâine”
 când ești în stare să faci bine;
 căci nu știi ce va naște ziua următoare.
²⁹ Nu urzi lucruri rele împotriva prietenului tău
 care ți-e vecin și crede în tine.
³⁰ Să nu-ți placă vrajba împotriva omului, degeaba,
 ca nu cumva răul să lucreze împotriva ta.
³¹ Nu atrage asupra-ți ocară oamenilor răi
 și nu râvni la căile lor,
³² fiindcă necurat e înaintea Domnului tot nelegiuitul,
 iar cu cei drepți nu stă la sfat.

3,22a „vindecare va fi trupului tău”: dublet al v. 3,8.

3,24 Ioan Gură de Aur interpretează astfel: „Condițiile exterioare nu favorizează starea noastră de sănătate așa cum o face sufletul când este împăcat” (*Patm.* p. 54).

3,25 *Litt.* „nu te vei teme de spaima care vine, nici de năvălirile necredincioșilor care vor veni”. ♦ După Evagrie, vv. 24-25 ne învață că milostenia alungă viziunile înspăimântătoare din timpul somnului. La fel, blândețea, lipsa de mânie și mărînimia (*ibid.*, 36).

3,26 TM are „YHWH va fi alături de tine”.

3,27 „sârmanului”: TM are „stăpânilor lui (= celor care au dreptul la el)”.

3,28 Ioan Gură de Aur vede în meditația asupra viitorului nesigur „începutul oricărei filozofii” (*Patm.*, p. 56).

3,30 „ca nu cumva răul să lucreze împotriva ta”: TM are „dacă nu ți-a făcut rău”. LXX elimină posibilitatea răspunderii la rău cu rău, conform legii talionului, implicită în TM.

3,32 „iar cu cei drepți nu stă la sfat”: TM are „El (YHWH) stă la sfat cu cei drepți”.

³³ Blestemul lui Dumnezeu – în casele necredincioșilor,
dar sălaşurile dreptilor sunt binecuvântate.

³⁴ Domnul stă împotriva celor trufași,
dar celor smeriți le dăruiește har.

³⁵ Slava o vor moșteni înțelepții,
dar necredincioșii în slăvi au ridicat necinstea.

4 ¹ Ascultați, copii, învățătura unui părinte
și siliți-vă să cunoașteți cugetarea,

² căci dar bun vă dăruiesc:

de legea mea să nu vă lepădați!

³ Am fost și eu fiu, ascultător de tată

și preaiubit în ochii mamei,

⁴ care-mi vorbeau și mă povățuiau:

„Să se prindă cuvântul nostru în inima ta!”

⁵ Păzește poruncile, nu uita

și nu trece peste spusa gurii mele,

⁶ n-o părăsi, și ea se va lipi de tine;

îndrăgește-o, și ea te va păzi;

3,33 „sălaşurile”: cuvântul grecesc ἑκκλησιᾶς înseamnă „adăpost de noapte”, „loc de popas”, „casă de țară” etc. Ideea comună tuturor acestor sensuri este caracterul provizoriu al sălaşului. Origen speculează opoziția între „casă” și „sălaş provizoriu”: ce e mare este blestemat, ce e mic este binecuvântat, conform unei legi compensatorii divine (*Epiu.* 3,47).

3,34 În TM, primul hemistih este „El își bate joc de cei care-și bat joc”. ♦ Versetul e citat de două ori în NT: Iac. 4,6 și 1Pt. 5,5. Evagrie îl interpretează astfel, rezumând o întreagă tradiție monastică: „Domnul stă împotriva celor trufași prin faptul că El însuși e smerenie” (*Schol. Pr.* 39).

4 Capitolul este compus din patru secțiuni cuprinzând câte două strofe echilibrate: 8/8 și 21/20 stihuri. Înțelepciunea este descrisă prin imagini de factură erotică și militară.

4,1 „copii”: TM are „fii”.

4,2 „dar bun”: TM are „bună învățătură”. ♦ După Evagrie, „darul bun” este Legea (*ibid.*, 41).

4,3 Nuanța de „ascultare” este proprie LXX; lipsește din TM. ♦ Pentru Philon, care citează acest verset în *De ebrietate* 84, „tatăl” și „mama” simbolizează rațiunea și legea strămoșească.

4,5-7 „Minusuri” ale LXX față de TM (s-ar putea să avem de-a face cu glose suplimentare ale TM, posterioare față de LXX): „Păzește poruncile mele și vei trăi, dobândește înțelepciunea, dobândește priceperea” (TM 5a) și „Începutul înțelepciunii, dobândește înțelepciunea cu prețul a tot ce ai, dobândește înțelepciunea” (TM 7ab).

4,6 „se va lipi de tine”: TM are „te va păzi”.

[7]⁸ împrejmuiește-o, și ea te va înălța,
cinstește-o, ca să te cuprindă în brațe,
⁹ ca să-ți pună pe cap cununa de haruri,
cu cununa desfătării să te apere.

¹⁰ Ascultă, fiule, primește-mi cuvintele,
și se vor înmulți anii vieții tale,
pentru ca multe să-ți fie căile vieții,

¹¹ căci eu te învăț căile înțelepciunii,
te duc pe cărări drepte.

¹² Căci, dacă umbli, nu se vor poticni pașii tăi,
iar dacă alergi, nu vei simți oboseală.

¹³ Ține-te de învățătura mea, nu o lăsa deoparte,
ci păzește-ți-o pentru viața ta.

¹⁴ Pe căile necredincioșilor nu umbla,
nici nu râvni la căile celor fără de lege,

¹⁵ oriunde și-ar așeza tabăra, nu te duce acolo,
departe stai de ei și treci pe-alături!

¹⁶ Căci ei nu dorm dacă nu fac rău –
le-ar zbură somnul și n-ar putea închide un ochi.

¹⁷ Ei se hrănesc din hrana necredinței,
cu vinul nelegiurii se îmbată.

4,7 Lipsește în LXX.

4,8 „împrejmuiește-o”: verbul aparține limbajului militar și trimite la imaginea înălțării unui zid de apărare. ♦ Pentru Clement Alexandrinul, acest zid împrejmuitor al înțelepciunii creștine este filozofia păgână, în sens pozitiv (*Strom.* I,28,3-4). Pentru Evagrie, „zidul” sunt virtuțile (*Schol. Pr.* 43).

4,9 „cununa desfătării” trimite la Gen. 2-3, „grădina desfătării”. TM are „diademă a frumuseții”. ♦ „să te apere”: *litt.* „să te acopere ca un scut”. ♦ Origen, Grigore al Nyssei și Pseudo-Dionisie Areopagitul fac o lectură mistică a vv. 6-9 (*De Andia*, Y., 1994, pp. 64-70). ♦ Pentru Evagrie cele două cununi sunt „știința lui Dumnezeu”, care ne apără respingând de la noi orice gând pătimăș, și orice falsă știință (gnoză) (*ibid.*, 44).

4,10 Ioan Gură de Aur interpretează astfel ultima parte a versetului: „Pentru ca totul să-ți fie ușor și la-ndemână, pentru ca tu să mergi unde ți-e voia, prin sărăcie, prin bogăție, prin slavă sau necinste” (*Patm.*, p. 61).

4,11 „te duc”: sensul cel mai frecvent al verbului ἐμβάλλω este „a îmbarca”, imagine din vocabularul naval.

4,15 După Evagrie, locul de care trebuie să ne ferim este falsa știință despre Dumnezeu (*ibid.*, 46).

4,17 „se îmbată”: TM are „beau”.

- ¹⁸ Căile dreptilor strălucesc ca o lumină,
 merg înainte și luminează până la ivirea zilei;
¹⁹ dar căile necredincioșilor sunt întunecate,
 ei nu știu cum se împiedică.
²⁰ Fiule, ia aminte la spusa mea,
 pleacă-ți urechea spre cuvintele mele!
²¹ Pentru ca izvoarele tale să nu se piardă,
 păzește-le în inima ta,
²² căci au viață cei care le găsesc
 și toate trupurile, vindecare.
²³ Cu pază mare veghează-ți inima,
 căci din [izvoarele] acestea [curg] căile vieții.
²⁴ Alungă de la tine gura sucită
 și buzele necinstite ține-le departe.
²⁵ Ochii tăi să privească la cele neîntortocheate,
 pleoapele tale să încuviințeze lucrurile drepte.
²⁶ Îndreaptă cărările pașilor tăi
 și căile tale netezește-le.
²⁷ Nu te abate la dreapta ori la stânga,
 întoarce-ți pasul de pe calea răutății,

4,18 A doua parte a versetului este ambiguă, întrucât și dreptii, și căile pot „merge înainte și lumina”. Atât Clement, cât și Evagrie, în micile lor comentarii la verset, consideră că este vorba despre „căi”.

4,21 „izvoarele”: TM are „cuvintele mele”. ♦ Evagrie comentează astfel: „El numește izvoare virtuțile din care iese apa vie, adică gnoza/cunoașterea lui Hristos” (*Schol. Pr.* 51).

4,23 „cu pază mare”: *litt.* „cu toată paza”. Tema ascetică a privegherii interioare și a păzirii inimii are un punct de plecare în acest verset. Cf. *Filocalia, passim.* ♦ Am explicitat pronumele „ele” prin „[izvoarele] acestea”. În TM este „inimă”. Inima este sălașul izvoarelor vieții și ea trebuie păzită cu mare grijă. Un întreg program ascetic și un posibil traseu mistic sunt condensate în doar două stihuri, devenite reper pentru tradiția monahală.

4,24 „buzele necinstite”: TM are „strâmbătatea buzelor”. Am tradus prin „necinstit” adjectivul care înseamnă și „nedrept”. Terminologia juridică din Prov. are un fond moral incontestabil.

4,25 După Evagrie, „cei care au gânduri nepătimașe și învățături drepte văd drept” (*ibid.*, 52).

4,27a-b sunt „plusuri” LXX. ♦ Dorotei din Gaza interpretează v. 27 în sensul „căii de mijloc” aristotelice (*Învățăături* X, 106). ♦ După Evagrie (*ibid.*, 53), virtutea este „calea de mijloc”: de pildă, curajul se află între temeritate și lașitate.

^{27a} căci drumurile din dreapta Dumnezeu le cunoaște,
dar piezișe sunt cele din stânga.

^{27b} El va îndrepta cărările tale,
iar umbletele tale în pace le va călăuzi.

S ¹ Fiule, ia aminte la înțelepciunea mea,
pleacă-ți urechea spre cuvintele mele,

² ca să păzești cugetul bun:

discernământul de pe buzele mele ți-l poruncesc.

³ Nu te uita la femeia ușoară,

miere picură de pe buzele femeii desfrânate
ce pentru o clipă îți unge gâtulejul,

⁴ dar pe urmă o vei găsi mai amară ca fiera
și mai ascuțită ca sabia cu două tăișuri.

⁵ Căci picioarele smintelii îi coboară pe cei care o urmează,
cu moarte, în iad,

iar urmele [pașilor] ei nu au pe ce să se sprijine.

⁶ Căci ea nu merge pe căile vieții,

alunecoase-s rotirile ei, și greu de cunoscut.

⁷ Și acum, fiule, ascultă-mă

și nu-mi da cuvintele deoparte:

5,1 „cuvintele mele”: TM și Theodotion au „priceperea/inteligența mea”.

5,2 „cugetul bun: discernământul”: „bun” este un „plus” LXX. TM are „discernământul... cunoașterea”. ♦ „ți-l poruncesc”: mai multe manuscrise au „ți se poruncește, ți se impune”.

5,3 „Nu te uita la femeia ușoară” este un „plus” LXX. Pentru Hipolit (*Fr. Pr.* 23), ea simbolizează idolatria și erezia; sensul îi este probabil sugerat și de apropierea sonoră dintre „apostazie” și verbul *ἀποστᾶω*, „a picura, a curge picătură cu picătură”, care se referă aici la mierea de pe buzele femeii desfrânate. ♦ „desfrânată”: *litt.* „curvă”. TM are „străină”. Femeia străină era asociată adeseori cu desfrânarea, cei vechi socotind că femeia cinstită șade la casa și în țara ei. ♦ TM are, în final, un verset diferit: „gura sa e mai onctuoasă ca untdelemnul.”

5,4 „ca fiera”: TM are „ca absintul”. Planta a fost adusă în Egipt abia sub puterea romană, așadar după traducerea Proverbelor în greacă.

5,5 „sminteala” (gr. *ἀφοσύνη*): este un „plus” LXX. În TM se vorbește în continuare despre femeia desfrânată. Introducând tema „nebuniei”, traducătorul abstractizează și generalizează mesajul textului.

5,7 „fiule”: TM are „fiilor”. ♦ „nu-mi da cuvintele deoparte”: nu le desconsidera, ca și cum n-ar avea nici o autoritate (*cf.* și nota la 1,25).

- ⁸ Îndepărtează-ți calea de la ea,
nu te apropia de ușile caselor sale,
⁹ ca nu cumva să dai altora viața ta
și traiul tău unor inși fără milă;
¹⁰ ca nu cumva străinii să se ghiftuiască cu vлага ta,
iar roadele osteneții tale să intre în casele străinilor.
¹¹ Te vei căi în cele din urmă,
când aceștia îți vor istovi carnea de pe trup,
¹² și vei spune: „De ce am urât povățuirea,
și inima mea a alungat muștrările?
¹³ N-am dat ascultare glasului care mă povățuia și mă învăța
și nici nu mi-am plecat urechea;
¹⁴ aproape am ajuns în răul cel mai mare
în mijlocul adunării și al obștii.”
¹⁵ Bea apele din vasele tale,
din izvorul fântânilor tale;
¹⁶ să nu ți se verse apa din izvorul tău,

5,8 „de la ea”: Clement Alexandrinul citează o variantă dezvoltată: „de la plăcerea smintită” (*Strom.* I,5,29). ♦ După Evagrie, „calea” reprezintă intelectul care se îndreaptă spre virtute (*ibid.*, 59). ♦ „ușile caselor”: TM are „ușa casei”.

5,11 „Te vei căi”: TM are „te vei jeli”. ♦ „carnea de pe trup”: TM are „carnea ta și trupul tău”. ♦ După Evagrie, cei răi, prin vicii, „macină carnea lui Hristos” și-i răspândesc sângele pe care îl disprețuiesc (*ibid.*, 61).

5,14 Evagrie interpretează astfel: a fost o vreme când răutatea nu exista și va fi iarăși o vreme când ea nu va mai exista. Dar n-a existat și nici nu va exista nici o vreme când virtutea va fi absentă definitiv. Dovadă acest „aproape” (*litt.* „pentru puțin”) de la începutul versetului, ca și bogatul din Evanghelia căruia, deși osândit în iad, îi este milă. Versetul constituie așadar o dovadă care invalidează părerea existenței răului absolut. Chiar și în răutatea cea mai „totală” există o sămânță de bine (*ibid.*, 62).

5,15 „vasele”: TM are „puțuri”. Imaginea „vaselor” pentru a simboliza soția legitimă apare și în NT: 1 Tes. 4,4; 1 Pt. 3,7. Sensul direct este: „Culcă-te numai cu femeia ta.” ♦ După Evagrie, „gnoza” este și izvor, și fântână: pentru cei care se apropie de virtuți („practicii”), gnoza pare o fântână foarte adâncă, fără fund; pentru desăvârșiți, un izvor (*ibid.*, 63).

5,16 „izvorul tău”: pentru Origen, este vorba de „apa Scripturii”, fântână insondabilă a misterului treimic și izvor al Revelației care stinge setea neamurilor. „Apele” sunt trei: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, dar izvorul este unul singur, „întrucât una este substanța și natura Treimii”. De asemenea, la nivel psihologic, există mai multe fântâni înlăuntrul omului, din care ne potolim setea credinței, cea mai extraordinară fiind „fântâna cu apă vie”, Iisus Hristos (*Hom. Gen.* 7,5; 12,5; *Hom. Num.* 12,1).

ci spre piețele tale să curgă apele tale;

¹⁷ să fie numai pentru tine

și să n-o împarți cu nici un străin.

¹⁸ Izvorul tău de apă să fie doar al tău,

bucură-te cu femeia tinereții tale –

¹⁹ căprioară de iubire și mână a harurilor tale,

cu tine să petreacă,

a ta să se socotească și împreună cu tine să fie în toată vremea;

de iubirea ei vei fi înconjurat mereu.

²⁰ Nu te lăcomi la [femeia] străină,

nu te lăsa prins de brațe care nu-s ale tale;

²¹ căci înaintea ochilor lui Dumnezeu sunt căile omului,

El se uită la toate umblările lui.

²² Fărădelegile îl hăituesc pe om,

fiecare e strâns legat cu funiile păcatelor sale.

²³ Acesta moare laolaltă cu cei neînvățați,

din belșugul traiului său a fost smuls

și a pierit din pricina smintelii.

5,16 TM are sens contrar: „fântânile tale se vor vărsa.” ♦ Clement Alexandrinul citează versetul spre a legitima ideea protejării gnozei creștine de urechile profane (*Strom.* II,2,8).

5,18 „să fie doar al tău”: TM are „să fie binecuvântat”. ♦ „Dacă femeia denumeste aici știința lui Dumnezeu și dacă aceasta ne-a fost dată încă din tinerețe, atunci înseamnă că știința lui Dumnezeu este în noi de la origini” (Evagrie, *Schol. Pr.*, 64).

5,19 LXX atenuează senzualitatea versetului în raport cu TM: „Sânii ei să te sature mereu, îmbată-te tot timpul de iubirea ei.” ♦ Foarte frumoasă interpretare a lui Evagrie, conform sistemului său spiritual: căprioara și mánza/mánzul simbolizează contemplația și nepătimirea (*ibid.*, 65).

5,20 „nu te lăcomi”: BA traduce gr. μή πολλὸς ἴσθι prin „ne perds pas de temps”. Ambele sensuri au o justificare, ideea principală fiind evitarea unui exces. Clement amintește versetul în *Stromate* I,29, făcând următorul comentariu: „Scriptura ne îndeamnă să folosim cultura lumească, dar nu în exces/nelăcomindu-ne la ea.” ♦ Evagrie înregistrează două posibile interpretări: nu-ți pierde vremea cu știința profană; nu întârzia pe drumul răutății (*ibid.*, 68).

5,22 Al doilea stih e citat frecvent de Părinți pentru a sublinia responsabilitatea fiecărui ins față de păcatele sale (Origen, *Com. Io.* 28,57; Grigore din Nazianz, *Disc.* 40,33).

5,23 „neînvățați”: „incorigibili”, care „n-au putut fi îndreptați prin educație”.

6¹ Fiule, dacă te vei pune chezaș pentru prietenul tău,
vei da mâna ta unui dușman,

² căci laț puternic sunt pentru om buzele sale,
el ajunge rob buzelor gurii sale.

³ Fiule, fă ce-ți poruncesc și mântuiește-te –

căci ai ajuns în mâinile celor răi din pricina prietenului tău –

hai, nu te înmuia, stârnește-l și pe prietenul pentru care te-ai pus chezaș,

⁴ să nu dai somn ochilor tăi

și să nu-ți lași pleoapele să adoarmă,

⁵ ca să scapi ca o căprioară din plase

și ca o pasăre din laț.

⁶ Mergi la furnică, leneșule,

dă-ți silința văzând purtarea ei

și fii mai înțelept decât ea.

⁷ Căci ea, deși nu are pământ de lucrat

și nici pe cineva care s-o silească,

nefiind la nici un stăpân,

6,1 „prietenul”: TM are „aproapele”. ♦ Clement Alexandrinul pune în legătură versetele 1-2 cu proverbul grecesc: „Fă un gaj și nenorocirea-i gata” (*Strom.* II,70,4). LXX introduce o opoziție între „prieten” și „dușman”, inexistentă în TM. ♦ Evagrie, extrem de subtil: „Oricine se pune chezaș pentru prietenul apostolilor, Hristos, afirmând că El este dreptatea și adevărul, își dă sufletul pe mâna dușmanilor, [demoni], care obișnuiesc să-i hărțuiască pe oameni din cauza prieteniei acestora cu Hristos” (*ibid.*, 69).

6,3 „în mâinile celor răi”: TM are „în mâinile aproapei lui”. LXX moralizează mesajul din dorința de a-l face cât mai explicit. ♦ „nu te înmuia” (sau „nu te descuraja”): TM are „smerește-te”. ♦ „prietenul” care trebuie „stârnit” este, după Evagrie, Hristos. Acesta trebuie „deranjat” (și acesta poate fi sensul cuvântului grec printr-o rugăciune spontană (*cf. Schol. Pr.* 69).

6,4 Vasile cel Mare își încheie comentariul cu invocarea acestor versete într-o veghere duhovnicească (*In Princ. Pr.* 17). ♦ Evagrie (*ibid.*, 70): „Somnul sufletului este păcatul în act” (*litt.* „după energie”).

6,6-11a *Despre lenevie* (ὄκνοα). Pasaj frecvent invocat de Părinți pentru descrierea și denunțarea acestui viciu (e.g. *Didascalia apostolilor* 12,63,1-5).

6,6 Hipolit vede în furnică și în albină două imagini ale Bisericii, care este mică și neajutorată, dar liberă în raport cu cei puternici (*Fr. Pr.*, p. 81). ♦ Pentru Evagrie, „furnică” simbolizează nivelul *praktikos*-ului, iar albină, nivelul contemplativului (cu cele două subniveluri). „Ceara” simbolizează realitățile ca atare, iar „mierea”, contemplarea lor (*ibid.*, 72).

⁸ își pregătește de cu vară merindea,
provizii din belșug își strânge la vremea secerișului.

^{8a} Sau mergi la albină

și învață cât este de muncitoare
și ce lucru însemnat săvârșește –

^{8b} regii și oamenii de rând se folosesc de ostenele ei, pentru sănătate,
dorită este de toți și preaslăvită.

^{8c} Cu toate că-i slabă în putere,
cinstind înțelepciunea, e în frunte.

⁹ Până când, leneșule, vei sta culcat?

Când dar te vei trezi din somn?

¹⁰ Dormi puțin, șezi puțin, mai dormitezi un pic,
stai nițeluș cu mâinile în sân –

¹¹ așa dă peste tine, ca un pribeag netrebnic, sărăcia,
și nevoia, ca un bun alergător.

^{11a} De ești însă harnic, recolta îți va fi ca un izvor
și nevoia, ca un alergător prost, va fugi [de la tine].

¹² Omul smintit și fără de lege umblă pe căi care nu sunt bune,

¹³ clipește din ochi, face semn cu piciorul,

învață arătând cu degetele,

¹⁴ cu inima strâmbă urzește răutăți în fiecare clipă –

6,8a-c Elogiul albinei este un „plus” LXX; nu există în TM. El are un singur ecou în VT, Sir. 11,3. Dimpotrivă, există trei menționări negative ale albinei, în Deut. 1,44; Ps. 117,12; Is. 7,18. „Albina” este și un nume propriu în VT: Deborah, profetesa (Jud. 4–5 și nota la 4,4). Fragmentul se apropie de un pasaj din *Istoria animalelor* a lui Aristotel (627a,12), unde descrierea albinei urmează, ca aici, descrierii furnicii. Părinții interpretează cuplul furnică-albină ca fiind viața activă-viața contemplativă, dihotomie celebră în Antichitate (vezi nota de mai sus). Clement își compară maestrul, pe Panten, cu o „albină siciliană care a adunat mierea profetilor și apostolilor” (*Strom.* I,11,2). În romanul mistic iudeo-elenistic *Iosif și Aseneth* (sec. I î.H.), Aseneth primește revelația divină sub forma unui fagure de miere din care se înfruptă. Imaginea „mierii duhovnicești” a făcut carieră în monahism. Despre simbolismul albinei, cf. Penco, G., 1964, pp. 32-34 și Ciccarese, M.P., 2002.

6,8a „însemnat”: *lit.* „nobil”.

6,11a „Plus” LXX.

6,12 Cu acest verset începe scurtul, dar incisivul portret al smintitului. ♦ „fărădelege... căi care nu sunt bune”: TM are: „bărbatul nelegiuit ... în strâmbătatea gurii.”

6,14 „în cetate”: „plus” LXX. ♦ În *Constituțiile apostolice* II,43,2, „cetatea” simbolizează Biserica din care trebuie alungați calomniatorii.

asemenea om stârnește tulburări în cetate.

¹⁵ De aceea, pe neașteptate îi vine pieirea,
spintecare și sfărâmare fără leac;

¹⁶ fiindcă se bucură de tot ce urâște Domnul,
este sfărâmat din pricina murdăriei sufletului:

¹⁷ ochiul semețului, limba necinstitului,
mâinile care varsă sângele celui drept,

¹⁸ inima care urzește gânduri rele
și picioarele grabnice să facă rău;

¹⁹ atâtă minciunile martorul mincinos
și stârnește judecăți între frați.

²⁰ Fiule, păzește legile tatălui tău
și nu lepăda rânduilele mamei tale;

²¹ leagă-le de sufletul tău pe veci
și înfășoară-le împrejurul grumazului tău.

²² Când umbli, ia-o ca să fie cu tine;
când dormi, să te păzească,
pentru ca, la trezire, să stea de vorbă cu tine.

²³ Căci făclie este porunca Legii, și lumină,
iar calea vieții – muștrare și învățătură,

²⁴ ca să te păzească de femeia cu bărbat

6,16 TM are: „Există șase lucruri urâte de YHWH, șapte îi sunt nesuferite...” și urmează enumerarea acestora: ochiul semeț; limba necinstită; mâinile ce varsă sânge nevinovat; inima urzitoare de planuri nelegiuite; picioarele ce se zoresc spre rău; martorul mincinos și cel care stârnește gălceavă între frați. LXX pierde firul logic pe care TM îl are în acest pasaj. ♦ Lung comentariu al lui Evagrie despre „sângele” sfânt al lui Hristos și sângele „nedrept”, al sacrificiilor păgâne (*ibid.*, 77).

6,20 Cf. 1,8.

6,22 „ia-o”: apare din nou, ca în 4,6, un pronume feminin, fără referent explicit, dar care nu poate fi altceva decât Înțelepciunea, personificată. În TM, unde apare la fel, acest referent ar putea fi Torah, „Legea”. Evagrie propune un al treilea referent, „mama”, din v. 20, dar aceasta este tot Înțelepciunea (*Schol. Pr.* 79).

6,23 Clement Alexandrinul citează versetul sub forma următoare: „Căci făclie este buna rânduială, iar Legea este lumină pentru drum; căile vieții doar învățătura știe să le aleagă” (*Strom.* I,181). ♦ După Evagrie, „făclia” reprezintă VT, iar „lumina”, NT (*ibid.*, 80).

6,24 „femeia cu bărbat”: desemnează femeia măritată. Expresia greacă, „femeia cu bărbat” sau „ținută de bărbat”, exprimă raportul de supunere a femeii față de bărbatul ei. O expresie cvasiidentică în Num. 5,20.29. De asemenea, Sir. 9,9; 41,21. ♦ „clevetirea”: gr. διαβολή desemnează exact „calomnia”.

și de clevetirea limbii străine.

²⁵ Să nu te biruiască pofta de frumusețe,

nici să cazi pradă ochilor tăi,

nici să fii răpit de pleoapele ei,

²⁶ căci prețul unei desfrânate este cât prețul unei pâini,

dar femeia vânează sufletele cinstite ale bărbaților.

²⁷ Cine [își] va pune foc în sân și nu[-și] va arde cămașa?

²⁸ Cine va umbla pe cărbuni aprinși și nu-și va arde picioarele?

²⁹ La fel [i se întâmplă] celui care intră la femeia cu bărbat –
nevinovat nu va fi oricine se atinge de ea.

³⁰ Nu-i de mirare când cineva este prins furând,

căci fură ca să-și umple sufletul flămânzit.

³¹ Dar dacă este prins, va da înapoi înșeptit

și [numai] dând tot ce are se va răscumpăra.

³² Omul adulter însă, din lipsă de minte, își pierde sufletul,

³³ chinuri îndură și ocări,

iar rușinea lui nu se va șterge în veac.

³⁴ Preaplinul geloziei [va stârni] mânia soțului ei

și el nu va avea îndurare la judecată.

³⁵ Nu-și va schimba dușmănia pe nici o răscumpărare

și nici o grămadă de daruri nu-i va potoli mânia.

7¹ Fiule, păzește cuvintele mele, iar poruncile mele ascunde-le în tine;

^{1a} fiule, cinstește-L pe Domnul și vei fi puternic –

6,25 „nici să cazi pradă ochilor tăi”: „plus” LXX.

6,26 TM are: „Căci o desfrânată nu vrea decât o bucată de pâine, dar femeia măritată (adulteră) hăituieste o ființă îndrăgită” (sau „o viață prețioasă”). ♦ Evagrie: „Într-adevăr, plăcerea dobândită din răutate nu face nici cât prețul unei pâini” (*ibid.*, 81).

6,27-28 După Evagrie, „cel care-și pune foc în sân” este cel care lasă gândul rău să clocească în inima lui și să-i distrugă gândurile bune. Iar cel care „umblă pe cărbuni aprinși” este cel care deja a început să păcătuiască (*ibid.*, 82).

6,30 Hoțul îl simbolizează pe omul prins „în flagrant delic” de către gnoza adevărată și, drept urmare, obligat să renunțe la falsa știință despre Dumnezeu (*ibid.*, 84).

6,34 „judecată”: adică, „în ziua procesului”. TM are „în ziua răzbunării”.

7,1-27 Scenă pitorească, în care se descrie tehnica de seducere folosită de o soție adulteră, mult mai periculoasă, în opinia autorului, decât prostituata profesionistă, care „nu vrea decât un duminic de pâine”. Adultera însă vrea plăcerea pentru plăcere.

7,1a „Plus” LXX. Origen invocă acest verset împotriva fricii, în *Exhortație la martiriu* 21.

în afară de El, să nu te temi de nimeni.

² Păzește poruncile mele și vei trăi [cum se cuvine],

cuvintele mele – ca ochii din cap:

³ înfășoară-le în jurul degetelor,

înscris-le pe lărgimea inimii tale;

⁴ spune că înțelepciunea este sora ta,

fă-ți din chibzuință [bun] prieten,

⁵ ca să te păzească de femeia străină și vicleană,

dacă aceasta te îmbrobodește cu vorbe de șagă.

⁶ Dacă, de la fereastra casei ei, privind pe-ascuns spre piață,

⁷ zărește printre copiii zănateci pe-un tinerel lipsit de minte

⁸ plimbându-se pe la colțul străzii unde ea își are casa

și stând de vorbă în umbra înserării,

⁹ când se lasă liniștea nopții și bezna,

¹⁰ femeia îi iese în cale, în chip de desfrănată,

ca una care-i scoate pe tinerei din minți.

¹¹ Dând din aripi, nerușinată,

picioarele ei nu pot sta în casă liniștite –

7,2 „ca ochii din cap”: *litt.* „ca pupilele ochilor”.

7,3 „lărgimea inimii”: imagine care mai apare în 3Rg. 2,35a, de pildă, definindu-l pe înțeleptul Solomon (a fost tradusă prin „lărgime de inimă”). Probabil folosirea acestei expresii nu este întâmplătoare: ea face aluzie la inteligența autorului presupus al Proverbelor, Solomon.

7,4 Interpretarea lui Origen: trebuie să considerăm Înțelepciunea nu doar ca pe o soție, ci și ca pe o soră, „pentru a o da în căsătorie și altora, care o răvnesc”, așa cum a făcut Avraam cu Sara (*Hom. Gen.* 6,1). Evagrie interpretează versetul în lumina doctrinei sale spirituale, văzând în Înțelepciune „contemplația celor trupești și netrupești”. ♦ Versetul este citat de gnostici, în textele de la Nag Hammadi. Despre tema „Înțelepciunii-soră”, cf. Orbe, A., 1974, pp. 355-363.

7,5 „femeia străină”: femeia fără căpătâi, care se prostituează.

7,6-23 Scena este tipică pentru libertatea cu care traducătorul LXX tratează originalul ebraic. Aici, de pildă, seducătoarea intră în scenă *ex abrupto*, pândindu-și prada de la fereastră; în TM, naratorul este cel care privește scena de la fereastra lui. Asupra punctelor de detaliu, vezi notele de mai jos.

7,9 Liniștea nopții face un contrast semnificativ cu agitația femeii, lucru specific LXX.

7,10 Partea a doua a versetului apare numai în LXX. ♦ „care-i scoate din minți pe tineri”: *litt.* „care face ca inimile tinereilor să-și ia zborul”. Întregul pasaj este construit pe ideea zborului legat de ușurătate. A se vedea și versetul următor.

¹² când bântuie, o vreme, pe afară,
când umblă după agătat prin piețe, pe la toate colțurile.

¹³ Apoi, înhățându-l, l-a și îmbrățișat,
și cu nerușinare i-a zis:

¹⁴ „Am [adus] o jertfă de pace,
astăzi mi s-au împlinit rugăciunile:

¹⁵ de aceea ți-am ieșit în cale,
îți doream chipul și te-am găsit;

¹⁶ cu pânzeturi mi-am împodobit patul,
am așternut scoarțe din Egipt;

¹⁷ culcușul meu l-am presărat cu șofran
și casa mea, cu scorțișoară.

¹⁸ Vino să ne desfătăm cu iubire până la ziuă,
hai să ne înlănțuim dragostindu-ne,

¹⁹ căci bărbatul meu nu-i acasă,
ci e plecat la drum lung,

²⁰ punga cu arginți luând-o cu dânsul,
și-abia peste zile multe se va întoarce acasă.”

²¹ Astfel l-a zăpăcit cu belșug de vorbe,
cu funiile buzelor ei l-a scufundat,

²² iar el a urmat-o, guguștiucul,

7,12 „bântuie”: „plus” LXX.

7,17 „șofran”: se extrage din *Crocus sativus*, o plantă erbacee care crește dintr-un bulb. Are un regim invers, înflorind toamna și atingând maturitatea primăvara. Floarea are culoare purpurie și este alcătuită din trei petale și trei sepale. E cunoscută și cultivată, mai ales în sudul Mediteranei, încă din secolul al XV-lea î.H., pentru virtuțile sale medicinale și pentru mireasma plăcută. Produsul acestei plante, șofranul, costa enorm, întrucât prepararea lui cerea un efort îndelungat. ♦ Evagrie interpretează întreaga scenă și toate amănuntele care o compun ca pe o scenă de luptă a sufletului părăsit de Iisus, cu gândurile rele, patimile și demonii (*ibid.*, 90 sq.).

7,20 „punga cu arginți luând-o”: *litt.* „punga cu arginți luând-o în mâna sa”. Amănuntul poate părea superfluu: el sugerează faptul că soțul va fi absent o bună bucată de vreme, prins cu treburile negustorești.

7,21 „l-a zăpăcit”: *litt.* „l-a scufundat”. Termenul, care lipsește în TM, face parte din lexicul naval. Tânărul este înfățișat, metaforic, de traducătorul LXX ca o corabie care se scufundă ori eșuează din pricina vorbelor seducătoare.

7,22 „guguștiucul”: gr. κερφοθεΐς. Hapax, participiu al verbului κερφοῦμαι, „a deveni κέρφος”. κέρφος denumește o pasăre marină, despre care Aristotel vorbește în *Istoria*

ca boul pe care-l duci la junghiere,
ca un câine spre lanț

²³ sau ca un cerb rănit de săgeată în ficat;
zorește ca pasărea spre laț,
neștiind că-și pune viața în primejdie.

²⁴ Acum, dar, fiule, ascultă-mă,
ia aminte la spusese gurii mele:

²⁵ să nu se abată inima ta pe căile [unei astfel de femei],

²⁶ căci pe mulți i-a răpus, lovindu-i,
fără de număr sunt cei pe care i-a omorât;

²⁷ casa ei – căile iadului,
care te duc la cămările morții.

---

animalelor 593b,14 și 620a,13, o varietate de pescăruș, cu cap mic și cam prostuț. Aristofan îi folosește numele pentru a ridiculiza un personaj (*Ploutos* 912); iar o replică din *Pacea* sună așa: „Hulubi proști, care vă încredeți în vulpișoare cu suflete viclene” (v. 1067). Prin urmare, una din trăsăturile acestei specii de pescăruș este naivitatea, credulitatea, dublată de incapacitatea de a presimți primejdia. În *Thesaurus*-ul lui Henri Estienne, datând din epoca Renașterii, aflăm, pe baza unor mărturii ale lui Suidas și Hesychius, că aceste păsări ciuguleau mâncarea direct din mâinile marinarilor fără să le fie frică. În franceză există expresia „se faire pigeonner” („a se lăsa prins ca un hulub”), iar în greacă verbul folosit aici de traducătorul LXX devenise proverbial, așa cum se poate vedea dintr-un text al lui Cicero (*Scrisori către Atticus* 13,40): *Sed ipse kekephomai*. Se pare că specia s-a stins la sfârșitul secolului al XVII-lea, tocmai din pricina lipsei acestui instinct de autoprotecție. În engleză și în portugheză pescărușul respectiv se numește „Dodo” și a devenit personaj celebru (este mascota insulei Mauritius). În portugheză, „dodo” înseamnă „prost”, iar în engleză există expresia „dead like a dodo”. În *Alice în țara minunilor*, „guguștiucul” nostru este prezent în memorabila scenă a dansului, de la început. Românescul „guguștiuc” ni s-a părut soluția cea mai potrivită pentru a reda atât specia, cât și caracterul acestei zburătoare ușor de păcălit. ♦ Pentru Evagrie, care-l citează în comentariul său pe Aristotel, „guguștiucul” este aici simbol al „neînfrânării” (*ibid.*, 96). ♦ „un câine spre lanț”: „plus” LXX. TM are „prostul legat ca să fie pedepsit”.

7,23 „ca un cerb”: lipsește din TM, unde citim „până când o săgeată îi străpunge ficatul”. ♦ „își pune viața în primejdie”: *litt.* „aleargă în jurul sufletului”, expresie care înseamnă „își riscă viața”.

7,24 „fiule”: TM are „fiilor”.

8¹ Tu să vestești înțelepciunea și chibzuința să-ți dea ascultare,
² căci ea se află pe culmile înalte,
 la răscrucea cărărilor este așezată,
³ la porțile celor puternici are sălaș,
 la intrări e slăvită:
⁴ „Pe voi, oameni, vă chem,
 și îndrept glasul meu către fiii oamenilor:
⁵ [voi], cei nevinovați, aflați istețimea,
 voi, cei neînvațați, dobândiți minte.
⁶ Ascultați-mă cu luare-aminte, căci lucruri însemnate vă voi spune
 și voi scoate dintre buze [vorbe] drepte;
⁷ adevăr grăi-va gâtjejul meu,
 căci spurcate, în fața mea, sunt buzele mincinoase.
⁸ Cu dreptate sunt toate spusele gurii mele,
 în ele nu-i nimic pieziș, nici încâlcit.
⁹ Toate sunt limpezi pentru cei care știu să priceapă,
 și drepte pentru cei care au găsit cunoașterea.
¹⁰ Luați învățătură, nu arginți,
 cunoaștere – mai mult decât aur lămurit,
 alegeți discernământul mai degrabă decât aurul curat,
¹¹ căci înțelepciunea este mai bună decât nestematele
 și nimic nu-i pe măsura ei.
¹² „Eu, Înțelepciunea, locuiesc [împreună cu] sfatul,

8 Al doilea elogiu și discurs al Înțelepciunii, care poate fi decupat în următoarele secțiuni: vv. 1-3, prolog; vv. 4-11, Înțelepciunea laudă învățătura pe care o propune; vv. 12-21, rolul primordial pe care Înțelepciunea îl joacă în această lume; vv. 22-31, locul aparte al Înțelepciunii față de creaturi și intimitatea ei cu Dumnezeu (secțiunea cea mai citată și comentată de Părinți și nu numai de ei); vv. 32-36, epilog.

8,1 Adresarea la persoana a II-a este proprie LXX. LXX omogenizează scena intrării Înțelepciunii cu episodul precedent. În TM există o ruptură.

8,3 „intrări”: „La intrări sau la ieșiri, Înțelepciunea e cântată de toți cei care, ieșind din viața rea, intră în viața virtuoașă” (*Catena*, PG 64, coll. 677B-C; cf. și Evagrie, *Schol. Pr.* 99).

8,5 Ecou la 1,4. Cf. nota la versetul respectiv, pentru „nevinovați”. ♦ „dobândiți minte”: *litt.* „faceți-vă rost de o inimă”, cu sensul metaforic din ebraică, „minte”.

8,6 „însemnate”: *litt.* „nobile”, „mărețe”.

8,11 „nimic nu-i pe măsura ei”: *litt.* „nici un preț nu-i pentru ea”.

8,12-21 Această strofă are ecouri în Cartea Înțelepciunii cap. 6-9.

eu am chemat cunoașterea și cugetarea;

¹³ frica de Domnul urăște nedreptatea,
nemăsura, trufia și căile celor răi.

Și eu am urât căile sucite ale celor răi.

¹⁴ Ale mele sunt sfatul și temeinicia,
a mea este chibzuința, a mea, puterea;

¹⁵ prin mine domnesc împărații
și cărmuitorii împart dreptatea,

¹⁶ prin mine mai-marii se fac și mai mari,
iar căpeteniile prin mine stăpânesc pământul.

¹⁷ Eu îi iubesc pe cei ce mă iubesc,
iar cei ce mă caută [mă] vor găsi.

¹⁸ Bogăția și slava sunt ale mele,
averea multora și dreptatea.

¹⁹ Mai bine mă adunați pe mine decât aurul și nestemata,
roadele mele sunt mai bune decât argintul ales.

²⁰ Pe căile dreptății umblu
și printre cărările îndreptării îmi duc viața,

²¹ ca să împart avere celor ce mă iubesc
și vistieriile să li le umplu de bunuri.

^{21a} Chiar dacă vă povestesc ce se întâmplă zi de zi,
îmi voi aminti să le înșir și pe cele din veac.

²² Domnul m-a zidit început al căilor Sale, pentru lucrările Sale,

8,12 Versetul este citat foarte des în compania versetelor 8,20 *sq.* în reflecțiile sau polemicile patristice legate de preexistența Cuvântului. ♦ „am chemat”: TM are „găsesc”.

8,13 „nedreptatea”: TM are „răutatea”. ♦ „căile sucite ale celor răi”: TM are „gura strâmbă”.

8,14 „temeinicia”: TM are „puterea”.

8,15 „împart dreptatea”: *litt.* „scriu dreptate” [dând legi].

8,16 „căpeteniile”: *litt.* „tiranii”, în sens neutru, de „conducători cu puteri discreționare”.

♦ „iar căpeteniile... pământul”: TM are „iar dregătorii sunt toți judecători drepti”.

8,19 „mă adunați”: verbul grecesc trimite la imaginea culesului de fructe: „mă culegeți”.

8,20 Aici începe lectura hristologică a Părinților de la Niceea: Înțelepciunea este Hristos și întruparea Sa, despre care se vorbește aici.

8,21a „Plus” LXX. Versetul marchează saltul de la nivelul „cotidianului” la cel metafizic. „Istoria” Înțelepciunii de zi cu zi urcă la originea lumii, la însuși Izvorul a toate, care este Dumnezeu.

8,22-31 Fragmentul cel mai original și mai consistent din întreaga Carte a Proverbelor. El a suscitat dezvoltări teologice în cărți ulterioare ale VT, ca, de pildă, în pasaje întregi

- ²³ înainte veacului m-a pus temelie întru început;
- ²⁴ înainte de a face pământul și înainte de a face adâncurile,
 înainte să țâșnească izvoarele apelor,
- ²⁵ înainte ca munții să se fi întărit,
 înaintea tuturor dealurilor mă naște pe mine.
- ²⁶ Domnul a făcut ținuturi locuite și nelocuite

din Cartea Înțelepciunii, fiind amplu speculat și interpretat în scrierile patristice. Diferențele față de TM sunt numeroase, o inventariere exhaustivă a lor aici fiind imposibilă. În liturgia romană această pericopă se citește de sărbătoarea Sfintei Treimi și, cu referire la Fecioara Maria, de sărbătoarea Prezentării Mariei la Templu (21 noiembrie).

8,22 „m-a zidit”: „m-a creat”, gr. ἐκτίσεν. TM și celelalte traduceri grecești vechi, în afară de LXX, au „m-a dobândit” (gr. ἐκτήσατο). ♦ „început al căilor Sale, pentru lucrările Sale”: TM are „început al căii Sale, înaintea lucrărilor pe care El le-a făcut de atunci”. ♦ „început”, gr. ἀρχή: termen polivalent în greacă. Sensurile au fost speculate de Părinți („început”, „cap”, „principiu”). Devine foarte repede una dintre „denumirile” lui Hristos (cf. Origen, *Comentariu la Evanghelia după Ioan*, cap. I, consacrat în întregime comentării acestui termen, plecând și de la Prov. 8,22). Pentru o privire globală, Daniélou, J., 1991, pp. 255-257. ♦ Ca urmare a identificării Înțelepciunii cu Hristos, versetul este citit ca un rezumat al întregii economii a mântuirii: Atanasie, *Contra arienilor* 2,65; Grigore al Nyssei, *Contra lui Eunomie* 3A 50-51. După Niceea, distincția făcută în versetele 22 și 25 („m-a creat” versus „mă naște”) devine o cheie hristologică de primă importanță. Versetul era invocat de arieni, care vedeau în el una din mărturiile puternice despre „creaturalitatea” lui Hristos-Înțelepciune. Dacă Hristos, identificat aici cu Înțelepciunea, a fost „creat”, atunci El nu poate fi veșnic. Vasile cel Mare (*Contra lui Eunomie* II,20) a încercat să respingă argumentul arienilor dând o altă lectură versetului: după el, aici nu vorbește Înțelepciunea, ci o putere naturală (abisul, genunea). Grigore din Nazianz propune o altă soluție, criticând aluziv lectura lui Vasile (începutul *Discursului* 30). După el, verbul din v. 22, „m-a creat”, vizează natura umană a lui Hristos, iar verbul de la v. 25, „mă naște”, vizează natura Lui divină. Prin urmare, ambele versete vorbesc despre Hristos-Înțelepciune, dar din perspective diferite. ♦ Irineu propune o interpretare diferită, identificând Înțelepciunea nu cu Hristos, ci cu Duhul Sfânt (*Adv. haer.* 4,20,3).

8,23 „m-a pus temelie”: TM are un verb ambiguu, care trimite la ideea turnării unui metal într-o matrice sau la aceea a ungerii, a pictării. Theodotion are „m-a pregătit”.

8,24 TM are: „când genunile nu erau, am fost născută, când nu erau izvoarele adânci ale apelor.”

8,25 „mă naște”, gr. γεννώ με: TM are „am fost născută”. Cf. nota 8,22. ♦ Origen comentează pe larg prezentul verbului „a naște” ca semn al nașterii/zămislirii permanente a Mântuitorului și a fiilor adoptivi în El (*Hom. Ier.* 9,4).

8,26 „și hotarele locuite de sub cer”: *litt.* „și hotarele locuite ale celei de sub cer”. „Celei de sub cer” traduce ebr. „lume”.

și hotarele locuite de sub cer.

²⁷ Când pregătea cerul, eu eram lângă El,
și atunci când și-a pus tronul Lui peste vânturi.

²⁸ Când întărea norii de sus
și când așeza, neclintite, izvoarele lumii de sub cer

²⁹ și făcea temelii trainice pământului,

³⁰ eram lângă El, într-un cuget –
eu eram aceea în care El se bucura.

Zi de zi mă desfătam în fața Lui în toată vremea,

³¹ când El se bucura după ce a desăvârșit lumea

și se bucura întru fiii oamenilor.

³² Acum, dar, fiule, ascultă-mă:

[³³] ³⁴ fericit omul care îmi va da ascultare

și omul care va păzi căile mele

stând treaz la porțile mele zi de zi,

veghind pragul intrărilor mele;

³⁵ căci ieșirile mele sunt ieșiri ale vieții,

și [în ele] se pregătește voia de la Domnul.

³⁶ Dar cei care păcătuiesc împotriva mea își pângăresc sufletele,
cei care mă urăsc pe mine iubesc moartea.”

8,27 „eram lângă El” sau „eram alături de El”: TM are „eu eram acolo”. ♦ „tronul Lui peste vânturi”: TM are „cercul [orizontului] pe fața genunii”. În LXX, tronul se află în centrul descrierii lumii create. Reapare tema, absentă în TM, a Înțelepciunii „paredră/ asociată a regelui”, care trimite la modelul politico-filozofic elenistic. Tema va deveni predominantă în Cartea Înțelepciunii.

8,28 După „izvoarele” TM are „adâncurilor”.

8,29 În TM începe: „Când a orânduit mările, iar apele nu vor trece peste cuvântul Lui.”

8,30 „într-un cuget”, gr. ὁμόζουσα, *lit.* „în acord (cu El), la unison”. În LXX verbul este sistematic aplicat instrumentelor muzicale (2Rg. 6,5; 6,14; 3Mac. 1,19 ș.a.). ♦ Hipolit remarcă acest aspect legat de „armonia cosmică” și notează: „Prin Înțelepciune se pune în acord toată frumusețea lumii” (*Com. Cant.* 1,6). ♦ A doua parte a versetului insistă asupra caracterului *permanent* al relației dintre Creator și Înțelepciune („zi de zi” și „în toată vremea”). ♦ „mă desfătam”: „mă bucuram” de prezența lui Dumnezeu, de „fața” Lui.

8,31 „după ce a desăvârșit”: idee proprie LXX. Corespunde, simetric, „începutului”.

8,32-34 TM are două stihuri suplimentare: 33ab: „Ascultați muștrarea și fiți înțelepți; n-o treceți cu vederea”, iar 34b LXX corespunde cu 32b din TM.

8,35 „ieșirile”: verset propriu LXX: se reia tema obsesivă a căii.

9¹ Înțelepciunea și-a zidit casă,
 și-a întărit-o cu șapte stâlpi,
 2 și-a înjunghiat jertfele,
 și-a amestecat vinul în carafă
 și și-a pregătit masa;
 3 și-a trimis servitorii
 chemând cu înaltă strigare la băut
 și zicând:
 4 „Cel care este smintit să se abată pe la mine.”
 Iar celor lipsiți de minte le-a zis:
 5 „Veniți și mâncați din bucatele mele,

9 *Epilogul primei părți.* Capitolul 9 constituie concluzia și încununarea primei colecții din Proverbe (despre structura cărții, cf. Introducerea). LXX are douăsprezece stihuri în plus față de TM (12a-c și 18a-d). Pasajul se încheie în TM printr-o evocare a femeii smintite; în LXX el se încheie, simetric, cu o exhortație din partea înțeleptului.

9,1-6 *ospățul Înțelepciunii:* fragment des invocat de Părinți, care-l interpretează în cheie hristologică, ecleziologică și euharistică.

9,1 „a întărit-o”: TM are „a cioplit șapte stâlpi”. Tradiția iudaică vedea în cei șapte stâlpi cele șapte ceruri, cele șapte zile ale creației sau primele șapte cărți ale Bibliei. În contextul cosmologic furnizat de capitolul anterior, cei șapte stâlpi (sau coloane) trimit și la cele șapte planete, „casa” Înțelepciunii fiind asimilată întregului cosmos. Scrisorile pseudo-clementine văd în cei șapte stâlpi simbolul celor șapte patriarhi, de la Adam la Moise, care deschid calea Înțelepciunii (18,4; 17,4). Începând cu Hipolit, Ciprian și Origen, „casa cosmică” devine simbolul trupului lui Hristos, Templu cosmic sprijinit pe „șapte coloane” (cf. și Augustin, *Cetatea lui Dumnezeu* XVII,20).

9,2 „și-a înjunghiat”: Părinții raportează „înjunghierea” la jertfa lui Iisus, a profeților și martirilor Bisericii; această lectură euharistică urcă până la Ciprian (*Test. ad Quir.* II,2).

♦ „carafă”: propriu LXX. Termenul exact este *krater*, vasul special folosit la banchetele grecești pentru amestecarea vinului cu apă după proporțiile stabilite de conducătorul banchetului. Termenul mai apare în descrierea mobilierului Cortului mărturiei: Ex. 25, și în Cânt. 7,3. Pentru Evagrie, „carafa este știința spirituală ce cuprinde rațiunile privitoare la cele netrupești și trupești, judecata și providența” (*ibid.*, 104). ♦ Hipolit vede în „vinul amestecat” darul pe care Duhul Sfânt îl face Bisericii prin Înțelepciune (*Fr. Pr.* 40,44).

9,3 „servitorii”: Clement Alexandrinul vede în ei simbolul profeților care L-au prevestit pe Domnul (*Strom.* I,17,3), iar Hipolit, simbolul apostolilor (*Fr. Pr.* 42). Această interpretare la Evagrie (*ibid.*, 105).

9,5 „bucatele mele”: *litt.* „pâinea mea”. După Evagrie, Înțelepciunea se adresează aici începătorilor, dat fiind că ea nu amintește de „carnea” spirituală, hrana destinată celor desăvârșiți, conform învățăturii pauline din Evr. 5,14 (*ibid.*, 107).

beți vinul pe care vi l-am pregătit;

⁶ lepădați-vă de sminteală și veți trăi,
căutați cumpătarea, ca să trăiți [bine],
și îndreptați-vă priceperea prin cunoaștere.”

⁷ Cine-i pedepsește pe cei răi va avea parte de ocară,
cine-l muștră pe necredincios își bate joc de sine.

⁸ Nu-i muștra pe cei răi, ca să nu te urască;
muștră-l pe înțelept și te va iubi.

⁹ Dă-i înțeleptului prilej și va fi mai înțelept,
învăță-l pe cel drept și el va vrea să tot primească [învățătură];

¹⁰ începutul înțelepciunii – frica de Domnul,
sfatul sfinților – înțelegerea.

^{10a} A cunoaște Legea este datul cugetului bun –

¹¹ în felul acesta vei trăi vreme îndelungată
și-ți vor fi adăugați ani la viața ta.

¹² Fiule, de ești înțelept pentru tine, înțelept vei fi și pentru cei apropiați;
dar dacă ajungi rău, singur îți vei istovi relele.

^{12a} Cine se reazemă pe minciună, acela paște vânturile,
acela [urmărește] păsările-n zbor;

9,8 După Evagrie, cei răi nu trebuie certați atunci când greșesc, ci trebuie să li se vorbească despre „frica de Dumnezeu” (*ibid.*, 108).

9,9 „prilej”: „ocazie”, „resurse”, „posibilitate”, „pretext” – toate aceste sensuri fac parte din zestrea semantică a subst. ὀφθαλμῶν. Formula din 9,9, „dă-i înțeleptului prilej...” a devenit formulă de încheiere în stilul epistolar, mai ales la monahi. Cf. Vasile cel Mare, *Scrisori* 159,2; 260,5 etc. ♦ „va fi mai înțelept”: TM are „va adăuga învățătură”.

9,10a „Plus” LXX: reappare în 13,15. ♦ Evagrie glosează pe marginea acestui verset afirmând, paradoxal, că practicarea poruncilor precede cunoașterea lor, întrucât purificarea este anterioară cunoașterii (contemplației). După Evagrie, există în om o credință înnăscută, naturală, care-l călăuzește pe drumul desăvârșirii înainte ca el să cunoască Legea (*ibid.*, 109).

9,12 Ioan Gură de Aur explică: „Dacă nu și-ar fi de folos decât lui însuși, n-ar mai fi înțelept” (*Patm.* 161). ♦ „vei istovi”: *litt.* „vei scoate/bea până la capăt” – imagine metaforică. Sensul reiese din lectura integrală a versetului: rostul înțelepciunii este de a fi împărtășită; al răutății, de a fi asumată în singurătate. Suntem singuri responsabili de răul pe care-l facem.

9,12a-c „Plusuri” ale LXX.

9,12a „Paște vânturile” și „[urmărește] păsările-n zbor” sunt expresii proverbiale curențe în greacă.

- ^{12b} a părăsit căile viei sale,
s-a rătăcit de cărările ogorului său;
^{12c} el străbate un pustiu fără apă,
un ținut împărțit între însetați;
cu mâinile culege nerodire.
- ¹³ Femeia smintită și îndrăzneată va fi lipsită de pâine,
[femeia] ce nu știe ce-i rușinea.
- ¹⁴ S-a așezat la poarta casei ei
pe-un scaun, la vedere, către piață,
¹⁵ și-i cheamă pe cei care trec
și-și văd de drumurile lor.
- ¹⁶ „Cel mai smintit dintre voi să se abată pe la mine!
Pe cei lipsiți de cumpătare îi strig și le zic:
- ¹⁷ «Din pâinile ascunse veți gusta cu plăcere,
și din apa dulce a furțișagului.»”
- ¹⁸ Dar acela nu știe că muritorii pier lângă ea
și că pe stinghia iadului ea îi iese în cale.
- ^{18a} Îndepărtează-te, nu sta pe loc
și nu-ți întoarce ochiul către ea;
^{18b} așa vei străbate o apă străină
și vei trece peste un râu străin;
^{18c} de apă străină să te ții departe,
din izvor străin să nu bei,
^{18d} ca să trăiești vreme îndelungată
și să ți se adauge ani la viață.

9,12b „viei”: Evagrie trimite la In. 15,1.5, identificând „via” cu Iisus (*ibid.*, 111).

9,12c „un ținut împărțit între însetați”: stih obscur, care explicitează, probabil, stihul anterior. Într-un ținut plin de oameni care suferă de sete nu poate rodi nimic.

9,13 TM are un text nesigur, aprox.: „Femeia smintită este certăreață, proastă și nu pricepe nimic.” Pasajul face ecou portretului seducătoarei din capitoul 7. ♦ Interpretarea la Evagrie: rușinea este un dat natural, nu se învață. Aici, ea semnifică, de fapt, conștientizarea propriilor păcate (*ibid.*, 113).

9,14 „către piață”: trimite la cap. 7. TM are „în cetatea/orașul de sus”.

9,18a-d „Plus” al LXX. TM sfârșea cu imaginea femeii smintite. LXX introduce un mic discurs concludiv al înțeleptului, care pare să facă aluzie la mitul Euridicei, la apa infernului și a uitării din mitologia greacă. Clement Alexandrinul citează și comentează versetele în *Pedagogul* III,71-72, o diatribă împotriva cochetelor seducătoare.

9,18c După Evagrie, „apa străină” este apa diavolului, a răutății și ignoranței (*ibid.*, 116).

- 10¹** Fiul înțelept își bucură tatăl,
dar fiul smintit este durere pentru mamă.
- 2** Comorile nu sunt de folos nelegiuitorilor,
dar dreptatea va izbăvi de moarte.
- 3** Domnul nu va lăsa un suflet drept să piară de foame,
dar viața necredincioșilor o va răsturna.
- 4** Sărăcia îl smerește pe om,
dar mâinile celor vajnici aduc bogăție.
- 4^a** Fiul bine-crescut va fi înțelept
și pe smintit îl va folosi ca slujitor.
- 5** Va scăpa de arșiță fiul cu minte,
dar fiul nelegiuit va fi ars de vânt la seceriș.
- 6** Binecuvântarea Domnului peste capul dreptului,
dar gura necredincioșilor va fi acoperită cu jale timpurie.
- 7** Pomenirea dreptilor [se face] cu laude,
dar numele necredinciosului se stinge.
- 8** Înțeleptul cu inima va primi poruncile,
dar cel care nu-și poate ține gura, umblând pieziș, se va poticni.
- 9** Cine umblă cu simplitate umblă încrezător,

10,1 Începe așa-numita „primă colecție solomoniană” (10,1–22,16). Titlul din TM, „Proverbele lui Solomon”, lipsește din LXX. Traducătorul LXX a încercat să dea mai multă coerență corpusului de proverbe, destul de neomogen în TM.

10,3 „Domnul nu va lăsa un suflet drept să piară de foame”: Ciprian pune acest stih în legătură cu cererea din „Tatăl nostru”: „pâinea noastră...”. După el, Prov. 10,3 este o garanție că Tatăl nu-și va lăsa înfometaji credincioșii „cu suflet drept” (*Rugăciunea domnească* 21). ♦ „o va răsturna”: Evagrie vede în acest verset o dovadă a apocatastazei (*ibid.*, 118).

10,4-5 LXX are un „plus”, 4a. Versetele diferă de TM, unde citim: „Palma nepăsătoare sărăcește, mâna îndemânică îmbogățește. Cine adună vara e chibzuit, cine doarme la seceriș e vrednic de dispreț.”

10,4 „om”: *litt.* „bărbat”, nu există în TM. Clement Alexandrinul aplică totuși versetul la femei, mai precis, la „femeia bărbătoasă (*litt.*, bărbată)” (*mulier virilis*), în *Pedagogul* II, 128,1; 129,1.

10,6 „jale timpurie”: „plus” LXX, care trimite la ideea dispariției „numelui”, adică, a descendenței, în versetul 7.

10,8 „umblând pieziș”, *gr.* σκολιός: sensul cel mai aproape de original este „a umbla cu vicleșuguri”: cine nu-și poate controla „buzele” (acesta e cuvântul exact, tradus de noi prin „gură”) până la urmă o va păți.

10,9 „umblă”: sensul poate fi și acela de „trăiește”, „viețuiește”. Versetul propune un scurt elogiu al simplității, care mai apare, de pildă, în Înțelepciune 1,1 și în *Testamentul lui Issachar* IV, 1.6.

iar cine-și strâmbă căile va fi recunoscut.

¹⁰ Cine clipește din ochi cu viclenie adună dureri oamenilor, dar cine muștră cu [bună] îndrăzneală este făcător de pace.

¹¹ Izvor de viață e în mâna celui drept, dar gura necredinciosului o va acoperi pierirea.

¹² Ura trezește sfada,

dar pe toți cărora nu le e dragă sfada îi acoperă iubirea.

¹³ Cine din buze scoate-nțelepciune

îl lovește cu nuiava pe omul fără inimă.

¹⁴ Înțelepții [își] ascund simțămintele,

dar gura nestăpânitului îl duce la prăpăd.

¹⁵ Averele bogățiilor este cetate întărită,

dar prăpădul necredincioșilor este sărăcia.

¹⁶ Faptele dreptilor dau viață,

dar roadele necredincioșilor aduc păcate.

¹⁷ Învățătura va păzi căile vieții drepte,

dar învățătura nepusă la încercare [poate] rătăci.

¹⁸ Buzele drepte acoperă dușmânia,

dar cei care rostesc blesteme sunt nebuni de legat.

10,10 „oamenilor”: „plus” LXX. ♦ Stihul al doilea este integral un „plus” LXX. ♦ Am tradus *parrhesia* prin „[bună] îndrăzneală” tocmai pentru a-i sublinia caracterul pozitiv (despre „îndrăzneală”, cf. *infra*, nota la 1,20).

10,11 TM are „izvorul vieții – gura celui drept, dar gura nelegiuitorilor ascunde silnicie”.

10,12 Partea a doua a versetului diferă de TM, care are: „iubirea acoperă toate greșelile”.

10,13 Un comentariu anonim, transmis într-o *catena* (PG 64, 684D), glosează extraordinar pe marginea acestui verset: „Spune ceva înțelept și-l vei lovi pe dușman mai tare decât cu bățul. Nu vorba aspră doare, ci bunătatea.”

10,14 „simțămintele”: aici, subst. *αἰσθησις* are sensul firesc, „simțământ”. În original este la singular. ♦ Grigore al Nyssei aplică prima parte a versetului la martiri și înțelepți, care nu-și exteriorizează durerea (*Hom. Cant.* 15).

10,15 „necredincioșilor”: TM are „săracilor”.

10,17 „drepte”: „plus” al LXX. ♦ „Învățătura” este dublat doar în LXX, spre deosebire de TM.

10,18 „Buzele drepte acoperă dușmânia”: TM are, dimpotrivă, „Cine [își] ascunde ura [are] buze mincinoase”. ♦ *Didascalia apostolilor* (III,15,1-2) explică astfel al doilea stih al versetului: „Cine blestemă un om fără nici un motiv se blestemă pe sine.” ♦ Pentru Evagrie, „dușmânia” este răutatea, iar „prietenia/iubirea”, virtutea și cunoașterea lui Dumnezeu datorită cărora devenim „prieteni ai lui Dumnezeu și ai sfințelor puteri” (*ibid.*, 120).

- ¹⁹ Vorbăria multă nu te scapă de păcat:
tu cruță-ți buzele și vei fi deștept.
- ²⁰ Argint trecut prin foc – limba dreptului,
dar inima necredinciosului va pieri.
- ²¹ Buzele dreptilor cunosc lucrurile înalte,
iar smintiții mor în nevoie.
- ²² Binecuvântarea Domnului peste capul celui drept,
ea îi aduce bogăție și nu-i adaugă durere în inimă.
- ²³ Râzând nebunul săvârșește rele,
dar înțelepciunea naște în om chibzuință.
- ²⁴ Spre pieire merge necredinciosul,
dar dorința celui drept plăcută este.
- ²⁵ Furtuna a trecut, necredinciosul dispare,
dar dreptul, care s-a ferit, este mântuit în veac.
- ²⁶ Precum agurida face rău la dinți, iar fumul la ochi,

10,19 „vorbăria multă”, gr. πολυλογία: comentariile patristice opun simplitatea și scurtimea rugăciunilor creștine vorbăriei păgâne sau fariseice, în sens peiorativ. În mediul monastic versetul este luat *à la lettre*: tăcerea mântuiește (cu acest sens, Clement Alexandrinul, *Pedagogul* II,52,3-4; Ambrozie, *De officiis ministrorum* I,3). Augustin reia versetul în rugăciunea finală din tratatul *Despre Treime* (XV,28,51). Origen glosează pe marginea termenul „poliloghie” opunându-i simplității și unicității Cuvântului-Dumnezeu (*Com. Io. V,4-5* și *Filocalia V,3-4*).

10,20 Clement Alexandrinul (*Stromate* VI,60,1): „Cel drept este de multe ori pus în fața încercărilor: el devine astfel argint al Domnului, purtând pecetea domnească.”

10,21 „cunosc lucrurile înalte”: TM are „hrănesc pe mulți”. ♦ „Lucrurile înalte” sunt, pentru Clement Alexandrinul, cunoașterea Domnului și, prin El, a Tatălui (*Stromate* II,52). ♦ „în nevoie” sau „lipsă”: TM are „din lipsă de minte (*litt.* inimă)”.

10,23 „naște”: „plus” LXX. ♦ Creștinismul ascetic, și nu numai el, condamnă râsul care însoțește desfrânarea. Cf. și Clement Alexandrinul, *Pedagogul* III,29,2. Dar râsul nu e condamnat în sine. Într-o celebră apoftegmă, Antonie explică unui vânător și, implicit, propriilor săi discipoli, că sufletul încordat *tot timpul* riscă să pleznească la un moment dat, precum coarda unui arc. De aceea asceza se cuvine agrementată la răstimpuri cu umor, în doze moderate (*Pateric*, Antonie 13).

10,24 „merge”: *litt.* „este purtat”. ♦ TM este mai clar: „De ce se teme necredinciosul aceea i se-ntâmplă, dorința celor drepti [Dumnezeu] o împlinește.”

10,25 „este mântuit în veac”: LXX introduce tema mântuirii, care nu există în TM, unde citim: „Dreptul – temelie de nezdruccinat.”

10,26 „aguridă”: TM are „oțet”. ♦ „așa fărădelegea [face rău] celor care-o săvârșesc”: TM îi vizează pe leneși: „Așa e leneșul pentru cei care îl trimit.” ♦ „săvârșesc”: *litt.* „folosesc”, „se folosesc de” fărădelege.

așa fărădelegea [face rău] celor care-o săvârșesc.

²⁷ Frica de Domnul adaugă zile,

dar anii necredincioșilor se vor împuțina.

²⁸ Bucuria dreptilor dăinuie,

dar nădejdea necredincioșilor piere.

²⁹ Întărirea credinciosului – frica de Domnul,

dar e prăpăd pentru făcătorii de rele.

³⁰ Dreptul în veac nu se va clinti,

dar necredincioșii nu vor locui pământul.

³¹ Gura celui drept picură înțelepciune,

dar limba celui nedrept va pieri.

³² Buzele oamenilor drepti picură haruri,

dar gura necredincioșilor se strâmbă.

11 ¹ Cântarele măsluite sunt spurcăciune în fața Domnului,
dar cumpăna dreaptă Îi este plăcută.

² Oriunde intră obrăznicia, acolo-i și ocară,

dar gura celor smeriți se îngrijește de înțelepciune.

³ Dreptul, când moare, lasă în urmă păreri de rău,

dar firească și înveselitoare este pieirea necredincioșilor.

[⁴] ⁵ Dreptatea croiește drept căi desăvârșite,

dar necredința cade în nedreptate.

⁶ Dreptatea oamenilor drepti îi eliberează,

10,27 „Frica de Domnul adaugă zile”, care sunt „părți ale înțelepciunii”. Prin urmare, frica de Domnul adaugă înțelepciune, după Evagrie (*ibid.*, 122).

10,28 „dăinuie”: „plus” LXX. TM are: „Nădejdea dreptilor e bucurie.”

10,29 „întărirea”: *litt.* „fortăreața”.

10,32 După Evagrie, „gura necredincioșilor” simbolizează aici mintea, care o ia razna (*ibid.*, 124).

11,1 „cântarele”: *litt.* „balanțele”.

11,2 „gura celor smeriți se îngrijește de înțelepciune”: TM are „înțelepciunea e cu cei smeriți”.

11,3 „lasă”: *litt.* „a lăsat”. ♦ TM e complet diferit: „Desăvârșirea îi va călăuzi pe cei drepti, înșelătoria îi va nimici pe cei necredincioși/trădători.”

11,4 Lipsește din majoritatea manuscriselor. În TM el se apropie de 10,2: „Bogăția nu-i de nici un folos în ziua mâniei, dar dreptatea izbăvește de moarte.”

11,5 „croiește drept”, *litt.* „taie drept”. ♦ Clement Alexandrinul citează versetul, în *Stromate*, pentru a denunța superficialitatea pocăinței păgâne (II,58,3; 59,1).

dar nelegiuții sunt ostatici ai propriei pieiri.

⁷ Când se sfârșește omul drept, nu piere nădejdea,

dar lăudăroșenia necredincioșilor piere.

⁸ Dreptul scapă când este vânat,

și în locul lui cade pradă necredinciosul.

⁹ În gura necredincioșilor, un laț pentru locuitorii cetății,

dar discernământul dreptilor – drum fără primejdii.

¹⁰ Prin binefacerile dreptilor s-a îndreptat cetatea,

¹¹ dar prin gurile necredincioșilor [vine] surprerea.

¹² Cel lipsit de minte își bate joc de semenii din cetate,

dar omul chibzuit rămâne liniștit.

¹³ Omul fățarnic își înfățișează gândurile în adunare,

dar credinciosul ascunde lucrurile în duh.

¹⁴ Cei fără cârmuire cad precum frunzele,

dar izbăvire aduce multa chibzuință.

¹⁵ Ticălosul face rău când se amestecă cu cel drept,

11,7 TM are: „Când moare omul rău, piere și nădejdea, iar nădejdea pusă în bogății se duce de răpă.” ♦ „nu piere nădejdea”: un fragment păstrat într-o *catena* creștină interpretează această „nădejde” în lumina credinței în Înviere (PG 17,189B).

11,8 „când este vânat”: *litt.* „de vânare”. ♦ „cade pradă”: *litt.* „este predat”.

11,9 TM: „Gura necredinciosului îl duce la pierzare pe aproapele său, dar cunoașterea îi izbăvește pe cei drepti.”

11,10-11 TM are două stihuri suplimentare: „¹⁰ De binele celor drepti se bucură cetatea, iar de pieirea celor răi se veseleşte. ¹¹ Prin binecuvântarea celor integri se ridică o cetate, dar prin gura celor răi este surpată.”

11,13 „fățarnic”: *litt.* „cu limbă dublă”. Poate însemna și „ipocrit”, și „calomniator” („limbă ascuțită, veninoasă”). TM are „cel care umblă cu bârfă/calomnie”. ♦ „în duh”, gr. πνοή: se poate înțelege și „în răsuflarea sa”. Își ține răsuflarea în loc să deschidă gura. Traducerea noastră deschide însă spre unele sensuri patristice, ca, de pildă, acela propus de Origen în mai multe pasaje (*Schol. Cant.* PG 17,272A; *Com. Rom.* 5,2; 7,6): versetul s-ar referi la tăcerea pe care credinciosul/inițiatul o păstrează în ce privește tainele mântuirii în Hristos.

11,14 „Cei fără cârmuire”: *litt.* „cei pentru care nu există cârmuire”. ♦ „precum frunzele”: „plus” LXX. ♦ „multa chibzuință”: pentru tradiția monastică, nu este vorba de a cere sfat de la toată lumea, ci de a cere sfat lui Dumnezeu sau duhovnicului pentru toate (Dorotei din Gaza, *Instr.* 5,61; Ioan Casian, *Conf.* 2,4).

11,15 „glasul”: *litt.* „ecoul, sunetul”. ♦ TM are: „Rău va suferi cel care se pune chezaș pentru un străin, dar cel cărui nu-i place să bată palma liniște va avea.” ♦ Ioan Casian interpretează „glasul neclintirii” ca sfaturile pline de discernământ ale duhovnicilor (*Conf.* 1,20).

el urăște glasul neclintirii.

¹⁶ Femeia plină de haruri iscă slavă bărbatului ei,
dar tron al ocării e femeia care urăște cele drepte.

Leneșii rămân fără avere,
dar cei vajnici se reazemă pe avere.

¹⁷ Sufletului său îi face bine omul milostiv,
dar nemilostivul își prăpădește trupul.

¹⁸ Necredinciosul săvârșește fapte nedrepte,
dar seminția dreptilor – răsplata adevărului.

¹⁹ Fiul drept se naște pentru viață,
dar necredinciosul este gonit spre moarte.

²⁰ Spurcăciune pentru Domnul sunt căile strâmbe,
dar plăcuți în fața lui Lui sunt toți cei neprihăniți în căile lor.

²¹ Cine jură strâmb nu va rămâne nepedepsit,
dar cine seamănă dreptate va primi răsplată cinstită.

²² Cum e cerceul în râtul porcului
așa e frumusețea femeii smintite.

²³ Dorința dreptilor este bună întru totul,
dar nădejdea necredincioșilor va pieri.

²⁴ Unii, împrăștiindu-și bunurile, le înmulțesc,

11,16 Sensul pare a fi: femeia bogată în virtuți (εὐχάριστος) atrage asupra bărbatului ei cinstire și slavă. ♦ TM nu are aici decât două stihuri, în loc de patru: „O femeie plină de haruri dobândește slavă, iar cei îndrăzneți dobândesc bogăție.”

11,17 După Evagrie, „trupul” din stihul al doilea ar simboliza tot sufletul, mai precis partea pătimasă a sufletului, care devine preponderentă în cazul păcătosului (*ibid.*, 127).

11,18 În TM al doilea hemistih este: „Dar cine seamănă dreptate va avea răsplată sigură.”

11,19 „fiul drept”: probabil o lectură greșită a traducătorului LXX: *bēn*, „fiu”, în loc de *kēn*, „așa, astfel”, cum este în TM: „[cel care e] astfel (=cel care e neclintit) în dreptatea lui.” ♦ „se naște” sau „este născut”: „plus” LXX.

11,20 „căile strâmbe”: TM are „inimile strâmbe”.

11,21 „jură strâmb”: *lit.* „cine pune mâna în mâna altuia, în mod necinstit” *i.e.* se face chezaș necinstit.

11,23 „Dorința”: gr. ἐπιθυμία poate fi înțeles și ca „poftă”. Chiar și „poftele” credincioșilor sunt bune. Cf. și 13,19. ♦ „nădejdea necredincioșilor va pieri”: TM are „cei așteaptă pe necredincioși este mânia”.

11,24 „le înmulțesc”: *Codex Sinaiticus* are „le înmulțesc pe ale altora”. ♦ Clement Alexandrinul interpretează spiritual: „Bogatul este cel care împarte; fericit este cel care împarte, nu cel care deține averea. Or, această generozitate pleacă din suflet; prin urmare bogăția se găsește în sufletul omului” (*Pedagogul* III,35,5; 36,1,3). ♦ Pentru Evagrie, cei

iar alții, agonisind, ajung săraci.

²⁵ Sufletul binecuvântat este simplu pe de-a-ntregul, dar omul stăpânit de mânie arată ca nelumea.

²⁶ Cine pune grâul la păstrare, de l-ar lăsa păgânilor, dar binecuvântare [e] peste capul celui care împarte.

²⁷ Cine înfăptuiește binele caută har bun, dar cine caută răul va fi prins de el.

²⁸ Cine se încrede în bogăție, acela va cădea, dar cine-i ajută pe cei drepti se va ridica.

²⁹ Cine nu-și caută de casa lui va moșteni vânt, ca un smintit va fi slugă celui chibzuit.

³⁰ Din rodul dreptății răsare pomul vieții, dar sufletele nelegiuitorilor sunt retezate necoapte.

³¹ Dacă dreptul abia se mântuiește, atunci necredinciosul și păcătosul unde se arată?

12¹ Cine iubește învățătura iubește discernământul, iar cine urăște muștrările e smintit.

² E mai bun cine găsește har la Domnul,

---

care-și împrăstie/seamănă bunurile sporesc, întrucât le împrăstie în Duhul Sfânt; ceilalți adună în trup, așadar în regimul stricăciunii (*ibid.*, 129)

11,25 În TM, stihul al doilea sună așa: „Iar cine dă de băut (*litt.* udă) va primi de băut (*litt.* va fi udat).” ♦ „arată ca nelumea”: *litt.* „e lipsit de demnitate”.

11,26 „pune” = „acaparează”. ♦ „l-ar lăsa păgânilor”: TM are „e blestemat de popor”. ♦ Evagrie pune versetul în legătură cu Lc. 11,33 (lumina ascunsă sub obroc).

11,28 „cine-i ajută pe cei drepti se va ridica”: TM are „dreptii, ca frunzișul, se vor îndesi”.

11,29 „Cine nu-și caută de casa lui”: TM are „cine aduce tulburare în casa lui”.

11,30 TM are: „Rodul celui drept este pom al vieții, cel care atrage sufletele este înțelept.” ♦ După Evagrie, „pomul vieții” este cel din mijlocul raiului: după săvârșirea păcatului, Adam nu mai are voie să-l atingă, întrucât a aruncat semințele dreptății din care „răsare pomul vieții” (*ibid.*, 132).

11,31 Versetul este citat în Ipt. 4,18, după evocarea suferințelor îndurate de creștini și în perspectiva Judecării de apoi. Sensul TM este ușor diferit (cităm propunerea de traducere a lui J. Barr): „Dacă dreptul din țară primește răsplată, cu atât mai mult cel rău și păcătos!” (dar majoritatea traducerilor echivalează: „Dacă dreptul primește răsplată pe pământ ....”).

12,2 „E mai bun cine găsește har la Domnul”: TM are „omul bun își atrage bunăvoința lui YHWH”. ♦ Evagrie pune versetul în legătură cu Ps. 27,1 (*ibid.*, 133).

dar peste omul nelegiuit se va aşterne tăcerea.

³ Nu va propăşi omul [pornind] de la nelegiuire, dar rădăcinile dreptilor nu vor [putea] fi smulse.

⁴ Femeia vajnică este cunună pentru bărbatul ei, dar ca viermele în lemn, aşa femeia rea îşi prăpădeşte bărbatul.

⁵ Gândurile dreptilor sunt judecăţi [drepte], dar necredincioşii urzesc viclenii.

⁶ Cuvintele necredincioşilor sunt viclene, dar gura dreptilor îi va elibera.

⁷ Oriunde vieţuieşte, necredinciosul dispare, dar casele dreptilor dăinuie.

⁸ Gura celui isteţ e lăudată de om, dar îngălatul se face de râs.

⁹ Mai bun este omul fără cinstire, dar slujitor [doar] sieşi, decât cel covârşit de cinstire, dar lipsit de pâine.

¹⁰ Dreptul se milostiveşte de viaţa vitelor sale, dar măruntaiele necredincioşilor n-au milă.

¹¹ Cine-şi lucrează pământul se va sătura de pâine, dar cei ce umblă după fleacuri sunt lipsiţi de minte.

^{11a} Cine caută plăcere în petreceri cu vin va lăsa necinstirea [să-i pătrundă] între întărituri.

¹² Poftele necredincioşilor sunt rele,

12,4 „femeia vajnică”, *litt.* „bărbătoasă” (gr. γυνή άνδρεια; lat. *mulier virilis*): reapare în finalul cărţii, 31,10-31. Una din temele importante şi celebre ale Proverbelor. Cf. nota la 31,10. ♦ TM are, în stihul al doilea: „O femeie neruşinată este ca putreziciunea în oasele sale.” ♦ „rea”: *litt.* „făcătoare de rele”.

12,5 „urzesc”: *litt.* „cârmuiesc” (termen maritim).

12,6 „viclene”: TM are „capcană sângeroasă”.

12,7 TM: „O dată răsturnaţi cei răi, nu mai sunt.”

12,8 „îngălatul”: gr. νοθροκόρδιοσ înseamnă exact „trândav la inimă”, „inimă” fiind echivalentul „minţii şi voinţei”. Prin urmare, sensul este „încet, greoi la minte şi la vrere”.

12,9 „fără cinstire”: fără vreo dregătorie sau vreun rang social.

12,10 „se milostiveşte”: TM are „cunoaşte”. LXX dă o tentă moralizatoare versetului, introducând tema compasiunii.

12,11a „Plus” LXX, care dezvoltă motivul „fleacurilor, deşertăciunilor” din versetul precedent.

12,12 „întărituri”: cuvânt din care a „crescut” versetul 11a, probabil. Sensul cuvântului grecesc e „fortăreţe”.

dar rădăcinile credincioșilor [s-au prins] în întărituri.

¹³ Prin păcatul buzelor păcătosul cade în capcane,
dar cel drept scapă din ele.

^{13a} Cel cu privirea blândă va fi milostivit,
dar cine caută gălceavă pe la porți va prăpădi suflete.

¹⁴ Din roadele gurii se va umple sufletul omului cu bunătați,
îi va fi dată răsplata buzelor sale.

¹⁵ Căile smintiților sunt drepte în ochii lor,
dar înțeleptul ascultă sfaturile cu luare-aminte.

¹⁶ Smintitul singur își dă mânia la iveală,
dar cel isteț își ascunde necinstirea.

¹⁷ Dreptul dă pe față dovada grăitoare,
dar martorul necinstiților e viclean.

¹⁸ Unii, când vorbesc, străpung cu sabia,
dar limbile înțelepților vindecă.

¹⁹ Buzele sincere îndreaptă mărturia,
dar martorul grăbit are limbă necinstită.

²⁰ Vicleșug e-n inima urzitorului de rele,
dar cei care voiesc pace se vor desfăta.

²¹ Celui drept nu-i va plăcea nimic nedrept,
dar necredincioșii se vor umple de rele.

²² Spurecăciune sunt, pentru Domnul, buzele mincinoase,
dar cel de bună-credință Îi este plăcut.

²³ Omul priceput este tronul discernământului,
dar inima necredincioșilor va fi întâmpinată cu blesteme.

12,13 „păcat... păcătos”: repetiția este proprie LXX.

12,13a „Plus” LXX. Vasile cel Mare comentează versetul în *Hom. in Lacisis*, PG 31,1440-1444, oprindu-se mai ales asupra temei blândeții. Cel care „privește blând (*litt.* lucruri netede)” vede lucrurile unificate, altfel spus, poate pătrunde în sufletul omului până la resorturile ultime. ♦ „caută gălceavă”: *litt.* „iese în cale” – aici cu conotație negativă.

12,14 „sufletul”: „plus” LXX.

12,19 „sincere”: *litt.* „care spun adevărul”. ♦ „îndreaptă mărturia”: aparține doar LXX. ♦ „necinstită” sau „nedreaptă”.

12,23 „Omul priceput este tronul discernământului”: TM are „omul chibzuit ascunde ceea ce știe”. ♦ În TM, al doilea hemistih este: „dar inima nechibzuiților își strigă prostia”. ♦ Expresia „tronul discernământului” a intrat în vocabularul Părinților: Vasile cel Mare, *In Princ. Pr.* 11; *Com. Is.* 1,12; Augustin (sub forma lat. *sedes sapientiae*).

- ²⁴ Mâna aleșilor va stăpâni ușor,
dar viclenii vor fi [luați] ca pradă.
- ²⁵ Cuvântul înfricoșător zdruncină inima omului drept,
dar vestea bună îl înveselește.
- ²⁶ Judecătorul drept va fi propriul său prieten,
dar judecățile necredincioșilor [sunt] fără cruțare.
Pe păcătoși îi vor urmări necazurile,
și calea necredincioșilor îi va rătăci.
- ²⁷ Cel viclean nu va găsi vânat,
dar câștig de preț va avea omul curat.
- ²⁸ Pe căile dreptății este viață,
dar căile celor ce țin mânia duc spre moarte.

- 13** ¹ Fiul priceput își ascultă părintele,
dar fiul neascultător [merge] spre pieire.
- ² Din roadele dreptății mănâncă omul bun,
dar sufletele celor fără de lege pier timpuriu.
- ³ Cine-și păzește gura își păstrează viața,
dar cine se repede cu buzele se sperie pe sine.
- ⁴ Toți cei fără treabă mustesc de poftă,
dar mâinile celor vajnici au purtare de grijă.
- ⁵ Dreptul urăște vorba necinstită,

12,26 TM nu are decât două stihuri: „Dreptul cercetează calea pentru altul (traducere conjecturală), dar calea necredincioșilor îi rătăcește.” ♦ „Judecătorul”: *litt.* „arbitrul”.

12,27 TM este neclar; unii îl traduc: „Cel viclean/leneș nu-și găsește vânat; e de mare preț un om neîntinat.”

12,28 „celor ce țin mânia” (gr. *μνησκόκων*, *litt.* „care-și amintesc de răul suferit”): temă curentă în monahism, amorsată deja în *Păstorul lui Hermas* (*Simil.* IX,23,3-5; *Vis.* II,3,1).

13,1 Diferit de TM: „Fiul înțelept ține seama de educația părintelui său, dar cel batjocoritor nu ascultă de muștrare.”

13,2 „roadele dreptății”: spiritualizare a sensului de către LXX. TM are „rodul gurii”. Tema morții timpurii este proprie LXX.

13,4 TM are: „Leneșul pofteste, dar nu are nimic sufletul său, dar dorința oamenilor destoinici va fi împlinită.” ♦ Acest verset e unul din pasajele scripturistice pe care se întemeiază principiul muncii manuale în viața ascetică (*Pateric. Colecția sistematică*, *Antonie* 7,1; *Ioan Casian, Inst.* X,21,4; X,22,1; *Regula Maestrului* 50,2-4; *Regula Sfântului Benedict* 48,1).

13,5 Pentru distihul al doilea TM are „necredinciosul răspândește miasmă și rușine”.

dar necredinciosul se rușinează și nu va avea îndrăzneală.

⁶ Dreptatea îi va păzi pe cei ce nu fac rău,
dar pe necredincioși îi urăște păcatul.

⁷ Unii se îmbogățesc neavând nimic,
iar unii se înjosesc în multă bogăție.

⁸ Răscumpărarea vieții omului – propria-i bogăție,
dar pe sărac nu-l paște nici o amenințare.

⁹ Lumină au cei drepți, întotdeauna,
dar lumina celor necredincioși se stinge.

^{9a} Sufletele viclene rătăcesc în păcate,
dreptii însă au îndurare și milă.

¹⁰ Cel rău va face rele cu obrăznicie,
dar cei ce se judecă pe ei înșiși sunt înțelepți.

¹¹ Averea strânsă-n grabă și din nelegiuire se împuținează,
dar cine adună cu credință se va îmbogăți:
dreptul are îndurare și dă cu împrumut.

¹² Mai bine să începi să ajuți cu inima,
decât să fâgăduiești și să dai speranță [deșartă],
căci pom al vieții este dorința cea bună.

¹³ Cine disprețuiește un lucru va fi disprețuit de acesta,
dar cine se teme de poruncă, acela e sănătos [la minte].

^{13a} Pentru fiul viclean nimic nu este bun,

13,7 TM are: „Este câte unul care face pe bogatul și n-are nimic, [altul] face pe săracul și e plin de bogății.” LXX dă alt sens, pretându-se la comentarii pe linie stoică: după Clement Alexandrinul, „omul de bine nu încearcă nici o dorință” (*Pedagogul* III,35,5-36,1-3). Augustin consacră o întreagă omilie versetelor 7-8 punându-le în legătură cu 2Cor. 8,9: „Cunoașteți mărinimia Domnului vostru Iisus Hristos care pentru voi din bogat s-a făcut sărac, ca să vă îmbogățească cu sărăcia Lui.” Augustin interpretează astfel: „Săraci în bordeiele lor, creștinii sunt bogați în sufletele lor. Păzește în inima ta bogățiile pe care le datorezi sărăciei Domnului Dumnezeuului tău” (*Serm.* 36,4,11).

13,9 Origen subliniază opoziția între cele două lumini: prima este lumina lui Hristos, adevărată, autentică; a doua, lumina diavolului, care se deghizează în înger de lumină, menită să se stingă (*Hom. Jud.* 1,1).

13,9a „Plus” LXX.

13,11 „dreptul are îndurare și dă cu împrumut”: „plus” LXX. Stihul se apropie de Ps. 111 (112),5. Adaosul LXX conferă un sens moral-spiritual versetului, absent în TM.

13,12 TM are: „Nădejdea amănată îmbolnăvește inima, dorința împlinită este pom al vieții.”

13,13a „Plus” LXX.

dar slujitorului înțelept lucrările îi vor fi spornice
și calea lui va merge drept înainte.

¹⁴ Legea înțeleptului este izvor de viață,
dar descreieratul moare prins în capcană.

¹⁵ Buna pricepere dă har,
iar a cunoaște Legea este datul cugetului bun,
dar căile disprețuitorilor [duc] la pierzanie.

¹⁶ Tot omul priceput făptuiește cu știință,
dar smintitul și-a întins [pretutindeni] răutatea.

¹⁷ Regele nesăbuit va avea parte de necazuri,
dar solul credincios îl va izbăvi.

¹⁸ Buna creștere alungă sărăcia și ocara,
iar cine ține seama de mustrări va fi slăvit.

¹⁹ Dorințele credincioșilor sunt plăcute sufletului,
dar faptele necredincioșilor departe sunt de cunoaștere.

²⁰ Cine umblă cu înțeleptii înțelept va fi,
iar cine umblă cu proștii [așa] va fi știut.

²¹ Pe păcătoși îi vor urmări necazurile,
iar pe drepti îi vor ajunge cele bune.

²² Omul bun va avea moștenitori pe fiii fiilor,
dar bogăția necredincioșilor trece în averea dreptilor.

²³ Dreptii vor petrece ani mulți în belșug,
dar cei nedrepti vor pieri de îndată.

²⁴ Cine cruță nuiua va își urăște fiul,

13,14 Al doilea stih din TM este: „spre a scăpa de capcana morții.”

13,15 „a cunoaște Legea este datul cugetului bun”: lipsește din TM.

13,17 „Rege”: TM are „mesager, trimis”, sens care concordă cu partea a doua a versetului. Traducătorul LXX a citit MLK în loc de ML'K.

13,19 „Dorințele... sufletului”: sens diferit de TM, unde citim: „o dorință împlinită este plăcută sufletului.” ♦ „faptele necredincioșilor departe sunt de cunoaștere”: TM are „dar urâciune e pentru proști să se întoarcă de la rău”.

13,20 „va fi știut”: „va fi dat de gol, demascat”. TM are „ajunge rău” sau „o va păți rău”.

13,22 Omul bun va avea nepoți și strănepoți, o lungă descendență. ♦ TM are „își va lăsa moștenirea fiilor fiilor”. Ideea conform căreia, în cele din urmă, averea necredincioșilor va ajunge pe mâna dreptilor apare mai cu seamă în Ecleziast. ♦ După Evagrie, „averea necredincioșilor” este răutatea. Cei drepti și-o vor însuși (adică o vor face să dispară) prin învățătura lor bună, fie acum, pe pământ, fie în viața cealaltă (*ibid.*, 134).

13,24 Verset citat de Părinți în legătură cu metoda de corecție a novicilor în comunitățile monastice (Vasile cel Mare, *Regula mare* 7; *Regula mică* 4; 159; 183). *Didascalia*

dar cine iubește ceartă cu grijă.

²⁵ Dreptul când mănâncă își satură sufletul,
dar sufletele necredincioșilor rămân lipsite.

14 ¹ Femeile înțelepte au zidit case,
dar proasta le-a surpat cu mâinile ei.

² Cine merge drept se teme de Domnul,
dar cine-o apucă pe căi strâmbe va fi acoperit de ocară.

³ Din gura smintiților – nuiaua obrăzniciei,
dar buzele înțelepților îi vor păzi pe aceștia.

⁴ Celui ce n-are vite, ieslea îi este curată,
dar unde este multă recoltă, [acolo] se arată puterea vitei.

⁵ Martorul credincios nu minte,
dar martorul necinstit ațâță minciuni.

⁶ Vei căuta înțelepciunea la cei răi și n-o vei găsi,
însă discernământul lesne se găsește la cei chibzuți.

⁷ Toate sunt împotriva omului smintit,
dar armele discernământului sunt buzele înțelepte.

⁸ Înțelepciunea celor isteți le alege căile,
dar necugetarea proștilor este rătăcire.

⁹ Casele nelegiuților vor avea nevoie de curățire,

---

apostolilor oferă o interpretare spirituală: „nuiaua” (βουκρηπίς) simbolizează „Cuvântul lui Dumnezeu” care trebuie predat, chiar prin mijloace constrângătoare, copiilor Lui (cap. 22). 13,25 LXX spiritualizează sensul versetului, adăugând „sufletul”. Origen comentează în acest sens: Solomon se referă aici la hrana spirituală, destinată sufletului (Contra Celsum 7,4).

14,1 „proasta”: ἄφρων. Mulți traducători moderni au tendința să traducă adj. prin „nebună”. Nu este necesar: termenul grecesc (care îl traduce aici exact pe cel ebraic) înseamnă „des-creierată”, „fără minte”. Nu trebuie să fii nebun ca să duci o casă de răpă. Ajunge să fii prost. Am jonglat, în traducerea Proverbelor, cu ambele sensuri, posibile și legitime, ale lui ἄφρων („prost” și „smintit”).

14,4 Am tradus aproape brut textul LXX. Sensul stihului al doilea este: puterea vitei se arată prin faptul că muncește mult pentru o recoltă bogată.

14,6 TM are: „Batjocoritorul caută înțelepciunea, dar [nu va găsi] nimic.” ♦ „lesne”: *litt.* „la îndemână”.

14,7 TM are: „Pleacă din fața omului smintit; nu vei cunoaște [niciodată la el] buzele cunoașterii.”

14,9 TM are: „Smintiții își bat joc de jertfa pentru vină, dar bunăvoirea lui Dumnezeu e printre cei drepti.” ♦ Versetul a fost citat la Conciliul de la Cartagina (între 220-225), în

dar casele celor drepti sunt plăcute.

¹⁰ Inima omului simțitoare – sufletul lui întristat,
iar când se bucură, nu amestecă și obrăznicia.

¹¹ Casele necredincioșilor vor dispărea,
dar corturile celor care umblă drept vor sta în picioare.

¹² Este o cale ce pare oamenilor dreaptă,
dar capătul ei ajunge la fundul iadului.

¹³ La vremuri de bucurie tristețea nu se apropie,
în cele din urmă însă bucuria se preschimbă în plâns.

¹⁴ Cel cu inima îndrăzneată va fi plin de căile sale,
iar omul bun, de gândurile sale.

¹⁵ Nevinovatul crede orice cuvânt,
dar istețul își poate întoarce gândul.

¹⁶ Înțeleptul, fiindcă se teme, se ferește de rău,
dar smintitul, fiindcă se încrede în sine, se adună cu nelegiuitul.

¹⁷ Cel iute la mânie face lucrurile nesocotit,
dar omul chibzuit îndură multe.

¹⁸ Smintiții împart răutate,

---

legătură cu botezul ereticilor: „Cei care au fost murdăriți prin botezarea de către vrăjmași trebuie mai întâi curățiți și abia apoi botezați” (PL 3,1058B; și Augustin, *Despre botez* 6,14,23).

14,10 „simțitoare” (cf. și 14,30): gr. αἰσθητικός, *litt.* „pradă simțămintelor”. ♦ TM are: „Inima își cunoaște amărăciunea sufletului, și bucuria nu i-o poate împărtăși un străin.”

14,11 „vor sta în picioare”: TM are „cortul... va deveni înfloritor”.

14,13 „La vremuri de bucurie”: *litt.* „în bucurii”.

14,14 „Cel cu inima îndrăzneată”: aici, sens peiorativ, „cu inima trufașă, înfumurată”. ♦ „gândurile”: meditații. TM are în al doilea hemistih: „prin aceasta cel bun îi este mai presus.”

14,15 „Nevinovatul”: în sensul pe care l-am mai amintit (cf. nota 1,4), de „naiv”, „prost”. ♦ „istețul își poate întoarce gândul”: *litt.* „istețul ajunge la convertire/metanoia”. Este prima ocurență a termenului, atât de important, μετανοία, „convertire”, în LXX. Ulterior el va reapare în Sir. și Înț. Dar aici nu este vorba de o răsturnare de ordin religios, ci de o simplă schimbare de opinie.

14,16 „de rău”: din dorința de a sublinia simetria perfectă a versetului, unii traducători preferă să traducă aici prin „cel rău”. Ambele traduceri sunt valide. ♦ Clement dezvoltă versetul în *Stromate* II,40,2-3. ♦ „se adună”: *litt.* „se apropie de”. TM are „se înfurie”.

14,17 Stihul al doilea diferă de TM, care sună așa: „omul răutăcios va fi urât.” LXX propune o opoziție logică, apropiindu-se de 4,29.

14,18 „cei isteți vor avea discernământ”: TM are „sunt încununați de cunoaștere”.

dar cei isteți vor avea discernământ.

¹⁹ Cei răi vor luneca în fața celor buni
și necredincioșii vor sluji la ușile dreptilor.

²⁰ [Unii] prieteni îi vor urî pe prietenii lor săraci,
dar prietenii bogaților sunt mulți.

²¹ Cine-i disprețuiește pe sărmani păcătuiește,
dar preafericit cel ce-i miluiește pe săraci.

²² Cei rătăciți săvârșesc fapte rele,
dar milă și adevăr săvârșesc cei buni.
Nu cunosc mila și credința făcătorii de rele,
dar faptele de milostenie și de credință sunt ale făcătorilor de bine.

²³ Toți cei cărora le pasă au cu prisos,
dar chefliul și nepăsătorul vor fi nevoiași.

²⁴ Cunună a înțelepților – omul deștept,
dar viața smintiților este rea.

²⁵ Martorul credincios va scăpa un suflet de necazuri,
dar vicleanul atâță minciuni.

²⁶ Nădejdea celui tare stă în frica de Domnul,
sprijin le va lăsa copiilor săi.

²⁷ Hotărârea Domnului este izvor de viață,
ea îndepartează de capcana morții.

²⁸ În mulțimea neamului stă slava regelui,
dar împruținarea poporului înseamnă prăbușirea căpeteniei.

14,19 „vor luneca”: gr. ὀλισθάνω, „a aluneca pe o suprafață” sau „a se prăvăli de pe ceva”.

14,22 Toate cele patru stihuri apar în toate manuscrisele LXX. Unii comentatori consideră că primele două sunt o corecție a ultimelor două, care, așadar, ar reprezenta versiunea originală a traducerii. ♦ „făcătorilor de bine”: *litt.* „meșterilor întru cele bune”. Firește, aici termenul apare cu sens metaforic.

14,23 TM are: „În orice muncă este un câștig, dar vorbăria nu duce decât la sărăcie.” ♦ În tradiția monahală versetul e citit ca un îndemn la lupta duhovnicească (Vasile cel Mare, *Regula mică* 67; Ioan Casian, *Conf.* 7,6).

14,24 „Deștept” sau „istef/iscusit”, cum am tradus πανούργος în cele mai multe cazuri. Ambele echivalări sunt posibile. În contextul de față „deștept” e mai potrivit. ♦ TM are „cununa înțelepților este bogăția lor”: încă un exemplu de spiritualizare a sensului, în LXX.

14,27 „Hotărârea Domnului” (*litt.* „decretul Domnului”, altfel spus, „Legea lui Moise”) „devine poruncă nouă, poruncă a iubirii”, după Clement Alexandrinul (*Stromate* II,88,1).

²⁹ Omul îndelung-răbdător are multă chibzuință,
dar cel puțin-răbdător e nebun de legat.

³⁰ Omul blând la fire – doctor al inimii,
dar vierme al oaselor e inima simțitoare.

³¹ Cine-l părăște pe sărac îl ațâță pe Făcătorul lui,
dar cine-L cinstește [pe Creator] are milă de nevoiaș.

³² Prin răutatea sa va fi înlăturat necredinciosul,
dar cine-și pune încrederea în sfințenia sa este drept.

³³ În inima bună a omului – înțelepciunea,
dar în inima celor smintiți ea nu se zărește.

³⁴ Dreptatea înalță un neam,
dar păcatele micșorează semințiile.

³⁵ Plăcut este regelui slujitorul deștept,
iar prin suplețe, acesta stârpește necinstirea [de care e pândit].

14,29 „îndelunga-răbdare” (μακροθυμία) este una din virtuțile creștinului, în general, dar ea devine calitatea principală a martirului pentru credință (Origen, *Exhortație la martiriu* 43).

14,30 TM are: „O inimă liniștită este viață pentru trup, dar invidia/gelozia este o carie pentru oase.” ♦ „simțitoare”: cf. nota 14,10.

14,31 „părăște”: gr. σποκοφαντέω, care trimite la îndeletnicirea sicofanților. Verbul poate să însemne și „a exploata, a jupui în mod laș”. Sensul „a calomnia” apare la Vasile cel Mare, *Scrisori* 51,1.

14,32 „cine-și pune încrederea în sfințenia sa este drept”: „sfințenia” trebuie înțeleasă aici ca „viață de sfințenie”. ♦ TM are alt sens: „chiar în moarte cel drept își păstrează încrederea” (text dificil).

14,33 TM are: „În inima celui deștept se odihnește înțelepciunea; ce se află în măruntaiele proștilor este cunoscut” (mulți traducători emendează: „...nu se cunoaște”).

14,34 „micșorează”: nu apare în TM.

14,35 LXX diferă în multe locuri de TM, făcând din versetele 14,35 și 15,1 un mic îndreptar pentru oportunismul politic. ♦ „slujitor”: *litt.* „supus, subordonat”. ♦ „suplețe”, gr. εύστροφία: maleabilitatea, capacitatea de a-și schimba atitudinea, versatilitatea, în sensul de oportunism mereu favorabil propriei persoane. ♦ „Necinstirea” pare mai degrabă să-l vizeze pe „slujitor”, deși este posibil și alt sens: datorită inteligenței slujitorului regele poate restabili în favoarea sa o situație care-i fusese nefavorabilă. Versetul pare totuși să-l aibă în centru pe „slujitorul” deștept și descurcării, în raporturile sale cu puterea, „lecția” de oportunism continuându-se și în versetul următor.

15¹ Mânia îi ucide chiar și pe cei chibzuiți;
răspunsul potolit întoarce furia,
dar cuvântul șfichiuitor trezește mânia.

² Limba înțelepților știe lucruri frumoase,
dar gura smintiților vestește lucruri urâte.

³ Ochii Domnului sunt în tot locul,
îi urmăresc și pe cei răi, și pe cei buni.

⁴ Vindecarea limbii este pom al vieții,
cine o păzește se va umple de duh.

⁵ Prostul își bate joc de învățătura tatălui,
dar cine păzește poruncile va fi și mai isteț.

⁶ În prisos de dreptate stă putere mare,
dar necredincioșii, smulși din pământ, vor pieri.

Casele celor drepți au putere mare,
dar roadele necredincioșilor vor pieri.

⁷ Buzele înțelepților sunt legate cu discernământ,
dar inimile smintiților nu sunt statornice.

⁸ Jertfele necredincioșilor sunt spurcăciune pentru Domnul,
dar rugăciunile celor care merg drept Îi sunt plăcute.

⁹ Spurcăciune pentru Domnul sunt căile necredincioșilor,

15,1 „Mânia” este unul din păcatele capitale împotriva cărora trebuie să lupte creștinul, în general, și monahul, în special. *Patericul. Colecția sistematică* îi consacră un capitol aparte. Versetul este adesea citat: *Constituțiile apostolice* 2,3,1-3; Vasile cel Mare, *Împotriva celor care se mânia*, PG 31,353B; Ioan Casian, *Inst.* VIII,1,2.

15,2 LXX pune în opoziție „lucrurile frumoase” și „necazurile/relele/lucrurile urâte” în vreme ce în TM opoziția este între „cunoaștere” și „sminteală”: „Limba înțelepților face cunoașterea bună; gura smintiților revarsă sminteală.”

15,3 Citând acest verset, Ciprian întemeiază tradiția spirituală legată de atitudinea celui care se roagă. Domnul este pretutendeni, nu ne putem ascunde nicăieri din fața Lui (*Rugăciunea domnească* 4).

15,4 Stihul al doilea din TM este diferit de LXX, opunându-se celui dintâi stih, nu dezvoltându-l: „dar strămbătatea [limbii] strică duhul.” ♦ „se va umple de duh”: expresie unică în LXX, care va lua un sens precis în creștinism: „a fi umplut de Duhul Sfânt” (Lc. 1,15; 1,40; Fapte 2,4; 4,8). Bineînțeles, în tradiția creștină versetul a fost interpretat prin referire la Duhul Sfânt (*Epit.* 15,5).

15,6 Primele două stihuri traduc mai mult ca sigur versetele originare, următoarele două retraduc, mai liber, originalul ebraic.

15,7 „legate cu”: TM are „răspândesc”.

dar pe cei care urmăresc dreptatea El îi iubește.

¹⁰ Buna-creștere a celui nevinovat e recunoscută de trecători,
dar cei care urăsc muștrările pier în chip rușinos.

¹¹ Iadul și pierirea Îi sunt vădite Domnului:
cum să nu-I fie și inimile oamenilor?

¹² Neînvățatul nu-i va iubi pe cei ce-l muștră,
cu înțeleptii el nu va sta laolaltă.

¹³ Când inima se bucură, fața înflorește,
dar când [inima] tânjește, [fața] se posomorăște.

¹⁴ Inima dreaptă caută discernământul,
dar gura celor neînvățați va aduce necazuri.

¹⁵ Tot timpul ochii celor răi așteaptă lucruri rele,
dar cei buni sunt liniștiți mereu.

¹⁶ Mai bine o părțică, dar cu frică de Domnul,
decât comori mari fără [această] frică.

¹⁷ Mai bine o gustare de legume cu drag și bucurie
decât o masă plină de cărnuri de vițel, cu dușmănie.

¹⁸ Omul apucat urzește certuri,
dar cel răbdător le potolește și pe cele ce-ar fi să fie.

^{18a} Omul răbdător stinge judecățile,
dar necredinciosul mai tare le ațăță.

¹⁹ Căile celor leneși sunt așternute cu spini,
dar ale celor îndrăzneți sunt căi bătătorite.

²⁰ Fiul înțelept își bucură tatăl,

15,10 „în chip rușinos”: „plus” LXX. ♦ După Evagrie, „muștrările” se referă, aici, la poruncile din Lege (*ibid.*, 140).

15,11 „sunt vădite Domnului”: TM are „sunt în fața Domnului”.

15,12 „Neînvățatul”: *litt.* „needucatul” sau chiar „incorigibilul”. TM are „batjocoritorul”.

15,13 „Când inima se bucură, fața înflorește”: Atanasie citează acest verset descriind fața iradiind lumină a lui Antonie (*Viața lui Antonie* 67,4-6). Multe exemple în Pateric: sfințenia se manifestă și prin luminozitatea senină a chipului.

15,14 „va aduce necazuri”: *litt.* „va aduce la cunoștință necazuri/ lucruri rele”. ♦ TM are: „Inima pricepută caută cunoașterea, dar gura smintiților paște nebunie.”

15,15 TM are: „Toate zilele săracului/celui necăjit sunt rele, [dar ale] celui cu inimă bună, ospăț neîntrerupt.”

15,17 „gustare”, gr. ξεισιμός: cuvântul numește o gustare rapidă oferită călătorilor.

15,18a „Plus” LXX. ♦ „stinge”: *litt.* „va stinge”.

15,19 „îndrăzneți” (sau „curajoși”): TM are „drepti/integri”.

dar fiul smintit își bate joc de mama sa.

²¹ Cărările necugetatului sunt lipsite de noimă,
dar omul chibzuit merge pe drumul drept.

²² Se pun mai presus de cugetare cei care nu cinstesc adunările,
dar în inimile celor ce se sfătuiesc sfatul rămâne:

²³ omul rău nu-i va da ascultare
și niciodată n-ar spune ceva folositor și bun obștii.

²⁴ Căi ale vieții sunt cugetările celui priceput,
pentru ca, îndepărtându-se de iad, să fie izbăvit.

²⁵ Casele obraznicilor le surpă Domnul,
dar a întărit hotarul văduvei.

²⁶ Spurcăciune pentru Domnul este gândul necinstit,
dar spusele celor neprihăniți sunt însemnate.

²⁷ Se nimicește pe sine cel ce primește mită,
dar cine urăște primirea de daruri va fi izbăvit.

^{27a} Prin fapte de milostenie și de credință păcatele sunt curățite,
prin frica de Domnul toți se feresc de rău.

²⁸ Inimile dreptilor se ocupă cu cele ale credinței,
dar gura necredincioșilor răspunde răutăți.

^{28a} Plăcute sunt Domnului căile oamenilor drepecți,
datorită lor și dușmanii ajung prieteni.

²⁹ Departe se ține Dumnezeu de cei necredincioși,
dar rugăciunile dreptilor le ascultă.

15,21 În TM primul hemistih este: „sminteala îl bucură pe cel necugetat.”

15,22-23 În LXX, cele două versete sunt unificate în jurul temei „sfatului”, înțeles în ambele sensuri: „adunare” și „consultare”. În TM, cele două versete formează unități distincte.

15,24 TM are: „Calea de viață îl duce sus pe omul priceput, întorcându-l de jos, din sălașul morților.” ♦ Evagrie: „El numește căi ale vieții virtuțile practice care conduc la gnoză” (*ibid.*, 142).

15,27 TM are: „Cine jefuiește stârnește tulburare în casa lui, dar cine urăște mita va trăi.”

15,27a Începând cu acest verset și până la 16,19 diferențele dintre LXX și TM devin foarte numeroase. Există „plusuri” atât ale LXX față de TM, cât și ale TM față de LXX. Trei versete TM nu au corespondent în LXX și două versete LXX nu au corespondent în TM. Numeroși comentatori socotesc că avem de-a face cu un final de secțiune. ♦ Despre valoarea purificatoare a milosteniilor și faptelor bune, cf. Ciprian, *Facerea de bine și milostenia* 2; Grigore din Nazianz, *Discursuri* 14,37.

15,28a Cf. TM 16,7. ♦ Încă un verset care, în ochii lui Evagrie, vorbește încifrat despre apocatastază (*ibid.*, 143).

^{29a} Mai bine primești puțin, însă cu dreptate,
decât roade multe cu nedreptate.

^{29b} Inima omului să cugete lucruri drepte,
pentru ca Dumnezeu să-i îndrepte pașii.

³⁰ Ochiul, privind la cele frumoase, înveselește inima,
o veste bună îngrașă oasele.

[³¹] ³² Cine lasă deoparte învățătura se urăște pe sine,
dar cine ține seamă de muștrări își iubește sufletul.

³³ Frica de Dumnezeu e învățătură și înțelepciune,
și începutul slavei îi va răspunde.

16 [¹] ² Toate faptele celui smerit sunt văzute de Domnul,
dar necredincioșii vor pieri în ziua cea rea.

[³⁻⁴] ⁵ Necurată în fața lui Dumnezeu e toată inima trufașă,
iar cine bate palma cu nedreptate nu va rămâne nepedepsit.

[⁶] ⁷ Începutul căii bune e săvârșirea de lucruri drepte –
mai plăcute lui Dumnezeu decât aducerea de jertfe.

⁸ Cine-L caută pe Domnul va găsi cunoaștere cu dreptate,
cei ce-L caută cu sinceritate vor găsi pacea.

⁹ Toate lucrările Domnului sunt cu dreptate,
iar necredinciosul va fi păstrat pentru ziua cea rea.

¹⁰ Oracol pe buzele regelui –

15,29a Cf. TM 16,8.

15,29b Cf. TM 16,9. TM are: „Inima omului cugetă la calea sa, dar YHWH este Cel care-i așază pașii.”

15,30 „o veste bună îngrașă oasele”: am tradus literal. Sensul verbului este aici figurat: „bucură”. ♦ TM are „o veste bună dă putere”.

15,31 Rahlfs nu reține v. 31, care lipsește în *Codex Vaticanus*: „Urechea ce ascultă muștrările de viață va sălășlui printre înțelepți.”

15,32 „își iubește sufletul”: TM are „dobândește minte” (*lit.* „inimă”).

15,33 Versetul se apropie de 1,7 și 9,10. ♦ Unele manuscrise au un al treilea stih: „Slava merge înaintea celor smeriți.” ♦ TM are, în final: „înaintea slavei, umilința.”

16,1-4 Versetele 1,3 și 4 nu apar în *Codex Vaticanus*. 16,4 TM corespunde cu 16,9 LXX.

16,7-8 Aceste două versete nu au corespondent în TM. ♦ „cu sinceritate”: gr. ὀρθός, „drept, cu adevărat, așa cum se cuvine”.

16,9 corespunde cu 16,4 TM, unde citim: „Toate le-a făcut YHWH pentru un scop, chiar și pe cel rău pentru ziua nenorocirii.”

16,10-15 Un minitratat despre „regele drept”.

la judecată gura lui nu se va rătăci.

¹¹ Dreptatea de la Domnul înclină balanța – lucrările Sale sunt greutăți drepte.

¹² Spurcăciune pentru rege este făcătorul de rele, căci tronul stăpânirii se pregătește cu dreptate.

¹³ Plăcute îi sunt regelui buzele drepte – cuvintele drepte le iubește.

¹⁴ Mânia regelui – vestitoare de moarte, dar omul înțelept o va domoli.

¹⁵ În lumina vieții [e] fiul de rege, cei care-i sunt plăcuți, ca un nor târziu.

¹⁶ Cuiburile înțelepciunii sunt mai de preț ca aurul, cuiburile chibzuintei, mai de preț ca argintul.

¹⁷ Cărările vieții se abat de la rele, lungime de viață sunt căile dreptății.

Cine primește învățătură va fi printre cei buni, cine ține seamă de muștrări ajunge înțelept.

Cine-și păzește căile veghează peste sufletul său, cine-și iubește viața își va ține gura.

¹⁸ Înaintea prăpădului merge obrăznicia, iar înaintea surpării, gândul rău.

16,10 După Evagrie, „regele” este Hristos, „care cunoaște inimile” și care „va judeca pământul întreg cu dreptate” (*ibid.*, 144).

16,11 „Dreptatea de la Domnul înclină balanța”: *litt.* „înclinarea balanței o face dreptatea de la Domnul”.

16,12 „stăpânirii”: „plus” LXX.

16,15 „fiul de rege”: propriu LXX. TM are „când fața regelui e luminoasă, atunci e viață” (*litt.* „întru lumina feței regelui e viață”). ♦ Pentru a doua parte a versetului TM are „bunăvoința lui e ca un nor târziu” (se subînțelege, de primăvară târzie). În Israel ploile încetează spre sfârșitul lunii aprilie și ploile care cad după această dată sunt primite ca niște daruri divine.

16,16 „Cuiburile”: TM are „dobândirea”. Imaginea „cuibului” (cuvântul denumește și puii din cuib), care va fi reluată în Sir. 1,15, este proprie LXX.

16,17 Doar stihurile 1 și 5 ale acestui verset au correspondent în TM, restul fiind o dezvoltare originală. ♦ „ține seamă”: *litt.* „păzește”.

16,18 „merge”: lipsește din TM. Versetul este citat de Grigore din Nazianz în legătură cu persecuțiile suferite de Biserica (*Discursuri* 4,31-32) și de Ioan Casian în legătură cu monahii neglijenți, care ajung să-și „prăpădească” vocația (*Conf.* 6,17).

- ¹⁹ Mai bun este cel blând cu smerenie
decât cel care împarte prăzile cu nerușinații.
- ²⁰ Cel priceput în treburile dobândește cele bune,
dar cine se încrede în Dumnezeu este preafericit.
- ²¹ Pe înțelepți și pe isteți [unii] îi numesc „netrebniți”,
iar cei cu vorba dulce vor primi laude cu toptanul.
- ²² Izvor de viață este cugetarea pentru cei ce au dobândit-o,
dar rea este învățătura smintiților.
- ²³ Inima înțeleptului gândește ce-i iese pe gură,
căci pe buze poartă discernământ.
- ²⁴ Fagure de miere sunt vorbele bune,
dulceața lor – vindecarea sufletului.
- ²⁵ Unele căi îi par drepte omului,
dar capătul lor privește spre fundul iadului.
- ²⁶ Omul care se ostenește pentru sine alungă de la sine pierzania,
dar sucitul își aduce pierzarea cu propria-i gură.
- ²⁷ Omul prost își sapă lui însuși necazuri,
pe buzele lui își adună foc.
- ²⁸ Omul sucit împrăștie necazuri,
cu făclia viclesugului îi atâță pe ticăloși și-i desparte pe prieteni.
- ²⁹ Omul nelegiuit își ispitește prietenii

16,21 În LXX versetul este antitetice, spre deosebire de TM unde el sună așa: „Cel înțelept cu inima poate fi numit om chibzuit, iar dulceața buzelor sporește învățătura.” Aici însă „cei cu vorba dulce” îi reprezintă pe lingușitori, așa cum reiese și dintr-un comentariu patristic (PG 64,709B).

16,22 „rea este învățătura smintiților”: TM are „dar pedeapsa smintiților este sminteala”.

16,23 „gândește” și „poartă”: în greacă, ambele verbe sunt la viitor. ♦ Origen citează de peste zece ori prima parte a versetului, cu referire la profeții VT (e.g. *Com Io. 6,24-25*).

16,24 TM are, în partea a doua, „dulceață pentru suflet și vindecare a oaselor”. ♦ Grigore al Nyssei comentează: „Toți profeții, împrumutând glasurile lor Duhului care vorbea printr-înșii, deveneau dulceață. Din gurile lor curgea, ca dintr-un izvor, mierea dumnezeiască” (*Hom. Cant. 14*).

16,25 În TM versetul este identic cu 14,12. În LXX există diferențe.

16,26 „sucitul”: lipsește din TM. Tema reapare în 16,28.

16,27 Ideea „adunării” focului pe buzele proprii aparține LXX.

16,28 „necazuri”: *litt.* „rele”. TM are „ceartă”. TM are, în partea a doua: „Calomniatorul desparte prietenii.” ♦ Plecând de la imaginea „făcliei”, Părinții evocă în legătură cu acest verset lumea diavolului, a îngerului „purtător de lumină” (Lucifer) (Evagrie, *Schol. Pr. 150; Epit. 16,34*).

și-i duce pe căi care nu sunt bune;

³⁰ cu ochii nemișcați el urzește blestemății

și hotărăște cu buzele sale toate necazurile – acela este cuptor al răutății.

³¹ Cunună de laudă, bătrânețea,

ea se află pe căile dreptății.

³² Omul îndelung-răbdător e mai bun decât cel puternic,

cine-și stăpânește mânia e mai bun decât cel care a cucerit o cetate.

³³ Pe ascuns vin toate peste cei nedrepti,

de la Domnul vin toate cele drepte.

17 ¹ Mai bine o îmbucătură cu plăcere și în pace,
decât o casă plină ochi de bunătăți și jertfe necinstite cu vrajbă.

² Slujitorul cugetat va fi mai presus decât stăpânul smintit,
el va face împărțeala între frați.

³ Precum se lămuresc în cuptor aurul și argintul,
tot așa inimile alese la Domnul.

⁴ Ticălosul ascultă de glasul nelegiuitorilor,

16,30 „cu ochii nemișcați”: cu privirea fixată într-un singur punct. ♦ TM are „clipește din ochi... strâmbă din buze”.

16,31-17,28 O secțiune despre dreptate și milostivire.

16,32 Notă stoică, scoasă în evidență de comentariile patristice (*Epit.* 16,46; Ioan Casian, *Conf.* 18,13).

16,33 Verset destul de confuz în LXX. TM are: „Sortii se aruncă în poala hainei (*litt.* pliul pe care mantia îl face la piept), dar de la YHWH vin toate hotărârile.” ♦ „Pe ascuns”: gr. εις κόλπου, *litt.* „în sân/în pliul pe care mantia îl face la piept”. În concordanță cu sensul expresiei de la 17,23 și 19,24, traducem prin „pe ascuns”.

17,1 TM are un text mai sintetic: „Mai bine o bucată de pâine uscată și liniște decât o casă plină de ospete cu certuri.”

17,2 LXX are aici cuplul slujitor/stăpân spre deosebire de TM, slujitor/fiu. ♦ „el va face împărțeala între frați” (forma medie a verbului arată că își face parte și pentru sine): Evagrie aplică acest verset lui Iisus Nave, care a împărțit pământul făgăduinței – cunoașterea lui Dumnezeu și a făpturilor Sale – celor douăsprezece triburi (*Schol. Pr.* 153).

17,3 TM are: „Creuzetul e pentru argint și cuptorul pentru aur, dar inimile le încercă YHWH.” ♦ „alese”: Clement Alexandrinul, care dă o variantă ușor diferită a versetului, îl citează în *Stromata a II-a*, 91, în legătură cu interdicția de a pedepsi pe cineva care și-a cerut iertare, întrucât, este ideea lui Clement, numai Dumnezeu „alege”, „cunoaște” inimile oamenilor. În același sens, cf. interpretarea lui Ioan Casian, *Conf.* 7,25.

17,4 Opoziția între cele două versete este proprie LXX. TM are, în partea a doua: „mincinosul își pleacă urechea spre limba nimicitoare.”

dreptul însă nu ia seama la buzele mincinoase.

⁵ Cine-și bate joc de un sărac îl întărită pe Cel care l-a făcut, cine-și râde de un om pierdut nu va rămâne nepedepsit; cine se milostivește, milă va găsi.

⁶ Cununa bătrânilor sunt copiii copiilor, iar mândria copiilor sunt părinții lor.

^{6a} Credinciosul are toate bogățiile lumii, dar necredinciosul nici măcar un obol.

⁷ Buzele credincioase nu se potrivesc cu cel smintit, nici buzele mincinoase cu cel drept.

⁸ Răsplată de haruri este învățătura pentru cei care trag folos [din ea], oriunde se întoarce [învățatului] îi va merge bine.

⁹ Cine ascunde nedreptățile caută prietenia, dar cui îi este urât să ascundă desparte prieteni și rude.

¹⁰ Amenințarea sfărâmă inima celui chibzuit, dar prostul, chiar bătut cu biciul, nu simte nimic.

¹¹ Tot omul rău iscă pricini de ceartă – Domnul îi va trimite un înger fără milă.

¹² Grija va cădea peste omul cu minte, dar smintiții se gândesc la rele.

¹³ Cine răsplătește binele cu rău –

17,5 „Cel care l-a făcut”: Creatorul. ♦ „cine se milostivește, milă va găsi”: „plus” LXX. 17,6a „Plus” LXX. În majoritatea manuscriselor este plasat după 17,4, cu excepția *Codexului Vaticanus*. ♦ Ambrozioe ilustrează versetul cu viața împlinită a lui Avraam (*Avraam* 2,7,37; 2,10,77). Părinții citează des proverbul, ca replică la teoria platoniană despre „bogăția înțeleptului”. ♦ După Evagrie, credinciosul va vedea rațiunile acestei lumi, care sunt numite aici „bogății”. „Bogăția sufletului” este cunoașterea lui Dumnezeu (*ibid.*, 155).

17,7 „drept”: TM are „nobil”.

17,8 „Răsplată de haruri este învățătura...”: TM are „piatră fermecată este darul...”.

17,9 „ascunde”: în sensul de „trece sub tăcere”. Scurt elogiu al discreției. ♦ Evagrie: „Cu dreptatea ascundem nedreptatea, cu înfrânarea, desfrânarea, cu iubirea, ura, cu dezinteresul, aviditatea. De asemenea, ascundem cu smerenia trufia și cu blândețea îndrăzneala.” Tot după Evagrie, „prietenia” este „prietenia spirituală”, gnoza cea sfântă (*ibid.*, 157).

17,11 „Domnul”: „plus” LXX. ♦ „înger”, gr. ἄγγελος: am tradus prin „înger”, și nu prin „trimis”, pentru că LXX pare a da un sens teologic termenului, prin adăugarea cuvântului „Domnul”. Îngerul este „trimisul Domnului” prin excelență.

17,12 TM are: „Mai bine dai peste o ursoaică căreia i s-au luat puii decât peste un prost atins de nebunie.”

răul nu se va clinti din casa lui.

¹⁴ Începutul dreptății dă putere cuvintelor,
dar înaintea sărăciei merg răzvrătirea și vrajba.

¹⁵ Cine-l socotește drept pe cel nedrept și nedrept pe cel drept,
acela necurat este și spurcat la Dumnezeu.

¹⁶ La ce bun are prostul bani?

Cel fără minte nu-și va putea cumpăra înțelepciune.

^{16a} Cine-și înalță casa prea sus caută s-o dărâme,
iar cine trândăvește la învățătură parte de rele va avea.

¹⁷ În orice împrejurare să ai un prieten,
frații tăi la ananghie să-ți fie de folos,
căci pentru aceasta s-au născut.

¹⁸ Prostul bate din palme și se veselește de el însuși,
după cum chezașul se pune chezaș pentru prietenul său.

¹⁹ Cine iubește păcatul se bucură de vrajbă,

²⁰ cel cu inima împietrită nu șade cu cei buni.

Omul cu limba schimbătoare va avea parte de rele,

²¹ inima fără judecată este durere pentru cine-o are.

Tatăl nu se bucură de fiul necioplit,
dar fiul cuminte o bucură pe mama sa.

²² Inima veselă aduce sănătate,
dar omului mâhnit i se usucă oasele.

17,14 TM are: „Revărsare de ape e începutul certei: ia-o din loc înainte de izbucnirea ei.”

17,15 LXX unifică cele două personaje din TM. ♦ Evagrie pune versetul în legătură cu Is. 5,20.

17,16a Corespunde lui 19b și 20b din TM. ♦ Evagrie leagă versetul de Prov. 3,34 (*ibid.*, 162).

17,17 Tonul imperativ este propriu LXX. Partea a doua dezvoltă versetul corespunzător din TM, care susține aceeași idee, dar într-o formulă sintetică. ♦ Evagrie: „Dacă fiii lui Hristos sunt frați unii cu alții și dacă îngerii și oamenii drepti sunt fiii lui Hristos, atunci înseamnă că îngerii și oamenii sfinți sunt frați unii cu alții, căci ei sunt născuți în duhul filiației adoptive (*hyiothesiei*)” (*ibid.*, 163). ♦ „căci pentru aceasta s-au născut”: au fost născuți de înțelepciune pentru a-i aduce pe oamenii răi spre virtute și de la necunoaștere la cunoașterea lui Dumnezeu (Evagrie, *ibid.*, 164).

17,18 TM are: „Omul prostuț bate palma și se pune chezaș pentru tovarășul său.”

17,19-20 Un decupaj al textului aparte, care urmează *Codex Vaticanus*.

17,21 TM are, în partea a doua: „Cine dă naștere unui prost va avea numai necazuri.” ♦ Stihul al treilea este un „plus” LXX.

17,22 „aduce sănătate”: *litt.* „face să se simtă bine”.

²³ Căile celui care primește daruri pe nedrept și într-ascuns nu sfârșesc bine,

necredinciosul ocolește căile dreptății.

²⁴ Obraz isteț are omul înțelept,
dar ochii smintitului cată spre marginile pământului.

²⁵ Mânie pentru tată este fiul smintit
și tristețe pentru cea care l-a născut.

²⁶ Nu-i bine să păgubești un om cinstit,
nici lucru sfânt să unelțești împotriva stăpânilor drepti.

²⁷ Cine are grijă să nu-i iasă din gură vreun cuvânt greu, acela are discernământ,

îndelung răbdător este omul chibzuit.

²⁸ Neștiutorului care iscodește înțelepciunea înțelepciune i se va socoti,
cine a făcut-o pe mutul va părea chibzuit.

18¹ Pricini caută omul care vrea să se despartă de prieteni,
dar oricând va fi vrednic de ocară.

² N-are nevoie de înțelepciune cel fără de minte,
mai bine o duce cu sminteala.

³ Necredinciosului, când ajunge la fundul relelor, puțin îi pasă,
dar asupra lui vin necinstirea și ocară.

17,24 Evagrie: „Inima smintitului/prostului crapă de răutate” (*ibid.*, 168).

17,25 Smintitul nu are mamă, deși s-a născut dintr-o femeie. „Mamă” cu adevărat este femeia care s-a învrednicit să primească duhul „filiației adoptive” și, prin acest duh, și-a îndreptat fiul spre virtute. Prin urmare, nu orice femeie născătoare este și mamă (*cf.* Evagrie, *ibid.*, 169).

17,26 TM are, în partea a doua: „să lovești oameni de seamă e lucru nedrept.”

17,27 „cuvânt greu”: gândul care stârnește mânia, după Evagrie (*ibid.*, 171). ♦ „îndelung răbdător”: „plus” LXX.

17,28 Tema, profundă, a iscodirii înțelepciunii de către nerod (gr. ὀνόητος) este proprie LXX. Ioan Casian citează versetul în *Conf.* 4,9, precum și în alte locuri, amintind că „în știință, este capital să știm ce nu știm”.

18,1 TM are: „Egoistul/cel ursuz (*litt.* izolat) își urmează [doar propria] dorință, el se revoltă împotriva oricărui sfat înțelept.” ♦ „Pricini” sau „pretexte”: după Evagrie, „pricinile, pretextele” sunt păcatele, iar „prieteni”, toți „oamenii sfinți de care acel om s-a legat prin virtute” (*ibid.*, 173).

18,2 TM are: „Prostul nu-i interesat de înțelegere, ci doar să-și afișeze părerea (*litt.* ce e în inima sa).”

18,3 TM are, în prima parte: „Când vine cel rău, vine și disprețul.”

- ⁴ Apă adâncă este cuvântul în inima omului,
un râu izvorăște și un izvor de viață.
- ⁵ Să admiri fața necredinciosului nu e bine,
nici [lucru] sfânt să ocolești ce e drept într-o judecată.
- ⁶ Buzele prostului îl duc la neazuri,
gura lui îndrăzneală cheamă moartea.
- ⁷ Gura prostului este surpare pentru el,
buzele-i sunt laț pentru sufletul său.
- ⁸ Pe leneși îi răpune frica,
sufletele bărbaților molateci vor flămânzi.
- ⁹ Cine nu se vindecă pe sine prin faptele sale
este frate cu cel care-și face singur rău.
- ¹⁰ Din măreția puterii – numele Domnului,
dreptii care aleargă la El sunt înălțați.
- ¹¹ Averea unui om bogat este ca o cetate întărită,
slava ei face umbră mare.
- ¹² Înainte de prăbușire se înalță inima omului,
iar înainte de slavă se smerește.
- ¹³ Cine răspunde o vorbă înainte de a asculta – nebulie își este sieși și
batjocură.

18,4 Unele comentarii patristice citesc versetul în lumina textului evanghelic In. 7,38: „Râuri de apă vie vor curge din sânul lui.” ♦ „izvor de viață”: TM are „izvor de înțelepciune”.

18,6 TM are: „Buzele prostului iscă ceartă și gura lui cheamă lovituri.” ♦ Evagrie: „Dacă moartea se naște din trufie și ea desparte sufletul de viața adevărată, atunci trufia ne desparte de Cel care a spus: «Eu sunt viața»” (*ibid.*, 176).

18,8 Nu corespunde cu TM 18,8; e un dublet al LXX 19,15. TM are: „Vorbele calomniatorului sunt ca niște delicatose, coboară până în străfunduri.” ♦ „bărbați molateci”, gr. ἀνδρόγυνος: „androginii” sunt detestați pentru felul lor „molatec”, „femeiesc” de viață. Acuza implicită este că ei își neagă bărbăția. Nu întâmplător fac pereche, în acest verset, cu „leneșii”. ♦ Evagrie: „Androgin este cel care nu-l poate învăța pe altul și nu poate învăța de la altul” (*ibid.*, 178).

18,9 Evagrie interpretează versetul în legătură cu 2Tim. 2,21: „Dacă cineva se curăță de orice întinare, va fi vas folositor pentru stăpân” (*ibid.*, 179).

18,10 „măreția puterii”: TM are „bastion puternic”. ♦ Evagrie: „Numele Domnului denumește cunoașterea (gnoza) lui Dumnezeu” (*ibid.*, 180).

18,11 TM are, în partea a doua: „în gândul/închipuirea lui ea e un zid înălțat.”

18,13 Evagrie recomandă citarea versetului împotriva celor care se apucă să-i învețe pe alții despre Dumnezeu fără să fi primit cunoașterea (gnoza) de la Dumnezeu (*ibid.*, 182).

- ¹⁴ Mânia omului un slujitor chibzuit o domolește,
dar pe omul abătut cine-l va sprijini?
- ¹⁵ Minteă celui chibzuit dobândește discernământ,
urechile celor înțelepți caută să înțeleagă.
- ¹⁶ Darul omului îi dă lărgime
și-l așază chiar lângă stăpânitori.
- ¹⁷ Dreptul se învinuiește pe sine când începe să vorbească,
dar, dacă învinuitorul sare asupra-i, acesta primește mustrare.
- ¹⁸ Sorții potolesc certurile
și hotărăsc între cei puternici.
- ¹⁹ Un frate care-și ajută fratele este ca o cetate întărită, pe înălțime,
și puternic ca un palat bine întemeiat.
- ²⁰ Cu roadele gurii omul își umple pânțele,
dar din roadele buzelor sale se va sătura.
- ²¹ Moartea și viața stau în puterea limbii,
cei care-o stăpânesc îi mănâncă roadele.
- ²² Cine a găsit o femeie bună a găsit haruri,
a primit voie bună de la Dumnezeu.

18,14 „abătut”: *litt.* „slab la suflet”, „timid”. ♦ TM are: „Duhul omului îl susține în boală, dar duhul abătut cine-l va ridica?” ♦ Evagrie glosează astfel, pe marginea versetului: „Precum se spune că Domnul nostru devine leopard flămând (Os. 13,7-8) pentru cei nepăsători și piatră de poticnire (Rom. 9,32-33) pentru necredincioși, la fel se spune că El devine «apucat»/«ușor de aprins» pentru păcătoși. De asemenea, se poate ca Solomon să-l numească «apucat» pe cel rău și pe fiecare demon căzut din virtute și cunoaștere” (*ibid.*, 183).

18,16 „îi dă lărgime”, gr. ἐμπλατόνει: îl face să se simtă bine. Verb construit, probabil, de traducătorii LXX. ♦ Pentru Evagrie, „darul omului” este viața dreaptă (*ibid.*, 184).

18,17 TM are: „Cel care vorbește primul într-un proces pare drept, dar vine partea adversă (*litt.* semenul său) și-l ia la cercetat.” ♦ Prima parte a versetului LXX a fost comentat de Părinți: „A ne acuza singuri ne ajută să ne mântuim” (Origen, *Hom. Lev.* 3,4 și Didim, *Epit.* 18,24).

18,19 LXX prezintă un verset ceva mai limpede decât cel din TM. Este des invocat de Părinți ca îndreptar pentru viața obștească: e.g. Grigore din Nazianz, *Discursuri* 11,1; Varsanufie, *Scrisori* 109. TM are: „Fratele jignit e mai tare (= greu de cucerit) decât o cetate și certurile, decât zăvoarele unui castel.”

18,21 „în puterea limbii”: *litt.* „în mâna limbii”, ebraism. ♦ „cei care-o stăpânesc”: TM are „cei care-o iubesc”. ♦ Evagrie: „Sufletul este în stare să dea moarte și viață, ceea ce ne îngăduie să arătăm că el are liber arbitru” (*ibid.*, 186).

22a Cine alungă o femeie bună își alungă binele,
iar cine ține o adulteră e smintit și necredincios.

19 [1-2] ³ Nebunia omului îi strâmbă căile,
dar el învinuiește pe Dumnezeu în inima sa.

⁴ Bogăția adaugă prieteni mulți,
dar săracul e părăsit până și de ultimul prieten.

⁵ Martorul mincinos nu va rămâne nepedepsit,
cine învinuiește pe nedrept nu va găsi scăpare.

⁶ Mulți se gudură în fața regilor,
dar tot ticălosul devine prilej de ocară în ochii omului.

⁷ Oricine își urăște fratele sărac
departe e și de prietenie.

Buna cugetare se apropie de cei care-o cunosc,
omul chibzuit o va găsi.

Cine fătuiește multe rele ajunge meșter al răutății,
cine stârnește vorbe nu se va mântui.

⁸ Cine dobândește chibzuință se iubește pe sine,
iar cine-și păzește chibzuința va găsi bunătăți.

⁹ Martorul mincinos nu va rămâne nepedepsit,
cine atâță răutatea de ea va muri.

18,22a „Plus” LXX. ♦ *Constituțiile apostolice* își întemeiază pe acest verset legislația în materie de conduită matrimonială (6,14,4). ♦ TM are în plus încă patru versete (18,23-24 și 19,1-2).

19,[1-2] *V. supra.*

19,4 Evagrie: „Bogăția cunoașterii (gnozei) și a înțelepciunii sporește numărul îngerilor noștri, dar întinatul (săracul) este despărțit până și de îngerul care i s-a dat în copilărie” (*ibid.*, 189).

19,5 „învinuiește”: sau „acuză”. Unii savanți propun alt termen, „atâță”. Totuși, primul sens e atestat și de comentariile creștine vechi: pentru Evagrie și Didim versetul se referă la acuzațiile nedrepte care vor fi pedepsite în cele din urmă (*Schol. Pr.* 190; *Epit.* 19,5).

19,6 „se gudură în fața”: *litt.* „se îngrijesc de fața”. ♦ „regilor”: TM are „celor nobili”. ♦ TM are în partea a doua: „Tot omul [e prieten] cu cel care face daruri.”

19,7 „departe e”: *litt.* „departe va fi”. ♦ Doar primul stih corespunde cu TM. ♦ TM are: „Toți frații îl urăsc pe [fratele] sărac, cu atât mai mult prietenii se țin departe de el; în timp ce el își continuă vorbirea, ei nu mai sunt de față.” ♦ După Didim, „buna cugetare” îl simbolizează pe Iisus pe care-L găesc toți cei ce fac binele (PG 39,1040A).

19,9 „atâță răutatea”: TM are „rostește minciuni”. ♦ „de ea”: „plus” LXX.

¹⁰ Desfătarea nu i se potrivește celui smintit,
[ar fi ca și cum] o slugă ar începe să dea porunci cu obrăznicie.

¹¹ Omul milostiv are îndelungă răbdare,
fala sa vine de hac celor nelegiuiți.

¹² Amenințarea regelui [e] ca mușcătura leului,
dar ca roua de pe iarbă, așa e bunăvoința lui.

¹³ Rușine pentru tată – fiul smintit,
curate nu-s prinoasele din plata desfrânatei.

¹⁴ Părinții împart copiilor casa și averea,
dar Dumnezeu potrivește femeia cu bărbatul.

¹⁵ Lașitatea îl ține în frâu pe bărbatul molatec,
iar sufletul nelucrătorului va flămânzi.

¹⁶ Cine păzește porunca își veghează sufletul,
dar cine-și disprețuiește calea va pieri.

¹⁷ Îl împrumută pe Dumnezeu cel care se milostivește de sărac
și după darul lui, [Dumnezeu] îi va da înapoi.

¹⁸ Pedepsește-ți fiul, căci așa va mai fi o nădejde,

19,10 TM are, în partea a doua: „nici un sclav [nu se cade] să dea porunci căpeteniilor.”

19,11 TM are: „Chibzuința omului îi pune frâu mânicii, slava lui e să treacă peste o jignire/greșeală.” ♦ Din nou apare, ca adaos, tema milostivirii. ♦ „fala sa”: după Evagrie, „dacă cel care se fălește cum se cuvine se fălește cu Domnul și dacă Domnul nostru este Înțelepciune, atunci cel care se fălește cum se cuvine se fălește cu înțelepciunea” (*ibid.*, 194).

19,12 „mușcătura”: alt sens al subst. βρυχμός: „scrâșnire a dinților” (ca în Mt. 8,12). ♦ „bunăvoință”: *litt.* „buna dispoziție”. ♦ Evagrie: „Domnul nostru s-a făcut foc mistuitor și leu furios pentru păcătoși [...], dar lumină și rouă pentru cei virtuoși” (*ibid.*, 195).

19,13 „Rușine”: TM are „nenorocire/dezastru”. ♦ A doua parte a versetului amintește de Deut. 23,19: „Să nu aduci plata unei desfrânate [...] în casa Domnului.” ♦ „desfrânată”: simbol al sufletului necurat, după Evagrie; „plata” este starea lui de păcătoșenie (*ibid.*, 196).

19,14 „copiilor”: „plus” LXX. ♦ În stihul al doilea, LXX introduce tema armoniei între bărbat și femeie. TM are „femeia chibzuită/prudentă vine de la YHWH”. ♦ Evagrie: „A-i învăța pe copii virtutea și cunoașterea lui Dumnezeu le revine părinților, dar a dărui copiilor înțelepciunea îi revine Domnului.” „Femeia” desemnează aici Înțelepciunea (*ibid.*, 197).

19,15 „bărbatul molatec”, gr. ἀνδρογύναιος: „bărbat efeminat”, *cf.* și 18,8. Tema „androginiei” este din nou cuplată cu cea a leneviei, trimitând și la mitul platonician din *Banchetul* 191b.

19,17 „Darul” este „puritatea inimii”, după Evagrie (*ibid.*, 199).

19,18 „va mai fi o nădejde”: *litt.* „va fi o bună nădejde”. ♦ „până la nemăsură”: „până la violență”. TM are „până la a-l ucide”.

dar nu te lăsa purtat în sufletul tău până la nemăsură.

¹⁹ Omul rău la cuget va plăti din belșug,
iar dacă va și făptui răul, își va adăuga și sufletul său.

²⁰ Ascultă, fiule, învățătura tatălui tău,
ca să te faci înțelept în zilele tale de pe urmă.

²¹ Multe gânduri sunt în inima omului,
dar hotărârea Domnului rămâne în veac.

²² Rod este milostenia pentru om,
mai bine sărac cinstit decât bogat mincinos.

²³ Frica de Domnul îi este omului spre viață,
cine nu are frică va sălășlui acolo unde nu se arată cunoașterea.

²⁴ Cine-și ascunde mâinile în sân cu necinste
niciodată nu și le va duce la gură.

²⁵ Biciuiește ciurma și smintitul se face și mai viclean,
dar dacă-l mustri pe omul chibzuit, el va ști să discearnă.

²⁶ Cine nu-și cinstește tatăl și se leapădă de mama sa
se va face de rușine și de ocară.

²⁷ Fiul care nu mai păzește învățătura tatălui

19,19 TM are: „Cel aprins de mare mânie trebuie să plătească, dacă îl scapi [de plată], va trebui s-o faci din nou.” ♦ „va plăti din belșug”: va fi privat de contemplarea ființelor, căci sufletul s-a smintit de tot, după Evagrie (*ibid.*, 200). ♦ „va și făptui răul”: gr. λουμείουμαι, *litt.* „a fi ciumat/ca ciurma”. ♦ „sufletul său”: „plus” LXX semnificativ, care dă ideii de răsplată un sens religios-moral. Un ecou în Mt. 16,26: „La ce-i va folosi omului dacă va dobândi întreaga lume, dar își va pierde sufletul?”

19,20 LXX personalizează versetul, introducând cuplul „tată/fiu” absent în TM.

19,21 „în veac”: „plus” LXX. Finalul coincide cu Ps. 32,11 LXX.

19,22 LXX glosează asupra textului ebraic. TM are: „Ce dorești de la un om este o prietenie credincioasă, iar un om sărac e mai bun decât un om mincinos.”

19,23 TM are, în partea a doua: „sătul va rămâne fără să fie cercetat de nenorocire.” ♦ „Dacă frica de Domnul conduce omul la viață și dacă frica de Domnul este învățătură și înțelepciune, atunci viața omului este învățătură și înțelepciune.” (Evagrie, *ibid.*, 2002)

19,24 LXX are o variantă mai subtilă decât TM, unde citim: „Leneșul își bagă mâna în strachină, dar n-o mai duce până la gură.”

19,25 „ciurma”: apelativ pentru răufăcător. Răufăcătorul este „ciumă”.

19,26 LXX atenuează realismul crud din TM: „Cine-și bate/jefuiește tatăl și își alungă mama...” ♦ După Evagrie, „tatăl” este Legea (masculin în greacă), iar „mama” este învățătura. Leapădându-se de amândouă, fiul îl necinstește pe Dumnezeu (*ibid.*, 204).

19,27 TM are: „Încetează, fiule, să ascuți mustrarea și vei rătăci de la cuvintele cunoașterii.” ♦ „Vorbele rele” sunt gândurile necurate, după Evagrie (*ibid.*, 205).

va deprinde vorbele rele.

²⁸ Cine se pune chezaș pentru un copil smintit încalcă rânduiala, gura necredincioșilor înghite judecățile.

²⁹ Bicele se pregătesc pentru cei necumpătați, iar pedepsele pentru umerii celor fără minte.

20¹ Necumpătat este vinul, obraznică beția, cine cu ea se încurcă nu va fi înțelept.

² Amenințarea regelui nu se deosebește de furia leului, cine-l atâță păcătuiește împotriva sufletului său.

³ Slavă omului care întoarce spatele înjurăturii, dar tot smintitul se încâlcește în aceste lucruri.

⁴ Dacă-l cerți, leneșului nu-i este rușine, la fel, cine se împrumută cu grâu de la seceriș.

⁵ Apă adâncă este sfatul în inima omului, dar omul chibzuit îl scoate afară.

⁶ Mare este omul și vrednic de cinstire omul milostiv, dar omul de încredere cu greu se găsește.

⁷ Cine viețuiește neprihănit întru dreptate va lăsa copiii fericiți.

⁸ Când un rege drept șade pe tron,

19,28 TM are: „Un martor nevrednic își bate joc de judecată și gura celor răi înghite nelegiuirea.”

19,29 „umerii celor fără minte”: Clement interpretează alegoric, ca fiind „tăria” poftelor carnale (*Pedagogul* II,93,3).

20,2 Cf. 19,12a.

20,3 „întoarce spatele”: TM are „se ferește”.

20,4 „Dacă-l cerți”: *litt.* „certat”, chiar „terfelit”. ♦ LXX propune o variantă psihologizantă, în vreme ce TM descrie concret o situație: „Toamna leneșul nu ară; la seceriș va căuta, dar nu [va găsi].” ♦ Evagrie: „Dacă este posibil să împrumutăm grâu în plin seceriș, atunci va fi posibil, în veacul ce va veni, să împrumutăm grâu duhovnicesc de la cei care vor fi cultivat timp de șase ani propriul ogor și care vor hrăni, în al șaptelea, văduvele și orfanii” (*ibid.*, 208).

20,5 Cf. 18,4.

20,6 „vrednic de cinstire”: sau „prețios”. ♦ TM are: „Mulți oameni își proclamă bună-tatea: dar un om cu credință/fidelitate, cine-l va afla?” ♦ Vechea temă antică a „măreției omului” a fost exploatată și de Părinți (*e.g.* Ilarie de Poitiers, *In Ps. 118* 10,2)

20,7 TM are: „Cel drept umblă întru desăvârșire: ferice de fiii săi după el.”

20,8 LXX moralizează „mesajul”, introducând „judecăți de valoare”: regele este „drept” și îndepărtează orice rău din preajmă. Versetul din TM e pur descriptiv.

nimic rău nu stă înaintea ochilor lui.

⁹ Cine se va lăuda că are inima neprihănită
sau cine va îndrăzni să spună că este curățit de păcate?

^{9a} Lumina celui ce-și vorbește de rău tatăl sau mama se va stinge,
pupilele ochilor săi vor vedea [numai] întuneric.

^{9b} Partea smulsă în grabă la început
la sfârșit nu va fi binecuvântată.

^{9c} Să nu spui: „Mă voi răzbuna pe dușman”,
ci așteaptă-L pe Domnul, ca să-ți dea ajutor.

¹⁰ Ocaua mare și mică și dubla măsură –
amândouă sunt necurate înaintea Domnului

¹¹ și cine face aceasta se va împiedica în năravurile sale.

[Dacă] tânărul [trăiește] cu sfințenie, dreaptă-i este calea.

¹² Urechea aude și ochiul vede:

amândouă sunt lucrările Domnului.

¹³ Nu iubi clevetirea, ca să nu fii dat deoparte,

deschide-ți ochii și satură-te de bucate.

[¹⁴⁻²²] ²³ Spurcăciune pentru Domnul este cântarul dublu,

20,9a Corespunde cu 20,20 din TM, care sună așa: „Celui care își blestemă tatăl și mama i se va stinge lampa în mijlocul (*litt.* în pupilele) întunericului.” ♦ După Evagrie, „tatăl” și „mama” pot fi, amândoi, Hristos, în funcție de „punctul de vedere”; așadar, vor orbecăi prin întunericul „neștiinței” cei care-L blestemă pe Iisus. ♦ „pupilele”: traducătorul LXX n-a înțeles expresia ebr. „pupilele întunericului”, schimbând sensul.

20,9b Corespunde cu TM 20,21.

20,9c Corespunde cu TM 20,22. ♦ „dușman”: TM are „rău”.

20,10 „Ocaua”: „cântarul, balanța”. ♦ „dubla măsură”: *litt.* „duble măsuri”. ♦ Pentru Evagrie, proverbul arată că virtutea este calea măsurii perfecte: „ocaua mare” reprezintă excesul; „ocaua mică”, lipsa. Ambele sunt vicii (*Schol. Pr.* 213).

20,11 În TM versetele 10 și 11 sunt autonome.

20,12 Evagrie recomandă citarea acestui proverb împotriva celor care-L acuză pe Dumnezeu de lipsurile fapturilor Sale. Nu Dumnezeu este vinovat, ci omul care vede strâmb cu ochiul bine făcut de Dumnezeu; care aude prost cu urechile bine făcute de Dumnezeu etc. (*ibid.*, 215).

20,13 „să nu fii dat deoparte”: sens puternic: „eliminat, ucis”. ♦ TM are „nu iubi somnul, ca să nu ajungi sărac”. ♦ Vasile cel Mare (*Regula mică* 26) citează primul stih în legătură cu excluderea din comunitatea monahală (și Ps. 101,5).

20,14-22 Lacună importantă în LXX. Versetele 20-22 sunt inserate între versetele 9 și 10 (vezi mai sus).

20,23 Cf. 20,10.

balanța măsluită nu-i lucru bun înaintea Lui.

²⁴ Pașii omului sunt îndreptați de Domnul – cum ar putea un muritor să priceapă căile Lui?

²⁵ Capcană pentru om [este] să sfințească degrabă ceva dintr-ale sale, căci după ce face făgăduință s-ar putea să se răzgândească.

²⁶ Vânturătoare de necredincioși este regele înțelept, și-i aruncă sub roată.

²⁷ Lumina Domnului – suflarea oamenilor, [lumină] care scotocește străfundurile pântecelui.

²⁸ Milostenia și adevărul – paznic pentru rege, îi vor împrejmuî tronul cu dreptate.

²⁹ Podoabă pentru tineri, înțelepciunea, slava celor bătrâni – părul cărunt.

³⁰ De vânătași și oase frânte au parte cei răi, de lovituri până în străfundurile pântecelui.

21 ¹ Precum țâșnirea apei – așa-i inima regelui în mâna lui Dumnezeu: oriunde vrea s-o ducă, așa o înclină.

² Tot omul se crede pe sine drept, dar [numai] Domnul îndreaptă inimile.

20,24 Evagrie, care se inspiră din doctrina lui Origen despre tripla moarte – moarte naturală, moarte din pricina păcatului și față de păcat – vede în „muritor” pe cel care n-a murit cu Iisus (*Schol. Pr.* 218).

20,26 Regele înțelept „vântură”, alege grâul de neghină, pe credincioși de necredincioși. ♦ „roată”: sens obscur în LXX. Probabil aluzie la o tehnică agricolă care folosea roțile carelor pentru „baterea” spicelor. ♦ Pentru Părinți, „Vânturătorul” nu poate fi altul decât Iisus în ipostază de judecător (*cf.* Mt. 3,12) (Evagrie, *Schol. Pr.* 220 A și B; *Epit.* 20,25).

20,27 „Lumina”: TM are „lampa”. ♦ E posibil ca versetul să fi inspirat pasajul din 1Cor. 2,10. ♦ Evagrie are o altă variantă: „făclie/lampă care scotocește străfundurile pântecelui”; această „făclie/lampă” ar fi simbolul diavolului, care, în neștiința lui, crede că luminează (*ibid.*, 221).

20,28 „vor împrejmuî”: TM are „vor susține/sprijini”.

20,29 „înțelepciunea”: TM are „tăria lor”. Încă un exemplu de spiritualizare a traducătorilor LXX.

20,30 „vânătași”: sensul exact este „vânătași sub ochi”. ♦ TM are: „Loviturile de rană (= care rănesc) curăță de rău” (traducere conjecturală).

21,1 Adverbele comparative sunt proprii LXX.

21,2 TM are: „Toate căile unui om sunt drepte în ochii lui, dar YHWH cântărește inimile.”

- ³ A face lucruri drepte și a spune adevărul sunt mai plăcute la Dumnezeu decât sângele jertfelor.
- ⁴ Cel cu gândul deschis spre obrăznicie are inima îndrăzneată, făclie a necredincioșilor, păcatul!
- [⁵] ⁶ Cine, lucrând, adună comori prin vorbe mincinoase [vrea să] prindă deșertăciuni în lațurile morții.
- ⁷ Prăpădul va sălășlui printre necredincioși, fiindcă nu vor să facă ce este drept.
- ⁸ Celor suciți [la minte] Dumnezeu le trimite căi sucite, fiindcă lucrările Lui sunt curate și drepte.
- ⁹ Mai bine să locuiești într-un colțișor sub cerul liber decât în case spoite cu nedreptate și la un loc cu alții.
- ¹⁰ De sufletul necredinciosului nici un om nu se va milostivi.
- ¹¹ Când obraznicul e pedepsit, cel neticălos se face mai istet; luând aminte, înțeleptul va dobândi cunoașterea.
- ¹² Dreptul pricepe inimile necredincioșilor

21,3 „sângele”: „plus” LXX. Precizarea concretă e menită să devalorizeze la maximum sacrificiul material în favoarea celui spiritual, singurul posibil la Alexandria. ♦ În acest sens merge și interpretarea lui Evagrie: „Jertfa pentru Dumnezeu e cugetul sfărâmat/zdrobit” (*Schol. Pr. 222; cf. și Ps. 50,19*).

21,4 Verset obscur și în LXX și în TM. ♦ „Cel cu gândul deschis”, gr. *μεγαλόφρων*: am tradus cât mai neutru, adjectivul însemnând exact „generos”, „plin de sentimente nobile”. Aici însă, sensul expresiei este dictat de „obraznicie”. ♦ „inima îndrăzneată” mai apare în 14,14. E vorba de trufie.

21,5 Lipsește din LXX.

21,6 „[vrea să] prindă”: *litt.* „urmărește să prindă”. ♦ TM are aceeași idee, cu o imagine ușor diferită: „abur spulberat ce caută moartea.”

21,7 „Prăpădul va sălășlui”: *litt.* „se va instala, va fi oaspete”: TM are „Silnicia celor răi îi va târi afară”.

21,8 „Dumnezeu”: „plus” LXX. ♦ TM are: „Sucită este calea omului vinovat, dar calea celui neprihănit este dreaptă.” ♦ Tema versetului trimite la Ps. 17 (18),26-27.

21,9 Imaginea „caselor spoite cu nedreptate” trimite la cuvintele lui Iisus despre farisei („morminte vărute pe dinafară”); de asemenea, Pavel spune despre „marele preot” că este un „zid vărut” (Fapte 23,3). S-ar putea ca termenul să fi fost o injurie curentă, „varul/spoiala” simbolizând ipocrizia, disimularea, minciuna. ♦ „sub cerul liber”: TM are „pe acoperiș/terasă”. ♦ Stihul al doilea în TM este „decât într-o casă pe care o împărți cu o soție certăreată”.

21,10 TM are: „Sufletul celui rău dorește răul, aproapele nu are trecere în ochii săi.”

21,11 Dublet al v. 19,25.

21,12 „inimile”: TM are „casa”. ♦ Pentru mulți comentatori moderni ai textului ebraic, „dreptul” din acest verset nu este altul decât Dumnezeu.

și-i disprețuiește pe necredincioșii [aflați] în rele.

¹³ Cine-și astupă urechile ca să nu-i asculte pe neputincioși va striga și el, dar nimeni nu-l va asculta.

¹⁴ Un dar discret abate mâniile, dar cel care-și socotește darurile cu zgârcenie stârnește cumplită urgie.

¹⁵ Bucuria dreptilor este să facă [bună] judecată, dar cel sfânt este necurat pentru făcătorii de rele.

¹⁶ Omul care rătăcește afară din calea dreptății se va odihni în adunarea uriașilor.

¹⁷ Nenorocitul iubește veselia, plăcându-i vinul și untdelemnul din belșug.

¹⁸ Nelegiuitul este măturătura celui drept.

¹⁹ Mai bine să locuiești în ținut pustiu decât cu o femeie îndărătnică, limbută și înțepată.

²⁰ Comoara dorită va odihni pe gura înțeleptului, dar oamenii fără minte o înghit dintr-o îmbucătură.

²¹ Calea dreptății și a milosteniei va găsi viață și slavă.

²² Înțeleptul a pus piciorul în cetăți întărite

21,14 „discret” sau „ascuns”. Adjectivul se mai întâlnește în Înț. 1,11. ♦ TM are, în partea a doua: „un dar pe ascuns [stinge] furia arzătoare.”

21,15 „cel sfânt”: „plus” LXX. TM are, în partea a doua: „dar spaimă [este] pentru făcătorii de rele.”

21,16 „calea dreptății”: TM are „calea înțelegerii”. ♦ „adunarea uriașilor”: cf. Prov. 2,18.

21,17 „nenorocitul”: *litt.* „omul sărac”, gr. ὄνηρ ἐνδεής. Cred, împreună cu traducătorul BA, că sensul „om sărac, lipsit” este, în context, ușor peiorativ. „Nenorocitul” redă cel mai bine ambele sensuri: „om fără noroc” și „netrebnic”. Firește, nici sensul neutru, „sărman” nu este exclus, conform TM. ♦ TM are: „Om sărac e cel ce iubește veselia, cine iubește vinul și untdelemnul nu se va îmbogăți.” „Untdelemnul” simbolizează aici mâncarea bună, ospațul gras.

21,18 „măturătura”, gr. περικάθαρμα: *litt.* „deșeu, ceea ce rămâne de la curățenie”. Cf. și 1Cor. 4,13. ♦ Versetele 17-18 se opun versetului 15.

21,19 „limbută” sau „rea de muscă”. „Plus” LXX. ♦ Termenul γλωσσώδης mai apare, cu acest sens, în Ps. 139 (140),12.

21,20 Din nou versetul din LXX are un sens spiritualizat față de TM care sună: „comoară - zintă înțelepciunea. LXX introduce nuanța, capitală, a *degustării* bogățiilor (materiale sau spirituale) de către înțelept; smintiul le profanează mușcând din ele hulpav, neatenț.

21,21-22 Formează un singur tristih. ♦ „Calea dreptății și a milosteniei”: TM are „cel care urmează dreptatea și bunătatea...”. Tot spre deosebire de TM, LXX repetă „întărirea” și introduce „necredincioșii” în final.

și a nimicit întăritura în care s-au încrezut necredincioșii.

²³ Cine-și păzește gura și limba

își cruță sufletul de chin.

²⁴ Cel obraznic, plin de sine și lăudăros „ciumă” este numit,
iar cine ține minte răul – „fărădelege”.

²⁵ Poftele îlucid pe leneș,
fiindcă mâinile lui nu se hotărăsc să facă ceva.

²⁶ Necredinciosul pofteste toată ziua poftele rele,
dar dreptul se milostivește și se îndură fără zgârcenie.

²⁷ Jertfele necredincioșilor sunt spurcăciune pentru Domnul,
căci ei le aduc în chip nelegiuit.

²⁸ Martorul mincinos va pieri,
dar omul cuminte va vorbi cu băgare de seamă.

²⁹ Omul necredincios, fără de rușine, își semețește fața,
dar omul drept cu sine își cunoaște căile.

³⁰ Nu există înțelepciune, nu există curaj,
nu există sfat în fața necredinciosului.

³¹ Se pregătește calul pentru ziua luptei,
dar ajutorul vine de la Domnul.

21,23 Pentru Evagrie, „gura” și „limba” reprezintă partea pătimașă a sufletului și intelectul (*ibid.*, 230).

21,24 „lăudăros”: „plus” LXX. ♦ „ciumă” (*cf.* 19,19). TM are „batjocoritor”. ♦ Un comentariu creștin explică numele de „ciumă” prin aceea că „obraznicul” îi infectează și pe alții (*Epit.* 21,27).

21,26 „poftește... poftele”: am tradus ca atare *figura etymologica* din greacă, tocmai pentru a marca intensitatea cu care „necredinciosul” râvnește la rău. ♦ Evagrie: „Îngerii nu au niciodată poftele rele, oamenii au din când în când; demonii totdeauna” (*ibid.*, 231).

21,27 „pentru Domnul”: „plus” LXX.

21,28 „omul cuminte”: *lit.* „omul ascultător, supus [lui Dumnezeu]”. ♦ „cu băgare de seamă”: *lit.* „păzindu-și, supraveghindu-și [gândul sau vorbele]”.

21,29 „drept cu sine” sau „sincer cu sine”. ♦ „își cunoaște”: TM are „își întărește”.

21,30 „în fața necredinciosului”: TM are „în fața lui YHWH”, sens cu totul diferit față de LXX. ♦ LXX are „curaj”, TM are „înțelegere/inteligență”. ♦ Un comentariu interpretează astfel versetul LXX: „Pentru că necredinciosul este irațional, nebun și laș” (*Epit.* 21,36).

21,31 Pentru Evagrie, „calul” simbolizează intelectul. El pune proverbul în legătură cu Avacum 3,8.

22¹ E mai de dorit un nume bun decât bogăție multă,
iar decât argint și aur, bunăvoința.

² Bogatul și săracul s-au întâlnit,
căci pe amândoi i-a făcut Dumnezeu.

³ Cel deștept, văzându-l chinuit pe ticălos, mai abitir se mustră pe sine,
dar cei fără minte, neluând seama, au plătit scump.

⁴ Odraslele înțelepciunii sunt frica de Domnul,
și bogăția, și slava, și viața.

⁵ Ciulini și lațuri pe căile sucite,
dar cine-și păzește sufletul se va feri de ele.

[⁶] ⁷ Bogății îi vor stăpâni pe săraci,
dar slujitorii vor da cu împrumut stăpânilor lor.

⁸ Cine seamănă nimicuri va culege doar necazuri
și rana faptelor sale o va căsca până la capăt.

^{8a} Pe omul vesel și darnic Dumnezeu îl binecuvântează,
va pune capăt zădărnicii lucrărilor sale.

22,1 „nume bun”: TM are doar „nume”, cu aceeași conotație. ♦ „bunăvoința”: *litt.* „har bun”, gr. χάρις ἀγαθή. ♦ „Numele bun” semnifică virtutea, după Evagrie (*ibid.*, 233).

22,2 Există două tradiții exegetice ale acestui verset la Părinți. Conform celei dintâi, Dumnezeu a creat deopotrivă bogatul și săracul, inegali de la început, dar completându-se, nu excluzându-se: bogatul câștigă împărăția dăruind săracului și, invers, acesta poate trăi datorită darurilor bogatului (Clement Alexandrinul, *Care bogat va fi mântuit?*, Optatus, Augustin, Cezarie de Arles etc.); conform celei de-a doua tradiții, bogatul și săracul sunt născuți egali, ca simple ființe umane; diferențele sociale intervin ulterior și sunt nejustificate (Grigore din Nazianz). Pe larg, despre subiect, Feiertag, J.-L., 1998, pp. 50-57.

22,3 TM are: „Cel prudent vede răul și se ascunde, dar proștii trec [cu vederea] și trag ponoasele.” ♦ În TM, 22,3 coincide cu 27,12; în LXX, cele două versete diferă.

22,4 „înțelepciunii”: TM are „smereniei”.

22,6 Lipsește în LXX.

22,7 TM are „iar datornicul este sclavul creditorului”. ♦ Evagrie: „În veacul ce va veni, cei care s-au îmbogățit cu totul în cunoaștere (gnoză) și înțelepciune vor porunci acelorora rămași necurați și fără asemenea bogăție.” Evagrie nu destăinuie totuși cine vor fi „slujitorii” și cine „stăpânii”, „căci învățătura aceasta este mistică și adâncă” (*ibid.*, 237).

22,8 Încă un verset obscur. TM are: „Cine seamănă nedreptate culege nenorocire și nuiua trufiei lui e pregătită.” ♦ „o va căsca până la capăt”: o va desăvârși. Dar sensul nu poate fi deslușit.

22,8a „Plus” LXX. ♦ „va pune capăt zădărnicii lucrărilor sale”: sensul nu poate fi intuit exact. Evagrie dă o traducere-interpretare personală, care clarifică un pic versetul: „Prin virtute și cunoaștere Domnul pune capăt deșertăciunii lucrărilor sale” (*Schol. Pr.* 238).

⁹ Cine are milă de sărac va fi el însuși hrănit,
căci din mâncarea lui i-a dat săracului.

^{9a} Cine umblă cu daruri dobândește biruință și cinstire,
dar smulge sufletul celor care le primesc.

¹⁰ Alungă ciuma din adunare și cu ea va pleca și sfada,
căci de câte ori stă ea la adunare, pe toți îi spurcă.

¹¹ Domnul iubește inimile sfinte,
plăcuți îi sunt toți cei neîntinați.

Cu buzele păstorește regele.

¹² Ochii Domnului ocrotesc discernământul,
dar nelegiuitul nu pune nici un preț pe cuvinte.

¹³ Leneșul caută scuze și spune:
„Pe drumuri – lei, în piețe – ucigași!”

¹⁴ Hău adânc – gura nelegiuitului,
cel urât de Domnul va cădea în el.

^{14a} În fața omului sunt căi rele,
dar lui nu-i place să se întoarcă de la ele –
trebuie să ne întoarcem de la calea strâmbă și rea.

¹⁵ Necugetarea încinge inima tânărului:

22,9a „Plus” LXX. Sensul pare a fi următorul, confirmat de câteva citate antice: insul care oferă mită corupe și sufletul celui care o primește. Dar Evagrie dă un sens radical opus: smulge sufletul din ghearele demonilor care-l aveau în stăpânire, întrucât, după el, „darurile” sunt virtuțile (*ibid.*, 239). Gramatical, ambele interpretări sunt posibile.

22,10 „ciuma”: *cf.* 19,25; 21,24. ♦ După Evagrie, „ciuma” este diavolul, care trebuie alungat din suflet (*ibid.*, 240).

22,11 Introducând „Domnul”, LXX transformă radical sensul versetului. TM are: „Pe cel care iubește curăția inimii și [are] har pe buzele sale, regele și-l face prieten.”

22,12 „nu pune nici un preț pe cuvinte”: sau, mai neologistic, dar mai explicit: „disprețuiește judecata rațională”. ♦ Evagrie: „Domnul care veghează asupra sufletelor noastre ne hrănește (păstorește) cu știința duhovnicească, știință pe care o disprețuiește cel care încalcă Legea” (*ibid.*, 241).

22,13 „caută scuze”: *lit.* „caută pretext”. „Plus” al LXX. ♦ TM are: „E un leu afară, în mijlocul uliței voi fi omorât”. ♦ Evagrie: „Dușmanul nostru, diavolul, dă târcoale ca un leu, căutând pe cine să înghită [*cf.* 1Pt. 5,8]; leneșul, terorizat de diavol, refuză să practice virtuțile” (*ibid.*, 242).

22,14 „gura nelegiuitului”: TM are „gura străinelor”.

22,14a „Plus” LXX. Ecou antitetice la 14,12 și 16,25.

22,15 „încinge”: sau „face să bată mai repede”. ♦ A doua parte a versetului se poate înțelege și astfel: „bățul și mustrea sunt departe de tânăr.”

bățul și muștrarea [o țin] departe de el.

¹⁶ Cine-l pârăște pe sărac își sporește averea,
dă bogatului pe spinarea celui sărac.

¹⁷ Apleacă-ți urechea la cuvintele înțelepților și ascultă-mi cuvântul,
pregătește-ți inima, ca să vezi că sunt bune;

¹⁸ dacă le așezi în inima ta,
ele te vor bucura [încolțind] și pe buzele tale,

¹⁹ ca să-ți pui nădejdea în Domnul

și să-ți facă El cunoscută calea Lui.

²⁰ Iar tu scrie-ți lucrurile acestea de trei ori,
ca sfat și cunoaștere, pe lărgimea inimii tale.

²¹ Eu te învăț să te supui cuvântului adevărat și cunoașterii adevărate,
ca să răspunzi cu cuvintele adevărului celor care te întrebă.

²² Nu-l alunga cu silă pe nevoiaș, căci este sărman,

22,16 „pârăște”: sau „exploatează necinstit”. ♦ „își sporește averea”: *litt.* „își face multe ale sale”. Unele manuscrise au „face multe rele”. ♦ Partea a doua este greu de descifrat. Sensul propus aici este posibil, dar nu foarte sigur. ♦ TM are: „Cine-l jupoaie pe sărac ca să se îmbogățească [precum și] cine dă bogatului sărăcește.” ♦ Interpretare formidabilă a lui Evagrie: diavolul ne înșeală luându-ne virtuțile pe care nu el ni le-a dat; noi îl înșelăm pe diavol luându-i viciile pe care nu le avem de la el. Comentariu amplu despre „escrocheria” noastră duhovnicească (*ibid.*, 245).

22,17-29 Începe a doua mare secțiune în strofe (22,17-25,10a), comparabilă cu cea alcătuită din primele nouă capitole. Numeroase diferențe, și aici, între TM și LXX, ultima având unsprezece versete suplimentare. De asemenea, LXX grupează în mod original conținutul celor două colecții atribuite lui Solomon în TM. ♦ Începutul primei colecții, 22,17-23,14, a fost pe bună dreptate apropiat de culegerea egipteană „Înțelepciunea lui Amenemope”.

22,17 „să vezi”: *litt.* „să cunoști”. ♦ „sunt bune”: se referă la „cuvintele înțelepților”. ♦ „bune”: TM are (în v. 18) „căci e plăcut...”. ♦ Evagrie: ascultă cu adevărat cuvintele divine doar cei care le pun în practică (*ibid.*, 246).

22,18 „te vor bucura”: TM are „ți se vor așeza”.

22,19 TM are: „pentru ca încrederea ta să fie în YHWH te voi învăța pe tine astăzi.”

22,20 TM are: „N-am scris oare pentru tine de trei ori/treizeci [de cuvinte] cu sfaturi și știință?” ♦ „de trei ori”: Evagrie raportează acest verset la împărțirea în trei domenii a filozofiei (etică, fizică, teologie). În ochii lui, Solomon este părintele filozofiei, prin Proverbe, Ecleziast și Cântarea cântărilor. El ar fi fost ulterior imitat de greci (*ibid.*, 247).

22,21 „cunoașterii”: TM are „realitate, adevăr”.

și nu-l necinști pe cel slab de la poartă,
²³ căci Domnul va judeca pricina lui,
iar tu îți vei scăpa sufletul, punându-l la adăpost.
²⁴ Nu te întovărăși cu omul oțărât
și cu prieten stăpânit de mânie nu umbra,
²⁵ ca nu cumva să deprinzi purtările lui
și să-ți prinzi sufletul în lațuri.
²⁶ Nu te pune pe tine însuși zălog, de rușine pentru obrazul [cuiva],
²⁷ căci de nu vei avea de unde plăti
îți vor lua așternutul de sub coaste.
²⁸ Nu strămuta hotarele de veci pe care le-au așezat părinții tăi.
²⁹ Omul prevăzător și isteț în faptele sale
trebuie să stea pe lângă regi,
și nu să stea pe lângă oamenii de nimic.

23 ¹ Dacă te așezi să mănânci la masa celor puternici
uită-te cu luare-aminte la ce ți se pune în față

² și întinde mâna
știind că și tu trebuie să pregătești asemenea [bucate].

³ Iar dacă nu te-ai săturat, nu mai pofti bucatele lui,
căci ele țin de o viață mincinoasă.

⁴ Sărac fiind, nu te măsură cu bogatul,

22,26 „de rușine pentru obrazul [cuiva]”: am tradus explicitând o formulare sintetică:
„rușinându-te pentru fața.”

22,27 „de sub coaste”: TM are „de sub tine”.

22,28 Evagrie interpretează în sensul nedepășirii măsurii și a păstrării cu fidelitate a
credinței în Sfânta Treime (*ibid.*, 249).

22,29 „prevăzător”: *litt.* „văzător”, sensul larg este: „om cu darul discernământului și al
previziunii”. ♦ TM are, în prima parte: „Ai văzut pe cineva priceput în ce face?”

23,1-8 Primele opt versete sunt organizate în trei serii de câte cinci stihuri, tratând rela-
țiile de ospăț cu un principe, cu un bogat și cu un răuvoitor.

23,1 Origen interpretează versetul în cheie spirituală, plecând de la îndemnul inițial
„uită-te cu luare-aminte”: *litt.* „judecă cu judecată”, gr. νοητός νόει. „Întreaga Scriptură
este masa înțelepciunii.” (*Com. Rom.* 8,8)

23,2 În unele manuscrise „și întinde mâna” este finalul versetului 1; Rahlfs îl pune la
începutul versetului 2. ♦ TM are: „pune-ți un cuțit sub gâtje, dacă ești nesățul” (altfel
spus: „înfrânează-te... dacă...”).

23,3 „nu te-ai săturat”: *litt.* „dacă ești mai nesățul”.

23,4 Verset cu o evidentă notă stoică. ♦ TM are: „Nu te obosei adunând bogăție, în dis-
cernământul tău, încetează.”

ci cugetă adânc și înfrânează-te.

⁵ Abia-ți pui ochii pe el și se face nevăzut,
căci i s-au pregătit aripi ca de vultur
și se întoarce la casa întâi-stătătorului său.

⁶ Nu lua masa cu omul invidios

și nu pofti la bucatele lui,

⁷ căci el mănâncă și bea

așa cum ar înghiți cineva un fir de păr.

⁸ Nu-l aduce la tine și nu mânca pâinea ta cu el,
căci el o varsă și-ți murdărește vorbele tale bune.

⁹ Nu vorbi la urechile prostului,

ca să nu-și bată joc de cuvintele tale înțelepte.

¹⁰ Nu strămuta hotarele de veci

și în avutul orfanilor nu intra,

¹¹ fiindcă răscumpărătorul lor este Domn puternic

și va judeca pricina lor împotriva ta.

¹² Dă-ți inima la învățătură,

pregătește-ți urechile pentru cuvinte cu discernământ.

¹³ Nu pregeta să mustrî un copil:

chiar dacă-l bați cu nuiua, [n-ai grijă,] nu va muri,

¹⁴ căci tu îl bați cu nuiua,

dar îi scapi sufletul de la moarte.

¹⁵ Fiule, dacă inima ta se face înțeleaptă,

vei aduce bucurie și inimii mele,

23,5 TM vorbește despre „bogăție”, în timp ce LXX vorbește despre „bogatul” care se volatilizează ciudat, în manieră chagalliană. ♦ „Casa întâi-stătătorului său” pare a desemna „cerul”: bogatul se întoarce în cer. ♦ Origen înțelege astfel versetul, dar îl aplică martirilor: ei și-au părăsit toate bunurile pământești și și-au pregătit, prin credință, „aripi de vultur” pentru a se ridica la cer (*Exhortație la martiriu* 15).

23,6 „invidios”: TM are „cu ochi rău”.

23,7 TM are: „căci el este ca unul care-și face socoteala; «Mănâncă și bea», îți spune, dar inima lui nu-i cu tine.”

23,8 LXX îl descrie pe invidios, în vreme ce TM are o adresare la persoana a II-a.

23,9 Evagrie: „Nu spune nimic inteligent, adică nimic adânc și mistic, pentru că nu se cuvine să arunci nestemate înaintea porcilor (cf. Mt. 7,6)” (*ibid.*, 253).

23,11 „Domn”: „plus” LXX.

23,14 „de la moarte”: TM are „de sălașul morților”.

- ¹⁶ iar buzele tale prin cuvinte se vor lega
de buzele mele, dacă sunt sincere.
- ¹⁷ Inima ta să nu-i invidieze pe păcătoși,
ci fii cu frică de Domnul zi de zi.
- ¹⁸ Căci dacă vei păzi toate acestea, vei avea urmași,
iar nădejdea nu te va părăsi.
- ¹⁹ Ascultă, fiule, fă-te înțelept
și îndreaptă gândurile inimii tale.
- ²⁰ Nu fi băutor de vin
și nu te întinde la ospețe și bâlciuri:
- ²¹ căci tot bețivul și desfrânatul va ajunge sărac
și tot adormitul se va îmbrăca în cârpei și în zdrențe.
- ²² Ascultă-l, fiule, pe tatăl care te-a zămislit
și să nu râzi că a îmbătrânit mama ta.
- [²³] ²⁴ Un tată drept își crește bine [copilul],
de fiul înțelept se bucură sufletul lui.
- ²⁵ Să se bucure tatăl și mama de tine,
fericită să fie cea care te-a născut.
- ²⁶ Dă-mi, fiule, inima ta,
ochii tăi să vegheze la căile mele.
- ²⁷ Căci vas găurit e casa străină
și fântână îngustă e [fântâna] străină,
- ²⁸ aceasta degrabă va fi nimicită

23,16 „sincere”: sau „drepte. ♦ TM are: „iar rărunchii mei vor tresălta când buzele tale vor vorbi cele drepte.”

23,19 „gândurile”, gr. *évvoia*: TM are „căile”.

23,20 „ospețe”: *lit.* „adunări unde se consumă carne”.

23,22 „fiule”: „plus” LXX.

23,23 Lipsește în LXX.

23,24 TM are: „Tatăl unui drept va tresălta de bucurie, cine aduce pe lume un înțelept se va bucura.”

23,27 „vas găurit”: TM are „groapă adâncă”. Imagine voit folosită de traducătorul LXX. Ea trimite cu gândul la pedepsirea danaidelor în Hades, condamnate să umple la nesfârșit un „vas găurit” (se vorbește și de un „butoi fără fund”). În *Gorgias*, Platon face un lung comentariu pe această temă, cu referire la sufletul nesățios al smintiților (493bc). ♦ „casa străină”: TM are „prostituată”, adeseori numită „femeie străină”.

23,28 „aceasta”: e vorba de casă. ♦ LXX diferă de TM, care are: „iar ea (prostituată), ca un hoț, stă la pândă și, printre oameni, îi înmulțește pe necredincioși.”

și tot nelegiuitul va fi stârpit.

²⁹ Al cui „vai”-ul? A cui suferința? A cui judecata?

Ale cui scârbele și vorbele grele?

Ale cui ruperile de oase pe degeaba?

Ai cui ochii învinețiți?

³⁰ Oare nu ai celor care-și petrec vremea cu vinuri?

Nu ai celor care aleargă cu limba scoasă unde-i rost de băut?

³¹ Nu vă îmbătați cu vin, ci stați de vorbă cu oameni drepti,

stați de vorbă cu ei plimbându-vă;

căci dacă nu-ți desprinzi ochii de pe ulcele și pahare,

la urmă vei umbla mai gol ca un pisălog.

³² Iar la sfârșit, ca mușcat de șarpe, stă întins

și veninul curge și se răspândește în el ca de la viperă.

³³ Când ochii tăi vor vedea o străină,

gura ta va spune vorbe sucite

³⁴ și tu vei zăcea ca-n inima mării,

ca un cârmaci în toiul furtunii.

³⁵ Vei spune: „Mă lovesc și nu mă doare,

și-au bătut joc de mine, dar eu habar nu aveam.

Când oare se face ziuă, să merg să-i caut pe cei cu care să petrec?”

24¹ Fiule, nu-i pizmui pe oamenii răi

și nu-ți dori să fii împreună cu ei,

23,29 Pentru Clement Alexandrinul, care citează și comentează versetele 20-21 și 29-30, culoarea vineție amintește de culoarea cadaverică. După el, avem aici un avertisment al morții spirituale, de care sunt atinși deja bețivii și desfrânații (*Pedagogul* II,27,3-5).

23,30 „aleargă cu limba scoasă”: gr. ἵχνεύω, *lit.* „a lua urma” (asemenea unui câine de vânatoare). ♦ Evagrie: „Acest vin este din via Sodomei” (*ibid.*, 259).

23,31-32 TM are: „Nu privi la vin când se face roșu, când spumegă în ulcică; el își vede de drum, dar la urmă ca un șarpe mușcă, înțepă ca o viperă.” ♦ „mai gol ca un pisălog”: imagine proverbială în greacă. ♦ Evagrie: „Pisălogul izbește tare, dar nu deschide locul pe care-l izbește; Domnul însă le-a spus discipolilor: «Bateți și vi se va deschide!»” (*ibid.*, 262). ♦ „viperă”: *lit.* „vipera cu corn”.

23,33 „străină”: TM are „ciudățenii”.

23,34 „ca un cârmaci în toiul furtunii”: TM are „ca un [om] culcat în vârful catargului”.

23,35 TM are, în ultima parte: „Când mă voi trezi, iarăși voi cere.” ♦ „se face ziuă”: după Evagrie, „zorii sufletului sunt recunoașterea păcatului” (*ibid.*, 265).

24,1 „Fiule”: „plus” LXX.

² căci inima lor macină minciuni,
iar buzele lor vorbesc prăpăstii.

³ Cu înțelepciune se construiește o casă
și cu pricepere se ridică.

⁴ Cu discernământ se umplu cămărilor
de toată bogăția cinstită și bună.

⁵ Mai bun este înțeleptul decât cel puternic
și omul chibzuit, decât o moșie întinsă.

⁶ Cu meșteșug de cârmaci se duce un război,
iar ajutorul [se dă] cu inimă sfătoasă.

⁷ Înțelepciunea și buna cugetare la porțile înțelepților –
înțelepții nu se abat de la gura Domnului,

⁸ ci cumpănesc în adunări.

Pe cei lipsiți de învățătură îi întâmpină moartea,

⁹ smintitul piere în păcate.

Chiar necurăția va fi murdărită de „ciumă”

¹⁰ în ziua cea rea și în zi de strâmtorare, până când va trece.

¹¹ Scapă-i pe cei duși la moarte,

răscumpără-i pe cei hărăziți să moară, nu pregeta!

24,2 „minciuni”: LXX atenuează realismul TM, care are „prăpăd”.

24,3-8a Aceste versete sunt legate prin conținut, în ciuda dispunerii lor în perechi de stihuri. ♦ „înțelepciune”: din nou, un comentariu vechi, al cărui autor rămâne neidentificat (PG 64,732C), vede în Înțelepciune „figura” lui Hristos, iar în „casă”, pe cea a Bisericii.

24,5 TM are: „Înțeleptul are tărie și omul cunoscător își întărește puterea.”

24,6 TM are, în partea a doua: „și izbăvirea vine de la numărul mare de sfătuitori.”

24,7-8 LXX e complet diferit de TM, care are: „Cele ale înțelepciunii sunt [prea] înalte pentru smintit, la sfăt (*lit.* poartă) el nu-și deschide gura. Cine urzește răul, răufăcător se numește.” ♦ „porțile înțelepților”: după Evagrie, sunt virtuțile practice (*ibid.*, 267).

24,9-10 Versete obscure; am tradus literal. Comentariile vechi nu ajută prea mult la clarificarea sensului. Evagrie dă verbului „va trece” (sau „va dispărea”) sensul de „va fi nimicită”: păcătosul va fi nimic prin moarte (*Schol. Pr.* 268). Versetele descriu apogeul smintelii, în termeni radicali: până și murdăria va fi murdărită. ♦ „ciumă”: *cf.* 19,19; 21,24.

24,11 „răscumpără”: „plus” LXX. ♦ Versetul este citat în textele vechi, cu sensul literal, ca îndemn la răscumpărarea martirilor, a sclavilor, a prizonierilor, într-un cuvânt, a creștinilor aflați în primejdie (*cf. Constituțiile apostolice* 4,9,2). ♦ Evagrie recomandă citarea versetului împotriva celor care au fost considerați vrednici să primească „știința” (gnoza) dumnezeiască, dar nu vor să o transmită și altora, lăsându-i în primejdie de moarte (*ibid.*, 269).

- ¹² Dacă spui: „Nu-l cunosc pe acesta”,
află că Domnul cunoaște inimile tuturor.
Cel care-a plâsmuit suflare pentru toți și le știe pe toate,
Acela îl răsplătește pe fiecare după faptele sale.
- ¹³ Mănâncă miere, fiule – bun este fagurele –,
ca să-ți îndulcești gâtlejul.
- ¹⁴ Astfel vei simți înțelepciunea în sufletul tău –
dacă o găsești, frumos va fi sfârșitul tău,
iar nădejdea nu te va părăsi.
- ¹⁵ Nu-l aduce pe necredincios la pășunea dreptilor
și să nu te amăgești cu săturarea pântecelui,
- ¹⁶ căci de șapte ori va cădea dreptul și se va ridica,
dar necredincioșii vor slăbi în necazuri.
- ¹⁷ Dacă dușmanul tău cade, nu te bucura,
de împiedicarea lui nu te trufi,
- ¹⁸ fiindcă Domnul va vedea și nu-i va plăcea
și-și va întoarce mânia de la acela.
- ¹⁹ Nu te bucura în privința răufăcătorilor
și nu-i invidia pe păcătoși,
- ²⁰ căci cei răi nu vor avea urmași,
iar făclia necredincioșilor se va stinge.
- ²¹ Ai frică de Dumnezeu, fiule, și de rege,

24,12 „Cel care-a plâsmuit suflare”: TM are „Cel care păzește sufletul tău”. Verset cu dublă semnificație: morală, împotriva mărturiei mincinoase; metafizic-teologică: despre neștiința omului și omniștiința (plus judecata echitabilă) a lui Dumnezeu.

24,13 „miere”: pe urmele lui Origen (*De principiis* 4,2,6), o parte din tradiția patristică vede în degustarea „mierii” „înghițirea” conținutului Scripturii după sensul ei literal și alegoric (Vasile cel Mare, *In Princ. Pr.* 14; *Epit.* 24,14). ♦ Pentru Evagrie, „mierea” este Scriptura, aflată la îndemâna oricui, dar „fagurele” sunt chiar realitățile dumnezeiești, a căror contemplare nu-i este dată oricui (*Schol. Pr.* 270).

24,15 TM nu se adresează fiului, precum LXX, ci omului rău: „Nu pândi, răule, casa celui drept...”

24,17 Din nou o interpretare extraordinară a lui Evagrie: „Cine se bucură de pierderea unui suflet [indiferent că este al dușmanului] seamănă cu diavolul care nu dorește ca toți oamenii să fie mântuiți și să ajungă la cunoașterea adevărului” (*ibid.*, 272).

24,20 Evagrie: „Cei răi nu vor naște nici virtuți, nici învățături drepte, fiindcă nu se tem de Domnul” (*ibid.*, 273).

24,21 În TM începe o altă secțiune, marcată prin versetul „Aceasta e tot a înțelepților” (v. 23). Cinci versete sunt proprii LXX (22a-22e). Nu se poate explica proveniența lor:

și nici unuia dintre ei nu-i fi nesupus,

²² căci iute îi vor face pe necredincioși să plătească,
pedepsele amândurora cine le va ști?

^{22a} Un fiu care păzește cuvântul va scăpa de pieire:
primindu-l, l-a primit cu adevărat.

^{22b} Nici o minciună să nu fie spusă regelui de nici o limbă
și nici o minciună de pe limba lui nu va ieși.

^{22c} Limba regelui e o sabie, și nu una de carne,
oricine ar fi dat pe seama ei va fi hăcuit –

^{22d} căci dacă i se ascute mânia
cu arcurile nimicește oameni,

^{22e} și oasele oamenilor le sfărâmă în dinți
și le face scrum ca o vâlvătaie,

încât nu le mai pot mânca nici puii de vultur.

30 ¹ Fiule, teme-te de cuvintele mele:

primindu-le, convertește-te.

Pe acestea le spune omul celor ce cred în Dumnezeu. [Aici] mă opresc,

² fiindcă eu sunt cel mai smintit dintre toți oamenii

și chibzuință omenească nu se află în mine.

---

se inserează perfect în trama culegerii, poate cu excepția 22a. ♦ „și nici unuia dintre ei nu-i fi nesupus”: TM are „nu te amesteca deloc cu înnoitorii” (= „progresiștii”, „moderniștii”).

24,22a Versetul nu prea are sens în context. Insistă asupra fidelității fiului față de cuvântul cu autoritate. Avem de-a face, probabil, cu o glosă a traducătorului LXX, menită să pună în legătură tema ascultării de rege cu cea a obedienței fiului, omniprezentă în Prov. LXX. ♦ „primindu-l, l-a primit cu adevărat”: se referă la primirea cuvântului. Repetiție cu valoare intensivă.

24,22d „cu arcurile”: gr. σὸν νεύροισι s-ar putea interpreta și „cu nervi cu tot”.

24,22e „puii de vultur”: Evagrie vede în ei simboluri ale demonilor: „Cine a fost curățit de Domnul și se ține departe de orice rău nu poate fi mâncat de demoni” (*ibid.*, 279); în 30,17 însă, verset învecinat cu 24,22e, el va vedea în „puii de vultur” uneltele lui Dumnezeu.

30,1-14 LXX are o altă grupare a capitolelor și fragmentelor. Aici începe secțiunea ce corespunde, în TM, „Cuvintelor lui Agur”.

30,1 TM are: „Cuvintele lui Agur, fiul lui Yaqeh: oracol. Declarație a acestui om lui Ithi'el, lui Ithi'el și Ukhal.” ♦ „convertește-te”: tema convertirii (gr. μετανοία): cuvintele primite de fiu sunt menite să-l întoarcă pe calea dreaptă.

³ Dumnezeu m-a învățat înțelepciunea
și cunoașterea sfinților am deprins-o.

⁴ Cine s-a suit la cer și a coborât?

Cine a adunat vânturile în sân?

Cine a înfășurat apa în veșmânt?

Cine a pus stăpânire pe toate marginile pământului?

Care este numele Lui sau care este numele copiilor Lui, ca să-L cunoști?

⁵ Toate cuvintele lui Dumnezeu au trecut prin foc,

El însuși îi apără pe cei care au evlavie față de El.

⁶ Nu adăuga tu la cuvintele Lui,

ca să nu te mustre și să ajungi mincinos.

⁷ Două lucruri le cer de la Tine,

nu-mi lua harul [Tău] înainte să mor:

⁸ Îndepărtează de la mine cuvântul deșert și mincinos,

nu-mi da nici bogăție, nici sărăcie,

rânduiește-mi cele de trebuință și cele de ajuns,

⁹ ca nu cumva, ghiftuindu-mă, să ajung mincinos și să zic: „Cine mă vede?”

30,3 TM continuă ideea din 30,2: înțeleptul se autodenunță mai departe ca ignorant. În LXX, dimpotrivă, el se afișează ca theodidact. ♦ Clement Alexandrinul aplică versetul la teologie: Dumnezeu nu Se lasă cunoscut decât prin Revelație (*Stromate* V,71,5-72,1). Grigore din Nazianz, reluând această idee înainte de a vorbi despre Treime, comentează exemplul lui Solomon, instrument al Înțelepciunii divine fără ca el însuși să aibă o înțelepciune proprie (*Discursuri* 20,5).

30,4 „Cine s-a suit la cer și a coborât?”: ecouri în Iov 38,5 sq. și In. 3,13. Lectură hristologică a versetului la Părinți (vânturile și apa fiind interpretate ca simboluri ale Duhului Sfânt). Cf. Evagrie, *Schol. Pr.* 281; *Epit.* 30,3-4.8-9.

30,5 „care au evlavie față de El”: TM are „care se adăpostesc în El”.

30,6 Versetul este citat, alături de Deut. 4,2 și Apoc. 22,18-19, pentru a împiedica orice adăugire la Scriptură (Origen, *Com. In.* 2,100).

30,7 „nu-mi lua harul”: TM are „nu mi le opri/interzice”.

30,8 „de ajuns”: elogiul *autarkeiei* (care nu trebuie confundată cu „autarhia”, „auto-conducere”). *Autarkeia* este idealul de viață al filozofului antic (în special stoic, dar nu numai), care „își este suficient sieși”, precum zeul își este suficient sieși. *Autarkeia* se deosebește radical de egoism, în măsura în care „autarkul”, care nu are nevoie de nimic de la nimeni, sare în ajutorul celorlalți atunci când i se cere. Cf. Bădiliță, C., 1999, pp. 84-86.

30,9 „nu cumva să ajung mincinos”: TM are „să [Te] reneg”. ♦ Origen citează vv. 8 și 9 alături de Deut. 8,11-14, împotriva bogăției și ghiftuirii, care duc la uitarea de Dumnezeu (*Hom. Iez.* 9,5).

ori, sărac fiind, să fur și să jur pe numele lui Dumnezeu.

¹⁰ Să nu dai slujitorul în mâinile stăpânului,
ca să nu te blesteme și să fii nimic.

¹¹ Plodul rău își blestemă tatăl,
iar pe mamă nu o binecuvântează.

¹² Plodul rău se socotește drept pe sine,
dar ieșirea nu și-a curățit-o.

¹³ Plodul rău are ochi trufași,
[ridicându-și] pleoapele se înalță.

¹⁴ Plodul rău are dinții săbii
și măselele cuțite, gata să spintece
și să-i înghită pe smeriții pământului
și pe cei sărmani dintre oameni.

²³ Acestea vi le spun vouă, înțelepților, ca să știți:
nu-i bine ca la judecată să-ți fie rușine de fața [omului].

²⁴ Cine spune despre necredincios: „Este drept”
va fi blestemat de popoare și urât neamurilor.

²⁵ Iar cei care mustră vor apărea mai de soi,
asupra lor va veni binecuvântare rodnică.

²⁶ Vor fi iubite buzele care răspund cu vorbe bune.

²⁷ Pregătește-ți faptele pentru plecare,
stai gata să mergi la ogor,

30,10 „Să nu dai slujitorul în mâinile stăpânului”: TM are „nu vorbi de rău un slujitor”.
♦ „să fii nimic”: TM are „să porți vina”.

30,12 „dar ieșirea nu și-a curățit-o”: LXX propune un sens diluat, dar acceptabil (se poate înțelege: „pragul nu și l-a măturat”), spre deosebire de TM care spune direct: „dar de murdăria/excrementele lui nu e spălat.” În românește ar fi, cu altă imagine: „dar nasul încă nu și l-a șters.”

24,23 „să-ți fie rușine de fața [omului]”: expresie frecventă, ca și „a căuta la fața omului”, pentru „a nu te lăsa intimidat de statutul social al cuiva”.

24,25 „vor apărea mai de soi”: TM are „le merge bine”. ♦ După Evagrie, „binecuvântarea rodnică este cea spirituală, nu materială” (*ibid.*, 290).

24,26 „vorbe bune”: TM are „vorbe pe șleau”.

24,27 Verset ciudat, fără un sens clar în greacă. TM are: „Rânduiește-ți lucrul afară, îngrijește-te de ogor; după aceea îți vei zidi casa.” ♦ *Constituțiile apostolice* înțeleg versetul ca pe un avertisment înaintea „marii plecări”, moartea (2,13,3). ♦ După Evagrie, „ogorul” este lumea sau contemplarea lumii (*ibid.*, 291).

vino după mine

și-ți vei ridica din nou casa.

²⁸ Să nu fii martor mincinos împotriva semenului tău

și să nu-ți lași buzele slobode.

²⁹ Să nu zici: „Cum s-a purtat el cu mine așa am să mă port și eu cu el, am să-i plătesc nedreptatea pe care mi-a făcut-o.”

³⁰ Ca un ogor este omul smintit,

ca o vie omul lipsit de minte:

³¹ dacă-l lași, va ajunge paragină,

se va umple tot numai de buruieni; se pustiește,

iar gardul din pietre se dărâmă.

³² Apoi eu m-am întors asupra mea,

am vegheat ca să aleg învățătura.

³³ „Ațipesc un pic, trag un pui de somn,

stau un pic cu mâinile în sân” –

³⁴ dacă așa vei face, sărăcia va veni devreme peste tine

și lipsa – ca un alergător iscusit.

30 ¹⁵ O lipitoare avea trei fete iubite foarte

și toate trei n-au săturat-o,

iar a patra n-a apucat să-i spună: „Destul.”

¹⁶ Iadul și dragostea unei femei,

24,28 „martor mincinos”: TM are „martor în van”. Cf. Deut. 5,20. ♦ „semenului”: *litt.* „concețeanului”.

24,29 Verset care se ridică împotriva „legii talionului”.

24,30 LXX e complet diferită de TM, care începe cu acest verset descrierea leneșului: „Am trecut pe lângă ogorul unui leneș, pe lângă via unui om fără minte (*litt.* inimă) etc...”

24,31 „Gardul” este, după Evagrie, nepătimirea (*apatheia*) sufletului, dobândită prin virtuțile practice (*ibid.*, 293).

24,32 „m-am întors asupra mea”: din nou tema convertirii (*μετανοία*). Chiril al Ierusalimului înțelege verbul chiar cu sensul de „pocăință” (*Cateheze baptismale* II, 13).

30,15-33 Secțiunea cuprinde un grup de sentințe numerice. Traducătorul face apel la cultura sa greacă: tartarul, la v. 16, o reminiscență din Homer, la v. 19.

30,15 „trei fete iubite foarte” (*litt.* „iubite cu iubire”): TM are „două fete: Dă! Dă!”. ♦ Metodiu al Olimpului citează de șase ori versetul în lucrarea sa despre lipitori. Pentru Hipolit, „lipitorile” simbolizează păcatul (*Fr. Pr.* 46-47). Origen vede în cele trei fete trei opinii eretice (BA, p. 303).

30,16 „Iadul”: „hadesul, sălașul morților”. ♦ „dragostea unei femei”, *litt.* „pasiunea amoroasă”: TM are „sânul sterp” (*litt.* „închiderea uterului”). ♦ „tartarul”: „plus” LXX; cuvântul nu apare decât aici și în Iov.

și tartarul, și pământul nesătul de apă,
nici apa, nici focul nu vor zice, nicidecum: „Destul.”

¹⁷ Ochiul care-și bate joc de tată și necinstește bătrânețea mamei
să-l scoată corbii [cei] din prăpăstii

și să-l mănânce puii de vulturi.

¹⁸ Trei [lucruri] nu le pot înțelege

și pe al patrulea nu-l cunosc:

¹⁹ urmele vulturului în zbor,

și căile șarpelui pe stâncă,

și cărările corăbiei care străbate marea,

și căile omului la tinerețe.

²⁰ Aceasta e calea femeii adultere,

care, când și-a făcut treaba, se spală și zice că n-a săvârșit nimic
nelalocul lui.

²¹ De trei [lucruri] se cutremură pământul

și pe al patrulea nu-l poate răbda:

²² dacă slujitorul domnește,

și smintitul se ghiftuiește cu mâncare,

²³ dacă o slujnică își alungă stăpâna,

30,17 „mamei”: pentru Origen, „mama bătrână” este Biserica, prefigurată în VT de Sarra (BA, p. 303). ♦ „corbii”: după Evagrie, „corbii îi hrănesc mistic pe cei drepti, dar îi pedepsesc pe cei nedrepti, scoțându-le ochii nedreptății, pentru că și-au bătut joc de Dumnezeu, Tatăl tuturor, și au disprețuit știința (gnoza) care i-a născut” (*ibid.*, 294).

30,18 „al patrulea”: TM are „patru”.

30,19 TM are peste tot „drumul”, iar la sfârșit, în loc de „căile omului la tinerețe”, „drumul omului în femeia tânără” (imaginea trimite, clar, la actul împreunării). Imaginea din TM este logică, înscriindu-se în suita imaginilor precedente. LXX preferă să dea un sens pudic, cu riscul rușinii firului logic. ♦ Referindu-se la Deut. 32,11, Hipolit identifică „vulturul” cu Hristos, Cuvântul care se înalță la cer (*Fr. Pr.* 52). Tot pentru Hipolit, Hristos este și stâncă pe care șarpele (diavolul) n-a putut lăsa nici o urmă (*Fr. Pr.* 53). Asociat cu Ps. 76 (77),20, versetul înseamnă, pentru Isidor Pelusiotul, că natura divină este inaccesibilă înțelegerii omenești (*Scrisori* 416).

30,20 De această dată TM are o imagine eufemistică: „a mâncat, s-a șters la gură...” („nici usturoi n-a mâncat, nici gura nu-i miroase”). ♦ Pentru Hipolit, spălarea „femeii adultere” trimite la convertirea Bisericii după o perioadă de idolatrie. Greșelile ei au fost șterse prin botez (*Fr. Pr.* 56).

30,23 Stihurile sunt inversate în LXX față de TM. ♦ „bărbat bun”: „plus” LXX. ♦ „Slujnică” ce-și alungă stăpâna este, în ochii lui Origen, simbolul Bisericii neamurilor păgâne care, devenind „mireasa lui Hristos”, alungă Sinagoga, „stăpâna” ei naturală.

dacă o femeie urăcioasă dă peste un bărbat bun.

²⁴ Sunt patru [vietăți] mici pe pământ,
dar mai înțelepte decât înțeleptii:

²⁵ furnicile, care nu au putere
și-și pregătesc mâncarea de cu vară;

²⁶ aricii, neam deloc mai viguros,
care și-au făcut în stânci casele lor;

²⁷ lăcusta, care, [cu toate că]-i fără rege,
pornește la atac ca la o singură poruncă, în bună rânduială;

²⁸ șopârta, sprijinindu-se pe labe și ușor de prins,
sălășluiește în cetățile regilor.

²⁹ Apoi, sunt trei cu mers frumos,
și al patrulea, ce pășește falnic:

³⁰ puil de leu, mai vânjos decât vitele,
care nici nu dă înapoi, nici nu se pleacă în fața unei vite;

³¹ și cocoșul, care se plimbă țanțoș printre găinușe,
și țapul, care călăuzește turma,

și regele care ține o cuvântare în popor.

³² Dacă te lași pradă veseliei

și-ți întinzi mâna a încăierare, vei avea parte de necinste.

³³ Bate laptele și va ieși unt –

30,25-26 Pentru Hipolit, cele patru vietăți mici simbolizează neamurile păgâne care, în slăbiciunea lor, se apropie de Hristos.

30,26 „ariciul”: gr. χοιρογρύλλιος – cuvânt cu sens nesigur, care echivalează ebr. *šāphān* ce denumește un fel de marmotă de stâncă (*Hyrax syriacus*). Cf. nota 11,4-6 la Levitic.

30,29 Hipolit pune în relație versetul cu Dan. 3,24, scena celor trei tineri din cuptorul încins, protejați de puterea dumnezeiască. Al patrulea, cel „ce pășește falnic”, n-ar fi altul decât Iisus Hristos, tetramorf în heruvimi (cf. Iez. 1,5), care străbate cerurile, pânțelece Fecioarei, lumea, sălașul morților, apoi din nou cerurile, pentru a se întoarce lângă Tatăl.

30,30-31 Tot la Iisus-Cuvântul se referă, după Hipolit, „puil de leu” (cf. și Gen. 49,9), cocoșul („el deșteaptă de la începutul începuturilor inimile oamenilor”); „țapul” jertfit pentru ispășirea păcatelor lumii (cf. Lev. 16,15) și, firește, „regele” amintit și în Isaia 33,7. ♦ „găinușe”: *litt.* „femele”. ♦ Pentru Evagrie, „țapul” este diavolul care călăuzește „turma” celor necurați (*ibid.*, 295).

30,32 În TM: „Dacă ai făptuit nebunește căutând să te ridici și dacă ți-ai luat seama, pune-ți mâna peste gură.”

30,33 TM are, în ultima parte: „țâșnirea (*litt.* stoarcerea) mâniei iscă sfada.”

dacă-ți sufli nările prea tare va ieși sânge,
iar dacă scoți cuvintele din teacă vor veni judecățile și încăierările.

31¹ Cuvintele mele au fost grăite de Dumnezeu,
oracolul regelui pe care l-a învățat mama sa.

² Ce vei păzi, copile? Ce? Spusele lui Dumnezeu.

Întîiile născut, ție îți vorbesc, fiule!

Ce, copil al pântecelui meu?

Ce, copil al rugilor mele?

³ Nu da femeilor bogăția ta,
nici mintea, nici viața ta, ca pe urmă să-ți pară rău.

⁴ Pe toate fă-le cu socotință,
cu socotință bea vinul.

Principii au fire mândră,
așadar să nu bea vin,

⁵ pentru ca nu cumva, bând, să uite de înțelepciune
și să nu mai fie în stare să-i judece drept pe cei slabi.

⁶ Dați beția celor plini de amărăciuni,
vinul să-l bea cei care au necazuri,

⁷ ca să uite de sărăcie
și de chinurile lor să nu-și mai amintească.

⁸ Deschide gura ta pentru cuvântul lui Dumnezeu
și judecă-i pe toți sănătos.

31,1 Nici o referire la regele înțelept Lemuel, citat în TM: „Cuvintele regelui Lemuel.” ♦ Grigore al Nyssei citează primul verset pentru a conferi o autoritate nu doar sapiențială, ci dumnezeiască „oracolelor” lui Solomon.

31,2 Primele două stihuri nu au corespondent în TM.

31,3 TM are alte atribute: „tăria, căile tale”.

31,4 TM are: „Regilor, o, Lemuel, regilor nu li se cade vinul, nici cărnuitorilor băuturile tari.” Din nou LXX șterge numele lui Lemuel, socotit, probabil, inutil din perspectiva unei traduceri cu valoare universală. ♦ „Pe toate fă-le cu socotință”: Părinții citează acest stih, invitându-i pe călugări, în special, dar și pe capii comunităților, în general, să nu ia nici o hotărâre înainte de a se sfătui cu bătrânii și cu cei înțelepți (Vasile cel Mare, *Regula mare* 48; Ioan Casian, *Conf.* 2,4; Varsanufie și Ioan, *Scrisori* 66).

31,6 „celor plini de amărăciuni”: TM are „celor ce pier”.

31,8 TM are: „Deschide-ți gura în slujba celui mut și pentru cauza tuturor celor bătuți de soartă.”

⁹ Deschide gura ta și judecă drept,
judecă-i cu grijă pe cel sărac și pe cel slab.

25¹ Acestea sunt învățăturile lui Solomon, neorânduite,
pe care le-au transcris prietenii lui Ezekia, regele Iudeii.

² Slava lui Dumnezeu ascunde cuvântul,
slava regelui cinstește faptele.

³ Cerul este înalt, pământul adânc,
iar inima regelui, de nepătruns.

⁴ Bate argintul fără preț
și se va face curat, curat.

⁵ Ucide-i pe necredincioși îndepărtându-i de rege
și tronul lui se va înălța cu dreptate.

⁶ Nu te sumeți înaintea regelui
și nu te așeza în locul stăpânilor,

⁷ căci mai bine să ți se spună: „Urcă lângă mine”
decât să fii umilit în fața stăpânitorului.

Spune [doar] ce-au văzut ochii tăi!

⁸ Nu te avânta prea iute la gâlceavă,
ca să nu-ți pară rău la sfârșit.

Dacă prietenul tău îți spune vorbe de ocară,

⁹ dă înapoi, nu sări cu gura,

31,9 După Evagrie, „cel sărac” este cel lipsit de cunoaștere (gnoză), iar „cel slab”, cel necurat (*ibid.*, 298).

25,1 În TM aici începe așa-numita „a doua colecție a lui Solomon”. Versetul oferă cheia înțelegerii structurii Proverbelor (*cf.* Introducerea). ♦ „neorânduite”: nu apare în TM. Termenul caracterizează perfect colecția, compusă din „învățăturii” diverse, amestecate, fără o logică internă. ♦ „prietenii”: TM are „oamenii”.

25,2 În TM: „Slava lui Dumnezeu este să ascundă lucrul/cuvântul, slava regilor, să cerceteze lucrul/cuvântul.” ♦ Evagrie: „Îl numește slava lui Dumnezeu pe cel care are slava lui Dumnezeu și numește slava regelui pe cel care are slava regelui ceresc. Aceștia ascund în ei cuvântul lui Dumnezeu, ca să nu greșească, și cinstesc poruncile [în loc de «fapte», la Evagrie] punându-le în practică” (*ibid.*, 299).

25,3 În TM și înălțimea cerului, și adâncul pământului, și inima regilor sunt „de nepătruns”.

25,4 „bate”: unele manuscrise au „ascunde”. Această lecțiune a fost reținută în BA (spre deosebire de Rahlfs), dar sensul se pierde.

25,9 „dă înapoi, nu sări cu gura”: sens contrar în TM: „Apără-te împotriva aproapelui tău.”

¹⁰ ca prietenul să nu te mai ocărăscă:
gâlceava ta și dușmănia nu vor dispărea,
dar pentru tine vor fi ca moarte.

^{10a} Harul și prietenia te fac liber:
păstrează-le în tine, ca să nu te faci de ocară,
păzește-ți căile întru bună înțelegere.

¹¹ Un măr de aur într-o salbă de sardiu –
așa trebuie spus cuvântul.

¹² De cercelul de aur e agățată o piatră prețioasă de sardiu –
cuvântul înțelept la urechea atentă.

¹³ Așa cum o ninsoare e de folos la seceriș, pe arșiță,
tot așa trimisul de încredere, celor care l-au trimis,
căci e de trebuință sufletelor care se folosesc de el.

¹⁴ Precum vânturile, și norii, și ploile care se arată din belșug,
așa sunt cei care se laudă cu un dar mincinos.

¹⁵ Îndelunga răbdare le face calea bună regilor,
iar limba molcomă zdrobește oase.

¹⁶ De găsești miere, mănâncă măsurat,
ca nu cumva, îmbuibându-te, să verși.

¹⁷ Pune rar piciorul pe la prietenul tău,
ca nu cumva, săturându-se de tine, să te urască.

25,10 Ultimul stih este un „plus” LXX.

25,10a „Plus” LXX. ♦ „Harul și prietenia te fac liber”: extraordinară formulare, asupra căreia s-a aplecat și Evagrie, citind-o în lumina versetului din În. 8,31-32: „Adevărul vă va face liberi.” După Evagrie, adevărul și prietenia sunt una, mai precis, Unul, Iisus Hristos, în harul căruia prietenia devine adevărată, iar adevărul, eliberator.

25,11 „sardiu”: gr. σάρδιον desemnează, probabil, o piatră prețioasă roșie, numită și „cornalină”, pusă în legătură cu orașul Sardes, din Lydia (cf. BA, nota la Ex. 28,17). ♦ Evagrie: „Așa cum e mărul pentru salba de sardiu, tot așa e cunoașterea de Dumnezeu pentru sufletul curat” (*ibid.*, 306).

25,13 „ninsoare”: *litt.* „ieșire de zăpadă”. ♦ Evagrie: „Precum ninsoarea pune capăt arșiței, tot așa gnoza sfinților alungă oboseala sufletului” (*ibid.*, 308).

25,14 TM are „Nori și vânt, dar ploaie ioc, așa...”.

25,15 TM are „cârmuitor/căpetenie” în loc de „regi”.

25,17 „rar”: plecând de la acest adverb, Evagrie dă o interpretare teologică versetului: călugărul nu trebuie să se ocupe prea des cu chestiunile teologice spinoase, pentru a nu inova despre Dumnezeu, căci intelectul omului nu rezistă prea mult în contemplație (*Schol. Pr.* 310).

- ¹⁸ Măciucă, și sabie, și săgeată ascuțită –
așa este omul care vine cu mărturie mincinoasă împotriva prietenului său.
- ¹⁹ Dintele ticălosului și piciorul nelegiuitului vor pieri în ziua cea rea.
- ²⁰ Așa cum oțetul nu-i bun pentru rană,
tot astfel patima care dă peste trup întristează inima.
- ^{20a} Precum molia pentru haină și cariul pentru lemn,
așa întristarea strică inima omului.
- ²¹ Dacă dușmanul tău e flămând, dă-i să mănânce,
dacă-i însetat, dă-i să bea:
- ²² făcând acestea vei aduna cărbuni de foc pe capul lui,
iar Domnul îți va răsplăti cu bunătați.
- ²³ Vântul de miazănoapte stârnește nori,
iar fața obraznică atăță limba.
- ²⁴ Mai bine să locuiești într-un colț pe acoperiș,
decât cu o femeie arțăgoasă și [cu] alții la un loc.
- ²⁵ Așa cum apa rece priește sufletului însetat,
tot astfel vestea bună din depărtare.
- ²⁶ Precum ar fi dacă cineva ar astupa un izvor și ar murdări apa la ieșire,
tot astfel nu-i firesc ca un drept să cadă în fața unui necredincios.

25,19 „Dintele”: unele manuscrise au „căile”. ♦ TM are: „Dinte care se clatină și picior care se poticnește: astfel este, în zi de strămtorare, nădejdea pusă într-un trădător.”

25,20 În TM: „Ca cel care-și scoate haina pe frig și ca oțetul pe silitră e cel care cântă cântece unei inimi măhnite.”

25,20a „Plus” LXX, introducând tema întristării inimii, speculată mai ales în literatura monahală (unul dintre cele opt „gânduri rele” este tocmai întristarea: cf. Ioan Casian, Grigore cel Mare). ♦ Evagrie distinge între două tristeți, una deplorabilă/rea, ce se naște din frustrarea de bunuri lumești, și alta lăudabilă, când se naște din dorul după cunoașterea lui Dumnezeu (*ibid.*, 313).

25,21 TM precizează: „dă-i pâine să mănânce; dă-i apă să bea.”

25,22 „cărboni de foc”: Didim apropie imaginea cărbunilor de „tristețea” din versetul precedent, pe care o vede ca pe o consecință a revenirii la starea de păcat (*Epit.* 25,31). Alt comentariu face trimitere la chemarea lui Isaia (Is. 6,1 *sq.*): cărbunii sunt darurile Duhului Sfânt, care-l curăță pe om de murdăria patimilor (PG 17,236D-A).

25,23 „nori”: TM are „ploaie”. ♦ „fața obraznică” sau „persoană obraznică”: după Evagrie, diavolul; „limba” ar fi intelectul (*ibid.*, 315).

25,25 Adverbele comparative sunt proprii LXX.

25,26 „izvor”: *litt.* „ieșire de apă”. Evagrie: „Aici, intelectul drept cade în fața lui Satana, primind un gând necurat sau o falsă învățătură” (*ibid.*, 317).

²⁷ Nu-i bine să mănânci multă miere,
dar trebuie să cinstești cuvintele vestite.

²⁸ Ca o cetate cu zidurile surpate și neîmprejmuită,
așa e omul care nu face lucrurile cu socotință.

²⁶ ¹ Ca roua în timpul secerișului și ca apa în timpul verii,
așa nu este cinstire pentru omul smintit.

² Cum zboară păsările și vrăbiile,
tot așa un blestem deșert nu va atinge pe nimeni.

³ Ca biciul pentru cal și strămurarea pentru asin,
tot așa nuiaua pentru neamul fără de lege.

⁴ Să nu răspunzi prostului pe măsura prostiei lui,
ca să nu ajungi și tu la fel;

⁵ ci răspunde-i prostului ținând seama de prostia lui,
ca să nu-și pară înțelept sieși.

⁶ Rușine-și face cu mâna sa

25,27 Verset ciudat, care opune consumul excesiv de miere (cf. 25,16) cinstirii cuvintelor celebre, faimoase. ♦ Isaac Sirul, pe urmele lui Evagrie, propune următoarea interpretare: „Nu-i bine să scrutezi prea mult cuvintele lui Dumnezeu, «mierea», ca să nu ajungi, cu nerușinare, să atingi lucrurile duhovnicești care depășesc sufletul omenesc; în schimb, omul trebuie să aducă slavă și mulțumire în tăcere pentru ceea ce i-a fost dat să cunoască” (*Discursuri ascetice* 23).

25,28 „omul care nu face lucrurile cu socotință”: TM are „omul cu duhul nestăpânit”.

26,1 Roua și ploaia nu există toamna, respectiv vara, în Palestina.

26,3 „strămurare”: TM are „frâu”. ♦ „neamul fără de lege”: TM are „spinarea proștilor”.

26,4-5 „pe măsura” și „ținând seama de”: TM nu conține această distincție, proprie LXX. În TM versetele sunt contradictorii: o dată se spune că nu trebuie discutat cu prostul, pentru a nu ne molipsi de prostia lui; a doua oară, dimpotrivă, că trebuie discutat cu el, pentru a nu-l lăsa să se creadă înțelept. ♦ „pe măsura” (πρός): proporțional cu prostia lui. Afirmațiile prostului trebuie cântărite din perspectiva prostiei sale, care le justifică; a răspunde prostului prin prostie nu duce la nici un rezultat. ♦ Prostului i se răspunde „ținând seama de”, „după”, „conform” (κατά) prostiei lui. I se răspunde, ca să nu rămână cu ideea că e deștept, dar ținând cont de handicapul său. ♦ Am tradus prin „prost” termenul grecesc care poate înscamna și „smintit”, „fără minte”. ♦ Clement Alexandrinul echivalează „prostia/smintea” cu ignoranța păgână grecească. El propune o interpretare apologetică a versetului, plecând de la preverbul *kata*: pentru a-i lămurii și converti pe înțelepții păgâni trebuie să vorbești „pe limba lor”, adică „după prostia/smintea” filozofiei lor (*Stromate* V,18,5-6).

26,6 TM are, în prima parte: „și rupe singur picioarele, bea silnicie.” ♦ „Rușine-și face cu mâna sa”: *litt.* „rușine bea din picioarele sale”. În traducerea grecească, ciudată, a rămas substratul ebraic.

cine trimite vorbă prin sol fără minte.

⁷ Smulge picioarelor umbletul
și proverbul din gura nebunilor!

⁸ Cine leagă piatra de praștie
seamănă cu cel care-i aduce nebunului slavă.

⁹ Spini cresc în mâna bețivului
și robie în mâna proștilor.

¹⁰ Multe furtuni îndură tot trupul smintiților –
ieșirea lor din minți [ii] sfărâmă.

¹¹ Precum câinele când merge la vărsătura lui și ajunge scârbos,
tot așa smintitul care prin răutatea lui se întoarce la păcat.

^{11a} Este o rușine care duce la păcat
și este o rușine [care-i] slavă și har.

¹² Știu un om căruia i se părea că ar fi înțelept –
dar mai multă nădejde ar fi într-un nebun decât în el.

¹³ Spune leneșul trimis pe cale:
„E un leu [care bântuie] drumurile.”

¹⁴ Precum se sucește ușa în balama,
la fel leneșul în patul lui.

26,7 Din nou, LXX a păstrat elementele principale din TM, dar creând o structură semantică inedită. TM are: „Picioarele îl lasă pe cel șchiop, la fel un cuvânt înțelept/un proverb [nu se prinde] de gura proștilor.”

26,8 „praștie”: termenul grecesc, σφεδώνη, înseamnă și „inel de aur”, sens speculat de unele comentarii creștine: „Cine transmite cunoașterea divină prostului seamănă cu cel care a legat o piatră fără preț de un inel de aur ori cu cel care-a pus o piatră prețioasă într-o praștie și-a tras cu ea” (PG 17,240A; de asemenea, Evagrie, *Schol. Pr.* 322).

26,9 Cf. 24,30-31.

26,10 Din nou, mare diferență între LXX și TM (în plus, acesta din urmă este pe jumătate incomprehensibil). ♦ Evagrie reușește să găsească un sens versetului, dar foarte personal: „Dacă rățacirea care i-a îndepărtat de Dumnezeu se sfărâmă, atunci smintiții redevin curați și se apropie de Dumnezeu” (*Schol. Pr.* 323).

26,11 TM este ușor diferit în partea a doua, dar conține aceeași imagine și idee. ♦ Evagrie: „Cel care a respins răutatea și apoi s-a întors la ea seamănă cu un câine care-și mănâncă propria vomă” (*ibid.*, 324).

26,11a „Plus” LXX. Versetul se întâlnește identic în Sir. 4,21. E posibil să fi fost inserat ulterior în Prov.

26,12 „știu”: sau „am văzut”. ♦ TM are „Ai văzut vreun om...”.

26,13 Dublet al 22,13.

¹⁵ Leneșul care și-a ascuns mâna în sân
n-o va putea duce la gură.

¹⁶ Leneșul se crede pe sine mai înțelept
decât cel care-i aduce o veste, când e sătul.

¹⁷ Precum cel care prinde coada unui câine,
așa-i cine se pune în față la judecata altuia.

¹⁸ Precum vindecătorii aruncă vorbe către oameni
și cel care ia aminte la ele se va împiedica primul,

¹⁹ la fel toți cei care pun capcane prietenilor,
când sunt dați la iveală, spun: „Am făcut-o în glumă.”

²⁰ Cu lemne multe sporește focul,
dar acolo unde nu e viclenie se potolește cearta.

²¹ Vatră cu cărbuni și lemne cu foc –
omul arțăgos în toiul certei.

²² Vorbele lingăilor sunt moi,
dar ele lovesc până-n străfundul măruntaielor.

²³ Argintul dat cu vicleșug face cât un ciob.
Buzele netede acoperă o inimă chinuită.

²⁴ Din buze încuviințează totul dușmanul plângăcios,

26,15 În TM, dublet al 19,24 (vezi și LXX, cu nota respectivă). ♦ TM e descriptiv: „Leneșul bagă mâna în strachină, dar îi pare obositor s-o ducă la gură.” ♦ *Constituțiile apostolice* citează acest proverb pentru a susține că leneșii nu trebuie ajutați de Biserică: „Căci, într-adevăr, lenea este mama foametei” (2,4,3-7).

26,16 Destul de greu de interpretat versetul: orice veste care tulbură siesta leneșului, atunci când e sătul, pare sminteală, iar el se consideră mai deștept decât cel care-l deranjează. ♦ TM are: „Leneșul este mai deștept, în ochii săi, decât șapte pricepuți.”

26,17 „coada”: TM are „urechile”. ♦ „cine se pune în față”: se subînțelege, „pentru a-l condamna sau apăra pe împetricinat”. ♦ Evagrie recomandă citirea versetului împotriva celor care aleg pentru preoție sau alte funcții clericale persoane nevrednice (*ibid.*, 326).

26,18-19 Text cu sens obscur; tot cu sens obscur, dar diferit, și TM. ♦ „ia aminte la ele”: *litt.* „dă peste cuvânt”.

26,20 „viclenie”: *litt.* „gândire dublă, duplicitate” – hapax. ♦ LXX are opoziție în cadrul versetului în vreme ce TM are opoziție între v. 20 și v. 21. ♦ Dintr-un comentariu la acest verset aflăm de la Zosim că Proverbele erau învățate și recitate pe de rost de călugării din pustiul Gazei (*Capitole de mare folos ale lui Zosim* 13).

26,22 „lingăilor”: *litt.* „măimuzoilor”, cei care imită din servilism și cu un anumit soi de șmecherie. ♦ „lovesc până-n străfundul măruntaielor”: TM are „coboară până-n cămarile pântecelui”.

26,23 „face cât un ciob”: *litt.* „trebuie socotit cât un ciob de lut”.

dar în inima lui urzește viclășuguri.

²⁵ Dacă dușmanul te roagă cu glas mare, nu-l crede, căci șapte răutăți are în sufletul lui.

²⁶ Cine ascunde dușmănie încheagă viclenie, dar își descoperă păcatele cine-i bine-știut în adunări.

²⁷ Cine sapă groapa aproapelui cade în ea, cine prăvălește piatra o prăvălește peste sine.

²⁸ Limba mincinoasă urăște adevărul, gura neținută în frâu pricinuiește tulburări.

27 ¹ Nu te înfumura cu cele de mâine, fiindcă nu știi ce va naște ziua care vine.

² Să te laude vecinul, nu propria ta gură, un străin, nu propriile tale buze.

³ Grea-i piatra și greu de dus nisipul, dar mânia nebunului e mai grea decât amândouă.

⁴ Furia e nemiloasă și mânia tăioasă, dar invidia nu rabdă pe nimeni.

⁵ Mai bine muștrări pe față decât prietenie fățarnică.

⁶ Mai vrednice de încredere sunt scuturăturile unui prieten decât sărutările repezite ale unui dușman.

⁷ Sufletul îmbuibat își bate joc de fagurii de miere, dar sufletului înfometat și cele amare îi par dulci.

⁸ Precum pasărea prinsă în laț când e departe de cuibul ei,

26,25 „răutăți”: TM are „spurcăciuni”. ♦ Evagrie descrie diferite metode pe care le folosește diavolul pentru a intra în sufletul credinciosului; acestea sunt „cele șapte răutăți” (*ibid.*, 329).

26,27 „aproapelui”: glosă proprie LXX. ♦ Cf. Ecl. 10,8.

26,28 „neținută în frâu”: *litt.* „fără acoperiș sau acoperământ”. Imaginea este acoperirea gurii cu palma pentru a o împiedica să vorbească.

27,1 Tema este reluată în Iac. 4,13-16. Grigore al Nyssei (*Rugăciunea domnească* 4,8) și Didim (*Epit.* 27,1) apropie versetul de parabola bogatului smintit din Lc. 12,16-20.

27,2 „vecinul”: TM are „altul”.

27,4 „dar invidia nu rabdă pe nimeni”: TM are „dar cine va ține piept invidiei/geloziei?”.

27,6 „repezite”: *litt.* „voluntare, spontane”.

27,7 „își bate joc”: TM are „calcă în picioare”. ♦ Evagrie: „Sufletul curat își găsește plăcerea în gnoză; sufletul necurat socotește falsă gnoză ca pe adevărata gnoză” (*ibid.*, 331).

27,8 În TM: „Ca o pasăre ce rătăcește departe de cuib, la fel omul ce rătăcește departe de locul său.”

la fel omul devine rob când se înstrăinează de locurile sale.

⁹ Cu miruri, cu vinuri și cu parfumuri se desfată inima, dar sufletul e zdrobit de nenorociri.

¹⁰ Pe prietenul tău și pe prietenul tatălui tău să nu-i lași de izbeliște, iar în casa fratelui tău nu intra [când ești] la necaz.

Mai bine un prieten apropiat decât un frate care locuiește departe.

¹¹ Fă-te înțelept, fiule, ca să se bucure inima mea, și alungă de la tine vorbele de ocară.

¹² Când nenorocirile dau năvală, cel isteț stă ascuns, iar proștii care se bagă plătesc oalele sparte.

¹³ Ia-i haina, căci a întrecut măsura obraznicul care strică lucrurile altora.

¹⁴ Cine binecuvântează dimineața un prieten cu glas mare cu nimic nu va părea deosebit de cel care blestemă.

¹⁵ În zi de iarnă, picăturile [din streșini] îl scot pe om afară din casă, și la fel [il scoate] și femeia arțăgoasă din propria lui casă.

¹⁶ Vântul de miazănoapte e uscat,

27,9 „cu vinuri”: „plus” LXX.

27,10 „prieten apropiat”: TM are „vecin, megieș”. ♦ „Mai bine un prieten apropiat decât un frate care locuiește departe”: după Evagrie, „mai bine cineva legat de mine prin adevărata gnoză decât cineva legat de mine doar prin rudenie” (*ibid.*, 336).

27,11 „inima mea”: unele manuscrise au „inima ta”. ♦ Ultima parte a versetului este ambiguă, cum afirmă și comentatorii vechi: vorbele de ocară sunt spuse de „fiu” sau de „ceilați” la adresa „fiului”?

27,12 „proștii care se bagă plătesc oalele sparte”: *litt.* „proștii care vin [la urmă] și plătesc amenda”.

27,13 Încă un verset incomprehensibil. ♦ „a întrecut măsura”: *litt.* „a trecut peste”. TM are un sens cu totul diferit, dar mai precis: „Ia-i haina, căci s-a pus chezaș pentru un străin și pentru o străină s-a pus zălog.” ♦ Evagrie înțelege așa: restul de virtuți și de gnoză vor fi luate celui care le-a folosit cum nu trebuie. El pune versetul în legătură cu Mt. 25,29: „Iar celui care nu are i se va lua și ceea ce crede că are” (*ibid.*, 337).

27,14 „dimineața”: TM are „dis-de-dimineață”; ♦ Talmudul explicitează: prima acțiune a zilei trebuie să fie rostirea rugăciunilor de dimineață: acest lucru primează chiar și asupra salutării prietenilor. Se poate înțelege și că cel foarte matinal încalcă ritualul zilei, deranjându-l pe cel salutat.

27,15 „din propria lui casă”: lipsește din TM. ♦ Părinții par mai interesați de „casă” decât de „femeia arțăgoasă”. „Casa” simbolizează sufletul care, neglijat în fiecare zi, nu poate rezista încercărilor „iernii” (Judecății). Cf. Grigore al Nyssei, *Hom. Cant. 4*; Ioan Casian, *Conf. 6,17*.

27,16 LXX nu are legătură cu TM, care prelungeste tema „femeii arțăgoase”: „S-o ții ascunsă? E ca și cum ai vrea să ascunzi vântul ori să prinzi cu mâna dreaptă untdelemnul.”

dar numele îi spune „cel prielnic”.

¹⁷ Fierul ascute fierul,

omul întărește fața tovarășului său.

¹⁸ Cine sădește un smochin îi mănâncă roadele,
cine-l păzește pe Domnul său are parte de cinstire.

¹⁹ După cum fețele nu seamănă unele cu altele,
nici inimile oamenilor nu sunt la fel.

²⁰ Iadul și pierzania nu se satură [niciodată]:

le fel și ochii oamenilor sunt nesățioși.

^{20a} Spurcăciune pentru Domnul este cel care se uită semet
și neciopliții care nu-și stăpânesc limba.

²¹ Este o încercare pentru argint și o ardere în foc pentru aur –
iar omul este încercat prin gura celor care-l laudă.

^{21a} Inima nelegiuitului caută lucrurile rele,
iar inima cinstită caută cunoașterea.

²² Pe smintit, chiar dacă-l faci de rușine cu biciul în mijlocul adunării,
tot nu-l scapi de sminteală.

²³ Cunoaște cu discernământ sufletele turmei tale
și pune-ți inima peste cirezile tale,

27,17 TM este pozitiv în partea a doua: „omul își șlefuieste purtarea.”

27,18 „păzește”: *litt.* „va păzi”. ♦ Părinții interpretează versetul în lumina lui In. 14,23: „Cine păzește cuvântul Domnului îl păzește pe Domnul în inima lui” (PG 17,241C). ♦ După Evagrie, „smochinul” îl simbolizează pe Hristos, pentru că smochinele „vindecă de lepră” (*ibid.*, 338).

27,19 TM are: „După cum apa [reflectă] fața, tot așa inima omului îl [reflectă] pe om.”

27,20 Altfel spus, ochii sunt sediul invidiei.

27,20a „Plus” LXX.

27,21 Argintul se încarcă, aurul își dovedește calitatea trecut prin foc; omul e testat de cei care-l laudă.

27,21a Clement citează versetul pentru a diferenția gnoza falsă de cea autentică, creștină: singurul criteriu este cel comportamental. Gnoza autentică se recunoaște prin aceea că susținătorii ei *practică* realmente virtutea, nu se mulțumesc cu discursuri despre ea.

27,22 TM e mai pitoresc: „Chiar dacă l-ai pisa pe smintit într-o piuă, cu pisălogul, laolaltă cu grăunțele, sminteala tot nu se va duce de la el.”

27,23 „Cunoaște”: *litt.* „vei cunoaște” (exhortativ). ♦ „pune-ți inima”: *litt.* „îți vei pune inima”. ♦ „cu discernământ”: *litt.* „cu cunoaștere”. În LXX e o *figura etymologica*. ♦ Evagrie recomandă citirea acestui verset la adresa preoților, care trebuie să fie atenți nu la aparențe, ci la inimile credincioșilor pe care îi păstoresc (*ibid.*, 340).

²⁴ căci omul nu are pe veci putere și tărie
și nici nu le lasă din urmași în urmași.

²⁵ Îngrijește-te de iarba de pe câmp și vei cosi pajiștea,
și adună fânul de la munte,

²⁶ ca să ai oi pentru îmbrăcăminte:
prețuiește câmpul, ca să ai berbeci.

²⁷ Fiule, ai de la mine vorbe trainice pentru viața ta
și pentru viața slujitorilor tăi.

28 ¹ Necredinciosul o ia la goană când nimeni nu-l urmărește,
dar dreptul este plin de încredere ca un leu.

² De la păcatele necredincioșilor se iscă judecăți,
dar omul isteț le va stinge.

³ Cel îndrăzneț în nelegiuiri îi părăște pe săraci.
Precum ploaia năprasnică și fără de folos,

⁴ tot așa cei care se leapădă de Lege laudă necredința,
dar cei care iubesc Legea se înconjoară cu zid.

⁵ Oamenii răi nu pricep judecata,
dar cei care-L caută pe Domnul vor înțelege totul.

⁶ Mai bun [e] un sărac care umblă în adevăr decât un bogat mincinos.

27,24 „putere și tărie”: TM are „bogăție”. ♦ „și nici nu le lasă din urmași în urmași”: *litt.* „și nu le transmite din generație în generație”. Altfel spus, nu acționa ca și cum ai fi veșnic. Urmașii pot avea altă soartă decât a ta.

27,25-26 LXX are toate imaginile din TM, dar le grupează diferit.

27,27 TM continuă seria începută în v. 25: „și lapte de capră din belșug, ca să hrănești...”

28,2 Cf. și 15,18. ♦ TM e complet diferit: „Când o țară e în răzmeriță are multe căpetenii, dar ordinea dăinuie cu un om deștept și instruit.”

28,3 „Cel îndrăzneț în nelegiuiri”: *litt.* „cel viteaz în impietăți”. Probabil traducătorul a citit *gibbor rāṣā* în loc de *gebher rās*, „un om sărac”. În TM, proverbul continuă până la sfârșitul versetului: „Un om sărac care-i jupoaie pe cei lipsiți e ca o ploaie distrugătoare și nu mai e pâine.”

28,4 Diferențe între LXX și TM, dar ideea este aceeași. ♦ „se înconjoară cu zid”: cei care pun Legea în practică și dobândesc nepătimirea și cunoașterea lui Dumnezeu (cf. Evagrie, *ibid.*, 343).

28,6 Cf. 19,22. ♦ Versetul a fost interpretat ca exprimând raportul credință-erezie: bunul-simț al oamenilor simpli, în materie de credință, este preferabil competenței teologice rafinate, uneori înșelătoare (*Ept.* 28,4).

⁷ Fiul deștept păzește Legea,

dar cine paște dezmățul își necinstește tatăl.

⁸ Cine-și sporește bogăția prin camătă și lăcomie

o adună pentru cel care se milostivește de săraci.

⁹ Cine-și întoarce urechile ca să nu asculte Legea

[nu va fi ascultat nici] el, [căci] și-a spurcat rugăciunea.

¹⁰ Cine-i rățăcește pe [oamenii] cinstiți pe o cale rea

va avea el însuși parte de prăpăd.

Nelegiuirii vor străbate [printre] lucrurile bune,

dar nu vor gusta din ele.

¹¹ Înțelept în propriii ochi e omul bogat,

dar săracul deștept îl va osândi.

¹² Cu ajutorul dreptilor se dobândește multă slavă,

dar în locurile necredincioșilor oamenii cad prinși.

¹³ Cine-și ascunde necredința nu va avea cale prielnică,

dar cine-și recunoaște vinovățiile, acela va fi iubit.

¹⁴ Fericit omul care se face mic în toate din cumințenie,

28,7 „paște dezmățul”: sau „păstorește dezmățul”. Această imagine pastorală a fost speculată de Evagrie, pentru care „păstorul” este intelectul, iar „oile” sunt reprezentările pasiunilor din intelect (*ibid.*, 344). ♦ „dezmăț”: subț. ὁσῶτια înseamnă exact „ne-salvare”. Personajul din verset este cel „care nu mai poate fi salvat”, „irecuperabil”.

28,8 „camătă și lăcomie”: *litt.* „camete și lăcomii”. ♦ Bogăția adunată necinstit le revine, în cele din urmă, nevoiașilor.

28,10 „va avea el însuși parte de prăpăd”: *litt.* „va cădea el însuși spre nimicire”. ♦ „dar nu vor gusta din ele”: *litt.* „dar nu vor intra în ele”. ♦ Unele manuscrise prezintă, pentru ultima parte a versetului, o variantă ce coincide cu TM: „cei desăvârșiți vor avea parte de bine.” ♦ Un comentariu antic ilustrează ideea străbaterii bunătăților fără nici o satisfacție prin două parabole evanghelice: „fecioarele smintite” și „bogatul și Lazăr”. Aceștia au fost pedepsiți prin obligația de a contempla fericirea altora (*Epit.* 28,12).

28,12 „se dobândește multă slavă”: *litt.* „slava devine multă”. ♦ Diferă de TM, care e mai clar în ultima parte: „când cei răi se ridică, toți se ascund.”

28,13 „cine-și recunoaște vinovățiile”: *litt.* „cine-și povestește muștrările primite”. ♦ „acela va fi iubit”: TM are „le mărturisește și le alungă, primește îndurare”.

28,14 „se face mic”: sau „se ghemuiește, plecându-se”. ♦ „cumințenie”: una din marile virtuți stoice. εὐλάβεια, amestec de precauție, respect și teamă în fața lucrurilor și evenimentelor vieții. Poate că echivalarea cea mai adecvată, dar incompletă, ar fi „băgare de seamă, precauție”. La Părinți, termenul stoic capătă o nuanță religioasă, însemnând „frică de Dumnezeu, evlavie”. Clement îi cunoaște însă sensul clasic, filozofic (*Stromate* II,32,4). ♦ TM are „fericit omul care se teme neconținut [de Dumnezeu]”.

dar cel cu inimă împietrită va avea parte de necazuri.

¹⁵ Leu flămând și lup însetat

acela care, sărac fiind, stăpânește peste un neam sărman.

¹⁶ Un rege lipsit de câștiguri este un mare asupritor,
dar cine urăște nedreptatea va trăi vreme îndelungată.

¹⁷ Cine se pune chezaș pentru un om învinuit de omor
fugar va fi și [va trăi] în nesiguranță.

^{17a} Mustră-l pe fiul tău și el te va iubi
și va aduce podoabă sufletului tău.

Să nu te supui unui neam fără de lege.

¹⁸ Cine umblă drept va fi ajutat,

dar cine umblă pe căi sucite se va încurca.

¹⁹ Cine-și lucrează pământul se va sătura de bucate,
dar cine trage către lenevie se va umple de sărăcie.

²⁰ Omul vrednic de încredere va fi mult binecuvântat,
iar ticălosul nu va rămâne nepedepsit.

²¹ Cine nu se rușinează în fața dreptilor, acela nu-i [om] bun,
unul ca el își va vinde semenul pe o bucată de pâine.

²² Omul invidios dă zor să se îmbogățească
și nu știe că milostivul va stăpâni peste el.

²³ Cine mustră căile unui om

28,15 „lup însetat”: TM are „urs ce sare/se năpustește”.

28,16 „lipsit de câștiguri”: TM are „fără minte/lipsit de înțelegere”. ♦ „nedreptatea”:
TM are „câștigul nedrept”. ♦ „Veniturile regelui rău sunt viciile și falsele învățături”
(Evagrie, *ibid.*, 349).

28,17 TM are: „Omul învinuit de sângele altuia va fugi până la groapă: nimeni să nu-l
oprească.” ♦ „Cine se pune chezaș pentru Satana se pune chezaș pentru nedreptatea lui și
făgăduiește să-i dea înapoi roadele acestei nedreptăți.” (Evagrie, *ibid.*, 350) Evagrie
pune versetul în legătură cu Lc. 23,25.

28,17a „Plus” LXX. Dublet al 29,17. ♦ Pentru Evagrie, „neamul fără de lege” este ceata
demonilor (*ibid.*, 351).

28,19 Dublet al 12,11. ♦ „lenevie”: TM are „fleacuri, deșertăciuni”.

28,20 „ticălosul”: TM are „care se grăbește să se îmbogățească”.

28,21 „semenul”: *litt.* „pe un om”. TM are: „Nu e bine să fii părintor (*litt.* să cauți la
fete): un om de vază e în stare să facă păcat pentru o bucată de pâine.”

28,22 „milostivul va stăpâni peste el”: TM are „sărăcia va da peste el”. ♦ „Cei care se
milostivesc astăzi în veacul care vine vor fi miluiți de Dumnezeu, vor deveni îngeri și
atunci le vor porunci necredincioșilor.” (Evagrie, *ibid.*, 354)

28,23 „lingușitorul”: gr. γλωσσοχοριτουόντος – participiu genitiv, hapax LXX. TM are,
litt. „cel care își face limba lunecoasă”.

va avea mai mult har decât lingușitorul.

²⁴ Cine-și alungă tatăl sau mama și crede că nu păcătuiește, acela e tovarăș cu necredinciosul.

²⁵ Omul nesătul judecă la întâmplare, dar cine se încrede în Domnul va avea mare grijă.

²⁶ Cine se încrede într-o inimă trufașă e nebun, dar cine umblă cu înțelepciune se va mântui.

²⁷ Cine dă săracilor nu va duce lipsă, dar cine-și întoarce ochii [de la săraci] va fi la mare strâmtorare.

²⁸ În locurile necredincioșilor dreptii suspină, dar, când aceia vor pieri, dreptii vor spori.

29¹ Mai bun [e] omul care muștră decât omul încăpățânat, căci îndată ce acesta se aprinde, leac nu mai este.

² Când dreptii vor fi lăudați, se vor bucura popoarele, dar câtă vreme conduc necredincioșii, oamenii suspină.

³ Când omul iubește înțelepciunea, tatăl lui se bucură, dar cine paște desfrânatele își pierde bogăția.

⁴ Regele drept ridică o țară, dar omul nelegiuit o surpă.

⁵ Cine pregătește o cursă pentru prietenul său își prinde el picioarele.

⁶ Omului păcătos – laț mare,

28,24 „alungă”: unele manuscrise grecești au „bate”; altele, „necinstește”. ♦ TM are „jefuiește”.

28,25 „nesătul”, gr. ἄπληστος; alte manuscrise au „necredincios”. Sensul lui ἄπληστος, aici, este de „cârcotaș”, „niciodată mulțumit”. ♦ „Va avea mare grijă” se opune lui „la întâmplare”. Credinciosul va judeca totul cu atenție.

28,27 Ciprian al Cartaginei întemeiază pe acest verset făgăduința că „o avere pusă în slujba lui Hristos nu se poate epuiza” (*Binefacerea și milostenia* 9).

28,28 TM are, în prima parte: „Când cei răi se ridică, oamenii se ascund.”

29,1 „încăpățânat”: *lit.* „tare de cerbice”. ♦ TM are sens complet diferit: „Omul care, pedepsit, își întărește grumazul, va fi rupt dintr-o lovitură și nu va mai fi leac pentru el.”

29,2 „vor fi lăudați”: TM are „sunt mulți”.

29,3 „paște desfrânatele”: *cf.* 28,7. ♦ „Bunul păstor este intelectul care are gânduri nepătimitoare; răul păstor, intelectul care are gânduri pătimase”. (Evagrie, *ibid.*, 358B)

29,5 „pentru prietenul său”: *lit.* „pentru fața/persoana prietenului său”. ♦ TM are: „Cine fletează un prieten îi întinde o cursă sub pași.”

însă cel drept va avea bucurie și veselie.

⁷ Dreptul știe să-i judece pe sărmani,
dar necredinciosul nu se va pricepe să cunoască;
iar săracul nu are minte de judecător.

⁸ „Ciumele” au dat foc cetății,
dar înțelepții au răsturnat mânia.

⁹ Omul înțelept judecă neamurile;
omul netrebnic, mâniindu-se, stârnește râsul, dar nu-și pleacă fruntea.

¹⁰ Oamenii părtași la [vărsare de] sânge îl vor urî pe cel sfânt,
dar oamenii cinstiți îl vor căuta.

¹¹ Smintitul își dă toată patima pe dinafară,
dar înțeleptul [o] drămuiește cu măsură.

¹² Când regele dă ascultare vorbei nedrepte,
toți supușii lui [ajung] nelegiuți.

¹³ Când creditorul și datornicul merg împreună,
Domnul îi cercetează pe amândoi.

¹⁴ Când regele îi judecă pe săraci după adevăr,
tronul lui va sta drept mărturie.

¹⁵ Loviturile și muștrările dau înțelepciune,
dar un copil rătăcit își face părinții de rușine.

¹⁶ Când sporesc necredincioșii, sporesc și păcatele,
dar când aceia cad, dreptii se înfricoșează.

¹⁷ Ceartă-l pe fiul tău, iar el îți va aduce liniște
și va aduce podoabă sufletului tău.

29,7 „nu se va pricepe să cunoască”: *litt.* „nu va pricepe [ce este] cunoașterea”. ♦ Ultimul stih este un „plus” al LXX, de fapt, o a doua traducere a celui de-al doilea stih din versetul ebraic.

29,9 Diferit de TM, care vorbește despre o dispută între un înțelept și un prost.

29,10 „îl vor căuta”: *litt.* „vor căuta sufletul lui”.

29,11 TM e mai limpede în partea a doua: „Înțeleptul, ținându-le în frâu, le potolește.”

29,13 „îi cercetează”: *litt.* „le face vizită” (în sens pozitiv). TM are alte personaje: sărmanul și asupritorul. Când aceștia merg împreună, Dumnezeu „îi luminează pe amândoi, le luminează ochii”. Idee asemănătoare în 22,2, unde este vorba de sărac și bogat.

29,14 „va sta drept mărturie”: TM are „se va întări pentru totdeauna”.

29,16 „se înfricoșează”: TM are: „dreptii vor vedea căderea lor.” În LXX, „dreptii se înfricoșează” văzând teribila cădere a necredincioșilor și cumplitele pedepse pe care le vor îndura. Altfel ar fi contradictoriu.

¹⁸ Să nu fii niciodată mijlocitor pentru un neam nelegiuit,
dar preafericit este cel care păzește Legea.

¹⁹ Slujitorul încăpățânat nu va fi muștrat [doar] cu vorbe,
[căci,] chiar dacă va pricepe, nu se va supune.

²⁰ Dacă vezi un om repezit în vorbe,
să știi că un nebun are mai multă nădejde decât el.

²¹ Cine trăiește de mic în trândăvie, rob va fi
și în cele din urmă se va întrista de sine.

²² Omul apucat sapă gălceavă,
iar cel mânios scurmă păcatele.

²³ Obrăznicia îl înjosește pe om,
dar pe cei cu gândul smerit Domnul îi sprijină cu slavă.

²⁴ Cine se face părtaș cu hoțul își urăște sufletul –
dacă aceștia, auzind de o punere la cale, nu dau de știre

²⁵ de frica și de rușinea oamenilor, se vor prăbuși;
iar cine are încredere în Domnul se va veseli.

Necredința aduce omului alunecare,
dar cine se încrede în Stăpânitor se va mântui.

²⁶ Mulți se gudură în fața cârmuitorilor,
dar de la Domnul vine ce e drept pentru om.

29,18 „mijlocitor”: *litt.* „interpret”, gr. ἐξηγητής; să nu intervii cu cuvântul întru apărarea unui păgân. Termenul grecesc mai este utilizat în Gen. 41,8.24 în legătură cu „magii” lui Faraon, văzuți ca „interpreți ai oracolelor divine”. ♦ Evagrie: „Cei care au păzit Legea vor avea un mijlocitor (interpret), dar cei care au încălcat-o nu vor avea nici un mijlocitor (interpret), ci pe cineva care-i va pedepsi” (*ibid.*, 364).

29,19 „încăpățânat”: *litt.* „dur”, „neclintit”, „tare de cap”. Adj. e un „plus” LXX.

29,20 „să știi”: glosă LXX.

29,21 „trăiește... în trândăvie”, gr. κατασπαταλάω: verb complex: „a trăi în moliciune, huzur, trândăvie”. ♦ TM are o altă idee: „Cine-și alintă sclavul din adolescență va face din el un nerecunoscător.” ♦ Evagrie apropie proverbul de In. 8,34: cel care duce o viață de trândăvie nu diferă prin nimic de un sclav (*Schol. Pr.* 366).

29,22 „scurmă păcatele”: le dezgroapă, le dă la iveală aflându-le și mai tare cearta.

29,23 TM e mai simplu și simetric: „Orgoliul îl va umili pe om, dar un om smerit va primi slavă.”

29,24-25 Grupează două versete autonome în TM. ♦ „auzind de o punere la cale”: *litt.* „auzind de încheierea unui legământ” (se subînțelege, „între cei care pun la cale un furt”). ♦ „Necredința”: *litt.* „lipsa de evlavie”, gr. ἀσέβεια.

29,26 „se gudură în fața”: *litt.* „se îngrijesc de fața” (*cf.* și 19,6).

27 Spurcăciune pentru cei drepți omul nedrept,
și spurcăciune pentru nelegiuit calea dreaptă.

31¹⁰ Cine va găsi o femeie bărbătoasă?

Una ca aceasta e mai prețioasă decât nestematele.

¹¹ Inima bărbatului ei își pune îndrăzneala în ea,
o astfel [de femeie] nu va duce lipsă de prăzi bune,

¹² căci ea lucrează cele bune pentru bărbatul ei toată viața:

¹³ torcând lână și în a făurit lucru folositor cu mâinile sale.

¹⁴ Era ca o corabie ce face negoț în depărtare:

29,27 Altă lecțiune pentru primul stih, nereținută de Rahlfs: „Spurcăciune omul drept pentru cel nedrept.”

31,10-31 *Portretul „femeii bărbătoase”*. În LXX, portretul „femeii viteze” (*lit. „bărbătoase”*), care încheie culegerea, formează un tot unitar, fără nici o întrerupere pe parcurs. În TM, acest poem final este organizat după literele alfabetului: sunt 22 de versete – câte litere are alfabetul ebraic. Înțelepciunea capătă aici trăsăturile concrete și vii ale unei femei, stăpână exemplară a casci. ♦ „Femeia bărbătoasă” sau „femeia virilă” (gr. γυνή ὀνδρεία; lat. *mulier virilis*) va deveni un *topos* al literaturii creștine timpurii, iar acest poem de la sfârșitul Proverbelor va fi jucat un rol esențial în conturarea modelului de sfințenie feminină. Creștinismul pleacă de la premisa paulină că în Hristos nu mai există „bărbat sau femeie”, în sensul diferențelor sexuale, persoana umană îndumnezeită depășind acest stadiu natural bipolar. Cea care inaugurează seria „femeilor bărbătoase” este Tecla, discipola apostolului Pavel, care preferă martiriul decât să se lepede de credință și care va deveni model al majorității biografiilor feminine din primele secole (*cf.*, pe larg, C. Bădiliță, „Chipuri și biografii feminine în secolele IV-V”, în Grigore de Nyssa, *Viața sfintei Macrina*, București, 2004, pp. 69-107). ♦ Interpretarea patristică a acestui pasaj este deopotrivă ecleziologică și spirituală: „femeia bărbătoasă” simbolizează Biserica, soția-model a lui Iisus. Ea încarnează, pe rând, rolurile de martiră, soție și mamă ideală (*Epit.* 31,12). ♦ În liturgia romană pericopa se citește, de exemplu, în sărbătoarea sfintei Marta (29 iulie).

31,10 „femeia bărbătoasă”: „curajul”, „bărbăția” (gr. ὀνδρεία), este una din virtuțile cardinale proclamate de filozofia greacă. Expresia „femeia bărbătoasă” mai apare în Sir. 26,2 și 28,15. ♦ TM are „femeia vrednică/puternică”.

31,11 Augustin interpretează nuanța războinică a versetului: „Biserica jefuiește lumea, ia de peste tot prada demonului” (*Serm.* 37,4).

31,13 „torcând”: TM are „ea caută”. ♦ În tradiția alexandrină, lână și inul sunt asociate contemplării realităților corporale, respectiv spirituale. Symbolismul este inversat la Didim (*Epit.* 31,6; Evagrie, *Schol. Pr.* 373; Augustin, *Serm.* 37).

31,14 Unele manuscrise adaugă, după „traiful”, „de departe”. ♦ TM are „își aduce pâinea de departe”. ♦ Pentru Hipolit, această femeie-corăbier simbolizează Biserica adunând și împărțind comoara cerului (BA, p. 339).

ea își agonisește traiul

¹⁵ și se scoală de cu noapte

și dă casei de mâncare

și slujitoarelor de lucru.

¹⁶ A văzut un ogor și l-a cumpărat,
din roadele mâinilor sale a sădit o moșie.

¹⁷ După ce și-a încins bine mijlocul,

și-a întărit brațele pentru muncă.

¹⁸ A gustat [și știe] că-i bine să muncești,
și nu se stinge toată noaptea lampa ei.

¹⁹ Brațele și le întinde spre cele de folos,
iar mâinile și le reazemă pe fus.

²⁰ Mâinile și le-a deschis pentru cel sărman
și a întins rodul către cel sărac.

²¹ Bărbatul ei nu-și face griji pentru cele de acasă, atunci când întârzie
pe undeva,

căci toți cei din preajma ei au cu ce se îmbrăca.

²² Haine căptușite a croit pentru bărbatul ei,
iar pentru ea, veșminte de în și porfiră.

²³ Bărbatul ei atrage privirile de la porți
când se așază la adunare cu bătrânii locuitorilor din ținut.

²⁴ Ea a țesut pânze subțiri și le-a vândut,
și cingători pentru canaaneni.

²⁵ A deschis gura chibzuit și cu rost

31,15 ♦ „și se scoală de cu noapte”: traducătorul BA are, nejustificat, „e încă în picioare la căderea nopții”. În acest caz, LXX ar fi diferit de TM. Dar traducerea corectă este aceea propusă de noi, care coincide și cu sensul TM. ♦ „și dă casei”: *lit.* „a dat casei”.

31,16 „moșie”: sau „domeniu”. TM are „vie”.

31,17 „pentru muncă”: „plus” LXX.

31,21 TM are: „Nu se teme de zăpadă pentru casa ei, căci toți au haine căptușite/duble.”

31,22 „căptușite”: *lit.* „duble”. Veșmânt de lux, foarte scump. ♦ „Haina dublă” a fost interpretată ca simbolizând dubla natură a lui Hristos, divină și umană (Augustin, *Serm.* 37,17; Ambrozie, *Tratatul despre Luca* 8,11). Inul reprezintă lucrurile cerești, iar purpura, Patimile lui Iisus: din amândouă este țesut veșmântul credinței (Ambrozie, *Tobit* 77).

31,24 „pentru canaaneni”: unele manuscrise adaugă: „și pentru fenicieni”. TM nu are nici „canaaneni”, nici „fenicieni”, ci, simplu, „negustori”. În acea perioadă „canaaneni” îi desemnau pe negustorii ambulănți, de unde echivalarea LXX.

31,25 „A deschis gura chibzuit și cu rost”: același vers din TM, 31,26 se află la originea 31,25.28 și 3,16 în LXX.

și limbii sale i-a pus o rânduială.

²⁶ S-a îmbrăcat în putere și noblețe

și s-a veselit în zilele de pe urmă.

²⁷ Încăperile caselor ei sunt bine acoperite,

și ea n-a mâncat mâncare nemuncită.

²⁸ Gura și-o deschide cu înțelepciune și după rânduială,
milostenia ei i-a crescut copiii și aceștia au ajuns bogați,
iar bărbatul i-a adus laudă:

²⁹ „Multe fiice au dobândit bogăție,

multe au făcut lucruri grozave,

dar tu le-ai întrecut și le-ai covârșit pe toate.”

³⁰ Mincinoase sunt farmecele și zadarnică frumusețea femeii;

dar cea deșteaptă este binecuvântată,

ea să laude frica de Domnul.

³¹ Dați-i din roadele mâinilor ei,

iar bărbatul ei să fie laudat la porțile [cetății].

31,27 „mâncare nemuncită”: *litt.* „grâne trândave”.

31,28 Versetul aglutinează vv. 26 și 28 din TM.

31,30 Ultimelor două stihuri din LXX le corespunde un singur stih din TM: „femeia care se teme de Domnul e preamărită.”

31,31 „mâinilor”: lecțiune diferită în unele manuscrise: „buzele ei” (*cf.* 12,14 și 18,20).
♦ „Bărbatul” din acest ultim verset al Proverbelor va fi identificat de autorul Înțelepciunii cu Solomon însuși, mirele Înțelepciunii (Înt. 8,10). ♦ TM are: „iar lucrările ei să o laude la porți.”

ECLEZIASTUL

Introducere

I. O carte stranie... și o traducere semnată?

Qoheleth sau *Ecleziastul*, carte „stranie și admirabilă” în ochii lui E. Renan¹, face parte, după canonul iudaic, din Scrieri (*K^etubhîm*) sau Hagiografe, altfel spus din al treilea grup de cărți care formează Biblia; repartiția este deja atestată în secolul al II-lea î.H. de traducătorul grec al Înțelepciunii lui Iisus Sirah, în prolog: la Lege și la Profeți se adaugă „cele ce le urmează” (v. 1), „alte cărți ale părinților noștri” (v. 10). Contururile vagi ale acestui grup au contribuit poate la formularea unei definiții negative: ansamblul cărților care nu intră în primele două categorii; în procesul formării canonului ebraic, *Qoheleth* (împreună cu Cântarea Cântărilor) a suscitât discuții din punctul de vedere al includerii sale în corpul de Scrieri. Studiile lui D. Barthélemy sau J. Trublet au arătat statutul delicat al acestei cărți². Totuși, fragmente din *Qoheleth* există pe unul dintre sulurile peșterii IV de la Qumran (4Q109 și 4Q110); ele sunt nu doar documente ale variantelor de text, ci și o mărturie importantă a apartenenței acestei cărți, în secolul al II-lea î.H., la „Scrierile” comunității eseniene, mai înainte de a fi dobândit un statut canonic în iudaism.

În Biblia ebraică, *Qoheleth* face parte din cele cinci *m^eghillōth*, cele cinci „suluri” folosite la sărbătorile evreiești – după o tradiție destul de târzie, de vreme ce Talmudul din Babilon așază Cartea Ruth în fruntea Scrierilor (*Baba bathra* 14b) și pare să considere Cântarea Cântărilor, *Qoheleth* și Plângerile ca un grup distinct (*Berakōt* 57b). Cele cinci cărți sunt: Ruth, Cântarea Cântărilor, Plângerile, *Qoheleth* și Ester. Cu certitudine *Qoheleth*

---

1. E. Renan, *L'Éclésiaste. Un temps pour tout*, reed., Paris, 1990.

2. D. Barthélemy, „L'état de la Bible juive depuis le début de notre ère jusqu'à la deuxième révolte contre Rome”, în : J. D. Kaestli și O. Wermelinger (ed.), *Le Canon de l'Ancien Testament. Sa formation et son histoire*, Geneva, 1984, pp. 9-45; J. Trublet, „Constitution et clôture de canon hébraïque”, în: Chr. Theobald [ed.], *Le Canon des Écritures. Études historique, exégétiques et systématiques*, Paris, 1990, pp. 77-187.

a devenit abia târziu lectura pentru sărbătoarea Corturilor, de vreme ce tratatul deutero-talmudic *Maseket Soferim* nu menționează cartea în lista de lecturi liturgice. În liturgia din diaspora, *Qoheleth* a înlocuit cartea lui Baruch, rezervată mai înainte acestei sărbători: „Dați citire acestei cărți [...] în casa Domnului în ziua Sărbătorii și în zilele cuvenite” (Bar. 1,14). Uzul liturgic a asigurat celor cinci cărți un loc important, ceea ce explică și numărul mare de targumuri ale cărții *Qoheleth* care ne-au parvenit, în mod deosebit numeroasele manuscrise de tradiție yemenită³.

În scrierile Bibliei grecești a prevalat o altă ordine: cele trei manuscrise în unciale, *Vaticanus*, *Sinaiticus* și *Alexandrinus*, prezintă următoarea succesiune: Psalmii, Proverbele, Ecleziastul, Cântarea Cântărilor. În felul acesta se alcătuiește trilogia solomoniană (Prov., Ecl., Cânt.), de care se folosește tradiția patristică pentru a defini etapele cunoașterii și ale vieții spirituale. În Prologul la cărțile Regilor, din Vulgata, Ieronim prezintă diversele grupe de cărți ale Vechiului Testament; caracterul pseudoepigrafic al cărților este important în clasificarea Hagiografelor: „Prima carte este cea a lui Iov, a doua cea a lui David... În al treilea rând vine Solomon, care cuprinde trei cărți: Proverbele, pe care [evreii] le numesc Parabole sau *Masaloth*, Ecleziastul sau *Coheleth* și Cântarea Cântărilor, pe care o desemnează cu titlul *Sirassirim*”; Ieronim plasează așadar Înțelepciunea lui Solomon printre apocrife.

Redactarea cărții *Qoheleth* este plasată pe la jumătatea secolului al III-lea î.H. – altfel spus în vremea când Tora era tradusă la Alexandria –, iar traducerea ei în limba greacă, la începutul secolului al II-lea d.H. (după 70 d.H., anul cuceririi Ierusalimului de către Titus și al distrugerii Templului, și probabil înainte de revolta lui Bar-Kokhba din 132-135). Aproximativ cinci secole separă cele două texte, dar merită puse în valoare două puncte comune: în primul rând, procesul de elenizare a iudaismului, care a început o dată cu instalarea monarhiilor elenistice de la sfârșitul secolului al IV-lea. Amprenta elenismului asupra comunităților evreiești, la Alexandria, dar și în Palestina, devine tot mai puternică, iar studiile lui M. Hengel asupra Iudeei din primul secol d.H. dezvăluie în ce măsură limba greacă a marcat viața evreilor de la Ierusalim și din diaspora. O dată cu limba, pătrund cultura, formele de gândire, dar și de putere. Încă din timpul domniei lui

3. Vide M. Taradach și J. Ferrer (ed.), *Un Targum de Qohélet. Editio Princeps du LMS. M-2 de Salamanca. Texte araméen, traduction et commentaire critique*, Geneva, 1998, pp. 17-30.

Antiochus al IV-lea Epiphanes, rezistența Macabeilor a vrut să impună limite unei civilizații care își asumase dreptul de a face din Templu un templu al lui Zeus. Tocmai de aceea, al doilea punct comun între textul grecesc și cel ebraic al Ecleziastului îl reprezintă faptul că ele au fost produse în două perioade de criză, chiar dacă situațiile istorice diferă mult. Pentru *Qoheleth*, M. Hengel a descris în ce fel cartea dezvăluie „începutul crizei religioase la evrei”. Iudeea, în perioada elenistică, se bucura de o oarecare prosperitate, care se întrezărește în carte, fie și într-o formă critică (2,8; 5,9; 7,12; 10,19), dar se afla cu siguranță într-o situație de subordonare și conflict.

În anul 70 d.H., al doilea Templu este distrus, iar Iudeea devine provincie romană. Faptul reprezintă o zdruncinare profundă, de pe urma căreia va căpăta o importanță centrală iudaismul rabinic. J. Neusner i-a definit trăsăturile principale, în primul rând locul central pe care îl ocupă studiarea Torei, socotită ca o adevărată formă de cult. Se pare că traducerea în greacă a cărții *Qoheleth* s-a făcut în acest mediu rabinic, în Palestina sau chiar în comunitățile din preajmă; această carte de înțelepciune se citește pe fundalul unei noi definiții a înțelepciunii, care este fără îndoială marcată de elenism (iar lexicul grecesc al Ecleziastului îi poartă urmele), dar se centrează pe studiarea Legii pornind de la textele în curs de canonizare. Se conturează acum, în trecerea de la ebraică la greacă, ceea ce am numit dublul orizont al textului: universalizării, ștergerii granițelor prin întâlnirea dintre culturi produse în epoca elenistică, îi succedă o nouă instituționalizare a religiei, în care înțelepții, rabinii ocupă un loc hotărâtor. În vremea unei asemenea schimbări culturale și religioase, ce semnificație are o traducere, mai mult încă – o traducere literală a unei cărți biblice?

Spre deosebire de Înțelepciunea lui Iisus Sirah, al cărei prolog ne oferă un nume de autor și o dată, textul grecesc al Ecleziastului nu are nici un fel de semnătură. Comentatorii moderni atribuie traducerea cărții lui Aquila din Pont; sub numele lui Aquila se ascunde probabil anturajul acestuia, școala căreia îi aparținea, ceea ce sugerează că un traducător trebuie să se supună unui anumit set de reguli de traducere. Abordările cele mai recente ale subiectului se caracterizează toate prin prudență, dar nimeni nu poate evita referirea la Aquila.

Mai multe mărturii antice ne dau informații asupra lui Aquila, iar unele elemente concordă, chiar dacă rămân în fond imposibil de verificat. După Irineu (*Adversus haereses* III, 21, 1), Epifanie (*Tratatul despre greutăți și măsuri* 13) și un text apocrif, *Dialog între Timotheu și Aquila*, personajul –

prozelit evreu – era originar din Pont. Cu destule detalii, ultimele două texte îl prezintă ca fiind înrudit cu împăratul Hadrian și aflându-se în același timp cu acesta la Ierusalim, așadar în anii 130. Istoricul roman Cassius Dio indică drept cauză a revoltei conduse de Bar-Kokhba intenția lui Hadrian de a face din Ierusalim o așezare romană cu numele Aelia Capitolina (*Istoria romană* 69, 12). În contact cu mediile rabinice, Aquila a oferit o nouă versiune a Bibliei grecești; dorința de a avea o nouă traducere făcută în interiorul iudaismului poate fi justificată de o neîncredere față de Septuaginta, ale cărei libertăți față de textul ebraic erau de mult timp recunoscute și care devenise „carte” a comunităților creștine. *Hexapla* lui Origen, dar și, de pildă, răspunsul pe care Origen i-l adresează lui Africanus în legătură cu episodul Suzanei din Cartea lui Daniel, precum și numeroase menționări ale personajului în Talmud, atestă acest rol al lui Aquila. Câteva fragmente din „Biblia lui Aquila” descoperite în geniza din Cairo demonstrează locul deținut de această versiune în comunitățile evreiești până în epoca medievală. N. De Lange a editat și tradus pasajul din *Ecleziast* (2,13-23) găsit pe unul din palimpsestele din geniză⁴: textul grecesc este transliterat în ebraică și pare să fie o adaptare a textului *Ecleziastului* în greaca medievală. În fine, un document oficial confirmă încă o dată locul ocupat de opera lui Aquila: *Novella* 146 a lui Iustinian, din 553, autorizează comunitățile evreiești să folosească în liturgie Biblia lui Aquila.

Opera lui Aquila nu a ajuns până la noi decât într-o formă fragmentară, chiar dacă datelor hexaplară li s-au adăugat fragmentele descoperite în geniză (3Rg. 21,9-17; 4Rg. 23,12-27; versete din Psalmi, dintre care cele mai întinse pasaje sunt Ps. 91,1-10; 95,7-13; 101,16-29; 102,1-13).

Într-un capitol din *Les devanciers d'Aquila* (*Vetus Testamentum Supplementum* 10, Leiden, 1963), D. Barthélemy, comparând textul *Ecleziastului* din Septuaginta cu diferitele pasaje și lecțiuni păstrate din Biblia lui Aquila, rămâne la concluzia că textul trebuie să-i fie atribuit lui Aquila: lui i-a revenit așadar traducerea cărții *Qoheleth* în limba greacă, o dată ce a fost recunoscută drept canonică. Două criterii au jucat un rol decisiv: traducerea lui *gam* prin *καί γε* (care plasează textul lui Aquila în seria primelor revizuirii ale LXX) și folosirea lui *ούν* adverbial ca echivalent

4. N. R. M. De Lange, „Two Genizah Fragments in Hebrew and Greek”, în: J. A. Emerton și S. C. Reif (ed.), *Interpreting the Hebrew Bible. Essays in honour of E. I. J. Rosenthal*, Cambridge, 1982; *Greek Jewish Texts from the Cairo Genizah*, Tübingen, 1996, cap. IX, „A Greek Translation of Kohelet (Ecclesiastes)”.

pentru 'eth, particula plasată înaintea complementului direct. Barthélemy sugerează că traducerea acestei cărți este o operă de tinerețe a lui Aquila. K. Hyvärinen (*Die Übersetzung von Aquila*, Lund, 1977, p. 99) se oprește mai degrabă la ideea că Ecleziastul a fost tradus pentru prima dată în anii 70 și că Aquila a revizuit mai apoi această traducere. La acestea se adaugă o altă ipoteză, legată de mărturia lui Ieronim: opera lui Aquila ar fi avut două ediții.

II. Compoziția și retorica textului

Carte de mici dimensiuni, *Qoheleth-Ecleziastul* se prezintă în Bibliile moderne în douăsprezece capitole. D. Barthélemy a studiat „tradițiile antice ale împărțirii textului biblic al Torei” (G. Dorival și O. Munnich [ed.], „*Selon les LXX*”. *Hommage à Marguerite Harl*, Paris, 1995, pp. 27-52) și a arătat legătura dintre aceste decupaje ale textului și utilizarea lui liturgică în sinagogă. Midraș Rabbah la cartea *Qoheleth* o împarte în patru secțiuni: granița dintre secțiunile 1 și 2 este mai puțin precisă decât următoarele, dar pare să fie după 3,12; a doua secțiune începe așadar la 3,13, a treia la 7,1, iar a patra la 9,7. Indicate doar în Midraș, aceste împărțiri nu sunt explicate și provin fără îndoială dintr-o tradiție mai veche. Cele opt omilii ale lui Grigore al Nyssei consacrate Ecleziastului, a căror arhitectură viguroasă sugerează că este vorba de o operă încheiată, se referă la Ecl. 1,1 – 3,12-13, acoperind prima parte a cărții biblice, în care Grigore al Nyssei include și versetul 3,13 (care formează cu versetul precedent o unitate sintactică). Câteva veacuri mai târziu, Isodad din Merv, ale cărui interpretări sunt în mare măsură tributare exegezei lui Theodor al Mopsuestiei, propune la începutul comentariului său la Ecleziast o divizare în trei părți, fără a preciza totuși care sunt delimitările. Propunerile formulate în ultimele decenii de către exegeți asupra unității și compoziției acestei cărți sunt îndeajuns de diferite pentru a contura dificultatea demersului de determinare a unităților semnificative în interiorul unui text non-narativ.

Comparația este omniprezentă în Ecleziast, iar G. S. Ogden (în două articole apărute în *Journal of Biblical Literature*⁵) a demonstrat în ce fel folosirea comparației constituie un mod de gândire al Ecleziastului și îi structurează etapele de reflecție. În plan sintactic, aceasta se concretizează

5. „The Better proverb, rhetorical criticism and Qo”, *JBL* 96, 1977, pp. 489-505; „Qo's use of the «nothing is better» form”, *JBL* 98, 1979, pp. 339-350.

diferit: construcția $\omega\varsigma... \omicron\upsilon\tau\omega\varsigma$ sau $\omega\sigma\pi\epsilon\rho... \omicron\upsilon\tau\omega\varsigma$ (3,19; 5,15; 11,5) introduce imaginile tradiționale și se poate reduce la o singură marcă de subordonare, $\omega\varsigma$ (5,14; 9,2.12; 12,11). Cel mai adesea însă, comparația ia forma unui *Tōb-Spruch* (*Better-Proverb*), după expresia lui W. Zimmerlis care identifică, sub această denumire, una dintre modalitățile de exprimare a înțelepciunii („Ort und Grenze der Weisheit im Rahmen der alttestamentlichen Theologie”, în: *Les Sagesses du Proche-Orient ancien*, Paris, 1963, pp. 129-136). În Ecleziast, aceste propoziții sunt calchiate după ebraică, secvența *tōbh... min...* fiind tradusă prin $\acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{\omicron}\nu\varsigma... \upsilon\pi\acute{\epsilon}\rho$ (sau $\acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{\omicron}\nu\varsigma... \grave{\eta}$); șaisprezece afirmații din Ecleziast au această formă, iar opt dintre ele sunt grupate în pasajul 7,1-11. Se adaugă formele implicite de comparație, precum și echivalentele lor negative: $\omicron\upsilon\kappa \acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu \acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{\omicron}\nu\varsigma$ (2,24; 3,12.22; 8,15); în construcțiile de tipul acesta, ceea ce urmează după sintagmă sugerează că există cel puțin o excepție de la formularea negativă (în 2,24, îi răspunde afirmativul $\acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{\omicron}\nu\varsigma$; în 3,12.22 și 8,15, îi urmează $\epsilon\iota \mu\grave{\eta}$, „cu excepția”, „decât”). Temele comparației sunt felurite, de vreme ce Ecleziastul a dorit să vadă totul și să experimenteze totul: diversificarea comparației poate fi înțeleasă ca o manieră de a ilustra acest „tot”, repetat cu insistență. Mai presus de toate însă, comparațiile se integrează discursului și îl justifică, iar propozițiile introduse prin $\omicron\tau\iota$ le semnaleză relevanța. Înțelepciunea Ecleziastului cântărește așadar și evaluează ce este bine și ce este *mai* bine și se confruntă cu caracterul exclusiv al Legii care funcționează prin porunci și interdicții.

Comparația este și una dintre trăsăturile autobiografice, privindu-l chiar pe cel care vorbește: în câteva rânduri, el își pune întrebări asupra succesului său și se compară – fără modestie – cu predecesorii săi. Comparația se integrează într-un discurs la persoana întâi care unifică textul. Traducătorul în limba greacă reproduce cu fidelitate diferitele mărci ale persoanei întâi din textul cărții *Qoheleth*. Alături de numeroase verbe la această persoană, sintagma ebraică alcătuită din verb la persoana întâi + *'anī*, pronumele subiect de persoana întâi, este tradusă sistematic în greacă prin sintagma verb + $\acute{\epsilon}\gamma\acute{\omega}$ („eu [însumi]”, „chiar eu”). Mai mult decât atât, traducătorul transpune în greacă sufixele pronominale ebraice, cu precădere în expresia $\kappa\omicron\rho\delta\iota\alpha \mu\omicron\nu$, „inima mea” (care apare de douăzeci și două de ori), folosită mai ales în cazul dativ, precedată de prepoziția $\acute{\epsilon}\nu$, „în”. Această abordare a textului îi conferă aspectul unui monolog, al unui discurs interior.

III. Întrebările Ecleziastului. Principalele teme ale cărții

„Deșertăciunea”

„Deșertăciunea deșertăciunilor” este expresia care păstrează în amintiri textul Ecleziastului. Totuși, chiar dacă ea își capătă toată puterea în Ecleziast, această reflecție care prezintă o judecată universală, fără referire explicită la Dumnezeu, e deja prezentă în alte locuri din VT și se întâlnește, pe un plan mai larg, cu unele curente filozofice din perioada elenistică.

Ecleziastul folosește recurent substantivul *ματαιότης*, chiar dacă adjectivul corespunzător lipsește. În Psalmi (ex. 38,6, cel mai apropiat ca sens; 118,37; 143,4.8.11 etc.) și Proverbe (12,11; 21,6; 26,2; 30,8; 31,30, în afirmații cu sens mai limitat) cele două cuvinte traduc diferiți termeni ebraici, în timp ce în Ecleziast se manifestă o echivalență strictă cu *hebbel* (v. nota la 1,2).

Fie că sunt considerate pesimiste, fie doar banale, aceste declarații apar ca una din temele discursului sapiențial, vizând să-l coboare pe om și ambițiile lui. Se remarcă lipsa termenilor – și deci a temei – deșertăciunii în Înțelepciunea lui Sirah (cu o singură excepție, ne semnificativă). Se poate vedea oare în aceasta un indiciu că această carte vrea să răspundă Ecleziastului redând toată forța fidelității față de Dumnezeul Legii? Într-un asemenea context, „deșertăciunea” omului nu-și găsea locul.

Așadar, Ecleziastul face din această afirmație centrul experienței sale și o completează dându-i forma unei duble propoziții (nominale, în ebraică și în greacă): „toate sunt deșertăciune și căutare de vânt” (prima ocurență în 1,14). Traducerile și interpretările pentru a doua parte a versetului din TM sunt numeroase și divergente, din cauza diferitelor explicații etimologice date cuvântului *r^e’ūth* (vezi nota la 1,14). Folosirea gr. *προαίρεσις*, *litt.* „căutare, alegere”, specifică mai mult sensul acestei acuzații de nebunească deșertăciune, pentru că tinde să-l facă pe om răspunzător de ea; intrăm astfel în sfera unei antropologii.

Tema regală și critica regalității

În primul verset al cărții, numele lui Solomon nu e rostit, spre deosebire de versetele introductive ale celorlalte cărți care îi sunt atribuite (Prov. 1,1; Cânt. 1,1) și de titlul ultimei cărți solomoniene, „Înțelepciunea lui Solomon”. Comentatorii antici, atât evrei cât și creștini, se grăbesc însă, într-un anume

sens, să-i restituie cartea pentru a completa desemnările perifrastice care îl înlocuiesc în text.

Vorbirea la persoana întâi, recurentă în carte, face din afirmațiile succesive un „cuvânt al regelui”, mai cu seamă în cap. 2. Comentatorii moderni ai TM istoricizează aceste versete, găsind în ele portretul unui rege elenistic, mai ales unde se menționează impozitele și bogățiile care vin din provincii (e.g. 2,8).

În culturile antice există o legătură strânsă între regalitate și scrierile sapiențiale, regele apărând ca figura înțeleptului. Dar ne putem întreba dacă, în Ecleziast, legătura cu istoria lui Israel nu este una critică: cuvintele regelui exprimă o întrebare asupra exercitării puterii; în două rânduri (4,13-14; 9,14-15) figura săracului devine antiteza regelui și ne e sugerată ca simbol al unei mai mari înțelepciuni. Textul grecesc întărește această linie critică: alegerea unor anumite cuvinte, care poate apărea ca rezultatul unei uniformizări a limbajului biblic, creează de fapt apropieri între istoria regalității și aprecierea ei de către Ecleziast. Așa e cuvântul-cheie al cărții – *μωταίοτης*, deșertăciunea: Samuel acuzându-l pe Saul (1Rg. 13,13), Saul, când se autoacuză în fața lui David (1Rg. 26,21), David recunoscându-și păcatul în fața lui Dumnezeu (1Par. 21,8) folosesc verbul corespunzător *μωταιοῦσθαι*, ca și în acuzația colectivă adusă lui Israel și lui Iuda (4Rg. 17,15). TM nu are aceeași uniformitate. Deșertăciune nebunească: aceasta e judecata asupra acțiunii regilor.

Puterea arbitrară a regilor pare pusă în cauză și prin intermediul unei citări: „după cum grăiește un rege puternic” (8,4): ultimele două cuvinte definesc puterea lui Solomon în 3Rg. 4,21 (și aici TM are doi termeni diferiți).

Importanța temei regale în Ecleziast trebuie pusă în paralel cu portretele contrastante ale lui Solomon pe care le găsim la scriitorii evrei din perioada elenistică la începutul erei noastre, de exemplu în Targum și la Flavius Iosephus. Unele interpretări din Targumul la *Qoheleth* merg tot în sensul unei critici aduse regalității, chiar dacă Solomon nu e atins personal de ea, de vreme ce apare ca profetul care vestește decăderea regalității: este denunțată mai ales ruptura dintre cele două regate – de Nord și de Sud. Singura domnie lăudată este cea a lui Iezechia. Flavius Iosephus (*AI VIII*, 1-7) insistă îndeosebi asupra înțelepciunii și pietății lui Solomon.

Dar regele nu e singurul om cu putere: reflecția înțeleptului tinde să generalizeze, denunțându-i pe cei puternici: regelui îi sunt asociați „mai-marii”, „căpeteniile”, iar expresiile din 5,7 desemnează, poate, o ierarhie administrativă apăsătoare. Eventualitatea din 10,4 („Dacă duhul celui puternic

se suie împotriva-ți”) pare a arăta puterea ca pe o amenințare mereu posibilă. Asociată cu bogăția, puterea este asupra, silnicie (συκοφαντία în 4,1 și 5,7); opoziția dintre bogat și sărac, foarte prezentă în Proverbe și Sirah, apare în Ecleziast ca antiteza dintre rege și sărac (9,14-15): rezistența acestuia e repede uitată, poate că cei puternici au ultimul cuvânt.

Pesimismul Ecleziastului. Bogăția și originalitatea vocabularului privind oboseala, truda

Prima marcă a pesimismului se află în recurența aceluiași lexic negativ: μόχθος, „trudă”, apare de 21 de ori, iar verbul corespunzător de 13 ori. Aceste cuvinte cu sens puternic, ce fac legătura între muncă și oboseală, sunt atestate în limba clasică mai ales la poeți și la tragici. De asemenea, familia de cuvinte reprezentată în carte prin ἔγκοπος (1,8) și κόπωσις (12,12) aparține registrului hiperbolic al suferinței și epuizării: limba clasică, mai ales în tragedii, folosește mai ales κόπος, care denotă, etimologic, gestul lovirii pieptului cu ocazia unui doliu. Intră deci în această suferință o anume violență, lucru confirmat de folosirea lui περισπασμός (1,13; 2,23.26 etc.) și a verbului corespunzător (1,13; 3,10; 5,19), din familia verbului σπῶω, „a trage, a sfâșia”. Într-o expresie (2,23) i se adaugă ὄλγεμα, care în alt loc exprimă rezultatul unei prea mari voințe de a ști (1,18). Suferința pare deci a fi consecința inevitabilă a activității înțelepților.

Toată viața omului, și mai ales viața celui care încearcă să înțeleagă, sunt deci definite prin suferință. Versiunea greacă, alegând un vocabular mai poetic, ce face ecou strigătelor eroilor tragici, accentuează această percepere negativă a existenței. Totuși, spune Ecleziastul, aceasta nu e incompatibilă cu bucuria.

O fericire greu de definit

Psalmiile propun definiții ale fericirii folosind expresia recurentă „fericit omul”. Ecleziastul folosește termeni care par marcați de ambiguitate: εὐφροίνειν și substantivul corespunzător, εὐφροσύνη, pun mai mult accentul pe ceea ce este obiectul bucuriei, veseliei: pâinea (9,7), vinul (10,9), a mânca și a bea (8,15) dau un conținut plăcerii de a trăi; termenii sunt asociați cu ospetele, cu sărbătorile (conotație care apare deja în poemele homerice). Dar astfel ajungem foarte repede la limitele, ba chiar la contradicțiile „bucuriei”: ea nu depășește sfera activităților omenești (cf. 2,10; 3,22) și prin urmare coexistă cu „truda”, prin care Ecleziastul definește de la început existența omului

(1,3). Astfel găsim de două ori expresia „inima mi s-a desfătat în toată truda mea” (2,10; 5,18).

Expresia „să mă înstăpânesc” din 2,3 sugerează totuși o hotărâre de cumpătare, pe linia eticii elenistice, a cărei amprentă o poartă mai multe cărți sapiențiale. Sensul moral al verbului κρᾶτεῖν, „a fi stăpân, a se înstăpâni, a domina”, atestat în toată literatura greacă, folosit în Ecleziast, arată că suntem departe de veselia care însoțește sărbătorile și ospetele în Pentateuh.

Această întrebare asupra fericirii explică de ce Ecleziastul nu încetează să definească ce este bun. El apreciază ce este bun mai ales prin comparație, folosind structura: „bun, mai presus de...” sau „mai bun este... decât...”. Înțelepciunea însăși e insistent calificată drept „bună”, mai bună decât puterea, războiul etc. (9,16.18). Ca răspuns la întrebarea din 6,12, tot începutul cap. 7 e structurat de o serie de astfel de comparații. Apare limpede că ceea ce este bun pentru om nu este întotdeauna asociat cu plăcerea (7,2-5).

Râsul este menționat de patru ori, asociat mai degrabă cu nechibzuința (7,6) și cu rătăcirea (2,2). Nici formularea despre râset de la 10,19 nu e lipsită de ambiguitate, căci e limitată la satisfacția imediată. Prin circumspecția cu care privește râsul, Ecleziastul se înscrie pe linia moraliştilor, iar comentatorii lui, atât evrei cât și creștini, se grăbesc să-i calce pe urme.

Locul lui Dumnezeu și problema răsplății

Dumnezeu este des amintit în Ecleziast, dar imaginea Lui pare enigmatică. De altfel, în această privință, versiunea greacă e foarte apropiată de TM. Afirmatia că omul trebuie să se teamă de Dumnezeu și categoria celor ce se tem de Dumnezeu e frecventă în text, dar despre ce teamă ar fi vorba? Este afirmată limpede distanța dintre Dumnezeu și oameni: „Dumnezeu este în cer, iar tu pe pământ” (5,1). Expresia „sub soare” se îmbogățește astfel cu o nouă conotație care, dincolo de cosmologie, sugerează o separare clară între cer și pământ. Dar mai cu seamă caracterul contradictoriu al „darurilor” lui Dumnezeu este cel care adaugă o notă severă temerii de Dumnezeu. Dumnezeu este adesea subiectul verbului „a da” – dar ce dă, și cui? La 2,26 darul se referă la o retribuție dreaptă, care distinge între „omul bun” și „păcătos”: celui dintâi îi dă înțelepciune, iar celui de-al doilea, frământare. Dar în capitolul următor Ecleziastul spune: „Am văzut frământarea pe care Dumnezeu le-a dat-o fiilor omului, ca să se frământe în ea” (3,10-11). Targumul rectifică universalitatea unui astfel de „dar”, păstrându-l pentru cei răi. Comentatorii creștini încearcă și ei să atenueze imaginea scandaloasă a unui Dumnezeu

care ar pricinui nefericirea oamenilor. Grigore al Nyssei (*Hom.* VIII, 7) face deosebirea între capacitatea de a discerne pe care o dă Dumnezeu și proasta ei folosire de către oameni. Evagrie asimilează „frământarea” cu reprezentările sensibile pe care Dumnezeu, în pedagogia Sa, le-a dat oamenilor (*Scholii, ad loc.*).

Folos și suferință par amestecate în mod straniu în „partea” pe care Dumnezeu i-o stabilește omului și acest lucru pune iarăși în criză idealul înțelepciunii și chiar valoarea existenței (4,2-3; 6,3). Altă noțiune e și mai grăitoare în privința unei drepte răsplătiri a faptelor, chiar și după moarte: este amintit „sălașul morților” (Hadesul), locul în care, conform tradiției, merge tot omul (9,10), dar există un termen mai frecvent care, într-un anume sens, îl concurează: *συνόνημα*, „soarta” – TM *miq^ereh* (3,19; 2,14-15; 9,2-3 etc.). În felul acesta apare ideea a ceea ce se petrece accidental, întâmplător. În Ecleziast această soartă e prezentată ca inevitabilă și există un fel de hiat între rolul atribuit lui Dumnezeu și această percepere a existenței, apropiată, poate, de noțiunile grecești de „hazard” sau „destin”. Targumul, care atribuie un loc important temei judecării de pe urmă și a gheenei, respinge această idee, care desființează deosebirea dintre bun și rău⁶.

Nechibzuitul și înțeleptul: elemente ale unei antropologii

Antiteza *ᾠφρων/σοφός* este prezentă în toată cartea, dar folosirea unor forme interrogative sau a unor comparații arată că opoziția nu este, poate, atât de exclusivă, că distincția e prea simplă ca să acopere experiențele întregii vieți. Fiecare din aceste cuvinte e însoțit de o serie de sinonime care îi definesc conotațiile. Alături de „nechibzuință”, „sminteală” apar rătăcirea, negliobia, prostia, nelegiuirea, întunericul. Cu privire la înțelepciune, efortul de a o defini este mai dezvoltat, iar versiunea greacă prezintă unele opțiuni lexicale ce pun accentul asupra interiorității omului și asupra exercitării libertății.

Înțelepciunea e legată de știință, iar dobândirea acesteia duce de la observarea realității la o cunoaștere ale cărei limite sunt lesne percepute. O

6. Totuși, eliminând ideea simplistă a unei retribuiri mecanice imediate și materiale, care ar fi putut rezulta dintr-o lectură superficială a cărților sapiențiale anterioare, Ecleziastul realizează o purificare a orizontului de așteptare pe care se va putea așeza revelația despre soarta omului după moarte așa cum apare în ultimele cărți ale Vechiului Testament (Dan. 12, 2Mac., Înțelepciunea lui Solomon) și care va fi dezvoltată în Noul Testament. (n. trad.)

serie de verbe insistă asupra fazei de observație: „a vedea”, „a căuta”, „a cerceta”, „a privi”: este examinată realitatea întregă, după cum atestă expresia „sub soare”. Cunoașterea, știința care rezultă nu are contururi precise, dar se regăsește tema științei cvasi-enciclopedice a lui Solomon, evocată în 3Rg. 5,9-14.

Sunt unele calități care definesc înțelepciunea: termenul $\alpha\upsilon\delta\upsilon\rho\epsilon\acute{\iota}\alpha$, „curajul, cutezanța”, echivalează ebr. $ki\check{s}^e r\ddot{o}n$, „folos, avantaj, reușită”, iar în 2,21 e asociat cu „înțelepciunea și cunoașterea”: absent din Pentateuh, rar în celelalte cărți sapiențiale, apare mai ales în cărțile Macabeilor. Menționarea repetată a curajului, a cutezanței în Ecleziast trimite la tradiția filozofică greacă, dar și la realitatea istorică iudaică a răscoalelor Macabeilor.

Două cuvinte marchează locul voinței în sfera înțelepciunii omenești: $\theta\acute{\epsilon}\lambda\eta\mu\alpha$ „voința” (5,3; 12,1.10) este mereu cea a omului în textul grecesc, pe când ebr. $h\acute{e}p\check{h}e\check{s}$ desemnează, la 5,3, favoarea, bunăvoința, pe care Dumnezeu nu o dă celor nechibzuiți. În Psalmi și în Macabei, $\theta\acute{\epsilon}\lambda\eta\mu\alpha$ desemnează voința lui Dumnezeu: „a face voia lui Dumnezeu” (Ps. 39,9; 142,10) definește pentru om un mod de viață și acesta e unul din sensurile în care se dezvoltă folosirea cuvântului în NT. $\Pi\rho\omicron\alpha\acute{\iota}\rho\epsilon\sigma\iota\varsigma$, „alegere”, „căutare”, apare mai ales în refrenul „căutare de vânt”, dar și în „căutarea inimii” (2,22). În logica textului grecesc, „deșertăciunea” pare a ține de om și de acțiunile lui, deci e rezultatul alegerii lui. Acest lexic al voinței, al alegerii, ca și repetarea expresiei „în inima mea” arată că Ecleziastul observă interiorul omului în aceeași măsură în care e atent la ce se petrece pe suprafața pământului. Cuvântul $\sigma\upsilon\upsilon\epsilon\iota\delta\eta\sigma\iota\varsigma$, „conștiință, sine” (10,20), dă mărturie pentru schimbarea care se petrece în literatura de înțelepciune: criteriile de apreciere a conduitei omului se află mai puțin în actele exterioare și mai degrabă în atitudinea lăuntrică.

Portretul înțeleptului e completat de $\epsilon\upsilon\tau\omicron\nu\acute{\iota}\alpha$ (7,7), „vlagă”, „vigoare”. Se introduce astfel în textul biblic concepția greacă, medicală și filozofică, a dreptei tensiuni dintre trup și suflet.

O reflecție elaborată asupra timpului

Vocabularul temporalității în Ecleziast se impune întâi prin bogăția sa și prezintă întreaga paletă a modurilor de a percepe timpul: timp fizic, cosmic, timp al existenței umane și modul în care omul percepe conștient timpul.

Capitolul 1 dă imagini ale timpului cosmic: răsăritul și apusul soarelui, succesiunea generațiilor. Este un timp repetitiv și identic cu sine, pe care

Ecl. 1,6 îl definește prin imaginea cercului. Mai departe, termenul *κόθοδος* (6,6; 7,22) trimite tot la măsurarea timpului fizic în sensul în care limba clasică folosește *περίοδος*, „ciclu, perioadă, vreme”. La 7,22, *κόθοδος* e folosit în paralel cu adverbul *πλειστάκις*, „de multe ori, adesea”, hapax în LXX, încă un mod de a caracteriza aspectul periodic al timpului.

Viața umană e privită în totalitatea duratei ei, în primul rând prin expresia „în [tot] numărul zilelor din viața lor” (2,3; 5,7) și a variantelor ei. În interiorul vieții omului, Ecleziastul e atent și la diferitele ei momente: tinerețea (11,9) etc. e pusă în opoziție cu ceea ce e numit doar metaforic bătrânețea sau moartea: interpretarea cea mai curentă a pasajului 12,1-7 e un tablou al decăderii legate de bătrânețe.

În fine, dincolo de fiecare existență individuală, ceea ce îl neliniștește pe Ecleziast e sensul succesiunii generațiilor (urmașii – 2,18; 3,22 sau cei dinainte – 1,10.16; 2,7.9 etc.). Putem citi, sau nu, în filigranul acestor referințe la trecut sau la viitor aluzii la istoria regalității; oricum, toate aceste expresii fac loc linearității timpului istoric: nu se mai subliniază repetiția, ci așteptarea unei schimbări, diferența.

Timp și moment, χρόνος și καιρός

Există o disproporție flagrantă între apariția unică a lui *χρόνος* (3,1, TM *z^emān*) și cele 42 de ocurențe ale lui *καιρός* (TM *'eth*). În greaca clasică, în secolele VI-V î.H., acesta din urmă înseamnă clar momentul oportun, favorabil, vremea convenită pentru ceva. Mai târziu această specificitate de sens se atenuază și cei doi termeni tind să devină sinonimi. Totuși, pentru a distinge sensul lui *καιρός* în Ecleziast trebuie luate în considerație două elemente. În carte el este asociat de două ori cu noțiunea de judecată: momentul/vremea judecății (8,5.6), ceea ce ne orientează spre sensul clasic al termenului. La 10,17, complementul de timp *πρὸς καιρόν*, „la vremea potrivită, la timp”, pledează în același sens, iar Grigore Taumaturgul folosește pentru acest pasaj adverbul *εὐκαιρῶς*. Acesta amintește de conceptul stoic, din perioada elenistică și de la începutul erei noastre, de *εὐκαιρία*, „momentul optim”, experiența unui acord între om și lume. Ne putem întreba dacă traducerea sistematică, de către Aquila, a ebr. *'eth* prin *καιρός* nu e dublată de un fel de revalorizare a termenului în contact cu unele influențe filozofice destul de larg răspândite.

Interpretarea eshatologică pe care Targumul sau Ieronim o dau anumitor menționări ale timpului depinde, fără îndoială, nu atât de sensul distinct al unui termen sau altul, cât de interpretarea globală a textului sau a unor pasaje.

Sunt astfel orchestrate în Ecleziast diferite experiențe ale timpului, iar rezonanțele filozofice pe care expresia lor grecească le suscită contribuie la interesul traducerii lui Aquila.

IV. Interpretări creștine ale Ecleziastului

Titlul grecesc al cărții, Ἐκκλησιαστής, impune o legătură cu ἐκκλησία, „adunare” și „biserică”: raportul etimologic este mereu prezent în scrierile Părinților, chiar dacă nu provoacă decât dezvoltări de mici dimensiuni, de interpretare a unor versete ca aluzii la dezbinările din sânul Bisericii și la eretici (e.g. 3,7).

Există însă o trăsătură comună a comentariilor patristice la Ecleziast, de la Origen la Ieronim și, prin acesta din urmă, în tradiția latină până în epoca medievală: Ecleziastul este inclus în trilogia solomoniană (Proverbe-Ecleziast-Cântarea Cântărilor), care este asimilată, în procesul de elenizare a creștinismului, celor trei părți ale filozofiei grecești: etica, fizica și epopica sau mistica (vide M. Harl, „Les trois livres de Salomon et les trois parties de la philosophie dans le Prologue du Commentaire du Cantique des Cantiques”, în *Mélanges M. Richard*, Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur 133, Berlin, 1987, pp. 249-269). Reprezentând fizica, în sensul de cunoaștere a naturii, Ecleziastul se dezvăluie ca o carte a disprețului față de lume, față de tot ce înseamnă ματαιότης („deşertăciune”); este, prin aceasta, locul unei convertiri care își va găsi dimensiunea deplină în Cântarea Cântărilor. Prefetele la comentariile la Cântare scrise de Origen (Prologul 3) și Grigore al Nyssei, precum și omiliile lui Vasile cel Mare asupra începutului Proverbelor precizează sensul acestei clasificări filozofice. Ecleziastul este cartea fizicii, în care sunt precizate locul lumii (1,5-7) și locul omului; tema deșertăciunii se află la întreținerea afirmațiilor privind limitările, contingenta și nefericirea omenească, într-o alăturare a eticii cu fizica.

Mai multe *catenae* asupra Ecleziastului ne permit accesul la fragmente din comentariile cele mai vechi la această carte, cele ale lui Dionisie al Alexandriei și Origen. Cea dintâi operă completă referitoare la Ecleziast care ne-a parvenit este *Metaphrasis in Ecclesiasten* a lui Grigore Taumaturgul, prețioasă mai cu seamă ca mărturie a receptării textului biblic la mai puțin de două secole de la traducerea lui.

Grigore Taumaturgul, Metaphrasis in Ecclesiasten

Cartea, scrisă către sfârșitul secolului al III-lea, ar putea fi un simplu exercițiu de școală. Glosa obținută în felul acesta nu este mai întinsă decât textul însuși al Ecclesiastului. Grigore „traduce” cartea, verset cu verset. Este atent la caracterul ortodox al cărții și îi atenuază adesea afirmațiile iconoclaste. Opera sa este însă prețioasă în plan semantic: echivalențele lexicale pe care le propune autorul, împrumutate dintr-o bună limbă clasică, limpezesc termenii rari (chiar dacă uneori banalizează textul biblic). La un nivel mai profund, se poate descoperi în operă o reflecție asupra conotațiilor impuse de afirmațiile esențiale, repetate, din Ecclesiast. De pildă, pentru noțiunea de „deşertăciune” (μοταίότης) sunt propuse diferite sinonime în funcție de context și, dincolo de o simplă preocupare pentru a oferi varietate textului, se întrevede un efort de interpretare a termenului: acesta este de câteva ori preluat în comentariu (8,10; 12,8) sau înlocuit prin adjectivul corespunzător (2,1.17; 5,6; 9,9), întărit de două ori prin adjectivul κενός, „gol”, „vid” (1,2; 6,9). Același termen este însă interpretat ca o conotație pentru „abateră”, „eroare” (2,15: ἀφροσύνη, „sminteală”; 6,9: ἀνόνητος σπουδή, „strădanie lipsită de rațiune”; 7,15: οὐκ ὁρθός, „altfel decât este drept”; 8,14: χειρίστη καὶ ἐψευσμένη δόξα, „păreră rea și greșită” și πλάνη χαλεπή, „greșeală deplină/totală”); pentru ideea de înșelător (2,26: δολερὰ καὶ μάταια σπουδάσματα, „strădanii înșelătoare și deșarte”). El asociază de asemenea termenul μοταίότης cu ideea de „nefericire” (7,6: ἄθλιον) și de „greșeală care duce la pieire” (11,10: ἄνοια εἰς ὄλεθρον). Glosând în felul acesta cele douăsprezece capitole ale cărții biblice, cam la două secole după traducerea ei în limba greacă, Grigore Taumaturgul ne oferă, fără pretenția unui comentariu teologic elaborat, o deschidere înspre afirmația emblematică a Ecclesiastului – πάντα μοταίότης –, devansând în acest punct interpretările multiple ale exegeților contemporani.

Omiliile lui Grigore al Nyssei

Aceste opt omilii (Sources Chrétiennes 416) probabil că au fost scrise în anii 380, altfel spus înaintea omiliilor la Cântarea Cântărilor. Sunt comentate numai primele trei capitole (Ecl. 1,1–3,13). Chiar dacă autorul afirmă că „Ecclesiast” este în primul rând un nume al lui Hristos, omiliile 2–5 sunt centrate pe mărturisirea regelui Solomon, care avusese în mână sa toată puterea, în deplină libertate de acțiune, și care recunoaște la capătul vieții că nu a găsit în bucuriile ce i-au fost oferite nici o mulțumire durabilă.

Afirmația din versetul 2,7 („am dobândit robi și slujnice”) prilejuiește o pledoarie originală împotriva sclaviei. Primele versete ale capitolului al treilea („pentru toate este un timp”) deschide calea unor reflecții filozofice asupra timpului: autorul împrumută din stoicism noțiunea de διάστημα, „interval” prin care timpul devine una dintre categoriile proprii lumii create.

Comentariile lui Didim din Alexandria

Datând, fără îndoială, din același timp cu omiliile Părintelui capadocian, opera lui Didim se găsește în colecția de papiri de la Tura; textul păstrat prezintă câteva lacune și se oprește la 12,6. Didim comentează verset cu verset sau pe grupuri de versete; fiind mai puțin preocupat decât Grigore al Nyssei de σκοπός, de ținta cărții biblice, el urmează hermeneutica origeniană a sensului Scripturii și trece metodic de la sensul literal la cel moral și spiritual. Insistă în mod aparte asupra felului în care numeroși termeni pot fi luați atât cu valoare pozitivă, cât și cu valoare negativă; multiplică în felul acesta interpretările posibile, iar fiecare lemnă pare să formeze un întreg, chiar dacă Didim subliniază în repetate rânduri logica textului biblic. Apelul constant la diverse pasaje biblice și paralele cu filozofia greacă, de la presocratici la Aristotel, pun în valoare polisemia Scripturii.

O lectură spirituală a Ecleziastului: Evagrie

Trăind în a doua jumătate a secolului al IV-lea și fiind marcat de tradiția origeniană a deșertului egiptean, în care a trăit vreme de mai mulți ani, Evagrie a dat trei opere majore de exegeză spirituală, sub forma scholiilor la Psalmi, la Proverbe și la Ecleziast. Alegând genul literar al scholiilor, Evagrie propune un decupaj al textului biblic și, chiar dacă nu se oprește la fiecare verset, semnalează asperitățile afirmațiilor din Ecleziast și, după cum subliniază P. Géhin (Sources Chrétiennes 397), moderează uneori pesimismul și tendințele hedoniste, epicuriene ale cărții. Este dominantă interpretarea spirituală, invitația la lupta cu pasiunile, dar Evagrie se arată atent și la vocabular și la sintaxa textului biblic (*vide* scholiile 7 și 53). Opera lui Evagrie este presărată cu citate din Proverbe, din Psalmi sau din Înțelepciune, dovadă de preț a locului ocupat de textele sapiențiale în edificarea spiritualității monastice. Genul literar al scholiilor, pe de altă parte, impune dimensiuni reduse, perfect adecvate pedagogiei lui spirituale: „Scholia nu îngăduie prolixitatea” (scholia 317 la Prov. 25,26).

Catena la *Ecleziast*

Textul *Catenei* lui Procopie (care se oprește la Ecl. 4,6) diferențiază împrumuturile din Părinți; aceasta nu exclude însă efortul de rescriere – care este însă și mai vizibil în *Catena Hauniensis* și *Catena Trium Patrum*. Compararea dintre primele două a îngăduit recuperarea unor pasaje din comentariul lui Dionisie al Alexandriei (care a murit pe la 260): acesta pare să reprezinte sursa principală pentru *Catena Hauniensis*. Mărturii prețioase pentru textul biblic, aceste *Catena*e (și în mod deosebit *Catena Hauniensis*, care comentează întreaga carte) propun explicații pentru fiecare cuvânt, permițându-i într-o anumită măsură cititorului de azi accesul la geneza tradiției de interpretare a unui text dificil.

Aportul lui Ieronim

Disponem de trei versiuni ieronimiene ale *Ecleziastului* (*vide* S. Leanza, *Annali di Storia dell'Esgesi* 4, 1987, pp. 87-108): o revizuire a ediției *Vetus Latina*, la care trimite în prologul său la cărțile lui Solomon și din care ne-au parvenit câteva fragmente; textul pe care îl dă în comentariul său la *Ecleziast* și, în al treilea rând, textul *Vulgatei*. Diferențele dintre ele, chiar dacă se explică prin perspectiva diferită a fiecărei traduceri, marchează deopotrivă ezitățile lui Ieronim în privința sensului.

Ca și Grigore al Nyssei, Ieronim plasează la începutul comentariului său un pasaj de mici dimensiuni care reprezintă o interpretare hristologică a personajului „*Ecleziastul*”, „fiul lui David” (Mt. 9,27 în paralel cu Ecl. 1,1); comentează apoi verset cu verset. Interesul pe care îl suscită opera lui Ieronim provine mai ales din faptul că el face apel, atunci când textul se dovedește dificil, la diferite versiuni grecești.

V. Caracterul literal al textului

„Traducător servil” este eticheta care i se pune cel mai adesea lui „Aquila”; aceasta este de altfel una dintre modalitățile de a înțelege formula prin care Origen îl desemnează pe Aquila ca „sclav al textului ebraic literal” (*Epistola către Africanus*, 4,20-21) – numai că termenul δοῦλος („sclav”) nu este în mod necesar unul peiorativ: el poate să indice calitatea operației efectuate de traducător. În prefața la comentariul său la *Ecleziast*, Ieronim se arată sensibil la competența celui care a tradus textul din ebraică în greacă: *De hebraeo transferens, magis me septuaginta interpretum consuetudini*

coaptavi, in his dumtaxat, quae non multum ab hebraicis discrepabant („Traducând din ebraică, m-am aplecat mai mult asupra uzanțelor [lingvistice ale] traducătorilor LXX, în măsura în care nu se îndepărtează prea mult de cele ebraice”). Relevarea trăsăturilor caracteristice ale Ecclziastului grecesc impune reexaminarea conceptului de literalism, cu constatarea că până și traducerea cea mai literală este supusă riscului de a oferi un sens diferit de cel al textului original.

J. Barr (*The Typology of Literalism in Ancient Biblical Translations*, *Mitteilungen des Septuaginta-Unternehmens* 15, Göttingen, 1979) a demonstrat complexitatea noțiunii de literalism și faptul că nu se poate trasa o simplă opoziție antitetice între traducerea liberă și traducerea literală. Comparația dintre textul ebraic al cărții *Qoheleth* și cel grecesc al Ecclziastului arată clar că opțiunile traducătorului nu dezvăluie o înțelegere univocă a literalismului: dacă unele trăsături gramaticale fac din textul grecesc un calc al textului original, în egală măsură respectul pentru cartea care este tradusă generează o înțelegere a sensului, manifestată uneori prin exactitate, alteori prin omogenitatea opțiunilor lexicale și prin utilizarea unor resurse lexicale conforme unei bune limbi grecești clasice.

Efectele literalismului nu se opresc însă aici: grija pentru omogenitatea lexicală, care – în mod paradoxal – provoacă uneori traduceri mecanice, stereotipe, precum și grija pentru analiza semantică, creează (sau subliniază, acolo unde ele există deja în ebraică) legături cu alte cărți. Această armonizare a limbajului traducerii se înscrie așadar într-o practică de intertextualitate, care merge de la simpla identitate de expresie la adevărate citări. Acest fapt trebuie pus, cu siguranță, în legătură cu data târzie a cărții *Qoheleth* și, încă și mai mult, a traducerii ei, cea mai recentă din întregul corpus. Numărul și diversitatea pasajelor biblice evocate în felul acesta pun în evidență o caracteristică a cărții pe care o accentuează traducerea grecească: o intertextualitate generalizată. Aceasta poate fi descrisă în trei feluri: numeroasele paralele cu cărțile Regilor furnizează un fundal istoric al cărții și provoacă tocmai prin aceasta ocazia unei noi lecturi critice a istoriei regalității; pot fi percepute însă, în egală măsură, referirile la Tora, precum și o examinare, de asemenea critică, a codului de înțelepciune propus de celelalte cărți sapiențiale. De la literalism la intertextualitate – acesta este sensul efortului de traducere al lui Aquila, care poate fi o garanție, în ultimă analiză, a caracterului canonic al cărții.

Françoise Vinel
(sinteză și traducere de Ioana Costa)

Ecleziastul

1¹ Cuvintele Ecleziastului, fiul lui David, regele lui Israel în Ierusalim:

1,1 Ecleziastul, Ἐκκλησιαστής, ca și alte cărți ale Bibliiei (e.g. Prov. 30,1; 31,1; versetul 1,1 al Proverbelor – reluat într-o formă prescurtată în 10,1 și, amplificat, în 25,1 – prezintă similitudini remarcabile cu Ecl. 1,1), poartă un „titlu” aparent cuprinzător, dar în care elementele de identificare sunt lipsite de precizie. Acest verset de început pare să conțină o îndoiită aluzie la Solomon: ca fiu al lui David, rege al lui Israel (numai că formula ebraică din TM *ben-Dāwid melekh* se poate referi la un nepot al lui David sau chiar la oricare dintre regii care au stat pe tronul din Ierusalim), și ca „Ecleziast”, termen ce pare să trimită la actul solemn prin care Solomon i-a adunat în Sion pe bătrâni, ca să strămute chivotul legământului (3Rg. 8,1; în 3Rg. apare un compus al verbului, ἐξεκκλησίασεν). Ἐκκλησιαστής este un termen relativ rar în limba clasică (Platon, *Apologia* 25a, *Gorgias* 452e; Aristotel, *Politica* 1275a26, *Rhetorica* 1354b7), indicând fie un membru al adunării cetățenilor (ἐκκλησία), fie pe cel care convoacă adunarea sau i se adresează: cu acest ultim înțeles apare în Deut. 4,10. Echivalarea participiului ebr. *qoheleth* prin ἐκκλησιαστής este o traducere etimologizantă (de două ori termenul este folosit, fără articol, ca nume propriu: 1,12 și 12,9-10). Ieronim amintește, la începutul comentariului său (*In Eccl.* 1,1), cele trei nume ale lui Solomon: *Pacificus*, după etimologia ebraică a numelui; *Ididia*, „cel iubit de Dumnezeu” (transliterat Ἰδεδι în LXX, 2Rg. 12,25) și *Coeleth: Ecclesiastes autem Graeco sermone appellatur qui coetum, id est ecclesiam, congregat* („în limba greacă este numit «ekklesiastes» cel care convoacă adunarea, adică «ekklesia»”); dă ca echivalent *contionator (concionator)*. Exegeza patristică a insistat asupra sensurilor cuvântului-bază ἐκκλησία: „adunare”, „biserică” – în felul acesta, „Ecleziastul” este unul dintre numele lui Hristos, *vide* Grigore al Nyssei, *Omilia* 1,2. Prima scholie a lui Evagrie *ad Eccl.* comentează acest prim verset în felul următor: „Adunarea (ἐκκλησία) spiritelor curate este adevărata cunoaștere a veacurilor și a lumilor, a judecării și a providenței. Ecleziastul este Hristos, care este părintele (γεννήτορ) acestei cunoașteri; sau Ecleziastul este cel care curăță spiritele prin contemplarea morală și le îndrumă spre contemplarea naturală.” ♦ În traducerea latinești, cartea lui Ben Sirah este numită „Ecclesiasticus” și apropierea denumirii a făcut ca cele două scrieri să fie uneori confundate: Ambrozie și Augustin fac unele trimiteri care sunt rezultatul acestei confuzii de titlu. ♦ Alegerea substantivului grecesc răspunde unei analize etimologice a participiului feminin *qoheleth* (rădăcina *QHL*, „a aduna”). În TM, numele *qoheleth* este însoțit de fiecare dată (cu excepția versetului 7,27) de forme verbale la masculin și poate fi interpretat ca denumire a unei funcții. Prefața la versiunea arabă a Ecleziastului interpretează femininul

² Deșertăciune a deșertăciunilor, a zis Ecleziastul,

în sens alegoric, ca aluzie la înțelepciune și filozofie, iar în siriacă vb. *QHL* poate însemna și „a compila (texte)” (*apud* Anchor Bible, *Ecclesiastes*, p. 97). Termenul apare de șapte ori în această carte și este total absent în restul literaturii biblice. ♦ „Cuvintele”, gr. *ῥήματα*: referirea poate fi pusă în legătură cu 3Rg. 11,41, unde este menționată o Carte a faptelor/cuvintelor lui Solomon (βιβλίον ῥημάτων Σαλωμων); este dificilă însă presupunerea Cărții Ecleziastului peste ceea ce pare a fi o cronică a faptelor regelui, chiar dacă ambiguitatea termenului *d'bhārīm- ῥήματα* – „cuvinte”/„fapte” o îngăduie.

1,2 Ieronim dă două variante ale acestui verset: *uanitas uanitantium, omnia uanitas, dixit ecclesiastes* (*Ep.* 49,14) și *uanitas uanitatum...* (*In Eccl., ad loc.*). Augustin (*Retractationes* 1,7,42) preferă explicit tradiția manuscrisă *uanitas uanitantium*, cu toate că el însuși folosește de mai multe ori *uanitas uanitatum*. Grigore al Nyssei (*Omilia* 1,3) explică înțelesul cuvântului *μῆτασιον* („deșert”, „zadarnic”): „Ceea ce este fără temelie, ceea ce nu există decât în simpla enunțare a cuvântului. Realitatea concretă nu se dezvăluie o dată cu înțelesul numelui, este un zgomot sterp și gol (ἄργος καὶ δίοκενος), care devine cuvânt doar datorită silabelor; acest zgomot cade în auzul oamenilor fără vreun sens, ca acele cuvinte pe care le plâsmuiesc (ὀνομαστοποιεῖν) unii ca să se distreze. Aceasta este așadar o formă de «deșertăciune». Dar mai există un soi de deșertăciune: este lipsa de rost a faptelor săvârșite fără nici un scop, cum sunt construcțiile pe care le fac copiii din nisip, săgețile țintite către stele, vânarea de vânt, întrecerea alergătorului cu propria-i umbră, în încercarea de a-i trece peste margine, și orice am mai găsi asemănător în cele existente în jur. Toate acestea sunt cuprinse în cuvântul «deșertăciune». Adesea însă este folosit acest cuvânt atunci când cineva acționează având un țel anume, pe care îl urmărește cu răvnă, și, din pricina unei opreliști, vede că strădania sa nu a ajuns la nici un capăt: e folosit așadar cuvântul «deșertăciune» pentru a spune că strădania nu a dus la reușită.” ♦ „Deșertăciune a deșertăciunilor”: *μῆτασιότης* este o exprimare idiomătică a superlativului, creată prin calchierea structurii ebraice *habhēl habhālīm*, bine atestată în LXX. Termenul *μῆτασιότης* mai apare în Proverbe (22,8) și de mai multe ori în Psalmi (de ex., Ps. 38,6: „Toate sunt deșertăciune, orice om care trăiește...”). Tot în Psalmi apare expresia „adunarea deșertăciunii” (25,4), care amintește de folosirea lui *μῆτασιος* în legătură cu zeitățile sau idolii (*cf.* Lev. 17,7 și nota *ad loc.*). ♦ Am păstrat traducerea tradițională, echivalând *μῆτασιότης* cu „deșertăciune”; o listă de sinonime ar cuprinde: „nimicnicie”, „golicieune”, „lipsă de noimă”, „fără-de-rost”. Termenul ebraic *hebbel* are un sens mai concret: „suflare”, „abur”; în Ecl. are două nuanțe: una temporală, indicând caracterul efemer, alta existențială, indicând lipsa de consistență sau de sens (de aici și multe încercări ale traducătorilor moderni de a reda prin „incomprehensibil”, „de necunoscut”, „misterios”, „absurd” etc. – *cf.* AB, *Eccl.*, p. 102). ♦ Aceasta este afirmația centrală a cărții; apare (în textul ebraic și în cel grecesc) sub patru forme diferite ca dezvoltare, dar folosind aceiași termeni. La începutul și la sfârșitul cărții (1,2 și 12,8) expresia repetitivă este pusă în relație cu *πάντα*, „toate”; de șapte ori apare în forma „iată, toate sunt deșertăciune și căutare de vânt” (1,14; 2,11.17.26; 4,4.16; 6,9) și de zece ori într-o formă similară prescurtată „iată că și

deșertăciune a deșertăciunilor, toate sunt deșertăciune.

³ Ce folos are omul

din toată truda lui, cu care se trudește sub soare?

⁴ O generație se duce și o generație vine,
iar pământul rămâne pe vecie.

⁵ Și soarele se înalță și soarele se coboară

aceasta e deșertăciune" (2,1.15.19.22.23; 4,8; 5,9; 7,6; 8,10.14); izolat, termenul $\mu\alpha\tau\alpha\acute{\iota}\omicron\tau\eta\varsigma$ mai apare de câteva ori (4,7; 6,11; 7,15; 8,14; 9,2.9), în 9,2 fiind fără echivalent în textul ebraic. ♦ De obicei, Ecleziastul vorbește despre el însuși la persoana întâi. Referirile prin intermediul persoanei a treia nu sunt însă în mod obligatoriu interpretabile ca mențiuni secundare, glose. ♦ Evagrie (*Schol. ad Ecl.*, 2) comentează versetul: „Cum leacurile devin fără rost ($\mu\acute{\epsilon}\tau\omicron\tau\alpha$) după vindecarea deplină, tot așa rațiunile/principiile ($\omicron\acute{\iota}$ $\lambda\acute{o}\gamma\omicron\iota$) veacurilor și ale lumilor sunt fără rost după cunoașterea Sfintei Treimi.”

1,3 „folos”: substantivul $\pi\epsilon\pi\iota\sigma\sigma\epsilon\iota\alpha$ (ebr. *yit'ron*) este propriu Ecleziastului, dar adjectivul $\pi\epsilon\pi\iota\sigma\sigma\acute{o}\varsigma$ apare în Pentateuh (Ex. 10,5; Num. 4,26); sensul prim al termenilor din această familie de cuvinte este „abundență”, „surplus”. Termenul ebraic face parte din vocabularul negoțului, indicând ceea ce rămâne după ce se scad toate cheltuielile, „profitul”. ♦ „Ce folos are omul...?”: Grigore al Nyssei (*Omilia* 1,7) glosează această întrebare: „Altfel spus, ce câștig are sufletul celor care, în truda acestei vieți, trăiesc pentru aparență? În ce constă așadar viața? Sau ce anume, din aparențele cele frumoase, mai stăruie să-și păstreze identitatea?” ♦ „sub soare”, gr. $\acute{\upsilon}\pi\acute{o}$ $\tau\acute{o}\nu$ $\eta\lambda\iota\omicron\nu$: expresia apare de treizeci de ori în Ecleziast, mereu în final de verset; este proprie acestei cărți.

1,4 Succesiunea „se duce... vine” este neașteptată, sugerând ordinea nefirească „moarte... viață”. ♦ „pământul rămâne (*lit.* stă) pe vecie”: Aristotel (*De caelo* II,13-14) consideră pământul stabil și imobil; afirmând că centrul universului, de care este atras pământul, și centrul pământului sunt identice, el ajunge la concluzia că „pământul este în mod necesar în centru și imobil”. Totuși, afirmația din Ecleziastul nu trebuie luată în sens cosmologic; ea evocă perenitatea pământului în comparație cu trecerea generațiilor („pământul rămâne același pe vecie”, *apud* AB, *Ecl.*, p. 106).

1,5-6 Aceste două versete sunt dispuse diferit în TM: „⁵ Soarele se înalță și soarele se coboară și trage spre locul de unde se înalță. ⁶ Vântul suflă către miazăzi și se rotește spre miazănoapte; în rotocoale se rotește, se pornește și în rotocoalele lui se întoarce vântul”; strict sintactic, în varianta grecească, verbele care se referă la „soare” și cele care se referă la „vânt” nu se disting limpede: versetul 6 nu are însă sens decât dacă descrie, în întregul său, mișcarea vântului.

1,5 Drumul continuu, circular, al soarelui este prezent în miturile egiptene: soarele se întoarce de la apus spre răsărit, în timpul nopții, într-o barcă. În Ps. 18,5, soarele este imaginat pornind la drum ca un mire și întorcându-se ca un bărbat puternic, după ce și-a încheiat viguros călătoria. Descrierea din Ecleziast este lipsită de manifestările forței solare, sugerând mai degrabă un astru care ajunge cu efort la capătul drumului, de unde trebuie să pornească din nou.

și trage spre locul lui.

⁶ Ridicându-se de acolo, pornește spre miazăzi și se rotește spre miazănoapte: în rotocoale se rotește, se pornește vântul și în rotocoalele lui se întoarce vântul.

⁷ Șuvoaiele toate se pornesc spre mare, iar marea nu ajunge să se umple; în locul de unde se pornesc șuvoaiele, acolo se [și] întorc, ca să se pornească [iarăși].

⁸ Cuvintele toate sunt secătuite: omul nu va putea să [le] grăiască, iar ochiul nu se va umple de privit și urechea nu se va umple de auzit.

⁹ Ce a fost? aceea va [mai] fi; ce s-a împlinit? aceea se va [mai] împlini; și nimic nemaivăzut nu este sub soare.

¹⁰ Cine va grăi și va spune: „Iată, [lucrul] acesta este nou”,

1,6 Imaginea mișcării circulare a vântului nu mai apare în altă parte în Biblie. Aici pare să fi fost pregătită (cel puțin în textul ebraic) de înțelesul de „suflare”, „abur” al termenului *hebbel*, *vide supra* nota la 1,2.

1,8 Nu există vreun element de coordonare între versetele 7 și 8; este însă sugerată o altă analogie între cosmos și viața omului (*vide v.* 4). Cele trei negații apar la început de propoziție (οὐ [...] καὶ οὐκ [...] καὶ οὐ [...]), ritmând fraza. ♦ Adjectivul ἔγκοπος („secătuit”) este puțin folosit în Septuaginta: mai apare doar în alte două pasaje: Iov 19,2 și Is. 43,23; apoi, mai jos, forma verbală κοπώσει (10,15) și substantivul κόπωσις (12,12); toți acești termeni (la care se adaugă substantivul κόπος, atestat în Gen. 31,42 și Deut. 1,12), înrudiți cu verbul clasic κόπτω, sugerează epuizarea, o imensă oboseală, o lipsă de vlagă. Pasajul a fost apropiat (*vide F. Vinel, Grégoire de Nysse, nota 1, p. 134*) de 1Tim. 5,17, datorită etimologiei comune a lui ἔγκοπος și κοπίω.

1,9 În greacă este folosit pronumele interogativ τί ca echivalent al nedefinitului din ebraică, iar cele două participii substantivate – perfect (τὸ γεγινός) și viitor (τὸ γενησόμενον) – corespund unei opoziții perfectiv/imperfectiv din textul ebraic. ♦ „nemaivăzut”: aici este folosit adjectivul πρόσφατος, care înseamnă exact „proaspăt”, „recent”, un sinonim al lui καινός, „nou” (cu care este asociat în Deut. 32,17: „unii noi, de curând”); amândoi termenii traduc un singur cuvânt ebraic, *hādḥās*, „nou”.

1,10 10a în TM: „Dacă este un lucru despre care se spune: «Vedeți, este ceva nou»...” Traducerea grecească leagă cele două verbe de la începutul versetului prin „și”, modificând sintaxa întregii fraze. *Cf.* Ieronim, mai aproape de ebraică: *Estne uerbum de quo dicatur...* ♦ „încă”, gr. ἤδη; adv. ebr. *k'bhār* – plasat în poziție emfatică, la fel ca

s-a împlinit încă în vremurile
trecurte, de dinaintea noastră.

¹¹ Pentru cele de la început nu este amintire,
iar pentru cele împlinite la urmă
nu va fi amintire,

la cei care vor fi până la urmă.

¹² Eu, Ecleziastul, am fost
rege peste Israel, în Ierusalim.

¹³ Și inima mi-am pus-o să caute
și să le cerceteze cu înțelepciune pe toate
câte sunt sub cer;

căci grea frământare
le-a dat Dumnezeu fiilor omului,
ca să se frământă cu ea.

¹⁴ Am văzut toate făptuirile

---

echivalentul lui grecesc – apare în TM numai în Ecl. (2,12.16; 3,15, de două ori; 4,2; 6,10; 9,6.7).

1,11 „cele de la început... cele împlinite (*lit.* cele ce sunt)”: și în ebraică, și în greacă pasajul poate fi înțeles și ca referitor la persoane: „cei de la început etc.” ♦ „amintire”, gr. μνήμη: substantivul este folosit numai în Psalmi și în cărțile sapiențiale, pentru a traduce ebr. *zikkārōn*; substantivul format pe radicalul ZKR este redat în Pentateuh prin μνημόσυνον.

1,12 Versetul reia (cu o ușoară variație: ἐπὶ Ἰσραὴλ, aici, față de Ἰσραὴλ, în 1,1) sintagma de la începutul cărții, într-o formulare emfatică, la persoana întâi, cu pronumele în capul frazei. Grigore al Nyssei (*Omilia 2, 5*) observă mărcile retorice ale discursului, interpretându-l ca o confesiune a lui Solomon. ♦ Timpul trecut al verbului nu implică faptul că Ecleziastul ar fi renunțat la tron în vremea când scria acest text; o asemenea interpretare este însă posibilă și ea a generat o legendă talmudică în care Solomon ar fi fost silit să-i cedeze tronul demonului Asmodeu, care a domnit până când regele, căin-du-se, s-a întors.

1,13 „inima mi-am pus-o”, gr. ἔδωκα, *lit.* „... mi-am dat-o”: *vide infra* 8,9. ♦ „frământare”, gr. περισσασμός: substantivul este propriu Ecleziastului (ca și corespondentul său ebraic, *in' yān*, „indeletnicire, treabă”), *vide infra* 2,23.26; 3,10; 4,8. Verbul corespunzător apare și în alte pasaje din LXX (2Rg. 6,6; Sir. 41,2; 4Mac. 5,2). ♦ „grea frământare”: Evagrie (*Schol. ad Ecl.* 4) explică sensul termenului πονηρός, „greu”, „anevoios”, „rău”: „Numeste πονηρόν ceea ce este anevoios (τὸ ἐπιπόνον), nu ceea ce se opune binelui, căci pe acela Dumnezeu nu-l dă nimănui: nu este izvor de rău, ci este izvor de bine.”

1,14 Verbul percepției vizuale este însoțit frecvent în această carte de pronumele sau adjectivul πᾶς, „tot” (4,1.3.4.15; 7,15; 8,9.17). ♦ „căutare de vânt”, gr. προαίρεισις

care s-au înfăptuit sub soare
și, iată, toate sunt deșertăciune și căutare de vânt.

¹⁵ Ce e strâmb nu va putea fi îndreptat
și ce lipsește nu va putea fi numărat.

¹⁶ Am grăit eu în inima mea, spunând:

„Iată că m-am umplut de măreție
și am adunat înțelepciune mai presus de toți
câți au fost înaintea mea în Ierusalim,
iar inima mea a deslușit multe, înțelepciune și cunoaștere.

¹⁷ Și inima mi-am pus-o să cunoască înțelepciunea și cunoașterea,

πνεῦματος, *litt.* „alegere de vânt/spirit”: este transpunerea în greacă a unei expresii ebraice nu într-un totu limpezi, dar în care alăturarea termenilor produce un puternic efect de sonoritate: *r^u ūth rūah*, „dor de vânt”, „încercare de a prinde vântul” (Aquila și Theodotion îl apropie de ebr. *ro'eh*, „cioban”, și traduc „păstorie a vântului”); opțiunea pentru traducerea prin *πνεῦμα* implică ambiguitatea „vânt”-„spirit”. Ieronim traduce aici: *praesumptio spiritus*. În transpunerile românești, sintagma a apărut ca „goană după vânt” (Vasile Radu și Gala Galaction; Petru Creția), „vânare de vânt”, care sugerează jocul sonor din TM (Ioan Gagiu *e.a.*; Bartolomeu Anania); primul sens al substantivului *πρωτόρεσις* este „alegere, opțiune”. Celelalte pasaje din Eccl. în care apare sintagma sunt: 1,17; 2,11.17.26; 4,4.6.16; 6,9. Vezi și nota 2,11.

1,15 Cele două afirmații ale versetului au greutatea unor proverbe. Verbul *ἐπικοσμεῖν*, tradus aici prin „a îndrepta”, este un hapax în LXX (codicele *Alexandrinus* folosește însă forma simplă, fără preverb, a verbului). ♦ Evagrie (*Schol. ad Ecl.*, 5) spune că prin „strâmb” se înțelege intelectul impur (*ὁ νοῦς ὁ ἀκόσμητος*), aducând ca argument Prov. 6,14 și 20,29.

1,16 „în inima mea”: aici traducerea grecească echivalează locuțiunea *'im l'* cu prepoziția *év*. ♦ În acest verset și în următoarele două sunt dominanți termenii care desemnează cunoașterea, într-o alternanță nume/verb, „cunoaștere”/„a cunoaște” (*γνώσιν - γνώνα - γνώων - ἔγνω - γνώσεως - γνώσιν*) care nu corespunde în întregime textului ebraic. ♦ „în Ierusalim”: TM are „peste Ierusalim”. ♦ „a deslușit”: *litt.* „a văzut”.

1,17 „pildele”: alegerea termenului *παραβολή* poate fi explicată prin 3Rg. 5,12: „Și Solomon a rostit trei mii de pilde...” ♦ „Pildele și știința” continuă seria pozitivă, pe când TM are o pereche negativă, *hōlēlōth w^c-šikh^clūth*, „nebulnia și prostia”; deosebirea poate proveni dintr-o confuzie a traducătorului LXX între *SKL*, „a fi chibzuit”, „a înțelege” și *SKL*, „a fi nesocotit, nesăbuit” (care însă mai apare scris și cu *š*), sau dintr-o armonizare a masoretților cu perechea negativă de la 2,12; 7,25 etc. Echivalarea prin *ἐπιστήμη*, „știință”, pune în lumină caracterul rațional al demersului. ♦ Întregul text al Eccl. atestă o folosire abundentă a conjuncției *ὅτι*, „că”. Françoise Vinel, în introducerea la volumul *Ecl.* din BA, discută rolul pe care această conjuncție îl îndeplinește în structurarea textului (pp. 42 *sq.*): chiar dacă poate da impresia unei traduceri greoaie,

pildele și știința le-am cunoscut,
și [iată] că și aceasta este căutare de vânt:
¹⁸ căci în belșug de înțelepciune [este] belșug de cunoaștere,
iar cel ce sporește cunoașterea va spori durerea.”

² ¹ Mi-am spus eu în inima mea:

„Hai să te încerc cu bucuria și uite [că te încerc] cu binele”;
dar iată că și aceasta e deșertăciune.

² Râsului i-am spus: „Rătăcire”,
și bucuriei: „De ce faci asta?”

³ M-am cercetat în inima mea

puțin elegante, recurgerca frecventă la ὅτι marchează ritmul discursului și pune în valoare citatele și referirile la alte cărți, la ceea ce a fost spus deja.

1,18 „belșug de cunoaștere”: TM are „belșug de supărare”; apropiat de textul ebr. traduc și Aquila, Theodotion, Symmachos, Vulg., Syr., Targ. Traducătorul în greacă a citit probabil termenul din stihul paralel.

2,1 Verbul de zicere (εἶπον) marchează începutul dialogului pe care Ecclziastul îl poartă cu sine însuși; adresarea către sine fusese formulată în versetul 1,16 prin verbul ἐλάλησα, urmat – ca și în 2,1 – de pronumele emfatic de persoana întâi (ἐγώ) și de complementul ἐν καρδίᾳ μου; aici însă urmează o adresare la persoana a doua, care impune traducerea termenului καρδία chiar prin „inimă”, și nu prin mai firescul „sinele”. ♦ Grigore al Nyssei (*Omilia* 3,3) explică felul în care Solomon a experimentat plăcerea făcând o comparație cu un scufundător: „Cei care se scufundă în adâncul mării și cercetează fundul apei ca să găsească o perlă sau vreo altă minune născută în adânc nu simt nici o plăcere în truda pe care o încearcă sub apă, ci numai speranța de câștig îi face să se scufunde; tot așa și Solomon a trăit acele plăceri, întocmai ca unul care caută în mare scoici de purpură [...], ca să vadă dacă nu este ceva de folos pentru gândire în asemenea adâncuri.”

2,2 „Rătăcire”: substantivul περιφορά apare numai în Ecl. (2,12 și 7,25 traduce termenul *hōlēlōth*; în 7,7, verbul περιφέρειν este echivalentul lui *hālāl*); sensul său prim este de „mers de jur-împrejur”, „circumferință”.

2,3 Traducerea de față respectă textul ediției Rahlfs, care este însă o adaptare după textul latinesc (*ad La adaptaui*, notează Rahlfs în aparat); codicele grecești concordă în formularea: καὶ κατεσκεψάμην εἰ ἡ καρδία μου ἐλκύσει ὡς οἶνον τὴν σάρκα μου („și m-am cercetat dacă inima mea îmi momeste trupul ca vinul”). BA preferă explicit varianta codicelor (traducând însă „vers le vin”), considerând că adaptarea lui Rahlfs este o *lectio facilior*, care pune în lumină paralelismul sintactic al celor două infinitive substantivate în genitiv: τοῦ ἐλκύσαι... τοῦ κρατῆσαι („să-mi momesc”... „să mă instăpânesc”). Comentariul lui Grigore al Nyssei (*Omilia* 2,8) se bazează pe varianta codicelor, pe care o citează, continuând: „Am cercetat în ce fel grija pentru realitățile inteligibile devine

[dacă] să-mi momesc spre vin trupul
 – iar inima mă mâna pe drumul înțelepciunii –
 și să mă înstăpânesc peste nechibzuință,
 până să văd ce este pentru fiii oamenilor binele
 pe care să-l facă sub soare,
 în [tot] numărul zilelor din viața lor.

⁴ Mi-am umplut de măreție făptuirea,
 mi-am durat case,
 mi-am sădit vii,

⁵ mi-am făcut grădini și livezi
 și am sădit în ele tot soiul de pomi roditori;

⁶ mi-am făcut heleștee cu ape,

mai puternică decât mișcările trupului (... τῶν τῆς σαρκὸς κινήματων) [...], ceea ce este inferior fiind atras și absorbit de ce îl depășește, așa cum li se întâmplă celor însetați: vinul nu mai rămâne în cupă o dată ce ea a fost dusă la buze de cel însetat, ci trece în acesta și devine grabnic nevăzut, fiind absorbit înăuntru”; comentariul lui Grigore al Nyssei are și o trimitere la Rom. 8,6. ♦ „nechibzuință”: și aici am respectat în traducere textul lui Rahlfs, din nou corectat după cel latinesc. Față de codicele grecești care dau termenul εὐφοροσύνη, „bucurie”, Rahlfs editează ὀφοροσύνη, „nechibzuință”, „sminteală”; cf. *stultitia* la Ieronim și Vulg., în acord cu TM *sikh^elūth*. În acest context, al vinului și al râsului, εὐφοροσύνη poate avea o conotație negativă, ca veselie ce se opune înțelepciunii. ♦ „sub soare”: ca și în versetele 1,13 și 3,1, TM folosește sintagma „sub cer”.

2,4 Versetele 4-9 enumeră marile realizări ale regelui; *vide* 3Rg. 3-10, 2Par. 1-9. Trimiterile la pasajele din Regi sunt însă vagi: cu greu poate fi extrasă de aici o referire la construirea Templului, care poate fi cel mult asimilat „caselor” (pluralul ar putea fi, în această linie de interpretare, o aluzie la cele două case construite de Solomon – *vide* 3Rg. 9,10 –, pentru Dumnezeu și pentru el însuși). În omiliile lui Grigore al Nyssei este conturată antiteza dintre grădinile și construcțiile făcute de mâna omului, pe de o parte, și, pe de alta, paradisul, grădina autentică. ♦ Verbul μεγαλύνειν, tradus aici prin „am umplut de măreție”, este folosit la diateza activă; într-un verset precedent (1,16) apăruse la pasiv (în traducere: „m-am umplut de măreție”), ca și mai jos, în versetul 9.

2,5 „grădini și livezi”: κήπους καὶ παραδείσους; dubletul lexical este calchiat după ebr. *gannōth w^e par^e dēsīm*. Termenul παραδείσους poate fi o trimitere la Gen. 2,8.9.10.15.16, unde este echivalentul grecesc al ebr. *gan*; TM folosește însă în versetul din Ecleziast un termen de origine persană, *par^e dēs*, care mai apare doar în Nehemia 2,8 (= 2Ezr. 12,8 LXX) și Cânt. 4,13. ♦ Editorul BA observă că Targumul la *Qōheleth* asociază acestui verset o reprezentare a lui Solomon frecventă în scrierile intertestamentare, și anume cea a unui rege care, ajutat de demoni, are știința plantelor aromatice și medicinale.

2,6 Rezervoarele regale („heleștee”, gr. κολυβήθρα, ebr. *b^erēkhōth*) sunt bine atestate documentar, chiar și epigrafic (*vide* Piatra Moabită, care comemorează revolta lui Meșă

ca să adăp din ele un crâng ce crește copaci;
⁷ am dobândit robi și slujnice,
 și mi s-au născut slugi în casă,
 am dobândit și mulțime de vite și turme,
 mai presus de toți cei care au fost
 înaintea mea în Ierusalim;
⁸ mi-am strâns și argint și aur
 și bogățiile regilor și ale țărilor;
 mi-am luat cântăreți și cântărete
 și desfătărilor [din care se înfruptă] fiii oamenilor,
 paharnic și cupe de vin;

și rezidirea mai multor orașe). Adăugirea redundantă „cu ape” (ὕδατων, ebr. *māyim*) nu este neobișnuită în această carte. ♦ „crâng ce crește copaci”, gr. δρυμὸν βλαστῶντα ζύλα: formularea este neclară și, în plus, participiul βλαστῶντα este singura atestare a unui verb βλαστᾶν, dublet pentru βλαστεῖν și βλαστάνειν. ♦ Termenul δρυμός este atestat la Homer cu sensul „pădure de stejari”; în Deut. 19,5 desemnează pădurea din care se taie lemne; în 3Rg. 10,17,21 indică „stejarul de Liban”. ♦ O scholie a lui Evagrie (7), a cărei autenticitate este incertă, corectează acest verset printr-o inversiune: „... să ud din ele copacii care fac să crească un crâng.”

2,7 „robi și slujnice”, gr. δούλους καὶ παιδίσκας: termenii păstrează în greacă perechea masculin-feminin. ♦ Referirea orgolioasă la „toți cei care au fost” înaintea lui în Ierusalim poate fi un indiciu al asumării fictive de identitate regală pentru autorul acestei cărți, de vreme ce Solomon nu a fost precedat decât de doi regi (în afara celor iebusiți): Saul și David.

2,8 „ale țărilor”: greaca traduce prin χωρῶν substantivul ebraic *m' dhināh*, care nu apare în Pentateuh și care indică exact un district sau, ca în Iez. 19,8, teritoriul locuit de neamurile vrăjmașe lui Israel. ♦ „desfătărilor”, gr. ἐντροφῆματα: este un hapax LXX; este însă bine atestat verbul din care derivă (τροφῶν). Philon (*De somn.* II, 242) îl dă sinonim pentru τροφή și citează Ps. 36,4, unde Edenul este arătat ca loc al desfătării în Domnul (κατατροφήσον τοῦ κυρίου). ♦ „paharnic și cupe de vin”: cei doi termeni alcătuiesc în greacă o pereche formală, un masculin singular și un feminin plural (οἰνοχόον καὶ οἰνοχόας); ei se referă însă la realități care nu pot fi văzute simetric, fiind vorba de un personaj și de niște obiecte. Grigore Taumaturgul interpretează οἰνοχόη ca echivalentul feminin al primului termen, iar sintagma rezultată ar fi în felul acesta un ecou pentru ἄδοντας καὶ ἄδοσας, „cântăreți și cântărete”, de la mijlocul versetului. Vulgata are aici *scyphos et urceos* (indicând două tipuri diferite de recipiente), dar Ieronim, în comentariul său, folosește perechea simetrică a slujitorilor și slujitoarelor: *ministros uini et ministras*. TM are un text interpretat diferit de traducători: „o prințesă și alte prințese” (Galaction), „une dame, des dames” (TOB); „musical instruments of all kinds” (NKJ), „(treasures) in chests” (AB) etc.

⁹ m-am umplut de măreție și i-am întrecut
pe toți cei care au fost
în Ierusalim înaintea mea;
iar înțelepciunea mea într-adevăr a rămas cu mine.

¹⁰ Și [din] tot ce au dorit ochii mei,
[nimic] nu am îndepărtat de la ei,
nu mi-am oprit inima
de la nici o desfătare,
căci inima mi s-a desfătat în toată truda mea
și aceasta mi-a fost partea
din toată truda mea.

¹¹ Și am privit eu la toate făptuirile
pe care le-au înfăptuit mâinile mele
și la truda cu care m-am trudit să le împlinesc
și iată că toate sunt deșertăciune și căutare de vânt,
și nici un folos nu este sub soare.

¹² Și m-am uitat eu să văd înțelepciunea

2,9 Finalul versetului este singura atestare, în LXX, a verbului ἰστώναι folosit ca predicat pentru σοφία. ♦ „a rămas cu mine”: Targumul explicitează „mi-a fost de ajutor” (*apud* AB, *Eccl.*, p. 132).

2,10 „partea”: μερίς este folosit ca echivalent pentru ebr. *hēleq*, la fel ca în 2,21; 3,22; 5,17; 9,6.9; 11,2; în 5,18, același termen ebraic este redat în greacă prin μέροϛ.

2,11 Abia în scholia la acest verset (*Schol. ad Eccl.*, 10) comentează Evagrie cuvintele προαίρεσιϛ πνεύματος, revenind însă asupra acestei expresii emblematice a Eccleziastului de mai multe ori (scholiile 12, 21, 27, 58). Evagrie nu dă nici o dată acestor cuvinte sensul pe care pare să-l fi dorit traducătorul în greacă, de „urmărire a vântului”. El înțelege cuvântul προαίρεσιϛ în sensul tradiției filozofice grecești, cu o ușoară nuanță peiorativă, de „alegere dinainte (prealabilă)” sau de premeditare. La rândul său, πνεύμα este așezat de Evagrie în rândul cuvintelor care, ca și καρδιά sau κόλποϛ, sunt folosite, în limbajul propriu Scripturii, pentru a desemna sufletul sau intelectul („numește «spirit» sufletul”, *Schol.* 10). O asemenea interpretare dă cărții o dimensiune voluntaristă pe care nu o avea, dar se armonizează bine cu concepțiile origeniene ale autorului, în care liberul arbitru joacă un rol important (*vide* introducerea lui Paul Géhin la *Évagre le Pontique, Scholies à l'Écclesiaste*, Paris, 1993, p. 18).

2,12 „cine este omul care...”: versetul are înțeles diferit în LXX față de TM („... care îi va urma regelui”); traducerea la care am recurs („în urma unui sfat”) nu reflectă exact sintaxa succesiunii de cuvinte din greacă: ἐτελεύσεται ὀπίσω τῆϛ βουλήϛ, dar încearcă să sugereze ezităriile între LXX și TM. Sursa acestor ezitări este, din nou, vocalizarea diferită a textului ebraic: *mlk*, interpretat în LXX ca aram. *mlak*, „sfat”, iar în TM ca

și rătăcirea și nechibzuința;
căci cine este omul care, în urma unui sfat,
îl va împlini în toate cele?

¹³ Și am văzut eu că înțelepciunea este mai presus de nechibzuință
tot așa cum lumina este mai presus de întuneric;

¹⁴ Înțeleptul își are ochii în cap, iar nechibzuitul umblă în întuneric.

[Dar] am înțeles eu

că o singură soartă le va fi sortită amândurora.

¹⁵ Și [mi-]am spus eu în inima mea:

„[De vreme ce] soarta nechibzuitului

îmi va fi sortită și mie,

[atunci] la ce [bun m-am mai străduit] să fiu înțelept?”

melekh, „rege”; lecțiunile hexaplare sunt de asemenea marcate de această dublă interpretare: Aquila folosește termenul βασιλεύς, în vreme ce la Symmachos apare βουλή; aceleiași interpretări i se datorează prezența adverbului ὁλόως în parafraza versetului la Grigore Taumaturgul. ♦ 12d în TM: „numai ceea ce a făcut deja.” Se crede că e o aluzie la exemplul rău (1Rg. = 3Rg. LXX, 11,4-10) dat de Solomon la sfârșitul vieții fiului său Roboam, care a provocat sciziunea celor zece triburi (12,13-19). ♦ 12c-d din TM s-ar putea așadar traduce „căci ce [va face/va fi] omul care va veni după rege? Ceea ce s-a făcut deja”.

2,14 Partea de început a versetului este unul dintre pasajele Ecleziastului citate frecvent de Părinții din primele secole (e.g. Origen, *Commentarii in Canticum Canticorum*, Prol. 65; *Dialogus cum Heraclide*, 20). Evagrie (*Schol. ad Ecl.* 11) citează 1Cor. 11,3 („Hristos este capul oricărui om”) și continuă: „... iar înțeleptul este de asemenea un om, atunci Hristos este capul unui înțelept. Dar cum Hristos este înțelepciunea noastră — «căci înțelepciunea ne-a zămislit-o Dumnezeu» (1Cor. 1,30) —, capul înțeleptului este înțelepciunea, în care înțeleptul își are ochii gândirii, pentru a contempla în ea principiile (οἱ λόγοι) celor create.” ♦ „soartă”, gr. συνόνημα: *litt.* „ceea ce-ți iese în cale”, „întâmplare”; termenul este rar folosit în general; în Ecleziast apare însă de cinci ori, ca traducere a ebr. *miq^oreh*. Termenul grecesc mai este înregistrat în două pasaje din LXX, cu o conotație puternic negativă, reflectată în traducerea de față, vol. 1 și 2: Ex. 9,14 („nenorocire”; TM *magēphāh*) și 3Rg. 8,37 („năpastă”; TM *negha*). Vezi și comentariul lui Evagrie la nota 3,19.

2,15 „cu prisos”: adverbul περισσόν înseamnă exact: „în plus”, „excesiv”; substantivul de mai jos (περισσεύμα, „prisosul”), creat cu același material lexical, este un hapax în LXX. Ideea se regăsește în două pasaje din NT: Mt. 12,34 (ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ, „căci gura grăiește din prisosul inimii”) și Lc. 6,45 (ἐκ γὰρ περισσεύματος καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα αὐτοῦ, „căci din prisosul inimii grăiește gura lui [*id est*: a netrebnicului]). ♦ Segmentul „căci nechibzuitul vorbește din prisosul lui” este o adăugire a traducerii grecești și pare să fie o dublare a stihului precedent.

Și atunci mi-am grăit eu cu prisos în inima mea
– căci nechibzuitul vorbește din prisosul lui –
că aceasta chiar este deșertăciune.

¹⁶ Căci pomenirea înțeleptului nu dăinuie,
mai mult decât cea a nechibzuitului, în veac,
tot așa cum, în zilele ce vor veni,
toate vor fi uitate;
și cum va fi să piară înțeleptul laolaltă cu nechibzuitul?

¹⁷ Și am urât viața,
căci rea a fost pentru mine făptuirea
înfăptuită sub soare,
căci toate sunt deșertăciune și căutare de vânt.

¹⁸ Și mi-am urât toată truda
cu care trudesesc sub soare,
căci o las omului care va fi după mine;

¹⁹ și cine știe de va fi înțelept ori nechibzuit?
Și se înstăpânește peste toată truda mea,
cu care am trudit și-n care mi-am arătat înțelepciunea sub soare,
Și aceasta chiar este deșertăciune.

²⁰ Și m-am întors să mă lepăd, în inima mea,

2,16 „mai mult decât”: *litt.* „cu”. ♦ „în zilele ce vor veni”: în greacă sintagma este la cazul nominativ, situație care poate fi echivalată sintactic cu un complement de timp în acuzativ; codicele *Alexandrinus* are însă aici un complement în dativ (ταῖς ἡμέραις ταῖς ἐπερχομέναις); sintagma apare în mai multe pasaje din cărțile profetice (Is. 39,6; Ier. 7,32; 23,7 *e.a.*).

2,17 „rea”: gr. πονηρόν (ποίημα), „anevoios”, „greu de făcut”, „fără rost”, „nevrednic” „neplăcut la vedere”, „rău”; adjectivul πονηρός (ca și substantivul corespunzător) apare frecvent în Ecl. În ultimul verset al cărții apare în opoziție directă cu ἀγαθός.

2,18 Lectura versetului în cheie istorică îl identifică pe urmașul lui Solomon în persoana lui Roboam, fiul lui (*vide* 3Rg. 11,43).

2,19 Verbul ἐξουσιάζειν („a se înstăpâni”) este caracteristic pentru Ecleziast, unde este folosit de unsprezece ori (aici fiind prima apariție); în 3Rg. 4,20/5,1 – pasaj atestat doar parțial în codice și editat de Rahlfs în subsolul paginii – verbul apare într-o referire la regele Solomon. ♦ „se înstăpânește peste toată truda mea”: aici, ca și în v. 18c („truda... o las omului”), „truda” poate fi interpretată ca metonimie pentru toate lucrurile dobândite prin efort, rezultatul trudei.

2,20 Verbul ἀποτάσασθαι („a se lepăda”, corespunzând aici la TM γὰ' αἶψ) apare rareori în LXX; este însă bine atestat în NT, în cinci pasaje. În limba clasică, verbul aparține limbajului militar și cu aceeași valoare apare și în 1Mac. 4,61 (folosit la diateza activă).

de toată truda cu care am trudit sub soare
²¹ fiindcă [așa] este: un om își [are partea] sa de trudă
 în înțelepciune și în cunoaștere și în cutezanță,
 iar [alt] om, care nu s-a trudit cu aceasta,
 îi va da lui partea sa.

Și aceasta chiar este deșertăciune și mare neajuns.

²² Căci ce [folos] are omul în toată truda lui
 și-n căutarea inimii lui,
 cu care se trudește el sub soare?

²³ Căci zilele toate îi sunt
 învălmășeală de dureri și de mânie,
 iar inima lui nici la vreme de noapte nu-și află odihna.
 Și aceasta chiar este deșertăciune.

²⁴ Nu există bine în om:
 ce va mânca și ce va bea și ce-i va arăta sufletului său
 [este] un bine în truda lui.
 Și cu adevărat am văzut că aceasta vine din mâna lui Dumnezeu;

2,21 „cutezanță”, gr. *ἀνδρεία*, *litt.* „bărbăție”: termenul grecesc echivalează aici un cuvânt reprezentativ pentru această carte, ebr. *kiš rōn*, „îndemânare, succes”; este folosit și în 4,4 și 5,10, iar verbul corespunzător (de la răd. *KŠR*) apare în 10,10 și 11,6. ♦ Finalul frazei în traducerea grecească alterează sensul: „[alt] om” este subiectul verbului *δώσει* („va da”), în vreme ce textul ebraic folosește prepoziția *l'* înaintea substantivului: *l' 'ādhām* („iar unui om care nu s-a trudit cu aceasta îi va da partea sa”). ♦ Am tradus aici prin „neajuns” gr. *πονηρία*, „ticăloșie”.

2,22 „căutarea inimii lui”: termenul folosit în greacă (*προαίρεσις*) este cel care apare în expresia emblematică a Ecleziastului (*προαίρεσις πνεύματος*, „căutare de vânt”). Apropierea de *καρδία* („inimă”) se regăsește într-un pasaj din NT: 2Cor. 9,7 (*ἐκαστος καθὼς προήρεται τῇ καρδίᾳ*, „fiecare după cum caută/alege în inima sa”). ♦ Pronumele relativ (*ὃ*, „în care”) este legat strict de *μόχθῳ* („truda”, substantiv masculin în greacă), într-o figură etimologică implicită, prezentă și la începutul cărții, în 1,3.

2,23a-b în TM: „Cu adevărat toate zilele lui sunt durere și îndeletnicirea lui, supărare.”

2,24 „Nu există bine în om”: se poate înțelege și „Nu există bine în om [decât]...”. Cf. și 3,12. Formulările de tipul „nu există bine”, calchiate după ebraică, sunt folosite pentru a exprima comparații. Cum Ecleziastul este o carte care se întemeiază pe comparație, aceste formulări sunt frecvente. Structurile sunt de mai multe tipuri (*vide* Introducerea), pomind de la cele simple, sintactice, rediate prin *ὡς... οὕτως...* sau *ὡσπερ... οὕτως...*; cel de față, ordonat ca o afirmare a absenței binelui urmată de o unică excepție (ebr. *tōbh... min...*), apare de șaisprezece ori în Ecl., opt dintre atestări fiind concentrate în 7,1-11 (*ἀγαθόν... ἤ...*). ♦ „vine”: *litt.* „este”.

²⁵ căci cine va mânca și cine va agonisi fără de El?
²⁶ Căci omului care este bun în fața Lui
 i-a dat înțelepciune
 și cunoaștere și voie bună;
 iar păcătosului i-a dat frământarea,
 să adauge și să adune,
 ca să-i dea celui [ce este] bun în fața lui Dumnezeu;
 că aceasta chiar este deșertăciune și căutare de vânt.

3¹ Pentru toate este un timp
 și o vreme [cuvinită] pentru orice lucru de sub cer.

2,25 Versetul prezintă lecțiuni diferite în manuscrise; editorul Rahlf s preferă verbul $\phi\epsilon\iota\sigma\epsilon\tau\alpha$, „va agonisi”, pe baza textului lui Origen și a versiunilor latinești. Cele trei manuscrise importante au însă verbul $\pi\acute{\iota}\epsilon\tau\alpha$, „va bea”, într-o formulare care se desfășoară în paralel cu versetul precedent; Françoise Vinel (BA) interpretează această lecțiune (pe care, de altfel, o acceptă și o introduce în traducerea sa) ca o *lectio facilitans*. TM are „se bucură” (*yāhūs*). ♦ „fără de El”: TM are *mimmennī*, *lit.* „afară de mine” – dificil de interpretat în context. Editorul TM (Stuttgartensia) propune aici, pe baza câtorva manuscrise, emendarea în *mimmennū*, „fără/afară de El”.

2,26 Evagrie (*Schol. ad Ecl.*) citează aici Prov. 28,8 și 28,22.

3,1-8 Aceste opt versete formează o unitate bine delimitată formal, ritmic și prin conținut; greaca reproduce structura, repetițiile și paralelismul din textul ebraic. J. Barr (*Biblical Words for Time*, Londra, 1962, p. 139) observă că „Ecleziastul este singura carte în care se poate spune că există o discuție explicită asupra timpului”. Cei doi termeni folosiți ($\chi\rho\nu\nu\omicron\varsigma$, „timp”, și $\kappa\alpha\iota\rho\nu\omicron\varsigma$, „moment prielnic, ocazie” – tradus aici prin „vreme [cuvinită]” în 3,1 și mai departe numai prin „vreme”; TM are *z'mān* și *'ēth*) au o frecvență sugestivă: cel dintâi apare o singură dată, iar celălalt – de douăzeci și nouă de ori doar în aceste versete. O asemenea densitate a utilizărilor lui $\kappa\alpha\iota\rho\nu\omicron\varsigma$ se regăsește numai în *Înțelepciunea lui Sirah*. Versetele 2-8 sunt o succesiune de propoziții nominale simetrice, desfășurate în perechi antitetice ca sens, construite pe tiparul $\kappa\alpha\iota\rho\nu\omicron\varsigma\ \tau\omicron\upsilon\ +$ infinitivul; TM *'ēth* + infinitivul; există o singură excepție: „vreme de război și vreme de pace”, cu substantive în genitiv, fără articol ($\kappa\alpha\iota\rho\nu\omicron\varsigma\ \mu\omicron\lambda\acute{\epsilon}\mu\omicron\upsilon\ \kappa\alpha\iota\ \kappa\alpha\iota\rho\nu\omicron\varsigma\ \epsilon\iota\rho\eta\nu\omicron\varsigma$).

3,1 Grigore al Nyssei interpretează versetul (*Omilia* 6,2) ca referire la cele două „criterii ale frumosului” ($\tau\omicron\upsilon\ \kappa\alpha\lambda\omicron\upsilon\ \kappa\rho\iota\tau\eta\rho\iota\alpha$) după care se judecă toate ocupațiile: „măsura potrivită și momentul favorabil” ($\tau\omicron\ \sigma\acute{\upsilon}\mu\mu\epsilon\tau\rho\nu\omicron\nu\ \tau\epsilon\ \kappa\alpha\iota\ \tau\omicron\ \epsilon\upsilon\kappa\alpha\rho\omicron\nu$). „Măsura dată de timp nu este aceeași pentru tot ce există – căci nu este cu puțință ca toate să aibă aceeași măsură unele față de altele, din pricina deosebirilor dintre elementele constitutive – ci timpul, care conține în sine toate lucrurile, este măsura comună a tot ceea ce este măsurat” (*Omilia* 6,3).

- ² Vreme să naști și vreme să mori,
 vreme să sădești și vreme să smulgi ce-a fost sădit,
³ vreme să ucizi și vreme să vindeci,
 vreme să dărâmi și vreme să zidești,
⁴ vreme să plângi și vreme să râzi,
 vreme să jelești și vreme să dântuiești,
⁵ vreme să arunci cu pietre și vreme să strângi pietre,
 vreme să îmbrățișezi și vreme să te desprinzi din îmbrățișare,
⁶ vreme să cauți și vreme să pierzi,
 vreme să păstrezi și vreme să arunci,
⁷ vreme să destrami și vreme să coși,
 vreme să taci și vreme să vorbești,
⁸ vreme să iubești și vreme să urăști,
 vreme de război și vreme de pace.
⁹ Care-i folosul celui ce făptuiește, în [toate] câte le trudește?
¹⁰ Am văzut frământarea pe care Dumnezeu le-a dat-o
 fiilor omului, ca să se frământe în ea.

3,2 Prima pereche de afirmații se referă la viață și moarte, asupra cărora omul nu poate exercita nici un fel de control; toate celelalte afirmații li se subsumează, purtându-le pecetea.

3,4 Grigore al Nyssei comentează (*Omilia* 6,9) prima afirmație a versetului citând Mt. 5,4.

3,5 „să arunci cu pietre”, gr. βολεῖν λίθους; încă din limba clasică, expresia este atestată cu sensul de manifestare a ostilității față de o persoană. În 2Rg. 16,6, manuscrisele oscilează între această expresie și λιθάζων ἐν λίθοις (preferată de Rahlfs), indicând deopotrivă actul lapidării; în acest sens tehnic este folosit și în Deut. 21,21.

3,7 În Targumul la *Qōhelet*, opoziția destrămarea-coasere (aici: ρήξαι-φάνααι, pereche de termeni cu sonoritate asemănătoare) este aplicată riturilor de doliu și de nuntă. Grigore Taumaturgul interpretează primul verb ca un sinonim metaforic pentru „a ucide”, ca în 3Rg. 11,11, unde apare într-o variantă preverbată, în amenințarea pe care Dumnezeu i-o adresează lui Solomon: „διὰρρήσσω διαρρήξω τὴν βασιλείαν σου”.

3,8 Grigore al Nyssei comentează amplu prima pereche de afirmații a versetului în *Omilia* 8,1-3.

3,9 Versetul reia întrebarea din 1,3, într-o altă structură sintactică, cu suprapunerea ὁ ἄνθρωπος, „omul” / ὁ ποιῶν, „cel ce făptuiește”, și cu o amplificare (ἐν οἷς αὐτὸς μοχθεῖ).

3,10 Ca și versetul precedent, este un ecou al unui pasaj de la începutul cărții: 1,13. Termenul περισσασμός („frământare”, „învălmășeală”), propriu Ecleziastului (*vide supra* 1,13), apăruse și în finalul paragrafului 2 pentru a indica soarta menită păcătosului (τῷ ἁμαρτάνοντι ἔδωκεν περισσασμόν).

¹¹ Pe toate le-a făcut frumoase la vremea fiecăruia
și a pus vremelnicia în sufletul lor,
ca să nu afle omul
făptuirea pe care a înfăptuit-o Dumnezeu, de la început și până la sfârșit.

¹² Am aflat că nu este [alt] bine în ei
decât să se veselească și să facă bine [fiiccare] în viața lui;

¹³ și, cu adevărat, tot omul care va mânca și va bea
și va vedea binele în toată truda lui
este un dar al lui Dumnezeu.

¹⁴ Am aflat că toate câte le-a făcut Dumnezeu
vor fi pentru veșnicie;

3,11 „la vremea fiecăruia”: gr. ἐν καιρῷ αὐτοῦ. ♦ Am tradus prin „vremelnicie” (cu sensul: „durată”) substantivul grecesc αἰών, care înseamnă „interval îndelungat de timp”, „durată lungă delimitată” (vârstă, generație), dar care ajunge să aibă și sensul de „veșnicie” – așa cum pare să fie mai jos, în 3,14 (εἰς τὸν αἰῶνα, „pentru veșnicie”). Prezența lui în acest pasaj impune o relaționare cu ceilalți doi termeni care indică timpul în versetele precedente (χρόνος și καιρός). Probabil că cea mai frumoasă transpunere în limba română a sensului de aici îi aparține lui Gala Galaction: „pasul veșniciei”. Ideea ar fi că, pe lângă frumusețea universului, Dumnezeu îi îngăduie omului să întrevadă, fie și limitat, parțial, sensul istoriei (cf. TOB, nota *ad loc.*). J. L. Crenshaw (*Ecclesiastes*, OTL, 1988, pp. 91 *sqq.*) traduce termenul ebraic prin „the unknown”, preferând să se îndepărteze de interpretarea care este susținută de Septuaginta și vocalizând rădăcina 'LM cu sensul „ignorantă”, „întuneric”, „secret” (ca în Ecl. 12,14, unde Crenshaw traduce „... into judgment concerning everything that is secret...”; Iov 28,21); o interpretare similară se întâlnește în Targum și la Rași, *apud*. AB, *Eccl.*, p. 163. ♦ Evagrie, în scholia 15, explică o αἰών prin „principiile veșniciei” (οἱ λόγοι τοῦ αἰῶνος), „căci aceasta este împărăția cerurilor pe care o purtăm înăuntrul nostru, după cuvântul Domnului [Lc. 17,21], dar pe care oamenii nu o găsesc pentru că este ascunsă de patimi”.

3,12 Traducerea lui ποιεῖν ἀγαθόν prin „să facă bine” sugerează o interpretare ambiguă, substantivală sau adverbială („să o ducă bine”).

3,13 Versetul acesta constituie granița dintre primele două secțiuni ale cărții. Perechea de verbe „a mânca”-„a bea” (φάγεται-πίεται), folosită deja în 2,24, apare din nou mai departe, în 5,17, unde și finalul versetului de față („este un dar al lui Dumnezeu”, δόμα θεοῦ ἐστιν) are un ecou: ἔδωκεν... ο θεός; finalul versetului 5,18 este identic (δόμα θεοῦ ἐστιν).

3,14 Opoziția „de adăugat”-„de scăzut” (προσθεῖναι/ἀφαιεῖν) era inclusă, în aceeași termeni, în opreliștea de a schimba cuvântul Domnului, formulată în Deut. 4,2. ♦ „să se teamă de fața Sa”: ca și în alte pasaje (1Rg. 18,12), ὡς προσόπου este echivalarea stereotipă în limba greacă a prepoziției ebraice *miḥpānāy*, care are valoarea causală; transpunerea simplă în română ar fi „să se teamă de El”.

la aceasta nu este de adăugat
și din aceasta nu este de scos.

Și Dumnezeu a făcut ca oamenii să se teamă de fața Sa.

¹⁵ Ce a fost încă mai este

și câte vor mai fi sunt deja

și Dumnezeu îl va căuta pe cel alungat.

¹⁶ Și am mai văzut sub soare un loc de judecată:

acolo [este] nelegiuitul;

și un loc al celui drept:

acolo [este] nelegiuitul.

¹⁷ Și mi-am spus eu în inima mea:

dreptul și nelegiuitul – îi va judeca Dumnezeu,

căci este o vreme pentru orice faptă

și pentru orice făptuire.

¹⁸ Atunci mi-am spus eu în inima mea,

3,15 *Vide supra* 1,9. Aici ideea plasării în viitor este exprimată prin calchierea construcției ebraice (relativul urmat de *l'* cu infinitivul): ὅσα τοῦ γίνεσθα. ♦ „pe cel alungat”, gr. τὸν διώκομενον: textul ebraic este înțeles diferit: „cel alungat” sau „ceea ce a dispărut”. Sensul de „a prigoni” al verbului διώκω este atestat și în Ps. 7,2 (σῶσόν με ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με) și este susținut de Targumul la *Qōheleth*. Forma de pasiv cu acest sens („persecutat”), care poate fi și cel din versetul de față, mai există în LXX numai în Plâng. Ier. 5,5; este însă bine atestată în NT (e.g. Mt. 5,10; 1Cor. 4,12: διωκόμενοι ἀνεχόμεθα). ♦ Evagrie (*Schol. ad Ecl.* 19) citează două pasaje care se referă la persecutați (Mt. 5,10 și Ps. 118,157) și unul în care se suprapune imaginea oii pierdute cu cea a omului nedreptățit (Ps. 118,176).

3,16 Textul editat de Rahlfs schimbă total sensul finalului de verset; martorii importanți ai tradiției manuscrise grecești susțin o formulare antitetice: ἄσεβής, „nelegiuitul”, față de εὐσεβής, „evlaviosul”, „credinciosul”, care încheie fraza. Comentarii textului grecesc atestă această opoziție: pentru Didim (în comentariul la Lc. 16,19-31), pasajul pare să se refere la infern și la paradis. TM are același termen în ambele segmente, și anume „răul”/„ticăloșia”: în locul de judecată, acolo era ticăloșia și în locul [unde trebuie să stea] dreptatea, acolo era ticăloșia. Rahlfs își motivează opțiunea prin autoritatea edițiilor Complutensis și Grabe. ♦ „loc al celui drept”: TM are „loc de dreptate” (în paralelism cu „loc de judecată”).

3,17 „dreptul și nelegiuitul”: perechea pare să susțină opțiunea editorului Rahlfs pentru versetul precedent, de vreme ce termenul folosit aici nu este εὐσεβής, ci δίκαιος.

3,18 Adverbul (ἐκεῖ) aflat aici la începutul versetului, conform ediției Rahlfs, apare în majoritatea manuscriselor la sfârșitul versetului precedent. ♦ „vorbind despre”: *litt.* „despre vorba/vorbăria”. Greaca recurge aici la o transpunere literală a locuțiunii prepoziționale

vorbind despre fiii omului,
că îi va judeca Dumnezeu
ca să arate că ei sunt dobitoace, chiar pentru ei.

¹⁹ Căci soarta fiilor omului
și soarta dobitoacelor,
o singură soartă [este] pentru ei;
cum este moartea unuia, așa este și moartea celui alt
și o singură suflare este în toți;
și cu ce este omul mai presus de dobitoc?
Cu nimic, căci toate sunt deșertăciune.

²⁰ Toate se duc într-un singur loc.
Toate s-au făcut din țărână
și toate în țărână se întorc.
²¹ Și cine știe dacă suflarea fiilor omului
urcă în înalt

și suflarea dobitoacelor
coboară, în jos, spre pământ?
²² Și am văzut că nu este [alt] bine
decât ca omul să se veselească
de fapăturile sale, căci aceasta îi este partea;
căci cine îl va duce să vadă ce va fi după el?

ebraice ('*al-dibh^eraht*, „despre, în legătură cu”), *περὶ λαλιῶς*, care este echivalată mai departe (8,2) prin *περὶ λόγου*. Ieronim, în *Comentariul* său, folosește aceeași transpunere literală (*de loquela hominum*), dar Vulgata are *de filiis hominum*. ♦ „va judeca”: textul grecesc are aici verbul *διακρινεῖ*, compus al celui folosit în versetul precedent, *κρινεῖ*, „va judeca”. ♦ „îi va judeca... ca să arate”: TM are „îi va pune la încercare... spre a vedea” (acest din urmă verb poate avea ca subiect pe Dumnezeu sau pe oameni). ♦ Finalul versetului („chiar pentru ei”, *καὶ γὰρ αὐτοῖς*) este o transpunere brută din ebraică; unele manuscrise, tocmai din cauza opacității acestui final de frază, îl dislocă la începutul versetului următor.

3,19 „soarta”, gr. *συνάντημα*: *vide supra* nota la 2,14. ♦ Evagrie (*Schol. ad Ecl.* 21) explică *συνάντημα* ca soartă, „ceea ce li se întâmplă deopotrivă tuturor oamenilor, celor dreți și celor nedreți, cum ar fi: viața, moartea, boala, sănătatea, bogăția, sărăcia, pierderea mădularelor, a soțiilor, a copiilor, a bunurilor”. ♦ „suflare”: gr. *πνεῦμα* înseamnă deopotrivă „suflare, suflu, vânt, spirit, duh”. Evagrie (*scholia* 22) ține să observe, cu consecvență, că „și spiritul irațional (ἡ ἄλογος ψυχὴ) este numit suflare (πνεῦμα)” – în sensul pe care îl explicase în scholia 10, de „spirit”.

3,20 Pasajul este un ecou al versetului 2,7 din Geneză, cu care are în comun termenul *χοός*, „țărână”; *vide* și Gen. 3,19, unde este *γῆ*.

4¹ Și m-am întors eu și am văzut
toate silniciile

care se fac sub soare;

și iată lacrimile celor siluiți

și nu este [nimeni] să-i mângâie,

și în mâna celor ce-i siluiesc este puterea,

și nu este [nimeni] să-i mângâie.

2 Și i-am fericit eu pe cei morți,

pe cei ce sunt de-acum morți, mai mult decât pe vii,

câți trăiesc și acum.

3 Dar [mai] bine, și decât unii, și decât alții,

[o duce] acela care nici nu s-a născut,

care nu a văzut făptuirea cea rea

înfăptuită sub soare.

4 Și am văzut eu toată truda

și toată cutezanța făptuirii,

că aceasta este pizma unui om față de aproapele său;

și aceasta chiar este deșertăciune și căutare de vânt.

5 Nechibzuitul își încrucișează brațele

și își mănâncă din trup.

4,1 Perechea de verbe „m-am întors și am văzut” (ἐπέστρεψα καὶ εἶδον) poate fi înțeleasă ca o unitate: „și am mai văzut”, poate ca o revenire la εἶδον din 3,22. Aceeași formulă apare și mai departe, în 4,7 și 9,11 (aici însă fără indicarea emfatică a persoanei întâi). Ἐπιστρέφω este folosit ca echivalare a lui *šūbh* (care marchează continuarea acțiunii indicate de verbul precedent); în Deut. 30,3 *šūbh* este redat adverbial prin *κόλιν*, „din nou”. Același verb grecesc fusese folosit, cu sensul său întreg, în finalul versetului 1,6, pentru a sugera mișcarea circulară a vântului. ♦ Substantivul *συκοφαντία* („silnicie”) și cele două participii – pasiv și activ – ale verbului corespunzător, *συκοφαντέω* („a silui”), fac parte din vocabularul juridic și înseamnă în sens strict „a denunța”; ulterior sensul se lărgeste și, pe direcția semantică „a acuza”, „a calomnia”, ajunge să indice orice act de nedreptate.

4,2 „am fericit”: verbul *ἐπαινεῖν* („a elogia”, „a slăvi”) este echivalat în Vulgata prin *laudare*. Cf. 4Mac. 1,10 (*ἐπαινεῖν τοὺς... ἀποθανόντας*).

4,4 „că aceasta este”: pronumele demonstrativ este în greacă la genul neutru, probabil nu în acord cu τὸ πόνημα, „făptuire”, ci cu întregul segment anterior, prezentat ca o situație generală.

4,5 Versetul pare să fie reluarea unui proverb. În ebraică, fraza este nominală; greaca recurge aici la aoristul gnomic. ♦ În LXX, asocierea substantivului *σάρκα* (pl.), „carne/trup”, cu verbul *ἐσθίειν*, „a mânca”, este adesea o aluzie la focul care mistuie victimele sacrificate. Vide și Ps. 26,2; Is. 49,26.

⁶ Mai bun e cuprinsul unui pumn de răgaz
decât cuprinsul a doi pumni de trudă
și de căutare de vânt.

⁷ Și m-am întors eu și am văzut deșertăciune sub soare.

⁸ E [câte] unul [singur] – și nu este un al doilea –
și defel nu are nici fiu și nici frate;
și toată truda lui nu are capăt
și ochiul nu i se umple de bogăție.
Și pentru cine mă trudes eu
și mă lipsesc de [traiful] cel bun?
Și aceasta chiar este deșertăciune
și frământare grea.

⁹ [Mai] buni sunt doi decât unul [singur],
căci plata le este [mai] bună pentru truda lor.

¹⁰ Și de [se-ntâmplă] să cadă, unul îl ridică pe cel de lângă el,

4,6 „pumn”, gr. δρᾶξ: cuvântul este relativ rar în LXX (doar nouă atestări) și este folosit aici la singular pentru a traduce ebr. *kaph* (vide 3Rg. 17,12) și la plural ca echivalent al ebr. *hoph' naim*, desemnând cele două mâini și ceea ce pot ele cuprinde (vide Ex. 9,8); δρᾶμα însă, înrudit cu el, face parte din vocabularul homeric și funcționează ca unitate de măsură. ♦ Evagrie (scholia 27) își construiește comentariul acestui verset pe o serie de citate: Ps. 36,16; 83,11; Prov. 15,17,29; 25,24; 1Cor. 1,20; 3,19.

4,8-12 Aceste cinci versete formează o progresie numerică, de la unu la trei (εἷς, δύο, τὸ ἑντρίτων), și pot fi văzute în continuarea opoziției din versetul 4,6. Ambrozie (*Ep.* 17,3.8 și *De inst. uirg.* 64.70.74) dă o interpretare hristologică: „unicul” este Hristos, iar „întreitul” este Trinitatea *incompositae naturae*.

4,8 Fiecare stih al acestui verset (în afară de primul) începe cu „și” (καί), care ritmează fraza; J.L. Crenshaw (*Ecclesiastes*, OTL, 1988, p. 110) remarcă preponderența monosilabicelor în textul ebraic, într-o armonizare a formei cu conținutul. ♦ „E [câte] unul [...] nu este un al doilea”: cele două verbe sunt plasate în poziție forte, precedând subiectele. ♦ Am preluat aici din traducerea lui Gala Galaction sintagma „traiful cel bun” pentru ἀγαθωσύνη, „bunătatea”, „ceea ce este bun”. ♦ „mă lipsesc”: *litt.* „îmi lipsesc sufletul”. ♦ Evagrie (*Schol. ad Ecl.* 28) nu înțelege numele de rudenie de aici în sens material, ci în sens spiritual: „Vorbesc aici despre tată și frate după înțelesul Scripturii, căci știu bine că aceste afirmații nu sunt valabile dacă se aplică la frații și la tații [din lumea] simțurilor.”

4,9 Formularea este tipică pentru exprimarea comparației (vide *supra* nota la 2,24): *litt.* „buni sunt doi, peste unul [singur]”; greaca păstrează aici structura nominală a frazei ebraice, folosind adjectivul la masculin plural (ἀγαθοί).

4,10 Fraza are o structură simetrică, finalul reluând termenii cu negația μή. ♦ „pe cel de lângă el”: am tradus printr-o perifrază termenul μέτοχος, „asociat”, „tovarăș”; Symmachos îl echivalează cu ἐταίρος. ♦ „vai”: gr. οὐαί.

dar vai de cel care e singur, când [se întâmplă] să cadă
și nu are pe un altul să-l ridice.

¹¹ Și, cu adevărat, dacă dorm doi, au parte de căldură;
dar unul singur cum să se încălzească?

¹² Și dacă poate fi răpus unul singur,
cei doi vor sta [neclintii] dinaintea lui,
și funia întreită nu se va rupe grabnic.

¹³ [Mai] bun [este] un copil sărac și înțelept
decât un rege bătrân și nechibzuit,
care nu mai știe să ia seama;

¹⁴ căci [acela] va ieși din temniță ca să domnească,
chiar dacă în regatul său s-a născut sărac.

¹⁵ I-am văzut pe toți câți trăiesc

4,11 Verbul „a se încălzi” (θερμαίνω; ebr. *HMM*) fusese folosit în 3Rg. 1,1.2 într-o referire la bătrânețea lui Solomon.

4,12 „dacă poate fi răpus”, gr. ἐὼν ἐπικραταιωθῆναι; verbul este atestat numai aici în LXX; verbul ebraic căruia îi corespunde (*tāqaph*, „a coplesii”) este folosit numai aici și în Iov 15,24 (echivalat în greacă prin κατέχειν). ♦ Evagrie (*Schol. ad Ecl.* 30) interpretează cele trei personaje ale versetului în felul următor: „Singuraticul care devine puternic este Răul, dinaintea căruia stau cei doi, omul și îngerul lui Dumnezeu.” ♦ Menționarea funiei întreite este dificil de explicat; prezența ei și în *Epopoea lui Ghilgameș* (într-un episod în care Ghilgameș îi explică prietenului său Enkidu că ei împreună îl pot omorî mai ușor pe uriașul Humbaba) poate sugera existența unui vechi proverb oriental. Adjectivul ἐντριτος este un hapax în LXX, în vreme ce echivalentul ebraic (participiu *pual* al verbului *šls*) este bine atestat: verbul este tradus prin τριμερίζειν în Deut. 19,3.

4,13 Ebr. *yeledh* este echivalat prin πῶς, „copil”, „băiat”, la începutul versetului și prin νεανίσκος, „tinerel”, în v. 15. ♦ „să ia seama”: numai aici este folosit verbul προσέχειν ca echivalent al ebr. *hizzahēr*, „să se lase prevenit”. Editorul BA face o trimitere la utilizările verbului în Deuteronom (*vide* nota la Deut. 4,9).

4,14 „temniță”: gr. οἶκος τῶν δεσμιῶν, *lit.* „casa celor înlănțuiți”, semitism. ♦ În Targum și Midraș versetul e interpretat ca o aluzie la istoria lui Iosif (Gen. 41). Unii comentatori moderni văd în tot pasajul 14-16 o aluzie la succesiunea regilor seleucizi. ♦ Temnița este, în scholia 33 a lui Evagrie, „lumea sensibilă în care «fiecare e legat cu lanțuri de propriile sale păcate» [Prov. 5,22]”.

4,15 „cu tinerelul – cel de-al doilea...”, gr. μετὰ τοῦ νεανίσκου τοῦ δευτέρου: numeralul poate fi legat de secțiunea precedentă (4,7-12), dar sensul este destul de obscur. J. L. Crenshaw (*Ecclesiastes*, OTL, 1988, pp. 113-114) citește pasajul ca o referire la șirul neîntrerupt de evenimente care face ca fiecare să fie până la urmă înlocuit de un altul. ♦ Exegeza creștină (*Catena Hauniensis*) interpretează fraza 4,15-16 ca o opoziție între Adam, cel dintâi, și Hristos, cel de-al doilea.

și umblă sub soare
 cu tinerețelul – cel de-al doilea –,
 care va sta în locul lui,
¹⁶ [și] nu este capăt pentru poporul întreg,
 pentru toți câți s-au născut înaintea lor;
 cu adevărat cei de pe urmă nu se vor bucura de el;
 căci și aceasta chiar este deșertăciune și căutare de vânt.
¹⁷ Ai grijă la pasul cu care intri în casa lui Dumnezeu
 și [te afli] aproape ca să ascuți:
 [să fie] mai presus de darul nechibzuiților prinosul tău,
 căci [ei] nu au știință de [ce înseamnă] a face rău.

5¹ Nu te năpusti cu gura
 și inima nu ți-o zori
 să scoată vreo vorbă în fața lui Dumnezeu;
 căci Dumnezeu este în cer, iar tu – pe pământ,
 de aceea vorbele tale să rămână puține.
² Căci visul se naște în prisos de frământare
 și glasul nechibzuitului – în prisos de vorbe.

4,17 „Ai grijă la pasul...”, gr. φύλαξον πόδα: expresia este unică în LXX. ♦ „aproape ca să ascuți”: folosirea prepozițională a adverbului ἔγγυς cu un infinitiv este atestată la Platon. Este neclar raportul acestei expresii cu segmentele precedente ale frazei: se poate afla în coordonare cu relativa (și atunci se justifică întregirea prin „[te afli]”) sau cu principala (impunând o întregire de tipul: „[așază-te]”). ♦ 17b-d în TM: „Apropie-te să ascuți mai degrabă decât să aduci jertfa smintiiților, căci ei nu știu că fac rău/nu știu nici măcar să facă rău.”

5,1 „Nu te năpusti”: traducerea ebr. BHL prin σπεύδειν indică un sens târziu al radicalului ebraic, la fel ca mai jos, v. 7,9. ♦ Separarea spațială („Dumnezeu... în cer, iar tu – pe pământ”) este o afirmație care se opune ideii din Deut. 4,39. Chiar dacă sunt folosite aceleași complemente (ἐν τῷ οὐρανῷ; ἐπὶ τῆς γῆς), în pasajul deuteronomic omni-prezența lui Dumnezeu este subliniată de adverbele ἄνω („sus”) și κάτω („jos”); tradiția manuscrisă a Ecleziastului atestă parțial includerea acestor preverbe în verset: ἄνω apare în *Codex Vaticanus*, iar κάτω, în *Sinaiticus*. ♦ Cumpănirea severă a vorbelor este un motiv recurent al cărților sapiențiale (*vide supra* 1,8; 3,7; Prov. 20,25; 29,20).

5,2 „visul”, gr. ἐνύπνιον: termenul are o încărcătură negativă, din cauza contextului. ♦ Evagrie (*Schol. ad Ecl.* 35) face aluzie la Mt. 26,41 și observă că „somnul spiritului rațional este ignoranța și răul (ἄνοια καὶ κακία)”. ♦ Rahlfs acceptă coniectura lui Grabe (πειρασμός, „frământare”), împotriva mărturiei celor trei manuscrise importante (πειρασμός, „încercare”). ♦ „prisos”: gr. πλῆθος, „plinătate”, „abundență”, „belșug”.

³ Cum [stă scris]: când Îi făgăduiești lui Dumnezeu o făgăduință, nu pregeta să o împlinești; căci nu este voință la nechibzuiți, [dar tu] pe toate împlinește-le, dacă ai făgăduit.

⁴ Mai bine este să nu făgăduiești decât să făgăduiești și să nu împlinești.

⁵ Nu-ți lăsa gura să-ți împingă trupul în greșală și nu spune în fața lui Dumnezeu că „Neștiință a fost!” ca să nu se mânie Dumnezeu asupra glasului tău și să nimicească fapăturile mâinilor tale.

⁶ Căci în prisos de vise sunt și deșertăciuni și vorbe multe; iar [tu] de Dumnezeu să ai frică.

⁷ Dacă vezi silnicia asupra celui sărac și urgisirea judecății și a dreptății în țară, nu te mira de faptul acesta: căci un mai-mare îl păzește de sus pe [alt] mai-mare, și mai-mari sunt [și] peste aceștia.

⁸ Iar folosul pământului este pentru oricine:

5,3 Conjunția de comparație καθώς (prin care a fost echivalat ebr. *ka'asher*) introduce un citat din Deut. 23,22, care, la nivelul termenilor, este exact, dar este o aproximație ca opțiuni morfo-sintactice. ♦ 3c în TM: „nu este bunăvoință pentru nechibzuiți” (*id est*: Dumnezeu îi pedepsește pe cei care nu-și țin jurământul). În LXX e descrisă starea psihică a nechibzuiților, lipsiți de voința de a înfăptui ce au făgăduit. ♦ Finalul versetului a fost editat de Rahlfs pe baza emendării lui A. Klostermann (cu o trimitere la E. Klostermann, *De libri Coheleth versione Alexandrina*, 1892, p. 44), care propune reconstituirea unui σύν (marca obișnuită de redare în greacă a particulei *'ēth* din TM, funcționând ca marcă a acuzativului) acolo unde cele trei manuscrise (A, B, S) au σὺ οὖν; deosebirea este justificată de o vocalizare diferită a textului ebraic (pronumele de persoana a doua fiind *'attāh*).

5,4 *Vide* episodul făgăduinței lui Iephtae (Jud. 11,30-40) – o făgăduință împlinită, dar care a însemnat pentru el sacrificarea unicei fiice.

5,5 Utilizarea tranzitivă cu valoare factitivă a verbului ἐξαιπτόνειν („a împinge în greșală”) este proprie pentru LXX; în 3Rg. și 4Rg. este recurentă expresia ἐξήμαρτε τὸν Ἰσραήλ, „l-a împins pe Israel în greșală”. ♦ „în fața lui Dumnezeu”: TM are „în fața trimisului” (*id est*: a îngerului sau preotului căruia omul i se adresa pentru greșelile comise din nebagare de seamă – *cf.* Lev. 4,13 și urm.).

5,6 Manuscrisele au în prima parte a versetului trei substantive la genitiv plural, subordonate toate lui πλήθος, „prisos”: μεταοσιτήτων καὶ λόγων πολλῶν. ♦ Două din cele trei manuscrise de bază au σὺ, „tu”, față de σύν [τὸν θεόν], *nota accusatiui*.

5,7 „silnicia”: *vide supra* nota la 4,1.

5,8 Manuscrisele plasează primele trei cuvinte ale acestui verset în încheierea celui precedent. Rahlfs respectă TM în divizarea 5,7-8. ♦ „pentru oricine”: se poate înțelege și

rege [este] peste ogorul lucrat.

⁹ Cel ce iubește argintul nu se va umple de argint;

și cine și-a iubit rodul în prisosul lui?

Și aceasta chiar este deșertăciune.

¹⁰ În prisos de bunătați vor prisosi cei care să le mănânce;

și care este cutezanța celui [aflat] lângă ele

dacă nu să le vadă cu ochii?

¹¹ Dulce este somnul robului,

fie că mănâncă puțin sau mult;

dar pe cel îndestulat de prisos

nimic nu-l lasă să adoarmă.

¹² Mai este un beteșug, pe care l-am văzut sub soare:

bogăția pe care [o ține] sub pază cel [ce-i stă] alături, spre răul său;

¹³ și va pieri bogăția aceea, în grea frământare,

și va avea un fiu și-n mâna lui nimic nu va fi.

¹⁴ Așa cum a ieșit, gol, din pântecul mamei sale,

se va întoarce să plece cum a venit

și nimic nu va primi din truda lui,

ca să ducă în mână.

„În orice privință”. ♦ Cei trei termeni – pământul, regele și ogorul – desemnează regalitatea. Pasajul este însă obscur, mai cu seamă în final. În această traducere grecească a unui pasaj ebraic dificil, comentatorii au întrezărit o aluzie la reforma agrară începută de Ptolemeu I, care avea ca obiect terenurile regale. Traducătorii după TM suplinesc de obicei ceva de tipul „regele este tributar pământului lucrat” sau „regele este de folos unei țări cu ogoare lucrate”. ♦ Evagrie (*Scholiile, ad loc.*) pune în paralel pasajul din Mt. 13,38: ὁ δὲ ἀγρός ἐστὶν ὁ κόσμος, „iar ogorul este lumea”.

5,9 „Argintul” (ἀργύριον) este în greacă un termen cu sens ambiguu, care desemnează deopotrivă materia și moneda, banii. ♦ 9b în TM: „și cine iubește belșugul nu are folos/venit din el.”

5,10 „cutezanța”: *vide* 2,21. ♦ „[aflat] lângă”: gr. ὁ παρ’ αὐτῆς corespunde ebr. *ba‘al*, „stăpân”. ♦ 10b în TM: „care e folosul stăpânului lor.”

5,11c-d În TM: „prisosul celui îndestulat nu-l lasă să doarmă.”

5,12 „beteșug”: ebr. *hōlāh* este tradus aici în greacă prin ἀρρωστία, iar verbul echivalent este ἀρρωστεῖν; în Gen. 48,1 și 1Rg. 19,14; 30,13, verbul era tradus prin ἐνοχλεῖν, iar în Deut. 28,61 substantivul este tradus prin μαλακία, „slăbiciune”.

5,14 Cf. Iov 1,21; 3,11.16. ♦ Evagrie (*Schol. ad Ecl.* 41) citează Iov 1,21, cu toate că cele două pasaje au înțelesuri opuse: „Iov, ca unul ce era drept, s-a îndepărtat gol de rău și de ticăloșie (πονηρία); [omul] acesta însă, care a venit pe lume însoțit de neștiință (ἄγνοια), se va duce tot cu ea.”

¹⁵ Și acesta este cu adevărat un beteșug greu:

după cum a venit, așa se va și duce,
și ce folos are din ce trudește în vânt?

¹⁶ Și toate zilele cu adevărat și [le duce] în întuneric și jale
și mânie multă și beteșug și fiere.

¹⁷ Iată ce am văzut eu că este bine, că este frumos:

să mănânce și să bea
și să vadă bunătatea
în toată truda lui
cu care se trudește sub soare,
în numărul zilelor vieții lui,
câte i le-a dat Dumnezeu;
căci aceasta este partea lui.

¹⁸ Și cu adevărat tot omul căruia Dumnezeu i-a dat
bogăție și avere și îi îngăduie
să mănânce din ea și să-și ia partea
și să se veselească în truda lui,
aceasta este un dar de la Dumnezeu.

¹⁹ Căci nu își va aminti multe în zilele vieții lui;
căci Dumnezeu i-a dat frământări în veselia inimii lui.

6¹ Este un rău pe care l-am văzut sub soare,
și mare este el asupra oamenilor:

² un om căruia Dumnezeu îi va da
bogăție și avere și faimă,

5,15 În acest verset și în 11,4, ebr. *rūah* („vânt”) este tradus prin *ἀνεμος* și nu prin *πνεῦμα*, iar *εἰς ἀνεμὸν* funcționează ca o expresie idiomatice însemnând „pe nimic”. Expresia „trudește în vânt” (*μοχθεῖ εἰς ἀνεμὸν*) este, de altfel, o reformulare a sintagmei emblematice pentru Ecleziast, *προαίρεσις πνεύματος*.

5,17 „partea”, gr. *μέρις*: *vide nota la 2,10*.

5,18 „dar de la Dumnezeu”: *vide supra nota la 3,13*.

5,19 „i-a dat frământări”: *litt.* „l-a tulburat”, „l-a făcut să simtă frământări” (*περισπῆ*). Folosirea acestui verb ca predicat al subiectului „Dumnezeu” este dificilă; Targumul a atenuat construcția transformând-o în pasiv. Verbul corespunzător din TM înseamnă „a răspunde”, dar și „a necăji”. Traducătorii înțeleg, de obicei, „Dumnezeu îi ocupă inima cu bucurie”.

6,2 Printr-un anacolut, nominativul „un om” (*ἄνθρωπος*), de la începutul versetului, este reluat ca pronume în cazul dativ („lui”, *αὐτῷ*).

și căruia sufletul nu-i mai tânjește
după nimic din câte a poftit,
și Dumnezeu nu-i va îngădui să se înfrupte din ce are,
căci un om străin se va înfrupta.

Aceasta deșertăciune este, și beteșug rău.

³ Și dacă un om va zămisli de o sută de ori și va trăi ani mulți,
și bogat îi va fi [numărul] de zile al anilor,
dar sufletul nu i se va umple de bine

și, cu adevărat, nu va avea parte de un mormânt,
[atunci] am zis: mai bun decât el este o stârpitură,

⁴ căci [el] în deșertăciune a venit și în întuneric pleacă,
iar numele îi va sta ascuns în întuneric;

⁵ și, cu adevărat, el n-a văzut soarele și nu l-a cunoscut,
iar [stârpitura] are parte de mai multă odihnă decât acesta.

⁶ Și dacă a trăit vremi de mii de ani
și binele nu l-a văzut,

oare nu într-un [singur] loc se duc toate?

⁷ Toată truda omului [ajunge] în gura lui,
dar sufletul nu i se îndestulează.

⁸ Căci ce folos are înțeleptul față de nechibzuit?
Pentru că săracul știe să umble în fața vieții.

6,3 „de o sută de ori”, gr. ἑκατόν: numeralul are valoare adverbială aici, nefiind însoțit de nici un determinant; expresia poate fi echivalată și prin: „a adus pe lume o sută [de fii]”. Verbul γεννῶν mai este folosit fără complinire în Gen. 5,3. ♦ „bine”: vide supra nota la 4,8. ♦ „stârpitură”, gr. ἔκτρομα, lit. „avorton”: mai apare doar de două ori în LXX (Num. 12,12 și Iov 3,13); este folosit însă pentru a echivala termeni ebraici diferiți: *nēphel* aici și în Iov, *mūth* în Numerii.

6,4 Cele trei verbe (ἦλθεν, πορεύεται, καλυφθήσεται) corespund celor trei paliere temporale: trecut, prezent și viitor; sunt similare pasajele 1,9 și 3,15.

6,5 „odihnă”, gr. ἀνάπαυσις: aceasta este forma pe care o editează Rahlfs, împotriva mărturiilor codicelor, care dau aici pluralul ἀναπαύσεις.

6,6 „vremi de mii de ani”, gr. χιλίων ἐτῶν καθόδοις: καθόδοις este rar folosit în LXX, de două ori în Ecl. (aici și 7,22: „de multe ori”) și în 1Ezr. 2,18; mai este atestat în 3Rg. 9,25, într-un pasaj din *recensio Origenis*, pe care Rahlfs îl editează în subsolul paginii, unde se referă la cele trei sărbători la care participă Solomon.

6,7 *Catena Hauriensis* interpretează versetul ca ilustrare a celor două aspecte ale vieții hulpavului: aspectul comic, pentru că nu încetează să mănânce, și aspectul tragic, dat de imposibilitatea de a ajunge la sațietate.

⁹ Mai bun e ce văd ochii decât ce purcede către suflet.
 Și aceasta chiar e deșertăciune și căutare de vânt.
¹⁰ Dacă ceva a fost, numele i-a și fost rostit
 și s-a cunoscut ce este omul
 și nu va putea să se judece cu cineva mai puternic decât el;
¹¹ căci sunt vorbe multe care sporesc deșertăciunea.
 Ce folos are omul?
¹² Căci cine oare a aflat ce este bun pentru om în viață,
 în numărul zilelor din viața lui de deșertăciune?
 Și în umbră le-a împlinit;
 căci cine îi va da de veste omului
 ce va fi după el sub soare?

7¹ Un nume bun este mai presus decât untdelemnul cel bun

6,9 Evagrie îl citează în comentariul său (*Schol. ad Ecl.* 50) pe Symmachos: „este mai bine să privești către viitor decât să te bucuri de prezent”; Paul Géhin observă însă, într-o notă *ad locum*, că fraza are un înțeles diferit la Symmachos: „Este mai bine să prevezi decât să umbli după bunul plac” (la fel în comentariul lui Ieronim: *melius est providere, quam ambulare, ut libet*).

6,10 „omul”: atât termenul grecesc (ἄνθρωπος), cât și cel ebraic (’ādhām) sunt folosiți aici fără articol (situație neobișnuită pentru Ecl.); tocmai de aceea, unii exegeți ai TM au sugerat interpretarea termenului ca nume propriu, Adam.

6,12 „în umbră”, gr. ἐν σκίῃ: TM are aici „ca umbră”; deosebirea provine dintr-o lectură diferită, provocată de confuzia *beth/kaph*. Ieronim și Vulgata se sprijină pe textul ebraic: *et faciet eas quasi umbram*, respectiv: *et tempore quod uelut umbra praeterit*.

7,1 Rahlfs (și BA) respectă numerotarea din Biblia Hebraica Stuttgartensia. *Codex Vaticanus* însă (precum și Targumul, și Ieronim) plasează începutul capitolului al șaptelea la 6,11b (τί περισσὸν τῷ ἀνθρώπῳ), ceea ce implică un decalaj în numerotarea ulterioară. ♦ Greaca nu poate reproduce jocul de cuvinte din ebraică: *šemen*, „untdelemn”, și *šēm*, „nume”. Symmachos recurge la o formulă elegantă (ὕπερ μύρον εὐώδες, „[mai mult] decât o mireasmă plăcută”), atrăgându-și elogiul lui Ieronim: *Symmachus perspicue interpretatus est*. ♦ Evagrie (*Schol. ad Ecl.*) comentează versetul: „Numele nu sunt prin natura lor nici bune, nici rele, căci sunt alcătuite din felurite litere și nici o literă nu este bună sau rea. Aplicare unor realități bune, sunt numite bune, [aplicate] unor realități rele, [sunt numite] rele. Aici, așadar, «numele cel bun» desemnează o realitate bună, iar Solomon nu numește «bună» nici o realitate creată, ci doar virtutea și știința lui Dumnezeu. Untdelemnul, apoi, desemnează plăcerile trupești, care le par bune celor ce trăiesc în plăceri. Se dă numele de «bine» uneori după natură, cum este pentru virtute, alteori după unele [particularități], cum este pentru aur și argint. În felul acesta, cel bogat și-a primit bunurile în timpul vieții, iar «Lazăr, de asemenea, [le-a primit] pe cele rele» [Lc. 16,25].”

și ziua morții e mai presus decât ziua nașterii.

² [Mai] bine este să pornești către o casă a plângerii decât să pornești către o casă de petrecere, fiindcă acesta este sfârșitul oricărui om iar cel viu [o] va pune la inimă.

³ [Mai] bună este mânia decât râsul, căci, în urâțirea chipului, inima se va face mai bună.

⁴ Inima înțelepților [este] în casa plângerii, iar inima nechibzuiților – în casa veseliei.

⁵ [Mai] bine este să ascuți dojana unui înțelept decât [să fii] un om ce ascultă cântarea nechibzuiților.

⁶ Căci precum e pârâitul mărcinilor sub căldare așa este și râsul nechibzuiților; și aceasta chiar este deșertăciune.

⁷ Căci silnicia îl smintește pe înțelept și îi spulberă vlaga inimii.

⁸ [Mai] bun e cuvântul de încheiere decât cel de început,

7,2 „casă a plângerii”, gr. οἶκος πένθους: *litt.* „casă a doliului”; expresia (reluată mai jos, în versetul 4) este un calc pentru *bhēyth 'ēbhel* (tot așa cum οἶκος πότου, „casă de petrecere”, *litt.* „casă de băut”, este un calc pentru *bēyth miš'teh*, iar la v. 4 οἶκος εὐφοσύνης: „casa veseliei” calchiază ebr. *bēyth šim' hāh*). Targumul la *Qōheleth* interpretează prima sintagmă ca pe o aluzie la distrugerea Templului. ♦ 2d în TM: „și cel viu trebuie să și-o pună la inimă” (*id est*: omul trebuie să dea atenție mai ales sfârșitului vieții). Ediția Rahlfs merge în același sens; BA interpretează însă, pe baza celor trei manuscrise unciale, „iar cel viu își va pune binele la inimă”, părănd a pune accent mai degrabă pe cele bune ale vieții.

7,3 „mânia”: TM are „supărarea”. ♦ 3b Și în TM textul e dificil; ideea pare a fi: sub un chip întristat se poate ascunde o inimă bună/veselă.

7,6 Textul ebraic oferă din nou o pereche de cuvinte cu sonorități asemănătoare, pe care greaca nu le poate reproduce: *širīm* („mărcini”) și *šir* („căldare”); acesta din urmă poate fi deopotrivă un ecou al versetului precedent: *šir*, „cântarea”.

7,7 „silnicia”: gr. συκοφαντία; *vide supra* nota la 4,1. Aici termenul păstrează mult din sensul său vechi, de „acuzăție”, „calomnie”. ♦ „vlaga”: εὐτονία; *Codex Vaticanus* are însă aici εὐγένεια („noblețe”). ♦ 7b în TM: „iar un dar (= mita) strică inima/mintea.”

7,8 „cuvântul de încheiere”, gr. ἐσχάτη λόγων: *litt.* „încheierea discursurilor”. Opțiunea pentru o formă de feminin a adjectivului ἐσχάτος (în ebraică, *'aḥarīth*, substantiv feminin, tradus în Deut. 11,12 prin συντέλεια) ar putea fi explicată prin opoziția față de ἀρχή („început”), substantiv feminin. *Vide infra* v. 10,13, unde cele două expresii sunt folosite în alt context. Λόγων, la rândul său, prezintă o surprinzătoare formă de plural:

[mai] bun este [omul] îndelung răbdător decât cel trufaș cu duhul.

⁹ Nu te grăbi să te aprinzi de mânie în duh,
căci mânia se odihnește la sânul nechibzuțiilor.

¹⁰ Nu zice: „Cum se face că zilele de altădată erau mai bune decât cele
de acum?”

căci nu cu înțelepciune te-ai întrebat una ca aceasta.

¹¹ Bună este înțelepciunea laolaltă cu o moștenire
și le este de folos celor ce privesc la soare;

¹² căci, la umbra ei, înțelepciunea este ca umbra argintului,
iar folosul [pe care-l aduce] cunoașterea înțelepciunii
îi va da viață celui ce-i stă alături.

¹³ Ia seama la făptuirile lui Dumnezeu:
căci cine va putea să-l îndrepte

pe cel pe care Dumnezeu l-a strâmbat?

¹⁴ În ziua traiului bun trăiește în bine,
iar în ziua necazului ia seama:

cu adevărat, un lucru bine potrivit cu celălalt
le-a făcut Dumnezeu anume așa,

ca să nu afle omul nimic [din ce va fi] după el.

TM are *dābhār*, „cuvânt”, „lucru” (singular). Editorul BA dă ca explicație probabilă dublarea la copiere a prepoziției următoare, *mem*, care putea conduce la citirea falsă a unui *d'bhārim*, formă de plural. ♦ Evagrie (*Sch. ad Ecl.* 57) comentează prima parte a versetului cu o aluzie la Rom. 2,13: „Mai bine este să împlinești Legea decât să auzi Legea. Căci primele cuvinte sunt numite cuvinte de învățătură, în vreme ce cuvintele de încheiere sunt numite cuvinte ale faptelor.” ♦ „[omul] îndelung răbdător”: μακρόθυμος („spirit cuprinzător”). TM are *'erekh-rūah*, *litt.* „lung la duh/spirit”, care e simetric cu celelalte două construcții care au în componență „duh”.

7,11 „moștenire”, gr. κληροδοσία: Midraș Rabbah înțelege prin această moștenire înțelepciunea transmisă sub forma Legii lui Moise. Ieronim face însă o apropiere de filozofia lui Seneca (e.g. *Ad Lucilium*, 5 și 6): acesta nu consideră că înțelepciunea și bogăția sunt incompatibile.

7,12 „la umbra... ca umbra”, gr. ἐν σκιά... ὡς σκιά: aceeași confuzie *beth/kaph*, ca în v. 6,12 („ca o umbră”). TM are: „la umbra înțelepciunii este [ca] la umbra argintului”.

7,13-14 Tradiția manuscrisă prezintă unele inconsecvențe în plasarea și repetarea -- o dată sau de două ori -- a lui *idē*, „privește”, „iată” -- tradus aici prin „ia seama”.

7,14 „traiului bun”: ὀρθωσύνη, *vide supra* nota la 4,8. ♦ „necaz”: κακία. ♦ „un lucru bine potrivit cu celălalt”: gr. τοῦτο σύμφωνον τούτῳ, *litt.* „un lucru în armonie cu un altul”. ♦ Am tradus prin „anume așa” segmentul περὶ λαλιᾶς (*litt.* „în privința vorbei”, „în [aceste] subiecte/domenii/chestiuini”); vezi și nota 8,2.

¹⁵ Pe toate le-am văzut în zilele deșertăciunii mele:
este câte un om drept care piere cu dreptatea lui
și este câte un nelegiuit care dăinuie cu răutatea lui.

¹⁶ Nu fi drept peste măsură
și nu te întrece în înțelepciune, ca nu cumva să-ți ieși din fire.

¹⁷ Nu fi nelegiuit peste măsură și nu te învătoșo,
ca să nu mori înainte de vremea ta.

¹⁸ Bine este să te ții de aceasta,
dar să nu-ți iei mâna de la aceea,
căci cel care se teme de Dumnezeu pe toate le scoate la capăt.

¹⁹ Înțelepciunea îi vine într-ajutor înțeleptului

7,15 „nelegiuitul”, ἀσεβής: *vide infra* (7,17) verbul corespunzător ἀσεβείν. ♦ Evagrie (*Schol. ad Ecl.* 62) citează aici Ps. 72,2-3.

7,16 „Nu fi drept peste măsură”, gr. μὴ γίνου δίκαιος πολὺ, *litt.* „... foarte drept”. Îndemnul este interpretat diferit: Midraș Rabbah glosează „nu fi mai drept decât Creatorul tău”; Targumul decelează un îndemn la o purtare milostivă. Tradiția patristică asociază versetul cu conceptul virtuții bine măsurate: Origen, comentând Deut. 16,20, citează acest pasaj; *vide* și Ambrozie, *De paenitentia* I, 2 (*noli iustus esse nimium*). ♦ „să-ți ieși din fire”: verbul ἐκπλήσσειν („a abate din drum printr-o lovitură”, „a șoca”, „a împietri de spaimă/uluire”, „a deveni confuz”) este folosit numai în cărțile de dată târzie ale LXX (Înt. 13,4; 2Mac. 7,12; 4Mac. 8,4; 17,16) și în NT. Aquila introduce termenul în Pentateuh (Gen. 27,33), în Regi (1Rg. 4,13; 13,7; 16,4; 21,1; 28,5) și în Deut. 4,16. În limba clasică, verbul indica o spaimă paralizantă.

7,17 „nu te învătoșo”: gr. μὴ γίνου σκληρός, *litt.* „nu deveni țepăn/rigid”; greaca oferă aici o traducere neașteptată, datorată probabil unei lecturi diferite: echivalența obișnuită pentru ebr. *sākhāl* („neghiob”) este ἄφρων, aici însă punctul de pornire pare a fi o transliterare a radicalului ebraic *SKL*. ♦ „înainte de vremea ta”: ἐν οὐ καιρῷ σου, *litt.* „[când nu este] vremea [cuvenită] pentru tine”. Expresia grecească plasează într-o poziție neobișnuită negația, sub influența textului ebraic.

7,18 „să nu-ți iei mâna”, gr. μὴ ἀνῆς τὴν χειρὰ σου: textul editat de Rahlfs este diferit de cel atestat de tradiția manuscrisă și se întemeiază pe codicele latinești și pe TM (*NWH*, tradus în alte pasaje prin ὀφίημι, „a lăsa”: 2,18; 5,11; 10,4; 11,6). Cele trei manuscrise importante au aici μὴ μινῆς, „nu te spurca”, „nu te pângări”; pasajul reprezintă o îndepărtare importantă față de TM, confirmată însă de Papyrus Bilinguis I, de *Catena Trium Patrum* și de prezența în glosa lui Grigore Taumaturgul a acestui termen (τῶν ἀμιάντων).

7,19 Verbul βοηθεῖν („a veni în ajutor”) corespunde lecturii 'ZR a textului ebraic, față de 'ZZ, care implică forța și este tradus prin κραταιοῦν în Jud. 3,10 („și mâna lui a fost puternică asupra...”). ♦ Editorul BA consideră că mențiunea „zece mai-mari” (δέκα ἐξουσιάζοντες) poate fi o aluzie la o realitate politică atestată de Flavius Iosephus,

mai mult decât zece mai-mari care sunt într-o cetate;

²⁰ căci nu este pe pământ om drept
care să facă bine și să nu greșească.

²¹ Și, cu adevărat, toate vorbele pe care le vor spune [oamenii]
nu ți le pune la inimă,

ca să nu-l auzi pe robul tău vorbindu-te de rău,

²² căci cel mai adesea te vei împovăra
și de multe ori îți vei înnegura inima,
încât și tu îi vei vorbi de rău pe ceilalți.

²³ Acestea toate le-am încercat cu înțelepciunea;
am zis: „Voi fi un înțelept”;

²⁴ dar ea s-a îndepărtat de mine, departe de ce era,
iar adâncimea din adânc – cine o va afla?

²⁵ Am dat roată, eu și inima mea, ca să capăt cunoașterea,

Antiquitates Iudaicae, XX, 8,11: evreii din Ierusalim au obținut permisiunea de a-și trimite zece reprezentanți (τοὺς πρώτους δέκα) la împăratul Nero, pentru a protesta împotriva unei construcții a regelui Agrippa. Comentarii TM amintesc de cei zece magistrați care administrau cetățile grecești.

7,22 Rahlfs notează că primele două propoziții sunt o dublare a textului ebraic (22^{1,2} sunt *duae interpretationes eiusdem textus*). Ultima parte a versetului prezintă numeroase variante în manuscrise. ♦ „îți vei înnegura inima”: gr. κακώσει καρδίαν σου, *litt.* „îți vei înrăi/strica/otrăvi inima”.

7,23 „Voi fi un înțelept”: Σοφιστήσομαι; verbul este folosit absolut, la pasiv; *vide* folosirea absolută a unui verb cu înțeles opus (ματαιούσθαι) în cărțile Regilor (e.g. 1Rg. 13,13: Μεματαιώται σοι, „Te-ai purtat ca un smintit”).

7,24 „s-a îndepărtat... departe”: gr. ἐμακρύνθη... μακρὸν. ♦ „de ce era”: s-ar putea interpreta și „de ce eram” (ca în BA), dar, în general, în greaca biblică ἦν a rămas specializat pentru pers. a III-a. Stihul ar putea însemna că înțelepciunea este mai inaccesibilă decât trecutul care nu mai există (cf. Iov 28). TM are: „Departee este ceea ce a venit la existență și adânc adânc” – ceea ce ar însemna că realitatea profundă îi scapă chiar și înțeleptului și e cunoscută numai de Dumnezeu (cf. TOB, nota *ad loc.*). ♦ „adâncimea din adânc”, gr. βαθὺ βάθος: greaca echivalează printr-o construcție adjectiv+substantiv repetiția adjectivului 'āmōq din textul ebraic.

7,25 „socoteala”: gr. ψήφος („vot”, *litt.* pietricica folosită ca vot), termen propriu instituțiilor cetății grecești. D. Sperber (*A Dictionary of Greek and Latin Legal Terms in Rabbinic Literature*, Ierusalim, 1984, p. 150) semnalează prezența termenului *psips*, transliterat din greacă, având înțelesul de „vot de condamnare”. În funcție de folosirea pietricicii, cuvântul poate însemna și „calcul”, „socoteală exactă”, „bilanț”. Aquila și Symmachos au aici λογισμός, ca la v. 27, care traduce exact ebr. *heš' bōn*, „socoteală”. ♦ „învârtoșarea”: σκληρία (*vide supra* 7,17). Cele trei mari manuscrise, precum și tradiția

să cercetez și să caut înțelepciunea și socoteala,
 să cunosc neghiobia nelegiuitului
 și învârtoșarea și sminteala.
²⁶ Și am aflat eu [că] mai amară decât moartea
 [este] femeia care-i mreață,
 inima ei e năvod,
 lațuri sunt brațele ei;
 cel bun în fața lui Dumnezeu va găsi scăpare de ea,
 iar păcătosul i se va prinde [în plasă].
²⁷ Iată, aceasta am aflat, a zis Ecleziastul,
 una câte una [le-am cercetat] să le aflu rostul,
²⁸ pe care sufletul meu l-a tot căutat și nu l-a găsit;
 un om – unul singur – dintr-o mie am aflat,
 dar o femeie între toate nu am găsit.
²⁹ În afară de aceasta, iată ce am găsit: că l-a făcut Dumnezeu
 pe om drept,
 dar [oamenii] au căutat rosturi multe.

patristică, atestă aici termenul *ὄχληρία*, „tumult”. Rahlfs preferă însă varianta prezentă în puține codice (σκ- față de *ὄχ-*); TM are aici *sikh^elūth*, „prostie, neghiobie”, echivalat diferit în greacă: *περιφορά* (2,3), *ἀφροσύνη* (10,1), *περιφειρία* (10,13).

7,26 Pasajul, care a provocat comentarii asupra sentimentelor misogine din Ecleziast (cu paralele în Proverbe și Înțelepciunea lui Iisus Sirah), definește femeia prin trei termeni, toți la plural: *θηρέματα* („mreje”), *σαγήνα* („năvoade”), *δεσμοί* („lațuri, legături”). Însă o privire mai atentă arată că e vorba numai de femeia care este corupătoare, autorii având grijă să contracareze această imagine: în Ecleziast se recomandă fidelitatea față de „femeia iubită” (9,9), și în Sirah, față de „soția înțeleaptă și bună” (7,19), iar în Proverbe (31,10-31) și Sirah (26,1-4) întâlnim elogiul „femeii bărbătoase”.

7,27 „a zis Ecleziastul”: în TM, verbul are formă de feminin, spre deosebire de pasajele similare (1,1.2.12; 12,8.9.10). Greaca nu păstrează nimic din această deosebire. ♦ „rostul”: gr. *λογισμός*; TM are aici *hes^ebōn*, ca și mai sus (7,25), unde fusese echivalat prin *ψήφος*. Ieronim observă (*Com. in Eccl., ad locum*) că termenul ebraic, care se traduce corect prin *λογισμός*, poate fi echivalat, datorită ambiguității cuvântului ebraic, deopotrivă cu „număr”, „total”, „calcul” și „raționament” (*Esebon quippe, quod omnes uoce consona logismon transtulerunt, secundum Hebraei sermonis ambiguitatem, et numerum possumus, et summam et rationem et cogitationem dicere*).

7,28 „l-a tot căutat”: Rahlfs editează *ὅν ἔτι ἐζήτησεν*, acceptând adăugirea lui *ἔτι* („în plus”, „încă”) de către Grabe.

7,29 „rosturi”: *λογισμούς* (*vide supra* 7,27).

- 8¹ Cine-i cunoaște pe înțelepți? Și cine cunoaște dezlegarea unei spuse?
 Înțelepciunea omului îi va lumina chipul,
 iar cel nerușinat la chip va avea parte de ură.
- 2 Porunca regelui păzește-o
 și pentru jurământul lui Dumnezeu nu te pripi;
 3 îndepărtează-te din fața lui,
 ca să nu[-i] stai [dinainte] cu vorbă rea;
 căci va împlini orice va voi,
- 4 după cum grăiește un rege puternic,
 și cine îi va spune: „Ce ai de gând să faci?”
- 5 Cel ce păzește porunca nu va cunoaște nimic rău,
 iar vremea judecății – inima înțeleptului o cunoaște.
- 6 Căci pentru orice lucru este o vreme și o judecată,

8,1 Cele două interogații de la începutul acestui verset își primesc răspunsurile (negative) în 8,7,8: οὐκ ἔστιν. ♦ „Cine-i cunoaște pe înțelepți?”: TM are „Cine e ca înțeleptul?”. ♦ Ic în TM: „și asprimea feței lui va fi transformată.” ♦ În versetele 1-5, termenul ebraic *dābhār* este redat oscilant în greacă prin ῥῆμα („lucru”) și λόγος („cuvânt”, „vorbă”), ceea ce arată o ezitare asupra valorii termenului: e vorba aici de cuvinte sau de fapte? ♦ „dezlegarea”: λύσις traduce ebr. *pešer*, care are înțelesul de „interpretare”, „explicație” și este de obicei echivalat în greacă prin σύγκρισις. Vulgata are aici: *quis cognouit solutionem uerbi*. ♦ Mulți interpretează 1b-c drept „spusa” ce trebuie dezlegată. ♦ „va avea parte de ură”: *litt.* „va fi urât”.

8,2 „Porunca”: στόμα, *litt.* „gura”; ebr. *peh* are aceleași valori. ♦ „pentru jurământul”, *litt.* „cu privire la cuvântul jurământului”: gr. περὶ λόγου ὄρκου. Expresia περὶ λόγου traduce, ca și περὶ λαλιᾶς din 3,18 și 7,14, expresia ebraică *‘al dibh’rath*, „cu privire la”, „despre”, pe care unii comentatori o interpretează aici în sens modal, traducând: „(Keep the king’s command,) according to the manner of a sacred oath” (AB, *Ecl.*, *ad loc.*). ♦ „Jurământul lui Dumnezeu” se poate referi fie la jurământul de credință al sfetnicului, fie la jurământul făcut de Dumnezeu în favoarea dinastiei davidice (2Rg. cap. 7) (*cf.* BJ *ad loc.*); poate fi și un îndemn la respectarea jurământului față de rege cu aceeași strictețe cu care este respectat un jurământ pentru Dumnezeu. ♦ „nu te pripi”: în TM este la începutul v. 3. ♦ În TM, versetul începe cu „Eu”, pe care traducătorii îl pun în legătură fie cu versetul precedent, fie cu ce urmează („Eu [cunosce]”).

8,3 În TM: „Nu te pripi să te îndepărtezi din fața lui, nu-i sta...”

8,4 „un rege puternic”: βασιλεύς ἐξουσιάζων este o sintagmă folosită în 3Rg. 4,20 în legătură cu Solomon. ♦ 8,4a în TM: „deoarece cuvântul unui rege este puternic.”

8,5 „nimic rău”, gr. οὐ... ῥῆμα πονηρόν, „nici un lucru rău”: *vide supra* nota la 8,1; aici ῥῆμα pare să însemne mai degrabă „întâmplare”, „situație”. ♦ „vremea judecății”: καιρὸς κρίσεως, *litt.* „momentul cuvenit al judecății/discernerii”.

8,6-7 Toate cele patru segmente ale acestor versete încep cu ὅτι, „căci”, „că”; textul Vulgatei păstrează doar *quia* la începutul versetului 7; Ieronim, în comentariu, diversifică

căci mare [este] cunoașterea omului [aflată în puterea] lui;

⁷ căci [nimeni] nu știe ce va fi,

căci în ce fel va fi – cine-i va spune?

⁸ Nu este om să aibă putere asupra vântului,

să-i oprească suflarea;

și nu este putere asupra zilei morții,

și nu este scăpare în război,

și nu-l va scăpa nelegiuirea pe cel ce-i stă alături.

⁹ Și toate acestea le-am văzut

și inima mi-am dat-o la toată fapta

ce-a fost făptuită sub soare,

câte au fost în puțința omului

pentru a-i face rău unui om.

¹⁰ Și atunci am văzut nelegiuții duși la mormintele lor,

și au pornit din locul sfânt,

și au fost slăviți în cetate

---

elementele de legătură: *quia... quippè... quia... enim*. Pentru utilizarea masivă a conjuncției ὅτι, *vide supra* nota la 1,17.

8,6b În TM: „căci nenorocirea omului mare este peste el.”

8,8 „vântului”: se poate înțelege și „duhului, suflării” („suflare de viață”, în Targum); atunci sensul ar fi „să-și oprească suflarea de la a-l părăsi”, idee explicitată de stihul următor. ♦ „scăpare”: termenul ἀποστολή, din familia verbului ἀποστέλλω, „a trimite”, are sensul clasic de „solie”. În LXX el are un sens special, care trimite la o reconciliere în urma unui conflict; lexiconul Lust-Eynikel-Hauspie înregistrează pentru Ecl. 8,8 sensul „trimiteră, concediere” („discharge”), iar editorul BA preferă traducerea prin „cadou”, punând în paralel pasajele 3Rg. 9,16; 1Mac. 2,18; 2Mac. 3,2. ♦ „pe cel ce-i stă alături”: *id est* „pe cel ce se sprijină pe nelegiuire” (dar *vide* și nota la 5,10).

8,9 „inima mi-am dat-o”: este o reluare a expresiei din 1,13 (ἔδωκα τὴν καρδίαν μου).

8,10 Versetul este diferit transmis în manuscrise, iar sensul este neclar. După unii comentatori, „locul sfânt” putea fi o anexă a Templului (e.g. Ex. 29,31; Lev. 6,9.16.20) sau chiar sinagoga (a cărei prezență este deja semnalată din perioada elenistică, fiind menționată sub numele de „locul sfânt” în unele inscripții aramaice și grecești). Versetul ar putea fi o aluzie la practica elogierii în public a unor persoane importante înainte de înmormântarea lor. Cf. AB, *Eccl.*, p. 285. ♦ „din locul sfânt”: Rahlfs editează ἐκ τόπου ὁγίου, adăugând „loc” pe baza codicelilor latinești; manuscrisele au aici articolul τοῦ. ♦ 10c-d În TM: „și au mers și au uitat [cei din] cetate ce au făcut [aceștia].” ♦ *Catena Hauniensis* explică pasajul făcând o paralelă cu Iez. 9,6 (Dumnezeu poruncește să fie uciși toți locuitorii cetății, începând cu τῶν ὁγίων, pe care îl interpretează „cei care slujeau cu nevrednicie întru cele sfinte”).

că au făcut așa.

Și aceasta chiar este deșertăciune.

¹¹ Căci nu există răspuns întors
împotriva celor ce fac răul grabnic;
de aceea, inima fiilor omului e cu totul aplecată
în ei, ca să facă răul.

¹² Cel care a greșit a făcut răul
demult și cu mult mai înainte de aceea;
căci, într-adevăr, eu știu
că le va fi bine celor ce se tem de Dumnezeu,
încât să se teamă de fața Lui.

¹³ Și bine nu va fi pentru nelegiuit,
iar el nu-și va lungi zilele în umbră,
el – care nu s-a temut de fața lui Dumnezeu.

¹⁴ Este o deșertăciune ce se împlinește pe pământ,
că: sunt oameni drepti și îi ajunge [din urmă răsplata]
ca [pentru] o făptuire a celor nelegiuiți;
și sunt nelegiuiți și-i ajunge [din urmă răsplata]
ca [pentru] o făptuire a celor drepti;
am zis că și aceasta chiar este deșertăciune.

¹⁵ Și am slăvit eu veselia,

8,11 „răspuns întors”: gr. ἀντιρρήσις, *lit.* „controversă”, „contradicție”, „replică”, „respingere”; termenul este un hapax LXX, care echivalează ebr. *pith'gām* („hotărâre, sentință”), tradus diferit în alte pasaje: ἀπόκρισις („hotărâre”, „răspuns”) în Înț. 20,6, ῥῆμα și ῥῆσις în 2Ezr. 15,7.11.

8,12 „mult mai înainte de aceea”: Rahlfs editează ἀπὸ μακρότης αὐτῶ (împotriva manuscriselor, care dau „[...] αὐτῶν”), sprijinindu-se pe codicele latinești. Expresia e stranie în greacă. TM are: „Cel care păcătuiește face răul de o sută de ori și trăiește mult, dar eu știu că-i va fi bine celui ce se teme de Dumnezeu pentru că se teme...”

8,13 „nu-și va lungi”: verbul μακρυνεῖ este înrudit cu substantivul μακρότης din versetul precedent, tradus prin „cu mult...”. ♦ „în umbră”: TM are „ca o umbră”; *vide supra* 6,12 și 7,12.

8,14 Sintaxa frazei este neclară: în stihul al doilea greaca folosește de două ori ὅτι (tradus aici prin „că” și „și”), iar stihul al patrulea începe cu καὶ εἰσίν... („și sunt”) și continuă simetric: ὅτι φθάσει („și îi ajunge”). TM dublează relativul prin pronume personal, iar greaca echivalează construcția prin πρὸς αὐτούς, în finalul stihurilor 2 și 4. ♦ „ca [pentru] o făptuire”: ὡς ποιήμα; în ambele ocurențe, ποιήμα funcționează ca subiect al lui φθάσει [πρὸς αὐτούς] („îi ajunge”).

căci nu este [alt] bine pentru om sub soare
decât să mănânce și să bea și să se veselească,
și aceasta îl va însoți
în truda lui, [toate] zilele vieții lui,
câte i le-a dat Dumnezeu sub soare.

¹⁶ În acestea inima mi-am dat-o să cunoască înțelepciunea
și să vadă frământarea
ce s-a făcut pe pământ
căci, cu adevărat, și la vreme de zi și la vreme de noapte,
nu este cine să vadă în ochii lui somnul.

¹⁷ Și am văzut toate fapăturile lui Dumnezeu,
căci omul nu va putea
găsi făptuirea
ce-a fost înfăptuită sub soare;
câte se trudește omul să caute
și nu le va găsi;
și chiar câte spune înțeleptul să cunoască,
nu le va putea găsi.

9 ¹ Căci toate acestea le-am dat înspre inima mea,
și inima mea le-a văzut pe toate acestea,
că dreptii și înțeleptii
și faptele lor sunt în mâna lui Dumnezeu,
și nu este om care să știe cu adevărat iubirea, cu adevărat ura;
toate sunt în fața lor,
² deșertăciune este în toate.

Una [și aceeași] soartă are și cel drept și cel nelegiuit,
și cel bun și cel rău,
și cel curat și cel necurat,

8,16 „inima mi-am dat-o”: *vide supra* 1,13 și 8,9. ♦ Expresia „a vedea somnul” (ὄπνον βλέπειν) este unică în LXX. Topica respectă în greacă textul ebraic: „somnul în ochii lui nu este cine să-l vadă.”

9,1 Repetarea substantivului καρδία, „inima” (în chiasm), îi sugerează lui Evagrie o apropiere de versetul 7,25. ♦ Am echivalat singularul πᾶν, „tot”, prin plural („toate”).

9,2 2a în TM: „Toate sunt la fel pentru toți.” ♦ „soartă”: συνάντημα, *vide supra* nota la 2,14. ♦ „și cel rău”: nu apare în TM. ♦ Expresia „a se teme de/a respecta un jurământ” (τὸν ὄρκον φοβεῖν) mai apare doar în 1Rg. 14,26.

și cel ce aduce prinos și cel ce nu aduce prinos;
cum [este] cel bun, tot așa și cel păcătos;
cum este cel ce jură, tot așa și cel ce se teme de jurământ.

³ Acesta-i răul în tot ce e făcut sub soare,
că soarta este una [și aceeași] pentru toți;
și cu adevărat inima fiilor omului s-a umplut de rău
și rătăcirea este în inima lor cât le ține viața,
și după ei, la cei morți.

⁴ Și, într-adevăr, cine are părtășie cu toți cei vii?
Este o speranță, căci un câine viu este [mai] bun
decât un leu mort.

⁵ Cei vii știu că vor muri,
dar cei morți nu știu nimic;
și nu mai este pentru ei nici o răsplată,
căci s-a șters amintirea lor.

⁶ Până și iubirea lor, până și ura lor
și chiar gelozia lor au pierit,
și ei nu mai au parte, în veci,
de toate câte s-au făcut sub soare.

⁷ Hai, mănâncă-ți cu veselie pâinea
și bea-ți cu inimă bună vinul,
căci lui Dumnezeu i-au fost deja pe plac făptuirile tale.

9,3 „răul”: πονηρόν (la fel mai sus, în 8,12); adjectivul corespunzător apărea, de pildă, în 1,13, *vide nota*. ♦ „rătăcirea”, gr. περιφέρεια: TM are *hōlēlōth*, „nebunii”. ♦ „după ei”, gr. ὀπίσω αὐτῶν: traducerea grecească are pronumele în plus față de textul ebraic, unde înțelesul este „după aceea”.

9,4 Verbul κοινωνεῖν („a avea în comun”, „a se împărtăși din”) are în greacă, în mod obișnuit, complementul în dativ; aici este urmat de πρός + acuzativul, poate pentru a sublinia opoziția cu πρός τοὺς νεκρούς („la cei morți”) din finalul versetului precedent. ♦ În TM: „Pentru cine are părtășie cu toți cei vii este o speranță...” ♦ Paralela „câine viu”-„leu mort” este o referire la un proverb, care există și la arabi.

9,5 „amintirea”: gr. μνήμη, care apare pentru a treia oară în Ecl., este folosit de data aceasta ca echivalent al ebr. *zēker* (tradus de obicei prin μνημόσυνον).

9,7-10 Editorul BA citează o paralelă între acest pasaj și *Epopoea lui Ghilgameș*: J. Yeong-Sik Pakh, *Il canto della gioia in Dio. L'itinerario sapienziale espresso dall'unità letteraria in Qoheleth 8,16-9,10 e il parallelo di Gilgameš Me. III*, Napoli, 1996, pp. 6-14.

⁸ În toată vremea, veșmintele să-ți fie albe
și untdelemnul să nu lipsească de pe creștetul tău.

⁹ Privește viața cu femeia pe care ai iubit-o,
în toate zilele vieții deșertăciunii tale
care ți-au fost date sub soare,
în toate zilele deșertăciunii tale,
căci aceasta este partea ta în viața ta
și în truda ta, cu care te trudești sub soare.

¹⁰ Tot ce mâna ta găsește să faci,
fă, după puterea ta,
căci nu se află făptuire și rost și știință
și înțelepciune în sălașul morților, acolo unde te vei duce.

¹¹ M-am întors și am văzut sub soare
că nu a celor sprinteni este alergarea,
și nu al celor puternici este războiul,
și nu a celor înțelepți este pâinea,
și nu a celor chibzuiți este bogăția,
și nu al celor învățați este harul,
căci o vreme și o soartă le vor ieși înaintea tuturor.

¹² Cu adevărat, omul nu-și cunoaște ceasul;

9,8 Veșmintele albe și creștetul uns cu untdelemn sunt evocări ale purității și binecuvântării divine.

9,10 „rost”: λογισμός, *vide supra* 7,27. ♦ „sălașul morților”: ὄδης; *vide* Gen. 37,35; 42,38; 44,29.31.

9,11 Traducerea grecească respectă structura ebraică a textului, în alternanța prezenței și absenței articolului: ὁ δρόμος, ὁ πόλεμος („cursa/alergarea”, „războiul”), și ἄρτος, πλοῦτος, χάρις („pâine”, „bogăție”, „har”). ♦ Mesajul este: să nu fii sigur pe nimic, căci înaintea tuturor celor care într-un fel sau altul se consideră „favoriți” (cei puternici, cei înțelepți etc.) poate ieși o întâmplare rea, o „soartă” (*cf.* AB, *Eccl.*, nota *ad loc*); de exemplu, pâinea nu este apanajul celor înțelepți, altfel spus nu ești sigur de pâinea ta chiar dacă ești înțelept. ♦ „sprinteni”: termenul κούφος se regăsește în cântul de jale al lui David pentru Saul și Ionathan, ὑπὲρ αἰετοῦς κούφοι (2Rg. 1,23). ♦ „soartă”: gr. ἀπάντημα; verbul următor este înrudit etimologic, συναντῶν (*vide* și 2,14; 9,2, unde este folosit substantivul corespunzător, συνάντημα, „întâmplare”, „soartă”).

9,12 „ceasul”: καιρός (tradus mai sus – *e.g.* 3,1-8 – prin „vremea [cuvénită]”). ♦ Evagrie (*Schol. ad Eccl.* 70) comentează sensul termenului καιρός în relație cu „timpul” (χρόνος): „Omul nu și-a dat seama că momentul (καιρός) este timpul bunei împliniri (χρόνος κατορθώσεως), căci a numit «moment» clipa/ocazia prielnică (ἡ εὐκαιρία).” ♦ „năvod”: ἐπιβλήστρον; termenul mai apare în Avacum 1,15.16.17; Ps. 140(141),10.

asa cum pestii se prind în năvodul cel rău
 și păsările se prind în laț,
 tot așa și fiii omului sunt prinși,
 la ceasul rău,
 când vine asupra lor pe neștiute.

¹³ Și, cu adevărat, am văzut acest fapt de înțelepciune sub soare,
 și mare este pentru mine.

¹⁴ Era o cetate mică și oameni erau puțini în ea,
 și un rege mare a mers asupra ei și a împresurat-o
 și a ridicat în jurul ei întărituri mari.

¹⁵ Și se găsea acolo un om sărac și înțelept,
 și el avea să scape cetatea cu înțelepciunea lui;
 dar nici un om nu și-a amintit de acel bărbat sărac.

¹⁶ Și am zis: „[Mai] bună este înțelepciunea decât puterea;
 dar înțelepciunea celui sărac a ajuns de nimic
 și vorbele lui nu găesc ascultare.”

¹⁷ Vorbele înțeleptului, [rostite] domol, sunt auzite
 mai mult decât zbieretele celor ce au putere peste smintiți.

¹⁸ [Mai] bună este înțelepciunea decât armele războiului,
 dar un [singur] păcătos va nimici multă bunătate.

10¹ Muștele aducătoare de moarte strică amestecul de untdelemn
 înmiresmat;
 un dram de înțelepciune este [mai] de preț decât faima unei neghiobii
 mărețe.

9,14 „un rege mare”, gr. βασιλεύς μέγας: expresia este fixată în limba clasică pentru a-l desemna pe regele perșilor; este folosită apoi pentru regii elenistici. ♦ „întărituri”: *litt.* „lucrări de asediu”. ♦ Targumul la *Qôheleth* dă o interpretare alegorică a pasajului: cetatea cea mică este trupul omului, iar oamenii cei puțini la număr nu pot face față răului, asimilat regelui care îi asediază. ♦ Pilda amintește de Arhimede în timpul asedierii Siracuzei de către romani (215-212 î.H.) (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

9,17 „[rostite] domol”: gr. ἐν ἀναπνοῦσαι, „în tihnă”, „în răgaz”. ♦ „peste smintiți”: *litt.* „peste sminteli”, ἀφροσύνας, formă susținută de cele trei codice importante și editată ca atare de Rahlfs, reprezintă unica ocurență a termenului la plural în LXX.

10,1 „aducătoare de moarte strică...”: TM are *litt.*: „(muștele) morții imput și strică...” ♦ „strică”, gr. σαρπίζειν, *litt.* „a face să putrezească”: termenul este un hapax LXX. TM are aici ΒΨ, transpus în mod obișnuit în Psalmi prin ἀσχύνεσθαι, „a se acoperi de rușine”. ♦ Ic-d în TM: „Puțină prostie cântărește mai greu decât înțelepciunea și slava.”

² Inima înțeleptului este la dreapta sa,
iar inima neghiobului – la stânga sa.

³ Și, chiar când un neghiob pornește la drum,
inima lui rămâne în urmă
și orice gândește este neghiobie.

⁴ Dacă duhul celui puternic se suie împotriva-ți
nu te clinti din locul tău,
căci un leac va domoli greșeli mari.

⁵ Este un rău pe care l-am văzut sub soare,
ca ceva ce ar fi pornit fără de voie din fața celui puternic:

⁶ neghiobul pus pe culmile înalte
și bogați ce stau așezați în umilință;

⁷ am văzut robi pe cai
și căpetenii mergând ca robii pe jos.

⁸ Cel ce sapă o groapă va cădea în ea,
iar pe cel ce strică un gard îl va mușca un șarpe.

⁹ Cel care scoate pietre se va răni în ele,
cel ce despică lemne se va primejdi cu ele.

¹⁰ Iar dacă fierul cade –

10,2 J. L. Crenshaw (*Ecclesiastes*, OTL, 1988, pp. 169 sq.) notează că în Antichitatea israelită mâna dreaptă conota puterea și că, în general, partea dreaptă era aureolată de calități morale și de bunăvoință divină, ceea ce explică faptul că locul de onoare era la dreapta. Mâna stângă, dimpotrivă, simboliza prostia și caracterul pervers (cf. Iona 4,11). Poziții similare sunt atestate în lumea greacă, inclusiv la nivel lingvistic (adjectivul care înseamnă „stâng” are sensuri negative; *vide* și uzul clasic al lat. *sinister*).

10,3 „inima lui rămâne în urmă”: *id est*: îi slăbesc mintea și voința. ♦ 3c în TM: „și spune despre fiecare/face pe fiecare să spună că e prost.”

10,4 „leac”: gr. ἰατρικα, Vulg. *curatio*, Origen (*Com. in Canticum* III, 13,25) *sanitas*. Termenul ebraic *mar^e pē*, care are și acest sens, este de obicei înțeles ca „seninătate”, „calm”.

10,5 „celui puternic”: TM are „cârmuitorului”.

10,6 „neghiobul”: TM are „neghiobia”.

10,10 Versetul este greu de înțeles, și în ebraică, și în greacă. Editorul BA a sugerat (Introducere, p. 69) că obscuritatea textului ebraic l-a putut determina pe traducătorul în greacă să apropie finalul versetului 9 și întregul verset 10 de 4Rg. 6,1-7 (Elisei recuperează în chip miraculos toporul căzut în apă). Alți comentatori (AB, *Eccl.*, p. 317) presupun o aluzie la situația descrisă în Deut. 19,5 (omorul involuntar comis de un tăietor de lemne căruia îi alunecă fierul de pe coada toporului). ♦ „el”: în greacă este pronume masculin (ἀρσός), ceea ce face să lipsească posibilitatea unei relații sintactice

și el s-a tulburat la față

și [își] va întări puterile;

iar folosul celui curajos este înțelepciunea.

¹¹ Dacă șarpele mușcă neascultând șoapta [descântătorului],
nici un folos nu este pentru cel ce descântă.

¹² Vorbele din gura unui înțelept sunt har,
dar buzele nehibzuitului îl vor arunca [în adâncuri].

¹³ Începutul vorbelor gurii lui este nehibzuiță,
iar sfârșitul [vorbelor] gurii lui este rătăcire rea.

¹⁴ Și nehibzuitul sporește vorbele.

Nu știe omul ce-a fost înaintea sa,
iar ce va fi după el – cine îi va vesti?

¹⁵ Truda nehibzuiților îi va osteni,
ea care nu a știut nici să meargă în cetate.

¹⁶ Vai ție, cetate peste care este rege un tinerel,
iar mai-marii tăi mănâncă de dimineață.

¹⁷ Ferice de tine, țară peste care este rege un fiu de oameni liberi,
iar mai-marii tăi mănâncă la vremea potrivită, întru tărie,
și nu se vor acoperi de rușine.

¹⁸ În [vremuri] de lene, grinda se va încovoia,
și în netreaba mâinilor casa se va prăbuși.

cu neutrul τὸ σιδήριον, „fierul”. ♦ „va întări puterile”: δυνάμεις δυνάμωσει, cu o figură etimologică absentă în textul ebraic, care are aici (*hayālīm y^ggabēr*); *vide* NT, Col. 1,11.

♦ În TM: „Dacă fierul e tocit și nu-i ascuți marginea, trebuie să folosești mai multă putere, dar înțelepciunea e de folos ca să izbutești.”

10,11 „neascultând șoapta”: *litt.* „fără șoaptă” (gr. ψυρπισμός „șoaptă”, „murmur”; *cf.* și verbul ψυρπιζω, „a șopti” – 2Rg. 12,19; Ps. 40,8). ♦ „descântă”: verbul ἐπόδειν, pentru care este atestat și sensul „a descânta” (*vide* și Deut. 18,11), nu păstrează în greacă jocul de cuvinte al textului ebraic. TM are *litt.* „Dacă șarpele mușcă fără limbă (= descântec?), atunci nu are rost stăpânul limbii (= descântătorul)”.

10,15b Probabil o metaforă a incompetenței celui nehibzuit, care dă greș chiar și în acțiunile elementare.

10,17 „întru tărie”: gr. ἐν δυνάμει, *litt.* „în/întru putere”. Expresia din greacă traduce un termen ebraic care însemna „bărbăție”, înțeles atât în sensul de putere fizică, vigoare, cât și în sens moral: tărie de caracter, virtute, înțelepciune etc. (AB, *Eccl.*, p. 330). Versiunea siriacă traduce aici „cu bună-cuviință/cumpătare”. ♦ 17,c în TM: „și nu cu beție.”

10,18 „se va prăbuși”: gr. στόζειν, *litt.* „a picura”; imaginea este cea a umezelii care duce la surpare. *Vide* Prov. 27,15.

¹⁹ Pentru râset se face pâinea
 și vinul îi înveselește pe cei vii,
 dar banului toate i se supun.
²⁰ Și nici chiar în sinea ta să nu-l blestemi pe rege,
 nici în taințele culcușului tău să nu-l blestemi pe cel bogat;
 căci pasărea cerului va duce zvonul
 și cel ce are aripi va vesti vorba ta.

11 ¹ Aruncă pâinea ta pe fața apei,
 căci în mulțimea zilelor tale o vei găsi;
² dă parte la șapte și chiar la opt,
 căci nu știi ce rău va veni pe pământ.
³ Dacă norii se umplu de ploaie,
 se vor revărsa pe pământ;
 dacă un copac va cădea către miazăzi sau către miazănoapte,
 în ce loc va cădea copacul, acolo va sta.
⁴ Cel care pândește vântul nu va semăna,
 iar cel care privește la nori nu va culege,
⁵ și între ei nu este nici unul care să știe drumul vântului.

10,19 „pâinea”: în ebr. are și sensul de „mâncare” în general. Codicele B și S adaugă după „vin” (οἶνος), „untelelemnul” (ἐλαιον). TM nu susține această variantă, dar Ps. 103,15 atestă asocierea pâinii cu vinul și untelelemnul.

10,20 „în sinea ta”: greaca are aici συνειδησις, *litt.* „conștiință”. Termenul mai apare în LXX numai de două ori: Înț. 7,10 și Sir. 42,18 (în *Sinaiticus*); devine însă frecvent în NT. Echivalează etimologic ebr. *madhā'* de la rădăcina *YD'*, „a ști”, dar abstractul grecesc adaugă în timp noțiunea de judecată morală, de conștiință a greșelii, sens în care e folosit de trei ori de Philon.

11,1 Pâinea aruncată pe fața apei este o imagine care nu mai apare în alte pasaje ale Bibliei; este interpretată de Targum și de tradiția patristică drept un îndemn la ajutorarea celor săraci.

11,2 Targumul interpretează cele două numere ca o aluzie la lunile în care se fac semănăturile (a șaptea și a opta). Ambrozie citează acest verset (*Ep. 31 Ad Orontianum*) subliniind că hebdomada corespunde Vechiului Testament, iar ogdoada – Noului Testament.

11,5 În TM, v. 5 e independent de v. 4: „După cum nu știi care este drumul vântului/duhului...” ♦ „ce poartă prunc”: verbul κωφορεῖν este un termen medical bine atestat în limba greacă, dar care reprezintă un hapax pentru LXX; participiul este folosit aici pentru a transpune ebr. *malē'*, la feminin, însemnând „plină”. ♦ 5d în TM: „Cel care face toate.”

Ca oasele din pântecel ce poartă prunc,
tot așa nu-ți sunt cunoscute făptuirile lui Dumnezeu,
toate câte le va face.

⁶ În zori să-ți semeni sămânța,
iar către seară nu-ți lăsa mâna [să se odihnească],
pentru că nu știi care va rodi, aceasta sau aceea,
sau dacă nu cumva amândouă sunt bune deopotrivă.

⁷ Dulce [este] lumina și bine le [este] ochilor
să privească soarele;

⁸ și, chiar dacă omul va trăi vreme de mulți ani,
în toți se va veseli

și își va aminti de zilele de întuneric,
căci multe vor fi;

tot ce stă să vină este deșertăciune.

⁹ Veselește-te, tinere, în tinerețea ta,

și inima să te facă bun în zilele tinereții tale,

și umblă pe căile inimii tale

și după vederea ochilor tăi,

dar află că pentru toate acestea te va duce Dumnezeu la judecată.

¹⁰ Și îndepărtează mânia de inima ta,

și alungă răul din carnea ta,

căci tinerețea și nepriceperea sunt deșertăciune.

12 ¹ Și adu-ți aminte de Făcătorul tău

în zilele tinereții tale,

până ce n-au venit încă zilele nenorocirii

și [până ce] n-au sosit încă anii în care vei spune:

11,9 Codicel *Vaticanus* are în plus, în finalul stihului al treilea, ἄμωος, „fără vină”, „de nevinuit”; în celelalte codice importante, ἄμωος apare în loc de καρδίας σου, „inimii tale”. Termenul nu are echivalent în TM și nu este acceptat nici în textul editat de Rahlfs. ♦ „să te facă bun”: TM are „să-ți facă bine”.

11,10 „nepriceperea”: ἄνοια este folosit pentru a traduce un hapax TM: *ṣaḥarūth*, care poate fi legat de adjectivul *ṣaḥōr*, „negru”. Targumul îl explică „vârsta părului negru”. Vulgata îl traduce *uoluptas*, iar versiunea siriacă, „necunoaștere”. Radicalul ebraic mai apare și în inscripția de pe Piatra moabită, cu sensul de „zori, început, ivire” (AB, *Eccl.*, p. 351). Alegerea echivalentului grecesc a fost probabil determinată de vecinătatea termenului μεταοίτης.

„Nici o voie [bună] nu aflu în ei!”

² Până ce nu se întunecă soarele și lumina,
și luna și stelele,
și norii nu se întorc după ploaie.

³ În ziua în care vor tremura păzitorii casei
și se vor încovoia bărbații cei puternici,
și cele ce macină se vor odihni, căci se vor fi împuținat,
și se vor întuneca cele ce privesc printre obloane;

⁴ și vor închide porțile dinspre uliță,
căci a slăbit glasul celei ce macină,
și se va ridica la glas de vrabie,
și toate fiicele cântului se vor încovoia.

⁵ Și, cu adevărat, din înalt vor privi și spaima [vor fi] pe drum;
și migdalul va fi în floare,
și lăcusta se va îngreuna,
și caperul se va frânge,
căci omul a pornit către casa veșniciei sale
și dau ocol în piață cei ce se jeluiesc.

⁶ Până ce nu se va rupe funia de argint
și nu se va sfărâma floarea de aur,
și nu se va sparge ulciorul la izvor,
și nu se va rostogoli roata în fântână,

⁷ și țărâna nu se va întoarce în pământ așa cum era,

12,3 Imaginile din versetul acesta și următorul sunt interpretate de Ieronim ca metafore ale părților corpului. În același sens merg comentariile rabinice (*Midrăș Rabbah Qoheleth*). ♦ „bărbații cei puternici”, gr. ἀνδρες τῆς δυνάμεως, *litt.* „bărbații puterii”: expresia apare, în forme similare, de mai multe ori în Judecători (18,2; 20,44.46) și Regi (1Rg. 14,52; 2Rg. 11,16).

12,4 „fiicele cântului”: *id est*: „cele ce cântă” sau „cântecele” – semitism.

12,5 5a în TM: „Când se vor teme de urcuș și spaima vor fi pe drum.” ♦ La Philon (*De uita Mosis* II, 186), migdalul este pomul care înflorește cel dintâi și ultimul care își pierde frunzele. Stuart Weeks, în capitolul dedicat Ecleziastului în *Oxford Bible Commentary*, indică migdalul ca simbol al încărunțirii și lăcusta ca simbol al slăbiciunii trupesti; simbolul caperului rămâne neclar (și el însă are florile albe). ♦ „cei ce se jeluiesc”: vb. κόπτω, „a lovi, a izbi”, trimite la gestul lovirii pieptului în semn de doliu.

12,6 „nu se va rupe”: TM are „nu se va desface”. ♦ „floarea”: TM are „cupa”. ♦ „nu se va rostogoli roata în...”: TM are „nu se va strica roata la...”.

și suflarea nu se va întoarce la Dumnezeu, care a dat-o.

⁸ Deșertăciune a deșertăciunilor, a zis Ecleziastul,
toate sunt deșertăciune.

⁹ Și e de folos că Ecleziastul a fost un înțelept,
și, pe deasupra, el a învățat poporul să cunoască știința,
și auzul va desluși frumusețea pildelor.

¹⁰ Multe a cercetat Ecleziastul
ca să afle cuvinte ale vouinței
și ceva scris cu dreptate, cuvinte ale adevărului.

¹¹ Cuvintele înțelepților sunt ca strămurările
și ca niște cuie înfipte,
care au fost date din belșug
de un singur păstor și din care este folos.

¹² Fiul meu, ferește-te să faci cărți multe;
capăt nu este și grija multă e osteneală pentru trup.

12,9c În TM: „a cântărit și a cercetat, a potrivit proverbe multe.” Afirmația că Ecleziastul era un „înțelept” (σοφός) poate fi interpretată ca un indiciu asupra profesiei sale: *hākhām*, „a professional wise man” (J. L. Crenshaw, *Ecclesiastes*, OTL, 1988, p. 57); acest punct de vedere contrazice în principiu imaginea Ecleziastului-rege (1,1 e.a.). Tradiția a pus, însă, mai multe dintre colecțiile Proverbelor, precum și Cântarea Cântărilor, sub autoritatea aceluia mare rege al lui Israel, a cărui înțelepciune era legendară.

12,10 În TM: „Qoheleth a căutat să afle cuvinte de desfătare și să scrie (*litt.* ceva scris) drept cuvinte de adevăr.” – ultimele două stihuri sunt dificile și au fost interpretate divers de traducători. ♦ Cele două expresii paralele, „cuvinte ale vouinței” și „cuvinte ale adevărului” (λόγους θελήματος - λόγους ἀληθείας), sunt calcuri după ebraică.

12,11 „strămurările”: τὰ βούκεντρα; termenul grecesc este un hapax, iar cel ebraic (*dor^bbān*) mai are o singură ocurență. ♦ 11b-d: și în TM textul e oarecum neclar: *litt.* „și ca niște cuie bine înfipte, stăpânii colecțiilor, și sunt date de un singur păstor”. După unii interpreți, acest „păstor” este Solomon și ar fi un ecou al primelor discuții privind canonicitatea cărții; după alții, Păstorul este Dumnezeu, care îi inspiră pe înțelepți: accentul s-ar pune astfel pe valoarea religioasă a cărții (*cf.* TOB, nota *ad loc.*) ♦ „și din care este folos”: nu apare în TM.

12,12 „Fiul meu”, gr. υἱέ μου: este singura utilizare a acestei expresii în Ecl.; dimpotrivă, în traducerea grecească a Proverbelor apare frecvent (Prov. 1,8 e.a.). ♦ „să faci cărți multe”: nu rezultă nici din traducerea greacă, nici din TM dacă e vorba de compunerea (scrierea) cărților sau de copierea (compilarea, antologarea etc.) lor. ♦ „grijă”: în sens de „cugetare, meditare” (Vulg., *meditatio*). BA traduce chiar cu „studiu”. În TM este un hapax: *lahagh*, interpretat ca „studiu, dragoste de carte”.

¹³ Aici se încheie: totul a fost auzit.

Teme-te de Dumnezeu și păzește-I poruncile,
căci aceasta este omul în întregime.

¹⁴ Căci toată făptuirea o va duce Dumnezeu la judecată,
în orice a fost lăsat deoparte,
de este bună sau de este rea.

12,13 „Aici se încheie”: τέλος λόγου, *litt.* „[aici este] capătul discursului”, interpretat ca formulă de încheiere a unui text literar sau ca precizare a copistului (*cf.* AB, *Eccl.*, p. 390).

◆ „omul în întregime”: *litt.* „tot omul”, interpretat ca „omenire, umanitate” („this is the principle of humanity”, *apud* AB, *Eccl.*, p. 391).

12,14 „a fost lăsat deoparte”: TM are „tot ce este ascuns”.

CÂNTAREA CÂNTĂRILOR

Introducere

I. Locul cărții în canon

Cântarea Cântărilor este un text poetic, format din 117 versete, grupate în 8 capitole. În Bibliile ebraice, Cântarea este parte a Scrierilor (*K^cthubīm*) și este asociată cel mai adesea cu alte patru texte, care se citesc în timpul sărbătorilor evreiești alcătuind cele cinci „Suluri” (*M^cgillōth*): Cartea Ruth se citește la sărbătoarea Cincizecimii sau a Săptămânilor (*Šābhu'oth*); Cântarea Cântărilor, la Paști (*Pesah*); Ecleziastul, la sărbătoarea Corturilor (*Sukkōth*); Plângerile, la comemorarea căderii Templului, și Ester, la sărbătoarea Sorților (*Purim*). Unii cred că acest text a fost grupat în canonul ebraic împreună cu celelalte *antilegomena* (Ruth, Plângerile, Ester și Ecleziastul), pentru că se considera că i-ar lipsi valoarea religioasă. Cartea nu este pomenită de Philon din Alexandria, nici nu este amintită sau citată în Noul Testament. Este pomenită pentru prima dată într-una dintre cărțile apocrife: 4 Ezra 5,24-26; 7,26 (70-130 d.H.).

Gruparea celor cinci Suluri e târzie. O problemă care se discută încă privește citirea Cântării la sărbătoarea Paștelui evreiesc. Răspunsurile sunt împărțite: probabil între secolele I și VIII, după Hristos.

Biblia greacă, Septuaginta, ne propune o altă împărțire și așază laolaltă trei cărți atribuite lui Solomon, în următoarea ordine: Proverbele, Ecleziastul și Cântarea. Se constituie astfel trilogia solomoniană, pe care tradiția patristică o folosește pentru a descrie etapele succesive ale cunoașterii și vieții spirituale. După „trilogie” urmează adeseori în manuscrisele biblice grecești Înțelepciunea lui Solomon și Ecleziasticul (Înțelepciunea lui Sirah).

Cântarea a intrat în canonul iudaic al Scrierilor, pentru că întrebuițarea profană care i se dăduse a fost criticată aspru de rabinii din primul și al doilea secol al erei creștine: „Cine cântă Cântarea Cântărilor la ospetele de nuntă și o socotește drept un cântec obișnuit nu va avea parte în viața viitoare”, declara Rabbi Aqiba (pe la 110-135 d.H.; citat în *Tosefta*, *Sanhedrin* XII, 10). Un alt pasaj din Talmud afirmă, în același sens: „Cine citește un verset din Cântarea Cântărilor socotind-o un simplu cântec și cine

citește un verset în timpul unui ospăț, nu când este vremea citirii sale, aduce nefericirea în lume” (*Sanhedrin* 101a). În cele din urmă, reuniți la Iamnia (Yabneh) la sfârșitul primului secol al erei noastre, rabinii au decis în favoarea canonicității Cântării: „Lumea întreagă a fost fără seamăn în ziua în care Cântarea sublimă a fost dată Israelului, căci toate Scrierile sunt sfinte, dar Cântarea e cea mai sfântă dintre Scrieri” (*Mișna Yadaim* 3,5).

II. Interpretarea cărții

Honorius din Autun spune că Sfânta Scriptură poate fi înțeleasă în patru feluri: istoric, alegoric, tropologic și anagogic¹. La fel ca masa pentru aducerea înaintea a pâinilor descrisă în Exod 25,29, care se sprijină pe patru picioare, tot astfel există patru înțelesuri: sensul *istoric*, când textul se referă la ce s-a întâmplat; *alegoric*, când un lucru se referă în mod alegoric la Hristos și Biserică; *tropologic*, când este aplicat la suflet și spirit, la viața lăuntrică; și *anagogic*, când este înțeles din punctul de vedere al vieții cerești². Exegeza alegorică și tropologică asupra poemului a fost influențată în special de Origen și Grigore al Nyssei. Cea mai dificilă problemă – pare paradoxal – e să alegem cu ce fel de literatură avem de-a face: este poem, dar ce fel de poem?

Există numeroase teorii despre sensul poemului. Iată aici principalele opțiuni.

1. *Interpretarea alegorică* include un grup de curente de interpretare. Sensul literal, istoric, este ignorat, detaliile din text poartă un sens ascuns care are o minimă legătură cu semnificația naturală a cuvintelor. Textul devine doar un vehicul-suport pentru un adevăr spiritual mai înalt decât sensul primar. Pentru interpreții iudei această istorie se referă la dragostea dintre Israel și Dumnezeu; pentru Părinții Bisericii ea ilustrează relația dintre Mirele Iisus și Mireasa Biserica. Acest tip de interpretare, deși poate părea fermecătoare, are pericole de care trebuie să fim conștienți: improvizația teologică poate găsi un câmp de dezvoltare vecin cu erezia, preocuparea pentru estetică poate dăuna învățăturilor etice simple, susținute de alte texte din

1. Cf. lucrarea fundamentală a lui H. de Lubac, *Exégèse médiévale. Les quatre sens de l'Écriture*, Paris, 1959.

2. Citat de Richard A. Norris jr., *The Songs of Songs Interpreted by Early Christian and Medieval Commentators*, p. XIX.

Scriptură, implementarea ideii că sexualitatea este rea în ea însăși și că trebuie eliminată din viața celor care caută progresul spiritual etc. În narațiunea poemului se pot identifica locuri reale, oameni reali, există discursivitate; de aceea o libertate foarte mare în alegorizare s-a dovedit dăunătoare sensului aflat la îndemână, la o lectură naturală, fără complexul unei tradiții ezoterice.

1.1. *Interpretarea iudaică tradițională*, care vede în Cântare o celebrare alegorică a relației dintre Dumnezeu și Sinagogă, mai are astăzi susținători, care ne amintesc că Biblia ni-L prezintă adeseori pe Dumnezeu în calitate de soț, iar pe Israel în calitate de mireasă sau soție a Lui (Is. 62,4-5; Os. 2,21-22 etc.). Din această perspectivă, idila dintre un bărbat și o femeie nu este decât o fabulație, în spatele căreia cititorul familiarizat cu textele biblice va fi constrâns să recunoască numai decât prezența temelor profetice. Astfel se explică de ce iubitul e înfățișat uneori ca rege, alteori ca păstor, apoi ca un grădinar: imagini folosite în Vechiul Testament, când se vorbește despre Dumnezeul lui Israel.

1.2. *Exegeza patristică* transpune interpretarea rabinică tradițională, identificând-o pe iubită cu Biserica sau cu sufletul individual al credinciosului. Acest tip de interpretare e respins de majoritatea comentatorilor contemporani, care socotesc că ea aparține unei epoci hermeneutice încheiate. În notițele noastre am exploatat mai mult tocmai acest filon, din cauza faptului că se află actualmente într-un con de umbră în favoarea a tot felul de propuneri interpretative, unele depășind cea mai îndrăzneată imaginație.

2. *Interpretarea tipologică*. Cei care adoptă acest tip de interpretare nu ignoră evenimentele și personajele, ci le reproiectează. Se poate confunda uneori cu interpretarea alegorică. Cheia acestui gen de interpretare este înțelegerea holistică, din perspectiva unității Scripturii. *Typos*-ul reprezintă un tipar al celor din trecut după care vor merge cele din viitor. Interpretarea tipologică ne-a dăruit cele mai multe scenarii eshatologice referitoare la Nunta Mielului, care pornesc de la Cântarea Cântărilor. Solomon este un personaj real, istoric, dar el îl prefigurează pe Hristos, în vreme ce iubita lui, Sulamita, este Biserica. Adepții tipologiei nu caută un sens spiritual pentru fiecare detaliu, ci numai câteva evenimente și personaje-cheie care pot suporta proiecția, de cele mai multe ori după bogăția imaginației și puterea creativă a interpretului.

3. *Cântarea Cântărilor, o operă dramatică*. În secolul al XIX-lea, câțiva autori au propus interpretarea Cântării ca dramă cu trei personaje principale:

un păstor, o păstoriță, logodiți, și Solomon, regele, care, după ce a răpit-o pe păstoriță în carul său regal, încearcă să o țină în haremul său. Astfel de obiceiuri nu ar fi fost străine de casa lui David. David însuși a sedus-o pe mama lui Solomon (vezi 2Rg. 11 sq.). Păstorița opune rezistență, îi rămâne fidelă păstorului pe care-l iubește și, până la urmă, îi este redată acestuia. Astăzi se obiectează – pe bună dreptate – că o astfel de schemă narativă e o reconstrucție *a posteriori* și că textul Cântării nu urmărește o progresie lineară, dinspre separare către unire: ultimul cuvânt al Cântării este o invitație la fugă (8,14). Ideea apăruse din Antichitate. Origen, se pare, a fost primul care a declarat acest cântec o dramă³. Dar trebuie făcută distincția între drama liturgică, ritual privat executat în forma unei compoziții cu elemente dramatice, și teatrul popular ca reprezentație comunitară în aer liber⁴. Ce anume reprezintă această succesiune de episoade, scene intime, tablouri în aer liber, fără o succesiune cronologică și fără localizare geografică exactă? Cântarea poate oare fi considerată o dramă, dacă o judecăm după definiția lui Aristotel (*Poetica* VII, 1450b – 1451a)? Are un început, are mijloc, are final, dar nu are conflict, punct culminant cu funcție cathartică, nu are rezolvare. Scenele se succed static într-o bogăție de mirosmuri, culori, fără o creionare precisă a personajelor principale, sursă de confuzii.

3.1. *Cântarea Cântărilor, un cântec de nuntă*. Putem clasifica această direcție de exegeză ca o subdiviziune a familiei de interpretări care consideră Cântarea o operă dramatică. Interpretarea Cântării ca *epitalam* revine cu regularitate în atenția exegeților, dar astăzi nu i se mai acordă atenția cuvenită. Interpretarea este argumentată pornind de la observația că există însoțitori și însoțitoare ale iubitelui și iubitei, cum se întâmplă până în zilele noastre la căsătorii, și că există obiceiuri de căsătorie pe care J. G. Wetzstein⁵ le-a putut observa la sud de Damasc: mirele și mireasa se așezau pe tron și erau tratați ca rege și regină (cf. Cânt. 1,4 etc.); li se dădea un mare vizir, un alai și o escortă înarmată (cf. Cânt. 3,7-8); ei își făceau rând pe rând elogii (cf. Cânt. 5,10-16; 6,4-7); în prima zi de nuntă, mireasa executa un dans numit „dansul sabiei”; în timpul dansului înainta și se retrăgea învârtind o sabie în mână; dansul era acompaniat de un cor dublu, de bărbați și de femei (cf. Cânt. 7,1). În cadrul unui ospăț de nuntă, îndemnul: „Mâncați,

3. Origen, *The Song of Songs, Commentary and Homilies*, trad. R. P. Lawson, Newman Press, New York, 1956, p. 21.

4. Vezi Carr, p. 33.

5. Consulul Germaniei la Damasc la sfârșitul sec. al XIX-lea.

prieteni, beți și îmbățați-vă!" (5,1) părea absolut firesc. Principala obiecție adusă acestei interpretări este că textul Cântării nu evocă defel căsătoria celor doi îndrăgostiți.

Anumiți cercetători consideră că textul Cântării este prea pretențios, prea estetic pentru a fi o simplă culegere de cântece populare destinată căsătoriei și au urmărit acel *Sitz im Leben* al poemului în cadrul religiilor din Orientul Apropiat și Egipt care cunoșteau cupluri de zeițăți: Isis și Osiris (în Egipt), Dumuzi și Inanna (în Sumer), Tammuz și Iștar (la akkadieni), Baal și Astarte (la sirieni) etc. Literatura Orientului Apropiat ne-a lăsat poeme cultice în care se celebrează dragostea acestor zeițăți, căsătoriile lor sacre și nașterea fiilor lor. Unii cercetători compară Cântarea cu aceste poeme hierogamice. În acest fel s-ar putea lămuri anumite detalii ale textului: descrierea iubitei se face în repetate rânduri prin imagini războinice (4,4; 6,4); Iștar era venerată ca zeiță a iubirii și a războiului. Libanul era un loc al îndrăgostiților (4,8); Libanul este locul în care Adonis (identificat cu Tammuz) se refugia pe timp de iarnă. Crinii între care își paște iubitul turma (2,16) sunt asociați cu cultul lui Tammuz. Ipoteza cântecului cultic explică absența cuvântului *YHWH* din Cântare – dar nu și prezența cărții în Biblie. Acest tip de exegeză lămurește unele aspecte, dar creează alte probleme.

4. *Interpretarea naturalistă.* Poemul este o serie de cântece nuptiale care vorbesc despre sentimente, dorințe, îngrijorări, speranțe, temeri comune îndrăgostiților de oriunde. Elementele erotice nu sunt ocolite, polaritatea sacru-profan (pe care o regăsim numai în mentalitatea greacă, prea puțin în tradiția ebraică) este anulată, explicitul este ascuns ca după o perdea subțire prin care se întrevede mișcarea umbrelor celor doi iubiți, vulgarul este ocolit. Acest tip de interpretare ne scutește de foarte multe capcane, și hermeneutice, și teologice.

Dificultatea de interpretare a textului e cu atât mai mare cu cât nu găsim numele lui Dumnezeu nicăieri în tot textul, termenii religioși cheie din Vechiul Testament lipsesc, nici un cuvânt referitor la „altar”, „jertfă”, „templu”, „preot” sau serii de concepte precum „rău-bine”, „legământ-lege”, „dreptate-nedreptate”, „binecuvântare-blestem”, „păcat-milă-har”, „credincioșie”, „curăție-necurăție”, „înțelepciune”, „slavă”, „poruncă” „mântuire” etc. Pentru unii, absența acestor elemente constituie un motiv în plus pentru a recurge la o interpretare naturalistă asupra unui text care propune orânduiești pentru viața privată.

4.1. *Un poem didactic.* Mulți exegeți din zilele noastre consideră Cântarea un poem sapiențial care oferă înțelepciunea necesară tinerilor pentru a păși pe calea căsătoriei. Poemul ar avea așadar un rol și un caracter precumpănitor didactic. Acești exegeți întâmpină și ei dificultăți în a explica inserarea Cântării între cărțile Bibliei.

Mai subtil, unii interpreți susțin că, dacă nu este explicit menționat numele lui Dumnezeu în Cântare, lucrul se datorează faptului că El se cuvine exclus din orice context cu componentă sexuală. Mesajul textului ar fi că dragostea dintre un bărbat și o femeie este terenul libertății umane, așadar o realitate profană. Pe aceeași linie, alți autori compară Cântarea cu capitoul 2 din Geneză, considerând poemul ca o continuare a jubilării inițiale a bărbatului care se descoperă pe sine în prezența femeii: „Acesta e acum os din oasele mele și carne din carnea mea. Ea se va numi femeie, pentru că a fost luată din bărbatul ei” (Gen. 2,23). Cântarea ar dezvolta pe larg descoperirea uluitoare a ființei de sex opus, dându-le cuvântul, în mod succesiv, celor doi parteneri, tratați pe picior de egalitate.

Cultura noastră exegetică a fost influențată mai ales de exegeza Părinților, interpretare care a alungat aproape cu totul erosul din viața credinciosului. Cuvântul lui Dumnezeu e menit să orânduiască viața omului în relație cu El, Creatorul, și cu creația Sa. În text sunt descoperite principiile după care omul poate trăi în creație, creatură fiind.

Cu siguranță Cântarea este una dintre cele mai dificile cărți în ce privește interpretarea. Cele 117 versete au fascinat minți luminate ale istoriei culturale a omenirii. Părinții refuză interpretarea naturalistă, unii dintre contemporanii noștri vulgarizează textul și văd un triumf conjugal (iubita, regele, iubitul păstor sau soțul trădat) sau chiar prostituție (călătoria la corțurile păstorilor, 1,7). Pe de altă parte, rabbi Aqiba spune: „Nici un om din Israel nu poate nega faptul că textul Cântării Cântărilor întinează mâinile”⁶, în sensul că sfințenia cărții poate contamina vizibilul cu o sfințenie neîngăduită materiei. Sensurile stau ascunse într-o adâncime care ne scapă; de aceea trebuie luate cu prudență, inteligență și dreaptă cumpănire.

---

6. Citat de L. Carr, *The Song of Solomon, An Introduction and Commentary*, p. 16.

III. Surse literare, structură, datare

Acest survol al tipurilor de exegeză antică și contemporană a Cântării ne poate oferi o idee despre explozia de teorii asupra textului. Dacă punem problema interpretării din punctul de vedere al literaturii comparate, pentru a surprinde cât mai exact care au fost sursele de inspirație ale cărții, constatăm că poemul biblic a fost pus în legătură, rând pe rând, cu textele cultice mesopotamiene, cu folclorul siro-palestinian, cu literatura egipteană și chiar cu poezia de dragoste greacă. Deși comparația cu literatura egipteană antică a oferit, se pare, cele mai concludente rezultate, dezbaterea e departe de a fi încheiată.

În ce privește datarea poemului, opiniile exegeților sunt la fel de împărțite, ele fiind cuprinse între epoca solomoniană și primul secol al erei noastre, trecând printr-o serie de date intermediare. Dacă mai adăugăm la aceasta faptul că, pentru mulți exegeți, e nevoie să se distingă diferite etape de redactare în cuprinsul culegerii, problema devine și mai complexă. O mare parte dintre exegeți înclină să încadreze redactarea finală a textului către secolul III sau IV î.H. Critica internă asupra textului ne permite să credem că textul aparține lui Solomon, care editează diferite cântece, culege versuri, improvizează, adaugă la texte cunoscute în epocă propriile versuri și assemblează întregul pe un suport narativ elementar. Preocuparea lui Solomon pentru științele naturale (vezi 3Rg. 5,13) explică numirea în carte a douăzeci și una de specii de plante și a cincisprezece specii de animale, cu o nomenclatură foarte greu de tradus din ebraică în greacă, apoi interesul pentru cai (vezi 3Rg. 10,28) în comparație cu versetul 9 din capitolul 1 din Cântare. La acestea se adaugă numeroase referiri la metale scumpe, cosmetice, stoffe de calitate, apanaj al regilor. Toate descrierile de interioare abundă în detalii trimitând la luxul pe care numai un Solomon și l-ar fi îngăduit. Un alt argument în favoarea unui autor care ar fi scris înainte de despărțirea celor două regate, așadar înainte de 930 î.H., îl reprezintă toponimele, atât cât pot fi identificate, din Nord și din Sud.

Studiul structurii literare a Cântării ne oferă rezultate la fel de diversificate: se pot enumera circa patruzeci și două de propuneri diferite de împărțire a Cântării, mergând de la patru părți importante până la cincizeci și două de unități⁷! Bineînțeles, aceste diviziuni se pot „rediviza” la rândul

7. G. Ravasi, *Il Cantico dei cantici*, Bologna, 1992, pp. 90-91.

lor: într-o unitate mare se pot distinge unități mai mici. Marea diversitate de propuneri dovedește extrema dificultate a operației, ba chiar, după unii, imposibilitatea ei radicală.

Cei mai mulți comentatori sunt de acord că avem de-a face cu o colecție de cântece structurate în jurul unei narațiuni simple. Iată împărțirea oferită de Carr⁸:

1,2 – 2,7: Preludiul poveștii de dragoste.

2,8 – 3,5: Jocul „de-a v-ați ascunselea”. Jocul urmează tiparul: *găsit-pierdut-găsit*.

3,6 – 5,1: Împlinirea poveștii de dragoste.

5,2 – 8,4: Jocul „de-a v-ați ascunselea”. După tiparul: *pierdut și găsit*.

8,5 – 8,14: Postludiul.

Există motive serioase pentru a accepta o asemenea împărțire, dar cel mai convingător ni s-a părut faptul că este un bun suport mnemonic. Pe lângă ușurința cuprinderii unei asemenea structuri, pentru a veni în sprijinul acesteia sesizăm leitmotivul din 2,7; 3,5; 8,4: „Vă pun sub jurământ, fiice ale Ierusalimului ...”, precum și tema ospățului în 5,1: „Mâncați, prieteni, și beți și îmbățați-vă, fraților” și tema fugii în 8,14: „Fugi, iubitul meu, și fă-te asemenea unei căprioare.”

Fiecare secțiune începe cu imaginea ridicării unuia dintre îndrăgostiți:

2,10: „Ridică-te, vino, iubita mea, frumoasa mea, porumbița mea”;

5,2: „[Ridică-te și] deschide-mi, sora mea, iubita mea, porumbița mea, desăvârșita mea”;

8,5: „Cine este aceea care se ridică înălbită”,

ori cu sosirea unuia dintre iubiți și invitația către celălalt:

1,2: „Săruta-m-ar cu sărutările gurii lui”;

2,8: „Iată-l, vine sărind peste munți”;

3,6: „Cine este cea care se ridică din pustie”;

5,2: „Glasul iubitului meu! Bate la ușă”;

8,5: „Cine este aceea care se ridică înălbită”.

Există mai multe cicluri ale invitării, bucuriei regăsirii, avertizărilor, înaintării spre cel iubit, apoi un ritm al retragerilor, al găsirilor și ascunderilor care parcurg tot poemul. Forma literară ne determină să credem că nu putem găsi o linie temporală a evenimentelor, ci, mai degrabă, o

8. L. Carr, *The Song of Solomon, An Introduction and Commentary*, p. 45.

structură chiasmică în jurul unui pivot central de tipul A-B-C-C-B-A, ca în Psalmul 50/51⁹.

Una dintre cele mai convingătoare propuneri vine din partea lui Dorsey¹⁰. Acesta se concentrează asupra modului în care se succed și se schimbă elementele dramatice și, de asemenea, asupra tiparului după care decurge apropierea dintre cei doi iubiți. În prima secvență îndrăgostiții sunt departe unul de celălalt, în a doua secvență ei tânjesc unul după celălalt, iar în a treia se regăsesc, se unesc în dragoste. Tiparul triadic apare în cele șapte secțiuni chiasmice ale cântării:

A – 1,2–2,7;

B – 2,8–17;

C – 3,1–5;

D – 3,6–5,1;

C' – 5,2–7,10;

B' – 7,11–8,4;

A' – 8,5–14.

Merită observate câteva teme și motive literare, care pot fi foarte productive pentru studii ulterioare: tema grădinii (simplă grădină-loc domestic, Grădină a lui Dumnezeu – Edenul, centru cultic, simbol erotic); tema fricii (apare ritmic în poem: teama de a nu fi văzut, teama de a-l pierde pe cel iubit); tema căutării și regăsirii etc. În jurul unor astfel de pivoți se pot construi diferite grile de interpretare.

Ar mai trebui adăugat aici că dezbateră pe marginea poemului s-a relansat de curând, de când hermeneutica actuală a repus în discuție anumite principii care guvernează interpretările moderne. De ce să privilegiem sensul original al textului față de sensurile ulterioare dobândite de-a lungul istoriei sau față de sensul său actual? Există oare sensul unic, dat o dată pentru totdeauna; sau, dimpotrivă, avem de-a face cu o realitate dinamică și multiplă, care, potrivit formulei lui Grigore cel Mare, „crește o dată cu cititorul”? Legat de această ultimă chestiune, nu e oare o iluzie să credem că interpretul poate rămâne obiectiv și neutru în fața textului, de vreme ce el însuși face parte dintr-un moment istoric determinat? De ce nu am citi acest

9. *Ibidem*, p. 46.

10. David A. Dorsey, „Literary Structuring in the Song of Songs”, *Journal for the Study of the Old Testament* 46, 1990, pp. 81-96.

cântec ca pe un poem de dragoste scris de Solomon, dar în care se poate recunoaște orice cuplu de îndrăgostiți?

IV. Versiunea greacă

Nu putem spune cu precizie unde și când s-a tradus Cântarea Cântărilor în greacă. Traducerea cărții are trăsături comune cu cea a Plângerilor și a cărții Ruth. Ele se numără printre ultimele cărți traduse în greacă. Se consideră că au fost tălmăcite în Palestina, în primul secol al erei noastre, cu o deosebită grijă pentru literalitate, anticipând stilul lui Aquila¹¹.

Textul ebraic al Cântării cuprinde numeroase pasaje obscure, pe care cei Șaptezeci s-au străduit să le traducă întocmai, așa încât nu știm cum înțelegeau ei aceste pasaje, nici dacă le înțelegeau. Astfel, în celebra *crux interpretum* din 6,12, cei Șaptezeci au reprodus pur și simplu textul ebraic pe care-l aveau în fața ochilor: „N-a știut sufletul meu: m-a făcut [ca pe] carele lui Aminadab.”

În 1,4, cei Șaptezeci au interpretat pe bună dreptate cuvântul *mēšarīm* ca substantiv abstract, dar s-au mulțumit să ordoneze cuvintele în frază după topica limbii ebraice, fără a explicita relația lor sintactică; prin urmare, au tradus: „dreptatea te-a iubit”, acolo unde textul ebraic vrea să spună: „pe drept ești iubit.”

În 4,1-3 și în 6,7, cei Șaptezeci n-au recunoscut cuvântul *šammāh*, atestat în Is. 47,2 cu sensul de „văl, voal”, și l-au redat prin *σιώπησις*, „tăcere”, ceea ce dă în mod curios: „Ochii tăi [sunt] porumbește dincolo de tăcerea ta.” Din dorința de a urma cât mai fidel modelul ebraic, s-a ajuns la o traducere cuvânt cu cuvânt nu foarte elegantă și care riscă să fie înțeleasă pe dos de către cititor. Iată câteva exemple:

Cânt. 2,7 întrebuițează o turnură eliptică de imprecăție, curentă în ebraică: „Dacă deșteptați, dacă treziți dragostea înainte de a-i fi voia...” Fraza este lăsată neterminată, amenințarea („Dumnezeu vă va pedepsi”) rămânând implicită. Sensul este așadar: „Nu deșteptați, nu treziți dragostea înainte să vrea ea!” Traducătorul grec a redat fraza ebraică cuvânt cu cuvânt; dar, de vreme ce în greacă fraza condițională nu e atestată ca formulă de amenințare, mai mulți cititori greci (Origen, Grigore al Nyssei) au subînțeles că textul era o invitație la a deștepta dragostea adormită.

11. D. Barthélemy, *Les devanciers d'Aquila* (col. *Supplements to Vetus Testamentum*, 10), Leiden, 1963, p. 47.

Limba ebraică folosește prepoziția *min* („în afară de/dincolo de”) pentru a exprima gradul de comparație (cu sensul de „mai mult ca”). În 4,10, tânărul admiră sânii iubitei „mult mai (*min*) plăcuți ca vinul” (după ebraică). Traducătorul grec a redat în mod mecanic ebr. *min* („dincolo de”) prin grecescul *ἀπό* („începând cu, sub efectul”), de unde sensul literal: „Cât de frumoși s-au făcut sânii tăi de la (*ἀπό*) vin.”

În Cânt. 1,7, iubita îi cere iubitelui să-i arate unde își paște turma, pentru a nu fi obligată să alerge pretutindeni în căutarea lui. Răspunsul pe care-l primește se traduce aproape firesc, potrivit textului masoretic: „Dacă tu însăși (*lākh*) nu o știi, o, cea mai frumoasă dintre femei, ia-o pe urmele oilor...” (Cânt. 1,8). Traducătorul grec a luat în mod mecanic ebr. *lākh* drept complement direct, ceea ce dă: „Dacă nu te-ai cunoaște pe tine însăși, tu, cea frumoasă între femei, ieși pe urmele turmelor.” În mod spontan, ne zboară gândul la preceptul „cunoaște-te pe tine însuși” (γνώθι σεαυτόν), care figura deasupra intrării templului lui Apollo din Delphi. E greu de crezut că diferența dintre textul ebraic și Septuaginta se explică doar prin incompetența traducătorului: neîndoielnic, acesta a făcut în mod deliberat aluzie la maxima bine cunoscută.

Acestea fiind zise, o comparație materială între TM și textul Septuagintei ne arată că în versiunea greacă se regăsește un anumit număr de adăugiri. Iată lista adăugirilor din Septuaginta:

- 1,3: „mai presus decât toate aromele” (cf. 4,10);
- 1,4: „după mireasma mirurilor tale”;
- 2,9: „de pe munții Baithel”;
- 2,13: „porumbița mea” (cf. 2,10 LXX);
- 3,1: „l-am chemat și nu m-a ascultat”;
- 5,2: „la ușă”;
- 6,7: „panglică de purpură, buzele tale, și graiul tău, fermecător” (cf. 4,3);
- 6,11: „acolo îți voi da sânii” (cf. 7,13);
- 7,1: „[cea] care vine”;
- 8,2: „în iatacul celei care m-a născut”;
- 8,4: „pe puterile și pe tăriile câmpului” (cf. 2,7 și 3,5).

După cum se poate observa, aceste adăugiri sunt cel mai adesea dublete, adică elemente care figurează în pasaje paralele din Cântare și care au fost repetate din motive de armonizare. Pe de altă parte, din moment ce

traducătorul grec se dovedește foarte atent să respecte modelul, e rezonabil să credem că adăugirile vor fi existat deja în versiunea textului ebraic tradus de el.

În repetate rânduri, cei Șaptezeci au tradus un model ebraic diferit de TM sau l-au vocalizat diferit. Vom semnala aici câteva situații.

Când cuvântul *dod* („mângâiere, dragoste”) e folosit la plural, traducătorul grec a citit în mod sistematic o formă a cuvântului *dad* („sân”) (1,2,4; 4,10; 7,13).

În 2,4, cei Șaptezeci au citit un imperativ („duceți-mă”) acolo unde TM are un indicativ („el m-a dus”); în continuarea versetului, traducătorii au citit o formă verbală („puneți”) acolo unde vocalizarea din TM presupune folosirea unui substantiv („steagul său”). Conținutul versetului este, prin urmare, sensibil diferit în greacă („duceți-mă în casa vinului; puneți peste mine iubire”) și în TM („el m-a dus în casa vinului, iar steagul său deasupra mea a fost dragostea”).

În 4,8, cei Șaptezeci au citit o formă verbală (*'eti*, „vino”), nu *'itti* („cu mine”), ca masoreții. Opțiunea de lectură a celor Șaptezeci este aceeași cu a celorlalte versiuni vechi.

În 7,10, acolo unde TM are „(pe) buzele celor ce dorm”, Septuaginta are „pentru buzele și dinții mei”. La fel citea Aquila.

La începutul lui 8,5, acolo unde TM are „Cine este cea care se ridică din pustie?” (ca în 6,10), cei Șaptezeci au tradus „Cine este aceea care se ridică înălbită?”. Este foarte posibil ca masoreții să fi pus 8,5 în paralel cu 6,10.

În ebraică, 8,13 se adresează iubitei („locuitoarea grădinilor”), pe când în greacă versetul se adresează tânărului („cel ce șezi în grădini”).

Aceste divergențe reprezintă uneori o importantă miză în interpretare. Astfel, în 6,11, TM nu ne lămurește dacă vorbește bărbatul sau dacă femeia își oferă sânii; exegeții au păreri împărțite; textul celor Șaptezeci, cu stihul său adăugat („acolo îți voi da sânii mei”), nu mai lasă nici o îndoială în privința atribuirii versetului. În 4,8, după TM, așa cum este el vocalizat („cu mine, din Liban, ...vei veni tu”), se presupune că cei doi iubiți nu se află în Palestina, în vreme ce, după versiunile care au citit: „vino din Liban”, tânărul se află în Palestina și acolo își cheamă iubita la întâlnire. Masoreții au atribuit cuvintele din 8,5 și 6 (începând de la „sub măr”) miresei; textul grecesc nu permite o delimitare, dar felul în care trebuie citit sugerează că, de fapt, vorbește partenerul masculin.

Repartizarea replicilor între parteneri e problematică adesea. În lipsa unor indicații precise furnizate de text, cititorul ezită, mai ales în cazul textului grecesc, care, spre deosebire de cel ebraic, nu marchează diferențele de gen în formele verbale, nici la pronumele de persoana a doua. Există câteva indicații pe marginile unor manuscrise grecești (*Alexandrinus*, *Sinaiticus* și *Venetus*), care repartizează textul Cântării între diferite personaje: logodnica, logodnicul, tinerele etc.¹²

După cum am văzut înainte, rabinii din primul și al doilea secol au protestat față de întrebuițarea profană în favoarea unei lecturi alegorizante, care vedea în Cântare o importantă metaforă a relației dintre Dumnezeu și Israel, preaiubita Lui, precum și o evocare a ieșirii din Egipt. De vreme ce în momentul traducerii Cântării Cântărilor în greacă exista deja o tradiție alegorizantă și actualizantă a cărții, traducătorii ar fi putut încerca să orienteze lectura Cântării în sensul interpretării religioase a textului, care avea să devină puțin după aceea regulă absolută. Dar n-a fost așa! Traducătorii au respectat strict sensul literal. Departe de a glosa textul, traducătorii greci au căutat să fie riguroși, chiar tehnici. Ei n-au urmărit nici eliminarea pasajelor care puteau fi interpretate într-un sens erotic (5,4; 7,8 și 9). În privința vocabularului, traducătorii se bucurau de o anumită libertate de alegere, cu atât mai mult cu cât același cuvânt ebraic putea fi citit și interpretat în mai multe feluri. Or, se pare că traducătorii n-au profitat de această libertate pentru a impune o lectură evlavioasă a poemului. Vocabularul versiunii grecești a fost ales în așa fel încât să corespundă cât mai exact modelului ebraic.

Traducătorii Cântării nu și-au luat nici o libertate în privința numelor pe care cei doi îndrăgostiți și le dau unul altuia. Tânărul o numește pe iubită: „iubita mea” (1,9.15 etc.), „mireasă” (4,8.11 etc.), „sora mea” (5,2; 8,8), „prietena mea” (4,1.7; 5,2; 6,4) sau „soră mireasă” (4,9.10.12). Acești termeni corespund celor întrebuițați în ebraică. Nici în greacă, nici în ebraică, tânărul nu primește niciodată un nume corespunzător; cel mai adesea, el este desemnat prin cuvântul ὄδελφιδός (1,13.14 etc.), „frățior”,

12. Rubricile din *Alexandrinus* și din *Sinaiticus* sunt reproduse în ediția Septuagintei de A. Rahlfs; cele din *Venetus* au fost editate de A. Klostermann, „Eine alte Rollenverteilung zum Hohenliede”, în *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft* 19, 1899, pp. 158-162. Rubricile grecești din *Sinaiticus* au trecut în traducerea latină în anumite manuscrise ale Vulgatei.

„văr”, de unde „ființă scumpă”, un echivalent exact al cuvântului ebraic *dod*, care indică, la rândul său, la origine, o legătură familială.

Este adevărat că în trei situații traducătorii greci au dat echivalentul etimologic al toponimelor din ebraică:

4,8: „Vino și coboară de pe culmea Credinței” (în textul ebraic: „din vârful muntelui *'Amānāh'*”);

6,4: „Frumoasă ești, iubita mea, ca desfătarea” (în textul ebraic: „ca *Tir^e jah*”);

7,5: „Ochii tăi, ca iazurile din Esebon la porțile fiicei celor mulți” (în textul ebraic: „de lângă poarta *Bath-Rabbim*”).

Am putea crede că regăsim aici conturul unei lecturi alegorice. Dar, de vreme ce acest procedeu de traducere este izolat în Cântare, unde celelalte toponime au fost reproduse întocmai de către traducătorul grec, ar trebui mai degrabă să vedem aici o speculație ocazională asupra unor detalii izolate.

Vocabularul Cântării reprezintă o problemă aparte, pentru care este necesar un amplu studiu separat. Cele 117 versete conțin, în TM, 470 de cuvinte ebraice. Dificultățile traducătorului/traducătorilor n-au fost puține: pentru un text atât de scurt el a trebuit să traducă 47 de *hapax legomena*, cuvinte atestate o singură dată; 51 de termeni au până la 5 atestări, așadar sunt cuvinte foarte rare; 45 de termeni apar între 6 și 10 ori în alte texte ebraice; în fine, numai în jur de trei sute de termeni aparțin vocabularului comun. În felul acesta ne putem face o idee despre dificultățile pe care le-a întâmpinat traducătorul, silit uneori să găsească soluții *in extremis*, pe care le-am semnalat în note.

Ceea ce transformă lectura într-un adevărat examen hermeneutic e schimbarea locației cu o rapiditate cinematografică (din grădini, în dormitoare, câmpuri, vii, văi, munți), imageria din natură (plante și animale de toate soiurile, smochine, mere, rodii, struguri, cedri, palmieri, vulpi, gazele, porumbei, capre, leopardzi), bijuterii, unele greu de vizualizat, pietre prețioase, parfumuri, mirodenii, mobilier, elemente arhitecturale, nume de localități greu de transliterat (Damasc, Tirța, Sion, Engaddi, Amana, Carmel, Gilead etc.). Pentru multe *realia* trebuia găsite echivalente care nu existau în cultura greacă și, în consecință, nici în vocabularul grecesc. Cu toate ezitățile, traducătorul a realizat o lucrare ce păstrează parfumurile și coloristica originalului.

Deși simbolismul Cântării este încărcat de erotism, așa cum observa într-un articol recent Elkins¹³, scopul cărții, ca al oricărei alte cărți din

13. William Wesley Elkins, „Postcritical Fulfillment and Deferral: «Do Not Awaken Love Too Soon»”, în *The Journal of Scriptural Reasoning*, „Healing Words: The Song of Songs and the Path of Love”, Volume 3, no. 2, August 2003, University of Virginia.

Scriptură (1Tim. 3,16-17)¹⁴, este soteriologic-corectiv. Ea încearcă să ne ofere o nouă paradigmă mentală: Dumnezeu nu vrea să suprime ceea ce este răscumpărabil. Prin citirea Cântării cititorul este restaurat și recreat după chipul Celui care l-a făcut. Funcția Cântării, cum arată Davies¹⁵, este ca aceea a unui *icon*¹⁶. Descoperă naturalul în lumina a ceea ce este divin, cum spune psalmistul: „Că la Tine este izvorul vieții, întru lumina Ta vom vedea lumină” (Ps. 35,10). Cititorul își regăsește drumul spiritual printr-o practică exterioară, dar care este transformatoare pentru viața lăuntrică. Lumina lui Dumnezeu, Creatorul, se răsfrânge asupra creației Sale, care își regăsește nu numai sinele, ci și cele ce trebuie săvârșite în scopul pentru care a fost creată: fapte ale credinței, trăiri ale sufletului, operele comunitare sau îndeletnicirile și actele private. Traducătorul grec a lăsat spațiu pentru a vedea dincolo de text, spre lumina care vine dinspre textul original. N-a impus, prin termenii aleși, o soluție unică de interpretare. Astfel, este destul loc să vedem și să păstrăm și sfințenia în viața intimă, dar și destulă viață în sfințenia pe care o cere relația cu Dumnezeu.

Traducătorii nu vor fi lămurit dimensiunea religioasă a Cântării poate și din cauză că aceasta se subînțelegea. Vor fi considerat că semnele interpretării alegorice furnizate de textul ebraic erau suficiente și că textul însuși impunea alegoria din moment ce a fost introdus în acest „Mare Cod” (N. Frye) al Bibliei. Sensul alegoric al dragostei lui Dumnezeu pentru poporul Său nu avea nevoie să fie lămurit: era citit direct în simboluri.

V. Cântarea Cântărilor în interpretarea Părinților Bisericii

Cântarea Cântărilor, text neocolit de rabinii cei mai conservatori, s-a bucurat și de comentarii din partea exegeților creștini. Unii dintre aceștia au urmat elemente din tradiția rabinică, alții au abordat textul dintr-o perspectivă cu

14. „Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos spre învățatură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțeleptirea cea întru dreptate, astfel ca omul lui Dumnezeu să fie desăvârșit, bine pregătit pentru orice lucru bun.”

15. Ellen Davies, „Reading The Song Iconographically”, în *The Journal of Scriptural Reasoning*, nr. 3.2, August, 2003.

16. Se face distincția între *icon*, „icoană” și „imagine”, și *symbol*. Vezi și Jaroslav Pelikan, *The Vindication of Tradition*, New Haven, Yale University Press, 1984, pp. 55-56, unde autorul face distincția dintre *idol*, *token*, *icon*. Cf. și Jean-Luc Marion, *L'idole et la distance*, Paris, 1977.

totul nouă¹⁷. Origen, Theodoret al Cyrului, Ambrozie, Ciprian al Cartaginei, Grigore cel Mare, Grigore al Nyssei, Chiril al Alexandriei, Apponius, Augustin, Beda Venerabilul, Bernard de Clairvaux, Honorius din Autun, Hugo de Saint Victor, Nicolae al Lyrei sunt doar câteva nume cunoscute, în Orient și în Occident, pentru meditațiile lor despre acest poem scurt, dar foarte dificil.

Nu e ușor să selectăm autorii care ne-au dăruit interpretările cele mai influente asupra modelelor teologice de-a lungul veacurilor. Un criteriu pentru o posibilă clasificare îl constituie cantitatea de comentarii exegetice; al doilea, influența acestor comentarii asupra posterității. Origen a scris cel mai mult¹⁸ și este citat generos de urmașii săi, însă influența sa a fost cu prudență controlată de Biserică din cauza problemelor dogmatice pentru care a fost condamnat de autoritățile conciliare începând cu secolul al VI-lea. Prologul comentariului său a devenit un text „clasic” pentru felul în care tratează tensiunea dintre dragostea carnală și dragostea spirituală, temă de gândire ce-și va găsi locul în aproape toate comentariile succesorilor săi.

Se pot izola cel puțin doi autori care se remarcă atât prin comentariile substanțiale dedicate Cântării, cât și prin repetatele referiri ale urmașilor la opera lor: Grigore al Nyssei și Bernard de Clairvaux.

Amândoi păstrează însă principiile sistemului hermeneutic fixat de tradiția creștină pe care le-a impus Origen și pe care le-a preluat ulterior și Augustin. Majoritatea Părinților Bisericii a refuzat interpretarea naturalistă¹⁹ în favoarea interpretării alegorice sau tipologice. Prudența față de imageria senzualistă este o caracteristică prezentă în toate exegezele Părinților la Cântare. *Poporul Israel* în interpretările rabinice, în textele Părinților *Biserica* sau *sufletul* credinciosului ar fi reprezentate de Mireasă, iar Hristos, de Mire. În interpretările alegorice precreștine Mirele îl reprezenta pe Yahve. Există și comentarii în care Mireasa este Înțelepciunea, cu aluzii

17. Theodor al Mopsuestiei optează pentru o interpretare diferită de cea alegorică, fiind adeptul școlii exegetice antiohiene. El refuză să considere Cântarea o carte canonică din cauza trimerilor la relația dintre un bărbat și o femeie. Este condamnat de Sinodul al V-lea Ecumenic pentru vederile sale critice asupra Cântării și asupra altor cărți din Vechiul Testament.

18. Se pare că cele trei comentarii scrise de acesta se împărțeau în circa zece volume. O mare parte din aceste comentarii poate fi recuperată numai prin intermediul citatelor în operele altor autori.

19. Vezi paragrafele dedicate interpretării cărții.

la Cartea Proverbelor. În acest caz, dragostea ar fi dorința de cunoaștere a lui Dumnezeu. Grădina este simbol al grădinii Edenului din care omul a fost alungat și pe care o poate recupera doar prin mântuirea întru Hristos. Mirele își găsește Mireasa rătăcită și o aduce înapoi în Noul Eden.

De aici, fiecare dintre elementele vizibile reflectă o realitate spirituală, devenind simbol, loc de întâlnire a două realități, pământească și cerească. Interpretarea tipologică concurează alegoria. Forma în care se materializează cele mai multe dintre comentarii este predica, rostită, apoi scrisă, adresată unei comunități monahale (Bernard, Grigore al Nyssei). Spațiul redus nu ne permite dezvoltarea analizei în scopul inventarierii tuturor tendințelor manifestate în istoria interpretărilor patristice, dar cei doi autori amintiți anterior sunt reprezentativi pentru două tradiții de interpretare, orientală și occidentală.

Grigore al Nyssei, în *Tâlcuirea Cântării Cântărilor*²⁰, folosește paradigma teologică a călătoriei, urcușul spiritual al sufletului-mireasă²¹. Sfârșitul călătoriei spirituale îl reprezintă unirea sufletului cu Hristos și detașarea de cele lumești. Simțurile sunt transformate, sublimat; apare un nou simț, spiritual, contemplarea plină de dragostea pură față de Mire. Această unire spirituală înseamnă „primire în sine a lui Dumnezeu”, „participare la viața dumnezeiască”, ceea ce trimite la interiorizarea relației cu divinitatea. Ideea este revoluționară pentru gândirea creștină antică. Unirea relațională, prin iubire, nu ontologică, prin ființă, oferă deopotrivă binefacerea apropierii mântuitoare și garanția distincției și separării Creator-creatură.

„Astfel, un nou motiv neoplatonic, «unirea» (*Einswerden*) cu divinitatea, primește un nou înțeles. În loc ca prin înlăturarea a ceea ce este străin, nedumnezeiesc, în suflet, acesta să se contopească în Dumnezeu, cu care în esență este identic dintotdeauna, intră în unirea cu El prin iubire, care păstrează conștiința deosebirii în cei uniți.”²²

Bernard de Clairvaux se înscrie pe aceeași linie a interpretărilor spiritualiste, dar reprezintă și un punct de cotitură. Față de Origen, pentru care

20. Vezi pentru traducerea în limba română „Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor”, în *Scrieri ale Sfântului Grigore de Nyssa*, partea I, trad. Dumitru Stăniloae și Ioan Buga, Colecția Părinți și Scriitori Bisericești, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982, pp. 113-332.

21. Comentatorii țin să noteze că în limba greacă genul termenului „suflet”, ψυχή, este feminin.

22. *Introducere la Scrieri ale Sfântului Grigore de Nyssa*, p. 17.

Biserica este Mireasa lui Hristos, Bernard deplasează semnificațiile spre sufletul individual al credinciosului. Predicile lui capătă forma unor sfaturi pentru a trăi viața de credință în puritate și lumină, purtând „cerceii” înțelepciunii, alergând arsă de focul iubirii după cunoaștere. În acest fel se dobândește adevărata frumusețe, puritatea sufletului prin cunoaștere și puritatea trupului în urma ascezei, care este dorită de Divinul Mire. Unirea sfântă a sufletului cu Dumnezeu nu poate fi săvârșită decât după acest proces de inițiere și înfrânare. Interpretarea tradițională (Biserica = Iubita Domnului) nu este neglijată. Tema purității capătă o nouă dimensiune. Curăția Miresei este păstrată de cei care o înconjoară, slujitorii altarelor. Identificăm astfel, la Bernard, două straturi ale alegorizării, prin care încearcă să atingă mai multe tipuri de audiență, atât în comunitatea monastică, formată de obicei din slujitori ecleziali, cât și în conștiința credinciosului laic, fără educație teologică. O altă contribuție majoră a lui Bernard la istoria interpretărilor Cântării îl constituie atmosfera. Există o dinamică nemaiîntâlnită până la el între cele două spații: public și privat, eclezial-comunitar și intim-personal. Atât Grigore al Nyssei, cât și Bernard de Clairvaux își înscriu interpretările în limitele canonice. Imaginile, metaforele sunt din diferite cărți ale Vechiului Testament, preferat fiind Exodul. Origen face referiri și la Cartea Judecătorilor și la Cartea Regilor²³. Imaginația este astfel înfrânată și alegorizarea își găsește limitele.

Interpretarea Cântării continuă să împartă comentatorii moderni. Diferite școli exegetice se înscriu fie într-o tradiție, fie în alta. Bisericile tradiționale rămân în granițele trasate de exegeza patristică. Perspectiva alegorică este considerată cea mai potrivită și de Bisericile protestante și neo-protestante conservatoare.

Jean-Marie Auwers
Marius David Cruceru

---

23. Origen, *The Song of Songs, Commentary...*, pp. 206-207.

Cântarea Cântărilor

1¹ Cântarea Cântărilor, cea care este a lui Solomon.

2 Săruta-m-ar cu sărutările gurii lui,

1,1 Titlul „Cântarea Cântărilor” reprezintă un superlativ: cel mai frumos cântec dintre toate cântecele scrise vreodată, la fel ca în expresia „Domnul domnilor” (Dan. 2,37), „Sfânta Sfințelor” (Ex. 26,33). ♦ În Vulgata nu există acest verset care precizează titlul și autorul; probabil, este o adăugire târzie. ♦ Origen, în *Commentarium in Canticum Cantorum*, GCS 33,61-71.79-80, îl consideră un *epithalamium*, cântec de nuntă, scris de Solomon în stil dramatic; acest cântec de dragoste nu este scris cu referire la *Eros*, așa cum se poate citi în operele scriitorilor greci, dorință carnală înfrunghiată de poezi prin zeul dragostei, ci reprezintă un imn despre dragostea spirituală dintre Cuvântul lui Dumnezeu, Mirele, și sufletul iluminat de acest Cuvânt, Mireasa. ♦ Grigore cel Mare, *Expositio in Canticum Cantorum*, 1-5, 9, CSL 144, 3-8, 12-13, spune că învățăturile divine sunt îmbrăcate în imaginile lucrurilor la care avem acces. Cântarea Cântărilor reprezintă o astfel de înșiruire de cuvinte care descriu dragostea trupească astfel încât sufletul să accedă la o dragoste mult mai înaltă. ♦ Grigore al Nyssei, *Homiliae XV in Canticum Cantorum* 1, GNO 6,26-27, numește Cântarea Cântărilor „Sfânta Sfințelor”. Printr-o formă echivalentă de exprimare a superlativului, în cazul Sfintei Sfințelor, ni se sugerează faptul că acolo locuiește din abundență sfințenia; tot astfel, prin această cântare, putem învăța taine mai presus de toate celelalte taine. Sunt multe cântări scrise de David, Isaia, Moise, care conțin învățături tainice, dar Cântarea Cântărilor ne promite prin titlu că toate acestea vor fi depășite.

1,2 „Săruta-m-ar cu sărutările”: am încercat să redăm figura de stil specifică literaturii antice realizată prin repetiția radicalului, $\phi\lambda\eta\sigma\acute{\alpha}\tau\omega \mu\epsilon \acute{\alpha}\pi\acute{o} \phi\lambda\eta\mu\acute{\alpha}\tau\omega\nu$. ♦ 'Από cu genitivul, cu funcție instrumentală atât în LXX, cât și în Noul Testament, este tradus de Biblia lui Șerban cu „de la”: „sărute-mă dela sărutările gurii lui”. ♦ „sânii tăi”: ebraicul *dodheykhā*, „iubirea ta”, este tradus de LXX $\mu\alpha\sigma\tau\acute{o}\iota \sigma\omicron\upsilon$, „sânii tăi”. Explicația stă în faptul că, scrise nevocalizat, cele două cuvinte sunt omografe (vezi Carr, p. 73); de aici, cele două posibilități: „dragostea ta este mai presus decât vinul” și „sânii tăi sunt mai presus decât vinul”. ♦ Origen spune în *Commentarium* 1 că expresia $\phi\lambda\eta\sigma\acute{\alpha}\tau\omega \mu\epsilon \acute{\alpha}\pi\acute{o} \phi\lambda\eta\mu\acute{\alpha}\tau\omega\nu$, „săruta-m-ar cu sărutări...”, ar putea semnifica dorința Bisericii de a fi binecuvântată cu prezența Mirelui ei, Hristos, dorința de a-i fi umplută gura cu învățăturile („sărutările”) gurii Lui. ♦ Grigore al Nyssei (*Homiliae* 1) îl aseamănă pe Moise miresei din Cântare. După ce se va fi întâlnit față în față cu Domnul, Moise a dorit tot mai mult

căci sâniî tăi [sunt] buni, mai presus decât vinul,
³ și mireasma mirurilor tale, mai presus decât toate aromele,
 mir revărsat numele tău.
 De aceea s-au îndrăgostit de tine fetele,

acest fel de sărutări. La fel se întâmplă cu oricine se bucură de prezența Domnului: devine o astfel de mireasă dornică de sărutările Mirelui, care sunt înseși cuvintele Lui. Grigore citează Ioan 6,63: cuvintele Lui sunt „duh și viață”. Gura Lui este fântâna din care curg cuvintele vieții veșnice din care oricine este însetat poate să bea (cf. In. 7,37). ♦ Origen interpretează termenul $\mu\alpha\sigma\tau\acute{o}\varsigma$, „sân”, ca „inimă”, în lumina textelor din Mt. 5,8, Rom. 10,10 sau In. 13,23-24. Acesta este pieptul lui Iisus pe care se sprijinea Ioan, ucenicul preaiubit. Este vorba deci de inima lui Iisus, în care a fost ascunsă toată înțelepciunea și cunoștința (cf. Col. 2,3). Sâniî Mirelui sunt buni pentru că de acolo izvorăște toată învățătura ascunsă în El, învățătura mai bună pentru Mireasă decât toate celelalte învățături pe care i le-ar fi dăruit cei ce au fost înainte de Hristos. Acela este vinul cel vechi, al celor vechi, vin ca al lui Noe și de care vorbește Isaia (cf. Gen. 9,20; Is. 5,1). ♦ Grigore cel Mare (*Expositio* 13) nu se depărtează foarte mult de interpretarea lui Origen. Vinul semnifică cunoașterea Legii și a Profetilor. Mireasa, Biserica, este hrănită mai mult prin predicarea întrupării decât prin învățătura Legii. „Lăsați-o, deci, să spună: sâniî tăi sunt mai buni decât vinul!”

1,3 „revărsat”: verbul $\epsilon\kappa\kappa\epsilon\upsilon\theta\acute{\epsilon}\nu$ poate fi tradus „revărsat”, „deșertat” sau chiar „evaporat”, mai ales că în acest context este vorba de parfumuri. ♦ „aromele”: pentru Grigore al Nyssei (*Homiliae* 1), aromele, $\tau\acute{\alpha} \acute{\alpha}\rho\omicron\upsilon\mu\alpha\tau\alpha$, reprezintă virtuțile majore, înțelepciunea, cumpătarea, dreptatea, curajul, prudența, fiecare dintre ele dăruind caracterului o mireasmă specifică. Fiecare împrăstie o mireasmă diferită din cauza combinației diferite a virtuților. Nimeni nu are mireasma pe care o are cea mai înaltă dintre virtuți, nimeni nu are mireasma virtuții despre care vorbește Scriptura în Avac. 3,3. Aceasta este Înțelepciunea Însăși, Dreptatea Însăși, Adevărul Însuși. De aceea, mireasa (sufletul) spune că aceste miresme depășesc orice alte mirosuri pe care le-a cunoscut până acum. ♦ Și pentru Grigore cel Mare, așa cum arată în *Expositio* 14, parfumurile reprezintă virtuțile, dar mai presus de acestea, mirul este Duhul Sfânt. Mireasma acestui mir depășește în intensitate orice alte mirosuri, ale Legii, spre exemplu, pentru că este garanția glorioasei Sale prezențe. ♦ Pentru Grigore al Nyssei (*Homiliae* 1), expresia „mir revărsat [este] numele tău” reprezintă dorința miresei, care este sufletul omnesc, de a atinge cea mai înaltă filozofie, înțelegerea Dumnezeirii și găsirea numelor potrivite pentru Aceasta. La orice nume ne-am gândi, acela reprezintă doar o urmă a miresmei adevăratului parfum. Limbajul teologic este doar urma unui abur care vine spre noi din adevărata esență care a rămas în vas. ♦ Grigore cel Mare recurge la o altă interpretare în *Expositio* 21: mirul revărsat este Dumnezeirea nevăzută care devine vizibilă prin întrupare. Parfumul revărsat se referă la actul kenotic („dezbrăcarea”, „golirea” de slava divină) al lui Hristos (cf. Flp. 2,6-7). Verbul $\epsilon\kappa\kappa\epsilon\upsilon\theta\acute{\epsilon}\nu$ folosit de traducătorul grec arată golirea în întregime a recipientului de conținut.

⁴ te-au atras,

în urma ta vom fugi după mireasma mirurilor tale.

Regele m-a dus în iatacul lui.

Să ne bucurăm și să ne veselim de tine,
vom iubi sânii tăi mai presus decât vinul,
dreptatea te-a iubit.

⁵ Neagră sunt și frumoasă, fiice ale Ierusalimului,
precum corturile lui Kedar, precum acoperitoarele de corturi ale lui
Solomon.

⁶ Nu vă uitați la mine, căci eu am ajuns neagră

1,4 Și în versetul 2, și în acest verset traducătorii LXX aleg aceeași variantă, $\mu\sigma\tau\omicron\iota$ σου, pentru termenul din limba ebraică, și aici fiind vorba tot de sânii mirelui. ♦ Traducerea grecească trimite la atracția pe care un tânăr ar putea-o simți față de celelalte tinere care se parfumează, și sunt concurente ale îndrăgostitei care este personajul principal. El însă este și mai parfumat și atrage, la rîndu-i, toate fetele care aleargă împreună după „mireasma mirurilor sale”. ♦ „mireasma mirurilor tale”: nu apare în TM. ♦ Pentru Theodoret al Cyrului (*Interpretatio in Canticum Canticorum*, PG 81,65b-68b), sânii Mirelui Hristos reprezintă izvoare ale învățăturii, care acum este descoperită apostolilor. Aceștia s-au bucurat de foisorul Mirelui (Mc. 14,15), de învățăturile tainice și mai limpezi, vin mai nobil decât cel al profeților. ♦ „Iatacul”, $\tau\omicron\mu\iota\epsilon\lambda\omicron\nu$, este echivalentul ebraicului *hedher*, care desemnează o odaie mai mare destinată odihnei, dormitor. ♦ Origen (*Commentarium 1*) vede în camera tainică a Mirelui locul în care Hristos atrage sufletul omenească spre înțelepciune și cunoașterea Sa, descoperindu-i lucruri pe care „ochiul nu le-a văzut, urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit” (1Cor. 2,9). Această cameră este o cameră regală, adică plină de comori, pentru că Împăratul/Regele este cel care o duce pe mireasă în iatacul lui plin de bogății. Acesta este locul despre care apostolul Pavel vorbește în 2Cor. 12,2-4.

1,5 „neagră sunt și frumoasă”: un cântec arab, vezi Keel, p. 46, notează diferența dintre fetele beduinilor, care sunt brune, și cele albe, fetele alintate și leneșe, locuitoarele orașelor. Vechiul Testament nu prezintă asemenea antiteze. ♦ „Fiicele Ierusalimului” joacă rolul unui cor antic, personaj colectiv care revine la fiecare dintre refrenele ce marchează părțile principale ale Cântării. Fiicele Ierusalimului, după unii comentatori, sunt fie însoțitoarele miresei în cadrul ritualului nunții, fie celelalte femei din haremul lui Solomon. ♦ Origen (*Commentarium 2*) spune că Mireasa este Biserica, adunată din toate neamurile pământului, popor al lui Dumnezeu care a fost disprețuit, dar care își recapătă frumusețea prin pocăință și credință. ♦ Grigore al Nyssei (*Homiliae 2*) discută acest fragment referindu-se la opoziția lumină-întuneric. Sufletul care trece de la întunericul necunoaștinței și ereziilor spre adevăr se înfrumusețează, întunericul lăuntric se transformă într-o frumusețe care radiază lumină.

1,6 „(soarele) m-a privit mai mult”: gr. $\pi\alpha\rho\epsilon\beta\lambda\epsilon\psi\epsilon\nu\ \mu\epsilon$. Se poate înțelege și „m-a privit de sus”. Traducătorul grec alege un verb rar, $\pi\alpha\rho\alpha\beta\lambda\epsilon\pi\omega$, care apare doar de câteva ori în

pentru că soarele m-a privit mai mult:
 fiii mamei mele s-au certat cu mine,
 m-au pus păzitoare la vîi,
 via mea n-am păzit-o.

⁷ Spune-mi, [tu] cel pe care îl iubește sufletul meu,

LXX. Traducerea în latină este *despexit me sol*, cu un preverb cu rol lexical. Verbul grecesc înseamnă „a privi dintr-o parte” în sens propriu, iar cel latin, „a privi de sus”, ambele ajungând să se folosească și pentru „a disprețui”, „a privi chiorăș/lung”. Razele soarelui par prezentate ca o forță punitivă. ♦ „Via” este un simbol foarte productiv în literatura ebraică. Unii autori afirmă că „via” este aici un simbol al frumuseții feciorelnice, neatînsă. Imagini din lumea agricolă abundă în întreg textul. ♦ Grigore al Nyssei (*Homiliae* 2) spune că pluralul „fiii mamei mele” indică mai multe forme ale răului care au luptat împotriva miresei (sufletul omenesc). Umanitatea a fost adusă la ființă fără a-i lipsi nici una dintre binecuvântările divine pe care ar fi trebuit să le păstreze. Dar, prin înșelăciunea celui rău și neveghearea noastră, am pierdut ceea ce Dumnezeu a pus în ființa umană.

1,7 „învăluită”: gr. περιβλομένη, care redă ebraicul 'ofyāh, desemnează, după unii comentatori, fie o femeie cu vâl de doliu, fie purtând acoperământul prostituatelor (cf. Gen. 38,14-15). Cea mai naturală interpretare pentru această acoperire este legată de timpul la care se petrece acțiunea: este amiază, ea este deja arsă de soare și se protejează cu învelitoarea, dar se teme să nu fie confundată cu o prostituată care își oferă serviciile păstorilor, cunoscuți ai mirelui. ♦ În întreaga Cântare este o opoziție între acest verset, în care acțiunea se petrece la amiază, când orice ființă caută umbra, și versetele care se referă la răcoarea nopții (vezi 2,17; 4,6; 5,2). Aici, la începutul cântecului, iubiții nu sunt împreună. Spre finalul Cântării, în răcoarea serii, sunt împreună. La începutul Cântării, îndrăgostita este înnegrită de soare, iar spre sfârșit apare „înălbită” (8,5). ♦ Augustin (*Sermones* 46,33-37, PL 38,289-292), când comentează termenul *operta versus aperta*, „acoperită” și „descoperită”, nu se referă la textul grecesc, ci la textul latin, dar nu la cel al Vulgatei, unde nu este tradus termenul περιβλομένη. Cei față de care Biserica Mireasă se arată „acoperită” sunt ereticii, cei care s-au depărtat de Hristos și au devenit păstorii cei răi; ei sunt numiți încă „prietenii”, falși însoțitori ai lui Hristos, pentru că își păstoresc turma în Numele Lui. De aceștia se teme tânăra mireasă și din această cauză nu vrea să se preumbe în apropierea corturilor lor. ♦ Origen (*Commentarium* 2) vede în „prietenii” Mirelui, în lumina Deut. 32,8 („după numărul îngerilor lui Dumnezeu”), pe îngerii care veghează asupra neamurilor, care trebuie aduse în staulul Bisericii (cf. In. 10,26). Acesta este motivul pentru care Mireasa „dă târcoale” acestor turme care aparțin mai-marelui Păstorilor. Ea este „învăluită”, pentru că nu trebuie să fie asemănată și comparată cu nici una dintre celelalte mirese. ♦ Chiril al Alexandriei (*In Iohannis Evangelium*, CIJE, 1,236-237) pornește de la textul din Ioan 3,29. Mirele este Hristos, prietenul Mirelui este Ioan Botezătorul, în gura căruia sunt puse cuvinte de laudă pentru cel care i-a făcut onoarea de a-l considera prieten. El a fost în apropierea Miresei, dar nu el este cel care are drept asupra Ei, ci Regele care i-a dorit frumusețea (cf. Ps. 44,11).

pe unde îți paști [turma], pe unde o culci la amiază,
ca să nu mai fiu ca una [care dă târcoale] învăluită pe la turmele
prietenilor tăi.

⁸ Dacă nu te-ai cunoaște pe tine însăși, tu, cea frumoasă între femei,
ieși pe urmele turmelor
și paște-ți ieduțele
spre corturile păstorilor.

⁹ Iepe mele, [cea] între carele de luptă ale lui Faraon,

1,8a Am putea înțelege, „dacă nu ți-ai cunoaște frumusețea, dar știi cât ești de frumoasă, știi că ești cea mai frumoasă între femei”. Aici superlativul („cea frumoasă între femei”) este construit în greacă după modelul ebraic. ♦ „... cunoaște pe tine însăși”: Origen (*Commentarium 2*) face aluzie la celebra spusă socratică γνῶθι σεαυτόν. Autocunoașterea duce deopotrivă la frica de lucrurile rele care sălășluiesc în noi, dar și la cultivarea dorinței după lucrurile bune. Cea mai importantă cunoaștere dintre toate este cunoașterea lui Dumnezeu, spune Origen, citând Mt. 11,27; Lc. 10,22; In. 10,14-15, apoi urmează cunoașterea de sine.

1,9 „Iepe... [cea] între carele de luptă”: ar putea fi o aluzie la obiceiul egiptenilor de a trimite o iapă în călduri înainte în luptă pentru a fi urmată de armăsarii de la carele ce compuneau armata egipteană. Keel (pp. 56-58) amintește de o campanie împotriva cetății Kadeș, când o iapă a fost trimisă în mijlocul armatei lui Faraon, formată, după cum era obiceiul, din care de luptă trase de armăsari. Un soldat a salvat armata lui Faraon de la o catastrofă ucigând iapa. ♦ Această comparație, întâlnită și în alte texte antice (Pope, pp. 336-341), este un compliment adresat iubitei. Când ea apare, toți bărbații sunt tulburați. Un paralelism la distanță dă echilibru textului: după cum fecioarele aleargă după Solomon (v. 4b), tot astfel feciorii ar putea alerga în urma Sulamitei. ♦ „iubita”: am tradus peste tot „iubită” pentru πλησίον, care înseamnă „vecin, camarad, apropiat” și care reprezintă traducerea ebraicului *ra* „yāh, de găsit cu acest sens doar în Cântare, în 1,9-15; 2,2.10.13; 4,1.7; 5,2; 6,4. Ar putea fi echivalat cu termenii „prietenă, apropiată, însoțitoare”. În Vulgata este tradus cu termenul *amica*. Termenul ebraic mai este folosit o singură dată, în Jud. 11,37, unde se referă la însoțitoarele fiicei lui Iephtae. ♦ Origen (*Commentarium 2*) face referire la caii din viziunea apostolului Ioan din Apocalipsă. După ce trece în revistă diferite alte interpretări ale viziunii „calului alb”, Origen spune că acest Cal reprezintă Biserica, atât de curată datorită apei botezului în care a fost purificată și pentru aceasta este Ea în fruntea alaiului Mirelui ceresc. ♦ Grigore al Nyssei (*Homiliae 3*) se referă la Exod 14,1-29 (scufundarea armatei lui Faraon în mare; o relaționare identică se regăsește în Targum și Midraș). Calul despre care vorbește Scriptura aici este parte a cavaleriei cerești ce mai apare și în alte locuri din Scriptură (Avac. 3,8; 4Rg. 2,1,9-12, Zah. 1,8-12) și reprezintă forța care s-a opus armatei lui Faraon, pierită în mijlocul mării: cal spiritual, nevăzut. Mireasa-Biserica este asemănată acestui Cal care s-a opus armatei Răului. Ea a ajuns aproape de Domnul, după ce a alergat în cursa virtuții.

te-am asemănat, pe tine, iubita mea.

¹⁰ Ce frumoși s-au făcut obrajii tăi, ca turturelele,
gâtul tău, ca lăntișoarele.

¹¹ Asemănări de aur îți vom face,
cu lucrături din argint.

¹² Până să se așeze regele,
nardul meu și-a dat mireasma.

¹³ Legătură de smirnă, iubitul meu pentru mine,

1,11 „Asemănări”: gr. ὁμοιώματα, *litt.* „înfățișări”, „côpii”. Pentru Origen (*Commentarium* 2), cei ce i-au pregătit bijuterii de aur cu lucrături de argint Miresei sunt profeții. Aceștia au slujit-o până la venirea Mirelui care Și-a intrat în drepturi. Aceste lucrături și bijuterii, umbră a lucrurilor ce aveau să vină (*cf.* Gal. 3,19), simbolizează Legea. Aceasta a fost „asemănare din aur” a modelului, după cum cortul făcut de mâini omenești (Evr. 9,11) a fost o copie a celui real, ceresc, invizibil și imaterial (Evr. 9,24). Origen dezvoltă un întreg discurs legat de opozițiile vizibil-invizibil, material-spiritual, copie-original, aur vizibil-aur invizibil. ♦ Grigore al Nyssei (*Homiliae* 3) comentează versetul tot din perspectiva limbajului teologic. Cuvântul lui Dumnezeu, Cuvântul Întrupat, care este chipul văzut al Dumnezeului nevăzut (*cf.* Evr. 1,3), este Aurul de preț al unei mari comori. Lucrăturile de argint reprezintă actul uman realizat prin limbaj, o încercare de cuprindere a infinitului în cuvinte, căci „limba celui drept este argint încercat în foc” (Prov. 10,20).

1,12 Nardul (*Nardostachys jatamansi*) este un parfum foarte scump, extras dintr-o plantă perenă, originară din Himalaya și considerată un afrodisiac în India. Parfumul unei persoane în Orient îi arată statutul social (*cf.* Ecl. 7,1, Ex. 5,21). Dacă înțelegem pasajul de față în această cheie hermeneutică, atunci tânăra spune că reputația frumuseții ei a provocat venirea mirelui (Keel, p. 62). Parfumul de nard sugerează atmosfera încărcată de erotism dintre cei doi. ♦ Amestecul de parfumuri scumpe, vin, uleiuri parfumate și mirosmi de fructe coapte creează o atmosferă plină de tensiune senzuală (vezi 4,10; 7,13-14). ♦ Grigore al Nyssei (*Homiliae* 3) înțelege prin nardul care își dă mireasma răspunsul Miresei la apropierea Mirelui. Diferitele miresme reprezintă diferitele virtuți, dar la apropierea Mirelui Mireasa dezvoltă adevărata Virtute. El strălucește cu o strălucire care se reflectă în Biserica Sa ca într-o oglindă. Astfel devine vizibil pentru noi ceea ce este invizibil, devine comprehensibil ceea ce era de neînțeles.

1,13 Am tradus „iubit” peste tot pentru ὀδελφιδός; cuvântul, înrudit cu substantivul „frate” (s-ar traduce prin „frățioare”), ajunge să fie un apelativ generic de tandrețe. Echivalează ebr. *dōdh* care apare de treizeci și unu de ori în Vechiul Testament și care înseamnă în primul rând „unchi” (e.g. Lev. 10,4, 1Sam. 10,14-16), apoi, cu un sens extins, înseamnă „văr”. Termenul este tradus de Vulgata prin *dilectus*. Se ridică aceeași problemă a echivalenței exacte *versus* o echivalare rezultată din contextul special în care se află termenul, ca și în cazul termenului *πλησίον* din versetul 9, tradus cu „iubită”. De remarcat abundența apelativelor care trimit la relații de familie. De altfel, căsătoria între

care se va cuibări chiar între sânii mei.

¹⁴ Iubitul meu, ciorchine de cipru pentru mine,
în viile din Engaddi.

¹⁵ Iată, ești frumoasă, tu, iubita mea,
iată, ești frumoasă: ochii tăi, porumbește!

¹⁶ Iată, ești frumos, iubitul meu, și plăcut;
la fel și patul nostru umbrît!

¹⁷ Bârnelor caselor noastre, cedri;

veri nu era o practică străină familiilor evreiești – Iacob s-a căsătorit cu cele două verișoare ale sale, Leia și Rachel. ♦ „legătură de smirnă”: *litt.* săculeț cu smirnă.

1,14 „Ciprul” (gr. κύπρος) despre care vorbește mireasa este, se pare, *Lawsonia inermis*, plantă care la maturitate ajunge la circa trei metri. Din plantă se extrage camforul, prin zdrobire, cu un puternic pigment roșiatic folosit în vechime pentru înfrumusețare, pentru colorarea unghiilor și a părului. Florile albe au un miros puternic asemănător trandafirului. Păstoritele le purtau în păr pentru a alunga mirosul foarte puternic de capră (*cf.* Keel, p. 67). Aceste flori erau cunoscute în Egipt și sub numele de „*anch yimi*”, „floarea vieții”. ♦ „viile din Engaddi”: oaza ‘Eyn Gedhī, „locul caprelor sălbatic”, era celebră datorită calității plantelor aromatice culese de acolo, o adevărată grădină regală.

1,15 Comentatorii tratează diferit comparația „ochi-porumbește”: unii se referă la forma ochilor, alții la culoarea albastru-gri a speciei de porumbel *Columba liua* spre care trimite termenul ebraic, alții la vioiciunea specifică perechilor de porumbei. ♦ Origen (*Commentarium* 3) comentează în detaliu comparația „ochi-porumbește”. Porumbelul este un simbol al Duhului Sfânt. A avea ochi ca niște porumbește înseamnă a înțelege Legea și Profeții cu o deosebită sensibilitate spirituală, sub călăuzirea Duhului Sfânt. De asemenea, se poate înțelege că cei doi ochi ai Bisericii-Mireasă sunt Fiul lui Dumnezeu și Duhul Sfânt, pentru că deopotrivă și Unul, și Celălalt sunt numiți „Mijlocitori” (In. 14,16-17, 1In. 2,1) la Tatăl pentru păcatele noastre, ca cei doi măslini din profeția lui Zaharia 4,3.

1,16 „la fel și patul”: gr. πρὸς κλίνῃ; construcția πρὸς (prep.) + κλίνῃ (subst. la nominativ) este improprie limbii grecești. Prepoziția πρὸς (către, spre) reprezintă o traducere mecanică a unui termen ebraic cu sensul „la fel, chiar și”, procedeu caracteristic cârților biblice din așa-numitul grup *kaige* (*cf.* *Song of Songs*, trans. by Jay C. Treat, provisional edition, Oxford University Press, 2005). *Cf.* și 7,14c. ♦ Grigore al Nyssei (*Homiliae* 4) comentează acest verset din perspectiva textului din Ef. 5,32, marea taină a unirii dintre Hristos și Biserică. După cum se întâmplă această unire tainică, tot așa sufletul pur intră în comuniune cu Cel Sfânt. Această comuniune tainică și sfântă este reprezentată de „patul umbrît”.

1,17 „cedri... chiparoși”: Ioan Alexandru (p. 51) amintește de un vechi obicei oriental. La nașterea unui băiat se sădea un cedru, la nașterea fetei, un chiparos. Când sosea ziua nunții, din cedru și chiparos se făcea baldachinul nupțial. ♦ Descrierea interioarelor în care se petrec scenele de dragoste, obiectele numite, ne determină să credem că locuințele descrise sunt regale. De aceea, și mirele, și mireasa doresc să plece în sate (7,12), în

grinzile noastre, chiparoși.

2¹ Eu sunt floarea câmpiei,
crinul văilor.

² Ca un crin în mijlocul spinilor,

locuri în care nu sunt nici protejați, dar nici atât de cunoscuți. ♦ *Glossa ordinaria*, CCCM 170.22,137: „casele”, la plural, reprezintă diferitele națiuni care compun Biserica-Mireasă. „Bârnela” care mențin structura caselor, unitatea Bisericii, sunt predicatorii. „Grinzile” care înfrumusețează casa sunt membrii simpli ai comunităților ecleziale; ei mențin bârnela și sunt menținute de acestea. Membrii Bisericii o înfrumusețează nu cu învățăturile lor, ci cu virtuțile și faptele lor bune.

2,1 „Floarea câmpiei” la care se face referire aici nu a fost identificată. Ebraicul *ḥabhašeleth* apare, în afara acestui context, o singură dată în Isaia 35,1. Este mai degrabă „trandafir”. Atât LXX cât și Vulgata folosesc termeni generici, ἄνθος, respectiv *flos*. ♦ „crinul”: LXX traduce cuvântul *šōšān* cu κρίνον. Cuvântul ebraic este împrumutat din Egipt unde înseamnă „crinul de apă” sau lotusul. Această plantă (*Nymphaea alba*) se poate găsi în Israel și astăzi (Keel, p. 78). ♦ „văilor”: LXX și Vulgata traduc toponimul *Šārōn* cu sensul general de „câmpie”. Este vorba de Câmpia Șaron, aflată în nordul Palestinei. Această câmpie mlăștinoasă producea în vremurile antice o vegetație bogată în flori sălbatice (Carr, p. 88). ♦ Pentru Origen (*Commentarium* 3), cel care vorbește în primele două versete ale capitolului este Mirele, Hristos, prezentându-Se ca o floare a câmpiei. Câmpia și văile reprezintă două categorii de oameni: cei conduși de Lege și de Profeți, pe de o parte, și neamurile, pe de altă parte. Mirele este, așadar, un crin în valea neamurilor. Mai mult, în această metaforă a crinului Origen vede o aluzie la Întruparea lui Hristos. ♦ Interpretarea lui Nil al Ancyrei (*Commentarium in Canticum Canticorum* 1.39-41, SC 403,234-44) se apropie de cea a lui Origen: câmpia reprezintă poporul Israel, „netezit” de învățăturile Legii și ale Profeților, iar văile ilustrează neamurile. ♦ O poziție diferită este adoptată de Philon al Carpasiei (*Expositio in Canticum Canticorum*, PG 4060 BC), care consideră că Mireasa este cea care vorbește în primul verset, Mirele răspunzându-i în următorul. „Floarea câmpiei” se referă la profeții, pe când „crinul văilor” reprezintă învățăturile Evangheliilor. ♦ Fauna și flora din Cântare pot deveni un subiect aparte de studiu, cu atât mai fascinant cu cât nu toate plantele sau animalele se găsesc în regiunea din care bănuim că provin personajele principale.

2,2 Prin „iubita mea... ca un crin în mijlocul spinilor” Origen (*Commentarium* 3) înțelege fiecare suflet care trebuie să devină precum un crin curat, fugind de gândurile și grijile vieții, comparate în Noul Testament cu spini (cf. Mc. 4,18-19). Totodată, acest verset poate fi înțeles și ca referindu-se la Biserica dintre neamuri, înconjurată de necredincioși sau eretici, comparați cu niște spini. ♦ *Glossa ordinaria*, CCCM 170.22,141: în Biserică, întotdeauna coexistă oamenii buni cu cei răi. ♦ Pentru Augustin (*Enarrationes in Psalmos* 47, CCSL 38 545) aceste versete nu se referă la Biserica aflată în mijlocul necredincioșilor, ci la tensiunile din interiorul Bisericii. Creștinii autentici sunt în

aşa-i iubita mea în mijlocul fetelor.

³ Ca un măr între copacii din crâng,
aşa-i iubitul meu în mijlocul feciorilor:
am dorit umbra lui şi m-am aşezat
iar rodu-i [e] dulce pe cerul gurii mele.

⁴ Duceţi-mă în casa vinului,

opozitie cu aceia care doar pe baza primirii sacramentelor se numesc creştini, dar practică o religie formală (cf. 2Tim. 3,5).

2,3 „ca un măr”: iubitul este comparat cu un arbore a cărui specie nu a fost identificată cu siguranţă. LXX traduce μήλον („măr” sau fruct în general), Vulgata, *malum*, dar în Targum este „lămâi”. Acelaşi termen mai apare în 2,5; 4,3; 6,7 şi în 8,5, iar în alte locuri din Vechiul Testament, doar în Proverbe 25,11 şi Ioel 1,12. Rădăcina cuvântului ebraic *tapūah* înseamnă „aromă, parfum, mireasmă”. ♦ Keel (p. 82) afirmă că, în timpurile antice, în Israel mărlul era cultivat mai mult decât în zilele noastre. Acelaşi autor aminteşte de un cântec sumerian de dragoste în care iubitul este asemănat unui măr. În jurul mărlului era construită o simbolică specială a mariajului sacru în mitologia sumeriană (cf. Pope, p. 371). ♦ „umbra”: în limba ebraică conceptul de „umbră” trimite spre „protecţie” şi „siguranţă” (cf. Ps. 17,8; 91,1). Prin apropierea de cel iubit, îndrăgostitei îi este împlinită dorinţa instinctivă oricărei femei de a fi protejată, de a se simţi în siguranţă. ♦ Grigore al Nyssei (*Homiliae* 4) vede în descrierea Mirelui, „ca un măr între copaci”, o referire la Întrupare. Aşa cum mărlul este de aceeaşi esenţă cu ceilalţi copaci, dar în acelaşi timp este diferit, Hristos a îmbrăcat aceeaşi natură cu umanitatea (cf. Evr. 4,15), natură care este coesenţială nouă, dar fără păcat. Fructul dulce înseamnă, pentru Grigore al Nyssei, Cuvântul lui Dumnezeu. ♦ Origen (*Commentarium* 3) interpretează umbra mărlului în lumina unui verset din Plângeri (4,20) şi a două versete din Evrei (8,5; 10,1). Hristos le asigură viaţă şi ocrotire celor care trăiesc în umbra Sa. Totodată, a trăi în umbra Lui înseamnă şi a-L cunoaşte încă incomplet, în parte, „ca într-o oglindă” (cf. 1Cor. 13,12), cunoaştere care se va împlini în viaţa veşnică, atunci când vom vedea adevărul „faţă în faţă”. ♦ „cerul gurii”: gr. λάρυγγ, *litt.* „laringe”. ♦ Trebuie remarcat paralelismul dintre versetul 2 şi prima parte a versetului 3. Keel (p. 82) consideră că acesta este o expresie poetică a reciprocităţii caracteristice adevăratei iubiri.

2,4 „Duceţi-mă...”: LXX traduce aici cu imperativul. TM are „El m-a dus”. Forma din LXX se poate datora atracţiei imperativului din versetul următor (cf. Pope, p. 374). ♦ „casa vinului”: „vinul” poate funcţiona aici ca o metaforă a bucuriilor dragostei (Keel, p. 85). ♦ Pentru Ioan Alexandru (p. 53), această casă a vinului reprezintă casa mirelui, casa iubirii. ♦ „puneţi peste mine iubire”: vb. τόσσω aparţine în general vocabularului militar şi are sensul „a pune în linie de bătaie”, „a rândui pentru luptă” (cf. şi 6,4.10). Imaginile militare se întâlnesc de mai multe ori în Cântare: 1,9; 3,7-8; 4,4; 6,4.10; 7,1. ♦ Vulgata traduce: *ordinavit in me caritatem*. TM are: „stindardul lui [de luptă] era dragostea.” ♦ Theodoret al Cyruului (*Interpretatio*, PG 81,90AD) consideră că expresia „casa vinului” se referă la teaururile divine. Pornind de la Psalmul 84,1, el consideră că

puneți peste mine iubire.

⁵ Întăriți-mă cu turte de struguri,
înviorați-mă cu mere, căci rănită-s de dragoste.

⁶ Mâna-i stângă, sub capul meu,
și dreapta lui mă va cuprinde.

⁷ Vă pun sub jurământ, fiice ale Ierusalimului,

Bisericile lui Dumnezeu sunt teacuri de vin de unde izvorăște vinul spiritual, care oferă împlinire sufletelor credincioșilor (cf. Ps. 36,8). ♦ Nil al Ancyrei (*Commentarium in Canticum Cantorum* 45) înțelege prin vin Cuvântul lui Dumnezeu, prin urmare „casa vinului” este Tatăl.

2,5 „turte de struguri”: pentru ebr. *'ašîšāh* cu acest sens, manuscrisele LXX au *μύροις*, „miresme”. Totuși, Rahlfs, urmându-l pe Grabe, propune *ἐπιόραϊς*, *litt.* „prăjituri sau turte de struguri”. Acestea erau folosite în cultul zeitelor canaanene (cf. Os. 3,1, Ier. 7,18; 44,19). *Vetus Latina* traduce *confirmate me inter unguenta*. ♦ „rănită”: gr. *τερωμένη* echivalează ebr. *hōlāh*, „slăbită, bolnavă”. Vulgata se apropie mai mult de sensul ebraic: *quia amore langueo*, „sunt obosită, fără putere, slăbită din pricina dragostei”. ♦ Pentru Origen (*Commentarium* 3), cererea Miresei de a fi înviorată cu mere semnifică dorința intensă de a se hrăni din Cuvântul lui Dumnezeu. Sufletul este rănit de dragoste în momentul în care fiecare fibră a sa, fiecare dorință arde de iubirea pentru Cuvântul lui Dumnezeu. ♦ Ioan Alexandru (p. 53) amintește că iubirea ca boală este un topos frecvent în poezia egipteană veche. ♦ Urmând traducerea latină, Beda Venerabilul (*Expositio in Canticum Cantorum*, CCSL 119b,215) vede în simbolul florilor promisiunea virtuților, meritele semnificând desăvârșirea acestora.

2,6 Imaginea îndrăgostiților îmbrățișați se repetă în 8,3. Aceeași ipostază a iubiților este surprinsă pe sculpturile babiloniene antice (Keel, p. 89). ♦ Origen (*Commentarium* 3) consideră că aceste cuvinte trimit la textul din Prov. 3,16, unde Înțelepciunea este descrisă astfel: „Durata vieții și anii de trăit sunt în: mâna ei dreaptă, iar în mâna ei stângă, bogăția și slava.” Bogăția și slava care se află în mâna stângă a Mirelui, Cuvântul lui Dumnezeu, reprezintă credința Bisericii în suferința lui Hristos. Îmbrățișarea Mirelui este jertfa, răspunsul Miresei este credința în această jertfă. Viața lungă din mâna dreaptă se referă la viața veșnică prin care Cuvântul a fost la început cu Dumnezeu.

2,7 „pe puterile și tăriile”: gr. *δυνάμειν* și *ισχύοειν*; TM are „pe gazelele și căprioarele”. LXX a interpretat primul cuvânt (*ʾbhā'ōth*) drept un omonim al acestuia, „oștiri”, „puteri [angelice]”, iar al doilea a fost înțeles ca venind dintr-o rădăcină care înseamnă „putere” sau „ajutor” (Carr, p. 93). O interpretare asemănătoare se regăsește în Targum. ♦ „Să stârniți și să treziți” este, și în greacă, și în ebraică, un joc de cuvinte construit de la același radical. ♦ Acest jurământ se repetă cu exactitate în 3,5 și, ușor modificat, în 8,4. Keel (p. 92) amintește faptul că obiceiul de a obliga pe cineva prin jurământ apare frecvent în Vechiul Testament. Conform părerii comentatorului, aceste cuvinte adresate fiicelor Ierusalimului atrag atenția asupra purității relației celor doi iubiți. ♦ Ioan Alexandru (p. 53) consideră, de asemenea, că această invocare este făcută

pe puterile și tăriile câmpului,
ca nu cumva să stârniți și să treziți dragostea, până nu vrea ea.

⁸ Glasul iubitului meu!

Iată-l, vine sărind peste munți,
săltând peste dealuri.

⁹ Iubitul meu este asemenea căprioarei

în vederea ocrotirii, nu a inițierii erotice. ♦ „Puterile și tăriile câmpului” ar putea însemna puterea fertilității și tăria, energia tinereții, dar se poate referi și la o invocație legată de un ritual de fertilizare a pământului.

2,8 „Glasul iubitului...”: pentru Origen (*Commentarium* 3), acest verset descrie Biserica lui Hristos care recunoaște glasul Mirelui ei. Dumnezeu Și-a făcut auzită vocea la început prin lucrarea profeților. Astfel, pentru mult timp Dumnezeu a putut fi doar auzit de Biserică, fără a putea fi văzut; aceste cuvinte reprezintă afirmarea bucuriei de a-și întâlni Mirele. Totodată, Origen vede aici o referire la experiența celor care studiază textul biblic. Cât timp acesta rămâne neînțeles din cauza dificultăților de interpretare și a pasajelor obscure, înseamnă că aceia care se apropie de text nu au parte de prezența Cuvântului lui Dumnezeu în cuvântul scris. De îndată ce Cuvântul lui Dumnezeu se face prezent și le oferă lumina cunoașterii, înțelesul devine clar pentru suflet. ♦ Alăturarea munților și a dealurilor în aceeași imagine poetică este obișnuită pentru poezia ebraică, cf. Is. 40,4, Iez. 6,13 (Carr, p. 95).

2,9 „căprioarei... puiului cerboaicelor”: este preluată aici imaginea din versetul 7 TM, continuând comparația iubitului cu aceleași creaturi care simbolizează puterea de reproducere, energia, vitalitatea. În Vechiul Testament, când se ia ca exemplu din natură nașterea, imaginea cea mai la îndemână este a cerboaiței care naște (cf. Ier. 14,5, Ps. 28,9). LXX adaugă la sfârșitul v. 9c „pe munții Baithel”, text care nu se regăsește în TM. Același lucru se întâmplă și în 2,17. ♦ „pândind... iscodind”: LXX folosește două sinonime cu nuanțe diferite: *πορακώπτω*, „a se apleca pentru a privi”, „a privi cu atenție” sau „a pândi cu mare atenție”, funcția preverbului aici fiind intensivă, și *ἐκκώπτω*, care înseamnă „a se apleca afară pentru a privi”, rolul preverbului fiind, de această dată, lexical. ♦ Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*, PG 81, 96C-100A) comentează versetul pornind de la comparația Mirelui cu o căprioară/gazelă și un cerb: căprioara și-ar trage numele de la vederea pătrunzătoare, iar cerbul se hrănește și cu șerpi sau alte reptile. Mirele este ca o căprioară datorită vederii sale clare și pătrunzătoare și a precunoașterii lucrurilor viitoare, dar poate fi asemănat și cu un pui de cerb în virtutea puterii sale de a distruge păcatele, asemănat șerpilor. În concluzie, după Theodoret, textul ne vorbește despre zdrobirea idolilor de către Mirele Hristos, deoarece munții și dealurile din versetul anterior n-ar fi altceva decât hotarele demonilor peste care Mirele trece distrugându-le prin puterea înțelepciunii și a miracolelor Sale. ♦ Grigore al Nyssei (*Homiliae* 5) consideră că aceste cuvinte reflectă procesul de transformare, de apropiere a naturii umane de Dumnezeu. La început, Cuvântul lui Dumnezeu luminează sufletul omului prin Lege și profeți. Ferestrele reprezintă profeții, iar zăbrelele sunt Legea lui Dumnezeu.

sau puiului cerboaicelor de pe munții Baithel.

Iată-l, el stă în spatele zidului nostru,

pândind prin ferestre,

iscodind printre zăbrele.

¹⁰ Îmi răspunde iubitul meu și îmi spune:

ridică-te, vino, iubita mea, frumoasa mea, porumbița mea!

¹¹ Căci, iată, iarna a trecut,

ploaia s-a dus, s-a depărtat cu totul de la sine.

¹² Florile s-au arătat pe pământ,

Prin acestea Lumina se furișează în interior. Următorul pas îl reprezintă desăvârșirea iluminării, când, prin unirea Luminii cu natura umană, aceasta din urmă este smulsă de sub puterea întinericului și a morții (cf. Lc. 1,79). ♦ Și Ambrozie (*De Isaac* 4.32-37, CSEL 32.1.2, 661-664) consideră că acest verset descrie aspirația sufletului după Dumnezeu. Dacă prin ferestre Ambrozie înțelege, asemenea lui Grigore al Nyssei, profeții, interpretarea sa diferă mai departe. Zăbrelele se referă la lucrurile perceptibile ale acestei lumi, care îl împiedică pe om să-L contemple pe Dumnezeu neîntrerupt.

2,10 Unii interpreți consideră versetele 8-14 ca un poem de sine stătător, un poem al frumuseții naturii, al renașterii acesteia primăvara (cf. Keel, p. 99). ♦ Fragmentul 10b-13 formează o unitate simetrică, marcată de aceeași invitație adresată iubitei. ♦ Intensitatea chemării este redată de LXX prin două imperative: ἀνάστα („ridică-te”) și ἐλθέ („vino”). ♦ Ambrozie (*De Isaac* 4.32-37) afirmă că îndemnul îi este adresat omului pentru a se desprinde de plăcerile acestei lumi, de lucrurile perceptibile și pământești care îi îngreunează sufletul (cf. Mt. 11,28). Chemarea iubitului ceresc reprezintă un îndemn pentru iubita Sa pământească de a se ridica de la nivelul celor tangibile spre cele spirituale. ♦ „Porumbița mea” nu are corespondent în TM.

2,11 „iarna”: ebr. *s'thāw* este un *hapax* în VT. Paralela cu *geșem*, „ploaie abundentă”, atestă faptul că în Palestina iarna este reprezentată de sezonul ploios. Sentimentele celor doi îndrăgostiți se reflectă în mișcările din creație. Natura participă spectaculos la tot ce se întâmplă în cântec. Timpul iernii, al ploilor, este timpul tristeții care a trecut. Ideea de trecere definitivă a timpului rău e subliniată prin folosirea în cascadă a două verbe: ἀπιλθεν și ἐπορεύθη pe lângă verbul inițial παρηλθεν. ♦ Ambrozie (*De Isaac* 4.32-37) spune că expresia „iarna a trecut” se referă la venirea lui Hristos care schimbă totul, aduce iertarea și sfârșitul necazurilor. ♦ Și Grigore al Nyssei (*Homiliae* 5) consideră că acest verset semnifică sfârșitul iernii sufletului. „Iarna” și „ploaia” trimit spre același lucru: răul, păcatul. La fel cum iarna natura moare, tot astfel omul a căzut din starea în care se afla în paradis, prin neascultare. Grigore al Nyssei numește căderea „iarna neascultării”. „Iarba verde” a virtuților s-a uscat din cauza răcirii dragostei pe care omul ar fi trebuit să o aibă față de Dumnezeu.

2,12 „(vremea) curățitului”: cuvântul *zāmīr* ridică serioase probleme de traducere, fiind dificil de ales între cele două sensuri: primul, „a tăia/curăți (vița de vie)” sau „a culege

vremea curățitului [viei] a sosit,

glasul turturelei s-a auzit pe pământul nostru.

¹³ Smochinul își aduce roadele timpurii,

viile înfloresc și-și dăruiesc mireasma.

Ridică-te, vino, iubita mea, frumoasa mea, porumbița mea!

¹⁴ Și vino, tu, porumbița mea, în crăpătura stâncii,

la adăpostul peretelui de stâncă,

strugurii” și cel de-al doilea, „a cânta (la un instrument cu coarde)”. LXX alege prima variantă. După opinia lui Carr (p. 98) și a lui Keel (p. 101), sensul „a cânta” se armonizează cel mai bine cu contextul. Explicația ține de domeniul agricol: în Palestina, conform „calendarului” agricol descoperit la Gezer, lucrările agricole pe care le presupune termenul ebr. *zāmīr* aveau loc între iulie și august (cf. și Is. 18,5), prin urmare, prea târziu pentru timpul descris aici (cf. Pope, p. 395). ♦ Prin venirea lui Hristos, primăvara se arată în sufletele oamenilor, împodobindu-le cu florile virtuților (Grigore al Nyssei, *Homiliae* 5). ♦ Ambrozie (*De Isaac* 4.32-37) spune că acolo unde înainte erau spini acum sunt flori, unde era pustiu acum se află o recoltă gata de strâns. Glasul turturelei înseamnă, pentru Ambrozie, castitatea.

2,13 Smochinul împreună cu măslinul și vița-de-vie alcătuiau o tripletă simbolică referitoare la destinul poporului Israel. Cele trei plante apar deseori în profețiile legate de poporul Israel, smochinul fiind un simbol al păcii și al siguranței. Înflorirea smochinelor timpurii e un semn al adevăratelor roade, care se coc în august sau septembrie. Dacă acestea lipsesc, nu va exista nici o recoltă (cf. Mt. 21,18). De asemenea, smochinul era și un simbol al sexualității în Orientul Apropiat antic (Carr, p. 99). ♦ Grigore al Nyssei (*Homiliae* 5) compară natura umană cu smochinul. Roadele timpurii sunt semnele noii vieți pe care Hristos o oferă credinciosului, prin curățirea de păcate, realizată în urma actului mărturisirii.

2,14 „porumbiță”: apelativul apare de mai multe ori în Cântarea Cântărilor. Această pasăre e asociată întotdeauna delicatității și dragostei. Porumbița simbolizează iubirea nu numai în cultura iudaică; ea este deopotrivă simbolul unor zeițe ale iubirii precum Iștar, Atargatis și Afrodită (Pope, p. 399). ♦ „crăpătura stâncii”: porumbeii își construiesc adesea cuiburile în crăpăturile stâncilor sau în peșteri. Pope (p. 400) arată că există în Palestina două localități cunoscute drept „Valea porumbeilor”. În Ps. 73,19, poporul lui Dumnezeu este reprezentat ca o turturică aflată în primejdie. Porumbița este adăugată smochinului, viței-de-vie și măslinului ca simbol al poporului ales de Dumnezeu. Această tradiție hermeneutică legitimează utilizarea unor simboluri care trimiteau la poporul iudeu cu privire la Biserică, noul popor al lui Dumnezeu. ♦ Apelul din verset e considerat de Ambrozie (*De Isaac* 4.32-37) un apel la încredere în crucea lui Hristos, la credință. „Crăpătura stâncii”: loc de adăpost pentru sufletul credinciosului. ♦ Pentru Guillaume de St. Thierry (*Expositio in Cantica Cantorum* 35.160-162, CCCM 87, 160-162), frumusețea glasului și a chipului Miresei este expresia conștiinței solid ancorate în Hristos, a credinței în El.

arată-mi chipul tău,
și fă-mi auzit glasul tău,
câci glasul tău e dulce și chipul tău, frumos.

¹⁵ Prindeți-ne vulpile
cele mici, care strică viile,
iar viile noastre sunt în floare.

¹⁶ Iubitul meu este al meu și eu sunt a lui,

[a celui] care-și paște [turma] între crini,

¹⁷ până ce răsuflă ziua și se mișcă umbrele.

2,15 Versetul a constituit o serioasă problemă pentru exegeți, fiind dificil de identificat dacă persoana care vorbește este iubitul sau iubita. După indicațiile din codicele *Sinaiticus*, mirele este cel care vorbește. ♦ Ioan Alexandru (pp. 55, 56) afirmă că acest verset poate fi socotit o poezie în sine, fiind o strigare din timpul nunții, cu dublu sens. Vulpile sunt peștorii care doresc să fure mireasa în timpul nunții. ♦ Keel (p. 110) spune că, în poezia egipteană de dragoste, „vulpile”, în special „vulpile tinere”, constituiau o metaforă pentru cei care umblau asiduu după femei. Via reprezintă femeia, rodul viei prevestit de floare, farmecele ei, ceea ce ademenește trecătorul, dar și ce poate fi stricat de vulpi. ♦ Există multe alte interpretări ale versetului. Pentru unii comentatori, vulpile reprezintă circumstanțele care amenință să distrugă dragostea înainte ca ea să se împlinească. Alții văd în aceste cuvinte un fragment din cântecele nupțiale populare, făcând aluzie la consecințele nefaste ale iubirii ilicite. O altă ipoteză este că textul face parte dintr-un cântec al unui ritual orfic în timpul căruia tinerii dansau mascați în vulpi (cf. Pope, p. 404). ♦ Pentru Origen (*Commentarium* 3), vulpile înseamnă puterile demonice ostile sufletului, care distrug floarea virtuților și fructul credinței. Gândurile rele trebuie îndepărtate din inimă cât timp sunt încă „mici”, deoarece, dacă persistă, duc cu siguranță la comiterea păcatului. Pe de altă parte, aplicând aceste cuvinte lui Hristos și Bisericii, Origen afirmă că ele se adresează învățătorilor din Biserică, pentru ca ei să vegheze la apărarea adevărului față de învățătorii eretici. ♦ Pentru Grigore al Nyssei (*Homiliae* 5), cei către care se îndreaptă îndemnul versetului sunt fie puterile angelice, spirite slujitoare (cf. Evr. 1,14), fie sfinții apostoli. Via reprezintă natura umană, iar alungarea vulpilor, adică a forțelor răului, înseamnă începutul „recoltei”, printr-o conduită virtuoaasă. ♦ Augustin (*Sermones* 164.3) consideră că vulpile îi reprezintă pe ereticii care au dezbinat Biserica lui Dumnezeu (Donatus, Arius, Mani). Aceștia au încercat să fure Mireasa Domnului, s-au îndepărtat de Biserică și de adevărul evangheliilor, comițând astfel un adulter spiritual. „A prinde vulpile” înseamnă a-i confrunta pe eretici cu autoritatea Legii lui Dumnezeu, cu mărturia Sfințelor Scripturi.

2,16 Afirmția face referire, pentru Nil al Ancyrei (*Commentarium* 63-67), la unirea dintre Hristos și Biserică. Aceștia sunt una. Credincioșii participă la această unitate printr-o viață virtuoaasă.

2,17 „până ce răsuflă ziua”: gr. ἕως οὗ διαπνεύσῃ ἡ ἡμέρα – expresia apare și în 4,6. Atât verbul grecesc, cât și cel ebraic înseamnă „a răsufla”, „a exhala”, „a respira”.

Întoarce-te și aseamănă-te, iubitul meu,
căpriorului, piului cerboaicelor
pe munții cu prăpăstii.

3¹ Pe patul meu, în noapte,

Expresia poate sugera trecerea nopții și venirea zorilor sau, dimpotrivă, sfârșitul zilei. Contextul pare a favoriza primul sens („iubitul meu este al meu... până ce răsufă ziua”, i.e. până în zori). Comentariile antice vorbesc tot despre trecerea nopții și începutul unei zile noi (*vide infra*). ♦ „munții cu prăpăstii”: TM are „Munții Bether”. Nu se știe exact despre ce e vorba. Unii interpreți cred că este vorba despre o localitate, Battir, lângă Ierusalim. Keel (p. 115) crede că textul se referă la o plantă aromatică, originară din India, denumită în greacă *μαλαβόσποβ*. După alte interpretări, expresia ar face referire la plăcerile pe care femeia le poate oferi. ♦ Nil al Ancyrei (*Commentarium* 63-67) spune că omul pe pământ este orbit de norul ignoranței și consideră că lucrurile acestei lumi durează. De aceea, el are nevoie de lumină pentru a vedea că umbrele lumii prezente sunt trecătoare. Cei care au parte de lumină, pentru care noaptea aproape a trecut, își dau seama că viața pe pământ e o umbră (*cf.* Iov 8,9). Sufletul conștient de faptul că toate lucrurile vin de la Dumnezeu (*cf.* ICor. 8,5-6) poate să afirme cuvintele versetului 16. Pentru Nil al Ancyrei cele două versete se completează, poartă același sens. ♦ „Ziua” la care face referire textul a fost văzută de creștini ca fiind ziua învierii, a revelării slavei veșnice, când umbrele acestei lumi au dispărut. Imperativul „întoarce-te!” a fost pus în legătură cu întoarcerea păgânilor la Dumnezeu (Pope, p. 411). ♦ Nil al Ancyrei crede că aceste cuvinte se referă la coborârea lui Hristos în lăcașul morților pentru a elibera sufletele ținute prizoniere.

3,1-5 Aceste versete constituie o unitate de sine stătătoare, care se încheie cu repetarea jurământului din 2,7. Așa cum a remarcat Carr (p. 104), fragmentul e unul dintre puținele din întreaga carte în care vocabularul și sintaxa sunt relativ explicite și clare. Problema apare când trecem la interpretarea lui. Unii interpreți au pretins că aici textul descrie visul iubitei (Fr. Delitzsch, J. Jeremias, Ioan Alexandru ș.a.). Argumentul principal constă în faptul că imaginea unei femei rătăcind noaptea prin cetate sau aducându-și iubitul în casa mamei sale e de neacceptat din perspectiva codului moral strict al Israelului. Alți exegeți afirmă că un astfel de scenariu ar fi fost posibil datorită faptului că femeia ar fi avut mai multă libertate în Antichitate, codul moral devenind mai sever în perioada iudaismului intertestamentar (Keel, p. 120). ♦ Comentariile rabinice sunt la fel de variate. După Targum, mireasa, poporul lui Israel, își caută Mirele, pe YHWH, care s-a îndepărtat de ea pentru păcatele ei („paznicii cetății” fiind Moise, Aaron și leviții). În Midraš Rabbah, „noaptea” este vremea petrecută de poporul evreu în robia egipteană, mirele căutat fiind Moise (*apud* Pope, pp. 414-420). ♦ Pentru comentarii creștini antici, cel căutat este Hristos (*vide infra*).

3,1 Versetul e structurat pe binomul „l-am căutat – nu l-am găsit”. Unii comentarii restructurează întreaga Cântare după această cheie hermeneutică a jocului „de-a v-ați ascunselea”. Cuvintele se repetă de mai multe ori în aceste versete, repetarea lor sugerând

l-am căutat pe cel pe care îl iubește sufletul meu,
 l-am căutat și nu l-am găsit,
 l-am chemat și nu m-a ascultat.

² Mă voi scula deci și voi da ocol prin cetate,

o dată în plus intensitatea căutării. Aceeași idee a dorinței aprinse este exprimată și prin verbul ζητέω, care mai înseamnă și „a dori, a tânji după cineva, regretându-i absența”. Keel (p. 121) arată că motivul căutării pasionate a iubitului absent reprezintă un element frecvent în mitologia Orientului Apropiat. ♦ Versetele sunt construite în jurul unei structuri arhitectonice susținute de patru „coloane”, și anume, formula „pe cel pe care-l iubește sufletul meu”, care se repetă de patru ori. Trebuie remarcată preferința traducătorului grec pentru termenii ἀγαπᾶω și ἀγάπη, spre a reda ideea de „a iubi”, respectiv „iubire”. Această alegere este favorabilă interpretărilor patristice, care refuză o exegeză „erotizantă”. Iubirea despre care vorbește Cântarea, din perspectiva Părinților, este iubirea creștină prin excelență. Vulgata traduce prin *diligo*, un verb la fel de puțin contaminat de conotații erotice. ♦ „sufletul”: ebr. *nepheș*, tradus de LXX ψυχή, iar de Vulgata, *anima*, are o semnificație mult mai bogată: el înseamnă și „gât” și „respirație grea”; el mai poate desemna întreaga persoană, văzută din perspectiva dorințelor, nevoilor și pasiunilor umane (Keel, p. 121). ♦ Traducătorul grec insistă pe ideea căutării și simte nevoia de supraexplicitare: „l-am chemat și nu m-a ascultat”, expresie care nu are corespondent în TM. Se pare că, prin atracție, sfârșitul acestui verset este preluat din 5,6. ♦ Grigore al Nyssei (*Homiliae* 6) consideră că aici mireasa, care simbolizează sufletul omului, descrie unirea ei cu Binele prin imaginea „patului” la care se duce „noaptea”. „Noaptea” are o semnificație aparte, trimițând la contemplarea lucrurilor nevăzute – așa cum Moise a intrat în norul în care se afla Dumnezeu (cf. Exod 20,21). În momentul când sufletul intră în acest întuneric, descoperă cât de departe este de idealul perfecțiunii. Sufletul nu poate cunoaște, cuprinde și numi ceea ce nu se poate numi. Faptul că nu există nici un nume pentru Cel care este deasupra oricărui nume explică de ce mireasa afirmă că Mirele nu a auzit-o când L-a chemat. ♦ Ambrozio vede în acest verset imaginea Sinagogii întinsă pe patul Legii mozaice, căutându-L în zadar pe Domnul ei în umbrele tiparelor ceremoniale și ale profețiilor ascunse (Pope, p. 416). ♦ Grigore al Elvirei (*In Canticum Canticorum* 5,5-14, CCSL 69,208-210) înțelege prin „pat” inima, iar prin „noapte”, înțelepciunea timpurilor din urmă. ♦ Rupert din Deutz (*In Cantica Canticorum Commentariorum Libri* 3, CCCM 26,57-59) se îndepărtează în mod semnificativ de aceste interpretări, văzând în pasaj o referire alegorică la relația dintre Fecioara Maria și Iisus, fiul ei. Interpretarea sa pornește de la capitoul 2 din Evanghelia după Ioan, versetul 4, unde Iisus își întreabă mama: „Ce am a face eu cu tine?” Din cauza misiunii pe care Iisus Hristos o avea de îndeplinit, El și-ar fi neglijat mama. Mai mult, Hristos i-a numit pe cei care fac voia lui Dumnezeu frați, surori și mame (cf. Mt. 12,47-50). 3,2 Grigore al Nyssei (*Homiliae* 6) vede, sub foarte evidentă influență platonicească, „cetatea” ca fiind lumea inteligibilă și supracosmică unde locuiesc puterile și ființele cerești, desemnate prin cuvântul „piețe”. „Străzile” trimit spre mulțimea nenumărată.

În piețe și pe străzi,

Îl voi căuta pe cel pe care îl iubește sufletul meu:

l-am căutat și nu l-am găsit.

³ M-au găsit cei care păzesc și dau ocol prin cetate:

„Nu l-ați văzut pe cel pe care îl iubește sufletul meu?”

⁴ Cum am trecut puțin de ei,

Însă Mirele, iubitul inimii ei, le este imperceptibil chiar și acestor ființe. Iubitul ei nu se află printre lucrurile trupești și inteligibile. ♦ Pentru Grigore al Elvirei (*In Canticum Canticorum* 5.5-14), cetatea înseamnă Legea mozaică. „Piața” reprezintă Pentateuhul, cele cinci cărți ale lui Moise, în care sunt cuprinse toate legile lui Dumnezeu. „Străzile” se referă la cărțile profetice prin care sunt arătate adevăratele căi ale purtării drepte, conducând la Dumnezeu. Așadar, Biserica trebuie să-L caute pe Dumnezeu prin „străzile” Scripturilor divine. ♦ Mama lui Iisus Hristos L-a căutat, urmându-L prin orașele unde Acesta proclama vestea bună a Împărăției lui Dumnezeu (Rupert din Deutz, *In Cantica Canticorum Commentariorum Libri* 3).

3,3 Keel (p. 122) amintește faptul că, în codul moral asirian din secolul al XI-lea î.H., femeilor nu le era permis să se plimbe pe străzi nici ziua decât în condiții speciale (femeile căsătorite și fiicele oamenilor liberi umblau cu capul acoperit, sclavele și prostituatele umblau descoperite). Femeile prinse noaptea pe stradă treceau imediat drept suspecte; totuși, iubita din Cântarea Cântărilor depășește acest obstacol. ♦ Pentru Grigore al Elvirei (*In Canticum Canticorum* 5,5-14), cei care păzesc cetatea îi reprezintă pe farisei, conducătorii iudeilor, păzitorii Legii mozaice. ♦ Rupert din Deutz vede în păzitorii cetății pe discipolii lui Iisus care trebuiau să păzească cetatea adevăratului Ierusalim (cf. Is. 62,6). Aceștia au găsit-o pe mama lui Iisus și i-au transmis vestea învierii Lui.

3,4 În acest verset este pomenit iatacul unde a fost concepută îndrăgostita, loc unde există o tradiție a iubirii. Iubita își cheamă iubitul în locul în care sunt toate amintirile de iubire ale casei. Iatacul iubirii este locul începuturilor. Acolo a fost concepută iubita, acolo vrea să-și înceapă istoria de iubire. ♦ „l-am prins”: verbul κρᾶτέω, „a prinde”, sugerează forța, puterea; el mai înseamnă și „a domina, a fi stăpânul, posesorul, a forța”. Aceasta sugerează pasiunea pe care o simte îndrăgostita pentru iubitul ei. Imaginea e cu totul neobișnuită. Femeia inițiază căutarea, ea conduce întreaga scenă a iubirii, lucru neobișnuit pentru felul în care a fost înțeles rolul femeii în Orient. ♦ Grigore al Nyssei (*Homiliae* 6) consideră că orice este de natură conceptuală reprezintă un obstacol pentru suflet în calea aflării Mirelui, a cărui existență se desfășoară în spațiul incompreensibilului. Pentru ca sufletul să-L găsească pe iubitul său, adică pe Dumnezeu, trebuie ca el să depășească domeniul conceptualului și să se apropie de Dumnezeu prin credință. Prin aceasta, inima, descrisă aici ca o cămăruță, un iatac, se întoarce la condiția ei originală, la starea inițială în care a fost creată. ♦ Pentru Grigore al Elvirei (*In Canticum Canticorum* 5.5-14), aici vorbește Biserica. Mama Bisericii, în a cărei casă și cameră trebuie să intrăm, este Ierusalimul ceresc (cf. Gal. 4,26), care l-a trimis pe Hristos pe pământ. Prin credința în Hristos, Dumnezeu intră în camera inimii omului. Condiția intrării în

îndată l-am găsit pe cel pe care îl iubește sufletul meu,
l-am prins și nu-l voi mai lăsa,
până ce nu-l voi fi dus în casa mamei mele
și în iatacul celei care m-a zămislit.

⁵ Vă pun sub jurământ, fiice ale Ierusalimului,
pe puterile și tăriile câmpului,
să nu treziți și să nu stârniți dragostea până nu vrea ea!

⁶ Cine este cea care se ridică din pustie,

Ierusalim: a-L avea pe Hristos în inimă și a fi unit cu El printr-o dragoste care nu poate fi ruptă. ♦ Dragostea Fecioarei Maria pentru Fiul ei, în înțelegerea lui Rupert din Deutz (*In Cantica Cantorum Commentariorum Libri 3*), constituie un exemplu pentru toate sufletele care-L caută pe Hristos. Îl căutăm „pe pat”, când în neînsemnata odihnă pe care această viață ne-o permite suspinăm după Mântuitorul nostru. Îl căutăm „în noapte”, deoarece, în ciuda faptului că mintea noastră rămâne trează, ochiul nostru e orbit. „A înconjura cetatea” înseamnă a ne îndrepta spre Biserica celor aleși. Cei care păzesc cetatea sunt Părinții Bisericii, care veghează asupra acestora și ne dau învățătură prin scrierile lor. Mântuitorul nostru, deși a fost om printre oameni, a depășit condiția umană în virtutea divinității Sale. Superioritatea Mântuitorului asupra condiției umane este ceea ce înțelegem după ce „trecem de păzitori”, după ce înțelegem că El este mai presus decât profeții și apostolii.

3,5 Vezi și 2,7. ♦ Grigore al Nyssei (*Homiliae 4*) interpretează acest verset ca fiind un îndemn, nu o prohibiție, un îndemn de a intensifica iubirea. După el, jurământul are ca scop direcționarea oamenilor spre o viață a virtuții și a iubirii, pentru ca Dumnezeu să-Și ducă la îndeplinire dorința Sa ca toți oamenii să fie mântuiți și să ajungă la cunoștința adevărului (cf. 1 Tim. 2,4). Prin „câmp” trebuie să înțelegem această lume, iar „puterile” și „tăriile” se referă la puterile angelice. În lumina cuvintelor care afirmă că la înviere trupurile noastre vor avea o constituție angelică (Mt. 22,30), prin jurământul de față suntem îndemnați ca de pe acest câmp al lumii, adică încă din timpul vieții pământești, să contemplăm și să căutăm a imita puritatea angelică. Viața la care sperăm să ajungem trebuie practică încă de pe pământ. Aceasta înseamnă „a trezi” și „a stârni” dragostea, a progresa întotdeauna în ce privește binele și a împlini astfel voia lui Dumnezeu.

3,6 Carr (p. 106), și nu numai el, consideră că fragmentul 3,6-5,1 constituie din multe puncte de vedere „inima” Cântării Cântărilor, cu pasajul 4,16-5,1 care funcționează ca un pivot central în jurul căruia gravitează mesajul cârții. Relația de dragoste progresează, ajunge acum la deplina ei maturitate reprezentată de actul consumării iubirii. Totodată, ultimele versete ale capitolului 3 ridică multe dificultăți în încercarea de a le armoniza cu restul cârții, deoarece la prima vedere nu par a avea vreo legătură cu contextul. Dacă se acceptă opinia că această carte nu este doar o colecție de imnuri fără legătură între ele, ci constituie descrierea unei celebrări nupțiale, cea mai plauzibilă variantă de interpretare este că versetele înfățișează aducerea miresei din casa ei izolată în noul ei cămin, în orașul regal (Carr, p. 107). ♦ Pentru Keel (p. 125), acest nou poem

ca niște coloane de fum, înmiresmată
de smirnă și tămâie, din toate pudrele vânzătorului de miresme?

⁷ Iată lectica lui Solomon,

se inserează aici prin cuvântul-cheie „noapte” (3,1.8) sau prin contrastul între „cetate” (3,1-5) și „pustie” (3,6-8). ♦ „Cine este...”: Carr (p. 107) arată că interpretarea ebr. *mī zo'th* depinde de interpretarea pronumelui, formă de feminin singular, care se poate referi fie la mireasă, fie la lectica din versetul 7. Folosirea interogativului *mī* sugerează însă mai degrabă o persoană decât un lucru. ♦ „smirnă și tămâie”: tămâia este în general asociată cu ritualul de închinare. În Vechiul Testament, spre deosebire de smirnă, tămâia este folosită doar în context cultic, cu excepția prezentului context (Keel, p. 126). ♦ Unii scriitori creștini au văzut în verset o imagine a Bisericii care locuiește în pustiu al acestei lumi, dar unită cu Mirele Ei. „Smirna” simbolizează mortificarea cărnii, a plăcerilor lumești, dar „tămâia” denotă puritatea rugăciunii (cf. Pope, p. 430). ♦ Pentru Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*), „pustia” reprezintă natura umană. Mireasa este asemănată cu o coloană de fum de tămâie deoarece, după cum spune Scriptura (cf. Rom. 12,1, Evr. 13,15), ea trebuie să I se înfățișeze lui Dumnezeu ca o jertfă. „Smirna” și „tămâia” au semnificații aparte. Ele se referă, prima la umanitatea lui Hristos, smirna fiind folosită ca parfum pentru morți, a doua la divinitatea Lui. Așadar, compararea Miresei cu smirna și tămâia arată că ea își mărturisește credința în moartea Mirelui și, totodată, în veșnicia Lui. ♦ Ambrozie (*De Isaac* 5.44-46) consideră că sufletul omului se ridică din pustiu al păcatelor asemenea fumului de tămâie care reprezintă rugăciunile pioase ale sfinților (cf. Ap. 8,4). De asemenea, smirna și tămâia se referă la faptul că sufletul a murit față de păcat și trăiește pentru Dumnezeu. ♦ Apponius (*In Canticum Canticorum Expositio* 5.25-26, CCSL 19 126-127) vede în acest verset imaginea Bisericii dintre păgâni, care se ridică la cunoașterea lui Mesia și reprezintă un motiv de mirare pentru poporul lui Israel. Locul unde numele lui Hristos nu a fost pronunțat este o „pustie”. Asemenea lui Israel, ieșit din Egipt prin pustie, în văzul popoarelor, tot așa poporul Israel a privit la Biserica dintre neamuri, ieșind din Egiptul spiritual, urcând spre muntele cunoașterii lui Dumnezeu, munte care este Hristos. „Miresmele” sunt faptele bune unite într-o coloană de fum aromată.

3,7 Versetul descrie garda regală de onoare. Încă de pe vremea regelui David, „vitejii” erau o echipă de elită alcătuită din treizeci de membri (cf. 2Rg. 23,18-19,23). Aici e vorba de o gardă dublă. Garda simplă asigura protecția, garda dublată, pe lângă funcția de protecție, are și funcție ceremonială. ♦ Ioan Alexandru (p. 58) arată că 60, ca cifră simbolică reprezentând o escortă înarmată, apare și în poezia erotică egipteană. ♦ Acesta este unicul loc în Cântarea Cântărilor în care apare numele poporului Israel, fapt interpretat de unii ca un indiciu al compunerii cărții înainte de moartea lui Solomon, în 931 î.H. (Carr, p. 110). ♦ Pentru Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*), regele Solomon îl reprezintă pe Hristos. După cum Solomon a fost un om al păcii, tot așa Hristos este pacea noastră. Lectica lui Solomon, adică a Mirelui, simbolizează Cuvântul lui Dumnezeu unit cu Mireasa, dând naștere roadelor spirituale. Cei șazeci de viteji reprezintă sfinții

cu șaizeci de viteji împrejur
 dintre vitejii lui Israel,
⁸ cu toții purtând sabie,
 învățați la război,
 fiecare își ține sabia pe coapsă
 din cauza primejdiilor de noapte.
⁹ Regele Solomon și-a făcut un palanchin

Vechiului Legământ. ♦ Ambrozic (*De Isaac* 5.44-46) interpretează „lectica” lui Solomon ca fiind Hristos însuși, patul sfinților, locul lor de odihnă. ♦ Pentru Rupert din Deutz (*Commentariorum Libri* 2), lectica lui Solomon este sânul Fecioarei Maria, în care a luat ființă, ca om, Hristos. ♦ Alți comentatori au interpretat „patul” ca fiind Biserica în care sfinții se bucură cu Principele Păcii. Cei șaizeci de viteji sunt Părinții apărători ai Bisericii prin predicile lor sau căutând fericirea cerească prin contemplație. Numărul e compus din „șase”, semnificând cele șase zile în care Dumnezeu a creat lumea, și „zece”, reprezentând plata dată lucrătorilor credincioși din vie, adică un dinar (*denarius*). Pentru unii, lectica reprezintă fie Crucea, fie rugăciunea, fie mormântul în jurul căruia evreii au postat gărzi, fie odihna veșnică a credincioșilor în cer (Pope, p. 434).

3,8 „sabia pe coapsă”: precizarea legată de felul în care purtau tinerii săbiile, pe coapsă, este introdusă pentru a sublinia momentul acțiunii. Gărzile sunt multe și înarmate în acest fel din cauza primejdiilor de noapte. ♦ Primejdiile din timpul nopții au fost interpretate ca demoni care amenință miresele în timpul nunții (Pope, p. 440). ♦ Keel (p. 129) consideră că versetele 6-8 descriu tot frumusețea miresei, însă nu prezentând-o pe ea însăși, ci ilustrând decorul care o înconjoară. ♦ Interpreții creștini au privit, în general, sabia ca fiind Cuvântul lui Dumnezeu. Grigore cel Mare a evidențiat diferența dintre a avea sabia și a purta o sabie. Cel care nu trăiește în conformitate cu Cuvântul lui Dumnezeu nu poartă această sabie, ci doar o are, cunoaște Cuvântul, fără a fi pregătit de bătălie, gata să reziste ispitelor (Pope, p. 440).

3,9 „palanchin”: cuvântul ebraic *appir^eyōn*, tradus de LXX φορεῖον, iar de Vulgata, *ferculum*, apare doar aici, în tot Vechiul Testament (Carr, p. 111). Pentru Keel (p. 130), cuvântul ebraic derivă din cel grecesc. Φορεῖον se află, în greacă, în poziție emfatică. „Palanchinul” despre care se vorbește în acest verset e diferit de lectica pomenită în versetul 7. În lectică, purtată de obicei de patru sclavi, se stătea întins, în palanchin, de obicei acoperit, se stătea așezat. Pentru unii comentatori perechea lectică-palanchin reprezintă un paralelism sinonimic, fiind vorba de același obiect. ♦ După părerea lui Keel (p. 130), versetele 9 și 10 reprezintă singurul loc din Cântarea în care nu vorbește cineva implicat în evenimente, ci un povestitor. Acestea ar reprezenta un alt poem, unit cu precedentul (6-8) prin cuvintele „lectică”, „palanchin”, cele două nefiind sinonime, și de prezența lui Solomon. Textul prezintă cele mai importante pregătiri pentru procesiune. ♦ Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*) crede că „palanchinul” îi reprezintă pe sfinții apostoli care au vestit numele lui Hristos popoarelor și împăraților. Urmând comparația

din lemne de Liban.

¹⁰ I-a făcut stâlpi din argint

și spătarul din aur,

cu scăriță de purpură,

înăuntru, mozaic,

[daruri de] dragoste de la fiicele Ierusalimului.

¹¹ Ieșiți și priviți

poporului cu Libanul, este de înțeles de ce apostolii, descendenți ai lui Israel, sunt asemănați cu lemnul de cedru din Liban. ♦ Alți exegeți creștini, urmând interpretarea învățaților evrei, care vedeau în verset o referire la Templu, au aplicat aceste cuvinte Bisericii. Lemnul de Liban a fost explicat ca reprezentând sfințenia, adevărul și perseverența sfinților. De asemenea, palanchinul a fost înțeles ca imagine a Fecioarei Maria, locul regal al Mântuitorului, curată în trup și în suflet (Pope, p. 443).

3,10 Keel (p. 131) afirmă că descrierea tronului lui Solomon este realizată în stil elenistic, subliniind ideea derivării cuvântului ebraic *'appir^eyōn*, „palanchin”, din grecescul φορεῖον. ♦ Ultimul stih al versetului ridică dificultăți de traducere și interpretare, din cauza folosirii cuvântului *'ahabhāh*, „iubire”, tradus de LXX ὄρατη, în legătură cu ornamentația tronului lui Solomon. Se poate înțelege că interiorul palanchinului era placat cu pietrele prețioase dăruite de fiicele Ierusalimului, care ar fi dorit să facă parte din alaiul regelui, acele fete din 1,2,3 care au dorit să-l atragă. Pe de altă parte, ὄρατη poate să însemne, aici, datorită atracției semantice și dorinței de concizie a autorului, „dragoste/semn/dar”. Vulgata traduce ambiguu *caritate construit* (Pope, p. 445). ♦ Pentru Keel (p. 131), „iubirea” descrie aici motivul împodobirii extraordinare a tronului. Așadar, cuvântul ar fi folosit într-un sens asemănător celui din capitolul 2,4. ♦ „Stâlpii” sunt tot imagini ale apostolilor pentru Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*) care ne trimite la Gal. 2,9, unde Petru, Iacob și Ioan sunt numiți „stâlpi ai Bisericii”. „Spătarul” simbolizează predicarea evangheliei în care se găsește Cuvântul divin. În lumina textului din Ps. 18,9-10, pietricelele „mozaicului” reprezintă poruncile lui Dumnezeu. Totodată, Împărăția lui Dumnezeu este comparată cu o comoară (cf. Mt. 13,45).

3,11 „I-a încoronat maica lui”: Keel (p. 136) arată că acest text este singurul din Vechiul Testament unde se descrie un ceremonial de încoronare oficiat de mamă. Mama regelui deținea o poziție importantă la curte, cel puțin în regatul lui Iuda. Tocmai în cazul lui Solomon, mama sa a jucat un rol decisiv în înscăunarea lui (3Rg. 1,11-31). Keel amintește și faptul că poeziile de dragoste egiptene arată aceeași situație. ♦ „ziua nuntirii”: expresia apare aici pentru singura dată în Vechiul Testament (Carr, p. 113). ♦ „ziua bucuriei inimii lui”: pentru Keel (p. 137), „bucuria inimii lui” sugerează bucuria la superlativ. Inima, în antropologia Vechiului Testament și a Orientului Apropiat, e centrul ființei umane, simbol al rațiunii, sentimentelor, voinței. Astfel, această bucurie posedă persoana în întregime, o inundă cu fericire. ♦ Îndemnul „ieșiți” înseamnă, pentru Ambrozio (*De Isaac* 5.44-46), o chemare la a părăsi grijile, gândurile, constrângerile trupesti și vanitățile lumești pentru dragostea pe care o oferă Regele păcii. Darul de

la regele Solomon,
la coroana cu care l-a încoronat maica lui
în ziua nuntirii lui
și în ziua bucuriei inimii lui.

4¹ Iată, ești frumoasă, iubita mea, iată, ești frumoasă:

nuntă al lui Hristos este suferința și sângele Său pentru binele nostru. ♦ Pentru Grigore al Nyssei (*Homiliae* 7), cele cărora le sunt adresate cuvintele respective sunt sufletele celor mântuiți, iar coroana pusă pe capul lui Hristos e însăși Biserica, formată din pietre vii. ♦ Rupert din Deutz (*Commentariorum Libri* 3) crede că „mama” la care se referă versetul e Biserica patriarhilor și a profetilor care au prevestit nașterea lui Hristos. „Ziua nuntirii” este ziua întrupării Lui, iar „ziua bucuriei” a fost cea în care, încoronat cu coroana de spini, a împlinit lucrarea de mântuire și S-a bucurat de triumful învierii care avea să urmeze.

4,1 Versetele 1-7 sunt încadrate simetric: „Iată ești frumoasă, iubita mea...” – „Toată ești frumoasă...”. Keel (p. 139) observă că, dacă poemul anterior fusese structurat de cele două imperative, „ieșiți” și „priviți”, fragmentul 4,1-5 este marcat de o lungă serie de construcții nominale. Puterea de atracție a iubitei reprezintă aici centrul de gravitate. ♦ Prima parte a versetului reia exact textul din 1,15. ♦ „porumbițe”: Ioan Alexandru (p. 59) amintește că în pictura egipteană ochiul e asemenea unei păsări în repaus. ♦ „tăcerea”: ebr. *šammāh*, „văl”, este tradus de LXX σιωπήσις, „tăcere” – vezi și 6,7. În Isaia 47,2, același cuvânt e tradus prin „văl”. ♦ Pentru Keel (p. 141), rolul vălului în verset este de a accentua intensitatea strălucirii ochilor: vălul nu o poate ascunde. ♦ „părul tău”: părul era un semn al puterii în Vechiul Testament (de exemplu, în cazul lui Samson). Asemănarea lui cu o turmă de capre sugerează vitalitatea iubitei (Keel, p. 142). ♦ „se arată”: ebraicul *gālaš* este tradus diferit de LXX și de Vulgata. LXX îl redă folosind verbul ἀποκαλύπτω, „a se descoperi”, „a se arăta”, pe când Vulgata traduce cu *ascendo*, „a se ridica”. ♦ Capitolul 4 este o declarație a iubirii mirelui față de mireasa lui, un imn în care acesta îi laudă frumusețea. Exegeza patristică și medievală tinde să identifice mireasa cu Biserica; de aceea, fiecare „membru” al trupului Miresei e interpretat figurativ, ca reprezentând o tipologie a membrilor aparținând trupului Bisericii (Norris, p. 155). ♦ „Vălul” a reprezentat pentru interpreții creștini modestia, autostăpânirea și alte virtuți. Tertullian a asociat vălul cu smerenia care trebuie să le caracterizeze pe tinerele creștine și cu supunerea miresei față de soțul ei. Pentru unii, ochii îi simbolizează pe învățătorii Bisericii, care oferă lumină trupului, iar părul, pe creștinii ajunși la cel mai înalt nivel spiritual, cei mai apropiați de Hristos, Capul lor. Așa cum părul este insensibil, creștinii desăvârșiți sunt morți față de lume și plăcerile ei. Părul miresei e comparat cu o turmă de capre, deoarece membrii Bisericii contemplă lucrurile miresei prin credință, iar caprele sunt animale curate și se hrănesc pe înălțimi. Părul reprezintă o imagine a gândurilor sfinte și a cuvintelor sufletului curat, mort față de trup și lume, scos din întunericul păcatului, al ignoranței, adus la adevăr, cunoaștere și pietate prin cuvântul Evangheliei, descoperit pe Muntele Galaad, muntele mărturiei divine (cf. Pope, p. 461). ♦ Pentru

ochii tăi, porumbițe
dincolo de tăcerea ta.

Părul tău, ca o turmă de capre
care se arată din Galaad.

² Dinții tăi, ca o turmă de oi tunse
care ies din scăldătoare,
toate purtând gemeni,

nici una nu este stearpă între ele.

³ Ca o panglică de purpură, buzele tale,

Ambrozie (*De mysteriis* 34-35, 37-40, *Fontes* 3, 230,232-234), cuvintele din verset sunt spuse de Iisus Hristos, care își privește Biserica îmbrăcată în haine albe, curățită prin nașterea din nou (botez). Ochii sunt comparați cu porumbițele, deoarece Duhul Sfânt s-a pogorât în chip de porumbel. ♦ Apponius (*Interpretatio* 7.1-34, CCSL 19,139) afirmă că aceste cuvinte îl prezintă pe Hristos laudând frumusețea Bisericii formate din păgânii care s-au întors de la slujirea zeilor la adevăratul Dumnezeu. Apponius crede că ochii îi reprezintă pe cei care dau învățătură Bisericii prin puritatea și simplitatea lor. ♦ Beda Venerabilul (*Expositio* 2, CCSL 119b 244-245) consideră și el că ochii se referă la predicatorii Bisericii. Urmând comparația cu caprele (cf. Mt. 25,32-33), el afirmă că și credincioșii păcătuiesc, însă, în ciuda acestui fapt, progresează zilnic spre viața veșnică, unde vor fi eliberați de orice păcat.

4,2 Pentru Augustin (*De doctrina christiana* 2.11-13, *Enarrationes in Psalmos*, CCSL 38,10-11), „dinții” îi reprezintă pe învățătorii prin care credincioșii, intrând în Trupul lui Hristos, Biserica, scapă de erori și superstiții. „Scăldătoarea” se referă la actul botezului, iar „gemenii” sunt cele două porunci ale iubirii, iubirea de Dumnezeu și iubirea aproapelui. ♦ Ambrozie (*De mysteriis* 34-35, 37-40) consideră, de asemenea, că scăldătoarea face trimitere la actul botezului prin care sufletele se curăț de păcate. ♦ Grigore al Nyssei (*Homiliae* 7) pornește în interpretarea sa de la aparenta incongruență a comparației dinților cu o turmă de oi. Dinții se caracterizează prin duritatea lor, stabilitatea și ordinea armonioasă în care sunt așezați. Pe de altă parte, oile sunt risipite la păscut. Dinții sunt „goi”, în timp ce oile sunt îmbrăcate cu blană. Însă înțelesul mai adânc este altul: așa cum dinții sfărâmă hrana în mici bucăți, pentru a putea fi digerată, tot astfel, pe plan spiritual, îi reprezintă pe cei interesați de Scripturile Sfinte și de dificultățile pe care le întâmpină la fiecare pas, pentru a le transforma în hrana spirituală care este pe înțelesul tuturor, astfel încât sufletele ascultătorilor să fie hrănite. Acești interpreți ai Cuvântului trebuie să fie, în primul rând, „tunși”, adică dezbrăcați de orice greutate trupească sau spirituală. „Gemenii” înseamnă, pe de o parte, calmul, impasibilitatea sufletului, pe de altă parte, puritatea vieții, niciodată stearpă în ce privește virtuțile.

4,3 Pentru Apponius (*Expositio* 6.9-12), panglica de purpură reprezintă sângele martirilor care colorează buzele Bisericii. Ei apără „dinții”, adică pe învățătorii Bisericii, astfel încât cei care nu-i cred să poată fi aduși la credință prin mărturia martirilor. Glasul

și graiul tău e fermecător.

Ca o jumătate de rodie, obrazul tău
dîncolo de tăcerea ta.

⁴ Ca turnul lui David, gâtul tău,
zidit spre Thalpioth
cu mii de scuturi atârînd pe el,
toate lănciile vitejilor.

Bisericii este frumos datorită puterii martirilor și interpretării Cuvântului Sfânt de către învățători. Prin frumusețea obrazilor trebuie să înțelegem modestia fecioriei și castitatea. Comparația cu o „jumătate de rodie” demonstrează că fecioria imită lucrările lui Hristos. Apponius face trimitere la 2,3, unde iubitul este comparat cu un măr între copacii pădurii. Fecioria și înfrînarea posedă o parte din frumusețea Mirelui, o „jumătate” prin care chipul Bisericii este mai strălucitor. În plus, Apponius crede că cei doi obraji ai Bisericii le reprezintă, unul pe Maria, sora lui Moise, celălalt pe Maria, mama lui Iisus, care, prin integritatea lor, au făcut chipul Bisericii frumos și demn de admirație.

4,4 „turnul lui David”: mulți comentatori spun că despre acest turn al lui David nu se știe nimic, nefiind identic cu cel actual. Ebr. *migh^hdal* denumește o fortăreață regală sau un fel de acropolă ca loc de refugiu în timp de pericol. ♦ „gâtul”: Keel (p. 147) arată că limba ebraică asociază „gâtul” cu o anumită atitudine, în special cu mândria (cf. Ps. 74,5.6). Așadar, gâtul iubitei, „mândria ei”, este asemenea „turnului lui David”. Această comparație o descrie pe iubită ca pe o cetate mândră și de necucerit. ♦ „Thalpioth”: cuvântul *tal^hpiyōth* este complet necunoscut în afara ocurenței de aici. Targumul îl pune în legătură cu un radical ebraic care ar însemna „învățătură”, „instrucție”. LXX nu face decât să-l translitereze: *θαλπιωθ*, considerându-l un nume propriu, însă nici un oraș cu acest nume nu a fost identificat. Vulgata îl traduce prin *cum propugnaculis*, „cu metereze”: Cea mai probabilă este derivarea sa de la un cuvânt care înseamnă „a aranja în șiruri”, făcând aici referire la podoabele gâtului iubitei. ♦ Honorius din Autun (*Expositio in Cantica Canticorum*, PL 172, 413A-414A) oferă două interpretări versetului. Conform celei dintâi, „gâtul” îi reprezintă pe învățătorii Bisericii. Așa cum gâtul leagă trupul de cap, aceștia „leagă” Biserica de Hristos, prin cuvântul și exemplul lor. După cum turnul are menirea de a-i proteja pe locuitorii cetății de dușmani, tot așa aceste persoane, întărite de puterea lui Hristos, apără Biserica de eretici, păgâni sau creștini falși. „Miile de scuturi” sunt nenumăratele argumente din Scripturi sau cele aduse pe calea rațiunii, folosite împotriva adversarilor, iar „lănciile vitejilor” reprezintă exemplele de suferință ale martirilor, precum și viețile sfinților. A doua interpretare propusă de Honorius din Autun este că turnul lui David este cuvântul lui Dumnezeu, zidit de Hristos pentru a apăra Biserica împotriva dușmanilor Ei. „Scuturile” sunt învățăturile Vechiului și Noului Testament, iar „lănciile” reprezintă exemplele sfinților care-i întăresc pe alții în lupta lor împotriva păcatelor. ♦ Grigore al Nyssei a interpretat scuturile drept îngerii Bisericii care o apără de atacurile venite din partea celor puternici (cf. Pope, p. 469).

⁵ Sâniî tăi, ca doi pui gemeni de căprioară
care pasc între crini.

⁶ Până să răsuflă ziua și să se miște umbrele,
voi porni eu spre muntele de smirnă
și spre dealul de tămâie.

⁷ Toată ești frumoasă, iubita mea, nici un cusur nu-i în tine.

⁸ Vino din Liban, mireasă, vino din Liban,

4,5 Contrast de culori foarte puternic și sugestiv. Imagistica este prea evidentă, ca să evităm prima opțiune pentru interpretarea Cântării, și anume, că avem de-a face cu un cântec de dragoste al unei perechi de îndrăgostiți care se privesc unul pe altul din cap până în picioare. Cei doi pui de căprioară sau de gazelă au culoarea brună, culoare a proeminențelor sânilor care contrastează cu albul sugerat de culoarea crinilor, alb al pielii care nu a fost atinsă de soare. Simetria din versetul 2 este reintrodusă aici prin această imagine (Carr, p. 118). ♦ Pope (p. 470) amintește că gazela este celebrată în poezia arabă pentru perfecțiunea ei în formă și în frumusețe. ♦ Apponius (*Expositio* 6.26-34) vede în imaginea sânilor la care se hrănește Biserica cele două Testamente, „gemene” datorită perfecte armonii între ele, Noul Testament fiind împlinirea Vechiului. ♦ Grigore al Nyssei a considerat că ei reprezintă omul interior și cel exterior, uniți într-o singură ființă (Pope, p. 471).

4,6 „pană să răsuflă ziua”: vezi nota 2,17. ♦ „muntele... dealul...”: s-au făcut încercări de a identifica geografic „muntele de smirnă” și „dealul de tămâie”, însă fără nici un rezultat, deoarece nici smirna, nici tămâia nu sunt originare din Palestina, ele fiind importate de departe (Carr, p. 118, Pope, p. 472). ♦ Acest pasaj este încă un argument pentru a renunța să căutăm aceste locuri într-o geografie a realității, încă un argument pentru interpretarea Cântării în cheia hermeneutică a cântecului de dragoste. ♦ Ioan Alexandru (p. 62) consideră că „muntele de smirnă” și „dealul de tămâie” sunt două locuri ideale unde iubirea găsește adăpost. ♦ Cei care aleg interpretarea alegorică susțin că în Vechiul Testament tămâia sugerează o atmosferă cultică. Combinarea smirnei cu tămâia sugerează dedicarea totală lui Dumnezeu și sfințenia. Iubita este prezentată hiperbolic prin imaginea unei regiuni formate din aceste arome prețioase, încărcate de semnificații simbolice (Keel, p. 153). ♦ Dacă până aici s-a putut observa frumusețea fiecărui membru al Bisericii, Grigore al Nyssei (*Homiliae* 7) consideră că ceea ce urmează constituie o laudă la adresa întregului trup. Muntele de smirnă și dealul de tămâie se referă, unul la suferința și moartea lui Hristos, celălalt la divinitatea Lui. Cel care participă alături de Hristos la suferința Lui va fi, de asemenea, părtaș la gloria Lui.

4,7 „Toată”, ὅλη, se află în poziție emfatică. ♦ „cusur”: ebr. *mūm*, „cusur”, apare doar de optsprezece ori în Vechiul Testament (Carr, p. 119); este un termen cultic, descriind defectele preoților sau ale jertfelor, defecte care aveau ca urmare descalificarea din funcția de preot, respingerea jertfelor și chiar mânia divină (Keel, p. 153).

4,8 „mireasă”: ebr. *kallāh* apare prima dată în Cântarea Cântărilor în acest verset. În afară de acest loc și de 4,11, apare în restul cărții doar lângă cuvântul „soră”. Folosirea

vino și coboară de pe culmea Credinței,
de pe vârful Sanir și Ermon,
din vizuina leilor, din munții leoparzilor.

⁹ Ne-ai dat inimă, sora mea, mireasă,

apelativelor „frate” și „soră” reprezintă titluri de cinstire sau de afecțiune, nu termeni care să se refere la relații de familie, știut fiind că între frați căsătoria era interzisă. ♦ „coboară”: ebr. *tašūrī* este citit în mod diferit de Vulgata, care îl traduce *coronaberis*, „vei fi încununată”. Verbul *šūr* are două sensuri, „a privi la” și „a călători” sau „a coborî” (așa l-a înțeles LXX). Ambele sensuri sunt acceptabile în context (Pope, p. 474). ♦ „vino și coboară”: joc de cuvinte în greacă, o construcție în jurul aceluiași radical. Preverbul celui de-al doilea verb ar putea fi interpretat intensiv. Am putea sugera sonoritatea expresiei ἐλεύση καὶ διελεύση prin „trece și petrece”. ♦ „de pe culmea Credinței”: gr. ἀπό ὀρχῆς πίστεως, *lit.* „de pe vârful/de la începutul credinței”. LXX a tradus toponimul ebraic *ʾAmānāh*, citind *ʾemūnāh*, „credință”. ♦ „Sanir” este numele amorit pentru muntele Ermon (sau Hermon), cf. Deut. 3,9. ♦ „leilor... leoparzilor”: motivul introducerii imaginii acestor animale aici este neclar. O ipoteză ar fi faptul că leul era adesea asociat cu Inanna/Anat, zeița akkadiană/canaaneană a dragostei (Carr, p. 120). ♦ Unele interpretări l-au văzut în persoana lui Solomon pe Hristos, chemându-i la mântuire pe păgâni, scăpând Biserica din mrejele idolatriei. Libanul reprezintă idolatria păgânilor, iar Sanirul și Hermonul au fost văzute ca semnificând Legea. Mireasa e chemată din „vizuina leilor”, adică din mâinile persecutorilor evrei și din „munții leoparzilor”, adică din înșelăciunea păgânilor. Faptul că mireasa e chemată de trei ori are o triplă semnificație. Mireasa trebuie să fie desăvârșită în gândire, în vorbe și în fapte; trebuie să vină la Mirele ei prin credință, speranță și dragoste; să renunțe la puterea diavolului, la lume și la sine; să vină în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh (cf. Pope, p. 478).

4,9 „Ne-ai dat inimă”: verbul ebr. *libbah^{ti}*, construit de la radicalul *LBB*, „inimă”, a fost înțeles în două sensuri opuse: „a da curaj, a da inimă” și „a descuraja” (Pope, p. 478). LXX traduce literal, ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, cuvântul fiind un *hapax* care a fost interpretat în primul sens, pe când Vulgata are *uulnerasti cor meum*, „mi-ai rănit inima”. ♦ „sora mea”: Carr (p. 121) arată că apelativele „frate” și „soră” între iubiți sunt atestate în literatura Orientului Apropiat. Nu este vorba aici de relații incestuoase, ci numai de un termen de tandrețe care arată apropierea și permanența relației celor doi. Aceeași observație și la Keel, p. 163. *Vide supra* 1,13 și 4,8. ♦ „una din podoabele de la gâtul tău”: expresia ἐν μιᾷ ἐνθέματι τραχήλων σου este dificil de tradus pentru că *μία* este feminin, iar ἐνθεμα este la genul neutru. Se poate interpreta ἐν μιᾷ ca o construcție adverbială: „într-o clipă.” TM ar putea fi tradus „cu un singur inel din colierele tale”. ♦ Grigore al Nyssei (*Homiliae* 8) interpretează cuvintele ἐκαρδίωσας ἡμᾶς ca însemnând „ne-ai încurajat, însuflețit”. Aceste cuvinte sunt adresate miresei (simbolul sufletului) de corul de îngeri, de prietenii Mirelui, atunci când mireasa este ridicată de puterea Cuvântului într-o stare și mai înaltă de slavă. Sufletul transformat, preschimbă, ajunge într-o relație de înrudire cu ființele necorporale. Din acest motiv, puterile cerești i se

ne-ai dat inimă cu unul dintre ochii tăi,
cu una din podoabele de la gâtul tău.

¹⁰ Ce frumoși s-au făcut sânii tăi, sora mea, mireasă,
ce frumoși s-au făcut sânii tăi de la vin,

adresează miresei numind-o „soră”. Pentru a clarifica mai mult sensul interpretării sale, Grigore al Nyssei apelează la Ef. 3,10, unde apostolul Pavel afirmă că înțelepciunea felurită a lui Dumnezeu a fost descoperită nu doar oamenilor, ci și puterilor cerești. Prin Biserică, puterile cerești, prietenii Mirelui, au ajuns să cunoască mai mult înțelepciunea lui Dumnezeu, felul în care înțelepciunea a unit contrariile: cum Cuvântul S-a făcut trup, cum prin slăbiciunea crucii puterea dușmanului a fost înfrântă, cum a fost om și totuși Dumnezeu, cum a ales o condiție de sclav, rămânând rege în același timp. Astfel, printr-o cunoaștere mai adâncă a tainelor înțelepciunii, puterile cerești au fost „însuflețite”, „încurajate”. Biserica fiind Trupul lui Hristos, purtând însăși identitatea Lui, când „prietenii Mirelui” privesc Biserica, ei văd invizibilul mai clar. ♦ Pentru Theodoret al Cyruului (*Interpretatio*), „ochiul” miresei privește la tainele și la lucrurile divine. Podoabele de pe gât se referă la virtutea realizată în viața de zi cu zi, deoarece „gâtul” poartă asupra sa jugul poruncilor divine. ♦ O altă interpretare a „gâtului”, care unește capul cu trupul, este că acesta reprezintă unirea sufletelor cu Hristos, prin convertire (*cf.* Pope, p. 484).

4,10 „de la vin”: din cauza prezenței genitivului *ἀπὸ οἴνου*, am tradus „ce frumoși s-au făcut sânii tăi de la vin”, înțelegând o nuanță cauzală, nu ca în alte traduceri, unde s-a interpretat acest genitiv ca un genitiv al comparației, variantă mai apropiată de TM. ♦ Keel (p. 164) arată că termenul ebraic pentru „frumos” include și noțiunea de „dezirabil”. ♦ Asupra cuvântului tradus aici prin „sânii”, se impun explicațiile de la 1,2. ♦ „mireasma”: ebr. *b^ešāmīm*, „miresme”, apare în Cântarea Cântărilor pentru prima dată aici. Inițial se referea la orice mireasmă, însă, ulterior, a ajuns să însemne doar „balsam”, preparat cosmetic artificial, în opoziție cu gr. *ὄσμη*, aici mirosul corpului imprimat în haine. Iubitul preferă mireasma care emană din trupul iubitei oricărui balsamuri artificiale (Keel, p. 165). Această frază e una dintre cele mai frumoase și sensibile declarații de dragoste din întreaga Cântare. ♦ *Glossa ordinaria*, CCCM 170.22, 249, 251: dacă în 1,2 mireasa privea cu admirație sânii iubitelui, aici mirele i se adresează iubitei în termeni asemănători. Acest lucru ne atrage atenția asupra unirii dintre Hristos și Biserică. Ei sunt, după cuvintele apostolului, una (*cf.* Ef. 5,31). Învățătura aparține lui Hristos, deoarece El o oferă și o transmite Bisericii. ♦ Pentru Rupert din Deutz (*Libri Commentariorum* 3), „mirosul” mai presus de orice mireasmă reprezintă actele de caritate ale Bisericii. Adevăratele miresme sunt ajutorarea celor aflați în nevoi, hrănirea dușmanilor, vizitarea bolnavilor și a celor din închisori (*cf.* Mt. 25,35-36). ♦ După alte interpretări, „sânii frumoși de la vin” se referă la doctrina Bisericii. Aceștia nu mai dau lapte pentru prunci și pentru cei slabi în credință, ci vinul sfinților, adevărata învățătură, oferită celor maturi în credință. ♦ O altă explicație propusă: vinul reprezintă sângele lui Hristos cu care Biserica se hrănește, umplându-se de dragostea față de Dumnezeu și față de oameni (*cf.* Pope, p. 485).

și mireasma hainelor tale, mai presus decât toate aromele!

¹¹ Buzele tale picură fagure, mireasă,
miere și lapte, sub limba ta,
și mireasma hainelor tale este ca mireasma Libanului.

¹² Grădina închisă, sora mea, mireasă,
grădina închisă, fântână pecetluită.

¹³ Mlădițele tale, livadă de rodii cu rod,

4,11 „Mierea” și „laptele” sunt simbolurile prosperității pe care o găsim în Țara Făgăduinței. De asemenea, „laptele” este simbol comun în poezia de dragoste din Orientul Apropiat (Carr, p. 123). ♦ Pope (p. 486) spune că în poeziile nupțiale sacre sumeriene, dulceața și mierea se referă la plăcerea sexuală. ♦ Pentru comentatorii creștini, Părinții Bisericii oferă învățătura sfântă asemănată cu „mierea”; de asemenea, „lapte” pentru copiii în credință. Ei „picură” mierea, nu o toarnă, deoarece „distribuie” învățătura astfel încât să poată fi înțeleasă de toți ascultătorii.

4,12 „Grădină”: gr. κήπος apare pentru prima dată aici. Termenul revine în texte profetice, în Isaia, Amos sau Iezechiel. Tema „grădinii” a fost foarte productivă în toate tradițiile exegetice. Istoria Genezei începe într-o grădină. Învierea este descoperită și are loc într-o grădină. Grădina e locul de meditație și rugăciune, locul de transmitere a tradiției, dar și locul unde Hristos este prins pentru a fi supus pătimirii și morții. ♦ În Antichitate, grădina semăna cu un mic parc în care erau cultivați arbuști și pomi roditori. A sta la umbra acestor pomi în pace și a te bucura de fructele lor reprezenta cea mai înaltă formă de fericire. ♦ „Grădina închisă” simbolizează virginitatea (Carr, p. 123). În majoritatea cântecelor de dragoste din Orientul Apropiat regăsim această metaforă (Keel, p. 172). ♦ Versetele 12-15 au fost interpretate ca referindu-se la Biserică, Mireasa lui Hristos, la suflul sfânt sau, în mod special, la Fecioara Maria (cf. Pope, p. 490). ♦ Honorius din Autun (*Expositio* 2) crede că această grădină reprezintă imaginea Bisericii, în care cresc feluritele virtuți ale sfinților, diferitele flori care aduc vindecare rănilor pricinuite de păcat. Varietatea florilor ilustrează varietatea celor aleși: martiri, mărturisitori, fecioare și alți credincioși. „Grădinarul” este Hristos care-și îngrijește grădina prin învățătura Sa. Grădina închisă simbolizează faptul că este ferită de atacurile dușmanilor prin învățătura predicatorilor. „Izvorul” reprezintă Sfânta Scriptură prin care Biserica este „udată”; totodată el reprezintă și izvorul botezului, închis pentru păgâni, descoperit însă catehumenilor. Pe de altă parte, izvorul îl reprezintă pe Hristos, sursa vieții, izvorul Apei Viei, adică a darurilor Duhului Sfânt.

4,13 „Mlădițele tale”, *litt.* „cele ce vin dinspre tine, trimise de tine”. Termenul ebr. *šelaḥ* a ridicat mari dificultăți traducătorilor și comentatorilor. LXX l-a redat etimologic, prin ἀποστολαί, Vulgata prin *emissiones*, „emanajii”, „cele ce vin (dinspre tine)”. În 3Rg. 9,16, 1Mac. 2,18 și 2Mac. 3,2 termenul grecesc este folosit cu sensul „daruri, cadouri (trimise)”. În contextul Cântării, putem să migrăm spre un sens din lumea vegetală: „mlădițe”, cele ce ies din trunchi. Rădăcina cuvântului înseamnă „a trimite” și se regăsește ca radical al termenului „apostol”. Acest lucru oferă destule motive pentru

cipru cu nard,
¹⁴ nard și șofran,
 trestie și scorțișoară,
 cu toți pomii Libanului,
 smirnă și aloe cu cele mai bune miresme,
¹⁵ izvor al grădinilor, fântână de apă vie
 care curge susurând din Liban.
¹⁶ Ridică-te, vânt de miazănoapte și vino, vânt de miazăzi,

speculații referitoare la apostolii „trimiși” de Mireasă, Biserica. Pentru Origen, acestea sunt „darurile” trimise de Mireasă pentru Mire. ♦ „cipru”: cf. nota la 1,14. ♦ Nardul era un parfum foarte scump, obținut dintr-o plantă originară din regiunea himalayană a Indiei (Carr, p. 85). Nardul face trimitere la sfinții umili și inocenți care, prin dragostea lor, îi ung pe oamenii răniți de păcate (Honorius din Autun, *Expositio* 2). ♦ „Emanațiile”, asociate imaginii sufletului pios, au fost privite drept cuvintele spuse spre slava lui Dumnezeu; „rodiile” îi reprezintă pe apostolii martirizați, „camforul” (ciprul), puritatea vieții spirituale, iar „nardul” sugerează ungera lui Hristos înainte de moartea Sa (In. 12,3), cf. Pope, p. 493. ♦ Pentru Honorius din Autun (*Expositio* 2), „livada cu rod” îi ilustrează pe sfinții care aduc roade prin faptele lor bune.

4,14 „aloe”: în text $\alpha\lambda\omega\theta$, transcriind aproximativ ebraicul *'ahālōth*. Carr (p. 126) afirmă că toate aceste specii menționate au conotații erotice în poezia de dragoste. Ele servesc și ca simboluri pentru frumusețea iubitului. ♦ „Trestia” îi reprezintă, pentru unii, pe Părinții Bisericii și scrierile lor; mirul și aloea au sugerat pregătirea lui Hristos pentru înmormântare și necesitatea omului de a lua parte la moartea lui Hristos înainte de a fi părtaș la învierea Lui. „Cele mai bune miresme” au fost explicate ca fiind darurile Duhului Sfânt sau marile învățături ale Bisericii (Pope, p. 495).

4,15 Imaginea iubitei ca „izvor al grădinilor” și ca „fântână de apă vie” sugerează extraordinara frumusețe și rodnicia ei în momentul în care fântâna pecetluită se deschide (Carr, p. 126). Izvorul dintr-o grădină este esențial pentru a menține nu numai prospețimea și frumusețea grădinii, ci însăși existența ei. Iubitul spune astfel că, pentru el, iubita reprezintă motivul și scopul pentru care trăiește. ♦ *Glossa ordinaria*, CCCM 170.22, 265: Biserica primară a fost un izvor de biserici (comunități), prin învățătura dată, care este în același timp izvor și fântână, desemnând misterele înțelese doar de sfinți prin revelația Duhului.

4,16 Așa cum s-a amintit, acest verset și primul din capitolul următor sunt privite de mulți comentatori ca un *climax* al cărții. Ele se situează exact la mijlocul textului ebraic. Sunt 111 stihuri (60 de versete împreună cu titlul, 1,1), de la 1,2 la 4,15, și 111 stihuri (55 de versete) de la 5,2 la 8,14. Astfel de jocuri ale simetriei nu sunt deloc neobișnuite în textele ebraice. Tot ce s-a întâmplat până aici a fost în vederea pregătirii pentru săvârșirea și desăvârșirea iubirii. Ce urmează de aici este consolidarea și confirmarea ei (Carr, p. 127). ♦ „vânt de miazănoapte... vânt de miazăzi”: după părerea lui Keel (p. 181), vântul răcoritor de nord mărește efectul pe care îl au umbrele grădinii (cf. 2,3), pe când

sufflă peste grădina mea, să curgă miresele mele,
să se ridice iubitul meu spre grădina sa
și să-i mănânce roada.

5¹ Am intrat în grădina mea, sora mea, mireasă,

vântul cald de sud îi stimulează aromele. Pope (p. 498) crede însă că cele două vânturi formează doar un paralelism poetic, fără vreo semnificație aparte. ♦ Nordul este interpretat în Scriptură ca regiune a întunericului și a răului (cf. Ier.1,14; 10,22, 4,6). În lumina acestor versete, Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*) înțelege vântul de nord ca reprezentând puterile răului. Pe de altă parte, sudul este regiunea luminii și a căldurii. De aceea, chemarea vântului de sud semnifică dorința miresei de a fi inundată de harul divin, prin prezența Mirelui. ♦ Pentru Grigore al Nyssei (*Homiliae* 10), vântul de nord îl reprezintă pe diavolul însuși, principele întunericului. Vântul de sud reprezintă puterea Duhului Sfânt care inundă grădina, adică Biserica, prin savoarea învățăturilor, a profesiilor și a credinței. Grigore al Nyssei pune versetul în legătură cu Faptele Apostolilor 2,2, unde e descrisă scena revărsării Duhului Sfânt. ♦ Beda Venerabilul (*Expositio*) interpretează diferit versetul: cele două vânturi reprezintă două feluri de încercări cărora Biserica trebuie să le facă față și care demonstrează măsura virtuții ei. Vântul de nord semnifică duritatea acestei lumi, pe când cel de sud denotă farmecul ei înșelător.

5,1 Atât Vulgata, cât și LXX traduc cele patru verbe, „am intrat, am cules, am mâncat și am băut”, la timpul trecut, însă în TM verbele se pot referi și la viitor sau chiar la timpul prezent (Norris, p. 188). ♦ „mi-am mâncat pâinea cu mierea mea”: gr. ἔφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου. TM are: „mi-am mâncat fagurele cu mierea mea.” LXX traduce astfel, poate, din dorința de a evita repetiția (Pope, p. 505), deși ἄρτος ar putea însemna orice fel de hrană, prin generalizare. ♦ Mierea, vinul și laptele se găseau printre elementele folosite în riturile de fertilitate (Pope, p. 506). ♦ „prieteni”: acest vocativ formează un paralelism cu următorul: ὄδελφοί. În TM, *dōdhīm* (la plural) înseamnă atât „iubiților”, cât și, abstract, „dragoste”; așadar, sensul ar putea fi „îmbătați-vă [cu] dragoste” (Pope, p. 506). ♦ Pentru Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*), culegerea smirnei se referă la moartea îndurată de Hristos, moarte cu care toți credincioșii se identifică (cf. Rom. 6,4). Totodată, Hristos este adevărata viță (cf. In. 15,1). „Laptele” îi evocă pe cei imaturi în credință, pe care El nu-i respinge, ci le acceptă roadele. Cei apropiați de Hristos, prietenii Săi, aflați pe calea spre desăvârșire, sunt invitați de El să fie umpluți de „beția” divină, care conduce nu la delir, ci la cumpătare, nu la slăbiciune, ci la putere (cf. Ps. 35,8). ♦ Pope (p. 509) arată că exegeții și comentatorii creștini au exploatat din plin cuvintele-cheie din acest verset, interpretându-le extrem de variat. Smirna simbolizează suferința lui Hristos și a fost văzută, totodată, ca reprezentându-i pe martiri, iar aromele, pe sfinți. Smirna ilustrează botezul prin care suntem îngropați împreună cu El, iar aromele sunt puterile date de Duhul Sfânt. Mierea, vinul și laptele au fost interpretate diferit. Mierea a fost înțeleasă ca fiind „dulceața” divinității aparținând trupului uman al lui Hristos. Vinul și laptele reprezintă cele două naturi unite în Hristos. De asemenea, mierea și vinul îi prefigurează pe sfinții predicatori. Predicatorii sunt „vinul”, deoarece

mi-am cules smirna cu aromele mele,
 mi-am mâncat pâinea cu mierea mea,
 mi-am băut vinul cu laptele meu:
 mâncați, prieteni, și beți și îmbățați-vă, fraților!

² Eu dorm, dar inima mea veghează.

proclamă sacramentele puternice ale Scripturii, ascultătorii sunt „lapte”, deoarece sunt mai slabi și au nevoie de ajutor în a înțelege tainele sfinte. Invitația din finalul versetului este o asigurare a prezenței înțelepciunii și cunoașterii lui Dumnezeu. Această parte a mai fost interpretată ca o chemare pentru credincioși la imitarea sfinților.

5,2 Versetul marchează o tranziție în economia capitolului și a cărții. Carr (p. 130) consideră că secțiunea 5,2–8,4 narează felul în care se împlinește relația stabilită în capitolele anterioare. Personajul principal al secțiunii este iubita. Din cele 111 stihuri până la sfârșitul cărții, 80 îi aparțin ei. ♦ Versetele 2-8 sunt puse de Keel (p. 186) în legătură cu 3,1-5, din punctul de vedere al formei și conținutului, chiar dacă, spre deosebire de 5,2-8, fragmentul din capitolul 3 se termina pozitiv. ♦ Versetele 2-8 constituie, după interpretarea comună, un vis al femeii iubite. Keel (p. 186) se opune acestei opinii, afirmând că însăși ideea că o fată ar dormi într-o cameră cu ușa deschisă la stradă este improbabilă. Pentru Keel, textul, alături de capitolul 3, exprimă în registru liric chinul sufletesc generat de pierderea momentului oportun. ♦ Pentru Pope (p. 511), situația poate descrie starea cuiva care așteaptă persoana iubită, însă, așa cum observă Carr (p. 130), reacția iubitei din versetul 3 nu se poate înscrie în acest context. ♦ „la ușă”: nu apare în TM. ♦ Trebuie remarcată mulțimea de apelative adresate iubitei: „sora”, „iubita”, „porumbița”, „desăvârșită”. De fiecare dată apare posesivul μου, care accentuează mai mult legătura intimă dintre cei doi. Foarte sugestiv în descrierea persoanei iubite este cuvântul τελεία, „desăvârșită”, înrudit cu verbul τελειόω, care înseamnă „a împlini, a duce la bun sfârșit, a completa”. ♦ Roua apare des în Scriptură ca semn al binecuvântării. ♦ Pentru Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*), cuvintele Miresei exprimă bucuria ei la auzul vocii Mirelui, chiar dacă e prinsă într-un somn adânc. Mireasa știe să deosebească vocea Mirelui ei de alte voci (cf. In. 10,27; 10,5). „Noaptea” trimite la complotul nocturn al iudeilor împotriva lui Iisus (cf. In. 13,30; 18,3), iar prin „rouă” și „picurii” care i-au atins părul trebuie să înțelegem cele trei zile ale morții Sale. În numele biruinței asupra morții, Mirele o roagă pe Mireasă să-I deschidă, descriind-o ca „desăvârșită”, în virtutea îndeplinirii poruncii primite, „porumbiță”, datorită renunțării la dorințele pământești pentru cele spirituale. Mireasa este, totodată, „apropiata” Mirelui, pentru că umblă pe urmele Lui și dorește să se apropie tot mai mult de El. Mirele și Mireasa sunt, în același timp, frați, deoarece împărtășesc aceeași iubire și reverență față de Dumnezeu Tatăl. ♦ Apponius (*Expositio* 8.1-7) crede că acest verset se referă la starea sufletului neîncercat de tulburări sau persecuții, ocupat numai cu plăcerile omenești. De aceea, Hristos, văzând sufletul în această stare, se întoarce în întunericul nopții (adică prin muștrarea ascunsă a sufletului) și bate la ușa minții astfel încât, trezit din acest somn de moarte, sufletul să perceapă pericolele care-l pândesc și, prin pocăință,

Glasul iubitului meu! Bate la ușă:

„Deschide-mi, sora mea, iubita mea,
porumbița mea, desăvârșita mea,
căci mi s-a umplut capul de rouă
și pletele de picurii nopții.”

³ M-am dezbrăcat de cămașă, cum s-o [mai] îmbrac?

Mi-am spălat picioarele, cum să le murdăresc?

⁴ Iubitul meu și-a întins mâna prin deschizătură

să-I deschidă ușa lui Hristos. ♦ Alte interpretări: „noaptea” a fost înțeleasă ca reprezentând păcatul, iar „roua” și „picurii nopții” ca fiind cei care se răcesc spiritual și eșuează în dragostea lor față de Dumnezeu. „Pletele” au fost considerate de unii ca ilustrându-i pe cei care-L ascultă doar parțial pe Hristos, sau pe episcopii și preoții neglijenți, care nu predică cu sinceritate. În mod diferit, „pletele” îi reprezintă pe sfinții persecutați de sufletele reci și necredincioase. De asemenea, „capul” umplut de rouă a fost înțeles ca o referire la învierea credincioșilor. „Picurii nopții” sunt sufletele și neamurile mântuite și câștigate la credință, încă „reci” din pricina păcatelor și a imperfecțiunii cunoașterii lor, dar în curând luminate și încălzite de viața și învățătura păstorilor lor (cf. Pope, p. 514). În sfârșit, cuvintele „eu dorm, dar inima mea veghează” au fost citate frecvent în literatura mistică creștină în legătură cu „rugăciunea inimii”.

5,3 „cum”: gr. πῶς echivalează ebr. *‘ēykhākhāh*, particulă interogativă foarte neobișnuită, care apare, pe lângă acest context, în Vechiul Testament, doar în Ester 8,6. Ea exprimă uimire și indignare. Mulți au fost puși în dificultate de reacția iubitei. Ce rost ar avea acest strigăt egoist când tânjești după iubit? Keel (p. 190) afirmă că aceasta nu reprezintă nimic neobișnuit, amintind un cântec egiptean de dragoste care descrie același tip de comportament din partea iubitei. De remarcat același joc al apropierii și depărtării, al ademenirii și respingerii, al închiderii și deschiderii, joc pe care tânăra îndrăgostită îl conduce. ♦ Grigore al Nyssei (*Homiliae* 11) vede în verset o aluzie la actul botezului, prin care credincioșii se dezbracă de „omul vechi” (cf. Col. 3,9) și se îmbracă în Hristos (cf. Rom. 13,14). Tot așa, sufletul credincios a renunțat și s-a „descălțat” de lucrurile pământești. Acest drum este fără întoarcere, deoarece sufletul, o dată curățit, nu trebuie să se murdărească din nou sau să vină în contact cu „haina” și „sandalele” păcatului. ♦ Augustin a văzut în aceste cuvinte o referire la momentul de acalmie, de recul în zelul misionar al Bisericii, care a urmat stabilității din perioada împăratului Constantin.

5,4 „și-a întins mâna”: gr. *ἀπέστειλεν χεῖρα*, *lit.* „și-a trimis mâna”. Expresia mai apare în Iov 2,5 cu sensul „a îndrepta mâna spre cineva/asupra cuiva”. ♦ „deschizătură”: gr. *ὀπή*, „deschizătură, gaură”, mai târziu cu sensul „ochi (de fereastră, în ușă, în zid)”. Majoritatea comentatorilor înțelege că e vorba de gaura cheii, unele case fiind prevăzute cu un sistem de închidere pe dinafară cu ajutorul unei „chei” de lemn de dimensiuni apreciabile (Pope, p. 518). Scena ar putea fi descrisă astfel: mirele „bate la ușă” (v. 2b), mireasa întârzie (v. 3), mirele încearcă să deschidă ușa strecurându-și mâna prin lăcașul zăvorului, gest ce trezește o vie emoție miresei, care vine să-i deschidă (v. 5a). Motivul

și pântecele mi-a tresărit din pricina lui.

⁵ M-am ridicat să-i deschid iubitului meu,

mirelui care bate noaptea la ușa închisă de la casa miresei se regăsește în poezia sumeriană de dragoste (Pope, p. 519). ♦ Cuvântul κοιλία, „pântece”, nu are în greacă aceeași conotație ca în ebraică. El este considerat loc al emoțiilor, al milei, compasiunii, pasiunii, dorinței (Pope, p. 519). Și Keel (p. 192) amintește faptul că în Vechiul Testament emoțiile nu sunt separate de trup, ci sunt descrise în relație cu părți ale acestuia. ♦ Verbul ebr. *hāmāh*, „a tresări”, descrie o stare emoțională care trebuie înțeleasă fizic, trupul reacționând la sentimentele foarte puternice (Ioan Alexandru, p. 66). ♦ Cei doi iubiți sunt foarte greu de localizat în încăpere. Așa cum geografia din capitolele anterioare nu este o geografie reală, putem considera și aici că elementele arhitecturale, mișcarea din încăpere și din afara ei sunt simbolice, aluzive, trimit la jocul iubirii care se desfășoară între cei doi. Comentatorii „realiști” consideră această scenă una dintre cele mai pline de tensiune erotică. Exegeza tradițională, patristică, este foarte departe de o astfel de interpretare. ♦ Pentru Richard de Saint-Victor (*Explicatio*, PL 196, 503C-504C, 505B-507A), „pântecelul” reprezintă mintea Miresei. Sufletul se bucură de binefacerile harului, prin puterea Duhului Sfânt, însă nu este iluminat pe deplin, ci doar cu măsură, și de aceea se spune că iubitul își strecoară mâna prin deschizătură. ♦ Pope (p. 520) arată efortul care s-a depus pentru interpretarea acestor cuvinte. „Mâna” a fost văzută ca simbolul puterii în acțiune, iar „deschizătura” denotă privirea imperfectă și parțială pe care sufletul o are când vreun obstacol se găsește între el și Dumnezeu. Printre altele, „mâna prin deschizătură” a fost interpretată ca fiind Hristos care Își ajută Mireasa, Biserica, să treacă prin necazuri și persecuții.

5,5 „smirnă aleasă”: LXX traduce σμύρνον πλήρη, „smirnă deplină”, iar Vulgata, *pleni murra probatissima*, „pline de cea mai bună smirnă”. ♦ Odată ce mireasa (sufletul) i-a deschis mirelui (Hristos), ea este cuprinsă tot mai mult de iubire și de grijă pentru ceilalți. Când sufletul este inundat de dragostea și contemplarea lui Dumnezeu, el răspunde nevoilor celorlalți prin rugăciune, sfat, mângâiere și predicare. Astfel interpretează Richard de Saint-Victor acest verset (*Explicatio*). De asemenea, mireasa este gata să învingă în ea însăși orice pasiune carnală. Această lucrare de mortificare a trupului este ilustrată prin „măinile care picurau de smirnă”. „Măinile” reprezintă carnalitatea, iar „smirna”, mortificarea. ♦ Alți interpreți creștini au aplicat aceste cuvinte activității de predicare a Bisericii (Pope, p. 524). Cassiodor a explicat că omul care dorește să deschidă inimile altora pentru Hristos prin predicare trebuie ca mai întâi să se ridice el însuși și să ajungă plin de zel pentru fapte bune și pentru împlinirea cuvintelor pe care le predică. Smirna reprezintă pocăința și mortificarea voluntară. Astfel, venind de la Mire, se referă aici la suferința Sa. „Degetele” au fost înțelese ca virtuți ale vieții sfinte. Ele sunt pline de smirnă, deoarece mortificarea carnalității este esențială în toate acțiunile noastre. S-a atras atenția asupra faptului că aici e vorba despre măinile miresei care picură smirnă, nu despre gura ei, pentru a ne învăța că viața austeră a lepădării de sine este mai importantă decât predicarea elocventă, în încercarea de a-i schimba pe cei păcătoși. ♦ Cuvintele din finalul versetului 5, „mănerile încuietorii”, sunt luate, în Vulgata, drept începutul

măinile mele au picurat smirnă,
degetele mele, smirnă aleasă,
pe mânerile încuitorii.

⁶ I-am deschis iubitului meu,
[dar] iubitul meu plecaseră;
sufletul mi-a ieșit din mine la cuvântul lui:
I-am căutat, dar nu l-am găsit,
I-am strigat, dar nu m-a ascultat.

⁷ M-au găsit paznicii care dau ocol prin cetate,

versetului 6, „*Pessulum ostii aperui dilecto meo*” (Pope, p. 526). ♦ S-a considerat că „încuioarea” semnifică plăcerile lumești care închid inima omului față de Dumnezeu, sau ignoranța și orbirea spirituală, care pot fi îndepărtate prin predicarea cuvântului lui Dumnezeu. La fel cum o încuioare mică poate bloca o ușă mare, tot așa, în viața spirituală, micile defecte și neglijențe împiedică plinătatea harului și trebuie îndepărtate pentru ca Mirele să poată intra în suflet.

5,6 „plecaseră”: gr. *παρῆλθεν* echivalează ebr. *hāmaq 'ābhār*, „se retrăsese, trecuse”. Vulgata a redat ambele verbe: *declinauerat et transierat* (Pope, p. 525). ♦ Pentru 6c, Carr (p. 136) propune traducerea „aproape am murit când am văzut că a plecat”. Vulgata traduce *anima mea liquefacta est*, „sufletul meu s-a topit”. ♦ Grigore al Nyssei, *Homiliae* 12, vede în acest verset o experiență a sufletului similară cu teofania la care a asistat Moise când a cerut să vadă slava lui Dumnezeu. Mirele nu părăsește sufletul, ci îl trage după El. Scriptura ne învață, așadar, că cine dorește să-L contemple pe Dumnezeu face aceasta urmându-L pe El; contemplarea feței lui Dumnezeu este o călătorie neîntreruptă către El, prin împlinirea cuvântului Său. ♦ Richard de Saint-Victor (*Explicatio*) consideră că Mirele nu o părăsește pe iubita Sa, ci trece doar alături de ea. Chiar dacă prezența Mirelui e simțită mai puțin, El rămâne, totuși, alături de ea. Motivul pentru care Mirele nu i se descoperă în întregime este dorința ca ea să rămână într-o stare de umilință, pentru ca astfel să se ridice mai mult spiritual. ♦ Afirmția „sufletul mi-a ieșit din mine” sau „s-a topit”, după traducerea Vulgatei, a fost văzută ca descrierea trecerii sufletului de la păcat la sfințenie, ori ca „topirea” sa de dragostea cerească.

5,7 Primul stih repetă cuvintele din 3,3, însă urmarea diferă. Atât Keel (p. 195), cât și Ioan Alexandru (p. 67) explică reacția păzitorilor cetății prin faptul că iubita este luată drept o femeie de moravuri ușoare (nu avea voie să poarte voal). Totodată, ieșirea unei fecioare noaptea în oraș era sever oprită de lege. ♦ Pentru Ambrozie (*De Isaac* 6.55-56), sufletul se acoperă cu „vălul nupțial”, pentru a fi pregătit de întâlnirea cu Mirele, sau datorită prezenței îngerilor (cf. 1Cor. 11,10). Aceștia o rănesc, totuși, pentru ca ea să fie încercată, știut fiind faptul că sufletul se întărește prin încercări. Îngerii îi iau miresei vălul pentru a vedea dacă poartă adevărata frumusețe a virtuții. Cel care dorește să intre în cetatea cerească trebuie să o facă dezbrăcat de orice haină a prefăcătoriei, iar sufletul nu trebuie să poarte nici o rămășiță de plăceri trupești. ♦ Un alt înțeles al acestor cuvinte este că miresei i se ia vălul când conștiința ei poate fi supusă privirilor, datorită faptului

m-au lovit, m-au rănit,

mi-au luat vălul de pe mine paznicii întăriturilor.

⁸ Vă pun sub jurământ, fiice ale Ierusalimului,

pe puterile și tăriile câmpului,

dacă l-ați găsi cumva pe iubitul meu, ce-i veți vesti?

Că eu sunt mistuită de dragoste.

⁹ „Ce are iubitul tău față de altul, tu, frumoasă între femei,

ce are iubitul tău față de altul, de ne juri așa?”

că este neîntinată de vreun păcat. ♦ Interpretări diferite ale acestor cuvinte sunt amintite de Pope (p. 528). Pentru unii comentatori creștini „paznicii” îi reprezintă pe stăpânitorii romani, care au persecutat Biserica și au luat „vălul” de carne al martirilor, care le acoperea sufletul. „Cetatea” ilustrând întreg pământul, „paznicii” ar reprezenta spiritele rele care dau târcoale sufletelor pentru a le dezbrăca de credința lor. Interpretați în sens pozitiv, „paznicii” ar fi cetele de îngeri păzitori sau de sfinți. Acești păzitori rănesc sufletele prin cuvântul lui Dumnezeu și prin iubire, luându-le „vălul” gândurilor carnale și al obiceiurilor care întunecă mintea. ♦ Pentru Honorius din Autun (*Expositio*), „paznicii” sunt conducătorii Bisericii, păzitorii Legii lui Dumnezeu. Ei o lovesc pe Mireasă cu frica de păcat, o rănesc cu muștrare și pocăință, îi iau vălul, adică mulțimea păcatelor, sau vălul ignoranței, prin explicarea cuvântului lui Dumnezeu.

5,8 În TM, segmentul „pe puterile și tăriile câmpului” lipsește. LXX îl adaugă, probabil pentru a păstra aceeași formă a jurământului ca în celelalte locuri. Carr (p. 137) spune că aceste cuvinte marchează finalul unei secțiuni majore a cărții. Se poate ca, din reflex, traducătorul LXX să fi marcat ceea ce el considera începutul unei alte secțiuni prin acest refren. Aici însă nu avem de-a face cu un final sau un început de secțiune importantă. ♦ Unii interpreți au văzut în aceste cuvinte strigătul miresei după prezența Mirelui divin, la înălțarea Lui la cer. Alții au văzut aici imaginea comuniunii sfinților uniți prin legătura rugăciunii mijlocitoare. Biserica își declară dragostea pentru Hristos, Mirele îi cheamă pe apostoli, pe profeți și martiri ca apărători care mijlocesc pentru Biserica luptătoare, încă acoperită cu „vălul” firii muritoare, dar năzuid din toată inima după prezența Mirelui divin. Mireasa, bolnavă, moartă și răstignită în privința dragostei pentru cele pământești, cere ajutorul mijlocitorilor ei, legându-i prin jurământ (*cf.* Pope, pp. 529-530).

5,9 Pentru Richard de Saint-Victor (*Explicatio*), expresia „iubitul tău față de altul” se referă la Fiul lui Dumnezeu în relație cu Tatăl; cine Îl iubește pe Fiul, Îl iubește și pe Tatăl. Așadar, el nu interpretează această întrebare în sens comparativ. Interogația aparține sufletelor credincioase care se adresează miresei pentru a fi învățate să iubească și pentru a le fi reînnoită dragostea față de Iubitul ei. ♦ Pentru alți interpreți, întrebarea este pusă de îngeri miresei pentru a afla ce a învățat de la El, pentru ca ei să-L iubească la fel, deoarece nici cei care Îl văd pe Mire față în față nu sunt capabili să-L înțeleagă pe deplin. Îngerii sunt dornici să învețe de la mireasa care suferă cu și pentru El taina suferinței (*cf.* 1Pt. 1,12) – *cf.* Pope, p. 531.

¹⁰ Iubitul meu este alb și îmbujorat,
ales dintre zece mii.

¹¹ Capul lui este aur și *phaz*,

5,10 Carr (p. 139) amintește că descrierea frumuseții persoanei iubite în cântecele de dragoste din Orientul Apropiat este comună, însă cele mai multe o descriu pe iubită. O descriere a frumuseții iubitului atât de detaliată ca aici este foarte rar întâlnită. ♦ Ioan Alexandru (p. 67) face o comparație între descrierea iubitei și cea a iubitului. În descrierea ei, metaforele aparțin mai mult lumii plantelor, fiind asemănată unei grădini. În cazul Mirelui însă, metaforele provin din lumea mineralelor. ♦ „alb”: gr. λευκός poate fi tradus și „strălucitor”. Acesta e sensul ebraicului *ṭah*. ♦ „îmbujorat”: gr. πυρρός, „roșu ca focul”, traduce ebr. *’adhôm*, cuvânt neobișnuit pentru „roșu”. Pentru Keel (p. 198), cele două cuvinte formează o hendiadă, însemnând „roșu strălucitor”. ♦ „ales”: gr. ἐκλελοχισμένος, termen militar, înseamnă „ales dintr-un λόχος”, un grup de soldați. ♦ Iubitul este alb, deoarece strălucește prin lumina veșnică și pentru faptul că în El nu există păcat sau înșelătorie. E îmbujorat datorită suferințelor Lui, prin care, vărsându-Și sângele, a vindecat bolile sufletului. E, de asemenea, „ales dintre zece mii”, fiindcă nici un om nu a fost fără păcat în afară de El (Richard de Saint-Victor, *Explicatio*). ♦ Pentru Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*), „albul” și „îmbujorarea” trimit la cele două naturi ale lui Hristos. El este Dumnezeu, adevărata lumină, dar a fost și o ființă umană care, prin suferința Sa, a biruit forțele întunericului. Unicitatea lui Hristos constă în faptul că a fost lipsit de păcat aducând astfel înaintea lui Dumnezeu o jertfă fără pată. ♦ Interpretării creștini au găsit diverse explicații pentru acest verset (cf. Pope, p. 533): Mirele este alb și îmbujorat, deoarece oferă răsplata păcii și, în același timp, a războiului; e alb în dragostea Sa față de cei drepti, dar îmbujorat din pricina mâniei împotriva celor stricați; cuvântul ebraic *’adhôm*, „înroșit”, trimite, prin asemănare sonoră, la al doilea Adam, care a venit să îndrepte greșeala primului Adam. De asemenea, cuvântul a fost pus în legătură cu epifania din Isaia 63,1-6 (Cel care calcă peste strugurii mâniei, îmbrăcat în haine roșii); „albul” a evocat nașterea lui Hristos din Fecioară, iar „roșul”, moartea Sa de bunăvoie. Mai mult, cele două culori au fost înțelese de unii comentatori ca arătându-L pe Hristos prin pâinea albă și vinul actului euharistic.

5,11 „aur și *phaz*”: ebr. *kethem pāz* a ridicat serioase probleme de traducere. Expresia nu este obișnuită în limbajul VT. LXX transliterează al doilea termen, φαζ, unii identificându-l cu topazul sau crisolitul. O traducere comună este „cel mai pur aur”. Așa îl traduce Vulgata: *caput eius aurum optimum*. ♦ „[ca] pini”: ebr. *taʿtallim*, „vălurite”, este un *hapax legomenon* în VT. El a fost tradus în diferite moduri. LXX îl traduce prin ἐλάται, care poate însemna, la sg., „lemnul de brad/pin”, „teaca inflorescenței de palmier”, „vâslă (de lemn de pin)” și, ulterior, „corabie”. O traducere, din *Glossa ordinaria*, CCCM 170.22.301, este: „pletele lui sunt ca brazii.” ♦ Richard de Saint-Victor (*Explicatio*) crede că acest verset se referă la divinitatea lui Hristos, la faptul că Dumnezeu este Capul Său (cf. 1Cor. 11,13), iar prin „aur” trebuie să înțelegem strălucirea cerului, locul celor vii. ♦ Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*) interpretează versetul cu ajutorul a două traduceri, a lui Symmachos, care redă comparația astfel: „ca o piatră prețioasă”; și

pletele lui [ca] pinii, negre ca [penele] corbului.

¹² Ochii lui, ca porumbițele pe mulțime de ape,
scăldate în lapte,
așezate pe mulțime de ape.

¹³ Obrajii lui, șipuri cu aromă din care se răspândesc miresmele,

a unui anonim, care înțelege aici așa: „capul lui este împodobit, gravat, cu aur.” Și pentru Theodoret „capul” se referă la dumnezeirea lui Hristos. Mireasa îl aseamănă cu lucrurile pe care oamenii le prețuiesc cel mai mult. ♦ Apponius (*Expositio* 8.37-39) crede că pletele se referă la puterile cerești. La fel cum pletele împodobesc capul, aceste puteri împodobesc maiestatea divină. Pe de altă parte, așa cum capul poartă pletele, Dumnezeu este capul tuturor lucrurilor, susținând universul prin cuvântul puterii Sale (cf. Evr. 1,3). Culoarea neagră face trimitere la lucrarea îngerilor învăluită în mister (cf. Ps. 96,2). De vreme ce misterul legii divine este cuprins de întuneric, „pletele Lui sunt ca penele corbului” pentru cei cu inimile întunecate. ♦ „Capul” a fost înțeles ca referindu-se, pe de o parte, la Hristos în care strălucește toată dumnezeirea sau, pe de altă parte, la Hristos în calitate de cap al Bisericii. Capul de aur poate fi înțeles și ca un simbol al comorilor nesfârșite ale iluminării divine revărsate asupra sfinților care caută cunoașterea lui Dumnezeu. Pletele negre semnifică smerenia sfinților sau păcătoșenia lor în comparație cu slava Capului.

5,12 Grigore al Nyssei (*Homiliae* 13) crede că „ochii” se referă la cei din Biserică puși în poziții înalte, care trebuie să-i supravegheze pe credincioși. Comparația cu porumbițele semnifică nevinovăția, curăția pe care aceștia trebuie să o aibă, faptul că nu mai trăiesc după îndemnul trupului, ci după Spirit, porumbelul fiind simbolul Duhului Sfânt. O astfel de persoană trebuie să se curățească de orice urmă de păcat, prin apă. „Mulțimea apelor” ne arată că există tot atâtea izvoare de curățire câte virtuți. Laptele nu are capacitatea de a reflecta imaginea celui care privește în el; tot astfel, cei care sunt „ochii” Bisericii nu confundă adevărul cu imaginile înșelătoare ale acestei vieți. Mai mult, acești oameni sunt „așezați pe mulțime de ape”, așadar ancorați neîntrerupt în învățăturile divine, așa cum pomul sădit lângă ape nu se mișcă și e veșnic în floare (cf. Ps. 1,3). ♦ Interpretarea lui Honorius din Autun (*Expositio*) urmează aceeași linie, cu deosebirea că „ochii” nu-i simbolizează doar pe conducătorii Bisericii, ci orice persoană înțeleaptă care îl contemplă pe Dumnezeu. Aceste persoane sunt ca porumbeii, modești, curați și hrăniți cu dumnezeieștile Scripturi. Ei au fost „scăldați în lapte”, adică au fost curățiți de lucrurile pământești prin învățătură; de asemenea, sunt „așezați pe mulțime de ape”, ceea ce înseamnă că stau aproape de darurile nesfârșite ale Duhului Sfânt.

5,13 „șipuri”: ebr. *arūghāh* înseamnă „terasă de grădină” unde cresc pomi și plante, dar și „strat (de flori)”. LXX îl traduce prin *φιάλα*, „sticlute, șipuri”, iar Vulgata prin *areolae*, „curți mici, răzoare”. ♦ „răspândesc”: ebr. *migh'd'loth* înseamnă „turnuri”. LXX îl citește diferit, de aceea îl traduce prin *φύουσα*, de la verbul *φύω*, „a răsări” (vezi Luca 8,6). ♦ Vulgata traduce aici *sicut areolae... consitae a pigmentariis*, „ca niște grădini mici înșămânțate cu plante aromate”. ♦ Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*) consideră că „obrajii” și „buzele” se referă la doctrina creștină, deoarece atât buzele, cât

buzele lui, crini din care picură smirnă aleasă.

¹⁴ Măinile lui, lucrături de aur împodobite cu piatră de Tharsis, pânțele lui, tăbliță de fildeș pe piatră de safir.

¹⁵ Picioarele lui, coloane de marmură

întemeiate pe socluri de aur,

înfățișarea lui, ca Libanul, ales ca și cedrii.

și obrajii sunt instrumentele prin care ia formă vorbirea articulată. Obrajii sunt numiți „șipuri cu aromă”, deoarece învățătura e plină de aromă; totodată ea răspândește „miresme”, deoarece învățătorii Bisericii, cercetând Scriptura, creează și răspândesc parfumul sau aroma edificării spirituale. Pe de altă parte, „buzele” sunt comparate cu crinii. Despre aceștia, Iisus spune că nu torc, nici nu țes, ci sunt îmbrăcați de Dumnezeu. Aceasta înseamnă că învățăturile divine nu poartă în ele nimic uman. Faptul că „buzele picură smirnă” se referă la mortificarea vieții prezente, dezgolită de orice înțelepciune umană, posedând doar frumusețea divină. ♦ Pentru Honorius din Autun (*Expositio*), „smirna” se referă la moartea lui Hristos. „Buzele” sunt cei care răspândesc voia lui Hristos și, asemenea crinilor, strălucesc prin virtuți. „Crinii picură smirnă”, adică sunt oameni care prin exemplul și vorba lor dau mărturie despre Hristos.

5,14 Metafora aurului este reluată în acest verset, aurului adăugându-i-se alte pietre prețioase și fildeșul. Keel (p. 202) amintește un imn închinat lui Amon-Re, care conține aproape aceleași expresii. ♦ „Tharsis”: gr. $\theta\alpha\rho\sigma\tau\epsilon$ transcrie aproximativ ebr. *tar^sšis*, care desemnează fie localitatea Tarșiș (Ps. 47,8), fie o piatră prețioasă. Vulgata îl redă prin *hyacinthus*. Carr (p. 142) spune că piatra nu se poate identifica în mod sigur. Alăturarea cu aurul poate sugera o piatră de culoare galbenă, poate berilul sau topazul. ♦ „Măinile de aur” se referă, pentru Honorius din Autun (*Expositio*), la faptele bune ale credincioșilor, care strălucesc în fața celorlalți. Honorius folosește traducerea Vulgatei; astfel, iacintul, fiind o piatră de culoarea cerului sau de culoare verde, îi semnifică pe sfinții care sunt „verzi” datorită vieții lor pline de viață cea nouă și care caută lucrurile cerești. ♦ Theodoret al Cyrului, traducând $\pi\omega\lambda\lambda\acute{o}\nu$ cu sensul de „cutie”, se referă la „pânțele” ca fiind vistieria înțelepciunii divine. ♦ Philon al Carpasiei interpretează cuvântul ca fiind Legea în care se găsesc profeții, oracole și prefigurări ale lui Hristos. Albastrul safirului a sugerat harul ceresc și puterile cu care a fost îmbrăcată umanitatea lui Hristos.

5,15 Honorius din Autun (*Expositio*) consideră că „picioarele de marmură” se referă la ordinele religioase care susțin Biserica prin posesiunile lor. Asemenea „coloanelor de marmură”, membrii acestora sunt drepti în cunoaștere și nu pot fi clătinați de vicii. Mai mult, sunt „întemeiați pe soclu de aur”, adică pe credința apostolilor și a profeților. ♦ Pentru unii interpreți creștini, „coloanele” îi simbolizează pe Petru, Iacob și Ioan, numiți „stâlpi” ai Bisericii, sau chiar pe toți apostolii. De asemenea, picioarele sunt cele două porunci ale iubirii, de Dumnezeu și de aproapele, iubire care izvorăște din adevărul lui Dumnezeu. Libanul și cedrii sugerează puritatea lui Hristos. Cedrii, care se înalță până la cer și sunt adânc înrădăcinați în pământ, simbolizează dinamica dintre divinitatea și umanitatea lui Hristos (cf. Pope, p. 548).

¹⁶ Cerul gurii lui, dulceață, și tot este dorință,
acesta este iubitul meu,
și acesta este prietenul meu, fiice ale Ierusalimului.

6¹ „Pe unde a plecat iubitul tău, tu, frumoasă între femei?
Pe unde și-a întors privirea? –
și îl vom căuta împreună cu tine.”

² Iubitul meu s-a coborât în grădina lui,

5,16 „acesta”: se poate considera o¹⁶roç ca fiind în poziție emfatică, accentuând unicitatea iubitului. ♦ Pentru Richard de Saint-Victor (*Explicatio*), versetul se referă la experiența celui care „gustă” din savoarea bunătății lui Dumnezeu, a dragostei Lui, a lucrurilor mistice și spirițuale. Adevărata dulceață îl umple pe cel care stăruie în lucrurile cerești, care Îl contemplă pe Dumnezeu și se bucură cu El la nesfârșit. Cu cât experimentează această „dulceață” mai mult, cu atât mai mult o dorește. ♦ Pope (p. 550) arată că, pentru interpreții creștini, „gura” se referă la Hristos, în calitate de Cuvânt al lui Dumnezeu și, de asemenea, la predicatorii acestui Cuvânt, începând cu Ioan Botezătorul. „Dulceața cerului gurii” a fost înțeleasă ca dulceața interioară pe care Dumnezeu o revarsă asupra celor ce-L iubesc. ♦ „prietenul”: singurul loc din carte unde apare $\pi\lambda\eta\sigma\acute{\iota}\omicron\nu$ cu valoare de masculin (*cf.* nota la 1,9).

6,1 În Vulgata acest verset este inclus în capitolul anterior. Aceeași situație o întâlnim și în Biblia lui Șerban de la 1688 și în traducerea lui Samuil Micu, 1795. ♦ Keel (p. 202) observă similaritatea construcției versetului cu versetul 5,9. Ambele încep cu o întrebare care se repetă, între cele două întrebări găsim expresia „tu, frumoasă între femei”. ♦ Pentru Ioan Alexandru (p. 70), avem aici de-a face cu transpunerea în realitate a ceea ce apare în vis. ♦ „și-a întors privirea”: TM are *pānāh*, „s-a întors/a plecat”. ♦ Pentru Grigore al Nyssei (*Homiliae* 15), întrebarea o adresează sufletele care doresc să-L găsească pe Hristos. În întrebările lor, sufletele urmează o ordine logică: prima dată doresc să știe *cum* este Mirele (5,9), iar acum doresc să afle *unde* este El, ca să li se descopere în vederea mântuirii (*cf.* Ps. 79,3). ♦ Honorius din Autun (*Expositio*) consideră că expresia „fiicele Ierusalimului” se referă la Bisericile sau sufletele imperfecte, în timp ce Ierusalimul semnifică Biserica celor care au ajuns la stadiul perfecțiunii. Există stadii ale frumuseții: „frumoasă” este cea neafectată de erezii, „mai frumoasă” este cea zeloasă în facerea de bine, iar „cea mai frumoasă” este cea care strălucește în proclamarea Cuvântului. Sufletele imperfecte, carnale, neinstruite îi pun această întrebare Celei care este perfectă, spirițială, contemplativă și instruită, pentru a afla motivul pentru care Biserica Îl caută pe Hristos ca și cum ar fi absent, deși Îi proclamă prezența pretutindeni. De aceea, Honorius se lansează într-o discuție despre ce înseamnă prezența lui Hristos. El, din punct de vedere trupesc, a plecat, însă din punct de vedere spirițial S-a întors în Biserică prin har.

6,2 „s-a coborât”: unii au văzut în această coborâre motivul descinderii *ad inferos* (Pope, p. 554). Keel (p. 209) nu vede nici un motiv pentru a considera validă această

spre șipurile cu arome,
 ca să-și pască [turma] în grădini și să culeagă crini.
³ Eu sunt a iubitului meu și iubitul meu este al meu,

interpretare. Grădinile erau așezate pe atunci în văi, de-a lungul râurilor sau lângă izvoare. Astfel, Keel interpretează literal această coborâre la locul de întâlnire. ♦ Carr (p. 145) oferă o interpretare cu totul diferită, considerând că versetele 2 și 3 exprimă amintirea dureroasă a apropierei iubitului și a refuzului ei de a-i ieși în întâmpinare. Acum ei își reafirmă legătura și jurământul unul față de celălalt. Pentru Carr, „grădina” se referă la persoana fizică a iubitului. ♦ „ca să-și pască [turma]”: se transformă grădinarul în păstor? Iubitul miresei nu este nici grădinar, nici păstor. De fapt este însuși regele. Am putea înțelege acest vers ca o altă comparație în seria comparațiilor cu un cerb sau o gazelă păscând în grădini. Iubitul este comparat cu un cerb și în 2,9.17 și 8,14. ♦ Locul în care „păstorește” iubitul este identic cu un alt loc descris în 5,13, „șipurile cu arome”, care, de fapt, reprezintă o metaforă pentru „obraji”. În 5,13 sunt descriși obrajii mirelui; în acest loc este vorba de obrajii miresei pe care mirele îi „paște” cu sărutări. Crinii albi trimit la albul pielii. În unele părți ale Cântării ni se dau chei de interpretare pentru a identifica locurile geografiei tainice descrise în Cântare. Acest gen de aluzii reprezintă tocmai cheile prin care putem descoperi harta trupului suprapusă peste o geografie ireală. ♦ Pentru Grigore al Nyssei (*Homiliae* 15), cuvintele acestui verset ne învață taina evangheliei. Expresia „s-a coborât” s-ar referi la coborârea lui Hristos din gloria Sa de nedescris în natura noastră umană, ilustrată de termenul „grădină”. „Șipurile cu arome” descriu frumusețea Mirelui în 5,13; aici însă ele reprezintă locul în care se găsește Mirele, ceea ce ne învață că Mirele nu pătrunde în sufletul lipsit de virtuți. „Crinii” reprezintă puritatea și strălucirea minții unde locuiește Hristos, Bunul Păstor. Ei reprezintă lucrurile bune și cinstite, virtuțile care trebuie să ne însuflețească (cf. Flp. 4,8). ♦ Verbul „a coborât” a fost interpretat în multe moduri și a fost aplicat venirii lui Hristos, întrupării sau coborârii în iad (Pope, pp. 556-557). „Grădina” a fost înțeleasă ca Biserica universală, iar „culegerea crinilor” ar reprezenta răpirea sfinților din această lume pentru a primi binecuvântarea veșnică. Totodată, Hristos S-a întors de la iudeii necredincioși spre păgâni și S-a făcut o grădină roditoare și „șipuri cu arome” din care să fie culeși crinii, adică fecioarele, martirii, mărturisitorii, hrăniți cu închinare și rugăciune. Întrupându-Se, Hristos a venit în Biserică, grădina Sa, prin naștere fără pată, din Fecioara de la care a cules crinii purității și sfințeniei. O altă grădină, pe lângă cea a Bisericii și a sufletului, în care vine să-și întâlnească Mireasa, este cea a Sfințelilor Scripturi; din ea culege crinii și aromele pentru a umple sufletele credincioșilor.

6,3 Versetul reia v. 2,16. Ioan Alexandru (p. 70) crede că acest text reprezintă încununarea cea mai laconic exprimată și cea mai adâncă a întregii Cântări. Cuvintele de aici exprimă deplinătatea unirii celor doi, profunzimea relației lor. ♦ Această afirmație, „eu sunt a iubitului meu și iubitul meu este al meu”, reprezintă, pentru Grigore al Nyssei (*Homiliae* 15), norma și definiția perfecțiunii în virtute. Ecoul cuvintelor se regăsește în declarația apostolului Pavel: „Pentru mine a trăi este Hristos” (Flp. 1,21). Sufletul curat

cel care[-și] paște [turma] între crini.

⁴ „Frumoasă ești, iubita mea, ca desfătarea, arătoasă ca Ierusalimul, uimitoare ca [oștile] rânduite [de luptă].

și sfințit nu are nimic în afară de prezența lui Dumnezeu și nu se concentrează asupra altor lucruri. El îndepărtează orice grijă și orice gând material, fiind transpus în întregime în tărâmul spiritual și inteligibil, făcându-se o imagine vie a frumuseții desăvârșite.

♦ Pope (p. 558) amintește interpretarea lui Toma de Aquino, care merge în aceeași direcție cu cea a lui Grigore al Nyssei. Mireasa, luminată de slava lui Dumnezeu, în care vede frumusețea, bunătatea, înțelepciunea și dragostea, este atrasă de această viziune și atât de absorbită, încât nu mai vede și nu mai aude nimic din cele pământești. Sufletul se unește astfel cu Dumnezeu în eternitate.

6,4 Secțiunea 4-10 începe și se încheie cu aceleași cuvinte, „uimitoare ca [oștile] rânduite [de luptă]”. Versetul 4 începe cu καλή, „frumoasă”, în poziție emfatică. ♦ Vechiul Testament compară uneori cetățile cu fecioarele sau cu femeile. De exemplu, atât Ierusalimul, cât și Samaria sunt astfel descrise în Iezechiel 16 și 23. În 4Rg. 19,21 Dumnezeu vorbește despre „fecioara, fiica Sionului”. Keel (p. 212) amintește că în epoca elenistică cetățile erau personificate de zeițele lor. ♦ Cântarea Cântărilor compară iubita cu două cetăți: Tirța și Ierusalimul. Însă atât LXX, cât și Vulgata nu au redat ebr. *Tir^srah* ca toponim. La fel în 4,8. LXX îl redă ca εὐδοκία, „desfătare”, iar Vulgata îl traduce cu *suaus*, „plăcut”. Tirța a fost un oraș canaanean, pentru o vreme capitală a Regatului de Nord. Regiunea era de o mare frumusețe naturală, cu grădini și izvoare (Carr, p. 146). Ierusalimul este privit ca perfecțiune a frumuseții (cf. Ps. 49,2). ♦ „uimitoare”: gr. θάμβοσ, *litt.* „încremenire, uluire (de spaimă, de mirare)”, echivalează ebr. *'ayummāh*, „înspăimântătoare”, „care inspiră venerație amestecată cu teamă”. Substantivul, provenit din aceeași rădăcină, e folosit pentru a descrie mânia divină revărsată împotriva dușmanilor lui Israel (cf. Exod 15,16; 23,27). ♦ „rânduite [de luptă]: gr. τετραγμένα, „așezate, rânduite”, echivalează ebr. *nid^s galōth*, „cele înzestrate cu stindarde [de luptă]”; Vulgata redă această parte astfel: *terribilis ut castrorum acies ordinata*. ♦ Pentru Theodoret al Cyruului (*Interpretatio*), „Ierusalimul” se referă la cetatea cerească, nu la cea pământească, despre care Pavel spune că este liberă și că este mama noastră, a tuturor (cf. Gal. 4,26). Mireasa e asemănată cu Ierusalimul ceresc, deoarece imită felul angelic de viață. Trăind pe pământ, ea se deprinde cu lucrurile cerești. Prin modul ei de viață, ea îi uimește pe cei care-o văd, deoarece totul e în ordine în viața Miresei; ea cunoaște perfect prioritățile: a învățat să-L prețuiască pe Mire mai mult decât orice altceva și apoi să-i îndrăgească pe cei care au crescut alături de El. ♦ Unii comentatori creștini au interpretat versetul în lumina relației dintre evrei și creștini. Astfel, Atanasie a afirmat că neamurile trebuie să fie ca și Ierusalimul, adică un singur popor, prin cinstirea Legii și prin credința în Hristos, deoarece Dumnezeul Legii și Cel al Evangheliei este Unul, iar cine nu se face ca Ierusalimul nu poate deveni prietenul Mirelui (cf. Pope, p. 563).

⁵ Întoarce-ți ochii dinaintea mea,
căci ei m-au tulburat,
pletele tale, ca turmele de capre
care se arată din Galaad.

⁶ Dinții tăi, turmă de oi tunse,
care ies din scăldătoare,
toate purtând gemeni
și nici una stearpă între ele.

⁷ Ca o panglică de purpură, buzele tale,
și graiul tău, fermecător.
Ca o jumătate de rodie, obrazul tău
dincolo de tăcerea ta.

⁸ Sunt șaizeci de regine și optzeci de țititoare,

6,5 „m-au tulburat”: gr. *ὀκταεπέω* înseamnă „a zbura”, „a-și umfla penele”, „a zbura din nou”, însă și „a stârni”, „a tulbura”. TM are „m-au neliniștit/tulburat”; de la aceeași rădăcină este și numele monstrului marin Rahabh (e.g. Is. 51,9), care întrupează o putere haotică (Keel, p. 215). ♦ În continuare, până la versetul 8, sunt reluate, cu mici diferențe, cuvintele din 4,1-3. ♦ Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*) consideră că stihurile 5a-b reprezintă sfatul Mirelui către iubita Sa care dorește să-L contemple și să-L înțeleagă. El este dincolo de orice limită a cunoașterii, atât umane, cât și angelice. Deși mireasa dorește să depășească aceste limite și să se adâncească în ceea ce este peste puterile ei, nu va reuși să facă acest lucru. De aceea, Mirele o sfătuiește să nu se preocupe de probleme prea dificile sau să caute lucruri prea înalte pentru ea, ci să-și ocupe mintea cu poruncile primite. ♦ Ambrozie (*De Isaac 7.57*) oferă o interpretare asemănătoare. Prin devoțiunea ei și credința ei, mireasa a trecut dincolo de limitele posibilităților naturii și condiției ei, deoarece Hristos locuiește într-o lumină inaccesibilă (cf. 1Tim. 6,16). Mirele dă această poruncă deoarece ea nu poate privi plinătatea dumnezeirii Lui și strălucirea luminii adevărate. Ambrozie propune însă și o altă interpretare. Numai sufletul perfect îl poate privi pe Dumnezeu; de aceea El îi spune sufletului perfect să-i învețe și să se reveleze și celor imperfecti pentru ca și aceștia să ajungă în stare să-L urmeze.

6,5b-7 Versetele repetă vv. 1-3 din capitolul 4. Pentru Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*), repetarea aceluiași cuvinte nu este fără sens, ci reprezintă un act prin care Mirele îi amintește Miresei frumusețea ei și o îndeamnă să persevereze în frumusețe, să o păstreze intactă, nepătată.

6,8 Pentru Keel (p. 217), versetele 8-10 marchează o ruptură față de fragmentul anterior. Aici iubitul nu i se adresează direct iubitei, iar limbajul diferă, valoarea ființei dragi fiind apreciată după categoriile sociale de la curte. ♦ După Carr (p. 148), versetul nu trebuie interpretat ca referindu-se la haremul lui Solomon sau la vreun alt harem; e o simplă declarație. ♦ Versetul a determinat multe eforturi pentru a explica semnificația numelor „șaizeci” și „optzeci”, deoarece gânditorii antici și medievali atașau numerelor

iar fetele sunt fără de număr.

⁹ Una este însă porumbița mea, desăvârșita mea,

înțelesuri simbolice (Norris, p. 233). ♦ Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*) pornește în interpretarea sa de la afirmația că există grade diferite ale sfințeniei și devoțiunii, lucru pe care însuși Hristos l-a afirmat când a spus: „În casa Tatălui Meu sunt multe locașuri” (In. 14,2). De asemenea, în pilda talanților, fiecare a primit un număr diferit de talanți. Tot așa, sămânța căzută pe pământ a rodit diferit: o parte a dat treizeci, alta șaizeci, alta o sută (cf. Mt. 13,8). „Treizeci” reprezintă categoria celor lăudați, din moment ce numărul e obținut din înmulțirea lui trei cu zece. „Șaizeci” este de două ori treizeci, iar „o sută” este numărul perfect, de zece ori „zece”. Însă toate aceste categorii reprezintă sufletele credincioșilor, deoarece Hristos le descrie ca fiind un „pământ bun” (Mt. 13,8). Mireasa reprezintă sufletele ajunse la perfecțiune, care îndură viața grea a practicării virtuții doar din dragoste pentru Mire și care aleg să îndeplinească cele cerute de Mire și să sufere toate nedreptățile pentru El. Există suflete aflate mai jos pe scara perfecțiunii, suflete care practică virtutea nu din dragoste pură față de Mire, ci din dorința de a primi răsplata lucrurilor viitoare. Aceste suflete sunt numite în text „regine”. Mai există o categorie de suflete, simbolizate prin imaginea „țitoarelor”, care împlinesc poruncile divine doar din teama de iad. Apoi, sunt suflete care trăiesc într-o stare de indiferență, care nu sunt însuflețite nici de dragostea față de Hristos, nici de dorința de răsplată, nici de frica de pedeapsă. Ele sunt schimbătoare, alternând momentele de grijă de sine cu cele de păcat și de pocăință. Textul le descrie ca fiind niște „fete” cărora nu li se știe numărul. Nu numai că sunt foarte multe, dar sunt nevednice de a fi numărate. ♦ Origen a văzut în „regine” sufletele desăvârșite, în „țitoare”, cele pe calea desăvârșirii, iar în „fete”, sufletele aflate la începutul drumului. ♦ Pentru Grigore al Nyssei, „reginele” sunt cei ce slujesc pe Dumnezeu din dragoste, „țitoarele”, din teamă, iar „fetele”, credincioșii imperfecti neinteresați de mântuire (cf. Pope, p. 569).

6,9 „Una”, $\mu\acute{\iota}\alpha$, este în poziție emfatică, accentuând unicitatea iubitei. Pentru Carr (p. 149) traducerea trebuie să fie: „^{9a} Unică este ea, porumbița, desăvârșita mea, ^{9b} unică este pentru mama ei.” ♦ Mireasa este superioară tuturor acestor suflete, fiind unică, născută din mama ei, Ierusalimul ceresc, spune Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*). Ea este lăudată de toți: de regine, de țitoare, de fete, deoarece îl urmează pe Mire din iubire, nu pentru răsplată sau din teamă. ♦ Pentru Ciprian al Cartaginei (*De unitate ecclesiae catholicae* 4), versetul vorbește despre taina unității Bisericii. După cum Hristos i-a încredințat apostolului Petru conducerea Bisericii, tot așa, după înviere, El a dăruit putere și cinstire egală tuturor apostolilor, pentru a evidenția unitatea lor. În Cântarea Cântărilor, Duhul Sfânt vorbește prin persoana Domnului Iisus despre Biserica Sa unită. Cei care pretind că sunt credincioși trebuie să fie una cu Biserica Sa. ♦ Pentru diferiți comentatori, „porumbița unică” este Biserica universală, unită printr-un singur Domn, o singură credință și un singur botez. Pentru alții, reprezintă umanitatea perfectă a lui Hristos, unicul fiu al Fecioarei Maria. Fetele au fost înțelese ca reprezentând Biserica, iar reginele și țitoarele ca simbolizând lumea care nu binecuvântează Biserica, însă este nevoită să o laude (cf. Pope, p. 571).

singură este la mama ei,
 aleasă este pentru cea care a născut-o;
 au văzut-o fetele și o vor ferici,
 reginele și țitoarele, și o vor lăuda.

¹⁰ Cine este aceea care răsare ca aurora,
 frumoasă ca luna, aleasă ca soarele,
 uimitoare ca [oștile] rânduite [de luptă]?

¹¹ Am coborât în grădina nucului ca să văd lăstarii văii,

6,10 „răsare”: gr. ἐκκύπτω înseamnă „a se apleca pentru a privi”, însă și „a se ivi, a apărea”. TM are „privește în jos”. ♦ Trebuie remarcată, în descrierea iubitei, gradația: „aurora”, „luna”, „soarele”. Spre finalul Cântării întreaga atmosferă este din ce în ce mai încărcată de mirosuri, de lumină, de lichide, dar și mireasa este din ce în ce mai luminată, mai albă, impecabil îmbrăcată, fără cusur împodobită. Desăvârșirea dragostei și săvârșirea iubirii sunt descrise prin ceea ce se întâmplă în jurul mirilor, în primul rând, apoi prin ceea ce se întâmplă cu fizionomia și trupul mirilor. Toate scenele sunt sublimate. Intuim ce se întâmplă cu scena dragostei privind „ca în oglindă, în ghicitură” (1Cor. 13,12). ♦ Theodoret al Cyruului (*Interpretatio*) consideră că cei care adresează întrebarea sunt însoțitorii Mirelui. După ce au aflat de la El despre frumusețea miresei, acum sunt îndemnați să o cunoască mai bine. După ce au văzut-o, ei își manifestă admirația, plini de încântare. Aici, pe pământ, Biserica, întunecată de trupul muritor, nu-și poate arăta întreaga lumină. Însă după ce trupul muritor va fi transformat (cf. 1Cor. 15,54), întreaga ei lumină va fi văzută în slavă. Prevăzând aceste lucruri, însoțitorii Mirelui nu o aseamnă doar cu aurora, ci și cu luna și soarele. Biserica este ca o „lună” care luminează pașii călătorilor și arată drumul adevărat. De asemenea, ea este precum „aurora”, deoarece timpul care va urma venirii lui Hristos sunt zorii zilei viitoare. Osea 6,3 spune că Dumnezeu „se ivește ca zorile dimineții și va veni la noi”. Când Ziua Domnului va veni, nu va mai fi nici o strălucire ca a lunii, ci ca a soarelui care îi uimește nu doar pe necredincioși, ci și pe „fete, țitoare și regine”. ♦ Honorius din Autun recunoaște în verset Biserica în toate perioadele ei de existență: „aurora” reprezintă epoca patriarhală, „luna”, perioada mozaică, și „soarele”, lumina deplină a evangheliei revelate. Biserica privește înainte, asemenea aurorei, peste nori și întuneric, pentru a străluci în lumina adevărului. Ea este frumoasă ca luna în această viață, dar aleasă ca soarele în lumea viitoare. Aplicat vieții religioase, acest verset descrie diferite grade de strălucire, începătorii făcând primii pași, ca lumina de dimineață, creștinii care înaintează pe calea desăvârșirii fiind ca luna care strălucește noaptea, în timp ce sfinții sunt ca soarele în plină zi. Pe de altă parte, „aurora” poate reprezenta umilința, „luna”, castitatea, iar „soarele”, caritatea (cf. Pope, p. 574).

6,11 „Acolo îți voi da sânii mei” nu apare în TM (vezi și 7,13). ♦ Ambrozie (*De Isaac* 8,64-66) afirmă că mireasa, stânjenită de laudele Mirelui, se retrage din modestie, însă este adusă înapoi de către iubitul ei și rostește aceste cuvinte. Versetul vorbește despre greutățile și ispitele cărora Biserica trebuie să le facă față. „Nucul” semnifică amărăciunea

să văd dacă a înflorit via
și dacă rodiile au dat în floare.”

Acolo îți voi da sânii mei.

¹² N-a știut sufletul meu: m-a făcut [ca pe] carele lui Aminadab.

7¹ Întoarce-te, întoarce-te, Sulamito,

necazurilor, iar „valea”, ispitele care vin asupra Bisericii. ♦ Cel care „coboară în grădină” este, în opinia lui Honorius din Autun (*Expositio*), Iisus Hristos, care S-a pogorât în Iudeea pentru a vedea „lăstarii văii”, adică faptele celor care locuiesc în Ierusalim. Cetatea e comparată cu o vale, deoarece se află așezată între puterile neamurilor ca între munți. De asemenea, Hristos S-a pogorât să vadă dacă „via este înflorită”, adică dacă sinagoga, numită „Via Domnului”, pe care a adus-o din Egipt și a plantat-o în Iudeea, a rodit prin credință.

6,12 Verset unanim considerat a fi cel mai dificil din Cântarea Cântărilor. Cuvintele, cu excepția ultimului, sunt comune, dar sintaxa derutează (Carr, p. 152). ♦ Keel (p. 226) vede aici o stare de inconștiență, asemănătoare celei descrise în 5,2. ♦ Norris (p. 243) afirmă că textul nu face nici o referire la vreo persoană pe nume Aminadab și, poate, nici la vreun car. După părerea sa, referirea LXX și a Vulgatei la Aminadab este produsul unui efort de a da sens propoziției ebraice. ♦ Ambrozie (*De Isaac* 8.64-66) consideră că sufletul este un car condus fie de cai buni, fie de cai răi. Caii sunt virtuțile sufletului, iar cei răi sunt pasiunile trupești. Caii buni sunt patru: prudența, cumpătarea, tăria morală și dreptatea, pe când cei răi sunt: mânia, pofta, frica și nedreptatea. Sufletul, pe calea către cer, se găsește într-o mare cursă al cărei premiu este Hristos. Caii săi poartă jugul credinței, sunt legați împreună cu lanțul dragostei, frâul dreptății și căpștrul cumpătării. ♦ Alte interpretări sunt amintite de Pope (p. 592). Unii Părinți au aplicat acest verset sinagogii, uimită de predicarea evangheliei. Aminadab este Hristos însuși, care de bunăvoie a devenit om și parte din poporul Său. Carul este evanghelia. ♦ Traducerea Vulgatei, *quadrigas*, „care cu patru roți”, a permis interpretarea acestui verset ca o referire la cele patru evanghelii și la cele patru taine principale ale acestora: întruparea, moartea, învierea și înălțarea lui Hristos.

7,1 Carr (p. 153) propune o împărțire a textului 7,1-8,3 după cum urmează: cei care privesc (participanții la nuntă) o roagă pe mireasă să participe la dansul festiv. Ea ezită, punând întrebarea: „Ce vedeți la Sulamita?”, la care ceilalți îi răspund laudându-i frumusețea (7,2-6). Iubitul ei, mirele, se alătură lor (7,7-10), iar ea își reînnoiește legământul față de el (7,11-8,3). ♦ Numele *Sulamith* apare doar aici în Vechiul Testament și este transliterat de LXX. Au fost date trei interpretări principale ale acestui cuvânt. Prima îl pune în legătură cu rădăcina numelui lui Solomon. A doua îl echivalează cu „sunamita”, o femeie din orașul Sunem. A treia interpretare privește cuvântul ca un nume sau ca un epitet al zeiței Iștar (Pope, p. 596). ♦ Keel (p. 229) propune ideea că atât numele „Sulamita”, cât și „Aminadab” sunt particularități ale poeziei de dragoste din Israelul antic, a căror semnificație simbolică nu ne mai este accesibilă. ♦ „precum [în]

întoarce-te, întoarce-te și vom privi la tine.
 Ce veți privi la Sulamita,
 care vine [dânțuind] precum [în] horele taberelor?
² Cât de frumoși îți sunt pașii în sandale,

horele taberelor": gr. ὄς χοροὶ τῶν παρεμβολῶν. TM are „precum un dans în două cete/tabere”. ♦ Termenul χορός poate însemna „cor”, „ceată (de cântăreți)” sau „grup de dansatori”, sau dansul în sine, „joc”, „horă”. Παρεμβολή este folosit în LXX cu sensul de „tabără” militară (detașament, armată, cantonament) sau civilă (ceată, convoi, de ex. în Gen. 32,2). Explicațiile sintagmei grecești sunt foarte variate. „Dansul taberelor” ar putea însemna fie un dans ritual de nuntă (al „taberelor” de nuntași), fie o aluzie la un dans al zeitelor războiului, menționat în literatura Orientului Apropiat, fie o expresie care desemnează o paradă militară etc. (cf. Pope, pp. 601-614). Pentru Carr (p. 155), sensul expresiei este: „De ce vă uitați la mine, când sunt atâtea altele prinse în acest dans?” ♦ Pentru Honorius din Autun (*Expositio*) îndemnul „întoarce-te!” este adresat sinagogii. Vocea predicatorilor o îndeamnă de patru ori în verset să se întoarcă, ceea ce înseamnă întoarcerea de la cele patru boli ale lumii; să se întoarcă de la păcatul trădării la credința în Hristos, să se întoarcă prin credință, prin iubire, prin păzirea poruncilor sale, prin speranța în viața viitoare, pentru ca ei să se uite la ea, imitând-o. Cele patru îndemnuri pot însemna și întoarcerea prin intermediul celor patru evanghelii sau a celor patru virtuți. Întoarcerea evreilor la Hristos, la sfârșitul lumii, va constitui un extraordinar exemplu de viață pentru Biserică. ♦ Nicolae al Lyrei (*Postilla*, Kiecker, 100, 102-106) consideră că poporul lui Israel este îndemnat în acest verset să se întoarcă la starea inițială de perfecțiune și de credință, deoarece, după întoarcerea din robia babiloniană, el s-a aflat mereu sub stăpânire străină. Îndemnul dat de patru ori trimite la cele patru întoarceri ale lui Israel din captivitate: sub conducerea lui Zorobabel, sub cea a lui Ezra, apoi a lui Neemia și, în cele din urmă, sub conducerea lui Iuda Macabeul, care l-a înfrânt pe Antiochos. ♦ Mireasa seamănă, pentru Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*), cu niște oștiri, datorită curajului ei, hotărârii ei nobile și armurii războinice pe care o poartă. Totodată, ea este un „cor”, deoarece aduce slavă lui Dumnezeu. Corurile sunt formate din soldați, atleții virtuții care se întorc cântând imnul victoriei.

7,2 „pașii”: ebr. *pa'am* desemnează fie „piciorul”, fie „pasul de dans” (Carr, p. 156). LXX, prin διαβήματα, redă sensul de mișcare. Vulgata traduce prin *gressus*, „pas, mers”. ♦ „fiică a lui Nadab”: ebr. *bath-nādhīb* înseamnă „fiică nobilă”, „prințesă”, „fiică de prinț”. Vulgata traduce prin *filia principis*, pe când LXX redă prin θύγατερ Νοδαβ, transliterând al doilea termen. ♦ Am tradus cu „unduirile” gr. *ῥοθμοί*, însemnând și „măsură”, „simetrie”, „formă”. Textul a ridicat probleme de transfer pentru traducătorul grec. Probabil că traducătorul LXX a încercat să păstreze și referirea la substantivul ebraic care provine de la rădăcina *HMQ*, „a îndoi, a curba”. Curbură coapsei este asemănată cu lucrătura pietrelor prețioase netezite de mâinile unui mare meșter. ♦ Pentru Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*) Nadab sau „prințul” Îl reprezintă pe Duhul Sfânt, mângâietorul sufletelor. Mirele laudă picioarele miresei, deoarece merg pe calea regală, strălucind de frumusețe în sandalele ei. Theodoret crede că „Nadab” trimite la

fiică a lui Nadab!

Unduirile coapselor tale sunt asemenea unor lăntișoare,
lucrătură a unor mâini de meșter.

³ Buricul tău, cupă turnată,

căreia nu-i lipsește vinul,

pântecele tău, snop de grâu, încins cu crini.

⁴ Amândoi sâni tăi, ca doi căpriori, gemenii unei căprioare.

fiul lui Aaron, care a murit aducând foc străin în fața lui Dumnezeu (cf. Lev. 10,1). Aceasta înseamnă că mireasa nu mai aduce focul Vechiului Legământ în sanctuarul lui Dumnezeu, ci focul Noului Legământ, al Mirelui (cf. Lc. 12,49). „Coapsele” semnifică virtutea practică ce ne susține în călătoria noastră. ♦ Pentru Apponius (*Expositio* 10.2-4) Nadab este aici principele acestei lumi. „Fiica principelui” este poporul care a stat departe de legea divină, care L-a pierdut pe Dumnezeu ca tată, dar care, prin acceptarea cuvântului propovăduit de apostoli și de urmașii lor, a devenit „frumoasă ca desfătarea”. „Picioarele” îi reprezintă pe oamenii fără un rang social înalt, umili în fața celorlalți, dar care, întorși de la păcat la adevăr, devin în prezența lui Dumnezeu persoanele ce susțin întregul trup în slăbiciunile lui. ♦ *Glossa ordinaria*, CCCM 170.22,349: descrierea începe cu „picioarele” pentru a se arăta faptul că mireasa va deveni frumoasă pe măsură ce intră în luptă, nu în odihna ce va urma.

7,3 „cupă”: Ioan Alexandru (p. 73) arată că, în sculptura egipteană, buricul era asemănat, uncori, cu o cupă. ♦ Sunt de remarcat aici metaforele din lumea agricolă, care sugerează abundența. Culoarea auriu-maronie a grâului era culoarea ideală a pielii femeii în pictura egipteană (Keel, p. 235). ♦ Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*) face o comparație între acest verset și textul din Iezechiel 16,1-4, unde se spune că „buricul” Ierusalimului nu a fost tăiat în ziua nașterii lui, iar prin acesta, ca printr-o rădăcină, a adus din Egipt nelegiuirea idolatriei. Pe de altă parte, mireasa nu doar „și-a tăiat buricul”, ci a făcut-o atât de adânc, încât orice urmă de idolatrie a fost îndepărtată, iar buricul a devenit o „cupă turnată” conținând vinul bucuriei și al fericirii. ♦ Unii comentatori creștini s-au referit la „cupă” ca simbolizând preoții Bisericii. Predicatorii sunt asemănați unei cupe, deoarece, prin învățătura lor, oamenii se umplu de vin spiritual. De asemenea, cupa conține un vin amestecat, fiindcă este plină de taina euharistică a trupului și sângelui lui Hristos (cf. Pope, p. 621). ♦ Pentru unii Părinți, „pântecele” a reprezentat mulțimea credincioșilor, deoarece semnifică fecunditatea. „Snopul de grâu” simbolizează unitatea Bisericii, formată din multe feluri de oameni, dar legată prin comuniunea botezului și a euharistiei. Snopul este „încins cu crini”, datorită faptelor bune ale sfinților (cf. Pope, pp. 623-624).

7,4 Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*) crede că versetul se referă la izvoarele învățăturii Bisericii care dăruiește viziune spirituală și vedere pătrunzătoare. ♦ Pentru Honorius din Autun (*Expositio*), „cei doi sâni” sunt cele două legi ale iubirii (de Dumnezeu și de aproapele), „căpriorii” sunt spiritul activ, respectiv contemplativ, iar „căprioara” reprezintă Biserica.

⁵ Gâtul tău, ca un turn de fildeș,
ochii tăi, ca iazurile din Esebon
la porțile fiicei celor mulți,
nasul tău, ca turnul Libanului
privind către Damasc.

⁶ Capul tău pe tine, precum Carmelul și

7,5 „la porțile fiicei celor mulți”: poate fi o referire poetică la Ierusalim. TM are „la poarta *Bath-Rabbim*”: LXX a tradus toponimul. ♦ S-a mai amintit faptul că „gâtul”, folosit metaforic în ebraică, exprimă mândria. Turnurile semnifică, pe de altă parte, siguranța militară a unei cetăți. Au fost descoperite astfel de turnuri în care unele părți erau împodobite cu fildeș. Culoarea și calitatea materialului dădeau turnului o fascinație magică, exact ca și gâtul femeii iubite (Keel, p. 235). ♦ Heșbonul (Esebonul) era un oraș regal amorit (cf. Num. 21,26-34), localizat între Amman și Nadaba (Pope, p. 625). ♦ Keel (p. 236) spune că existau două bazine cu apă la porțile Heșbonului. Poarta de lângă ele se numea „Fiica celor mulți”, pentru a evoca mulțimea celor care veneau să bea și să se revigoreze aici. ♦ Carr (p. 159) afirmă că numele Libanului derivă de la o rădăcină însemnând „a fi alb”. Culoarea rocilor e posibil să fi dat numele muntelui. ♦ Damascul este departe de Ierusalim și doar cei mai puternici regi ai Israelului au putut să-și extindă puterea până aici (Keel, p. 236). ♦ Pentru Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*), înțelegerea sau viziunea sufletelor credincioase seamănă cu niște lacuri în care se varsă râurile divine ale învățării Scripturii și predicatorilor. Damascul îl reprezintă, pentru Theodoret, pe Satana și puterea idolatriei. Însă, după cum spune apostolul Pavel, Satana se transformă în înger de lumină pentru a-i înșela pe credincioși (cf. 2Cor. 11,14), împrăștiind astfel o mireasmă spirituală. De aceea, „nasul” miresei e asemenea unui turn înalt, pentru ca ea să poată evita înșelăciunea diavolului și să reziste minciunii. ♦ Alte interpretări au aplicat metafora „gâtului” predicatorilor și preoților prin care hrana spirituală ajunge la popor, sau martirilor care au luat asupra lor jugul lui Hristos. „Fildeșul” semnifică puritatea, iar asocierea lui cu un turn ne arată că puritatea stă alături de putere. Alte explicații s-au referit la „turn” ca fiind cunoașterea Scripturii. Aceasta este asemănată turnului, deoarece oamenii atenți la cuvântul lui Dumnezeu se ridică spiritual în fiecare zi tot mai mult. ♦ „Ochii”, asemenați lacurilor din Esebon, sunt Părinții Bisericii, care o îndrumă pe calea dreaptă. Ei sunt numiți „iazuri” deoarece îi spală pe credincioși și îi înviorează cu băutura fântânii mântuirii. Lacurile se găsesc lângă poartă, deoarece nimeni nu poate intra în Biserică decât dacă este „spălat” prin botez și bea din învățătura mântuitoare. „Nasul” este un simbol al sfinților învățători ai Bisericii, care știu să deosebească mireasma dulce a credinței adevărate de mirosul urât al ereziei. „Nasul” este „turnul Libanului” deoarece învățătorii ocupă locul cel mai înalt în Biserică, apărând-o de atacurile duhurilor rele (cf. Pope, p. 628).

7,6 „Capul tău pe tine”: LXX redă literal textul ebraic: κεφαλή σου ἐπὶ σέ, în timp ce Vulgata omite cuvintele „pe tine” (Pope, p. 629). ♦ Deși Carmelul nu are decât 552 de metri, modest în comparație cu munții Libanului, totuși el produce un efect impozant

cosițele capului tău, precum porfira;

un rege înlănțuit între alaiuri.

⁷ Ce frumoasă [ești], și ce plăcută,

dragoste, în desfătările tale!

⁸ Această măreție a ta este asemenea palmierului,

prin faptul că se ridică abrupt la peste 500 de metri deasupra nivelului mării. Comparația vorbește tot despre „mândria” iubitei. Mai mult, în regiunile din jurul Carmelului se producea porfira (sau purpura). Aceasta era foarte scumpă și era folosită, în vremurile biblice, în scopuri cultice sau regale, cf. Exod 25,4; 39,29, Ester 8,15 (Keel, p. 238). Comparația nu sugerează că părul ei era roșu, ci denotă vitalitatea și strălucirea lui. Până acum se spusese despre părul ei că era negru, culoare asociată, în Orientul Apropiat antic, cu vitalitatea. ♦ Carr (p. 160) susține că imaginea descrie părul ei ca o apă curgătoare, imagine comună în poezia de dragoste. ♦ „între alaiuri”: gr. ἐν παροδρῳμαῖς. O altă traducere posibilă ar fi „în galerii”. Παροδρῳμή înseamnă *litt.* „alergare alături de/lângă” sau „trecere prin”, de unde folosirea sa cu sensul „coridor”, „galerie”. În 2Mac. 3,28 termenul desemnează suita regală. Vulgata traduce *in canalibus*, „în canale, conducte”. TM are *rahat*: există mai multe rădăcini omografe *RHT*, un sens al substantivului ar putea fi „canal, jgheab, adăpătoare”, iar altul „șuvițe de păr”, „bucle”. ♦ Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*) face observația că în 4,1 părul era desfăcut și comparat cu turmele de capre de pe Galaad. Acum el este împletit și de culoare roșie, referindu-se la învățătura Bisericii, transmisă în mod armonios și coerent și împodobită cu sângele lui Hristos. ♦ Alți interpreți s-au referit la cap ca fiind Hristos, „părul” reprezentând mulțimea creștinilor care împodobesc Biserica. „Porfira” a fost văzută ca o profetie a morții Mirelui și a credincioșilor spălați în sângele Lui.

7,8 Palmierul semnifică grația și eleganța, fiind, totodată, un simbol al bucuriei și al celebrării (Carr, p. 161). ♦ „ciorchini”: gr. βότρυες, ebr. *ʿaš kolōth*, denumesc de obicei strugurii; aici, probabil, se referă la ciorchinii palmierului (Pope, p. 634). ♦ „Măreția” Bisericii a fost văzută de Beda Venerabilul (*Expositio*) ca fiind cinstea faptelor bune, prin care creștinul disprețuiește lucrurile și poftele pământești, ridicându-se la înălțimea celor cerești. Biruitorul într-o întrecere era încoronat cu o ramură de palmier; tot astfel, Biserica stă dreaptă, mărețată în luptă și în dragostea ei pentru lucrurile cerești, gândindu-se la premiul pe care îl va primi când se va sfârși bătălia. Palmierul este dur în părțile de jos, însă își arată frumusețea și dulceața faptelor la vârf; astfel, Biserica, sau sufletul credincios, îndură necazuri pe pământ în speranța răsplătii prețioase din cer. „Sâni” se referă la învățătoria Bisericii, care acum nu mai dau lapte pentru cei începători, ci, odată ce aceștia au înțeles misterul Întrupării, oferă vinul adevărilor ascunse ale divinității lui Hristos. ♦ Pentru Grigore cel Mare, după cum palmierul este subțire la rădăcină și se extinde la vârf, așa sufletul începe de la lucrurile mici și se îndreaptă spre ceea ce este măreț, desfășurând întreaga frumusețe a dragostei divine. Pentru alții, „palmierul” a reprezentat crucea lui Hristos, deoarece crește și rodește fructe dulci. Tot așa, crucea lui Hristos ne-a pregătit hrană cerească (cf. Pope, pp. 634-635).

și sâniî tăi, asemenea ciorchinilor.

⁹ Am spus: Mă voi sui în palmier,
mă voi prinde [de ramurile sale] de sus,
sâniî tăi îmi vor fi ciorchinii de vie,
și mireasma nasului tău, ca merele,

¹⁰ și cerul gurii tale, ca vinul cel bun
care curge drept spre iubitul meu,
potrivit pentru buzele și dinții mei.

¹¹ Eu sunt a iubitului meu

7,9 „[de ramurile sale] de sus”: ebr. *san^esinnim* este folosit doar aici în VT și este înrudit cu un cuvânt akkadian care descrie cele mai înalte ramuri ale palmierului (Carr, p. 192). LXX traduce prin τῶν ὑψέων αὐτοῦ, *lit.* „(de) înălțimile sale”, iar Vulgata prin *fructus eius*. ♦ „nasul”: când TM folosește „nasul” în mod figurat, cuvântul semnifică „respirația”, dar și „animozitatea” și chiar „mânia”. Aici poate descrie respirația produsă de pasiune (Keel, pp. 246-247). Tot el amintește de un vers dintr-un cântec de dragoste egiptean, care poate fi tradus astfel: „Respirația nasului tău doar / îmi însufletește inima.” ♦ Acest verset a determinat apariția a două interpretări în Biserică. Unii l-au înțeles ca simbolizând crucea făcută din patru tipuri de lemn: cedru, chiparos, măslin și palmier. Cealaltă explicație a fost că Iisus Hristos s-a urcat literalmente în „Pomul” ridicat în pământ, înainte de a fi crucificat pe el. Înțelesul comun rămâne, totuși, că Iisus a fost răstignit pe cruce în timp ce aceasta era încă întinsă pe pământ. Palmierul, reprezentând crucea, a amintit suferințele lui Hristos și, asemenea lui Zaheu, Biserica se urcă în el pentru a-L vedea pe Domnul. De asemenea, palmierul a simbolizat, pentru unii, Pomul vieții, Hristos, „fructul” său fiind mântuirea. „Sâniî” asemănați strugurilor care atunci când sunt zdrobiți produc vinul plăcut, îi simbolizează, pentru Philon al Carpasiei, pe oamenii sfinți, torturați și zdrobiți ca strugurii, dar victorioși și fericiți pentru Dumnezeu (*cf.* Pope, p. 637).

7,10 „cerul gurii”: *cf.* nota la 2,3. ♦ „vinul cel bun”: gr. οἶνος ὁ ἀγαθός; Vulgata traduce superlativ: *vinum optimum*. ♦ „Care curge”, πορευόμενος, concordă cu TM, pe când Vulgata traduce prin *dignum dilecto meo*, „potrivit, demn pentru iubitul meu”. ♦ „pentru buzele și dinții mei”: TM are „pentru buzele celor ce dorm”. ♦ Pentru Theodoret al Cyrului, versetul se referă la învățătura creștină, preferată oricărui vin sau oricărei plăceri a vieții, învățătura oferită pentru a călăuzi viața credincioșilor și potrivită pentru a fi proclamată în parte, și ascunsă în parte, „dinții” fiind cei care o ascund sau o păzesc (*cf.* Pope, p. 642).

7,11 „întoarcerea”: LXX și Vulgata au ἐπιστροφή, respectiv *conuersio*, „întoarcere”, acolo unde TM are *ʿšūqāh*, „dorință, dor, elan”, și apare doar aici și în Gen. 3,16; 4,7, denotând o puternică dorință ce împinge la acțiune. ♦ Pentru Ambrozie (*De Isaac* 8.66-69) a treia afirmare a legăturii dintre Mire și Mireasă marchează ultimul stadiu al înaintării pe calea iubirii de Dumnezeu, desăvârșirea acesteia. Acest verset descrie

și întoarcerea sa este pentru mine.

¹² Vino, iubitul meu, să ieșim în câmp,

să găzduim în sate.

¹³ Să ne sculăm în zori [și să pornim] spre vii,

relația desăvârșită, în care Mirele se întoarce spre iubita Sa, găsindu-Și odihna. ♦ Apponius (*Expositio* 11.1-4) consideră că versetul se referă la taina întrupării lui Hristos. Mireasa îi dăruiește Mirelui voința ei sanctificată, iar „întoarcerea” este coborârea lui Dumnezeu în natura umană.

7,12 Keel (p. 254) remarcă similaritatea imaginii cu cea dintr-un cântec de dragoste egiptean care se termină astfel: „Pentru cel care este iubit / cât de plăcut e a merge pe câmpii.” ♦ Ioan Alexandru (p. 76) amintește că motivul brațelor iubitei comparate cu un câmp se întâlnește în literatura ugaritică. ♦ „sate”: gr. ἐν κόμμας; ebr. *k'phārīm* poate însemna fie „sate”, fie „arbuștii de chiparos” (Pope, p. 645). ♦ Ambrozie (*De Isaac* 8.66-69) identifică „satele” cu locul în care Adam a fost exilat din paradis. Mireasa (Biserica) Îl invită pe Mire ca, asemenea unui bun păstor, să-Și îndrume turma, să-i ridice pe cei căzuți și să-i adune pe cei împrăștiați. Ea intervine nu pentru binele ei, ci de dragul celor slabi care, ca niște miei, au nevoie să fie hrăniți cu lapte. ♦ Apponius (*Expositio* 11.1-4) afirmă că acest verset se referă la vestirea mântuirii către neamuri. Suflul desăvârșit, unit cu Dumnezeu, Îl îndeamnă ca prin cuvântul ucenicilor Săi să meargă din locul în care Se găsește, din sinagogă și de la poporul evreu, în „câmpie”, adică la neamurile care nu L-au văzut în trup; să ducă mântuirea și acolo, pentru ca acestea să devină „sate” zidite prin învățătura apostolilor, adunări ale adevărului, case pentru Biserici. Când Hristos a fost respins de către propriul popor, S-a întors către „câmpii” și a locuit „în sate”, adică printre oamenii cei mai simpli, în care, prin prezența Duhului Sfânt, a răsărit lumina dimineții. ♦ Pentru Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*) Mireasa își exprimă dorința ca Mirele să se aplece asupra sufletelor sărace și neînsemnate, descrise prin cuvintele „câmp” și „sate”, care au primit de curând mesajul evangheliei.

7,13 Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*) arată că, în acest verset, Mirele merge să-i cerceteze pe cei care se află într-un stadiu spiritual mai avansat, simbolizați de „via care a înflorit”. Mai mult, El dorește să vadă dacă „rodiile sunt în floare”, adică dacă dragostea a început să crească în anumite suflete. ♦ *Glossa ordinaria*, CCCM 170.22,376; versetul descrie progresul care trebuie să aibă loc într-o viață virtuoaasă. Problema nu este de a vedea doar dacă via a înflorit, ci dacă florile au devenit suficient de puternice încât să rodească, deoarece adevărata frumusețe a oamenilor nu stă în a începe să facă lucruri bune, ci în a persevera în aceasta. ♦ „Trezirea” de dimineață le-a sugerat unora o referire la învierea lui Hristos, iar vizitarea și cercetarea viei au fost văzute ca ocrotirea pe care Hristos o asigură Bisericii și, totodată, verificarea progresului ei. „Noaptea” i-a sugerat lui Honorius întunericul persecutării Bisericii, iar „dimineața” a reprezentat timpul în care sinagoga se va întoarce la Hristos, iar Mirele va vizita noile Biserici întemeiate. Pentru alții, „via” a ilustrat viața retrasă, în care dragostea lui Dumnezeu

să vedem dacă a înflorit via,
 dacă au ieșit florile,
 dacă sunt în floare rodiile;
 acolo îți voi da sânii mei.

¹⁴ Mandragorele și-au dat mireasma
 și la porțile noastre [sunt] toate fructele:
 cele noi precum și cele vechi le-am păstrat pentru tine, iubitul meu.

8¹ De ce nu ți-a fost dat să fii frățiorul meu, alăptat la sânii mamei mele?

poate spori, până în dimineața zilei judecării. Atunci, Biserica „îi va da sânii” lui Hristos, înfățișându-i în glorie veșnică pe învățătorii Vechiului și Noului Legământ (cf. Pope, p. 647).

7,14 Pornind de la faptul că mandragorele au puterea de a induce somnul asupra omului, Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*) consideră că acest verset se referă la mortificarea trupului nostru (cf. Col. 3,5), la „adormirea” lumii față de păcate. La fel cum cei care gustă din mandragore nu mai simt nimic, tot așa cei care beau din cupa învățaturii dumnezeiești sunt dornici de a-și „adormi” pasiunile. Însă nu numai mandragorele și-au dat mireasma, ci toate fructele, deoarece aceia care primesc învățătura sfântă aduc tot felul de roade. Roadele vechi și cele noi se referă la Vechiul și Noul Legământ. ♦ Deoarece mandragora are o rădăcină care seamănă cu un om fără cap, Honorius din Autun (*Expositio*) crede că aceste cuvinte vorbesc despre neamurile păgâne, înzestrate cu rațiune, dar fără Hristos, care este capul credincioșilor. Așadar, mandragorele reprezintă neamurile aflate departe de Hristos, dar și departe de Antihrist, capul lor adevărat. „Porțile” Bisericii sunt profeții și apostolii, iar „fructele vechi și noi” reprezintă Vechea și Noua Lege. ♦ Uzul medical al mandragorei i-a făcut pe Grigore cel Mare și pe Cassiodor să considere că versetul se referă la sfinții care nu doar că rodesc fapte bune, ci-i vindecă și pe alții prin mireasma plăcută a vieții lor. Uzul anestezic a sugerat puterea credinței care i-a însuflețit pe martirii torturați. „Porțile” au fost interpretate în multe feluri ca fiind Biserica sau sufletul individual, porțile credinței, speranței și dragostei, porțile Tainelor, ale învățăturilor Scripturii și ale sfinților, poarta strâmtă și cea largă, porțile celor cinci simțuri prin care gândurile trec de la trup la suflet (cf. Pope, p. 652).

8,1 „De ce nu ți-a fost dat...”: *litt.* „Cine ți-ar da...”. ♦ Pentru Ioan Alexandru (p. 77) acest verset accentuează dragostea curată, dorința fetei ca mirele să-i fie aproape, fără a manifesta implicații erotice. ♦ „disprețuit”: iubita dorește să-l sărute în public pe iubitul ei, fără a fi pusă în rândul prostituatelor sau al femeilor ușuratece (cf. Proverbe 7,13). Ebr. *būz* tradus prin „a disprețui” înseamnă mai mult decât atât: redă acea ruinare a statutului social pe care o sufereau prostituatele (Keel, p. 261). ♦ Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*) pornește în explicarea acestui verset de la faptul că fratele și sora împart ceva în comun. Ceea ce împart ei în aceste caz este darul Duhului Sfânt, pe care

Dacă te-aș fi găsit afară, te-aș fi sărutat și nimeni chiar nu m-ar fi disprețuit.

² Te voi cuprinde și te voi duce în casa mamei mele

credinciosul îl primește la botez. Pentru a demonstra legătura de frate și soră dintre El și om, Hristos, în dragostea Sa, luând natura umană, a dorit să fie hrănit la aceiași sâni cu omul. ♦ Pentru Beda Venerabilul (*Expositio*) cei care vorbesc aici sunt credincioșii din Vechiul Testament. Ei doresc să-L vadă pe Hristos întrupat și să audă cuvintele adresate ucenicilor, adică să vadă lucrurile pe care le-au profețit devenind realitate în persoana lui Hristos. „Mama” nu se referă la Fecioara Maria, ci la natura umană, mama tuturor. ♦ Honorius din Autun (*Expositio*) vede în acest verset o prefigurare a bucuriei și a fericirii din viața viitoare. Acolo mireasa Îl va vedea pe Hristos ca frate al ei, care a făcut-o soră, moștenitoare împreună cu El a Împărăției. Biserica Îl va vedea în lăuntru al slavei pe Fraatele ei, pe care L-a văzut doar „afară”, în trup uman. Acolo, ea, care a fost aici obiect al disprețului din partea oamenilor, va fi egală cu îngerii. ♦ Unii au identificat „mama” cu Înțelepciunea veșnică, iar „hrănirea la sânii mamei”, ca o experimentare a lucrurilor cerești prin Vechiul și Noul Testament. O altă explicație a fost că „mama” este Ierusalimul ceresc, iar „sânii” ei reprezintă vinul cel nou pe care Hristos a promis că îl va bea cu noi în Împărăția cerurilor; această dorință este așadar o rugăciune pentru grăbirea celei de-a doua veniri.

8,2 Ideea ca mireasa să-l aducă pe iubit în casa mamei sale a mai fost întâlnită în 3,1-5. Aici ea dorește să-l aibă pe iubit fără a renunța la relațiile familiale, fără a accepta faptul că iubirea e un risc și o aventură (Keel, p. 261). ♦ „Iatacul celei care m-a născut”: TM are *flamm^edh*, care pune o problemă de traducere. Verbul *lāmadh* înseamnă „a învăța”, însă forma poate fi atât de persoana a doua sg. masculin, cât și de persoana a treia sg. feminin. Dacă alegem forma feminină, atunci înțelegem că mama este cea care a învățat-o „lucrurile tainice ale vieții”, iar iubita dorește să se întoarcă aici. Dacă alegem forma masculină, interpretarea se modifică: iubita îi cere iubitului să o învețe tainele iubirii în locul în care ea însăși a fost zămislită și născută. LXX traduce τῆς συλλαβούσης με: verbul συλλαβῶν înseamnă și „a zămisli”, dar poate însemna și „a înțelege”. Vulgata traduce cu *docebis*, „mă vei învăța”. ♦ Imaginea vinului-sărut este deja folosită în 1,2. Motivul vinului mai apare în 5,1; 7,10. Keel (p. 262) amintește de simbolismul erotic al vinului. În arta egipteană, vinul este adesea servit de o femeie atrăgătoare. Aici, vinul este amestecat cu mirodenii, creând un efect și mai intens. Cititorului îi este stimulată imaginația nu doar prin crearea de scene care se pierd uneori într-o ceață a mișcărilor greu de intuit ale personajelor principale, ci și prin pomenirea unor elemente care ne amintesc mirosuri, gusturi, sunete. Imagistica e foarte bogată, însă stimularea tuturor simțurilor prin diverși termeni-cheie este mult peste orice altă performanță poetică a vremii. ♦ Pentru Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*), „casa mamei” reprezintă Ierusalimul ceresc, unde cei care intră se bucură de libertatea relației cu Mirele. „Vinul cu mirodenii” simbolizează învățătura plină de harul divin, iar „mustul rodiilor” înseamnă bucurarea de roadele iubirii. ♦ Și pentru Honorius din Autun (*Expositio*) „casa

și în iatacul celei care m-a născut,
 îți voi da să bei din vinul cu mirodenii
 și din mustul rodiilor mele.

³ Mâna-i stângă, sub capul meu,
 și dreapta lui mă va cuprinde.

⁴ Vă pun sub jurământ, fiice ale Ierusalimului,
 pe puterile și pe tăriile câmpului,
 ca nu cumva să treziți și să stârniți dragostea până ce nu vrea ea.

⁵ Cine este aceea care se ridică înălbită,

mamei” reprezintă Ierusalimul de sus, iar „iatacul celei care m-a născut” semnifică locul tainic al gloriei firii omenești a lui Hristos, pe care o va vedea în slava Tatălui. „Vinul cu mirodenii” și „mustul rodiilor” simbolizează bucuria unității dintre îngeri și oameni. ♦ O altă interpretare a privit acest verset ca o referire la convertirea iudeilor, prin predicarea Bisericii, și la întoarcerea lui Hristos în sinagogă, mama Bisericii, unde evreii vor primi învățăturile Lui. Mireasa Îi va dăruia lui Hristos „vin cu mirodenii”, vinul puternic al Legii amestecat cu vestirea plăcută a evangheliei. Alți Părinți au aplicat versetul suflului sfânt, „casa mamei” fiind înțelegerea înaltă a Sfintei Scripturi, posibilă prin prezența Duhului Sfânt, prin care suflul s-a născut (cf. Pope, p. 660).

8,3 Pentru Theodoret al Cyrului (*Interpretatio*) versetul afirmă siguranța Miresei care a trecut de judecată și se bucură de binecuvântările mâinii Lui drepte. ♦ Pentru Honorius din Autun (*Expositio*) „mâna stângă” va fi sub capul Miresei în cer pentru că ea va vedea toată slava lumii sub puterea lui Hristos, capul Ei. De asemenea, „mâna dreaptă o va cuprinde” deoarece ea se va alătura îngerilor și armoniei sfinților, care vor sta de-a dreapta lui Hristos în ziua judecății.

8,4 Acest refren apare pentru a treia oară în Cântarea Cântărilor, vezi 2,7 și 3,5. TM nu are aici expresia tradusă „pe puterile și pe tăriile câmpului”.

8,5 Interpreții care pledează pentru mai multe surse de inspirație consideră ultimele versete ca o serie de unități poetice fără legătură între ele, adăugate ulterior de diferiți redactori sau copişti. Carr (p. 168) consideră că, în ciuda dificultăților, există destule legături cu restul cărții care să confere textului unitate. A treia secțiune a Cântării (3,6 – 5,1) începe cu aceleași cuvinte și se încheie cu consumarea iubirii. După părerea lui Carr, avem de-a face aici cu o enumerare de scurte păreri ale tuturor personajelor din carte: participantii, frații, Solomon, mama, iubitul și iubita, iar dragostea celor doi este reafirmată și reînțărîtă. ♦ Primul stih repetă cuvintele din 3,6a. LXX are în plus λελευκανθισμένη, „albită, înălbită”. Iubita a devenit albă, după ce fusese descrisă la începutul Cântării ca înnegrită de soare. După ce va fi petrecut în iatacul regelui, parfumată cu mirodenii, pradă dragostei, pielea i s-a albit. ♦ Nu a fost propusă nici o explicație pe deplin satisfăcătoare a acestui verset, însă, după terminațiile masculine ale textului ebraic, se pare că iubitul se adresează aici iubitei. ♦ „te-a născut”: verbul ὄδινω se referă la nașterea în dureri. ♦ Traducerea Vulgatei, în ultima parte a versetului, este radical diferită: *sub*

sprrijinindu-se pe iubitul ei?

[De] sub măr te-am ridicat,

acolo te-a născut mama ta,

acolo te-a născut cea care te-a zămislit.

⁶ Așază-mă ca o pecete pe inima ta,

arbore malo suscitau te ibi corrupta est mater tua ibi uiolata est genetrix tua, „te-am ridicat sub un pom rău (sau «sub măr») / acolo a fost sedusă mama ta, acolo a fost pângărită cea care te-a născut”. ♦ Theodoret al Cyruului (*Interpretatio*) se oprește asupra descrierii miresei ca „înălbită”, nu „albă”. Mirele, în schimb, este alb (5,10) prin natura sa. Totuși, după ce a fost „înnegrită” (1,6), ea s-a „albit”, îmbrăcându-se în strălucirea Mirelui. La fel cum El este lumină, a transformat-o și pe ea în lumină; mireasa împărtășește de acum natura Lui. Călăuzită de mâna Lui, ea se îndreaptă către cer, sprrijinită de credința puternică. Theodoret readuce în discuție compararea mirelui cu un măr în 2,3 și crede că versetul se referă la regenerarea produsă de botez, prin credința în Iisus Hristos. ♦ Honorius din Autun urmează textul Vulgatei. Mama este natura umană care, înainte de cădere, era necoruptă, eternă, dar, o dată coruptă prin lucrarea diavolului, a devenit muritoare. Cea care a născut neamul omenesc este Eva, mama tuturor. Prin amăgirea diavolului ea a fost coruptă, devenind supusă plăcerilor păcătoase, grijilor și necurăției. Hristos a restaurat starea de incoruptibilitate prin învierea Sa din morți. Iisus Hristos ne-a ridicat de sub pomul crucii unde zăceam morți din pricina blestemului căderii; prin moartea Sa am trecut de la moarte la viață. ♦ Pope (p. 665) arată alte interpretări ale acestui verset. Unii au atribuit cuvintele de început sinagogii, uimită de ridicarea Bisericii dintre neamuri. De asemenea, urcarea din pustie a fost aplicată ascensiunii sufletului sfânt din exilul acestei lumi spre bucuria cerească a contemplației spirituale. Mireasa este „înălbită” prin apa botezului, fiind vrednică de a împărtăși strălucirea Mirelui.

8,6 În Orient, pecetea sau amuleta erau purtate pentru a apăra de ghinion, de boală și pentru a crește vitalitatea purtătorului (Keel, p. 272). Tânăra mireasă cere să fie așezată în inimă, dar nu numai; un semn al dragostei să fie așezat și pe mână, la vedere, pentru ca iubirea să fie făcută publică și astfel nici unul dintre miri să nu mai fie curtat de altcineva. Astfel se poate explica cealaltă jumătate a versetului, care vorbește despre gelozie. ♦ Contextul sugerează faptul că iubita dorește să-și „imprime” dragostea adânc și, în aceleași timp, vizibil, asupra iubitului ei (Carr, p. 169). ♦ Irezistibilitatea dragostei este sugerată de comparația cu moartea. Pentru Carr (p. 170), „gelozia” nu trebuie înțeleasă în sens negativ, ci ca o afirmare a apartenenței iubitului. ♦ „flăcările ei”: TM are *šal'hebheth'yāh*: unii interpretează ca „flacăra lui YHWH”, afirmând că *yāh* este forma prescurtată a tetragramei YHWH. Pope (p. 671) nu este de acord, spunând că această interpretare nu aduce dovezi convingătoare. ♦ Pentru Honorius din Autun, versetul exprimă dorința Mirelui ca mireasa să devină asemenea Lui și să preia exemplul Lui de trăire. „Pecetea” e natura umană a lui Hristos, care poartă imaginea divinității Sale. Persoana purtând pecetea lui Hristos asupra sa trăiește cum a trăit Iisus. Aceste suflete ard înlăuntru de iubire, iar în afară strălucesc prin fapte bune. ♦ Pentru Augustin,

ca o pecete pe brațul tău,
 căci puternică precum moartea este dragostea,
 aspră ca lăcașul morților, gelozia.
 Săgețile ei sunt săgeți de foc, flăcările ei.
⁷ Multă apă nu va putea să stingă dragostea
 și râurile nu o vor îneca;
 chiar de-și va da omul tot avutul său pentru dragoste,
 cu mult dispreț va fi disprețuit.
⁸ Avem o soră micuță și încă nu are săni:

dragostea e virtutea care nu poate fi înfrântă de nici un necaz, de nici o ispită. Așa cum nimeni nu se poate împotrivi morții, lumea nu poate face nimic împotriva dragostei. Însă asemănarea cu moartea are și o altă semnificație. Dacă moartea reprezintă apogeul distrugerii, dragostea este apogeul lucrării de mântuire. Prin dragoste, mulți au murit față de lume, cu scopul de a trăi pentru Dumnezeu.

8,7 Keel (p. 276), care crede că versetul 6e se referă la flăcările lui *YHWH*, consideră că expresia „multe ape” sau „ape puternice” reprezintă apele de suprafață, controlabile, opuse celor ale haosului din Ps. 76,19, Is. 17,13; „râurile” nu se referă la Nil sau la Eufrat, ci la râurile lumii subpământene (cf. Ps. 23,2; 92,3), care amenință tărâmul vieții. ♦ „tot avutul său”, gr. τὸν πάντα βίον αὐτοῦ: βίος înseamnă „viață”, dar și tot ce e necesar pentru întreținerea vieții.

8,8 Pentru mulți comentatori, Cântarea Cântărilor se încheie la 8,7. Dar pentru cei care cred că ultimele versete fac parte din această carte se ridică probleme dificile. Mulți dintre termenii din ultima secțiune se regăsesc frecvent în Vechiul Testament, însă unele cuvinte apar pentru prima dată în această parte a cărții. Unii consideră că versetele 8-10 constituie o unitate de sine stătătoare. Divergențele continuă și în ce privește identificarea vorbitorului sau a numărului femeilor prezente în scena descrisă în fragment. Unii cred că aici iubita vorbește despre sora ei mai mică. Alții identifică vorbitorii cu frații din 1,6. Alți autori cred că cei ce vorbesc sunt participanții la nuntă, prietenii sau frații, care se adresează surorii lor, miresei. Nici una dintre variante nu se bucură de o aprobare unanimă. Totuși, cea mai probabilă pare să fie identificarea vorbitorilor cu frații care-și îndreaptă atenția spre eroina cărții (Carr, p. 172). ♦ Ioan Alexandru (p. 79) vorbește despre grija pe care frații mai mari trebuia să o manifeste față de sora lor mai mică, mai ales dacă tatăl nu mai trăia. Trebuia ca ei să-i ocrotească fecioria și să o apere de toate ispitele. ♦ Expresia „ziua în care se va grăi despre ea” înseamnă „ziua în care va fi cerută în căsătorie”. ♦ Părinții Bisericii nu au căzut de acord în privința identității vorbitorului din acest verset. După indicațiile sumare din codicii *Alexandrinus* și *Sinaiticus*, cel care vorbește în această secțiune (vv. 5c-9b) este mirele. Părinții greci au atribuit aceste cuvinte miresei, iar cei latini mirelui. Ambrozie a considerat că fiicele Ierusalimului vorbesc, pe când Theodoret i-a văzut în acest verset pe sfinții Vechiului Testament. Descrierea surorii mai mici ca fiind „fără săni” a fost aplicată imaturității

ce vom face pentru surioara noastră

în ziua în care se va grăi despre ea?

⁹ Dacă este zid, vom zidi pe ea întăritură de argint,
iar dacă este ușă, vom sculpta pentru ea scândură de cedru.

¹⁰ Eu [sunt] zid și sănii mei, ca niște turnuri,
eu am fost în ochii lui ca una care a găsit pacea.

Bisericii sau a sufletului. „Sora cea mică” a fost interpretată și ca Biserica neamurilor, la începuturile ei slabe, sau sinagoga, sora rămasă mai mică față de Biserică. După o altă interpretare ea îl reprezintă pe credinciosul începător care trebuie hrănit cu laptele creștinței (Pope, p. 679).

8,9 Keel (p. 278) afirmă că majoritatea comentatorilor a fost de acord că „zidul” semnifică mândria și puterea de rezistență a fetei care este pețită. „Întăritura de argint” era un zid adițional construit din materiale prețioase, care semnifică tot o întărire a zidului și o înfrumusețare a acestuia. Pe de altă parte, „ușa” are o funcție simbolică dublă, de deschidere și de închidere. Primul sens ar semnifica dorința fetei de a se lăsa cucerită și de a-l cuceri pe iubitul ei, al doilea sens ar trimite către intenția ei de a prelungi jocul iubirii. Carr (p. 172) afirmă că cele două conjuncții „dacă” nu sunt în opoziție, ci funcționează într-un paralelism apozitiv. Ambele imagini accentuează puterea de atracție și inaccesibilitatea fetei. De partea acestei opinii este și Keel. El arată că textul ebraic nu vorbește despre o ușă deschisă: ebr. *deleth* desemnează chiar batantul care închide spațiul intrării conturat de toc și praguri. Așadar această ușă are aceeași funcție ca și zidul: închide, păzește, mediază între afară și interior. Tema ușii care se închide și se deschide apare în In. 10, unde Hristos se definește pe Sine ca Ușa prin care se intră în staulul adevărat. ♦ Pope (p. 683) arată că interpreții creștini timpurii au luat aceste două afirmații ca sinonime, nu antitetice. Mireasa lui Hristos este atât „zid”, cât și „ușă”. Ambrozio scrie că Biserica definită ca zid are douăsprezece porți apostolice, prin care popoarele au acces la Hristos. „Scândura/batantul de cedru” are rolul de a respinge ereziile. Așa cum o ușă se deschide și se închide, membrii Bisericii trebuie să știe când să vorbească și când să tacă. Dacă zidul simbolizează durabilitatea și puterea, ușa reprezintă docilitatea și ascultarea.

8,10 Pentru Carr (p. 172) cea care vorbește aici este iubita; aceeași indicație și în codici. Prin imaginea folosită, ea își proclamă maturitatea și faptul că e gata pentru a intra într-o relație de dragoste și în căsnicie. ♦ Pentru Beda Venerabilul, aceste cuvinte exprimă siguranța miresei, a Bisericii, clădită din „pietre vii” (1Pt. 2,5), unificată prin legătura dragostei, ridicată pe o temelie sigură, de pe care nu poate fi îndepărtată de nici un atac al ereziei. ♦ Comentarii creștini au înțeles versetul ca o referire la temelia sigură, clădită pe stâncă, a Bisericii sau a sufletului. „Sânii sunt ca niște turnuri” deoarece ea îi poate hrăni pe ceilalți cu hrană spirituală și-i poate apăra. „Zidul” Bisericii a fost văzut, de asemenea, ca firea omenească a lui Hristos, iar „sânii” sunt un simbol al apostolilor, propovăduitori ai învățăturilor care au devenit armele creștinilor în lupta împotriva ereziilor (Pope, p. 686). ♦ Cetatea întărită e un alt simbol al virginității.

¹¹ O vie a fost a lui Solomon în Beelamon;
a dat via lui păzitorilor,
fiecare să aducă pentru rodul ei o mie de arginți.

¹² Via mea este a mea, înaintea mea,
mia să fie a ta, Solomon, și două sute,
ale celor care păzesc rodul ei.

¹³ Cel ce șezi în grădini,

8,11 Spre deosebire de LXX, Vulgata traduce numele lui Solomon ca și cum ar fi un nume comun, *pacificus*, „pașnicul, iubitorul de pace”. La fel, numele Beelamon, loc care nu a putut fi identificat, aparținând aceleiași geografii ireale, a fost tradus în latină după semnificația celor două substantive din care este compus, „Domn al unei mulțimi”, de aceea, Vulgata are *in ea quae habet populos*, „în cea care are popoare”. ♦ Beda Venerabilul consideră că „via” se referă la Biserică, pe care Hristos a încredințat-o păzitorilor. Aceștia sunt profeții, apostolii și urmașii lor de-a lungul timpului din fruntea Bisericii. De asemenea, păzitorii sunt armatele cerești care apără Biserica de cei care vor să-i facă rău. „Mia de arginți” semnifică toate lucrurile la care sufletul desăvârșit renunță pentru Hristos. ♦ „Mia de arginți” a mai fost interpretată ca plinătatea mântuitoare a Legii lui Dumnezeu sau ca răsplata dată de Dumnezeu credincioșilor (Pope, p. 690). ♦ Expresia „fiecare să aducă pentru rodul ei o mie de arginți” poate fi considerată un proverb. Via este atât de bună, rodul îi este atât de valoros, încât *oricine* ar plăti mii de arginți pentru rodul ei. Rodul viței reprezintă ceea ce dorește orice bărbat din partea iubitei sale, dragostea, intimitatea, împărtășirea vieții lăuntrice. ♦ „fiecare”: *ὅτις* are funcția și sensul ebraicului *š* în context, adică poate fi tradus și „fiecare om”, „oricine”.

8,12 Pentru Beda Venerabilul, acest verset vorbește despre răsplata pe care o vor primi cei ce și-au dăruit săracilor averile. Răsplata le va întrece cu mult așteptările sau speranțele (cf. I Cor. 2,9). ♦ Vița de vie este un simbol al vieții lăuntrice, vezi In. 15. Atât timp cât o fecioară se află încă în casa părinților ei, autoritatea asupra ei, dacă părinții nu o puteau exercita, aparținea, până la nuntă, fraților. Această frază ne dă de înțeles că nunta s-a săvârșit. Vița de vie, viața privată, lăuntrică, chiar zestrea ei, posesiunile materiale care i se cuvin de drept, nu mai sunt în mâna fraților ei, ci în proprietatea ei. Acum, când via îi aparține, ea dăruiește prețul rodului în primul rând lui „Solomon”, altfel spus, câștigul din această vie este al mirelui. El are „miile”, „sutele” fiind ale celor care acum au devenit păzitorii rodului. Cine sunt păzitorii (aceștia apar și în versetul 11)? Exegeza patristică oferă diverse variante: profeții, învățătorii, apostolii etc.

8,13 „Cel ce șezi”: în ebraică, forma *yōšebheth* este de feminin singular. LXX are masculinul: *ὁ καθήμενος*. Vulgata redă femininul: *quae habitas*. ♦ Pentru Ambrozie, Cel ce stă în grădini este Hristos, iar prietenii Săi sunt arhanghelii și puterile cerești. Pentru ca oamenii să poată sta împreună cu Hristos, trebuie să fie plini de florile virtuții, de dulceața harului, pentru ca ei să audă astfel glasul Domnului lor. ♦ Theodoret a văzut aici dorința nestăvilită a miresei de a auzi vocea Mirelui spunând, la venirea Sa: „Veniți, binecuvântații Tatălui meu, moșteniți Împărăția pe care am pregătit-o pentru voi.” Alții

prietenii iau aminte la glasul tău: fă-mi-l auzit!

¹⁴ Fugi, iubitul meu, și fă-te asemenea unei căprioare,
ori asemenea unui pui de cerb pe munții de mireșme.

---

au considerat că „grădina” se referă la Sfânta Scriptură. Unii au împărțit Scriptura în patru „grădini”, după cele patru sensuri ale sale: literal, moral, alegoric și anagogic (cf. Pope, p. 697).

8,14 Versetul i-a pus în dificultate pe comentatorii creștini, care au încercat să dea o explicație dorinței miresei care, deși a tânjit atât de mult după iubitul ei, acum îl în-deamnă să fugă. Unii au considerat că Biserica îl roagă aici pe Hristos să „fugă” din firea Sa omenească, pentru a-L înțelege mai adânc prin dumnezeirea Sa. Alții au interpretat textul ca o cerere din partea umanității: Iisus Hristos să fugă din inimile păcătoase la Biserica Sa devotată (cf. Pope, p. 701). ♦ Ambrozie a afirmat că Iisus Hristos fuge de la cei slabi și care nu pot răbda persecuțiile, la „munții de mireșme”, care-i simbolizează pe cei sfinți. Înălțimile, muntele ca metaforă a sfințeniei, reprezintă locuri comune ale exegezei patristice.

INDICI

Indice de termeni

Indicele cuprinde o parte din termenii grecești analizați în notele de subsol din acest volum. Referințele din paranteze sunt așadar la note; abrevierea „cf.” trimite la un alt cuvânt din familia respectivă. Au fost selectați termenii folosiți mai des în traducere, precum și cei care pot pune probleme de interpretare. Pentru o imagine lărgită asupra lexicului LXX, a se vedea și indicii la primele trei volume ale prezentei ediții.

- ᾄδης – sălașul morților, (mai târziu) iad (Ps. 6,6; Prov. 1,12)
ἅγιος – sfânt (Ps. 4,4; 59,8; 98)
αἰσθησις – discernământ, simțământ (Prov. 1,4; 10,14)
αἰών – veac, veșnicie (Ps. 65,7; 89,8; Ecl. 3,11)
αἰώνιος – veșnic (Ps. 23,7)
ἀνίστημι – a se ridica, a se scula (Ps. 1,5; 9,20)
ἀσεβής – nelegiuit (Ps. 1,1; 25,5)
διάβολος – învinuitor, calomniator (Ps. 108,6; cf. Prov. 6,24)
δικαίωμα – îndreptare, rânduială (Ps. 18,9)
δόξα – slavă (Ps. 3,4; 7,6; 20,6; 29,13)
ἐκστασις – spaimă, uluire (*lit.* ieșire din sine, Ps. 30,1.23; 67,28; 115,2)
ἔλεος – milă (Ps. 5,8; 24,10)
ἐξομολόγησις – aducere de laudă/mulțumire, mărturie (Ps. 6,6; 95,6)
ἐξομολογοῦμαι – a aduce laudă/mulțumire/mărturie (Ps. 6,6; 17,50; 29,13; 99,4; 117,1)
εὐδοκία – plăcere, desfătare (Ps. 18,15)
εὐχή – făgăduință, rugăciune (Ps. 60,6)
θεός – Dumnezeu, zeu (Ps. 44,7-8)
καιρός – moment potrivit, vreme convenită (Ps. 20,10; 30,16; 74,3; 101,14; Ecl. 3,1-8; 9,12)
κέρως – putere (*lit.* corn, Ps. 74,5; 88,18; 131,17)
κρίμα – judecată, hotărâre (Ps. 18,10; 36,6)
κύριος – domn (Domnul), stăpân (Ps. 8,2)
λόγος – cuvânt (Ps. 21,2; 32,6; Ecl. 8,1)
λοιμός – ciumă, ucigaș, ciumat (Ps. 1,1; Prov. 19,19.25; 21,24; 22,10)
λύτρωσις – răscumpărare (Ps. 48,9; 76,16; 110,9)
λυτρωτής – răscumpărător (Ps. 18,15)
μαρτυρία – mărturie (Ps. 18,8; 24,10; 92,5)
ματαιότης – deșertăciune (Ps. 23,4; 38,6; 61,10; Ecl. 1,2)

- νόμος – lege, învățătură (Ps. 18,8; 77,1; Prov. 1,8)
 ὅσιος – sfânt, pios, credincios (Ps. 4,4; 17,26; 42,1; 85,2)
 παιδεία – educație, bună creștere; pedeapsă (Ps. 118,66; Prov. 3,11-12)
 παιδεύω – a învăța, a educa, a crește (Ps. 93,10)
 παραβολή – pildă, proverb (Ps. 77,2; Prov. 1,1; Ecl. 1,17)
 πνεῦμα – suflare, duh, vânt (Ps. 32,6; 50,14; 103,4.30; 118,131; Prov. 15,4; Ecl. 1,14; 2,11; 3,19; 5,15)
 πρόσταγμα – poruncă (Ps. 2,7)
 ρήμα – lucru, cuvânt (Ps. 55,11; Ecl. 1,1; 8,1.5)
 σάββατον – sabbat (Ps. 23,1; 47,1; 91,1)
 σοφία – înțelepciune (Prov. 1,2; 20,29)
 συκοφάντης – denunțator, defăimător (Ps. 71,4; cf. Prov. 14,31; 22,16; Ecl. 4,1)
 σύνεσις – înțelegere, pricepere (Ps. 31,1)
 συνίημι – a înțelege, a pricepe (Ps. 32,15)
 φρόνησις – chibzuință (Prov. 1,2)
 χάρις – har, bunăvoință (Ps. 44,3; Prov. 17,8; 22,1; 30,7; 25,10a)
 χριστός – uns (Ps. 2,2; 19,7; 104,15)
 χρόνος – timp (Ecl. 3,1-8; 9,12)
 ψυχή – suflet, viață (Ps. 16,9; 53,5; 77,18)

Indice de nume proprii*

A

Aaron (*'Aharon*) Ps. 76,21; 98,6; 104,16,26;
113,18,20; 117,3; 132,2; 134,19
Abessalom (*'Abh^ešālōm*) Ps. 3,1
Abimelech (*'Abhīmelekh*) Ps. 33,1; 51,2
Abiron (*'Abhīrām*) Ps. 105,17
Adam (*'Ādhām*) Od. 2,8
Aendor (*'Eyn Dōr*) Ps. 82,11
Aggeu (*Haggay*) Ps. 145,1; 146,1; 147,1;
148,1
Aiman (*Hēymān*) israelitul Ps. 87,1
Aithan (*'Eytām*) israelitul Ps. 88,1
Amalec (*'Amālēq*) Ps. 82,8
Aminadab (*'Amī-Nādhībh*) Cânt. 6,12
Ammon (*'Ammōn*) Ps. 82,8
Anania (*Hanan^eyāh*) Od. 8,88
Anna (*Hannāh*) Od. 3
Asaph (*'Āsāph*) Ps. 49,1; 72,1; 73,1; 74,1;
75,1; 76,1; 77,1; 78,1; 79,1; 80,1; 81,1;
82,1
Asiria (*'Aššūr*) Ps. 82,9
Avacum (*Habhaqqūq*) Od. 4
Avraam (*'Abh^erāhām*) Ps. 46,10; 104,6,9,42
Azaria (*'Azar^eyāh*) Od. 7; 8,88

B

Babilon (*Bābhel*) Ps. 86,4; 136,1,8
Baithel Cânt. 2,9
Basan (*Bāšān*) Ps. 67, 23; 134,11; 135,20

Beelamon (*Ba'al Hamōn*) Cânt. 8,11
Belphegor (*Ba'al P^e'ōr*) Ps. 105,28
Beniamin (*Bin^eyāmīn*) Ps. 67,29, 79,3
Bersabee (*Bath-Šābha'*) Ps. 50,1

C

Cades (*Qedheš*) Ps. 28,8
Canaan (*K^enā'an*) Ps. 104,11; 105,35;
134,11
Carmel (*Kar^emel*) Cânt. 7,6
Chusi (*Kūš*) Ps. 7,1
Core (*Qorah*) Ps. 41,1; 43,1; 44,1; 45,1;
46,1; 47,1; 48,1; 83,1; 84,1; 86,1; 87,1

D

Damasc (*Damāseq*) Cânt. 7,5
Dathan (*Dāthān*) Ps. 105,17
David (*Dāwidh*) Ps. 17,51; 23,1; 51,1;
53,2; 88,50; 131,11; 151,1; Prov. 1,1;
Ecl. 1,1; Cânt. 4,4
Doec idumeul (*Do'ēgh hā'adhomī*) Ps. 51,2

E

Edom (*'Edhōm*) Ps. 136,7
Efraim (*'Epherāyim*) Ps. 59,9; 77,9,67;
79,3; 107,9
Efrata (*'Eph^erāthāh*) Ps. 131,6

* În paranteze sunt transliterate numele corespondente din TM.

Egipt (*Miṣṣrayim*) Ps. 67,32; 77,12.43.51;
79,9; 80,6.11; 104,23.38; 105,7.21; 113,1;
134,8-10
Engaddi ('*Eyn-Gedhī*) Cânt. 1,14
Ermon (*Her'mōn*) Ps. 41,7; 88,13; 132,3;
Cânt. 4,8
Esebon (*Heṣ'bōn*) Cânt. 7,5
Etham Ps. 73,15
Etiopia (*Kūṣ*) Ps. 67,32; 73,14
Ezekia (*Hiz'qiyāh*) Od. 11; Prov. 25,1

F

Faraon (*Par'oh*) Ps. 134,9; 135,15
Filistiim (*P'leṣeth*) Od. 1,14

G

Galaad (*Gile'adh*) Cânt. 4,1; 6,5
Geba (*G'bhāl*) Ps. 82,8
Geth (*Gath*) Ps. 55,1
Goliat (*Gol'yāth*) Ps. 143,1; 151,1

H

Ham (*Hām*) Ps. 77,51; 104,23.27; 105,22
Horeb (*Horēbh*) Ps. 105,19

I

Iabin (*Yābhīn*) Ps. 82,10
Iacob (*Ya'aqobh*) Ps. 13,7; 52,7; 58,14;
77,16; 104,10; 113,1; 134,4
Idithun (*Yidhūthūn*) Ps. 38,1; 61,1; 76,1
Idumeea ('*Edhōm*) Ps. 59,10-11; 107,10-11
Iemeni Ps. 7,1
Ieremia (*Yir'm'yāhū*) Ps. 64,1
Ierusalim (*Y'rūṣālāym*) Ps. 50,20; 64,2;
67,30; 78,1; 101,22; 115,10; 121,2.6;
124,2; 127,5; 134,21; 136,5-7; 146,2;
Ecl. 1,1.12; Cânt. 5,8; 6,4; 8,4

Iessai (*Yiṣay*) Ps. 71,20
Iezekiel (*Y'hez'qē'l*) Ps. 64,1
Iisus Hristos Od. 14,25
Iona (*Yōnāh*) Od. 6
Ionadab (*Yōnādhābh*) Ps. 70,1
Iordan (*Yar'dēn*) Ps. 41,7; 113,3.5
Iosif (*Yōsēph*) Ps. 76,16; 77,67; 79,2;
80,6; 104,17
Isaac (*Yis'hāq*) Ps. 104,9
Isaia (*Y'ṣa'yāhū*) Od. 5; 10
Israel (*Yis'rā'ēl*) Ps. 40,14; 67,35; 72,1;
75,2; 77,31.41; 80,5.12.14; 88,19; 102,7;
104,23; 105,48; 113,1.17; 117,1; 130,6;
131,4; 135,11; 146,3; Prov. 1,1; Ecl.
1,1.12
Iuda (*Y'hūdhāh*) Ps. 59,9; 67,28; 77,68
Iudeea (*Y'hūdhāh*) Ps. 75,2; 113,2

K

Kedar (*Qēdhār*) Cânt. 1,5
Kison (*Qīṣōn*) Ps. 82,10

L

Levi (*Lēwī*) Ps. 134,20
Liban (*L'bhānōn*) Ps. 91,13; Cânt. 3,9;
4,8.11.14-15; 5,15; 7,5
Lot (*Lōt*) Ps. 82,9

M

Madiam (*Midh'yām*) Ps. 82,10; Od. 4,7
Manasse (*M'nasṣeh*) Ps. 59,9; 107,9;
Od. 12
Marea Roșie (*Yam-Sūph*) Ps. 105,7.9.22;
113,3; 135,13.15
Maria, Născătoarea de Dumnezeu Od. 9
Melchisedec (*Mal'ki-Ṭedeq*) Ps. 109,4
Mesopotamia Siriei ('*Aram-Naharayim*)
Ps. 59,2
Misael (*Mīṣā'ēl*) Od. 8,88

Moab (*Mo'abbh*) Ps. 59,10; 81,7; 107,10
 Moise (*Moşeh*) Ps. 76,21; 89,1; 98,6;
 102,7; 104,26; 105,16.23.32

N

Nadab (*Nādhābh*) Cânt. 7,2
 Nathan (*Nāthān*) Ps. 50,2
 Neftali (*Naph'tālī*) Ps. 67,28

O

Og (*'Ogh*) Ps. 135,20
 Oreb (*'Orēbh*) Ps. 82,12

P

Pharan (*Pa'rān*) Od. 4,3
 Phinees (*Pīn'hās*) Ps. 105,30

R

Raab (*Rahabh*) Ps. 86,4

S

Saba (*S'bhā'*) Ps. 71,10
 Sabaoth (*T'bhā'ōth*) Od. 10,7.9
 Salmana (*Tal'munnā'*) Ps. 82,12
 Samuel (*S'mū'ēl*) Ps. 98, 6; Od. 3
 Sanir (*S'nīr*) Cânt. 4,8
 Saul (*Sā'ūl*) Ps. 17,1; 51,2; 53,2; 55,1;
 58,1
 Selmon (*Tal'mōn*) Ps. 67,15
 Selom (*Šiloh*) Ps. 77,60
 Seon (*Šihon*) Ps. 134,11
 Sikima (*S'khem*) Ps. 58,8

Simeon Od. 13

Sinai (*Sīnay*) Ps. 67,9.18

Sion (*Tiyōn*) Ps. 2,6; 12,15; 13,7; 19,3;
 47,3.12-13; 48,2; 50,20; 52,7; 64,2;
 68,36; 72,28; 73,2; 75,3; 77,68; 83,5;
 85,2; 86,5; 96,8; 97,2; 101,14.17;
 109,2; 123,1; 124,1; 127,5; 128,5

Siria Soba (*'Aram-Tōbhāh*) Ps. 59,2

Sisara (*Sis'ra'*) Ps. 82,10

Solomon (*S'lomoh*) Prov. 1,1; 25,1; Cânt.
 1,1.5; 3,7.9.11; 8,11

Strâinii (*p'liš'tim*) Ps. 55,1; 59,10; 82,8;
 86,4; 107,10

Sulamita (*Šulamīth*) Cânt. 7,1

T

Tanis (câmpia) (*To'an*) Ps. 77,12.43

Thaiman (*Tēymān*) Od. 4,3

Thalpioth (*tal'piyōth*) Cânt. 4,4

Tharsis (*Tar'sīš*) Ps. 47,8; 71,10; Cânt. 5,14

Tyr (*Tor*) Ps. 44,13; 82,8; 86,4

V

Valea Corturilor (*'Emeq Sukkōth*) Ps. 59,8

Valea Plângerii (*'Emeq habbākhā'*)
 Ps. 83,7

Valea Sării (*Gēy-Melah*) Ps. 59,2

Z

Zabulon (*Z'bhūlun*) Ps. 67,28

Zaharia (preotul) Od. 9

Zaharia (*Z'khar'yāh*) Ps. 145,1; 146,1;
 147,1; 148,1

Zeb (*Z'ēbh*) Ps. 82,12

Zebee (*Zebhah*) Ps. 82,12

Ziph (*Tīph*) Ps. 53,2

BIBLIOGRAFIE

Sigle și abrevieri bibliografice

AB	<i>The Anchor Bible</i> , 1964-, New York
AI	Flavius Iosephus, <i>Antiquitates Iudaicae</i>
APOT	Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament
BA	<i>La Bible d'Alexandrie</i> , 1986-, Paris
BJ	<i>La Bible de Jérusalem</i> , 1986, 1988, Paris
CSEL	<i>Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum</i>
Ep.	<i>Epistulae</i>
LEH	Lust, J.; Eynickel, E.; Hauspie, K., 2003, <i>A Greek-English Lexicon of the Septuagint</i> , Stuttgart (ed. I: vol. I, 1992, vol. 2, 1996).
LSJ	Liddell, H.G.; Scott, R.; Jones, H.S., 1996, <i>A Greek-English Lexicon</i> , Oxford
LXX	Septuaginta (ed. Alfred Rahlfs)
LXX-A	Codex Alexandrinus (A)
LXX-B	Codex Vaticanus (B)
LXX-S	Codex Sinaiticus (S)
LXX-L	<i>LXX recensio Luciani</i>
LXX-O	<i>LXX recensio Origenis</i>
OBO	<i>Orbis Biblicus et Orientalis</i>
NRSV	<i>New Revised Standard Version</i> , 1993, Cambridge
NT	Noul Testament
PG	Patrologia greacă [ed. J.-P. Migne]
PL	Patrologia latină [ed. J.-P. Migne]
Q	Manuscrisele de la Qumran
SC	<i>Sources chrétiennes</i>
Serm.	<i>Sermones</i>
TM	Textul Masoretic
TOB	<i>Traduction œcuménique de la Bible. Ancien Testament</i> , 1983, Paris.
VL	<i>Vetus Latina</i>
VT	Vechiul Testament
Vulg.	Vulgata [<i>Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem</i> , 1983, Stuttgart]

Bibliografie generală*

Ediții și traduceri

- ***, *Biblia sau Sfânta Scriptură. Ediție jubiliară a Sfântului Sinod*, 2002, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, București.
- ***, *Biblia, adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a celei Nouă, tipărită în zilele majestății sale Carol I (...)*, 1914, ediția Sfântului Sinod, București.
- ***, *Biblia de la Blaj*, 1795, ediție jubiliară, Roma, 2000.
- ***, *Monumenta Linguae Dacoromanorum*, Biblia 1688, vol. I-VI, Iași, 1988-.
- ***, *Septuaginta 1. Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul*, 2004, Colegiul Noua Europă, Polirom, Iași.
- ***, *Septuaginta 2. Iisus Nave, Judecătorii, Ruth, 1-4 Regi*, 2004, Colegiul Noua Europă, Polirom, Iași.
- ***, *Septuaginta 3. 1-2 Paralipomene, 1-2 Ezdra, Ester, Iudit, Tobit, 1-4 Macabei*, 2005, Colegiul Noua Europă, Polirom, Iași.
- Brenton, L., 1851 (retipărită în 1980), *The Septuagint Version of the Old Testament and Apocrypha, Greek and English*, Londra.
- Brunello, A., 1960, *La Bibbia secondo la versione dei Settanta*, I-II, Roma.
- Harl, M.; Dorival, G., Munnich O. (ed.), 1986-, *La Bible d'Alexandrie*, Paris.
- Mortari, L. (ed.), 1999, *La Bibbia dei LXX*, Roma.
- Rahlfs, A. (ed.), 1935, *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*, Stuttgart.
- Swete, H.B. (ed.), 1887-1894, *The Old Testament in Greek according to the Septuagint*, I-III, Cambridge.
- Wevers, J.W. (ed.), 1974, *Septuaginta. Vetus Testamentum Graecum auctoritate Academiae Scientiarum Göttingensis editum*, Göttingen.

---

* Bibliografia cvasicompletă despre Septuaginta este conținută în două volume: pentru studiile publicate până în 1969, S.P. Brock, C.T. Fritsch, S. Jellicoe, *A classified Bibliography of the Septuagint*, Leyden, 1973; pentru studiile publicate din 1970 până în 1993, C. Dogniez, *Bibliography of the Septuagint/Bibliographie de la Septante (1970-1993)*, Leyden, 1995. Bibliografia prezentată în acest volum este sintetică și orientativă.

Lucrări și studii

- Aejmelaeus, A., 1993, *On the Trail of the Septuagint Translators. Collected Essays*, Kampen.
- Amphoux, C.B.; Morgain, J., 1996, *Les premières traductions de la Bible*, Lausanne.
- Barr, J., 1961, *The Semantics of Biblical Language*, Londra.
- Bădiliță, C.; Bădiliță, S., 1999, „Septuaginta sau Biblia de la Alexandria”, in *Altarul Banatului* 1-3, pp. 100-135.
- Bădiliță, C., 2004, „Septuaginta în limba română”, in *România literară*, nr. 10-11.
- Barthélemy, D., 1978, *Études d'histoire du texte de l'Ancien Testament*, Fribourg, Göttingen.
- Benoit, P., 1964, „L'inspiration des Septante d'après les Pères”, in *L'homme devant Dieu. Mélanges offerts au Père Henri de Lubac*, Paris, pp. 169-187.
- Benoit, P., 1951, „La Septante est-elle inspirée?”, in *Exégèse et Théologie I*, Paris, pp. 13-28.
- Bogaert, P.M., 1985, „Les études sur la Septante. Bilan et perspectives”, in *Revue de Théologie de Louvain* 16, pp. 174-200.
- Botte, B.; Bogaert, P.M., 1993, „Septante et versions grecques”, in *Dictionnaire de la Bible*, Suppl. 12, col. 536-692.
- Bouhot, J.-P., 1966, „Le Pentateuque chez les Pères”, in *Dictionnaire de la Bible*, Suppl. 7, col. 687-708.
- Broșteanu, M., 2005, *Numele lui Dumnezeu în Coran și în Biblie*, Polirom, Iași.
- Carbone, S.P.; Rizzi, G., 1992, *Le Scrittura ai tempi di Gesù. Introduzione alla LXX e alle antiche versioni aramaiche*, Bologna.
- Cimosa, M., 1995, *Guida allo studio della Bibbia greca (LXX)*, Roma.
- Colceriu, Șt., 2003, „O nouă traducere a Bibliiei”, in *Origini. Caiete silvane*, nr. 3-4, pp. 68-70.
- Conybeare, F.C.; George Stock, St., 1995, *Grammar of Septuagint Greek*, Hendrickson Publishers, Peabody.
- Daniel, S., 1966, *Recherches sur le vocabulaire du culte dans la Septante*, Paris.
- Devreese, R., 1959, *Anciens commentateurs grecs du Pentateuque*, Roma.
- Fernández, Marcos N., 1998², *Introducción a las versiones griegas de la Biblia*, Madrid.
- Fernández, Marcos N., 1985, *La Septuaginta en la investigación contemporánea*, Madrid.
- Field, F., 1875 (reeditare Hildesheim, 1964), *Origenis Hexaplorum quae supersunt*, I-II, Oxonii.
- Galbiati, E.R., 1996, „La versione dei LXX: influsso sui Padri e sulla liturgia greca e latina”, in *Annali di Scienze Religiose*, I, pp. 57-70.
- Harl, M.; Dorival, G.; Munnich, O., 1994², *La Bible grecque des Septante, du judaïsme hellénistique au christianisme ancien*, Paris, 1988.
- Harl, M., 1992, *La langue de Japhet, quinze études sur la Septante et le grec des chrétiens*, Paris, Cerf.
- Hatch, E.; Redpath, H.A., 1975, *A Concordance to the Septuagint and other Greek Versions of the Old Testament (Including Apocryphal Books)*, Graz (ed. I: Oxford, 1897).

- Hengel, M., 1974, *Judaism and Hellenism*, Londra.
- Hengel, M., 2001, *The Septuagint as Christian Scripture: Its Pre-history and the Problem of Its Canon*, Edinburgh, New York.
- Jellicoe, S., 1974, *Studies in the Septuagint: Origins, Recensions and Interpretations*, New York.
- Le Déaut, R., 1984, „La Septante, un Targum?“, in Kuntzmann, R. și Schlosser, J. (eds.), *Etudes sur le judaïsme hellénistique*, Paris, pp. 147-195.
- Le Déaut, R., 1975, *La nuit pascale*, Roma.
- Lee, J.A.L., 1983, *A lexical Study of the Septuagint Version of the Pentateuch*, Chico, California.
- Lust, J.; Eynickel, E.; Hauspie, K., 2003², *A Greek-English Lexicon of the Septuagint*, Stuttgart (ed. I: vol. I, 1992, vol. 2, 1996).
- Martone, C., 1997, „I LXX e le attestazioni testuali ebraiche di Qumran“, in *Annali di Scienze religiose* II, pp. 159-174.
- Mélèze-Modrzejewski, J., 1997, „La Septante comme *nomos*. Comment la Torah est devenue une loi civique pour les Juifs d'Égypte?“, in *Annali di Scienze religiose* II, pp. 143-158.
- Mélèze-Modrzejewski, J., 1997, *Les Juifs d'Égypte de Ramses I à Hadrien*, Paris.
- Morrish, G., 1987, *A Concordance of the Septuagint*, Grand Rapids Michigan (ed. I: 1887).
- Mortari, L., 1983, *Il Salterio della tradizione*, Torino.
- Oden, Thomas C. (ed.), 2001, 2002, *Ancient Christian Commentary on Scripture, „Old Testament“*, vol. I-III, Downers Grover.
- Olofsson, S., 1990, *The LXX Version. A Guide to the Translation Technique of the Septuagint*, Stockholm.
- Orlinsky, H.M., 1996, „I LXX: punto d'arrivo e di partenza per diversi ambiti di ricerca“, in *Annali di storia dell'esegesi* I, pp. 17-31.
- Peters, Francis E., *Termenii filozofiei grecești*, trad. Dragan Stoianovici, București, 1993.
- Pietersma, A.; Cox, C., 1984, *De Septuaginta. Studies in honour of John William Wevers on his sixty-fifth birthday*, Ontario.
- Rahlfs, A., 1904, 1911, *Septuaginta-Studien*, Göttingen.
- Rose, A., 1965, „L'influence des Septante sur la tradition chrétienne“, I-II, in *Questions liturgiques et paroissiales* 44, pp. 192-211; 284-301.
- Simon, M., 1984, „La Bible dans les premières controverses entre Juifs et Chrétiens“, in Mondésert, Cl. (ed.), *Bible de tous les temps I, Le monde grec ancien et la Bible*, Paris, pp. 107-125.
- Swete, H.B.; Otley, R.R., 1900 (retipărită la New York în 1968), *An Introduction to the Old Testament in Greek*, Cambridge.
- Tabachovitz, D., 1956, *Die Septuaginta und das Neue Testament*, Lund.
- Tov, E., 1976, „Some Thoughts on a Lexicon of the LXX“, in *Bulletin of the IOSCS IX*, pp. 14-46.
- Tov, E., 1982, *A Classified Bibliography of Lexical and Grammatical Studies on the Language of the Septuagint and its Revisions*, Ierusalim.
- Tov, E., 1981, *The Text-Critical Use of the Septuagint in Biblical Research*, Ierusalim.
- Trebolle Barrera J., 1993, *La Biblia judía y la Biblia cristiana. Introducción a la historia de la Biblia*, Madrid.

- Taylor, B., 1994, *The analytical Lexicon to the Septuagint*, Grand Rapids.
- Vian, G.M., 1996, „Le versioni greche della Scrittura nella polemica fra giudei e cristiani”, in *Annali di storia dell'esegesi* 1, pp. 39-54.
- Walters, P., 1973, *The Text of the Septuagint. Its Corruptions and their Emendation*, Cambridge.

Bibliografie la Psalmi

„Să pui ordine în nemăsuratul arhipelag al bibliografiei dedicate Psalmilor de-a lungul secolelor e o întreprindere aproape disperată” – spune cunoscutul biblist Gianfranco Ravasi, numind Psaltirea un „microcosmos bibliografic”¹. Așadar, vom da mai jos doar câteva lucrări fundamentale și pe acelea pe care le-am folosit în mod direct în prezentul volum.

Pentru operele Părinților Bisericii, a se vedea „Introducerea” la Psalmi, subcap. „Comentarii patristice”.

Biblii

- A New English Translation of the Septuagint, Psalms*, 2000, translated by Albert Pietersma, Oxford University Press.
- Anchor Bible, Psalms*, I, II, III, 1965, 1968, 1970, introduction, translation and notes by Mitchell Dahood, S.J., New York [= AB].
- Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și a Noului Testament*, 1938, traducere din textele originale de Gala Galaction și Vasile Radu, Ed. Fundațiilor Regale, București.
- Biblia Hebraica Stuttgartensia*, 1977, ed. Elliger, K. et Rudolph, W., Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart [= TM].
- Biblia lui Șerban Cantacuzino*, 1688, București.
- Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, 1923, Societatea Biblică (Britanică).
- Biblia sau Sfânta Scriptură*, 1988, tipărită sub îndrumarea Prea Fericitului Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București.
- Biblia sau Sfânta Scriptură*, 2001, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, tipărită cu binecuvântarea și prefața Prea Fericitului Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București [= Anania].
- Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a celei Noao*, 1795, Blaj, ed. Jubiliară, Roma, 2000.

1. „É un'impresa quasi disperata mettere ordine nello sterminato arcipelago della bibliografia dedicata nei secoli ai Salmi”, G. Ravasi, I, p. 40, Introduzione generale, 15: *Il Salterio, un microcosmo biografico*.

- I Salmi*, 1990³, versione, introduzione, note di Angelo Lancellotti, col. Nuovissima Versione della Bibbia dai testi originali, vol. 18, Edizioni Paoline [= Lancellotti].
- Il Salterio della Tradizione, Versione del Salterio greco dei LXX*, 1983, a cura di Luciana Mortari della Comunità di Monteveglio, Piero Gribaudi Editore, Torino [= Mortari].
- La Bible chrétienne*, 2001, vol. V: *Le Psautier et textes en parallèle*, trad. et comm. Mère Élisabeth de Solms, ed. Anne Sigier (Québec).
- La Bible de Jérusalem*, 1986, nouvelle édition entièrement revue et augmentée, Cerf, Paris [= BJ].
- La Bible du Peuple de Dieu*, 1972, ed. Le Centurion/ Le Cerf, Paris, vol. 2.
- La Bible*, 1974, traduite et présentée par André Chouraqui, Desclée de Brouwer [= BCh].
- La Bible, traduction œcuménique*, 1988, éd. réservée à l'Association œcuménique pour la recherche biblique, Éd. du Cerf – Société Biblique Française [= TOB].
- La Sacra Bibbia*, 1997, traduzione della Conferenza Episcopale Italiana [= CEI].
- Noua Vulgata Bibliorum Sacrorum Editio*, 1979, Libreria Editrice Vaticana [= Vulg.].
- Psalmii*, 1993, col. „Biblioteca Scripturii”, XI, Arhiepiscopia Romano-Catolică București.
- Septuaginta*, 1935, ed. Alfred Rahlfs, editio minor, Stuttgart [= LXX/Rahlfs].
- The Holy Bible*, 1769, King James' Version [= KJV].
- The Holy Bible, Revised Standard Version, An Ecumenical Edition*, 1973, Collins, New York-Glasgow-London-Toronto-Sydney-Auckland [= RSV].
- The Septuagint Version of the Old Testament and Apocrypha*, 1851, with an English translation by L. Lee Brenton; ed. Baxter, I.S., Londra; retipărit Zondervan, Grand Rapids Michigan, 1980 [= Brenton].

Dicționare

- A Patristic Greek Lexicon*, 1961, edited by G.W.H. Lampe, D.D., Oxford University Press [= Lampe].
- Bauer, Walter, 1971, *Griechisch-Deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der übrigen urchristlichen Literatur*, Berlin-New York.
- Brown, F.; Driver, S.R.; Briggs, C.A., 1987, *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament* based on the Thesaurus and Lexicon of William Gesenius as translated by Edward Robinson, Oxford University Press [= BDB].
- Chadwick, J., 1996, *Lexicographica Graeca. Contributions to the Lexicography of Ancient Greek*, Clarendon Press, Oxford.
- Dictionnaire de la Bible*, 1901, publié par F. Vigouroux avec une équipe de collaborateurs, ed. Letouzey et Ané, Paris.
- Dictionnaire de la Bible*, 1966-, supplément commencé par Pirot, L. et Robert, A. et continué sous la direction de Henri Cazelles et André Feuillet, ed. Letouzey et Ané, Paris – mai ales art. „Psaumes”, E. Lipinski, É. Beaucamp, I. Saint-Arnaud, 48, 1973 [= SDB].
- Liddel H.G.; Scott R.; Jones, R.S.; Mc. Kenzie R., 1996, *A Greek-English Lexicon*, Clarendon Press, Oxford [= LSJ].

- Lust, Johann; Eynikel, Erik; Hauspie, Katrin, 2003, *Greek-English Lexicon of the Septuagint*, revised edition, Deutsche Bibel Gesellschaft, Stuttgart [= LEH].
- McKenzie, John L., 1965, *Dictionary of the Bible*, Collier Macmillan Publishers, London-New York.
- The Catholic Encyclopedia On Line*, www.newadvent.org.
- The Interpreter's Dictionary of the Bible – An Illustrated Encyclopedia*, 1990, editor Buttrick, G.A., Abingdon Press, Nashville, USA.
- Vocabulaire de Théologie biblique*, 1988, publié sous la direction de Xavier Léon-Dufour, Cerf, Paris [= VTB].

Volume și studii

- Alonso-Schökel, L., 1982, *Trenta salmi: poesia e preghiera*, ed. Dehoniane, Bologna (titlul original: *Treina Salmos: poesia y oración*).
- Athanasiaades, Georges, 1980, „Les psaumes – des mots pour la prière”, in *Les Échos de Saint-Maurice* 4, tome 10, nouvelles série, pp. 213-229.
- Auneau, J. (ed.), 1990, *Les Psaumes et les autres Écrits*, Petite Bibliothèque des Sciences Bibliques, Desclée, Paris.
- Bădiliță, C., 2003², Evagrie Ponticul, *Tratatul practic. Gnosticul*, traducere și comentarii, Polirom, Iași.
- Bădiliță, C., 2005, *Evangelii apocrife*, ed. a patra, Polirom, Iași.
- Băltăceanu, M.F., 2004, „...*Verborum Mysterium*”. *Reflecții asupra limbajului genurilor literare în Biblie*, ed. Adam, București.
- Beaucamp, Évode, 1985, *Israël en prière. Des Psaumes au Notre Père*, Cerf, Paris.
- Beaucamp, Évode, 1976-1979, *Le Psautier*, Gabalda, Paris.
- Bons, E., 2003, „Le Psaume 7 dans la version de la LXX”, in *Revue des Sciences Religieuses*, Fac. de Théologie Catholique de Strasbourg, nr. 4/oct., dir. Marie-Anne Vannier (de altfel, întreg numărul e consacrat psalmilor).
- Collin, Matthieu, 1995, „Le Livre des Psaumes”, in *Cahiers Évangile* 92.
- Coppa, G., 1993, *Origene-Gerolamo, 74 Omelie sul libro dei Salmi*, ed. Paoline, Milano.
- Devresse, R., 1928, *Chaîne exégétique grecque*, in DBS, tome 1.
- Devresse, R., 1970, *Les anciens commentateurs grecs des Psaumes*, in *Studia Theologica* 264, Vatican.
- Gélin, Albert, 1962², *Les Pauvres de Yahvé*, Cerf, Paris, série „Témoins de Dieu”.
- Gerstenberger, E.S., 1988, *Psalms. With an Introduction to Cultic Poetry*, vol. 1-2, Eerdmans.
- Gourgues, Michel, 1978, „Les Psaumes et Jésus”, in *Cahiers Évangile* 95.
- Gunkel, H., 1926, *Die Psalmen*, Göttingen.
- Gunkel, H., 1933, 1985⁴, *Einleitung in die Psalmen. Die Gattungen der religiösen Lyrik Israels*, Göttingen.
- Harl, M., 1972, *La chaîne palestinienne sur le Ps. 118*, SC 189-190, Paris.
- Harl, M.; Dorival, G.; Munnich, O., 1994², *La Bible grecque des Septante. Du judaïsme héliénistique au christianisme ancien*, Paris.
- Harrington, W., 1971, *Nouvelle introduction à la Bible*, Seuil.

- Jacquet, L., 1975-1979, *Les Psaumes et le coeur de l'homme*, étude textuelle littéraire et doctrinale, Gembloux.
- Jakobson, Roman, 1960, „Linguistics and Poetics”, in T. Sebeok (ed.), *Style in Language*, pp. 350-377 [358], Cambridge MA, MIT Press.
- Kimhi (= Qimhi), David, 1991, *Commento ai Salmi*, a cura di Luigi Cattani, 3 vol., Città Nuova, col. Tradizione d'Israele.
- Mannati, M., 1975, „Pour prier avec les Psaumes”, in *Cahiers Évangile* 13.
- Munnich, O., 1982, *Étude lexicographique du Psautier des LXX*, thèse de 3e cycle dactylographiée, Paris.
- Nesmy, Dom Jean-Claude, 1983, *I Padri Commentano il Salterio della Tradizione*, edizione italiana riveduta sugli originali da Paolo Pinelli e Luisa Volpi della Comunità di Monteveglio, Piero Gribaldi editore, 1983. (Titlul original : *La Tradition médite le Psautier Chrétien*, Pierre Téqui, Paris.) Acestei lucrări îi datorăm în mare parte selecția fragmentelor din comentariile patristice și uneori parafrizarea lor.
- Peri, V., 1980, *Omellie origeniane sui Salmi. Contributo all'identificazione del testo latino*, coll. Studi e Testi, 289, Vatican.
- Prévost, Jean-Pierre, 1990, „Petit dictionnaire des Psaumes”, in *Cahiers Évangile*, nr. 71.
- Quesnel, M.; Gruson, Ph. (dir.), 2001, *La Bible et sa Culture, I. Ancien Testament*, Desclée de Brouwer.
- Ravasi, Gianfranco, 1985, 1988^d, *Il libro dei Salmi, commento e attualizzazione*, 3 vol., ed. Dehoniane.
- Rondeau, Marie-Josèphe, 1982-1985, *Les Commentaires Patristiques du Psautier*, 2 vol., *Orientalia Christiana Analecta*, pp. 219-220, Pontificium Institutum Studiorum Orientalium.
- Rose, A., 1965, „L'influence des Septante sur la tradition chrétienne I-II”, in *Questions liturgiques et paroissiales*, Mont César – Louvain 46, pp. 192-211; 284-301.
- Wendland, E.R., 1994, „The Discourse Analysis of Hebrew Poetry: A Procedural Outline”, in *Discourse Perspectives on Hebrew Poetry in the Scriptures*, UBS Monograph Series, nr. 7, UBS, SUA, pp. 1-27.
- Wright, G.E., 1969, *The Old Testament and Theology*, New York.

Bibliografie la Ode

Izvoare

- Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a ceii Vechi și ale ceii Noao Leage, toate care s-au tălmăcit duple limba elinească spre înțelegerea limbii rumânești, cu porunca preabunului Domn Ioan Șarban Cantacozino Basarabă Voievod (...), 1688, București [ed. modernă: Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1988] [= Bibl. 1688]*
- Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, 1926, Societatea Biblică pentru Răspândirea Bibliei în Anglia și Străinătate, București [= Corn. 1926].
- Biblia sau Sfânta Scriptură. Ediție jubiliară a Sfântului Sinod (...), 2001, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, București [= Anania]*

- Biblia sau Sfînta Scriptură (...)*, 1990, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București [= Bibl. 1990].
- Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a ceii Noao, care s-au tîlmăcite de pre limba elinească pre înțălesul limbii românești (...)*, 1975, Blaj [ed. modernă: Roma, 2000] [= Micu].
- Biblia, adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a celei Nouă (...)*, 1914, ediția Sfîntului Sinod, București [= Bibl. 1914].
- Biblia, adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și a Noului Testament*, 1936, traducători: Nicodim Munteanu, Gala Galaction, Vasile Radu, București [= Bibl. 1936].
- Biblia, adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și a Noului Testament, tradusă după textele originale ebraice și grecești de preoții profesori Vasile Radu și Gala Galaction, din înalta inițiativă a Majestății sale Regelui Carol II*, 1938, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București (ed. a II-a, 1939) [= Radu-Gal.].
- Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii vechi și a ceii noao, cu chieftuiala Rosieneștii Soțietății a Bibliei, în Sanktpeterburg, în tipografia lui Nic. Grecea, în anul 1819, avgust, 15 zile* [= Bibl. 1819]
- Bibliorum sacrorum iuxta Vulgatam Clementinam, nova editio (...)*, 1926, curavit Aloisius Gramatica, typis polyglottis Vaticanis, [= Vulg.].
- Die Bibel oder Die ganze Heilige Schrift des Alten und Neuen Testaments nach der Übersetzung Martin Luthers, mit Apokryphen*, 1974. Revidierter Text, Stuttgart [= Luther].
- La Bible de Jérusalem*, 1998, traduite en français sous la direction de l'École biblique de Jérusalem. Nouvelle édition revue et corrigée, Les Éditions du Cerf [= BJ].
- Noul Testament al Domnului nostru Isus Hristos*, 1922, tradus de D. Cornilescu, ediția a II-a, Societatea Evanghelică Română, București [= NTCorn. 1920].
- Noul Testament sau Împăcarea au Leagea Noao (...)*, 1648, în cetatea Belgradului (...) [ed. modernă: Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1988] [= NTB 1648].
- Noul Testament*, 2002, traducere, introduceri și note de pr. Alois Bulai, pr. Anton Budău, Sapientia, Iași [= NTCat 2002].
- Noul Testament*, 1992, tradus și adnotat de pr. dr. Emil Pascal, Éditions du Dialogue, Paris [= NTCat. 1992].
- Novum Testamentum Graece et Latine*, 1984, Textum Graecum post Eberhard Nestle et Erwin Nestle communiter ediderunt Kurt Aland, Matthew Black, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger, Allen Wikgren, Textum latinum (...) elaboraverunt Kurt Aland et Barbara Aland (...), Stuttgart [= NT].
- Sănta Scriptura a Vechiului și a Noului Testamentu*, 1874, edițiune nouă, revăzută după tecsturile originale și publicată de Societatea Biblică pentru Britania și Străinătate, Iași [= Bibl. 1874].

Literatură de referință

- Antoniadis, Sophie, 1939, *Place de la liturgie dans la tradition des lettres grecques*, Leiden.
- Bergey, Ronald, 2003, „The Song of Moses (Deuteronomy, 30, 1-40) and Isaianic Prophecies: A Case of Early Intertextuality”, in *Journal of the Study of the Old Testament*, 28/1, pp. 33-54.
- Elbogen, Ismar, 1913, *Der jüdische Gottesdienst in seiner geschichtlichen Entwicklung*, Leipzig.
- Guthrie, D.; Mothier, J.A.; Stibbs, A.M.; Wiseman, D.J., 1984, *Nouveau commentaire biblique*, Editions Emmaus.
- Harl, Marguerite; Dorival, Gilles; Munnich, Olivier, 1994, *La Bible grecque des Septante. Du Judaïsme hellénistique au Christianisme ancien*, Cerf, Paris, pp. 301 și 325.
- Mearns, James, 1914, *The Canticles of the Christian Church Eastern and Western in Early and Medieval Times*, Cambridge.
- Jobs, Karen H.; Silva, Moisés, 2001, *Invitation to the Septuagint*, Baker Academic, Grand Rapids, Michigan, p. 78.
- Rahlf's, A., 1907, *Septuaginta-Studien, II, Der Text des Septuaginta-Psalterns*, Stuttgart.
- Rahlf's, A., 1979, *Septuaginta X Psalmi cum Odis*, Prolegomena, paragr. 10, pp. 78-80.
- Rousseau, O., 1948, „La plus ancienne liste des cantiques liturgiques tirés de l'Écriture”, in *Recherches de science religieuse*, 35, Paris, pp. 120-129.
- Robinson, Th.H.; Horst, F., 1938, *Die zwölf kleinen Propheten*, in seria *Handbuch zum Alten Testament*, seria I, vol. XIV, Tübingen.
- Schneider, H., 1929, „Die biblischen Oden im christlichen Altertum”, in *Biblica*, 20, Roma, pp. 28-65.
- The Cambridge Annotated Study Apocrypha*, 1994, notes and references by Howard Clark Kee, Cambridge University Press, pp. 192-193.
- The New Oxford Annotated Apocrypha*, 1991, edited by Bruce M. Metzger, Roland R. Murphy, Oxford University Press, pp. 281-282.

Bibliografie la Proverbe

- La Bible d'Alexandrie. Les Proverbes*, 2000, traduction du texte grec de la Septante, introduction et notes par David-Marc d'Hamonville avec la collaboration de soeur Epiphane Dumouchet pour la recherche patristique, Paris (cu amplă bibliografie).
- Barucq, A., 1964, *Le Livre des Proverbes*, Paris.
- Baumgartner, A.J., 1890, *Etude critique sur l'état du texte des Proverbes, d'après les principales traductions anciennes*, Leipzig.
- Bădiliță, C., 1999, *Platonopolis*, Iași, pp. 77-80.
- Bădiliță, C., 2004, „Chipuri și biografii feminine în secolele IV-V”, in Grigore de Nyssa, *Viața sfintei Macrina*, București, pp. 69-107.
- Ciccarese, M.P., 2002, *Animali simbolici: alle origini del bestiario cristiano*, Bologna.

- Crouzel, H., 1961, *Origène et la connaissance mystique*, Paris-Bruges.
- Daniélou, J., 1991, *Théologie du judéo-christianisme*, Paris, pp. 255-257.
- De Andia, Y., 1994, „Eros et Agapè, la divine passion d'amour”, in *Communio* 116, nov.-déc., pp. 64-70.
- Feiertag, J.-L., 1998, „L'interprétation patristique de Pr. 22,2 dans l'exégèse gréco-latine et son éclairage sur l'attitude de l'Église ancienne face aux inégalités entre riches et pauvres”, in *Connaissance des Pères de l'Église* 70, pp. 50-57.
- Gerleman, G., 1956, *Studies in the Septuagint, Proverbs*, Lund.
- Harl, M., 1987, „Les trois livres de Salomon et les trois parties de la philosophie dans le Prologue du Commentaire du *Cantique des cantiques*”, in *Mélanges M. Richard*, Berlin, pp. 249-269.
- Labonnardièrre, A.-M., 1975, *Proverbs*, „Etudes agustiniennes”, Paris.
- Lelièvre, A.; Maillot, A., 1993, *Commentaire des Proverbes, chap. 10-18*, Paris.
- Lelièvre, A.; Maillot, A., 1996, *Commentaire des Proverbes, chap. 19-31*, Paris.
- Louth, A., 1992, „The Book of Proverbs in the Byzantine Office”, in *Lecture cristiana dei Libri Sapienziali*, Roma, pp. 209-212.
- Mac Glinchey, J.M., 1939, *The Teaching of Amen-em-Ope & The Book of Proverbs*, Washington.
- Orbe, A., 1974, „*Sophia soror*. Apuntes para la teología del Espíritu Santo”, in *Mélanges H.C. Puech*, Paris, pp. 355-363.
- Penco, G., 1964, „Il simbolismo animalesco nella letteratura monastica”, in *Studia monastica* 6, pp. 32-34.
- Perrot, Ch., 1995, *La Sagesse biblique de l'Ancien au Nouveau Testament*, Paris.
- Ringgren, H., 1947, *Word and Wisdom*, Lund.
- Robert, A., 1934, „Les attaches littéraires bibliques de Pr. I-IX”, in *Revue biblique*, pp. 42 sq.
- Scarpato, G., 2001, *Parrhesia greca, parrhesia cristiana*, Brescia.
- Scott, R.B.Y., 1965, *Proverbs*, The Anchor Bible, New York.
- Simonetti, M., 1965, „Sull'interpretazione patristica di Proverbi 8,22”, in *Studi sull'arianesimo*, Roma, pp. 9-88.
- Shupak, N., 1987, „The Sitz im Leben of Proverbs in the Light of a Comparison of Biblical and Egyptian Wisdom Literature”, in *Revue biblique* 94, pp. 98-119.
- Thackeray, H.St.J., 1911, „The Poetry of the Greek Book of Proverbs”, in *The Journal of Theological Studies* 13, pp. 46-66.
- Whybray, R.N., 1995, *The Book of Proverbs. A Survey of Modern Study*, Leiden, New York, Köln.
- Whybray, R.N., 1965, *Wisdom in Proverbs: the Concept of Wisdom in Proverbs 1-9*, Londra.
- Wright, J.R., 2005, *Proverbs, Ecclesiastes, Song of Solomon*, in *Ancient Christian Commentary on Scripture*, gen. editor Th.C. Oden, Downers Grove, Illinois.

Bibliografie la Ecclésiastul

- Anchor Bible, Ecclesiastes*, 1997, A new translation with introduction and Commentary by C.L. Seow, New York [= AB]
- Biblia sau Sfânta Scriptură*, 1968, text revizuit de Ioan Gagi, Teodor M. Popescu și Dumitru Radu, București.
- La Bible d'Alexandrie: L'Ecclésiaste*, 2002, traducere, introducere și note de Françoise Vinel, Paris [= BA].
- The Encyclopedia of Religion*, 1995, Mircea Eliade (ed.), New York.
- The Interpreter's Dictionary of the Bible. An Illustrated Encyclopedia*, 1991, Nashville. *Oxford Bible Commentary*, 2001.
- Traduction œcuménique de la Bible. Ancien Testament*, 1989, Paris.
- Adriaen, M. (ed.), 1959, Hieronymus, *Commentarius in Ecclesiasten*, Corpus Christianorum Series Latina 72, Turnhout, pp. 248-361.
- Alexander, P. (ed.), Fr. Vinel (trad., ed.), 1996, Grégoire de Nysse, *Homélies sur l'Ecclésiaste*, *Sources chrétiennes* 416, Paris.
- Barthélemy, D., 1963, *Les devanciers d'Aquila*, *Vetus Testamentum Supplementum* 10, Leiden.
- Barthélemy, D., 1984, „L'état de la Bible juive depuis le début de notre ère jusqu'à la deuxième révolte contre Rome”, in Kaestli, J.D., Wermelinger, O. (ed.), *Le Canon de l'Ancien Testament. Sa formation et son histoire*, Geneva, pp. 9-45.
- Barr, J., 1962, *Biblical Words for Time*, Londra.
- Barr, J., 1979, *The Typology of Literalism in Ancient Biblical Translations*, *Mitteilungen des Septuaginta-Unternehmens* 15, Göttingen.
- Binder, G.; Liesenborghs, L. et al. (ed.), 1969-1979, Didymos v. Alexandria, *Kommentar zum Ecclesiastes* (Tura Papyrus), 6 vol., Bonn.
- Crenshaw, J.L., 1988, *Ecclesiastes*, *Old Testament Library*, Londra.
- De Lange, N.R.M., 1982, „Two Genizah Fragments in Hebrew and Greek”, in Emerton J.A.; Reif, S.C. (ed.), *Interpreting the Hebrew Bible. Essays in honour of E.I.J. Rosenthal*, Cambridge.
- De Lange, N.R.M., 1996, *Greek Jewish Texts from the Cairo Genizah*, Tübingen, cap. IX, „A Greek Translation of Kohelet (Ecclesiastes)”.
- Dorival, G.; Munnich, O. (ed.), 1995, „Selon les LXX”. *Hommage à Marguerite Harl*, Paris.
- Géhin, Paul (ed.), 1993, Evagre le Pontique, *Scholies à l'Ecclésiaste*, *Sources chrétiennes* 397, Paris.
- Harl, M., 1987, „Les trois livres de Salomon et les trois parties de la philosophie dans le Prologue du Commentaire du *Cantique des Cantiques*”, in *Mélanges M. Richard*, *Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur* 133, Berlin, pp. 249-269.
- Hengel, M., 1974, *Judaism and Hellenism. Studies in their Encounter in Palestine during the Early Hellenistic Period*, Londra.

- Hyvärinen, K., 1977, *Die Übersetzung von Aquila*, Lund.
- Jarick, J. (ed.), 1990, *Gregory Thaumaturgos' Paraphrase of Ecclesiastes*, Septuagint and Cognate Studies 29, Atlanta, Georgia.
- Labate, A. (ed.), 1992, *Catena Hauniensis in Ecclesiasten in qua saepe exegesis servatur Dionysii Alexandrini*, Corpus Christianorum Series Graeca 24, Turnhout.
- Leanza, S., (ed.), 1975, *L'esegesi di Origene al Libro dell'Ecclesiaste*, Reggio de Calabre.
- Leanza, S. (ed.), 1978, *Procopii Gazaei Catena in Ecclesiasten*, Corpus Christianorum Series Graeca 4, Turnhout.
- Leanza, S., 1987, *Annali di Storia dell'Esegesi* 4, pp. 87-108.
- Lucà, S. (ed.), 1983, *Anonymus in Ecclesiasten Commentarius qui dicitur Catena Trium Patrum*, Corpus Christianorum Series Graeca 11, Turnhout.
- Lust, J.; Eynikel, E.; Hauspie, K., 2003, *Greek-English Lexicon of the Septuagint*, ed. rev., Stuttgart.
- Neusner, J., 1975, „Early Rabbinic Judaism”, in *Studies in Judaism in Late Antiquity*, Leiden, cap. XIII.
- Neusner, J., 1979, „The Formation of Rabbinic Judaism: Yavneh (Jamnia) from A.D. 70 to 100”, in *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt* II, 19.2, Berlin, pp. 3-42.
- Ogden, G.S., 1977, „The Better proverb, rhetorical criticism and Qo”, in *Journal of Biblical Literature* 96, pp. 489-505.
- Ogden, G.S., 1979, „Qo's use of the «nothing is better» form”, in *Journal of Biblical Literature* 98, pp. 339-350.
- Renan, E., 1990, *L'Écclesiaste. Un temps pour tout*, reed., Paris.
- Sperber, D., 1984, *A Dictionary of Greek and Latin Legal Terms in Rabbinic Literature*, Ierusalim.
- Trublet, J., 1990, „Constitution et clôture de canon hébraïque”, in Chr. Theobald (ed.), *Le Canon des Écritures. Études historique, exégétiques et systématiques*, Paris, pp. 77-187.
- Taradach, M.; Ferrer, J. (ed.), 1998, *Un Targum de Qohélet. Editio Princeps du LMS. M-2 de Salamanca. Texte araméen, traduction et commentaire critique*, Geneva, pp. 17-30.
- Yeong-Sik Pakh, J., 1996, *Il canto della gioia in Dio. L'itinerario sapienziale espresso dall'unità letteraria in Qohélet 8,16-9,10 e il parallelo di Gilgameš Me. III*, Napoli.
- Zimmerlis, W., 1963, „Ort und Grenze der Weisheit im Rahmen der alttestamentlichen Theologie”, in *Les Sagesses du Proche-Orient ancien*, Paris, pp. 129-136.

Bibliografie la Cântarea Cântărilor

Surse primare

- Bernard de Clairvaux, 1920, *St. Bernard's Sermons on the Canticle of Canticles*, translated from the original latin by a priest of Mount Melleray, vol. I și II, Browne and Nolan.
- Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis*, 1971, Turnhout, Belgium, Brepols, ff. [= CCCM].

- Corpus Christianorum. Series Latina*, 1953, Turnhout, Belgium, Brepols, ff. [= CCSL].
- Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, 1866, Viena, ff. [= CSEL].
- Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte* 33 (Origenes 8), 1925, Berlin [= GCS].
- Green, R.P.H. (ed.), 1995, *Augustine: De Doctrina Christiana*, Oxford, Clarendon [= Green]
- Jaeger, Werner (ed.), 1960, *Gregorii Nysseni opera*, Leiden, E.J. Brill [= GNO]
- Kiecker, J.G. (ed., trad.), 1998, *The Postilla of Nicholas of Lyra on the Song of Songs*, Marquette University, Milwaukee [= Kiecker].
- Migne, J.P. (ed.), 1857-1866, *Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca*, 161 vols. Paris [= PG].
- Migne, J.P. (ed.), 1844-1864, *Patrologiae Cursus Completus, Series Latina*, 221 vols. Paris [= PL].
- Origen, 1956, *The Song of Songs, Commentary and Homilies*, trad. R.P. Lawson, Newman Press, New York.
- Pusey, P.E. (ed.), 1872, *S.P.N. Cyrilli Archiepiscopi in Joannis Evangelium*, 2 vols. Oxford, Clarendon, ret. Bruxelles, 1965 [= CIJE].
- Pusey, P.E. (ed.), 1965, *S.P.N. Cyrilli Archiepiscopi Alexandrini in XII Prophetas*, 2 vols. Oxford, Clarendon, 1868, ret. Bruxelles [= CIP].
- Schmitz, J. (ed., trad.), 1990, *Ambrosius: De Sacramentis, De Mysteriis*, Fontes Christiani 3, Friburg, Herder, New York [= Fontes 3].
- Sources Chrétiennes*, Editions du Cerf, Paris [= SC].

Article

- Asiedu, F.B.A., 2001, „The Song of Songs and the ascent of the soul: Ambrose, Augustine, and the language of mysticism”, in *Vigiliae christianae*, 55, nr. 3 pp. 299-317.
- Cahill, J.B., 1981, „The date and setting of Gregory of Nyssa's commentary on the Song of Songs”, in *Journal of Theological Studies*, nr. 32, pp. 447-460.
- Cameron, M., 2001, „Augustine's use of the Song of Songs against the Donatists”, in *Augustine*, New York; Peter Lang, pp. 99-127.
- Coakley, Sarah (ed.), 2002, „Re-thinking Gregory of Nyssa”, in *Modern Theology*, 18 nr. 4, October, pp. 431-561.
- Davies, Ellen, 2003, „Reading The Song Iconographically” in *The Journal of Scriptural Reasoning*, nr. 3.2, August.
- Dorsey, David, A., 1990, „Literary Structuring in the Song of Songs”, in *Journal for the Study of the Old Testament* 46, pp. 81-96.
- Elkins, William Wesley, 2003, „Postcritical Fulfillment and Deferral: «Do Not Awaken Love Too Soon»”, in *The Journal of Scriptural Reasoning*, nr. 3.2, August.
- Klostermann, A., 1899, „Eine alte Rollenverteilung zum Hohenliede”, in *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft* 19.
- McCambley, Casimir, 1982, „St Gregory of Nyssa's commentary on the Song of Songs”, in *Coptic Church Review*, 3 nr. 4 (Winter), pp. 145-152.

Norris, Richard A., Jr., 1988, „The Soul Takes Flight : Gregory of Nyssa and the Song of Songs”, in *Anglican Theological Review*, 80 (Fall), pp. 517-532.

Cărți

- Alexandru, Ioan, 1997, *Cântarea Cântărilor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Barthélemy, Dominique, 1963, *Les devanciers d'Aquila* (col. *Supplements to Vetus Testamentum*, 10), Leiden.
- Carr, Lloyd G., 1984, *The Song of Solomon, An Introduction and Commentary*, Intervarsity Press, Leicester.
- Dove, Mary, 2000, *Literal senses in the Song of Songs: Nicholas of Lyra*, pp. 129-146, Brill, Leiden.
- Keel, Othmar, 1994, *The Song of Songs, A Continental Commentary*, trad. Frederick J. Gaiser, Fortress Press, Minneapolis.
- Norris, A. Richard jr. (trad. și ed.), 2003, *The Songs of Songs Interpreted by Early Christian and Medieval Commentators*, in seria *The Church's Bible*, Wilken, Robert Louis, ed., Eerdmans Publishing, Grand Rapids Michigan, Cambridge, U.K.
- Pope, Marvin H., 1977, *Song of Songs: A New Translation with Introduction and Commentary*, Anchor Bible, 7C; Garden City, NY: Doubleday.
- Ravasi, Gianfranco, 1992, *Il Cantico dei Cantici*. Commento e attualizzazione, coll. „Testi e commenti”, Bologne.
- Van Fleteren, Frederick; Schnaubelt, Joseph C. (eds.), 2001, *Augustine: Biblical exegete*, Peter Lang, New York.
- Wright, J.R., 2005, *Proverbs, Ecclesiastes, Song of Solomon*, in *Ancient Christian Commentary on Scripture*, gen. editor Th.C. Oden, Downers Grove, Illinois.

Cuprins

<i>Notă asupra volumului</i>	5
------------------------------------	---

*

PSALMII

Introducere	13
Psalmii	41

ODELE

Introducere	351
Odele	357

PROVERBELE

Introducere	389
Proverbele	401

ECLEZIASTUL

Introducere	507
Ecleziastul	525

CÂNTAREA CÂNTĂRILOR

Introducere	573
Cântarea Cântărilor	591

*

Indice de termeni	653
Indice de nume proprii	655

Bibliografie	659
<i>Sigle și abrevieri bibliografice</i>	661
<i>Bibliografie generală</i>	662
<i>Bibliografie la Psalmi</i>	665
<i>Bibliografie la Ode</i>	668
<i>Bibliografie la Proverbe</i>	670
<i>Bibliografie la Ecleziastul</i>	672
<i>Bibliografie la Cântarea Cântărilor</i>	673